

الله أكبر

احكام روزه

شرایط روزه، مفطرات روزه، قضا و كفاره

جلد دوم

انتشارات پژوهشکده باقرالعلوم

سازمان اوقاف و امور خیریه
معاونت فرهنگی و اجتماعی

عنوان: احکام روزه / جلد دوم (شرایط روزه، مفطرات روزه، قضا و کفاره)
ناشر: مرکز فرهنگی پژوهشی معاونت فرهنگی و اجتماعی
..... سازمان اوقاف و امور خیریه
تحقیق و تدوین: پژوهشکده باقرالعلوم (ع)
تهیه و تنظیم: اداره کل اعزام مبلغ
لیتوگرافی و چاپ: سازمان چاپ و انتشارات اوقاف
نوبت چاپ: اول / بهار ۱۳۹۵
شمارگان: ۳۰۰۰ جلد
قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان
سایت سازمان: www.awqaf.ir
سایت معاونت: www.mfso.ir
سایت مجتمع: www.mfpo.ir
آدرس: تهران، خیابان نوفل لوشاتو، سازمان اوقاف و امور خیریه
آدرس مجتمع: قم، بلوار ۱۵ خرداد، نبش امامزاده شاه سیدعلی،
..... مجتمع فرهنگی پژوهشی شاه سیدعلی
آدرس اعزام مبلغ: قم، سی متری هنرستان، اداره کل اعزام مبلغ
تلفن: ۰۲۵۳۳۷۸۳۸۵۸۴-۸۶

اهدایی| غیر قابل فروش

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحيم

در هر علمی خردمندان برای رفع پرسشها و دریافت پاسخ مناسب به دانشمندان و کارشناسان آن علم مراجعه می کنند و این روش در آموزه های دینی نیز مورد تایید قرار گرفته و به آن سفارش شده است. در همین راستا ائمه علیهم السلام اصحاب مورد اعتماد خود همانند: یونس بن عبد الرحمن، ابان بن تغلب، ابو بصیر و زکریا بن آدم را برای پاسخگویی معرفی می کردند. در عصر کنونی به سبب گسترش علوم، پرسشهای فقهی، افزایش چشمگیری پیدا کرده است به گونه ای که دستیابی به پاسخ آنها برای همه، ممکن نیست؛ از سویی دیگر وجود اصطلاحات و عبارات پیچیده فقهی در کتاب های مراجع عظام، بهره مندی از آنها را برای طبقات مختلف جامعه، دشوار نموده است، از این رو تدوین مجموعه هایی با بیانی آسان و قابل فهم برای عموم مردم ضروری است.

در همین راستا واحد فقه و احکام پژوهشکده باقرالعلوم علیه السلام با سبکی نوین و تازه اقدام به ارائه احکام فقهی نموده و توانسته است مجموعه ای با ویژگیهای زیر ارائه دهد:

۱- تدوین درختواره فقهی به همراه سوالات گویا و روان

۲- شناسایی و گردآوری سوالات شرعی

۳- استخراج نظر مراجع و پاسخ به سوالات با استفاده از منابع فقهی ایشان
به ترتیب اولویت منابع

۴- جمع بندی و دسته بندی نظرات فقهاء در پاسخگویی

لازم است که به رسم سپاس و ادب از ریاست محترم پژوهشکده باقر العلوم (علیه السلام) جناب آقای دکتر قشقایی و نیز حجت الاسلام علی اصغر رادحسینی مدیریت محترم گروه که با حمایت هایشان موجبات به ثمر نشستن این اثر را فراهم نمودند، قدردانی نماییم.

این مجموعه حاصل زحمات پژوهشگران و همکاران محترمی است که از همه این بزرگواران قدردانی می شود:

از سایر عزیزانی که ما را در تهیه و تنظیم این مجموعه یاری نموده اند کمال قدرانی و سپاس را داریم. بیان انتقادات و پیشنهادات شما ما را در پیمودن ادامه مسیر یاری خواهد کرد.

و من الله توفیق

درختواره‌ی اجمالی

درختواره‌ی اجمالی شرایط روزه

ثواب و فضیلت روزه

شرایط وجوب و صحت روزه

۱. بالغ بودن

۱,۱ نشانه‌های بلوغ

۱,۱,۱ نشانه‌های بلوغ در پسران

۱,۱,۲ نشانه‌های بلوغ در دختران

۱,۲ روزه‌ی نابالغ

۱,۲,۱ نابالغ ممیز

۱,۲,۲ نابالغ غیر ممیز

۱,۳ تمرین نابالغ

۱,۴ بالغ شدن در طول روز

۲. عاقل بودن

۲,۱ تعریف

۲,۲ روزه‌ی مجنون

۲,۳ روزه‌ی مست

۲,۴ روزه‌ی غیر هوشیار

۲,۵ روزه‌ی بی‌هوش

۳. مسلمان بودن

۳,۱ تعریف اسلام

۳,۲ مسلمان شدن کافر

۴. مؤمن بودن

۵. ضرر نداشتن روزه

۵,۱ تعریف ضرر

۵,۲ انواع ضرر

۵,۲,۱ ناشی از بیماری

۵,۲,۲ ناشی از غیر بیماری

۵,۲,۲,۱ روزه‌ی زنان باردار و زنان شیرده

۵,۲,۲,۲ روزه‌ی دختران نه ساله

۵,۲,۲,۳ روزه‌ی سالمندان

۵,۲,۲,۴ ضعف و مشقت شدید

۵,۲,۲,۵ ضررِ عرضی و مالی

۵,۳ راه‌های تشخیص ضرر

۵,۳,۱ تشخیص خود شخص

- ۵,۳,۲ تشخیص پزشک
- ۵,۳,۳ تشخیص غیرپزشک
- ۵,۳,۴ اختلاف در تشخیص
- ۵,۴ گرفتن روزه با ضرر
- ۵,۵ برطرف شدن ضرر

- ۶. حائض یا نفسا نشدن در طول روز
- ۷. باقی نبودن بر حیض یا نفاس تا اذان صبح

- ۷,۱ در روزه‌ی رمضان
- ۷,۲ در روزه‌ی قضای رمضان
- ۸. انجام غسل برای زن مستحاضه
- ۸,۱ مستحاضه‌ی قلیله
- ۸,۲ مستحاضه‌ی متوسطه
- ۸,۳ مستحاضه‌ی کثیره

- ۹. باقی نماندن بر جنابت تا اذان صبح
- ۹,۱ از روی عذر

- ۹,۱,۱ خوابیدن تا اذان صبح (باقی ماندن در

خواب)

- ۹,۱,۱,۱ با یقین به بیدار نشدن
- ۹,۱,۱,۲ با احتمال به بیدار شدن

۹,۱,۱,۲,۱ خواب اول

۹,۱,۱,۲,۲ خواب دوم

۹,۱,۲,۳ خواب سوم به بعد

۹,۱,۲ فراموشی

۹,۱,۳ جهل

۹,۲ بدون عذر

۱۰. بر عهده نداشتن روزه‌ی واجب (در صحت روزه

مستحبی)

۱۱. نیت کردن

۱۱,۱ تعریف نیت

۱۱,۲ شرایط نیت

۱۱,۲,۱ قصد قربت

۱۱,۲,۲ تعیین نوع روزه (قصد تمییز)

۱۱,۲,۳ توجه به مبطلات روزه

۱۱,۳ چگونگی نیت

۱۱,۳,۱ در روزه‌های نیابتی و استیجاری

۱۱,۳,۲ در روزه‌ی یوم‌الشک

۱۱,۴ روزه با دو نیت (تداخل نیت‌ها)

۱۱,۵ اخلال در نیت

۱۱,۵,۱ ریا و خودنمایی

۱۱,۵,۲ نیت انجام باطل کننده

۱۱,۶ زمان نیت

۱۱,۶,۱ در روزه‌های واجب

۱۱,۶,۱,۱ ماه رمضان

۱۱,۶,۱,۲ غیر رمضان

۱۱,۶,۲ در روزه‌های مستحبی

۱۱,۷ تغییر نیت

۱۱,۷,۱ از روزه‌ی واجب به واجب

۱۱,۷,۲ از روزه‌ی مستحب به واجب

۱۱,۸ ترک نیت (قصد قطع روزه و قصد انجام یکی

از مفطرات)

۱۱,۹

۱۱,۹,۱ در روزه‌ی واجب

۱۱,۹,۱,۱ واجب معین

۱۱,۹,۱,۲ واجب غیر معین

۱۱,۹,۲ در روزه‌ی مستحب

در ختوارة اجمالی مفطرات روزه (باطل کننده ها)

۱. خوردن و آشامیدن

- ۱,۱. ملاک در مبطل بودن خوردن و آشامیدن
- ۱,۲. مصادیق خوردن و آشامیدن
 - ۱,۲,۱. از طریق حلق
 - ۱,۲,۲. از طریق غیر حلق
 - ۱,۲,۲,۱. تزریقات
 - ۱,۲,۲,۲. غیر تزریقات
- ۱,۳. خوردن و آشامیدن از روی عذر
 - ۱,۳,۱. جهل و ندانستن
 - ۱,۳,۲. اشتباه
 - ۱,۳,۳. فراموشی
 - ۱,۳,۴. اضطرار
 - ۱,۳,۵. اجبار

۲. آمیزش

- ۲,۱. تعریف آمیزش

۲,۲. اقسام آمیزش

۲,۲,۱. آمیزش انسان با انسان

۲,۲,۲. آمیزش انسان و حیوان

۲,۳. آمیزش از روی عذر

۲,۳,۱. جهل

۲,۳,۲. فراموشی

۲,۳,۳. اشتباه

۲,۳,۴. خواب

۲,۳,۵. اکراه

۲,۳,۶. اجبار

۳. استمناء

۳,۱. تعریف استمناء

۳,۲. اقسام استمناء

۳,۲,۱. استمناء با قصد خارج شدن منی

۳,۲,۲. استمناء بدون قصد خارج شدن منی

۳,۲,۲,۱. همراه با خارج شدن منی

۳,۲,۲,۱,۱. عادت داشتن به خارج شدن منی

۳,۲,۲,۱,۲. عادت نداشتن به خارج شدن منی

۳,۲,۲,۲. بدون خارج شدن منی

۳,۳. استمناء از روی عذر

۳,۳,۱. فراموشی

۳,۳,۲. اضطرار

۳,۳,۳. جهل

۳,۳,۴. اشتباه

۳,۳,۵. اکراه

۴. دروغ بستن بر خدای متعال و معصومین علیهم السلام

۴,۱. ملاک در مبطل بودن دروغ

۴,۲. شرایط دروغ بستن

۴,۲,۱. وجود مخاطب

۴,۲,۲. قصد دروغ گفتن

۴,۲,۳. علم به دروغ بودن

۴,۳. دروغ بستن بر غیر خدای متعال، امامان و

انبیاء

۴,۴. دروغ بستن از روی عذر

۴,۴,۱. جهل

۴,۴,۲. فراموشی

۴,۴,۳. اضطرار

۴,۴,۴. اکراه

۴,۴,۵. اشتباه

۵. رساندن غبار و مانند آن به حلق

۵,۱. ملاک در مبطل بودن غبار

۵,۲. موارد ملحق به غبار

۵,۲,۱. بخار غلیظ

۵,۲,۲. دود غلیظ

۵,۲,۳. گاز

۵,۳. رساندن غبار به حلق از روی عذر

۵,۳,۱. فراموشی

۵,۳,۲. جهل و ندانستن

۵,۳,۳. مشقت شدید

۵,۳,۴. اشتباه

۶. فرو بردن تمام سر در آب

۶,۱. شرایط فرو بردن

۶,۱,۱. بودن تمام سر در آب در یک زمان

۶,۱,۲. نبود مانع در سر

۶,۲. فرو بردن از روی عذر

۶,۲,۱. فراموشی

۶,۲,۲. جهل و ندانستن

۶,۲,۳. اضطرار

۶,۲,۴. اکراه

۶,۲,۵. اجبار

۶,۲,۶. اشتباه

۷. باقی ماندن^۱ بر جنابت تا اذان صبح

۷,۱. در روزهی رمضان

۷,۱,۱. باقی ماندن از روی عذر

۷,۱,۱,۱. خوابیدن تا اذان صبح (باقی ماندن در

خواب)

۷,۱,۱,۱,۱. با یقین به بیدار نشدن

۷,۱,۱,۱,۲. با یقین یا احتمال به بیدار شدن

۷,۱,۱,۱,۲,۱. با قصد انجام ندادن غسل

۷,۱,۱,۱,۲,۲. با قصد انجام دادن غسل

۷,۱,۱,۱,۲,۲,۱. خواب اول

۷,۱,۱,۱,۲,۲,۲. خواب دوم

۷,۱,۱,۱,۲,۲,۳. خواب سوم به بعد

۷,۱,۱,۱,۲,۳. تردید در غسل کردن

۷,۱,۱,۱,۲,۴. توجه نداشتن به غسل

۷,۱,۱,۲. فراموش کردن طهارت

۷,۱,۱,۳. جهل

۷,۱,۱,۴. اجبار

۱. مراد از باقی ماندن بر جنابت، غسل نکردن و همچنین انجام ندادن تیمم بدل از غسل است.

۷,۱,۱,۵. اکراه

۷,۱,۱,۶. اضطرار

۷,۱,۲. باقی ماندن بدون عذر

۷,۲,۱. با امکان غسل

۷,۲,۲. عدم امکان غسل

۷,۲. قضای رمضان

۷,۲,۱. در تنگی وقت

۷,۲,۲. در وسعت وقت

۷,۳. سایر روزه‌ها

۸. باقی بودن بر حیض و نفاس

۸,۱. در روزه رمضان

۸,۱,۱. باقی بودن عمدی

۸,۱,۲. باقی بودن غیر عمدی

۸,۲. در روزهی قضای رمضان

۸,۲,۱. در تنگی وقت

۸,۲,۲. در وسعت وقت

۸,۳. در سایر روزه‌ها

۹. اماله کردن

۹,۱. تعریف

۹,۲. شرایط اماله

۹,۲,۱. اماله کردن با مایعات

۹,۲,۲. وارد شدن به شکم

۹,۳. اماله کردن از روی عذر

۹,۳,۱. فراموشی

۹,۳,۲. جهل

۹,۳,۳. اضطرار

۱۰. استفراغ

۱۰,۱. ملاک در مبطل بودن استفراغ

۱۰,۲. اقسام استفراغ

۱۰,۲,۱. استفراغ از روی عذر

۱۰,۲,۱,۱. بیماری

۱۰,۲,۱,۲. فراموشی

۱۰,۲,۱,۳. جهل

۱۰,۲,۱,۴. اضطرار

۱۰,۲,۱,۵. اکراه

۱۰,۲,۱,۶. اجبار

۱۰,۲,۲. استفراغ بدون عذر

درختواره اجمالی قضا و كفاره

۱- قضا

- ۱,۱ شرایط واجب شدن قضا
 - ۱,۱,۱ بالغ بودن
 - ۱,۱,۲ عاقل بودن
 - ۱,۱,۳ مسلمان بودن
- ۱,۲ چگونگی انجام دادن روزهی قضا
 - ۱,۲,۱ قضای ماه رمضان
 - ۱,۲,۲ قضای غیر ماه رمضان
 - ۱,۳ تأخیر انداختن روزهی قضا
 - ۱,۳,۱ تأخیر عمدی
 - ۱,۳,۲ تأخیر غیر عمدی

۱,۴ باطل کردن روزهی قضا

۱,۴,۱ روزهی قضای ماه رمضان

۱,۴,۱,۱ روزهی قضای خود

۱,۴,۱,۲ روزهی قضای میت

۱,۴,۲ روزهی قضای غیر ماه رمضان

۱,۵ نیابت در قضا

۱,۵,۱ از جانب اشخاص زنده

۱,۵,۲ از جانب اشخاص فوت شده

۱,۵,۲,۱ قضای روزهی پدر و مادر

۱,۵,۲,۲ قضای روزهی سایر فوت شدگان

۱,۶ شک در روزه‌های قضا

۱,۶,۱ شک در اصل قضا

۱,۶,۲ شک در نوع قضا

۲- کفاره

۲,۱ انواع کفاره

۲,۱,۱ کفاره‌ی باطل کردن روزه

۲,۱,۱,۱ باطل کردن روزهی ماه رمضان

۲,۱,۱,۱,۱ شرایط وجوب کفاره

۲,۱,۱,۱,۲ اقسام كفاره

۲,۱,۱,۱,۲,۱ باطل كردن روزه با مفطر حلال (كفاره‌ی تخيیری)

۲,۱,۱,۱,۲,۱,۱ تعريف

۲,۱,۱,۱,۲,۱,۲ امور مورد تخيیر در كفاره‌ی تخيیری

۲,۱,۱,۱,۲,۱,۲,۱ آزاد كردن بنده

۲,۱,۱,۱,۲,۱,۲,۲ دو ماه روزه‌ی پی‌درپی

۲,۱,۱,۱,۲,۱,۲,۳ غذا دادن به شصت فقیر

۲,۱,۱,۱,۲,۱,۲,۳,۱ جنس غذا

۲,۱,۱,۱,۲,۱,۲,۳,۲ مقدار غذا

۲,۱,۱,۱,۲,۱,۲,۳,۳ مصرف غذا

۲,۱,۱,۱,۲,۲ باطل كردن روزه با مفطر حرام (كفاره‌ی جمع)

۲,۱,۱,۱,۳ چگونگی انجام كفاره

۲,۱,۱,۲ باطل كردن روزه‌ی قضای ماه رمضان

۲,۱,۱,۲,۱ شرایط وجوب كفاره

۲,۱,۱,۲,۲ چگونگی انجام كفاره

۲,۱,۱,۲,۳ اقسام كفاره

۲,۱,۱,۲,۳,۱ غذا دادن به ده فقیر

۲,۱,۱,۲,۳,۱,۱ جنس غذا

۲,۱,۱,۲,۳,۱,۲ مقدار غذا

۲,۱,۱,۲,۳,۱,۳ مصرف غذا

۲,۱,۱,۲,۳,۲ سه روز روزه‌ی پی‌درپی

۲,۱,۲ کفاره‌ی تأخیر روزه‌ی قضای ماه رمضان

شرایط وجوب کفاره‌ی تأخیر ۲,۱,۲,۱

جنس کفاره ۲,۱,۲,۲

مقدار کفاره ۲,۱,۲,۳

مصرف کفاره ۲,۱,۲,۴

۲,۱,۳ کفاره‌ی روزه نگرفتن از روی عذر (فدیه)

تعریف ۲,۱,۳,۱

موارد وجوب ۲,۱,۳,۲

سالمندان ۲,۱,۳,۲,۱

زنان باردار ۲,۱,۳,۲,۲

زنان شیرده ۲,۱,۳,۲,۳

مبتلایان به بیماری تشنگی ۲,۱,۳,۲,۴

۲,۱,۳,۲,۵ به طول انجامیدن بیماری (استمرار بیماری تا رمضان

بعدی)

جنس کفاره ۲,۱,۳,۳

مقدار کفاره ۲,۱,۳,۴

مصرف کفاره ۲,۱,۳,۵

۲,۲ عدم توانایی انجام کفاره

۲,۳ زمان اداء کفاره

۲,۴ نیابت در اداء کفاره

۲,۴,۱ از جانب اشخاص زنده

۲,۴,۲ از جانب فوت شدگان

۲,۵ تکرار اسباب کفاره (تکرار مفطر)

۲,۵,۱ تکرار یک نوع سبب

۲,۵,۱,۱ تکرار آمیزش

۲,۵,۱,۲ تکرار غیر آمیزش

۲,۵,۲ تکرار سبب‌های متفاوت

۲,۶ پیدایش عذر بعد از واجب شدن کفاره

۲,۷ شک در کفاره

۲,۷,۱ شک در اصل کفاره

۲,۷,۲ شک در تعداد کفاره

۲,۷,۳ شک در نوع کفاره

۳- اسباب قضا و کفاره

۳,۱ از بین رفتن شرایط روزه

۳,۱,۱ از بین رفتن عقل

۳,۱,۱,۱ مست شدن

۳,۱,۱,۲ از دست دادن هوشیاری

۳,۱,۲ اخلال در نیت

۳,۱,۲,۱ ترک نیت

۳,۱,۲,۲ قصد انجام مفطرات

۳,۱,۳ حائض و نفساء شدن در روز

۳,۱,۴ انجام ندادن غسل توسط زن مستحاضه

۳,۱,۵ ضرر داشتن روزه

۳,۱,۵,۱ انواع ضرر

۳,۱,۵,۱,۱ ضرر جسمی

۳,۱,۵,۱,۱,۱ ناشی از بیماری

۳,۱,۵,۱,۱,۲ ناشی از غیر بیماری

۳,۱,۵,۱,۱,۲,۱ زنان باردار و شیرده

۳,۱,۵,۱,۲ ضرر مالی

۳,۱,۶ ضعف شدید جسمانی

۳,۲ انجام مبطلات روزه

۳,۲,۱ خوردن و آشامیدن

۳,۲,۲ آمیزش

۳,۲,۲,۱ بدون عذر

از روی عذر ۳,۲,۲,۲

جهل و ندانستن ۳,۲,۲,۲,۱

فراموشی ۳,۲,۲,۲,۲

اکراه ۳,۲,۲,۲,۳

اکراه از ناحیه مرد ۳,۲,۲,۲,۳,۱

روزه بودن زن و مرد ۳,۲,۲,۲,۳,۱,۱

روزه بودن زن فقط ۳,۲,۲,۲,۳,۱,۲

اکراه از ناحیه زن ۳,۲,۲,۲,۳,۲

روزه بودن زن و مرد ۳,۲,۲,۲,۳,۲,۱

روزه بودن مرد فقط ۳,۲,۲,۲,۳,۲,۲

استمنا ۳,۲,۳

استمنا با قصد خارج شدن منی ۳,۲,۳,۱

همراه با خارج شدن منی ۳,۲,۳,۱,۱

بدون خارج شدن منی ۳,۲,۳,۱,۲

استمنا بدون قصد خارج شدن منی ۳,۲,۳,۲

همراه با خارج شدن منی ۳,۲,۳,۲,۱

بدون خارج شدن منی ۳,۲,۳,۲,۲

۳,۲,۴ دروغ بستن بر خدای متعال و معصومین علیهم السلام

۳,۲,۵ رساندن غبار و مانند آن به حلق

۳,۲,۶ فرو بردن تمام سر در آب

۳,۲,۷ باقی بودن بر جنابت تا اذان صبح

۳,۲,۷,۱ خوابیدن تا اذان صبح (باقی ماندن در خواب)

۳,۲,۷,۱,۱ با یقین به بیدار نشدن

۳,۲,۷,۱,۲ با احتمال به بیدار شدن

۳,۲,۷,۱,۲,۱ قصد غسل نداشتن

۳,۲,۷,۱,۲,۲ قصد غسل داشتن

۳,۲,۷,۱,۲,۲,۱ خواب اول

۳,۲,۷,۱,۲,۲,۲ خواب دوم

۳,۲,۷,۱,۲,۲,۳ خواب سوم

۳,۲,۷,۲ فراموشی

۳,۲,۷,۳ جهل

۳,۲,۸ باقی بودن بر حیض و نفاس

۳,۲,۸,۱ در روزه‌ی ماه رمضان

۳,۲,۸,۲ در روزه‌ی قضای ماه رمضان

۳,۲,۹ اماله کردن

۳,۲,۱۰ استفراغ

۳,۳ انجام مبطلات بدون تحقیق از اذان صبح

۳,۴ افطار روزه بدون تحقیق از اذان مغرب

فصل اول

شرایط روزه

۱- کارشناسان و ارزیابان محترم:

حجج اسلام و آقایان: محمد جوادی والا، محمد عزتی بخشایش، سید مرتضی حسینی، سید محمد حسینی، اکبر بایگان، عبدالاحد رضایی والا، علی اکبر صمدی، امیر حسین بوستان افروز، محمد علی فرهنگی، مرتضی کیان، علی رضا فجری، اسماعیل زارعی، حسین ابراهیمی

۲- مسئول واحد فقه پژوهشکده باقر العلوم علیه السلام:

حجت الاسلام علی اصغر راد حسینی

ثواب و فضیلت روزه

یکی از عبادات مهم اسلامی، بلکه کلیه ادیان الهی روزه است و در فضیلت و اهمیت آن، احادیث بسیاری از اهل بیت عصمت و طهارت (علیهم السلام) صادر گردیده است که در ادامه به برخی از این احادیث اشاره می‌شود:

۱- خدای تبارک و تعالی می‌فرماید: روزه از آن من است و پاداش آن را من می‌دهم.

۲- یکی از پنج ستون اسلام روزه‌ی ماه رمضان است.

۳- هر روزه‌داری که روزه‌اش، او را از خوردن غذایی که هوس آن را کند باز دارد، بر خداست که وی را از غذای بهشت سیر کند و از شراب بهشتی بنوشاند.

۴- هر کس با روزه‌ی ماه رمضان خدای عزوجل را دیدار کند به بهشت درآید.

۵- هر چیزی زکاتی دارد و زکات بدن روزه‌ی مستحبی است.

۶- هر کس یک روز داوطلبانه روزه بگیرد، اگر به اندازه زمین طلا به او داده شود اجر خود را کامل دریافت نکرده است و فقط در روز حساب (قیامت) اجر کاملش را دریافت می‌کند.

۷- هر کس یک روز برای پاداش الهی، داوطلبانه روزه بگیرد، آمرزش

او واجب شود.

۸- هر کس یک روز برای پاداش الهی، داوطلبانه روزه بگیرد، بهشت بر او واجب شود.

۹- خدای تبارک و تعالی، نماز واجب را با نماز مستحبی کامل گردانید و روزهی واجب را با روزهی مستحبی. خواب روزه‌دار عبادت است و خاموشی او تسبیح و دعایش پذیرفته و عملش دوچندان.

۱۰- روزه‌دار گرچه در بستر خویش خفته باشد تا زمانی که غیبت مسلمانی را نکند، در حال عبادت خداست.

۱۱- نفس کشیدن روزه‌دار تسبیح است.

۱۲- هیچ روزه‌داری نیست که بر عده‌ای در حال غذا خوردن وارد شود مگر این که اندام‌هایش تسبیح گویند و فرشتگان بر او درود فرستند و درود فرشتگان آمرزش خواهی است.

۱۳- روزه‌دار را دو شادی است، یک شادی هنگام افطار و شادی دیگر هنگام دیدار با پروردگارش.

۱۴- هر کس روزه‌داری را افطاری دهد، اجرش همانند اجر او باشد.

۱۵- در ماه رمضان هر کس روز آن را روزه بدارد و جزئی از شبش را به عبادت پردازد و شکم و شرمگاه خویش را پاک نگه دارد و زبانش را حفظ کند همان‌طور که از این ماه خارج می‌شود، از گناهان خویش خارج شود.

۱۶- هر که در یک روز بسیار گرم برای خدای عزوجل روزه بگیرد و تشنه شود، خداوند عزوجل هزار فرشته بر او بگمارد که بر چهره‌اش دست نوازش کشند و بشارتش دهند و چون افطار کند، خدای عزوجل فرماید: وه، چه خوش است بوی تو و روح تو.

۱۷- برترین جهاد، روزه گرفتن در هوای گرم است.

۱۸- روزه و حج، آرام‌بخش دل‌هاست.

۱۹- جدّیت در روزه‌داری روزه‌های واجب، موجب آرام کردن اعضا و جوارح آنان و خشوع دیدگان‌شان و فروتنی جان‌هایشان و خضوع دل‌هایشان می‌شود.

۲۰- روزه، سپری در برابر آتش است.

همچنین معصومین علیهم‌السلام در مورد علت و فلسفه وجوب روزه در اسلام بیانات گرانقدری دارند که در ذیل به برخی از آنها اشاره می‌شود:

۱- علت روزه گرفتن آن است که مردم رنج گرسنگی و تشنگی را بچشند و به نیازمندی خود در آخرت پی برند.

۲- علت روزه گرفتن آن است که روزه‌دار بر اثر گرسنگی و تشنگی که به او می‌رسد، خاشع و ذلیل و فروتن و طالب رضا و ثواب خدا و عارف و صابر باشد و بدین سبب مستوجب ثواب شود که روزه موجب خودداری از شهوات است تا روزه در دنیا پندگوی آنان باشد و ایشان را در راه انجام تکالیفشان رام و ورزیده کند و راهنمای آنان باشد.

۳- علت روزه گرفتن آن است که مردم در رسیدن به اجر و به اندازه سختی تشنگی و گرسنگی که نیازمندان و مستمندان در دنیا می‌چشند، پی ببرند و در نتیجه، به آنان رحم کنند و حقوقی را که خداوند در دارایی‌هایشان واجب فرموده است، به ایشان بپردازند.

۴- روزه روده را باریک می‌کند، گوشت را می‌ریزد و از گرمای سوزان دوزخ دور می‌گرداند.

۵- خداوند روزه را برای استواری اخلاص، واجب فرمود.

۶- روزه حکمت به ارث می‌نهد و حکمت معرفت را و معرفت یقین را و چون بنده به یقین رسد دیگر برایش اهمیتی ندارد که چگونه شب و روز خود را بگذراند؛ به سختی یا به آسانی.^۱

شرایط وجوب و صحت روزه

بالغ بودن

نشانه‌های بلوغ

نشانه‌های بلوغ در پسرها

۱ - نشانه‌های بلوغ در پسرها چیست؟

- امام، خامنه ای، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: نشانه‌های بلوغ در پسرها یکی از سه چیز است:
- ۱- رویدن موی درشت زیر شکم، بالای عورت
 - ۲- بیرون آمدن منی
 - ۳- تمام شدن پانزده سال قمری. ۱.
- بهبخت:** نشانه‌های بلوغ در پسرها یکی از سه چیز است:
- ۱- رویدن موی درشت زیر شکم، بالای عورت و رویدن موی درشت

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الحجر، القول فی الصغر، م ۳ و رساله، م ۲۲۵۲؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۱۸۸۹، ۱۸۹۰ و ۱۸۹۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الحجر، اسباب الحجر، الأول، قبل از م ۸۳۵؛ فاضل: رساله، م ۲۳۲۴؛ مکارم: رساله، م ۱۹۰۹ و ۱۹۱۰؛ صافی: هدایة العباد، ج ۲، کتاب الحجر، م ۳؛ شبیری: رساله، م ۲۲۶۰ و ۲۲۶۱؛ نوری: رساله، م ۲۲۴۶.

در صورت و پشت لب و در سینه و زیر بغل و درشت شدن صدا و مانند اینها

۲- بیرون آمدن منی

۳- تمام شدن پانزده سال قمری. ۱.

سیستانی: نشانه‌های بلوغ در پسرها یکی از سه چیز است:

۱- رویدن موی درشت زیر شکم، بالای عورت و رویدن موی درشت

در صورت و پشت لب؛ ولی رویدن مو در سینه و زیر بغل و درشت شدن

صدا و مانند اینها نشانه‌ی بلوغ نیست

۲- بیرون آمدن منی

۳- تمام شدن پانزده سال قمری. ۲.

نکته: بنابر آنچه گفته پسرانی که تاریخ تولدشان به سال قمری مشخص

نیست ولی تاریخ تولد آنان به سال شمسی معلوم است، برای تبدیل سال

شمسی به قمری، کافی است ابتدا روزی که پانزده سال شمسیشان کامل

می‌گردد را مشخص نموده، سپس ۱۶۲ روز از آن کم کنند به این ترتیب روز

کامل شدن ۱۵ سال قمری آنان معین می‌شود.

۱- بهجت: رساله، احکام محجور، قبل از ۱۷۹۰ و م ۱۷۹۰

۲- سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الحجر، م ۱۰۶۹ و ۱۰۷۰ و رساله، م ۲۲۱۱ و ۲۲۱۲.

نشانه‌های بلوغ در دخترها

۲ - نشانه‌های بلوغ در دخترها چیست؟

امام، خامنه ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، مکارم، صافی، شبیری و نوری: نشانه‌های بلوغ در دخترها یکی از سه چیز است:

۱- روییدن موی درشت زیر شکم، بالای عورت

۲- بیرون آمدن منی

۳- تمام شدن نه سال قمری.^۱

سیستانی: نشانه بلوغ در دخترها فقط تمام شدن نه سال قمری است.^۲

وحید: نشانه‌های بلوغ دخترها دو چیز است:

۱- بیرون آمدن منی

۲- تمام شدن نه سال قمری و خون حیض دیدن در مورد دختری که

معلوم نیست نه سال او تمام شده یا نه.^۳

توجه: علامت بلوغ بودن خون حیض در دختری که نمی‌داند نه سالش تمام

شده است یا خیر، مورد اتفاق همه‌ی مراجع است؛ اما با این وجود در کتاب

الحجر هیچ یک از مراجع به جز آیت الله وحید خراسانی، آن را به عنوان نشانه

بلوغ ذکر نکرده‌اند.

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الحجر، القول فی الصغر، م ۳؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۱۸۸۹ و ۱۸۹۰؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الحجر، قبل از م ۸۳۵؛ بهجت: رساله، احکام محجور، قبل از ۱۷۹۰؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۳۵؛ مکارم: رساله، م ۱۹۰۹؛ صافی: هدایة العباد، ج ۲، کتاب الحجر، م ۳؛ شبیری: رساله، م ۲۲۶۰؛ نوری: رساله، م ۲۲۴۶.

۲- سیستانی: رساله جامع، م ۱.

۳- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الحجر، قبل از م ۸۳۵.

نکته: دخترانی که تاریخ تولدشان به سال قمری مشخص نیست ولی تاریخ تولد آنان به سال شمسی معلوم است، برای تبدیل سال شمسی به قمری، کافی است ابتدا روزی که نُه سال شمسی آنان کامل می‌گردد را مشخص نموده، سپس ۹۷ روز از آن کم کنند به این ترتیب روز کامل شدن ۹ سال قمری آنان معین می‌شود.

روزه‌ی بچه‌ی نابالغ

بچه‌ی نابالغ ممیز

۳- منظور از بچه‌ی ممیز و غیر ممیز چه بچه‌ای است؟

همه مراجع: کودکی که خوب و بد را تشخیص می‌دهد، بچه‌ی ممیز است.^۱

نکته: منظور از خوب و بد چیزی است که عرف آن را خوب یا بد می‌داند و باید در این رابطه، شرایط زندگی کودک و آداب و سنت‌های محلی هم ملاحظه شود. البته سن تمیز به تبع اختلاف اشخاص در استعداد، درک و هوش، مختلف است.

۴- آیا روزه‌ی بچه‌ی ممیز صحیح است؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، شبیری و نوری: صحیح است.^۲
صافی: صحیح نیست.^۳

۱- امام، خویی، تبریزی، وحید، صافی، شبیری و نوری: رساله، م ۵۷؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۱۸۹۲؛ بهجت: رساله، م ۶۲؛ فاضل: رساله، م ۶۱؛ سیستانی: رساله، م ۵۳؛ مکارم: رساله، م ۶۳.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، با استفاده از م ۱ و ۳ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، م ۲؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، روزه، با استفاده از ص ۲۲۸؛ خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۴ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، م ۲؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۳۴۷ و با استفاده از م ۱۱۳۹ و رساله، م ۱۲۷۵؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۴؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، م ۲؛ شبیری: رساله، م ۱۴۰۶.

۳- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۳۴۴.

۵- آیا بچه‌ی ممیز می‌تواند روزه‌ی قضای پدر و مادر را انجام دهد؟
 امام، بهجت، فاضل، سیستانی، شبیری و نوری: بله می‌تواند، به شرط
 اینکه معلوم باشد که عمل را به‌طور صحیح انجام می‌دهد.^۱
 خویی، و صافی: نمی‌تواند.^۲
 تبریزی و مکارم: بنا بر احتیاط واجب نمی‌تواند.^۳

۶- آیا بچه‌ی ممیز می‌تواند برای گرفتن روزه اجیر شود؟
 امام، بهجت، شبیری و نوری: اگر معلوم باشد که بچه‌ی ممیز عمل را به
 طور صحیح انجام می‌دهد، با اجازه‌ی ولی خود می‌تواند برای روزه گرفتن
 اجیر شود.^۴
 فاضل، سیستانی، وحید و مکارم: بنا بر احتیاط واجب بچه‌ی ممیز
 نمی‌تواند اجیر شود.^۵
 خویی، تبریزی و صافی: برای اجیر شدن بلوغ شرط است، بنابراین بچه‌ی
 ممیز نمی‌تواند اجیر شود.^۶

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصلاة، القول فی صلاة الاستئجار، م ۴ و العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی صلاة الاستئجار، م ۱۱؛ بهجت: استفتانات، ج ۲، س ۲۹۱۳؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی صلاة الاستئجار، م ۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۴۰۶.
 ۲- خویی: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی صلاة الاستئجار، م ۱۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۴.
 ۳- تبریزی: صراط النجاة، ج ۱، س ۶۷۴؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی صلاة الاستئجار، م ۱۱.
 ۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصلاة، القول فی صلاة الاستئجار، م ۴ و العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی صلاة الاستئجار، م ۱۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۹۲۴ و استفتانات، ج ۲، س ۲۹۱۲؛ شبیری: رساله، م ۱۴۰۶ و ۲۱۸۱؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی صلاة الاستئجار، م ۱۱.
 ۵- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی صلاة الاستئجار، م ۱۱؛ سیستانی، وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۵۳؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی صلاة الاستئجار، م ۱۱.
 ۶- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۵۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصلاة، م ۱۰۰۴ و ۱۳۴۴.

۷- اگر بچه‌ی ممیز روزه بگیرد، آیا می‌تواند این روزه‌ها را بعد از بلوغ به‌عنوان روزه‌ی قضا محاسبه نماید؟
همه مراجع: خیر نمی‌تواند.^۱

بچه‌ی نابالغ غیر ممیز

۸- آیا روزه‌ی بچه‌ی غیر ممیز صحیح است؟
همه مراجع: صحیح نیست، چون بچه‌ی غیر ممیز نمی‌تواند نیت معتبر در روزه را بجا آورد.^۲

تمرین نابالغ

۹- آیا بر پدر و مادر تمرین دادن بچه‌ی نابالغ برای روزه‌ی واجب است؟
امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: خیر، مستحب است.^۳

۱۰- سن مناسب برای تمرین دادن بچه نسبت به روزه چه زمانی است؟
درباره‌ی تمرین و عادت دادن فرزندان به نماز در حدیثی وارد شده که «مروه‌م بسبع و اضربوهم بتسع: یعنی آنها را در هفت‌سالگی به نماز امر کنید و در نه‌سالگی بزنید»؛ اما مقصود از این حدیث شریف این نیست که اگر

۱- چون مسأله روشن است لذا در منابع ذکر نشده است.

۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، با استفاده از م ۱؛ خامنه‌ای: رساله‌ی آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، با استفاده از م ۹۷۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۱۰۷۴؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، با استفاده از فصل فی النیة؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۳۴۴؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۵۵۹.

۳- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحه الصوم، م ۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۳۵؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۳۹۸.

می‌توان طفل را با لطف، مهربانی، ملایمت و تشویق مثل دادن جایزه‌های مناسب به عبادت و ادای نمود، او را کتک بزنید، بلکه باید مطابق درک و فهم و ذہنیات او از نماز و روزه، با او برخورد کرد که خودش رغبت به نماز پیدا کند. مسلماً وضع محیط خانه، مدرسه، معلم و دوستان بچه، رفت و آمدهای خانوادگی و ... در ترغیب بچه به نماز و آداب و اخلاق خوب، مؤثر است.

در احادیث آمده است «أطرفوا اہالیکم فی یوم الجمعة بشيء من الفاکهة کی یفرحوا بالجمعة: یعنی در روزهای جمعه برای اهل منزل و خانواده از میوه‌ها (هر چیز که تحفه است) تحفه ببرید تا روز جمعه فرحناک و علاقه‌مند باشند» در تربیت فرزندان باید انواع تدبیرهای لازم را به کار گرفت و آهسته آهسته و به تدریج جلو رفت.

غرض این است که کودک تربیت اسلامی و انسانی پیدا کند و برای این منظور، پدرها و مادرها باید از لطایف و دقائق تربیتی مناسب استفاده کنند؛ خصوصاً که تربیت کودک کار بسیار لطیف و دقیق است.^۱

بالغ شدن در طول روز

۱۱- اگر نوجوانی قبل از اذان صبح بالغ شود، وظیفه‌اش نسبت به روزه‌ی

آن روز چیست؟

همه مراجع: روزه‌ی آن روز بر او واجب است.^۲

۱- صافی: جامع الاحکام، با استفاده از س ۲۵۶.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۳؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۸، با استفاده از شرایط وجوب روزه، ص ۲۳۷؛ خوبی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط وجوب الصوم، الاول و الثانی؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۰؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۵۷۱؛ وحید: رساله، م ۱۵۷۰؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الطهارة، م ۱۳۵۷.

۱۲- بچه‌ای که قبل از اذان ظهر بالغ شده و قبل از بلوغ، یکی از مفطرات روزه را انجام داده باشد، وظیفه‌ی او نسبت به روزه‌ی آن روز چیست؟
همه مراجع: روزه‌ی آن روز بر او واجب نیست (امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم، شبیری و نوری: ولی مستحب است در بقیه روز از انجام کارهایی که روزه را باطل می‌کند خودداری کند).^۱

۱۳- اگر نوجوانی قبل از اذان ظهر بالغ شود درحالی که نیت روزه نداشته و هیچ‌یک از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، وظیفه‌اش نسبت به روزه‌ی آن روز چیست؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، شبیری و نوری: روزه‌ی آن روز بر او واجب نیست (امام، خویی، فاضل، سیستانی، وحید و نوری: ولی احتیاط مستحب آن است که نیت روزه نماید و آن روز را روزه بگیرد و اگر روزه نگرفت، بنا بر احتیاط مستحب بعداً قضا نماید).^۲
بهجت، مکارم و صافی: احتیاط واجب آن است که آن روز را روزه بگیرد و اگر روزه نگرفت، بعداً قضا نماید.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحة الصوم و وجوبه، م ۳ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی اقسام الصوم، م ۳؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۸، با استفاده از ص ۲۳۷؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط وجوب الصوم، الاول و الثانی و فصل فی اقسام الصوم، م ۳؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۰؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۰۳۶ و ۱۰۳۷ و رساله، م ۱۵۷۱؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۰۳۶ و ۱۰۳۷ و رساله، م ۱۵۷۰؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۷؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۱ و ۱۷۵۸.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحة الصوم و وجوبه، م ۳ و احکام القضاء، م ۱؛ خویی، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط وجوب الصوم، الاول و الثانی؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۵۷۱؛ وحید: رساله، م ۱۵۷۰.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۰ و ۱۱۶۵؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط وجوب الصوم، الاول و الثانی؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۷ و ۱۳۷۹.

۱۴- اگر نوجوانی در ماه رمضان قبل از اذان ظهر آمیزش یا استمنا کند و منی از او خارج شود و بفهمد که بالغ شده است، وظیفه‌اش نسبت به روزه‌ی آن روز چیست؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، شبیری و نوری: روزه‌ی آن روز بر او واجب نیست.^۱

۱۵- بچه‌ای که در ماه رمضان نیت روزه‌ی مستحبی داشته و قبل از اذان ظهر بالغ شده، وظیفه‌ی او نسبت به روزه‌ی آن روز چیست؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، شبیری و نوری: روزه‌ی آن روز بر او واجب نیست (امام، خویی، فاضل، سیستانی، وحید و نوری: ولی احتیاط مستحب آن است که نیت روزه نماید و آن روز را روزه بگیرد و اگر روزه نگرفت، بنابر احتیاط مستحب بعداً قضا نماید).^۲

بهجت، مکارم و صافی: احتیاط واجب آن است که آن روز را روزه بگیرد و اگر روزه نگرفت، بعداً قضا نماید.^۳

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۳ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط وجوب الصوم، الاول و الثانی؛ خویی، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط وجوب الصوم، الاول و الثانی؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۵۷۱؛ وحید: رساله، م ۱۵۷۰.

۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۳ و احکام القضاء، م ۱؛ خویی، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط وجوب الصوم، الاول و الثانی؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۷ و رساله، م ۱۵۷۱؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۷ و رساله، م ۱۵۷۰؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۱.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۰ و ۱۱۶۵؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط وجوب الصوم، الاول و الثانی؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۷ و ۱۳۷۹.

۱۶- بچه‌ای که در ماه رمضان نیت روزه کند و بعد از اذان ظهر بالغ شود، وظیفه‌ی او نسبت به روزه‌ی آن روز چیست؟
امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، شبیری و نوری: روزه‌ی آن روز بر او واجب نیست (امام، خویی، فاضل، سیستانی، وحید و نوری: ولی احتیاط مستحب آن است که نیت روزه نماید و آن روز را روزه بگیرد و اگر روزه نگرفت، بنا بر احتیاط مستحب بعداً قضا نماید).^۱
بهجت، مکارم و صافی: احتیاط واجب آن است که آن روز را روزه بگیرد و اگر روزه نگرفت، بعداً قضا نماید.^۲

۱۷- بچه‌ای که بعد از اذان ظهر در ماه رمضان بالغ شده و نیت روزه نداشته باشد، وظیفه‌ی او نسبت به روزه‌ی آن روز چیست؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه‌ی آن روز بر او واجب نیست.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحت الصوم و وجوبه، م ۳ و احکام القضاء، م ۱؛ خویی، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط وجوب الصوم، الاول و الثانی؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۷ و رساله، م ۱۵۷۱؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۷ و رساله، م ۱۵۷۰؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۱.
۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۰ و ۱۱۶۵؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط وجوب الصوم، الاول و الثانی؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۷ و ۱۳۷۹.
۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحت الصوم، م ۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۶ و ۱۰۳۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۰؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط وجوب الصوم، الاول؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۷؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۱.

عاقل بودن

تعریف

۱۸- از نظر فقهی عقل به چه معناست و به چه کسی عاقل گفته می‌شود؟
عقل در اصطلاح فقهی به اندازه و درجه‌ای از درک و شعور گفته می‌شود که فرد بتواند تشخیص دهد که تکالیف الهی بر او واجب است؛ ولی درجات درک و هوش در آن معتبر نیست و در این مورد تأثیری ندارد و میزان در تشخیص واجب بودن تکالیف الهی نظر عرف است. بنابراین افرادی که دارای بیماری‌های روحی و روانی یا دارای عقب‌ماندگی‌های ذهنی هستند اگر بتوانند واجب بودن تکالیف الهی را تشخیص دهند، از نظر فقهی عاقل محسوب می‌شوند و در غیر این صورت تکلیفی ندارند.^۱

روزه‌ی مجنون

۱۹- به چه کسی دیوانه‌ی ادواری گفته می‌شود؟
به کسی که در برخی زمان‌ها دیوانه و برخی از زمان‌ها سالم است، دیوانه‌ی ادواری گفته می‌شود.
و به جنونی که در بعضی از ساعات شبانه‌روز بر شخص عارض می‌شود، جنون ادواری گفته می‌شود.^۲

۱- خامنه‌ای: اجوبه الاستفتائات، س ۱۸۹۲؛ تیریزی: استفتائات جدید، ج ۲، س ۵۰.
۲- قاموس الفقهی لغة و اصطلاحاً، ص ۷۰؛ اصطلاحات فقهی، تألیف حسین مروج، ص ۱۶۷.

۲۰- آیا روزه بر دیوانه‌ی ادواری واجب است؟

امام، خویی، فاضل، تبریزی، وحید و نوری: بر دیوانه ادواری روزه‌ی واجب نیست، اما اگر قبل از اذان صبح خوب شود، روزه آن روز واجب است.^۱

مکارم، صافی و شبیری: روزه بر دیوانه ادواری واجب نیست، البته اگر بعد از اذان صبح و قبل از ظهر حالش خوب شود و دیوانگی‌اش بهبود یابد، اگر تا آن موقع یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، بنابر احتیاط واجب باید روزه‌ی آن روز را بگیرد و اگر نگیرد باید بعداً قضا نماید. اما اگر بعد از ظهر خوب شود، روزه‌ی آن روز واجب نیست.^۲

بهجت: روزه بر دیوانه ادواری واجب نیست، البته اگر بعد از اذان صبح و قبل از ظهر حالش خوب شود و دیوانگی‌اش بهبود یابد، بنابر احتیاط واجب باید روزه‌ی آن روز را بگیرد و بعداً قضا نماید. اما اگر بعد از ظهر خوب شود، روزه‌ی آن روز واجب نیست.^۳

سیستانی: اگر قبل از اذان صبح دیوانه نباشد و نیت روزه کند و بعد از آن دیوانه شود ولی همان روز خوب شود، در این صورت بنابر احتیاط واجب باید روزه‌ی آن روز را تمام کند و اگر آن روز را روزه نگرفت، قضا کند.^۴
توجه: طبق نظر آیت الله شبیری اگر احتیاط به صورت مطلق بیاید، می‌توان به نظر مجتهد اعلم دیگر رجوع کرد؛ اما اگر احتیاط با قید واجب

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱ و ۳ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط وجوب الصوم، الاول و الثانی؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، شرائط صحة الصوم و م ۱۰۳۶؛ فاضل، نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط وجوب الصوم، الاول و الثانی.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط وجوب الصوم، الاول و الثانی؛ صافی: هدایه العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۶؛ شبیری: رساله، م ۱۷۵۸، مورد هشتم و ۱۵۷۵.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۱۱۳۹ و ۱۱۵۰.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط وجوب الصوم، الاول و الثانی.

(احتیاط واجب) بیاید، باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به فتوای مجتهد دیگر رجوع نمود.

۲۱- آیا اشخاصی که دچار بیماری آلزایمر هستند، روزه بر آنها واجب است؟ بر اساس جواب سؤال ۱۸ که در آن تعریف عقل و ملاک واجب شدن تکالیف ذکر شده، کسانی که به بیماری آلزایمر مبتلا هستند اگر به قدری بیماری‌شان شدید است که حتی وجوب روزه و تکالیف الهی را فراموش کنند و آن را تشخیص ندهند، در این صورت روزه بر آنها واجب نیست و در غیر این صورت، باید روزه بگیرند.

روزه‌ی مست

۲۲- اگر شخصی در حالیکه نیت روزه کرده، قبل از اذان صبح مست شود و مستی‌اش تا بعد از اذان صبح ادامه داشته باشد، در صورتی که وسط روز مستی‌اش برطرف شود، روزه‌اش چه حکمی دارد؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، شبیری و نوری: اگر پیش از اذان صبح نیت کند و در بین روز به هوش آید، احتیاط واجب آن است که روزه‌ی آن روز را تمام کند و قضای آن را هم بجا آورد.^۱

صافی: اگر پیش از اذان صبح نیت کند و در بین روز به هوش آید، احتیاط واجب آن است دوباره نیت کند و روزه‌ی آن روز را تمام کند و قضای آن را هم بجا آورد.^۲

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الثانی؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۵۶۸؛ وحید: رساله، م ۱۵۶۷؛ مکارم: رساله، م ۱۳۲۴.
۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۷.

۲۳- اگر شخصی که نیت روزه نکرده و قبل از اذان صبح مست شود در صورتی بین روز مستی وی برطرف شود و مفطری را انجام نداده باشد، آیا روزه‌اش صحیح است؟

امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: روزه‌ی شخص مست در این مورد صحیح نیست؛ اما در عین حال باید تا موقع افطار از انجام مفطرات اجتناب نماید.^۱

صافی: اگر در بین روز مستی‌اش برطرف شود، بنابر احتیاط واجب باید نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد و بعداً آن را قضا کند.^۲

روزه‌ی غیر هوشیار

۲۴- آیا خماری شدید از هر طریقی غیر از خوردن و آشامیدن مثل تزریقات یا بو کردن مواد مخدر و ... باعث باطل شدن روزه می‌شود؟

بر اساس جواب سؤال ۱۹ در صورتی که خماری شخص به اندازه‌ای شدید است که عقلش را از بین برده باشد؛ به گونه‌ای که قدرت تشخیص تکالیف الهی و تبعیت از آن را ندارد، در این صورت روزه‌اش صحیح نیست.

روزه‌ی بی‌هوش

۲۵- اگر شخصی نیت روزه داشته باشد و پس از آن بی‌هوش شود و دوباره در بین روز به هوش آید، حکم روزه‌ی وی چیست؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، شبیری و نوری: احتیاط واجب این است که روزه‌ی آن روز را تمام کند و اگر آن روز را روزه نگیرد، باید آن را قضا نماید.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط صحة الصوم، الثانی.

۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۷.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خویی، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط وجوب الصوم، الثالث؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۵۶۷؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط وجوب الصوم، الثالث و منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۶.

بهجت: احتیاط واجب این است که اگر قبل از ظهر حالش خوب شود، روزهی آن روز را تمام کند و بعداً قضایش را بجا آورد.^۱
وحید: بنابر احتیاط واجب باید روزهی آن روز را تمام کرده و بعداً قضا نماید.^۲

مکارم: باید روزهی آن روز را تمام کند.^۳
صافی: احتیاط واجب این است که دوباره نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد.^۴

۲۶- اگر شخصی نیت روزه نداشته باشد و بی‌هوش شود، اگر قبل از اذان ظهر هوشیاری خود را به دست آورد، آیا می‌تواند نیت روزه بنماید؟
امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: روزه چنین شخصی صحیح نیست.^۵
بهجت: بنابر احتیاط واجب چنین شخصی آن روز را روزه گرفته و بعداً دوباره قضا نماید.^۶

۲۷- اگر شخصی نیت روزه نداشته باشد و بی‌هوش شود، اگر بعد از اذان ظهر هوشیاری خود را به دست آورد، آیا می‌تواند نیت روزهی واجب بنماید؟
همه مراجع: روزهی چنین شخصی صحیح نیست.^۷

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹.

۲- وحید: رساله، م ۱۵۶۶.

۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط وجوب الصوم، الثالث.

۴- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۸.

۵- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الثاني؛ خویی، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الثاني؛ فاضل: رساله، م ۱۶۱۵.

۶- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹.

۷- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۴ و القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲ و فصل فی شرائط صحة الصوم، الثاني؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، درس ۵۹، ص ۲۴۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۶ و ۹۷۸؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲ و فصل فی شرائط صحة الصوم، الثاني؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹ و ۱۰۷۹؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۵ و ۱۲۶۶؛ شبیری: رساله، م ۱۵۶۳.

۲۸- روزه داری که جهت عمل جراحی بیهوش می شود آیا روزه او صحیح است یا خیر؟

خامنه‌ای: در فرض سوال اگر قبل از بیهوشی نیت روزه کرده سپس در همان روز به هوش آمده و قصد ادامه روزه نماید، روزه اش صحیح است.^۱
سیستانی: در مورد بیهوشی که مقدمات آن اختیاری بوده (مثل فردی که برای عمل جراحی، خود را در اختیار دکتر بیهوشی قرار می‌دهد) احتیاط واجب آن است که روزه را تمام نموده و قضای آن را هم بجا آورد.^۲
مکارم: اگر ناچار به انجام عمل جراحی باشد، لازم نیست آن را قضا کند.^۳

صافی: بنا بر احتیاط واجب قضا لازم است.^۴
شبییری: بیهوشی اختیاری، روزه را باطل می‌کند و قضای آن واجب است ولی کفاره ندارد.^۵

۱ - خامنه‌ای: استفتاء از دفتر، شماره استفتاء: ۵۷۵۰۴۷.
۲ - سیستانی: سایت، روزه، س ۶۰.
۳ - مکارم: استفتاء کتبی از دفتر، شماره استفتاء: ۱۹۳۷۹۶.
۴ - صافی: استفتاء کتبی از دفتر؛ شماره استفتاء: ۶.
۵ - شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۱۵۷ و ۱۵۸.

مسلمان بودن

تعریف اسلام

۲۹- از جهت فقهی، به چه کسی مسلمان گفته می‌شود؟
 معیار در مسلمان بودن، گفتن شهادتین (اشهد ان لا اله الا الله و اشهد ان محمداً رسول الله) است.^۱

مسلمان شدن کافر

۳۰- اگر شخصی قبل از اذان ظهر ماه رمضان مسلمان شود، می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟
 امام، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، صافی و نوری: روزه آن روز صحیح نیست.^۲
 بهجت: اگر قبلاً کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، احتیاطاً مستحب این است که آن روز را روزه بگیرد و بعداً قضا کند.^۳
 مکارم و شبیری: اگر قبلاً کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، احتیاطاً واجب این است که آن روز را روزه بگیرد و اگر روزه نگیرد باید آن را قضا نماید.^۴

۱- العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی المطهرات، الثامن، م ۲.
 ۲- امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و جوبه، م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، شرائط صحة الصوم، قبل از م ۱۰۲۶؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الاول؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۵.
 ۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹.
 ۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الاول؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۵.

سیستانی: اگر قبلاً کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، احتیاط واجب این است که آن روز را به نیت مافی الذمه (نیت کند که آنچه بر عهده اش هست) روزه بگیرد و اگر روزه نگرفت، آن را قضا کند.^۱

توجه: طبق نظر آیت الله شبیری اگر احتیاط به صورت مطلق بیاید، می توان به نظر مجتهد اعلم دیگر رجوع کرد؛ اما اگر احتیاط با قید واجب (احتیاط واجب) بیاید، باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی توان به فتوای مجتهد دیگر رجوع نمود.

۳۱- آیا روزه برای افراد تازه مسلمان که از احکام اسلامی مطلع نیستند، واجب است؟

همه مراجع: بله واجب است.^۲

۳۲- اگر شخصی بعد از اذان ظهر ماه رمضان مسلمان شود، می تواند آن روز را روزه بگیرد؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه اش صحیح نیست.^۳

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط صحة الصوم، الاول.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحة الصوم و وجوبه، م ۳؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۸، ص ۲۳۷؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۰؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، با استفاده از فصل فی شرایط وجوب الصوم؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۶؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۵۷۵.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحة الصوم و وجوبه، م ۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، شرایط صحة الصوم، قبل از م ۱۰۲۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط صحة الصوم، الاول؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۵، شبیری: رساله، م ۱۵۷۵.

سیستانی: اگر قبلاً کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، احتیاط واجب این است که آن روز را به نیت مافی الذمه (نیت کند که آنچه بر عهدش هست) روزه بگیرد و اگر روزه نگیرد باید آن را قضا کند.^۱

۳۳- اگر مرتد قبل از اذان ظهر توبه نماید، آیا می‌تواند آن روز را روزه

بگیرد؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی و نوری: روزه آن روز صحیح نیست؛ ولی باید آن روز تا موقع افطار از انجام مفطرات اجتناب نماید و بعداً آن را قضا کند.^۱

بهجت: اگر قبلاً کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، احتیاط واجب این است که آن روز را روزه بگیرد و بعداً قضا کند.^۲

سیستانی: اگر قبلاً کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، احتیاط واجب این است که آن روز را به نیت مافی‌الذمه (نیت کند که آنچه بر عهده‌اش هست) روزه بگیرد و بعداً قضا کند.^۳

شبیری: اگر قبلاً کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، احتیاط واجب این است که آن روز را روزه بگیرد و اگر روزه نگیرد باید آن را قضا کند.^۴

۳۴- اگر مرتد بعد از اذان ظهر توبه نماید، آیا می‌تواند آن روز را روزه

بگیرد؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش صحیح نیست؛ ولی باید آن روز تا موقع افطار از انجام

۱- امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و جوبه، م ۱ و احکام القضاء، قبل از م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، شرائط صحة الصوم، قبل از م ۱۰۲۶ و م ۱۰۴۵؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الاول و فصل فی احکام القضاء، م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۵ و ۱۳۷۸.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الاول.

۴- شبیری: رساله، با استفاده م ۱۵۷۵.

مفطرات اجتناب نماید و بعداً آن را قضا کند.^۱
 سیستانی: اگر قبلاً کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد،
 احتیاط واجب این است که آن روز را به نیت مافی الذمه (نیت کند که آنچه
 بر عهده اش هست) روزه بگیرد و بعداً قضا کند.^۲

۱- امام: رساله، م ۱۵۶۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، شرائط صحة الصوم، قبل از م ۱۰۲۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الاول؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۵.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الاول.

مؤمن بودن

۳۵- از نظر فقهی به چه کسی مؤمن گفته می‌شود؟
مؤمن در اصطلاح فقهی یعنی شیعه دوازده امامی.^۱

۳۶- شخصی که در طول روز شیعه می‌شود، روزه‌ی وی چه حکمی دارد؟
خوبی، تبریزی، سیستانی، وحید و نوری: باید روزه‌ی آن روز را تمام کند و روزه‌اش صحیح است.^۲

امام، فاضل، صافی: روزه مسلمان غیر شیعه دوازده امامی صحیح نیست حتی اگر فقط در جزئی از روز شیعه نباشد؛ ولی باید آن روز تا موقع افطار از انجام مفطرات اجتناب نماید و بعداً آن را قضا کند.^۳
بهجت: احتیاط واجب است که روزه‌ی آن روز را تمام کند و بعداً قضا نماید.^۴

مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش صحیح نیست؛ ولی باید آن روز تا موقع افطار از انجام مفطرات اجتناب نماید و بعداً آن را قضا کند.^۵

۱- الاصطلاحات الفقهية فی الرسائل العملية، اصطلاح المومن، ص ۱۸۹

۲- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، فی شرائط صحة الصوم، قبل از م ۱۰۲۶؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الاول.

۳- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الاول؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۵.

۴- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹.

۵- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، شرط الاول.

ضرر نداشتن روزه

تعریف ضرر

۳۷- منظور از ضرری که از جهت فقهی باعث سقوط وجوب روزه و عدم صحت آن می‌شود، چیست؟

یکی از شرایط صحیح بودن روزه، ضرر نداشتن آن است؛ پس اگر مکلف بترسد روزه برایش ضرر داشته باشد و بترسد که با گرفتن روزه مریض شود یا بیماری وی شدت یابد و یا بهبودی آن به تأخیر بیفتد، روزهی وی صحیح نیست. حتی اگر روزه گرفتن برای عضوی از بدن مانند ضعیف شدن چشم مضر باشد روزه گرفتن صحیح نخواهد بود. ضرری که گفته شد، شامل بیماری‌های روحی و روانی هم می‌شود. البته باید این خوف و ترس از ضرر منشأ عقلایی داشته باشد.

در تمام این موارد که ذکر شد، یقین و علم داشتن به ضرر شرط نیست، بلکه حتی اگر مکلف گمان کند و یا احتمال عقلایی بدهد که روزه برایش ضرر دارد، نباید روزه بگیرد و روزه‌اش صحیح نیست.

همچنین در تشخیص ضرر، ملاک، نظر شخص بیمار است و تا برای خود شخص ترس از ضرر حاصل نشده باشد، گفته‌ی دیگران حتی پزشک معتبر نیست، مگر اینکه از گفته‌ی دیگران ترس از ضرر برایش پیدا شود.^۱

۳۸- آیا ضعف، بی حالی، سردرد و ... که به خاطر روزه حاصل می شود، ضرر محسوب می شود؟

همه مراجع: ضعف و مواردی مانند آن ضرر محسوب نمی شود. لذا انسان نمی تواند به خاطر ضعف روزه را بخورد هر چند زیاد باشد؛ اما اگر ضعف او به قدری است که معمولاً نمی شود آن را تحمل کرد، در این صورت خوردن روزه اشکال ندارد.^۱

انواع ضرر

ناشی از بیماری

۳۹- برای ترک روزه، اطمینان به ضرر لازم است یا صرف احتمال کفایت می کند؟

امام، خامنه ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: اگر انسان احتمال بدهد که روزه برایش ضرر دارد و از آن احتمال ترس برای او پیدا شود، چنانچه احتمال او عقلایی باشد (در نظر مردم بجا باشد)، نباید روزه بگیرد و روزه اش صحیح نیست.^۲

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خامنه ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۳۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط صحة الصوم، السادس؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۲؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۲.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خامنه ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۵۱ و ۷۵۵؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۹ و رساله، م ۱۷۵۳؛ فاضل، مکارم و سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط صحة الصوم، السادس؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۹ و رساله، م ۱۷۵۲؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۱؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط صحة الصوم، السادس و رساله، م ۱۷۴۰.

بهجت: اگر انسان احتمال بدهد که روزه برایش ضرر دارد و از آن احتمال ترس برای او پیدا شود، چنانچه احتمال او عقلایی باشد (در نظر مردم بجا باشد)، می تواند روزه نگیرد.^۱

شبییری: اگر انسان احتمال بدهد که روزه برایش ضرر دارد و از آن احتمال ترس برای او پیدا شود، نباید روزه بگیرد و روزه اش صحیح نیست.^۲

۴۰- فردی معتاد به تریاک است و نمی تواند ترک نماید، به همین علت، نه به صورت ادا و نه به صورت قضا توان روزه گرفتن را ندارد، آیا این فرد حکم مریض را دارد یا اینکه باید کفاره بدهد؟

امام: واجب است روزه را بگیرد و در صورت اضطرار می تواند به مقدار ضرورت استعمال نماید.^۳

خامنه‌ای: واجب است روزه بگیرد و اگر مشقت شدید دارد و نمی تواند تحمل کند، هر وقت به حرج افتاد می تواند استعمال نماید و باید قضای آن را انجام دهد.^۴

بهجت: واجب است روزه را بگیرد و در صورت اضطرار می تواند به مقدار ضرورت استعمال نماید، ولی اگر قبل از ماه رمضان می تواند اعتیادش را ترک کند یا عادتش را به شب تغییر دهد، احتیاطاً باید این کار را انجام دهد.^۵

مکارم: بنا بر احتیاط واجب باید روزه بگیرد و در صورت اضطرار می تواند به مقدار ضرورت استعمال نماید.^۶

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰ و جامع المسائل، ج ۲، کتاب الصوم، ص ۱۰ و رساله، م ۱۳۶۱.

۲- شبییری: رساله، م ۱۷۵۳.

۳- امام: رساله، بخش استفتائات، م ۱۴.

۴- خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، م ۱۵۰ و استفتاء کتبی، شماره استفتاء، ۴۵۷۵۷۴.

۵- بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۸۹۶.

۶- مکارم: استفتائات جدید، ج ۲، س ۴۴۱.

صافی: واجب است روزه را بگیرد و در صورت اضطرار می تواند به مقدار ضرورت استعمال نماید. اگر در قضا هم نیاز ضروری به استعمال دارد قضا ندارد.^۱

نوری: حکم مریض را دارد.^۲

ناشی از غیر بیماری

روزه‌ی زنان باردار و زنان شیرده

۴۱- اگر روزه‌ی زن حامله برای خودش یا کودکش ضرر داشته باشد، وظیفه‌ی او چیست؟

خامنه‌ای، خوبی، تبریزی، وحید، مکارم و شبیری: زنی که زایمان او نزدیک است، اگر روزه برای خودش یا برای جنین ضرر داشته باشد، روزه بر او واجب نیست و نباید روزه بگیرد. در صورتی که روزه برای مادر ضرر داشته باشد، پرداخت فدیة واجب نیست، اما اگر برای جنین ضرر داشته باشد، باید فدیة پرداخت کند؛ در هر صورت باید روزهای خود را بعداً قضا نماید.^۳

بهجت، سیستانی و نوری: زنی که زایمان او نزدیک است، اگر روزه برای خودش یا برای جنین ضرر داشته باشد، روزه بر او واجب نیست و در هر دو صورت (ضرر برای مادر و ضرر برای جنین) واجب است فدیة پرداخت کند؛ در هر صورت باید روزهای خود را بعداً قضا نماید.^۴

۱ - صافی: استفتاء کتبی از دفتر، شماره استفتاء: ۱۱۳۸۶۹.

۲ - نوری: توضیح المسائل مراجع (سیزده مرجع)، ج ۲، مسائلی که درباره موضوعات گوناگون از امام خمینی استفتاء شده است، بعض احکام روزه، س ۱۴.

۳- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتانات، س ۸۰۶ و سایت، احکام روزه، احکام بانوان، س ۲۰۰؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع.

۴- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع.

امام: زنی که زایمان او نزدیک است، اگر روزه برای خودش یا برای جنین ضرر داشته باشد، روزه بر او واجب نیست. در صورتی که روزه برای جنین ضرر داشته باشد، واجب است فدیة پرداخت کند. همچنین بنابر احتیاط واجب اگر روزه برای مادر ضرر داشته باشد، باید فدیة پرداخت نماید؛ در هر صورت باید روزهای خود را بعداً قضا نماید^۱

فاضل: زنی که زایمان او نزدیک است، اگر روزه برای خودش یا برای جنین ضرر داشته باشد، روزه بر او واجب نیست. در صورتی که روزه برای مادر ضرر داشته باشد، واجب است که فدیة پرداخت کند اما اگر فقط برای جنین ضرر داشته باشد، پرداخت فدیة لازم نیست؛ در هر صورت باید روزهای خود را بعداً قضا نماید.^۲

صافی: زنی که زایمان او نزدیک است، اگر روزه برای خودش یا برای جنین ضرر داشته باشد، روزه بر او واجب نیست و در هر دو صورت (ضرر برای مادر و ضرر برای جنین) بنابر احتیاط واجب باید فدیة پرداخت کند؛ در هر صورت باید روزهای خود را بعداً قضا نماید.^۳

شبیری: زنی که زایمان او نزدیک است، اگر روزه برای خودش یا برای جنین ضرر داشته باشد، روزه بر او واجب نیست. در صورتی که روزه برای مادر ضرر داشته باشد، بنابر احتیاط مستحب، فدیة پرداخت کند و اگر برای جنین ضرر داشته باشد، واجب است فدیة پرداخت کند؛ در هر صورت اگر تا ماه رمضان آینده بتواند بدون ضرر روزه بگیرد باید آنها را قضا کند، بلکه به احتیاط واجب اگر بعد از آن نیز بتواند روزه بگیرد، قضای روزه بر او واجب می شود.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸.

۲- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع.

۳- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴.

۴- شبیری: رساله، م ۱۷۳۷.

۴۲- اگر روزه گرفتن برای مادر یا بچه شیرخوار ضرر داشته باشد، مادر چه

وظیفه‌ای دارد؟

امام: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

اگر روزه گرفتن برای بچه ضرر داشته باشد باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیّه بدهند؛ همچنین بنا بر احتیاط واجب در صورتی برای خودشان نیز ضرر داشته باشد، پرداخت فدیّه واجب است.

این حکم بنا بر احتیاط واجب اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد، اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد، بنا بر احتیاط واجب باید روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۱
خامنه‌ای: اگر روزه گرفتن باعث کمی شیر و ناراحتی بچه شود، یا برای خودش ضرر داشته باشد، روزه گرفتن برای او واجب نیست.

در صورت اول باید فدیّه بدهد و در فرض دوم، فدیّه دادن لازم نیست. در صورتی که استفاده از شیر خشک برای تغذیه نوزاد ضرر و مشکلی ندارد، بنا بر احتیاط واجب باید مادر روزه بگیرد. در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۲

خویی: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در صورت دوم (ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیّه بدهند.

۱- امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحت الصوم و وجوبه، م ۸، ۹ و ۱۰.

۲- خامنه‌ای: اجوبه الاستفتائات، س ۷۴۷ و ۸۰۶ و سایت، احکام روزه، احکام بانوان، س ۲۰۰.

این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچّه منحصر به همین راه باشد؛ اگر زن دیگری باشد که رایگان و یا با دریافت مزد و اجرت از پدر یا مادر و یا از شخص دیگری بچه را شیر دهد و یا از طریق شیر خشک و شیر گاو و مانند آن بتواند بچه را شیر دهد، باید مادر بچه روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۱ بهجت: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچّه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیّه بدهند.

بنابر احتیاط واجب این حکم اختصاص به جایی دارد که زن دیگری نباشد یا سخت باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد. ولی اگر دایه مزد زیادی در قبال شیر دادن بخواهد به گونه‌ای که ضرر مالی مورد توجهی به صاحب بچّه وارد شود، واجب نیست روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۲ تبریزی: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچّه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در صورت دوم (ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیّه بدهند.

این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچّه منحصر به همین راه باشد؛ اگر زن دیگری باشد که بچه را شیر دهد، واجب است مادر بچه روزه

۱- خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار و م ۱۰۴۲ و صراط النجاة، ج ۱، س ۱۰۵۲.
 ۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵، ۱۱۵۶ و ۱۱۵۷.

بگیرد. همچنین اگر از طریق شیر خشک بتواند به بچه شیر دهد، در این صورت بنا بر احتیاط واجب مادر باید روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۱

فاضل: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در صورت اول (ضرر به خودشان) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.

بنا بر احتیاط واجب این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد؛ اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد، بنا بر احتیاط واجب باید روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۲

سیستانی: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.

بنا بر احتیاط واجب این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد؛ اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد و یا از شیشه و پستانک کمک بگیرد، بنا بر احتیاط واجب باید روزه بگیرد.

۱- تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار و م ۱۰۴۲ و رساله، م ۱۷۳۸.

۲- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۱
وحید: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشد یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.
 در صورت دوم (ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیّه بدهند.

این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد؛ اگر زن دیگری باشد که بچه را شیر دهد و یا از راه دیگری به بچه شیر داد، واجب است مادر بچه روزه بگیرد.
 در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۲

مکارم: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشد یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.
 در صورت اول (ضرر به خودشان) اگر ضرر به گونه‌ای باشد که مانند مریض باشند، در افطار و قضا حکم مریض را دارند و فدیّه بر آنها واجب نیست، اما در صورت دوم (ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیّه بدهند.

این حکم اختصاص به جایی دارد که زن دیگری نباشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد و مزد به گونه‌ای نباشد که به صاحب بچه ظلم شود و همچنین محذور دیگری پیش نیاید. همچنین هرگاه استفاده از شیر

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.
 ۲- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار و م ۱۰۴۲ و رساله، م ۱۷۳۷.
 تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار و م ۱۰۴۲ و رساله، م ۱۷۳۸.

خشک برای تغذیه بچه مشکلی نداشته باشد، باید روزه بگیرد.
در صورت اول نسبت به قضا حکم مریض را دارد و در صورت دوم قضا واجب است.^۱

صافی: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) بنابر احتیاط واجب باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیّه بدهند.

این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد؛ اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد، باید روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۲

شبییری: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست؛ حتی اگر از راه دیگری بتوانند بچه را سیر کنند باز می توانند روزه نگیرند.

در صورت دوم (ضرر به کودک) باید برای هر روز یک مدّ (۹۰۰ گرم) غذا فدیّه دهد. و در صورت اول (ضرر به مادر) احتیاط مستحب است.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۳

نوری: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر

۱- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس و استفتائات سایت، روزه، کسانی که روزه بر آنها واجب نیست، س ۷.
۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴، ۱۳۶۵ و ۱۳۶۶.
۳- شبیری: رساله، م ۱۷۳۸ و احکام و استفتائات روزه، س ۳۸۵.

داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.
در هر صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة دهند.
بنابر احتیاط واجب این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن منحصر به همین راه باشد؛ اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد، بنابر احتیاط واجب باید روزه بگیرد.
در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۱

۴۳- آیا صرف شیر دادن زن به کودک باعث می‌شود که زن روزه نگیرد؟
همه مراجع: خیر؛ صرف شیر دادن مجوز نگرفتن روزه نیست، بلکه در صورتی می‌تواند روزه نگیرد که بر خودش یا کودکش ضرر داشته باشد.^۲

۴۴- زن بارداری که به خاطر روزه دچار ضعف شدید می‌شود، چه وظیفه‌ای دارد؟

همه مراجع: اگر ضعف و بی‌حالی به حدّی باشد که عادتاً قابل تحمل نباشد و یا اینکه ضرر به بچه یا خودش داشته باشد، روزه بر او واجب نیست.^۳

۱- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.
۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸؛ خامنه‌ای: سایت، استفتائات جدید، روزه زن شیرده و اجوبة الاستفتائات، س ۷۴۷؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴؛ شبیری: رساله، م ۱۷۳۸.
۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱ و ۸؛ خامنه‌ای: استفتائات، س ۷۴۵ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۸، ص ۲۳۷ و درس ۶۳، ص ۲۵۹؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار و م ۱۰۳۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵ و ۱۱۴۰؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع و فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۲ و ۱۳۶۴؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۲ و ۱۷۳۷.

۴۵- آیا کم بودن یا کم شدن شیر زن به واسطه روزه موجب می شود تا زن روزه نگیرد؟

همه مراجع: اگر روزه گرفتن برای بچه یا مادر ضرر داشته باشد، می تواند روزه نگیرد، در غیر این صورت روزه بر او واجب است.^۱

۴۶- اگر راه های دیگر برای شیر دادن به کودک وجود داشته باشد، مثل دایه گرفتن، دوشیدن شیر مادر در شب یا تغذیه با شیر خشک و ...، آیا در این صورت روزه گرفتن بر مادر واجب است؟

امام، فاضل و نوری: اگر زن دیگری باشد که رایگان و یا با دریافت مزد و اجرت از پدر یا مادر و یا از شخص دیگری بچه را شیر دهد، بنا بر احتیاط واجب مادر بچه باید روزه بگیرد.^۲

خامنه ای: اگر از استفاده از شیر خشک برای تغذیه نوزاد ضرر و مشکلی ندارد، بنا بر احتیاط واجب مادر باید روزه بگیرد.^۳

خویی: اگر زن دیگری باشد که رایگان و یا با دریافت مزد و اجرت از پدر یا مادر و یا از شخص دیگری بچه را شیر دهد و یا از طریق شیر خشک و شیر گاو و مانند آن بتواند بچه را شیر دهد، باید مادر بچه روزه بگیرد.^۴

بهجت: اگر زن دیگری باشد که رایگان و یا با دریافت مزد و اجرت از

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸، ۹ و ۱۰؛ خامنه ای: سایت، پرسشهای متداول، م ۱۶ و اجوبة الاستفتائات س ۷۴۷ و ۸۰۶؛ خویی، تهریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵، ۱۱۵۶ و ۱۱۵۷؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴، ۱۳۶۵ و ۱۳۶۶؛ شبیری: رساله، م ۱۷۳۸.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۹؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.

۳- خامنه ای: آموزش مصور احکام، روزه، زن شیرده، ص ۳۵۵.

۴- خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۲ و رساله، م ۱۷۳۸ و المسائل الشرعية، کتاب الصوم، مسائل متفرقة فی احکام الصوم، س ۲۶ و صراط النجاة، ج ۱، س ۱۰۵۲.

پدر یا مادر و یا از شخص دیگری بچه را بدون سختی و مشقت شیر دهد، بنابر احتیاط واجب مادر بچه باید روزه بگیرد. این حکم در صورتی لازم است که اجرت و مزد شیر آن قدر زیاد نباشد که ضرر مالی مورد توجهی به صاحب بچه وارد شود.^۱

تبریزی: اگر زن دیگری باشد که بچه را شیر دهد، واجب است مادر بچه روزه بگیرد. همچنین اگر از طریق شیر خشک بتواند به بچه شیر دهد، در این صورت بنابر احتیاط واجب مادر باید روزه بگیرد.^۲

سیستانی: اگر زن دیگری باشد که رایگان و یا با دریافت مزد و اجرت از پدر یا مادر و یا از شخص دیگری بچه را شیر دهد و یا از طریق شیر خشک و شیر گاو و مانند آن بتواند بچه را شیر دهد، بنابر احتیاط واجب باید مادر بچه روزه بگیرد.^۳

وحید: اگر زن دیگری باشد که بچه را شیر دهد و یا از راه دیگری به بچه شیر داد، واجب است مادر بچه روزه بگیرد.^۴

مکارم: اگر زن دیگری باشد که رایگان و یا با دریافت مزد و اجرت از پدر یا مادر و یا از شخص دیگری بچه را شیر دهد، واجب است مادر بچه روزه بگیرد. این حکم در صورتی لازم است که مزد و اجرت آن قدر نباشد که به صاحب بچه ظلم شود و مشکل دیگری پیش نیاید. همچنین هرگاه استفاده از شیر خشک برای تغذیه بچه مشکلی نداشته باشد، باید روزه بگیرد.^۵

صافی: اگر زن دیگری باشد که رایگان و یا با دریافت مزد و اجرت از پدر یا مادر و یا از شخص دیگری بچه را شیر دهد، واجب است مادر بچه روزه بگیرد.^۶

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۶.

۲- تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۲ و رساله، م ۱۷۳۸.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.

۴- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۲ و رساله، م ۱۷۳۷.

۵- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس و استفتائات سایت، روزه، کسانی که روزه بر آنها واجب نیست، س ۷.

۶- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۵.

شبیبری: در هر صورت مادر بچه می‌تواند روزه نگیرد، هر چند بتواند از راه دیگر مانند شیر خشک بچه را سیر نماید.^۱

۴۷- اگر زن شیرده یا حامله احتمال دهد که روزه گرفتن برای خودش یا بچه‌اش مضر است، آیا می‌تواند روزه نگیرد؟

همه مراجع: اگر انسان احتمال عقلایی بدهد که روزه برای خودش یا بچه‌اش ضرر دارد و از آن احتمال ترس برای او پیدا شود، نباید روزه بگیرد.^۲

۴۸- زن شیرده یا حامله‌ای که نمی‌داند روزه گرفتن برای خودش یا بچه‌اش مضر است یا نه چه وظیفه‌ای دارد؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: اگر انسان احتمال عقلایی (در نظر مردم بجا باشد) بدهد که روزه برایش ضرر دارد و از آن احتمال ترس برای او پیدا شود، نباید روزه بگیرد و روزه‌اش صحیح نیست.^۳

بهبخت: اگر انسان احتمال عقلایی (در نظر مردم بجا باشد) بدهد که روزه برایش ضرر دارد و از آن احتمال ترس برای او پیدا شود، می‌تواند روزه نگیرد.^۴

۱- شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۳۸۵.

۲- امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط صحة الصوم، با استفاده از السادس؛ خامنه‌ای: استفتائات، س ۷۴۵ و ۷۴۶؛ بهجت: جامع المسائل، ج ۲، کتاب الصوم، ص ۱۴؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۰۲۹؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۳۵۱؛ شبیری: رساله، م ۱۷۵۳.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۴۷ و ۷۴۵؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۹ و رساله، م ۱۷۵۳؛ فاضل، مکارم و سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط صحة الصوم، السادس؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۹ و رساله، م ۱۷۵۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۱ و استفتائات سایت، احکام روزه؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط صحة الصوم، السادس و رساله، م ۱۷۴۰.

۴- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰ و جامع المسائل، ج ۲، کتاب الصوم، ص ۱۰ و رساله، م ۱۳۶۱.

شبیبری: اگر انسان احتمال بدهد که روزه برایش ضرر دارد و از آن احتمال ترس برای او پیدا شود، نباید روزه بگیرد و روزه‌اش صحیح نیست.^۱

۴۹- زنی که اجیر شده تا نوزادی را شیر دهد، در صورت ضعف یا ضرر آیا می‌تواند روزه نگیرد؟

همه مراجع: در صورتی که روزه گرفتن ضرر داشته باشد، نباید روزه بگیرد. اما ضعف نمی‌تواند مجوز خوردن روزه شود، مگر اینکه ضعفش آن قدر باشد که قابل تحمل نباشد.^۲

روزه‌ی دختران نه ساله

۵۰- دخترانی که تازه به سن تکلیف رسیده‌اند ولی به علت ضعف جسمانی توانایی روزه گرفتن ندارند، چه وظیفه‌ای دارند؟
مسأله دو صورت دارد:

الف) در صورتی که روزه بگیرند مریض می‌شوند:
همه مراجع: حکم مریض را دارند که قبلاً گذشت.

ب) تمام کردن روزه برای آنان سختی فوق العاده‌ای دارد:
بهجت، فاضل و صافی: در صورتی که روزه موجب ضعف غیرقابل تحمل بشود و نتوانند روزه بگیرند، روزه گرفتن لازم نیست ولی بعداً در صورت تمکن و قدرت باید قضا کنند؛ اما کفاره بر آنها واجب نیست.^۳

۱- شبیری: رساله، م ۱۷۵۳.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱، ۸ و ۹؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۴۷ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۸، ص ۲۳۷؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار و م ۱۰۴۲ و ۱۰۳۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰، ۱۱۵۵ و ۱۱۵۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس و فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۲، ۱۳۶۴ و ۱۳۶۵؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۲ و ۱۷۳۸.

۳- بهجت: رساله، م ۱۳۶۳ و وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۵۶۸؛ صافی: جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۸۶.

خامنه‌ای: اگر تمام کردن روزه برای آنان سختی فوق العاده‌ای دارد که معمولاً چنین سختی قابل تحمّل نیست، می‌توانند روزه خود را افطار کنند و بعداً قضا نمایند. اما اگر تا رمضان بعد نگرفتند، باید برای هر روز کفاره‌ی تأخیر به مقدار یک مد غذا (۷۵۰ گرم) به فقیر بدهند، مگر آنکه در تأخیر معذور باشند که در این صورت، پرداخت یک مد غذا هم لازم نیست هرچند احتیاط مستحب است که پرداخت نمایند؛ اما کفاره بر آنها واجب نیست.^۱

خویی و مکارم: اگر قادر بر انجام روزه نباشند، انجام آن برای آنها واجب نیست و اگر تا ماه رمضان سال بعد قادر بر قضای آن هم نباشند، قضا نیز ندارد، ولی برای هر روز یک مد طعام به فقیر بدهند و اگر در همان سال قدرت پیدا کردند، علاوه بر فدیة، قضا هم لازم است؛ اما کفاره بر آنها واجب نیست.^۲

تبریزی: چنانچه توانایی بر روزه گرفتن، ندارند و روزه گرفتن برایشان مشکل است، لازم نیست روزه بگیرند بلکه برای هر روز از ماه رمضان که روزه نگرفته‌اند یک مد غذا به فقیر صدقه دهند و بنابر احتیاط واجب وقتی قدرت پیدا کردند روزه را قضا نمایند؛ اما کفاره بر آنها واجب نیست.^۳

سیستانی: اگر تمام کردن روزه برای آنان سختی فوق العاده‌ای دارد که معمولاً چنین سختی قابل تحمّل نیست، باید به قصد قربت مطلقه^۴ روزه

۱- خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، س ۸ و ۹ و ۱۰ و ۱۱ و ۱۲ و ۱۳ و ۱۷۸ و رساله آموزشی،

ج ۱، درس ۶۳، ص ۲۵۸.

۲- خویی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۱۸۲؛ مکارم: رساله، پاورقی م ۱۹۰۹ و م ۱۴۶۴ و

استفتائات، ج ۱، س ۲۷۶ و استفتائات، ج ۲، س ۴۳۹.

۳- تبریزی: استفتائات جدید، ج ۲، ۵۶۷.

۴- یعنی خصوص روزه واجب را نیت نکند؛ بلکه از مبطلات روزه پرهیز کند و قصدش از این کار به طور کلی قربت الی الله باشد.

بگیرند و هنگامی که به علت ضعف شدید یا احساس تشنگی زیاد، ادامه روزه ماه مبارک رمضان بر آنان فوق العاده سخت شد، می‌توانند آب بیاشامند یا غذا بخورند؛ ولی بنابر احتیاط واجب در خوردن و آشامیدن، تنها به مقدار ضرورت اکتفاء نمایند و در بقیه روز از انجام کاری که روزه را باطل می‌کند پرهیز نمایند؛ هر چند در هر صورت، با خوردن یا آشامیدن، روزه آنان، باطل می‌شود (و باید آن را قضا کنند). اما کفار بر آنها واجب نیست.

و اگر آنان می‌توانند با استفاده از راه‌های معمول برای تقویت، مثل سحری مؤقوی خوردن یا کاهش فعالیت بدنی در طی روز یا استراحت بیشتر بدون داشتن ضرر و سختی فوق العاده روزه ماه مبارک رمضان را بگیرند، این کار لازم است.^۱

شبیبری: اگر تمام کردن روزه برای آنان سختی فوق العاده‌ای دارد که معمولاً چنین سختی قابل تحمل نیست یا اصلاً نمی‌توانند روزه بگیرند، لازم نیست روزه بگیرند ولی باید آن را قضا کنند. در صورتی که به خاطر سختی غیر قابل تحمل روزه نگرفته باشند و تا سال بعد هم آن را قضا نکنند باید برای هر روز یک مد طعام به مسکین بدهند مگر آنکه در تأخیر معذور باشند که در این صورت، بنابر احتیاط باید یک مد غذا به مسکین بدهند.^۲

توجه: طبق نظر آقای شبیبری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۱- سیستانی: رساله جامع، م ۱۹۶۰.

۲- شبیبری: احکام و استفتائات روزه، س ۶۷ و ۳۶۱ و ۳۶۲ و رساله، م ۱۷۵۳ و ۱۷۱۲.

روزه‌ی سالمندان

۵۱- سالمندان، چه موقع می‌توانند روزه نگیرند؟

همه مراجع: کسانی که در اثر پیری نتوانند روزه بگیرند یا روزه برایشان مشقت دارد، روزه بر آنها واجب نیست.^۱

۵۲- حکم روزه‌ی سالمندان که با وجود مشقت و سختی روزه می‌گیرند، چیست؟

امام، خامنه‌ای، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اگر روزه برایشان ضرر نداشته باشد، روزه‌ی ایشان صحیح است.^۲
خویی و وحید: روزه‌ی ایشان صحیح نیست.^۳

ضعف و مشقت شدید

۵۳- آیا عارض شدن ضعف شدید و مشقت برای جواز افطار کفایت می‌کند؟

همه مراجع: انسان نمی‌تواند برای ضعف روزه‌ی خود را باطل کند؛ ولی اگر ضعف او به مقداری باشد که معمولاً نمی‌شود آن را تحمل کرد، باطل کردن روزه اشکال ندارد.^۴

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحة الصوم، م ۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۸، ص ۲۳۷ و درس ۶۳، ص ۲۵۹؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الاول و الثاني؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴؛ شبیری: رساله، م ۱۷۳۴.

۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحة الصوم، م ۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۸، ص ۲۳۷ و درس ۶۳، ص ۲۵۹؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الاول و الثاني؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴؛ شبیری: رساله، م ۱۷۳۴.

۳- خویی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار.
۴- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحة الصوم، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۳۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط صحة الصوم، السادس؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۲؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۲.

۵۵- نانویان، کارگران و نظایر آنها که روزه برای آنها در فصل گرما سخت و طاقت فرسا است و در صورت ترک شغل زندگیشان مختل می‌شود، چه وظیفه‌ای نسبت به روزه دارند؟

خوبی، تبریزی و سیستانی: اگر روزه گرفتن موجب ضعف شود به گونه‌ای که باعث عجز و توانایی از کار کردن که لازمه‌ی معاش و زندگی است شود و راه دیگری هم برای تأمین هزینه‌های زندگی نداشته باشد، می‌تواند افطار کند و بعداً واجب است آن را قضا کند. در عین حال احتیاط واجب این است که در خوردن و آشامیدن به مقدار ضرورت اکتفا کند و بیشتر از آن نخورد و نیاشامد.^۱

امام: اگر می‌تواند کار را ترک کند، باید روزه بگیرد و اگر نمی‌تواند، هر وقت به حرج افتاد می‌تواند افطار نماید ولی تا حرج واقع نشده نباید روزه را باطل کند.^۲

خامنه‌ای: هر وقت دچار حرج و مشقت شد، می‌تواند افطار کند و در مورد تشنگی، احتیاط واجب این است که به مقدار ضرورت اکتفا کند و بقیه روز از انجام کارهایی که روزه را باطل می‌کند اجتناب کند. در هر صورت باید بعداً آن را قضا نماید.^۳

وحید: اگر روزه گرفتن موجب ضعف شود به گونه‌ای که باعث عجز و ناتوانی از کار کردن که لازمه‌ی معاش و زندگی است شود و راه دیگری هم برای تأمین هزینه‌های زندگی نداشته باشد، می‌تواند افطار کند و بعداً واجب است آن را قضا کند. در عین حال واجب است که در خوردن و آشامیدن به مقدار ضرورت اکتفا کند و بیشتر از آن نخورد و نیاشامد.^۴

۱- خوبی، تبریزی و سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۰.
 ۲- امام: استفتائات، ج ۱، احکام روزه، س ۴۷.
 ۳- خامنه‌ای: استفتائات سایت، احکام روزه، شرایط وجوب روزه، س ۱۳.
 ۴- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۰.

صافی: اگر می‌تواند از ساعات کار کم کند و روزه‌ها را بگیرد، باید این کار را انجام دهد و اگر این کار میسر نیست، هر روز صبح به مقدار مسافت شرعی مسافت کند و روزه‌ی خود را در آنجا افطار کند و بعداً آن را قضا نماید.^۱

شبیری: در صورتی که ترک کار موجب اختلال در زندگی آنها می‌شود، اگر می‌توانند کارشان را به گونه‌ای انجام دهند که بتوانند روزه را بدون مشقت شدید بگیرند (مثلاً در شب کار کنند یا هر چند با تهیه‌ی مقدمات، کار را بر خود آسان کنند مثلاً فضای داخل نانوائی را خنک کنند یا برای امرار معاش کاری دیگر انتخاب کنند) در این صورت نمی‌توانند روزه‌ی خود را بخورند. در غیر این صورت می‌توانند افطار کنند و بعداً قضای آن را بجا آورند.^۲

ضررِ عرضی و مالی

۵۴- اگر شخصی بترسد که در صورت روزه گرفتن ضررِ عرضی یا جانی یا مالی زیادی از ناحیه شخص دیگری به او یا مؤمن دیگری برسد، آیا می‌تواند روزه بگیرد و در صورت روزه گرفتن، آیا روزه‌اش صحیح است؟

امام، خوبی، فاضل، سیستانی و نوری: اگر روزه گرفتن بر خود شخص یا دیگری ضرر جانی داشته باشد یا موجب بی‌آبرویی شود و به آبرویش لطمه وارد کند، نباید روزه بگیرد. همچنین در صورتی که روزه گرفتن موجب ضرر مالی زیادی گردد که در مقایسه با روزه اهمیت بیشتری داشته باشد، نباید روزه بگیرد؛ ولی در تمام صورت‌های گفته شده اگر با این حال شخصی روزه بگیرد، روزه‌اش صحیح است.^۳

۱- صافی: استفتائات سایت، احکام روزه.

۲- شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۳۸۹.

۳- امام، خوبی، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط صحه الصوم، السادس.

بهجت و مکارم: اگر روزه گرفتن بر خود شخص یا دیگری ضرر جانی داشته باشد یا موجب بی‌آبرویی شود و به آبرویش لطمه وارد کند، نباید روزه بگیرد. همچنین در صورتی که روزه گرفتن موجب ضرر مالی زیادی گردد که در مقایسه با روزه اهمیت بیشتری داشته باشد، نباید روزه بگیرد و اگر روزه بگیرد، روزه‌اش صحیح نیست.^۱

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس.

راه‌های تشخیص ضرر

تشخیص خود شخص

۵۶- آیا تشخیص ضرر بر عهده‌ی خود شخص است یا بر عهده‌ی پزشک است؟

خامنه‌ای، بهجت، مکارم، صافی و نوری: تشخیص ضرر بر عهده‌ی خود شخص است؛ لذا کسی که می‌داند روزه برای او ضرر ندارد، اگرچه دکتر بگوید ضرر دارد، باید روزه بگیرد و کسی که یقین یا گمان دارد که روزه برای او ضرر دارد، اگرچه دکتر بگوید ضرر ندارد، باید روزه نگیرد و روزه‌اش صحیح نیست.^۱

امام، فاضل و شبیری: تشخیص ضرر بر عهده‌ی خود شخص است؛ لذا کسی که می‌داند روزه برای او ضرر ندارد، اگرچه دکتر بگوید ضرر دارد، باید روزه بگیرد و کسی که یقین یا گمان دارد که روزه برای او ضرر دارد، اگرچه دکتر بگوید ضرر ندارد، باید روزه نگیرد و اگر روزه بگیرد صحیح نیست؛ مگر اینکه به قصد قربت گرفته باشد و بعد معلوم شود ضرر نداشته است.^۲

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۵۳؛ بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۱۱۴۰ و رساله، م ۱۳۶۱؛ مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس؛ صافی: رساله، م ۱۷۵۲.

۲- امام: رساله، م ۱۷۴۳؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و رساله، م ۱۷۸۸؛ شبیری: رساله، م ۱۷۵۲ و ۱۷۵۳.

خوبی، تبریزی و وحید: تشخیص ضرر بر عهده‌ی خود شخص است؛ لذا کسی که می‌داند روزه برای او ضرر ندارد، اگرچه دکتر بگوید ضرر دارد، باید روزه بگیرد و کسی که یقین یا گمان دارد که روزه برای او ضرر دارد، اگرچه دکتر بگوید ضرر ندارد، نباید روزه بگیرد و اگر روزه بگیرد، صحیح نیست؛ مگر اینکه به قصد قربت روزه بگیرد و بعداً معلوم شود که ضرر نداشته است که در این صورت روزه‌اش صحیح است و اگر شک روزه برای او ضرر دارد و دکتر ماهر موثق بگوید ضرر دارد یا ندارد لازم است از سخن او تبعیت کند.^۱

سیستانی: کسی که می‌داند یا اطمینان دارد روزه برای او ضرر قابل توجهی (ضرری که معمولاً تحمل نمی‌شود) ندارد، هرچند پزشک بگوید ضرر دارد، باید روزه بگیرد و کسی که یقین یا گمان دارد یا احتمال معقول می‌دهد که روزه برایش ضرر قابل توجهی دارد، هرچند پزشک بگوید ضرر ندارد، واجب نیست روزه بگیرد و جایز است افطار نماید؛ بلکه اگر ضرر مورد احتمال یا مورد اطمینان در حدّ حرام باشد، واجب است روزه نگرفته و افطار نماید و در غیر صورت ضرر حرام، فرد می‌تواند رجاء و به امید رسیدن به ثواب روزه بگیرد و چنانچه بعد معلوم شود که روزه برای او ضرر قابل توجه نداشته، روزه‌اش صحیح است.^۲

۱- خوبی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۱ و ۱۰۳۲؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۱ و ۱۰۳۲ و رساله، م ۱۷۵۱.
 ۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و رساله جامع، م ۱۹۱۵.

تشخیص پزشک

۵۷- آیا لازم است پزشکی که تشخیص ضرر می دهد، علاوه بر تخصص، مؤمن و متعهد هم باشد؛ یا صرف امین بودن کفایت می کند؟
 امام، خامنه ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: لازم نیست پزشک معالج مؤمن و متعهد به احکام دینی باشد، بلکه اگر از گفته‌ی پزشک غیر مؤمن نیز ترس از ضرر حاصل شود، کفایت می کند.^۱
 بهجت: لازم نیست پزشک معالج مؤمن و متعهد به احکام دینی باشد، بلکه اگر از گفته‌ی پزشک غیر مؤمن نیز گمان به ضرر حاصل شود، کفایت می کند.^۲

۵۸- چنانچه پزشک، احتمال ضرر برای شخص روزه‌دار بدهد، وظیفه‌ی انسان چیست؟
 امام، خامنه ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: چنانچه در اثر گفته‌ی پزشک مکلف بترسد روزه گرفتن برایش ضرر داشته باشد، نباید روزه بگیرد.^۳

۱- امام: استفتانات، ج ۱، احکام روزه، با استفاده از س ۴۰؛ خامنه‌ای: اجوبه الاستفتانات، س ۷۴۸ و ۷۵۵؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۰۳۲؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۱، با استفاده از س ۵۶۹ و ۵۷۰؛ مکارم: استفتانات جدید، ج ۳، س ۳۰۱؛ صافی: رساله، با استفاده از م ۱۷۵۲ و هدایة المسائل، با استفاده از س ۶۴۳؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۷۵۲؛ نوری: استفتانات، ج ۲، با استفاده از س ۲۵۳.
 ۲- بهجت: جامع المسائل، ج ۱، شرایط وجوب و صحت روزه، ص ۱۱.
 ۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱ و استفتانات، ج ۱، احکام روزه، س ۴۰؛ خامنه‌ای: اجوبه الاستفتانات، س ۷۵۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۲؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، السادس و جامع المسائل، ج ۱، س ۵۶۹؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، السادس و منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۲؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، السادس و استفتانات جدید، ج ۳، س ۳۰۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۱ و جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۸۲ و رساله، م ۱۷۵۲ و ۱۷۵۳؛ شبیری: رساله، م ۱۷۵۲ و ۱۷۵۳؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، السادس و استفتانات، ج ۲، س ۲۵۲ و ۲۵۳.

بهجت: چنانچه در اثر گفته‌ی پزشک مکلف بترسد روزه گرفتن برایش ضرر داشته باشد، می‌تواند روزه نگیرد.^۱

۵۹- چنانچه پزشکی احتمال ضرر برای آینده شخص بدهد، (اگرچه الآن احساس ضرر نمی‌شود) وظیفه‌ی روزه‌دار چیست؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: چنانچه در اثر گفته پزشک مکلف بترسد روزه گرفتن برایش در آینده ضرر خواهد داشت، نباید روزه بگیرد.^۲
بهجت: چنانچه در اثر گفته پزشک مکلف بترسد روزه گرفتن برایش در آینده ضرر خواهد داشت، می‌تواند روزه نگیرد.^۳

تشخیص غیرپزشک

۶۰- آیا به گفته اطرافیان شخص همچون پدر و مادر یا فرزند و ... مبنی بر ضرر روزه، می‌توان روزه نگرفت؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: ملاک تشخیص ضرر، خود شخص است و نظر

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰ و جامع المسائل، ج ۲، کتاب صوم، ص ۱۰.
 ۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، با استفاده از درس ۵۸، ص ۲۳۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۹؛ و رساله، م ۱۷۵۲ و ۱۷۵۳؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، السادس و رساله، م ۱۱۵۲؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، السادس و رساله، م ۱۹۲۵؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، السادس و رساله، م ۱۴۶۴؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، السادس؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۱؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۷۵۲ و ۱۷۵۳.
 ۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰.

دیگران ملاک نیست. اگر خود شخص بداند یا احتمال بدهد که روزه برایش ضرر دارد و یا از گفته اطرافیان برایش ترس از ضرر حاصل شود، نباید روزه بگیرد.^۱

بهبخت: ملاک تشخیص ضرر، خود شخص است و نظر دیگران ملاک نیست. اگر خود شخص بداند یا احتمال بدهد که روزه برایش ضرر دارد و یا از گفته اطرافیان برایش ترس از ضرر حاصل شود، می تواند روزه نگیرد.^۲

اختلاف تشخیص

۶۱- اگر انسان شک دارد که روزه برایش ضرر دارد یا نه؛ ولی پزشک او را از گرفتن روزه منع می کند، تکلیف وی چیست؟
 امام، خامنه ای، فاضل، سیستانی، صافی و نوری: اگر بترسد که روزه برایش ضرر داشته باشد، نباید روزه بگیرد.^۳

خویی، تبریزی و وحید: اگر بترسد که روزه برایش ضرر دارد، نباید روزه بگیرد. همچنین اگر پزشک ماهر و مورد اطمینان او را از روزه گرفتن باز دارد و مکلف مطمئن نباشد که دکتر اشتباه می کند، نباید روزه بگیرد هر چند از سخن پزشک برای او ترس ایجاد نشود. اما در غیر این صورت

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خامنه ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۵۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط صحة الصوم و وجوبه، السادس؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۱؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۷۵۲.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرایط صحة الصوم و وجوبه، م ۱ و استفتائات، ج ۱، احکام روزه، س ۴۱؛ خامنه ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۵۳، ۷۵۴ و ۷۵۵؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرایط صحة الصوم، السادس و جامع المسائل، ج ۱، س ۵۶۹؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، کتاب الصوم، فصل فی شرایط صحة الصوم، السادس صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۱.

نمی‌تواند روزه‌اش را افطار کند.^۱

بهجت: اگر انسان احتمال بدهد که روزه برایش ضرر دارد و از آن احتمال ترس برای او پیدا شود، چنانچه احتمال او در نظر مردم بجا باشد (عقلایی باشد) می‌تواند روزه نگیرد. اما اگر این احتمال موجب ترس نشود، نمی‌تواند روزه‌اش را افطار کند هر چند پزشک از روزه گرفتن منع کند.^۲

مکارم: اگر انسان احتمال بدهد که روزه برایش ضرر دارد و از آن احتمال ترس برای او پیدا شود، چنانچه احتمال او در نظر مردم بجا باشد (عقلایی باشد)، نباید روزه بگیرد. اما در صورت معلوم نبودن ضرر، می‌تواند یکی دو روز تجربه کند و بعد اگر ضرر داشت، روزه نگیرد و اگر ضرر نداشت، روزه بگیرد.^۳

شبییری: کسی که می‌ترسد روزه برایش ضرر داشته باشد، نباید روزه بگیرد و کسی که نمی‌ترسد، باید روزه بگیرد اگرچه پزشک بگوید ضرر دارد.^۴

۶۲- اگر پزشکان در مورد ضرر داشتن روزه برای بیمار اختلاف نظر داشته باشند، وظیفه‌ی شخص چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: به علم یا اطمینان رسیدن و پیدا شدن ترس از ضرر، وظیفه‌ی خود مکلف است هر چند سبب نظر پزشک باشد. بنابراین اگر شخص بداند و یا احتمال ضرر دهد، نباید روزه بگیرد.^۵

۱- خویی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۲؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۲ و رساله، م ۱۷۵۲.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰.

۳- مکارم: رساله، م ۱۴۶۴ و ۱۴۶۵.

۴- شبیری: رساله، م ۱۷۵۲.

۵- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۵۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۹ و ۱۰۳۲؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، السادس؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۱؛ شبیری: رساله، م ۱۷۵۲.

بهبجت: به علم یا اطمینان رسیدن و پیدا شدن ترس از ضرر، وظیفه‌ی خود مکلف است هر چند سببش نظر پزشک باشد. بنابراین اگر شخصی بداند یا گمان کند که روزه گرفتن ضرر دارد، نباید روزه بگیرد و اگر احتمال ضرر بدهد، می‌تواند روزه نگیرد.^۱

۶۳- اگر انسان یقین داشته باشد که روزه برایش ضرر ندارد؛ ولی پزشک او را از گرفتن روزه منع می‌کند، تکلیف وی چیست؟
همه مراجع: باید روزه بگیرد.^۲

۶۴- اگر انسان یقین داشته باشد که روزه برایش ضرر دارد؛ اما پزشک معتقد باشد که روزه برای او ضرر ندارد، تکلیف وی چیست؟
همه مراجع: نباید روزه بگیرد.^۳

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰ و استفتائات، ج ۲، س ۲۸۸۵.

۲- امام: رساله، م ۱۷۴۳؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۵۴؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۲ و رساله، م ۱۷۵۲؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۸۸۶؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و رساله، م ۱۷۱۳؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۲ و رساله، م ۱۷۵۱؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و رساله، م ۱۴۶۵؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۷۵۲؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و رساله، م ۱۷۳۹.

۳- امام: رساله، م ۱۷۴۳؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۵۳؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۲ و رساله، م ۱۷۵۲؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۸۸۶؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و رساله، م ۱۷۱۳؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۲ و رساله، م ۱۷۵۱؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و رساله، م ۱۴۶۴؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۷۵۲؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و رساله، م ۱۷۳۹.

گرفتن روزه با ضرر

۶۵- بیماری که احتمال ضرر یا احتمال تشدید بیماری می‌دهد؛ اما با این حال روزه می‌گیرد، حکم روزه وی چیست؟
 امام، خویی، فاضل، تبریزی، وحید و شبیری: نباید روزه بگیرد و اگر روزه بگیرد صحیح نیست؛ مگر اینکه به قصد قربت بگیرد و بعد معلوم شود که روزه برایش ضرر نداشته باشد.^۱
 خامنه‌ای، مکارم، صافی و نوری: نباید روزه بگیرد و اگر روزه بگیرد، صحیح نیست.^۲

بهجت: می‌تواند روزه‌اش را افطار کند و می‌تواند با امید ضرر نداشتن روزه بگیرد و در صورت روزه گرفتن، اگر بعداً معلوم شود ضرر داشته، باید قضای روزه‌هایش را بجا آورد و اگر بعداً معلوم شود ضرر نداشته، بنا بر احتیاط واجب باید قضای روزه‌هایش را بجا آورد.^۳
 سیستانی: اگر ضرر به حدی باشد که ارتکابش حرام باشد، نباید روزه بگیرد و اگر روزه بگیرد، صحیح نیست. اما اگر ضرر در این حد نباشد، می‌تواند رجاء (به امید رسیدن به ثواب) روزه بگیرد و روزه‌اش صحیح است هر چند بعد معلوم شود که روزه برای او ضرر اندکی داشته است.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱ و رساله، م ۱۷۴۴؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۹ و ۱۰۳۱ و رساله، م ۱۷۵۲؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و رساله، م ۱۷۸۹؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۹ و ۱۰۳۱ و رساله، م ۱۷۵۱؛ شبیری: رساله، م ۱۷۵۳.
 ۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۵۳ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۸، ص ۲۳۶؛ مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل شرائط صحة الصوم، السادس؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۱.
 ۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰.
 ۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل شرائط صحة الصوم، السادس.

۶۶- بیماری که می‌داند روزه برای وی ضرر دارد؛ اما با این حال روزه می‌گیرد حکم روزه وی چیست؟

خامنه ای، بهجت، سیستانی، مکارم، صافی، شبیری و نوری: کسی که می‌داند روزه برای وی ضرر دارد، نباید روزه بگیرد و اگر روزه بگیرد صحیح نیست.^۱

امام، خویی، تبریزی، فاضل و وحید: کسی که می‌داند روزه برای وی ضرر دارد، نباید روزه بگیرد و اگر روزه بگیرد صحیح نیست؛ مگر اینکه به قصد قربت بگیرد و بعد معلوم شود ضرر نداشته است.^۲

۶۷- اگر کسی به خیال اینکه روزه برای او ضرر ندارد روزه بگیرد، سپس متوجه شود که روزه برایش ضرر داشته، آیا روزه‌اش صحیح است؟
بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، مکارم و صافی: بنابر احتیاط واجب باید قضای آن را بجا آورد.^۳

امام، خامنه ای، شبیری و نوری: روزه‌اش باطل است و باید قضای آن را بجا آورد.^۴

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتانات، س ۷۵۳؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰؛ سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۱؛ شبیری: احکام و استفتانات روزه، س ۳۷۸.
۲- امام: رساله، م ۱۷۴۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۹ و ۱۰۳۱؛ فاضل: رساله، م ۱۷۸۸.
۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۱؛ فاضل، سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۱.
۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتانات، س ۷۴۶ و ۷۵۱ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۸، ص ۲۳۶؛ شبیری: رساله، م ۱۷۵۴؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس.

خویی: روزه‌اش صحیح است؛ مگر ضرر به اندازه‌ای باشد که ارتکاب آگاهانه آن حرام است که در این صورت بنابر احتیاط واجب باید قضای آن را بجا آورد.^۱

وحید: روزه‌اش صحیح است؛ مگر ضرر به اندازه‌ای باشد که ارتکاب آگاهانه آن حرام است که در این صورت روزه‌اش باطل است و باید قضای آن را بجا آورد.^۲

۶۸- اگر بیماری که گمان دارد روزه برایش ضرر دارد، با این حال روزه بگیرد، ولی بعد از اتمام روزه متوجه شود که روزه برایش ضرر نداشته است، حکم روزه‌ی این شخص چیست؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل و وحید: روزه‌اش باطل است؛ مگر اینکه به قصد قربت روزه بگیرد و بعد معلوم شود ضرر نداشته است که در این صورت روزه‌اش صحیح است.^۳

بهبخت: بنابر احتیاط واجب باید روزه‌اش را قضا کند.^۴

سیستانی: اگر ضرر به حدی باشد که ارتکابش حرام باشد، نباید روزه بگیرد و اگر روزه بگیرد صحیح نیست. اما اگر ضرر در این حد نباشد، می‌تواند رجاء (به امید رسیدن به ثواب) روزه بگیرد و روزه‌اش صحیح است، هر چند بعداً معلوم شود روزه برایش ضرر غیر قابل توجهی داشته است.^۵

۱- خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۱.

۲- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۱.

۳- امام: رساله، م ۱۷۴۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۱؛ فاضل: رساله، م ۱۷۸۸.

۴- بهبخت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰ و استفتانات، ج ۲، س ۲۸۹۲.

۵- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس.

برطرف شدن ضرر

۶۹- اگر کسی به واسطه ضرر در ماه رمضان روزه نگرفته و قبل از اذان ظهر عذرش برطرف شود، وظیفه او چیست؟

خویی، تبریزی، وحید و نوری: روزه‌ی او صحیح نیست حتی اگر کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد و باید آن را قضا کند (خویی، تبریزی و وحید: و احتیاط مستحب این است که بقیه‌ی روز را امساک کند).^۱ امام، بهجت و فاضل: اگر کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، باید نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد.^۲

خامنه‌ای و صافی: اگر کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، احتیاط مستحب آن است که نیت روزه کند و روزه بگیرد و پس از ماه رمضان باید آن را قضا کند.^۳

مکارم، سیستانی: اگر کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، بنابر احتیاط واجب باید نیت روزه کند و روزه بگیرد و بعداً آن را قضا کند.^۴ شبیری: اگر کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، بنابر احتیاط واجب باید در بقیه روز نیت روزه کند و قضای آن را نیز بجا آورد.

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۳؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط وجوب الصوم، الرابع.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی التیة، م ۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۹؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط وجوب الصوم، الرابع.

۳- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۲، م ۸؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۶.

۴- سیستانی: منهاج الصالحین، م ۱۰۳۳؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط وجوب الصوم، الرابع.

ولی اگر یکی از مبطلات روزه را بجا آورده، لازم نیست نیت روزه کند
اگرچه واجب است در بقیه‌ی روز از انجام کارهایی که روزه را باطل می‌کند
دوری کند و روزه را نیز بعداً قضا کند.^۱

۷۰- اگر کسی به واسطه ضرر در ماه رمضان روزه نگرفته و بعد از اذان ظهر
عذرش برطرف شود، وظیفه او چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید،
مکارم، صافی و نوری: روزه‌ی آن روز بر او واجب نیست و باید بعداً آن را
قضا کند.^۲

شبیری: اگر بعد از ظهر خوب شود، لازم نیست نیت روزه کند اگرچه
واجب است در بقیه‌ی روز از انجام کارهایی که روزه را باطل می‌کند دوری
کند و روزه را نیز بعداً قضا کند.^۳

۱- شبیری: رساله، م ۱۵۷۶.

۲- امام: رساله، م ۱۵۶۷؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۲، م ۸؛ خویی،
فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط وجوب الصوم،
الرابع؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۹؛ تبریزی: رساله، م ۱۵۷۶؛ وحید: رساله، م ۱۵۷۵؛ صافی:
هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۶.

۳- شبیری: رساله، م ۱۵۷۶.

حائض یا نفسا نشدن در طول روز

۷۱- اگر زنی در طول روز خون حیض یا نفاس ببیند، آیا روزه‌اش صحیح است؟

همه مراجع: روزه‌اش باطل می‌شود.^۱

۷۲- اگر خون حیض یا نفاس بلافاصله بعد از اذان صبح قطع نشود، آیا حائض یا نفسا می‌تواند نیت روزه کند؟
همه مراجع: اگر زن بعد از اذان صبح از خون حیض یا نفاس پاک شود، روزه‌ی آن روزش صحیح نیست.^۲

۷۳- اگر زنی چند لحظه قبل از غروب خون حیض یا نفاس ببیند، آیا روزه‌اش صحیح است؟
همه مراجع: صحیح نیست.^۳

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۲۴؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۲۶، شرائط صحة الصوم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الرابع، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۰؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۹.

۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۲۴؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الرابع؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۴۹؛ وحید: رساله، م ۱۱۴۸؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۰.

۳- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۲۴؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۲۶، شرائط صحة الصوم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الرابع، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۰؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۹.

باقی نبودن بر حیض یا نفاس تا اذان صبح

در روزهی ماه رمضان

۷۴- اگر زن حائض یا نفساء در ماه رمضان نزدیک اذان صبح پاک شود، اما وقت کافی برای انجام غسل و تیمم نداشته باشد، آیا روزهی وی صحیح است؟ امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اگر برای هیچ کدام از غسل و تیمم وقت نداشته باشد، روزهی او صحیح است.^۱

۷۵- اگر زنی در ماه رمضان فراموش نماید که غسل حیض یا نفاسش را انجام دهد و در طول روز یادش بیاید، حکم روزهی وی چیست؟ امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش صحیح است.^۲
مکارم: بنابر احتیاط واجب باید آن را قضا نماید.^۳

۱- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، الامر الثامن؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ بهجت: رساله، م ۱۳۱۹؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۶۴۸.
۲- امام، فاضل، سیستانی، نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۵۰؛ خوئی، تبریزی و وحید: منهاج، کتاب الصوم، م ۹۸۸؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۳؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۰.
۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۵۰.

۷۶- اگر زن حائض یا نفسا در روزه‌ی ماه رمضان از روی عمد غسل تیمم ننماید حکم روزه‌ی وی چیست؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره نیز واجب است.^۱
 سیستانی: روزه‌ی آن روز را باید بگیرد و بعداً قضا هم بکند و بنا بر احتیاط واجب قضا را به نیت مافی‌الذمه (آنچه به عهده دارد) انجام دهد.^۲
 مکارم: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و قضا و کفاره نیز واجب است.^۳

۷۷- اگر زن حائض یا نفسا در روزه‌ی ماه رمضان به گمان اینکه زمان کافی برای غسل دارد آن را تا اذان صبح به تأخیر اندازد، حکم روزه‌اش چیست؟
 فاضل، سیستانی و نوری: اگر بدون تحقیق غسل را به تأخیر اندازد، روزه‌اش باطل می‌شود و قضای آن واجب است. ولی اگر تحقیق کرد و گمان به زمان کافی برای غسل پیدا کند، روزه‌اش صحیح است.^۴
 امام و مکارم: اگر قدرت بر تحقیق کردن داشت و تحقیق نکرد، روزه‌اش

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۰ و درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، الامر الثامن و فصل فیما یوجب الکفارة؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶ و ۱۶۶۷.
 ۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، الامر الثامن و فصل فیما یوجب الکفارة.
 ۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، الامر الثامن و فصل فیما یوجب الکفارة.
 ۴- فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الامر الرابع.

باطل است. اما اگر عاجز از تحقیق بود، بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل است و قضا دارد. ولی در صورتی که تحقیق نماید و گمان به زمان کافی برای غسل داشته باشد، روزه اش صحیح است.^۱

خویی: اگر بدون تحقیق غسل را به تأخیر اندازد و حجت شرعی (مانند شهادت دو عادل) بر داخل شدن وقت اذان صبح نداشته باشد، روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا کند. اما اگر تحقیق کند و معتقد باشد که هنوز وقت باقی است، روزه اش صحیح است.^۲

تبریزی: اگر بدون تحقیق غسل را به تأخیر اندازد و حجت شرعی (مانند شهادت دو عادل) بر داخل شدن وقت اذان صبح نداشته باشد، روزه اش باطل می شود و فقط قضا بر او واجب می شود. اما اگر تحقیق کند به این صورت که به افق نگاه کند و آن را بررسی کند، در این صورت روزه اش صحیح است و فرقی نمی کند که معتقد باشد هنوز زمان بر انجام غسل دارد یا شک داشته باشد، در هر دو صورت روزه اش صحیح است. اما اگر از طریق دیگر تحقیق کند، روزه اش باطل است.^۳

وحید: اگر بدون تحقیق غسل را به تأخیر اندازد و حجت شرعی (مانند شهادت دو عادل) بر داخل شدن وقت اذان صبح نداشته باشد، روزه اش باطل می شود و فقط قضا بر او واجب می شود. اما اگر خودش تحقیق کند بدون اینکه بر شخص دیگری اعتماد کند و معتقد باشد که هنوز وقت باقی است، روزه اش صحیح است.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲، الامر الرابع؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الامر الرابع.
 ۲- خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۳، الامر الرابع.
 ۳- تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۳، الامر الرابع.
 ۴- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۳، الامر الرابع.

صافی: اگر بدون تحقیق و بررسی غسل را به تأخیر اندازد، روزه اش باطل است. ولی اگر تحقیق کند و گمان به وجود زمان کافی برای غسل داشته باشد، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و قضا دارد.^۱

در روزهی قضای ماه رمضان

۷۸- اگر زن حائض یا نفسا در روزهی قضای ماه رمضان قبل از اذان صبح پاک گردد اما زمان کافی برای غسل نداشته باشد، حکم روزهی وی چیست؟
خوبی، تبریزی، وحید و شبیری: روزه اش صحیح است.^۲
امام، بهجت و صافی: باید تیمم بدل از غسل انجام بدهد و اگر تیمم هم نکند، روزه اش باطل است.^۳
فاضل، سیستانی و نوری: با تیمم روزه اش صحیح است و اگر تیمم بجا نیاورد، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است.^۴
مکارم: اگرچه عمداً غسل و تیمم نکند، روزه اش باطل نمی شود هر چند بنابر احتیاط مستحب اگر تیمم نکند، دوباره آن روز را قضا نماید.^۵

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۶.

۲- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۹۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶ و ۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲ و ۱۰۹۵؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶ و ۱۲۹۰.

۴- فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و م ۵۱.

۵- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و م ۵۱.

۷۹- اگر زن حائض یا نفسا در روزهی قضای ماه رمضان فراموش کند که غسل نماید حکم روزهی وی چیست؟
 امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: روزه‌اش صحیح است هر چند بنا بر احتیاط بهتر است روز دیگری را بعد از ماه رمضان روزه بگیرد.^۱
 شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۲

۸۰- اگر زن حائض یا نفسا در روزهی قضای ماه رمضان از روی عمد غسل و تیمم ننماید حکم روزهی وی چیست؟
 خویی، تبریزی، وحید و شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۳
 امام، بهجت و صافی: روزه‌اش باطل است.^۴
 فاضل، سیستانی و نوری: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است.^۵
 مکارم: روزه‌اش باطل نمی‌شود هر چند بنا بر احتیاط مستحب قضای آن را دوباره انجام دهد.^۶

۱- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۵۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۳.
 ۲- شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.
 ۳- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.
 ۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶.
 ۵- فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، الامر الثامن.
 ۶- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، الامر الثامن.

۸۱- اگر زن حائض یا نفسا در روزهی قضای ماه رمضان به گمان اینکه زمان کافی برای غسل دارد آن را تا اذان صبح به تأخیر بیندازد و بعداً روشن شود که وقت برای غسل و تیمم ندارد، حکم روزهی وی چیست؟
خویی، تبریزی، وحید، مکارم و شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۱

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، الثامن؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.

انجام غسل برای زن مستحاضه

مستحاضه ی قلیله

۸۲- زنی که مستحاضه ی قلیله است برای اینکه روزه اش صحیح باشد، چه وظایفی بر عهده ی او است؟
 خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، صافی و شبیری: وظیفه ی خاصی ندارد؛ اما احتیاط مستحب آن است که در تمام روزی که روزه است به مقداری که می تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند.^۱
 امام، فاضل و مکارم: وظیفه ی خاصی ندارد؛ اما احتیاط واجب آن است که در تمام روزی که روزه است به مقداری که می تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند.^۲
 بهجت و نوری: چیزی در صحیح بودن آن شرط نیست.^۳

مستحاضه ی متوسطه

۸۳- اگر زنی قبل از به جا آوردن نماز، مستحاضه ی متوسطه شود، برای اینکه روزه اش صحیح باشد چه وظایفی بر عهده ی او است؟
 خویی، تبریزی، سیستانی و وحید: برای صحیح بودن روزه در استحاضه ی متوسطه چیزی شرط نیست؛ اما احتیاط مستحب است موارد زیر

۱- خویی: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضة، م ۹ و رساله، م ۴۲۳؛ تبریزی، وحید و شبیری: رساله، م ۴۲۳؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضة، م ۹ و رساله، م ۴۱۵؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الطهارة، م ۲۸۴.
 ۲- امام: رساله، م ۴۱۷؛ فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضة، م ۹.
 ۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۳۰۰ و رساله، م ۱۳۲۱؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضة، م ۹.

را رعایت نماید: الف) در تمام روز به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند.^۱

ب) قبل از نماز صبح غسل کند.

امام و فاضل: برای صحیح بودن روزه مستحاضه متوسطه موارد زیر باید رعایت شود:

الف) بنا بر احتیاط واجب در تمام روز به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند.

ب) غسلی که در روز برای زن مستحاضه هنگام نماز خواندن شرط است، برای صحیح بودن روزه‌اش نیز شرط است. (آیت الله فاضل در باب صوم عروه و وجوب غسل را در صحت روزه احتیاط واجب کرده است.)

توضیح: بنابراین اگر قبل از نماز صبح یا قبل از نماز ظهر و عصر استحاضه‌ی متوسطه شود، باید غسل کند و الا روزه‌اش باطل می‌شود. اما اگر بعد از خواندن نماز ظهر و عصر استحاضه‌ی متوسطه شود، برای صحیح بودن روزه‌ی آن روزش لازم نیست تا غروب غسل کند؛ هرچند برای صحت روزه‌ی فردا شرط است که در مورد «ج» می‌آید.

ج) بنا بر احتیاط واجب باید غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن روز روزه بگیرد بجا آورد. اما در عین حال، اگر برای نماز مغرب و عشاء غسل نکند و برای خواندن نماز شب یا نماز صبح غسل کند، روزه‌اش صحیح است.^۲

۱- خوبی: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، م ۲۵۲ و العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضة، م ۹؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، م ۲۵۲ و رساله، م ۴۲۳؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹ و کتاب الطهارة فصل فی الاستحاضة، م ۹ و ۱۲.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶ و رساله، م ۴۱۷؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضة، م ۹ و ۱۲ و کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹؛

بهجت: غسلی که در روز برای زن مستحاضه هنگام نماز خواندن شرط است، بنا بر احتیاط واجب برای صحیح بودن روزه اش نیز شرط است. بنابراین اگر قبل از نماز صبح یا قبل از نماز ظهر و عصر استحاضه‌ی متوسطة شود، بنا بر احتیاط واجب باید غسل کند و آلا روزه اش باطل است. اما اگر بعد از نماز ظهر و عصر استحاضه‌ی متوسطة شود، برای صحیح بودن روزه اش لازم نیست تا غروب غسل کند هر چند احتیاط مستحب است که انجام دهد.^۱

مکارم: در استحاضه‌ی متوسطة غسل لازم نیست هر چند احتیاط مستحب است اگر رنگ خون قرمز باشد قبل از نماز صبح غسل کند. اما بنا بر احتیاط واجب در تمام روز به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند.^۲

صافی: برای صحیح بودن روزه مستحاضه متوسطة موارد زیر رعایت شود

الف) غسلی که در روز برای زن مستحاضه هنگام نماز خواندن شرط است، بنا بر احتیاط واجب برای صحیح بودن روزه اش نیز شرط است.

توضیح: بنابراین اگر قبل از نماز صبح یا قبل از نماز ظهر و عصر استحاضه‌ی متوسطة شود، بنا بر احتیاط واجب باید غسل کند و آلا روزه اش باطل می‌شود. اما اگر بعد از خواندن نماز ظهر و عصر استحاضه‌ی متوسطة شود، برای صحیح بودن روزه‌ی آن روزش لازم نیست تا غروب غسل کند.

ب) بنا بر احتیاط مستحب در تمام روز به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند.^۳

شبیری: در صحیح بودن روزه‌ی زن مستحاضه غسل شرط نیست هر چند

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۳۰۰ و ۱۰۹۲ و استفتائات، ج ۱، س ۹۲۲.
 ۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹ و کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضة، م ۱ و ۹.
 ۳- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الطهارة، م ۲۸۴ و ۲۸۷ و کتاب الصوم، م ۱۲۸۷.

مستحب است اگر غسل نکرد روزه‌هایش را قضا کند. همچنین بنا بر احتیاط مستحب در تمام روز به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند.^۱

نوری: برای صحیح بودن روزه مستحاضه متوسطه موارد زیر باید رعایت شود: الف) غسلی که در روز برای زن مستحاضه هنگام نماز خواندن شرط است، برای صحیح بودن روزه‌اش نیز شرط است.

توضیح: بنا بر این اگر قبل از نماز صبح یا قبل از نماز ظهر و عصر استحاضه‌ی متوسطه شود، باید غسل کند و آلا روزه‌اش باطل می‌شود. اما اگر بعد از خواندن نماز ظهر و عصر استحاضه‌ی متوسطه شود، برای صحیح بودن روزه‌ی آن روزش لازم نیست تا غروب غسل کند؛ هر چند برای صحت روزه‌ی فردا شرط است که در مورد «ب» می‌آید.

ب) بنا بر احتیاط واجب باید غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن روز روزه بگیرد بجا آورد.

ج) بنا بر احتیاط مستحب در تمام روز به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند.^۲

۸۴- اگر زنی قبل از به‌جا آوردن نماز صبح یا ظهر و عصر، مستحاضه‌ی متوسطه شود و زمان کافی برای غسل جهت نماز نداشته باشد، حکم روزه‌ی وی چیست؟

امام، خامنه‌ای، بهجت، فاضل، صافی و نوری: اگر وقت برای غسل نداشته باشد، باید تیمم کند.^۳

۱- شبیری: رساله، م ۴۲۳ و ۱۶۵۲.

۲- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹ و رساله، م ۴۱۹.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶ و ۹؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۹، م ۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲ و ۱۰۹۵؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹ و ۵۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۷ و ۱۲۹۰.

خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم و شبیری: انجام غسل برای صحیح بودن روزهی واجب نیست.^۱

۸۵- زنی که قبل از به جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی متوسطه شود، برای صحیح بودن روزه‌اش تا چه زمانی می‌تواند غسل را به تأخیر اندازد؟
خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم و شبیری: انجام غسل برای صحیح بودن روزهی مستحاضه‌ی متوسطه واجب نیست.^۲
امام، فاضل و نوری: باید تا قبل از خواندن نمازهای روزانه، غسل‌هایش را انجام دهد.^۳

بهجت: غسلی را که مخصوص روزه است باید تا قبل از اذان صبح انجام دهد، ولی غسل‌های دیگر را که برای نماز خواندن و صحیح بودن روزه شرط است، باید تا قبل از خواندن نمازهای روزانه انجام دهد.^۴
صافی: بنابر احتیاط واجب باید تا قبل از خواندن نمازهای روزانه، غسل‌هایش را انجام دهد.^۵

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، م ۲۵۲؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۲.

۲- خوئی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، م ۲۵۲؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۲.

۳- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶؛ فاضل: العروه الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضه، م ۹ و ۱۲ و کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹.

۴- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲.

۵- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۷.

۸۶- اگر زنی قبل از به جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی متوسطه شود و فراموش کند که غسل و تیمم نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟
 خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم و شبیری: انجام غسل برای صحیح بودن روزه‌ی واجب نیست.^۱

۸۷- اگر زنی قبل از به جا آوردن نماز مستحاضه‌ی متوسطه شود و به هر دلیلی امکان غسل و تیمم برای وی فراهم نباشد، حکم روزه‌ی وی چیست؟
 همه مراجع: روزه‌اش صحیح است.^۲

۸۸- اگر زنی قبل از به جا آوردن نماز مستحاضه‌ی متوسطه شود و از روی عمد غسل و تیمم ننماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟
 خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم و شبیری: در صحیح بودن روزه‌ی مستحاضه‌ی متوسطه غسل شرط نیست.^۳

امام، بهجت، فاضل و نوری: اگر قبل از خواندن نماز صبح یا ظهر و عصر استحاضه‌ی متوسطه شود و غسل را بجا نیاورد، روزه‌اش باطل است.^۴

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، م ۲۵۲؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۲.

۲- امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله‌ی آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۰ و ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، م ۲۵۲؛ بهجت: وسیله النجاه، م ۱۱۰۹؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطره المفطرات؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹؛ صافی: هدایه العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۲.

۳- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، م ۲۵۲؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۲.

۴- امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶؛ بهجت: وسیله النجاه، م ۱۰۹۲؛ فاضل: العروه الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضه، م ۹ و ۱۲ و کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹.

صافی: اگر قبل از خواندن نماز صبح یا ظهر و عصر استحاضه‌ی متوسطه شود و غسل را بجا نیاورد، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است.^۱

۸۹- اگر زنی قبل از به‌جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی متوسطه شود و به گمان اینکه زمان کافی برای غسل دارد آن را به تأخیر بیندازد و در نتیجه زمان آن فوت شود، حکم روزه‌ی وی چیست؟

خوبی، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم و شبیری: در صحیح بودن روزه زن مستحاضه‌ی متوسطه، غسل شرط نیست.^۲

فاضل و نوری: اگر بدون تحقیق غسل را به تأخیر اندازد، روزه‌اش باطل می‌شود و قضای آن واجب است. ولی اگر تحقیق کرد و گمان به زمان کافی برای غسل پیدا کند، روزه‌اش صحیح است.^۳

امام: اگر قدرت بر تحقیق کردن داشت و تحقیق نکرد، روزه‌اش باطل است. اما اگر عاجز از تحقیق بود، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و قضا دارد. ولی در صورتی که تحقیق نماید و گمان به زمان کافی برای غسل داشته باشد، روزه‌اش صحیح است.^۴

صافی: اگر بدون تحقیق و بررسی غسل را به تأخیر اندازد، روزه‌اش باطل است. ولی اگر تحقیق کند و گمان به وجود زمان کافی برای غسل داشته باشد، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و قضا دارد.^۵

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۷.

۲- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، م ۲۵۲؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۲.

۳- فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الامر الرابع.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲، الامر الرابع؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الامر الرابع.

۵- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۶.

مستحاضه‌ی کثیره

۹۰- اگر زنی قبل از به‌جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی کثیره شود، برای اینکه روزه‌اش صحیح باشد چه وظایفی بر عهده‌ی او است؟
خوبی، تبریزی و وحید: زن مستحاضه‌ی کثیره برای صحیح بودن روزه‌اش باید موارد زیر را رعایت کند:
الف) غسل‌هایی را که در روز برای زن مستحاضه‌ی کثیره هنگام نماز خواندن شرط است، باید انجام دهد.
توضیح: بنابراین اگر قبل از نماز صبح یا قبل از نماز ظهر و عصر استحاضه‌ی کثیره شود، باید غسل کند و الا روزه‌اش باطل می‌شود. اما اگر بعد از نماز صبح و عصر استحاضه‌ی کثیره شود برای صحیح بودن روزه‌اش لازم نیست تا غروب غسل کند (هرچند برای صحیح بودن نماز مغرب و عشاء شرط است).
ب) بنا بر احتیاط واجب باید غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن روز را روزه بگیرد، بجا آورد.
ج) بنا بر احتیاط مستحب در تمام روز به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند.^۱
امام و فاضل: زن مستحاضه‌ی کثیره برای صحیح بودن روزه‌اش باید موارد زیر را رعایت کند:
الف) غسل‌هایی را که در روز برای زن مستحاضه‌ی کثیره هنگام نماز خواندن شرط است، باید انجام دهد.
توضیح: بنابراین اگر قبل از نماز صبح یا قبل از نماز ظهر و عصر

۱- خوبی: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، م ۲۵۲ و کتاب الصوم، م ۹۹۲ و العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضة، م ۹؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، م ۲۵۲ و کتاب الصوم، م ۹۹۲ و رساله، م ۴۲۳.

استحاضه‌ی کثیره شود، باید غسل کند و آلا روزه‌اش باطل می‌شود. اما اگر بعد از نماز صبح و عصر استحاضه‌ی کثیره شود برای صحیح بودن روزه‌اش لازم نیست تا غروب غسل کند (هرچند برای صحیح بودن نماز مغرب و عشاء شرط است).

ب) بنا بر احتیاط واجب باید غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن روز را روزه بگیرد، بجا آورد. اما در عین حال، اگر برای نماز مغرب و عشاء غسل نکند و برای خواندن نماز شب یا نماز صبح غسل کند، روزه‌اش صحیح است.

ج) بنا بر احتیاط واجب در تمام روز به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند.^۱

سیستانی و شبیری: در صحیح بودن روزه زن مستحاضه، غسل شرط نیست، هرچند مستحب است اگر غسل نکرد روزه‌هایش را قضا کند. همچنین بنا بر احتیاط مستحب در تمام روز به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند.^۲

بهبخت: زن مستحاضه‌ی کثیره برای صحیح بودن روزه‌اش باید موارد زیر را رعایت کند:

الف) غسل‌هایی را که در روز برای زن مستحاضه‌ی کثیره هنگام نماز خواندن شرط است، باید انجام دهد.

توضیح: بنا بر این اگر قبل از نماز صبح یا قبل از نماز ظهر و عصر استحاضه‌ی کثیره شود، باید غسل کند و آلا روزه‌اش باطل می‌شود. اما اگر

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶ و رساله، م ۴۱۷؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹ و کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضة، م ۹ و ۱۲.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹ و کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضة، م ۹ و ۱۲؛ شبیری: رساله، م ۴۲۳ و ۱۶۵۲.

بعد از نماز صبح و عصر استحاضه‌ی کثیره شود برای صحیح بودن روزه‌اش لازم نیست تا غروب غسل کند، اما احتیاط مستحب است که انجام دهد (هرچند برای صحیح بودن نماز مغرب و عشاء شرط است).

ب) قبل از نماز صبح غسلی را که مخصوص روزه است انجام دهد.^۱
مکارم: زن مستحاضه‌ی کثیره برای صحیح بودن روزه‌اش باید موارد زیر را رعایت کند:

الف) بنا بر احتیاط واجب غسل‌هایی را که در روز برای زن مستحاضه‌ی کثیره هنگام نماز خواندن شرط است، باید انجام دهد.

توضیح: بنا بر این اگر قبل از نماز صبح یا قبل از نماز ظهر و عصر استحاضه‌ی کثیره شود، بنا بر احتیاط واجب باید غسل کند و الا روزه‌اش باطل می‌شود. اما اگر بعد از نماز صبح و عصر استحاضه‌ی کثیره شود برای صحیح بودن روزه‌اش لازم نیست تا غروب غسل کند، اما احتیاط مستحب است که انجام دهد (هرچند برای صحیح بودن نماز مغرب و عشاء شرط است).

ب) بنا بر احتیاط واجب باید غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن روز را روزه بگیرد بجا آورد.

ج) بنا بر احتیاط واجب باید در تمام روز به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند.^۲

صافی: زن مستحاضه‌ی کثیره برای صحیح بودن روزه‌اش باید موارد زیر را رعایت کند:

الف) غسل‌هایی را که در روز برای زن مستحاضه‌ی کثیره هنگام نماز خواندن شرط است، باید انجام دهد.

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۳۰۰ و ۱۰۹۲.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹ و کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضة، م ۹ و ۱۲.

توضیح: بنابراین اگر قبل از نماز صبح یا قبل از نماز ظهر و عصر استحاضه‌ی کثیره شود، باید غسل کند و آلاً روزه‌اش باطل می‌شود. اما اگر بعد از نماز صبح و عصر استحاضه‌ی کثیره شود برای صحیح بودن روزه‌اش لازم نیست تا غروب غسل کند، اما احتیاط مستحب است که انجام دهد (هرچند برای صحیح بودن نماز مغرب و عشاء شرط است).

ب) واجب است غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن روز را روزه بگیرد بجا آورد. اما در عین حال اگر برای نماز مغرب و عشاء غسل نکند و قبل از اذان صبح غسل کند، روزه‌اش صحیح است.

ج) بنابر احتیاط مستحب در تمام روز به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند.^۱

نوری: زن مستحاضه‌ی کثیره برای صحیح بودن روزه‌اش باید موارد زیر را رعایت کند:

الف) غسل‌هایی را که در روز برای زن مستحاضه‌ی کثیره هنگام نماز خواندن شرط است، باید انجام دهد. (آیت الله نوری در باب صوم به وجوب غسل در صحیح بودن روزه فتوا داده است ولی در باب استحاضه آن را احتیاط واجب کرده است).

توضیح: بنابراین اگر قبل از نماز صبح یا قبل از نماز ظهر و عصر استحاضه‌ی کثیره شود، باید غسل کند و آلاً روزه‌اش باطل می‌شود. اما اگر بعد از نماز صبح و عصر استحاضه‌ی کثیره شود برای صحیح بودن روزه‌اش لازم نیست تا غروب غسل کند، اما احتیاط مستحب است که انجام دهد (هرچند برای صحیح بودن نماز مغرب و عشاء شرط است).

ب) بنابر احتیاط واجب باید غسل نماز مغرب و عشاء شبی که می‌خواهد فردای آن روز را روزه بگیرد بجا آورد.

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الطهارة، م ۲۸۴ و ۲۸۷ و کتاب الصوم، م ۱۲۸۷.

ج) بنا بر احتیاط مستحب در تمام روز به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند.^۱

۹۱- اگر زنی قبل از اذان صبح، مستحاضه‌ی کثیره شود، آیا برای صحت روزه‌اش باید قبل از اذان صبح غسل کند یا غسلی که برای نماز صبح بعد از اذان صبح به‌جا می‌آورد کفایت می‌کند؟

خویی، تبریزی، فاضل، وحید و صافی: برای صحیح بودن روزه زن مستحاضه‌ی کثیره غیر از غسل‌هایی که برای خواندن نماز لازم است (که تفصیل آن در سؤال ۹۰ گذشت) غسل دیگری لازم نیست. اما می‌تواند غسل نماز صبح را که برای صحیح بودن روزه‌ی مستحاضه لازم است قبل از اذان صبح به طوری که با اذان صبح فاصله‌ای نداشته باشد انجام دهد و می‌تواند بعد از اذان انجام دهد.^۲

امام، مکارم و نوری: برای صحیح بودن روزه‌ی زن مستحاضه‌ی کثیره غیر از غسل‌هایی که برای خواندن نماز لازم است (که تفصیل در آن در سؤال ۹۰ گذشت) غسل دیگری لازم نیست؛ اما احتیاط مستحب است که غسل نماز صبح را که برای صحیح بودن روزه‌ی مستحاضه لازم است، قبل از اذان صبح انجام دهد.^۳

سیستانی و شبیری: انجام غسل برای صحیح بودن روزه‌ی مستحاضه واجب نیست.^۴

۱- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹ و کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضة، م ۹ و ۱۲ و رساله، م ۴۱۹.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۲؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۴۹؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۲۸۷ و هداية السائل، ج ۱، س ۱۸۷.

۳- امام، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۴۹.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۴۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۲.

بهجت: بر زن مستحاضه‌ی کثیره واجب است علاوه بر غسلی که بعد از اذان صبح برای نماز انجام می‌دهد، قبل از اذان صبح غسلی را که مخصوص روزه است انجام دهد.^۱

۹۲- اگر زنی قبل از به‌جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی کثیره شود و زمان کافی برای غسل جهت نماز نداشته باشد، حکم روزه‌ی وی چیست؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی و نوری: اگر وقت برای غسل ندارد، باید تیمم کند.^۲
 سیستانی و شبیری: برای صحیح بودن روزه‌ی مستحاضه‌ی کثیره، غسل لازم نیست.^۳

۹۳- زنی که قبل از به‌جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی کثیره شود، برای صحیح بودن روزه‌اش تا چه زمانی می‌تواند غسل را به تأخیر اندازد؟
 امام، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی و نوری: باید تا قبل از خواندن نمازهای روزانه، غسل‌هایش را انجام دهد.^۴

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲.

۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الطهارة، فصل فی التیمم، القول فی مسوغاته قبل از م ۱۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۲۵، ص ۹۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، التیمم، فصل الاول فی مسوغاته، السابع؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۴۷۳؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی التیمم، السابع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الطهارة، م ۴۸۰.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۴۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۲.

۴- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶؛ خویی، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۴۹؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، با استفاده از م ۹۹۲؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۷.

سیستانی و شبیری: انجام غسل برای صحیح بودن روزهی مستحاضه‌ی
کثیره شرط نیست.^۱

بهجت: غسلی را که مخصوص روزه است باید تا قبل از اذان صبح انجام
دهد، ولی غسل‌های دیگر را که برای نماز خواندن و صحیح بودن روزه شرط
است، باید تا قبل از خواندن نمازهای روزانه انجام دهد.^۲

۹۴- اگر زنی قبل از به‌جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی کثیره شود و فراموش
کند که غسل و تیمم نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟
سیستانی و شبیری: انجام غسل برای صحیح بودن روزهی مستحاضه
شرط نیست.^۳

۹۵- اگر زنی قبل از به‌جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی کثیره شود و به هر دلیلی
امکان غسل و تیمم برای وی فراهم نباشد، حکم روزه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش صحیح است.^۴

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۴۹؛
شبیری: رساله، م ۱۶۵۲.
۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲.
۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۴۹؛
شبیری: رساله، م ۱۶۵۲.
۴- امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای:
رساله‌ی آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۰ و ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین،
کتاب الطهارة، م ۲۵۲؛ بهجت: وسیله النجاه، م ۱۱۰۹؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم،
فصل فیما یعتبر فی مفطریه المفطرات؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما
یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹؛ صافی: هدیة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م
۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۲.

۹۶- اگر زنی قبل از به جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی کثیره شود و از روی عمد

غسل و تیمم ننماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟

خوبی، تبریزی، فاضل، وحید و نوری: اگر قبل از نماز صبح، ظهر یا عصر مستحاضه شود و غسل یا تیمم بدل از آن را انجام ندهد، روزه‌اش باطل می‌شود و اگر قبل از نماز مغرب و عشاء مستحاضه شود و غسل یا تیمم نکند، بنابر احتیاط واجب روزه‌ی فردای او باطل می‌شود (آیت الله نوری در باب صوم به وجوب غسل در صحیح بودن روزه فتوا داده است ولی در باب استحاضه آن را احتیاط واجب کرده است).^۱

سیستانی و شبیری: روزه‌اش صحیح است، زیرا برای صحیح بودن روزه، هیچ‌یک از غسل‌های روزانه یا شبانه شرط نیست.^۲

امام: اگر قبل از نماز صبح، ظهر یا عصر، مستحاضه شود و غسل یا تیمم بدل از آن را انجام ندهد روزه‌اش باطل می‌شود و اگر قبل از نماز مغرب و عشاء مستحاضه شود و غسل یا تیمم نکند، بنابر احتیاط واجب روزه‌ی فردای او باطل می‌شود؛ مگر اینکه برای نماز شب یا نماز صبح غسل کند.^۳

بہجت: اگر قبل از نماز صبح، ظهر یا عصر، مستحاضه شود و غسل یا تیمم بدل از آن را انجام ندهد، روزه‌اش باطل می‌شود. ولی غسل یا تیمم نماز مغرب و عشاء برای صحت روزه‌ی امروز و فردا، شرط نیست؛ اما باید قبل از اذان صبح برای صحت روزه‌اش غسل یا تیمم کند و آلا، روزه‌اش باطل می‌شود.^۴

۱- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۲؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، الأُغسال، الاستحاضه، م ۱۲ و کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضه، م ۱۲؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۲ و ۴۲۴.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶.

۴- بہجت: وسیلة النجاة، م ۳۰۰ و ۱۰۹۲ و رساله، م ۱۳۲۱.

مکارم: اگر قبل از نماز صبح، ظهر یا عصر مستحاضه شود و غسل یا تیمم بدل از آن را انجام ندهد، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود. همچنین اگر قبل از نماز مغرب و عشاء مستحاضه شود و غسل یا تیمم نکند، بنابر احتیاط واجب روزه ی فردای او باطل می شود.^۱

صافی: اگر قبل از نماز صبح، ظهر یا عصر مستحاضه شود و غسل یا تیمم بدل از آن را انجام ندهد، روزه اش باطل می شود و اگر قبل از نماز مغرب و عشاء مستحاضه شود و تا قبل از اذان صبح غسل یا تیمم نکند، روزه ی فردای او باطل می شود.^۲

۹۷- اگر زنی قبل از به جا آوردن نماز، مستحاضه ی کثیره شود و به گمان اینکه زمان کافی برای غسل دارد و آن را به تأخیر بیندازد تا زمان آن فوت شود، حکم روزه ی وی چیست؟

فاضل و نوری: اگر بدون تحقیق غسل را به تأخیر اندازد، روزه اش باطل می شود و قضای آن واجب است. ولی اگر تحقیق کند و گمان به زمان کافی برای غسل پیدا کند، روزه اش صحیح است.^۳

سیستانی و شبیری: انجام غسل برای صحیح بودن روزه ی مستحاضه شرط نیست.^۴

امام: اگر قدرت بر تحقیق کردن داشته باشد و تحقیق نکند، روزه اش باطل است. اما اگر عاجز از تحقیق باشد، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل

۱- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضه، م ۱۲.

۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۷.

۳- فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الامر الرابع.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل مایجب الامساک عنه من المفطرات، م ۴۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۲.

است و قضا دارد. ولی در صورتی که تحقیق نماید و گمان به زمان کافی برای غسل داشته باشد، روزه اش صحیح است.^۱

خویی: اگر بدون تحقیق غسل را به تأخیر اندازد و حجت شرعی (مانند شهادت دو عادل) بر داخل شدن وقت اذان صبح نداشته باشد، روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا کند. اما اگر تحقیق کند و معتقد باشد که هنوز وقت باقی است، روزه اش صحیح است.^۲

تبریزی: اگر بدون تحقیق غسل را به تأخیر اندازد و حجت شرعی (مانند شهادت دو عادل) بر داخل شدن وقت اذان صبح نداشته باشد، روزه اش باطل می شود و فقط قضا بر او واجب می شود. اما اگر تحقیق کند به این صورت که به افق نگاه کند و آن را بررسی کند، در این صورت روزه اش صحیح است و فرقی نمی کند که معتقد باشد هنوز زمان بر انجام غسل دارد یا شک داشته باشد، در هر دو صورت روزه اش صحیح است. اما اگر از طریق دیگر تحقیق کند، روزه اش باطل است.^۳

وحید: اگر بدون تحقیق غسل را به تأخیر اندازد و حجت شرعی (مانند شهادت دو عادل) بر داخل شدن وقت اذان صبح نداشته باشد، روزه اش باطل می شود و فقط قضا بر او واجب می شود. اما اگر خودش تحقیق کند بدون اینکه بر شخص دیگری اعتماد کند و معتقد باشد که هنوز وقت باقی است، روزه اش صحیح است.^۴

صافی: اگر بدون تحقیق و بررسی غسل را به تأخیر اندازد، روزه اش باطل است. ولی اگر تحقیق کند و گمان به وجود زمان کافی برای غسل داشته باشد، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و قضا دارد.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲، الامر الرابع؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الامر الرابع.
 ۲- خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۳، الامر الرابع.
 ۳- تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۳، الامر الرابع.
 ۴- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۳، الامر الرابع.
 ۵- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۶.

باقی نماندن بر جنابت تا اذان صبح

از روی عذر

خوابیدن تا اذان صبح (باقی ماندن در خواب)

با یقین به بیدار نشدن

۹۸- اگر روزه‌دار می‌داند که اگر بخوابد تا اذان صبح بیدار نمی‌شود در عین حال بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش باطل و قضا و کفاره دارد.^۱

با احتمال به بیدار شدن

خواب اول

۹۹- منظور از خواب اول، دوم و سوم چیست؟

مسئله دو صورت دارد:

الف) شخصی که در بیداری جنب شده است:

همه مراجع:

✓ خواب اول: شخص بعد از جنب شدن برای بار اول بخوابد.

۱- امام: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل مایجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۵؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۰؛ خوبی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل مایجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۳۴؛ وحید: رساله، م ۱۶۳۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۳.

✓ خواب دوم: شخص جنب از خواب اول (قبل از اذان صبح) بیدار شود و برای بار دوم بخوابد.

✓ خواب سوم: شخص جنب از خواب دوم (قبل از اذان صبح) بیدار شود و برای بار سوم بخوابد.

ب) کسی که در خواب جنب شده (محتلم) است:

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، مکارم، وحید و نوری:

✓ خواب اول: اگر بعد از بیدار شدن از خوابی که در آن جنب (محتلم) شده، دوباره بخوابد، خواب اول محسوب می‌شود؛ بنابراین خوابی که شخص در آن جنب شده، خواب اول حساب نمی‌شود.

✓ خواب دوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب اول، دوباره بخوابد، خواب دوم حساب می‌شود.

✓ خواب سوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب دوم، باز هم بخوابد، خواب سوم حساب می‌شود.^۱

سیستانی و شبیری:

✓ خواب اول: خوابی که شخص در آن جنب شده، خواب اول گفته می‌شود.

✓ خواب دوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب اول، دوباره بخوابد، خواب دوم گفته می‌شود.

✓ خواب سوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب دوم، باز هم بخوابد، خواب سوم حساب می‌شود.^۲

۱- امام، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، المفطرات، م ۵۶؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۳ و ۹۹۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷ و رساله، م ۱۳۱۴.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، المفطرات، م ۵۶؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۶۴۰.

صافی:

- ✓ خواب اول: اگر شخص در خواب جنب شود، بنا بر احتیاط واجب خوابی که در آن جنب شده، خواب اول گفته می‌شود.
- ✓ خواب دوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب اول، دوباره بخوابد، بنا بر احتیاط واجب خواب دوم گفته می‌شود.
- ✓ خواب سوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب دوم، باز هم بخوابد، بنا بر احتیاط واجب خواب سوم حساب می‌شود.^۱

۱۰۰- اگر روزه‌دار در بین شب بیدار نشود و خود را جنب یابد و دوباره بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه‌ی وی چیست؟
خوبی، تبریزی و وحید: روزه‌اش صحیح است؛ ولی در صورتی که عادت بر بیدار شدن نداشته روزه‌اش باطل می‌شود و باید آن را قضا کند و احتیاط مستحب این است که کفاره نیز بدهد.^۲
فاضل، مکارم و نوری: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد و بخوابد ولی تا اذان صبح بیدار نشود، روزه‌اش صحیح است. اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته و بخوابد و قبل از اذان صبح بیدار نشود، روزه‌اش باطل می‌شود و علاوه بر قضا بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۳
امام و خامنه‌ای: اگر بداند یا احتمال بدهد بیدار می‌شود روزه‌اش صحیح است، هر چند احتیاط مستحب است که قضا کند.^۴

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۴ و رساله، م ۱۶۴۰.
۲- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۳.
۳- فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۶.
۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۱؛ خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، س ۱۰۳.

بهجت: اگر یقین یا اطمینان به بیدار شدن داشته باشد و بخوابد و تا قبل از اذان صبح بیدار نشود، روزه‌اش صحیح است.^۱

سیستانی: اگر عادت به بیدار شدن داشته و یا اطمینان به بیدار شدن داشته باشد، مثلاً ساعت کوک کرده و بخوابد و قبل از اذان صبح بیدار نشود، روزه‌اش صحیح است و آلاً باید بنا بر احتیاط واجب قضای آن روز را گرفته و کفاره نیز بدهد.^۲

صافی: در صورتی که احتمال بیدار شدن می‌داده و عادت بر بیدار شدن داشته و یا اطمینان بیدار شدن دارد، بخوابد و قبل از اذان صبح بیدار نشود، روزه‌اش صحیح است. اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته و بخوابد و قبل از اذان صبح بیدار نشود، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و علاوه بر قضا، بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۳

شبیری: باید در آن روز از کارهایی که بر روزه‌دار حرام است خوداری کند و بعد روزه‌ی آن روز را قضا کند.^۴

خواب دوم

۱۰۱- اگر روزه‌دار در بین شب بیدار شود و خود را جنب یابد و دوباره بخوابد و سپس بیدار شود و برای بار دوم بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه‌ی وی چیست؟

خویی، تبریزی، وحید و شبیری: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد، روزه را قضا کند و در صورتی که عادت به بیدار شدن نداشته باشد، علاوه بر قضا مستحب است کفاره نیز بدهد.^۵

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷.
 ۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۶.
 ۳- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۳ و ۱۲۹۴.
 ۴- شبیری: رساله، م ۱۶۴۰.
 ۵- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۳؛ شبیری: رساله، م ۱۶۳۹.

امام و خامنه‌ای: اگر بداند یا احتمال دهد که بیدار می‌شود ولی تا اذان صبح بیدار نشود باید بقیه روزه را از انجام چیزهایی که روزه را باطل می‌کند اجتناب نماید و روزه‌اش را قضا کند.^۱

فاضل و نوری: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد و بخوابد ولی بیدار نشود، باید روزه‌اش را قضا کند. اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته باشد و بخوابد و بیدار نشود، علاوه بر قضا بنابر احتیاط واجب باید کفاره نیز بدهد.^۲

بهجت: اگر یقین یا اطمینان به بیدار شدن دارد و بخوابد و بیدار نشود، باید آن روز را قضا کند و بنابر احتیاط واجب کفاره دهد.^۳

سیستانی: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد و یا اطمینان به بیدار شدن داشته باشد مثلاً ساعت کوک کند و بخوابد ولی بیدار نشود، بنابر احتیاط واجب باید روزه‌اش را قضا کند. اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته باشد و یا اطمینان به بیدار شدن نداشته باشد، بنابر احتیاط واجب علاوه بر قضا واجب کفاره هم بدهد.^۴

مکارم: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد و بخوابد ولی بیدار نشود، بنابر احتیاط واجب باید روزه‌اش را قضا کند. اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته باشد، بنابر احتیاط واجب باید هم قضا کند و هم کفاره بدهد.^۵

صافی: اگر عادت به بیداری یا اطمینان به آن دارد، در صورتی که بخوابد و بیدار نشود باید بقیه روزه را از انجام چیزهایی که روزه را باطل می‌کند

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۱؛ خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، س ۱۰۳.

۲- فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۶.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و م ۵۶.

۵- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، المفطرات، الامر الثامن و م ۵۶.

اجتناب نماید و روزه‌اش را قضا کند ولی کفاره ندارد. اگر عادت به بیدار شدن نداشته و بخوابد و صبح بیدار نشود، روزه‌اش باطل است و علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب کفاره هم بدهد.^۱

خواب سوم به بعد

۱۰۲- اگر روزه‌دار در بین شب بیدار شود و خود را جنب یابد و دوباره بخوابد و سپس بیدار شود و برای بار دوم بخوابد و سپس بیدار شود و برای بار سوم بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه‌ی وی چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، شبیری و نوری: اگر بدانند یا احتمال دهد که بیدار می‌شود ولی بیدار نشود باید روزه‌اش را قضا کند و بنابر احتیاط مستحب کفاره نیز بدهد.^۲

بهجت: باید آن روز را قضا کند و کفاره هم بدهد.^۳

فاضل، باید روزه‌اش را قضا کند و بنابر احتیاط واجب کفاره بدهد.^۴

مکارم: اگر اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد و بخوابد ولی بیدار نشود، بنابر احتیاط واجب باید روزه‌اش را قضا کند ولی کفاره احتیاط مستحب است.^۵

صافی: اگر عادت به بیدار شدن یا اطمینان به آن دارد و احتمال بیداری می‌دهد، دوباره بخوابد و تا طلوع فجر بیدار نشود روزه‌ی قضا دارد و بنابر

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۳ و ۱۲۹۴.
 ۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۳؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۶؛ شبیری: رساله، م ۱۶۳۹.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷.

۴- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۶؛

۵- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و م ۵۶.

احتیاط مستحب کفاره هم بدهد. اما اگر عادت به بیدار شدن ندارد یا اطمینان به آن ندارد، باید روزه‌اش را قضا کند و بنابر احتیاط واجب کفاره هم بدهد.^۱

فراموشی

۱۰۳- اگر شخص در شب ماه رمضان جنب شود و تا اذان صبح غسل و تیمم را فراموش نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: روزه‌اش باطل است.^۲
 شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۳

جهل

۱۰۴- اگر روزه‌دار نداند که جنب است و بعد از اذان صبح متوجه آن شود، حکم روزه‌ی وی چیست؟
 همه مراجع: روزه‌اش صحیح است ولی باید برای روزه‌ی فردا غسل کند.^۴

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۳ و ۱۲۹۴.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس، ۶۱، ص ۲۴۹؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۸؛ بهجت: رساله، م ۱۳۰۶؛ فاضل و سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۰؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۳.

۳- شبیری: رساله، م ۱۶۳۱.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الامر الخامس؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۷ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۹؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، الفصل الثانی المفطرات، الامر السابع و م ۹۸۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲؛ شبیری: رساله، م ۱۶۲۸.

بدون عذر

۱۰۵- اگر روزه‌دار بدون عذر، غسل جنابت ننماید، حکم روزه‌ی وی

چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و کفاره هم بدهد.^۱
سیستانی: باید روزه‌اش را تمام کند و بعداً قضا کند، اما چون معلوم نیست واجب بودن قضا به خاطر باطل شدن روزه است یا به خاطر عقاب و تأدیب کردن شخص است، لذا باید در نیت قصد مافی‌الذمه (آنچه بر عهده‌اش است) بکند و کفاره هم پردازد.^۲
مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره هم دارد.^۳

۱۰۶- اگر روزه‌دار بداند وقت کافی برای غسل و تیمم ندارد درعین حال

خود را جنب نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی و نوری: روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و کفاره هم پردازد.^۴

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الامر الخامس و فصل فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، الفصل الثانی المفطرات، الامر السابع و الفصل الثالث، کفارة الصوم قبل ازم ۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹ و ۱۱۱۷؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و فصل فی کفارة الصوم قبل ازم ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۲۸ و ۱۶۶۷.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و فصل فی کفارة الصوم قبل ازم ۱.

۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و فصل فی کفارة الصوم قبل ازم ۱.

۴- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الامر الخامس، م ۴؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۰؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۴.

مکارم: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و کفاره هم بپردازد.^۱

شبیبری: روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و کفاره هم بپردازد. بلی اگر خیال می‌کرده جنب کردن بر او حرام نیست یا از این حکم غفلت داشت، قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۲

۱۰۷- آیا شخصی که می‌داند تا اذان صبح امکان غسل ندارد ولی می‌تواند تیمم کند، آیا می‌تواند خود را عمداً جنب نماید و در صورتی که خود را جنب کند، وظیفه‌ی وی نسبت به روزه‌ی فردا چیست؟

خامنه‌ای و فاضل: باید تیمم کند و روزه‌اش صحیح است.^۳
خویی و تبریزی: باید تیمم کند و روزه‌اش صحیح است ولی احتیاط مستحب این است که آن را قضا کند.^۴

امام: اگر خود را جنب کند گناهکار است ولی باید تیمم کند و روزه‌اش صحیح است و بنا بر احتیاط مستحب آن را قضا کند.^۵

بهجت: اگر در صورتی که خود را جنب نکند به حرج (مشقت شدید) خواهد افتاد، می‌تواند خود را جنب کند و این کار گناه نیست و باید تیمم کند و روزه‌اش صحیح است، اما در غیر این صورت گناهکار است ولی باید تیمم کند و روزه‌اش صحیح است.^۶

۱- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن.
۲- شبیری: رساله، م ۱۶۳۲.
۳- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتانات، س ۷۷۶؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن.
۴- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۷.
۵- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۴.
۶- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۰.

سیستانی: اگر خود را جنب کند، بنا بر احتیاط واجب گناهکار است ولی باید تیمم کند و روزه اش صحیح است.^۱

وحید: اگر خود را جنب کند، بنا بر احتیاط واجب باید تیمم کند و آن روز را روزه بگیرد و بعداً قضا کند.^۲

مکارم: اگر خود را جنب کند گناهکار است و روزه اش اشکال دارد و بنا بر احتیاط واجب باید روزه اش را قضا کند و کفاره هم بدهد.^۳

صافی: اگر خود را جنب کند گناهکار است و بنا بر احتیاط واجب باید تیمم کند و آن روز را روزه بگیرد و بعداً قضا کند.^۴

شبیری: اگر خود را جنب کند گناهکار است ولی باید تیمم کند و روزه اش صحیح است و بنا بر احتیاط مستحب آن را قضا کند و کفاره هم بپردازد.^۵

نوری: اگر خود را جنب کند گناهکار است ولی باید تیمم کند و روزه اش صحیح است.^۶

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن.

۲- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۷.

۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و رساله، م ۱۳۷۴.

۴- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۴.

۵- شبیری: رساله، م ۱۶۳۲.

۶- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن.

بر عهده داشتن روزه واجب (در صحت روزهی مستحب)

۱۰۸- آیا می‌توان با داشتن روزهی قضای ماه رمضان، روزهی مستحبی گرفت؟
همه مراجع: کسی که روزهی قضا ماه رمضان دارد، نمی‌تواند روزه مستحبی بگیرد.^۱

۱۰۹- آیا می‌توان با داشتن روزهی نذر، کفاره و مانند آن، روزهی مستحبی گرفت؟
امام، خویی، تبریزی و نوری: کسی که روزه کفاره و نذر و مانند آن دارد، نمی‌تواند روزه مستحبی بگیرد.^۲
فاضل، وحید، صافی و شبیری: کسی که روزه کفاره و نذر و مانند آن دارد، بنابر احتیاط واجب نمی‌تواند روزه مستحبی بگیرد.^۳
خامنه‌ای، بهجت و سیستانی: کسی که روزه کفاره و نذر و مانند آن

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم، م ۲؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، م ۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۵؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۲.

۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم، م ۲؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۵؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم م ۳.

۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، م ۳؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۵؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۵؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۲.

دارد، احتیاط مستحب است که روزه مستحبی نگیرد.^۱
 مکارم: کسی که روزه کفاره و نذر و مانند آن دارد، نمی‌تواند روزه
 مستحبی بگیرد. همچنین اگر روزهی قضای غیر ماه رمضان مانند قضای نذر بر
 عهده داشته باشد بنا بر احتیاط واجب نمی‌تواند روزهی مستحبی بگیرد.^۲
 توجه: طبق نظر آیت الله شبیری اگر احتیاط به صورت مطلق بیاید،
 می‌توان به نظر مجتهد اعلم دیگر رجوع کرد؛ اما اگر احتیاط با قید واجب
 (احتیاط واجب) بیاید، باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به فتوای
 مجتهد دیگر رجوع نمود.

۱۱۰- آیا می‌توان با داشتن روزهی استیجاری، روزهی مستحبی گرفت؟
 خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، وحید و صافی: کسی که روزه
 استیجاری دارد، می‌تواند روزه مستحبی بگیرد.^۳
 امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: کسی که روزه استیجاری دارد،
 می‌تواند روزه مستحبی بگیرد اگر چه احتیاط مستحب آن است که واجب را
 مقدم کند.^۴
 شبیری: کسی که برای بجا آوردن روزه میّتی اجیر شده، اگر وقت آن
 وسعت داشته باشد می‌تواند روزه مستحبی بگیرد و در صورتی که وقت تنگ
 باشد، اگر روزه مستحبی بگیرد گناهکار است، ولی روزهی او صحیح است.^۵

۱- خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، روزه قضا، با استفاده از س ۲۸۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م
 ۱۱۴۹؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، م ۳.
 ۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، م ۳.
 ۳- خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، با استفاده از س ۲۸۱، ۳۱۳ و ۳۱۴؛ خویی، تبریزی و وحید:
 منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۵؛ بهجت: رساله، م ۱۲۷۶؛ صافی: رساله، م ۱۵۷۲.
 ۴- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة
 الصوم، م ۴.
 ۵- شبیری: رساله، م ۱۵۷۲.

۱۱۱- آیا می‌توان با داشتن روزهی واجب، روزهی استیجاری گرفت؟

امام، سیستانی و شبیری: کسی که روزهی قضای رمضان دارد، می‌تواند برای بجا آوردن روزهی دیگری اجیر شود.^۱

خویی، تبریزی و وحید: کسی که روزه واجب دارد، می‌تواند روزه استیجاری بگیرد.^۲

خامنه‌ای: اگر روزهی واجب، غیر قضای ماه رمضان باشد، مطلقاً می‌تواند روزهی استیجاری بگیرد؛ اما اگر قضای ماه رمضان بر عهده‌اش باشد در صورتی که تبرّعی و رایگان نباشد اشکال ندارد.^۳

بهجت: استیجار جایز است اما اگر استیجار تبرّعی (مجاناً) باشد، در حکم روزهی مستحبی است، پس نمی‌تواند به صورت مجاناً روزهی دیگری را بجا آورد.^۴

فاضل: در صورتی می‌توان اجیر شود که امکان گرفتن روزه واجب خود را داشته باشد.^۵

نوری: انسانی که خود روزهی قضا دارد، نمی‌تواند قضای روزه واجب میّت را بگیرد.^۶

۱- امام: استفتائات، ج ۱، احکام نماز، س ۲۳۲؛ سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۵؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۲.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۵.

۳- خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، س ۳۱۳ و ۳۱۴.

۴- بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۹۱۰.

۵- فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۵۸۶.

۶- نوری: استفتائات، ج ۱، س ۲۲۲.

نیت

تعریف نیت

۱۱۲- آیا لازم است نیت را به زبان آورده یا از ذهن بگذرانیم؟
همه مراجع: لازم نیست نیت را به زبان بیاورد و یا از ذهن بگذراند، بلکه اگر انگیزه‌ی روزه داشته باشد کفایت می‌کند.^۱

شرایط نیت

قصد قربت

۱۱۳- قصد قربت به چه معناست؟
یعنی عبادت را برای انجام فرمان خداوند عالم انجام دهد.^۲

تعیین نوع روزه (قصد تمییز)

۱۱۴- آیا تعیین نوع روزه‌ی مستحبی لازم است؟
امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری:
خیر.^۳

بهجت: اگر خودبه‌خود متعین نباشد لازم است.^۴

۱- امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة قبل از م ۱؛ خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، س ۴۸؛ بهجت: رساله، م ۱۲۶۶؛ تبریزی، صافی و شبیری: رساله، م ۱۵۵۹؛ وحید: رساله، م ۱۵۵۸.

۲- تحریرالوسیلة، کتاب الطهارة، فصل فی الوضوء، القول فی شرائط الوضوء، بعد از م ۱۷.

۳- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، النیة، م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة قبل از م ۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۲.

۴- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۶.

۱۱۵- در جایی که تعیین نوع روزه لازم است، آیا نیت مافی‌الذمه و تعیین اجمالی نیت (نیت کند آن روزه‌ای را که بر عهده دارد می‌گیرد) کافی است؟
 امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: اگر نوع روزه یکی باشد، تعیین اجمالی (مافی‌الذمه) کافی است مثلاً اگر دو سال روزه‌ی قضا داشته باشد لازم نیست مشخص کند سال اول است یا دوم. همچنین اگر نوع روزه‌هایی که بر عهده دارد متعدد باشد مثلاً هم روزه‌ی قضا بر عهده دارد و هم روزه‌ی کفاره، در این صورت نیز تعیین اجمالی و مافی‌الذمه کفایت می‌کند. اما به این صورت نیت کند روزه‌ای که اول بر عهده‌ام آمده می‌گیرم.^۱
 بهجت، تبریزی، وحید و صافی: اگر نوع روزه یکی باشد، می‌تواند نیت مافی‌الذمه کند.^۲

۱۱۶- آیا تعیین نوع روزه در روزه‌های واجب مثلاً معین نمودن روزه‌ی قضا یا کفاره یا نذر و ... لازم است؟
 امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی و نوری: در غیر ماه رمضان تعیین نوع روزه‌ی واجب لازم است؛ مگر اینکه نیت مافی‌الذمه کند (نیت کند آن روزه‌ای که بر من واجب است را می‌گیرم) که تفصیلش در سؤال قبلی گذشت.^۳

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، النیة، م ۱ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة قبل از م ۱؛ خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۵ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة قبل از م ۱؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة قبل از م ۱.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۴؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۵؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۱.

۳- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، النیة؛ م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۶؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، قبل از م ۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۰.

سیستانی و مکارم: اگر قصد عنوان در روزه مدخلیت دارد مانند قضا و کفاره، در این صورت تعیین عنوان لازم هست. اما اگر قصد عنوان در روزه دخالتی نداشته باشد مانند روزه نذر که در آن هیچ عنوانی قصد نشده باشد، تعیین عنوان لازم نیست.^۱

توجه به مبطلات روزه

۱۱۷- اگر شخصی در هنگام نیت روزه، به دلیل عدم آگاهی به باطل کننده بودن یکی از مبطلات (مثلاً نداند اماله کردن با مایع روزه را باطل می کند) آن را قصد کند، روزه وی چه حکمی دارد؟

امام، بهجت، فاضل، سیستانی، صافی و نوری: آگاهی به همه ی مبطلات (باطل کننده های روزه) به صورت تفصیلی لازم نیست. بنابراین اگر نیتش این باشد که از هر چیزی که روزه را باطل می کند اجتناب و دوری نماید، روزه اش صحیح هست هر چند خیال کند فلان کار (که در واقع روزه را باطل می کند مانند اماله کردن با مایع) حلال است و روزه را باطل نمی کند و در نتیجه نیتش این نباشد که از آن اجتناب کند، بلکه فقط اجتناب از مبطلات دیگر را نیت کند.^۲

خویی و مکارم: دانستن همه ی باطل کننده ها به صورت تفصیلی لازم نیست. اما اگر چیزی را باطل کننده نمی داند و در نیتش این نباشد که از آن باطل کننده اجتناب کند، بلکه فقط اجتناب از باطل کننده های دیگری را نیت کند، روزه اش باطل است.^۳

۱- سیستانی: مسائل المنتخبة، م ۴۸۵؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، قبل از م ۱.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة؛ م ۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۴؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة؛ م ۳ و ۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۰.

۳- خویی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة؛ م ۳ و ۴.

چگونگی نیت

در روزه‌های نیابتی و استیجاری

۱۱۸- نحوه‌ی نیت در روزه‌های نیابتی یا استیجاری چگونه است؟
همه مراجع: باید نیت کند از طرف میت روزه می‌گیرد و لازم نیست اسم او را بداند بلکه اگر اجمالاً هم او را بشناسد و نیت کند، کفایت می‌کند.^۱

۱۱۹- آیا در روزه‌ی استیجاری شخص نائب می‌تواند روزه را برای خود بگیرد اما ثوابش را به میت هدیه نماید؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: خیر، نمی‌تواند.^۲

در روزه‌ی یوم‌الشک

۱۲۰- منظور از یوم‌الشک چیست؟
منظور روزی است که معلوم نباشد آخر ماه شعبان است یا اول ماه رمضان.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصلاة؛ القول فی صلاة الاستیجار قبل از م ۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۴؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة؛ م ۷۵۳ و ۷۶۳؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۹۱۹ و ۹۲۰؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصلاة؛ فصل فی صلاة الاستیجار، م ۱ و ۲۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصلاة؛ م ۹۹۸ و ۹۹۹؛ شبیری: رساله، م ۱۵۴۵.
۲- امام: رساله، م ۱۵۳۷؛ خویی، تبریزی، صافی و شبیری: رساله، م ۱۵۴۶؛ بهجت: رساله، م ۱۲۵۱؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصلاة؛ فصل فی صلاة الاستیجار، م ۱؛ وحید: رساله، م ۱۵۴۵.
۳- العروة الوثقی، کتاب الصوم، النية، م ۱۶.

۱۲۱- اگر معلوم نباشد که فردا اول ماه رمضان است یا آخر شعبان؛ روزه را با چه نیتی باید گرفت؟
همه مراجع: اگر روزه‌ی واجبی بر عهده دارد، آن را نیت کند و آنگاه روزه‌ی مستحبی نیت کند و نمی‌تواند روزه را به نیت روزه‌ی ماه رمضان بگیرد.^۱

۱۲۲- اگر شخصی یوم‌الشک را به نیت روزه‌ی غیر ماه رمضان همچون قضا یا مستحبی روزه بگیرد سپس معلوم شود که اول ماه رمضان بوده است، آیا به عنوان روزه‌ی ماه رمضان محسوب می‌شود؟
همه مراجع: به عنوان روزه‌ی ماه رمضان محسوب می‌شود.^۲

۱۲۳- کسی که در یوم‌الشک قصد روزه نداشته باشد و سپس آشکار شود که ماه رمضان است، وظیفه‌ی وی چیست؟
مسأله دو صورت دارد:
الف) اگر قبل از ظهر بفهمد و کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد:

امام، بهجت، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی و نوری: نیت روزه می‌کند و روزه‌اش صحیح است.^۳

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، فصل فی النیة؛ م ۵؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۰؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة؛ م ۱۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۰؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۷ و ۱۵۷۸.
۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، فصل فی النیة؛ م ۵؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۰؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، النیة؛ م ۱۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۰؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۷ و ۱۵۷۸.
۳- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، النیة؛ م ۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۱؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، النیة؛ م ۱۸؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۱.

خویی، تبریزی، وحید و شبیری: بنابر احتیاط واجب نیت روزه می کند و بعد، روزه را قضا می کند.^۱

ب) اگر قبل از ظهر بفهمد ماه رمضان است و کاری که روزه را باطل می کند انجام داده باشد یا اینکه بعد از ظهر بفهمد و در اینصورت فرقی نمی کند کاری که روزه را باطل می کند انجام داده باشد یا نه:

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، شبیری و نوری: واجب است در آن روز از انجام مبطلات روزه خودداری کند (امساک) و بعد از ماه رمضان قضای این روز را بجا آورد.^۲

سیستانی: اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام داده است، بنابر احتیاط واجب از انجام مبطلات روزه پرهیز کند (امساک) و بعد قضا کند و اگر بعد از ظهر متوجه شود درحالی که کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده است، بنابر احتیاط واجب نیت روزه کند و بعد آن را قضا نماید.^۳

صافی: اگر بعد از ظهر بفهمد و کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، بنابر احتیاط واجب نیت روزه کند و به امید رسیدن به ثواب روزه را تمام کند و بعد روزه را قضا کند.^۴

توجه: طبق نظر آیت الله شبیری اگر احتیاط به صورت مطلق بیاید، می توان به نظر مجتهد اعلم دیگر رجوع کرد؛ اما اگر احتیاط با قید واجب (احتیاط واجب) بیاید، باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی توان به فتوای مجتهد دیگر رجوع نمود.

۱ - خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۹؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۰.
۲ - امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، النیة؛ م ۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۱؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، النیة؛ م ۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۰.
۳ - سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، النیة؛ م ۱۸.
۴ - صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۱.

روزه با دو نیت (تداخل نیت‌ها)

۱۲۴- اگر شخصی روزه‌ی واجب بر عهد داشته باشد آیا می‌تواند در روزهایی که روزه گرفتن مستحب است علاوه بر نیت روزه‌ی واجب خود، روزه‌ی مستحبی آن روز را نیز نیت کند مثلاً روزه‌ی قضای خود را در عید غدیر بگیرد؟

امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: می‌تواند هر دو را نیت کند و برای هر دو ثواب می‌برد.^۱

۱۲۵- اگر کسی بداند روزه‌ای بر او واجب است ولی در نوع آن شک داشته باشد، آیا می‌تواند نیت مافی‌الذمه نماید؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: اگر یک نوع روزه بر عهده‌ی اوست مثلاً نمی‌داند آنچه بر او واجب است روزه نذر است یا کفاره، ولی می‌داند که یکی از آنها بر او واجب است، در این صورت می‌تواند با نیت مافی‌الذمه (آنچه بر او واجب است) روزه بگیرد.^۲

۱- العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۱.
 ۲- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة؛ م ۱؛ خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، س ۶۹ و ۷۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، القول فی النیة قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۱.

اخلال در نیت

ریا و خودنمایی

۱۲۶- منظور از ریا چیست؟

ریا در عبادت، یعنی انسان عبادتی را به خاطر غیر خدا انجام دهد.^۱

۱۲۷- اگر کسی در نیت روزه قصد قربت نماید ولی در بین روز ریا کند، آیا

روزه‌اش باطل است؟

امام، خامنه ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه را باطل می‌کند.^۲

بهجت: بنا بر احتیاط واجب ریا به طور مطلق روزه را باطل می‌کند.^۳

۱۲۸- آیا عجب و خودبینی، ریا محسوب می‌شود؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم و نوری: عجب روزه را باطل

نمی‌کند.^۴

۱- العروة الوثقی، کتاب الطهارة، شرائط الوضوء، با استفاده از الثانی عشر و الثالث عشر.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصلاة؛ القول فی النیة، با استفاده از م ۲؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، درس ۳۸، با استفاده از ص ۱۴۴، خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، با استفاده از م ۵۶۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی شرائط الوضوء، با استفاده از الثالث عشر؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الطهارة، با استفاده از م ۱۳۵؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۹۵۵ و ۹۵۶.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۶۷۸.

۴- امام، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی شرائط الوضوء؛ الثالث عشر، العجب؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة؛ م ۵۶۹.

سیستانی: عجب روزه را باطل نمی کند؛ مگر اینکه با قصد قربت منافات داشته باشد، مثل اینکه به حدی برسد که بر خدا منت بگذارد.^۱

۱۲۹- اگر کسی در مقدمات روزه ریا کند مثلاً برای اینکه به دیگران نشان دهد که روزه می گیرد موقع سحر بیدار می شود و چراغ های خانه را روشن می کند، حکم روزه وی چیست؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و نوری: ریا در مقدمات عمل، باطل کننده عمل نیست.^۲

۱۳۰- اگر کسی پس از تمام شدن روزه، برای خودنمایی و ریا به دیگران بگوید که روزه گرفته است، حکم روزه وی چیست؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: ریا بعد از عمل، عبادت را باطل نمی کند.^۳

نیت انجام باطل کننده

۱۳۱- اگر کسی قصد انجام دادن یکی از مبطلات روزه را داشته باشد، آیا روزه وی باطل می شود؟

خویی، بهجت، تبریزی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: در روزه وی واجب معینی مثل روزه ماه رمضان، اگر علم به باطل کننده بودن آن

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی شرائط الوضوء؛ الثالث عشر، العجب.
۲- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی النیة، م ۸، الثامن؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۵۶۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۶۷۸.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصلاة، القول فی النیة، م ۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۵۶۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی شرائط الوضوء، م ۲۹؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، م ۷۲۴.

کار داشته باشد، روزه‌اش باطل می‌شود اگرچه آن باطل کننده را انجام ندهد و در روزه‌ی واجبی که وقت آن معین نیست مانند روزه کفاره و قضا، اگر بعد از اینکه قصد کند آن مفطر را انجام دهد ولی بعد پشیمان شود و آن کار را انجام ندهد و تا قبل از اذان ظهر دوباره تجدید نیت کند روزه‌اش صحیح است. همچنین در روزه‌ی مستحبی اگر تا قبل از وقتی که از روزه به مقدار نیت باقی باشد تجدید نیت نکند، روزه‌اش صحیح است.^۱

امام و فاضل: نیت انجام چیزی که روزه را باطل می‌کند، باطل کننده روزه نیست.^۲

خامنه‌ای: در روزه‌ی واجب معین، احتیاط واجب این است که روزه را تمام کند و بعداً هم قضا کند. و در روزه‌ی واجب غیر معین، اگر مفطری انجام نداده تا ظهر می‌تواند تجدید نیت کند. و در روزه‌ی مستحبی تا وقت غروب می‌تواند تجدید نیت کند و روزه‌اش صحیح است.^۳

سیستانی: در روزه‌ی واجب معینی مثل روزه ماه رمضان، اگر علم به باطل کننده بودن آن کار داشته باشد، روزه‌اش باطل می‌شود اگرچه آن باطل کننده را انجام ندهد و اگر پشیمان شود و قبل از انجام یکی از مفطرات دوباره نیت روزه نماید بنابر احتیاط واجب باید روزه‌ی آن روز را تمام نماید و بعد آن را قضا نماید. در روزه‌ی واجبی که وقت آن معین نیست مانند روزه کفاره و قضا، اگر بعد از اینکه قصد کند آن مفطر را انجام دهد ولی بعد

۱- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۶ و ۹۸۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۹ و رساله، م ۱۲۶۷ و ۱۳۲۸؛ مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲ و ۲۲؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۸ و ۱۲۶۹ و ۱۲۷۳؛ شبیری: رساله، م ۱۵۶۳، ۱۵۷۹ و ۱۵۸۰.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۸؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲.

۳- خامنه‌ای: رساله آموزشی، درس ۵۹، ص ۲۴۲.

پشیمان شود و آن کار را انجام ندهد و تا قبل از اذان ظهر دوباره تجدید نیت کند روزه اش صحیح است. همچنین در روزه‌ی مستحبی اگر تا قبل از وقتی که از روز به مقدار نیت باقی باشد تجدید نیت بکند، روزه اش صحیح است.^۱

زمان نیت

در روزه‌های واجب

ماه رمضان

۱۳۲- آیا نیت اول ماه رمضان برای کل ماه کفایت می‌کند؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، شبیری و نوری: بله کفایت می‌کند.^۱
بهجت: جایز است که شب اول ماه نیت روزه همه‌ی ماه را بنماید و احتیاط واجب این است که علاوه بر آن هر شب نیت کند.^۲

۱۳۳- در روزه‌ی واجب معین مانند روزه‌ی ماه رمضان، انسان تا چه زمانی

وقت دارد نیت کند؟

امام، بهجت، فاضل، مکارم، صافی و نوری: آخرین وقت نیت روزه‌ی ماه رمضان هنگام اذان صبح است. اما اگر کسی نداند یا فراموش کند که ماه رمضان است و پیش از ظهر متوجه شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، باید فوراً نیت روزه کند و روزه‌اش صحیح است. اما

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة؛ م ۴ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۵؛ خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، س ۴۹؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۷، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۵؛ شبیری: احکام و استفتائات روزه، با استفاده از س ۱ و ۲.
۲- بهجت: رساله، م ۱۲۶۴.

اگر بعد از ظهر متوجه شود، نمی تواند نیت روزه کند.^۱
 خامنه ای، خویی، تبریزی و وحید: آخرین وقت نیت روزه‌ی ماه رمضان هنگام اذان صبح است. اما اگر کسی نداند یا فراموش کند که ماه رمضان است و پیش از ظهر متوجه شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، بنابر احتیاط واجب باید فوراً نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد و بعداً آن را قضا کند. اما اگر بعد از ظهر متوجه شود، نمی تواند نیت روزه کند.^۲

سیستانی: آخرین وقت نیت روزه‌ی ماه رمضان هنگام اذان صبح است به این معنی که بنابر احتیاط واجب باید هنگام اذان صبح قصد روزه داشته باشد هرچند در ضمیر ناخودآگاهش. اما اگر کسی نداند یا فراموش کند که ماه رمضان است و پیش از ظهر متوجه شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، باید فوراً نیت روزه کند و روزه اش صحیح است. اما اگر بعد از ظهر متوجه ماه رمضان شد، بنابر احتیاط واجب باید آن روز را به امید رسیدن ثواب و انجام وظیفه، نیت روزه کند و بعد از رمضان آن را قضا کند.^۳

شبیری: آخرین وقت نیت روزه‌ی ماه رمضان هنگام اذان صبح است. اما اگر کسی نداند یا فراموش کند که ماه رمضان است و پیش از ظهر متوجه شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، بنابر احتیاط واجب باید فوراً نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد و بعداً آن را قضا

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۹؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۵.
 ۲- خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۶.
 ۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲.

کند. اما اگر بعد از ظهر متوجه شود، نمی‌تواند نیت روزه کند. ولی در روزه‌های دیگر مانند نذر و کفاره اگر از روی فراموشی یا غفلت تا اذان صبح نیت روزه نکند نمی‌تواند آن روز را روزه بگیرد.^۱

۱۳۴- اگر کسی قبل از اذان صبح نیت روزه‌ی رمضان نکند، حکم روزه‌ی

وی چیست؟

همه مراجع: روزه‌اش باطل است.^۲

۱۳۵- اگر کسی در ماه رمضان بدون عمد - مانند خواب ماندن یا فراموشی

- نیت روزه نکند تا چه زمانی می‌تواند نیت کند؟

امام، بهجت، فاضل، مکارم، صافی و نوری: اگر پیش از ظهر متوجه شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد هر وقت یادش آمد بلافاصله باید نیت کند. ولی اگر بعد از ظهر یادش آمد نمی‌تواند نیت کند؛ اما در عین حال باید تا موقع افطار از کارهایی که روزه را باطل می‌کند اجتناب نماید.^۳

خامنه‌ای، خویی، تبریزی، وحید و شبیری: اگر پیش از ظهر متوجه شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، بنا بر احتیاط واجب هر وقت یادش آمد بلافاصله باید نیت کند و آن روز را روزه بگیرد و

۱ - شبیری: رساله م ۱۵۶۳ و ۱۵۷۴.

۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۴؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، درس ۵۹، ص ۲۴۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۵، شبیری: رساله، م ۱۵۶۳.

۳- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۹؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۵.

بعداً قضا کند، ولی اگر بعد از ظهر یادش آمد نمی تواند نیت کند؛ اما در عین حال باید تا موقع افطار از کارهایی که روزه را باطل می کند اجتناب نماید.^۱ سیستانی: اگر پیش از ظهر متوجه شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، باید فوراً نیت روزه کند و روزه اش صحیح است. اما اگر بعد از ظهر متوجه ماه رمضان شد، بنابر احتیاط واجب باید آن روز را به امید رسیدن ثواب و انجام وظیفه، نیت روزه کند و بعد از رمضان آن را قضا کند.^۲

غیر رمضان

۱۳۶- اگر کسی بعد از اذان ظهر متوجه شود که روزه‌ی واجبیه که وقتش تنگ است مثل قضای روزه در تنگی وقت یا روزه‌ی واجب معینی مثل نذر معین بر عهده‌ی اوست، آیا می تواند نیت روزه بنماید؟ امام، خامنه ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: نمی تواند نیت روزه بنماید اگرچه باید تا مغرب کاری که روزه را باطل می کند انجام ندهد.^۳ شبیری: در روزه‌ی ماه رمضان و روزه‌های معین دیگر غیر از روزه‌ی قضای ماه رمضان در تنگی وقت نمی تواند نیت روزه کند ولی در روزه‌ی قضای ماه رمضان اگرچه وقت تنگ باشد بعد از ظهر هم می تواند نیت روزه بکند و روزه اش صحیح است.^۴

۱- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۸؛ شبیری: رساله، م ۱۵۶۳.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۱۲؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۸؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲؛ صافی: رساله، م ۱۵۷۰ و ۱۵۷۳.

۴- شبیری: رساله، م ۱۵۶۳، ۱۵۷۳ و ۱۵۷۴.

۱۳۷- زمان نیت روزه در روزه‌های واجب غیر معین تا چه زمانی است؟
(اعم از نیابتی، کفاره، استیجاری و ...)

امام، خامنه ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: وقتش تا اذان ظهر است که اگر تا آن موقع کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، می تواند نیت روزه کند و روزه اش صحیح است.^۱

شبیری: کسی که قضای روزه‌ی ماه رمضان خودش بر عهده اش باشد، چه وقت آن تنگ باشد یا وسعت داشته باشد، حتی اگر بعد از ظهر هم نیت کند روزه اش صحیح است. اما کسی که روزه‌ی واجب دیگری بر عهده دارد، چه وقت آن وسعت داشته باشد یا تنگ باشد، مانند روزه نذر و روزه کفاره و روزه بدل قربانی و همچنین کسی که روزه نیابتی بجا می آورد، باید قبل از طلوع فجر نیت کند و اگر در اثر غفلت تا طلوع فجر نیت نکرد، نمی تواند به روزه‌ی آن روز اکتفا کند، هر چند احتیاط استحبابی این است که اگر وقت تنگ باشد قبل از ظهر نیت کند و روزه‌ی آن روز را بگیرد.^۲

توجه: طبق نظر همه مراجع در روزه‌ی استیجاری اگر شرط شود که اجیر قبل از اذان صبح نیت روزه نماید، باید قبل از اذان صبح نیت کند. همچنین اگر چنین شرطی نشود و به صورت مطلق قرارداد ببندند در این صورت نیز انصراف به نیت قبل از اذان صبح دارد و باید قبل از اذان صبح نیت روزه نماید.

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۴؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۸.
۲- شبیری: رساله، م ۱۵۷۴.

در روزه‌های مستحبی

۱۳۸- وقت نیت روزه‌ی مستحبی تا چه زمانی است؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: وقت نیت روزه‌ی مستحبی از اول شب است تا موقعی که به اندازه نیت کردن به مغرب وقت مانده باشد که اگر تا این موقع کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد و نیت روزه‌ی مستحبی بکند، روزه‌ی او صحیح است.^۱

بهجت و مکارم: وقت نیت روزه‌ی مستحبی از اول شب است تا موقعی که به اندازه نیت کردن به غروب آفتاب وقت مانده باشد که اگر تا این موقع کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد و نیت روزه‌ی مستحبی بکند، روزه‌ی او صحیح است.^۲

سیستانی: وقت نیت روزه‌ی مستحبی از اول شب است تا موقعی که به اندازه نیت کردن به مغرب وقت مانده باشد که اگر تا این موقع کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد و نیت روزه‌ی مستحبی بکند، روزه‌ی او صحیح است؛ البته اگر فرد می‌داند یا مطمئن است که آفتاب غروب کرده و بخواهد در فاصله بین غروب آفتاب تا مغرب نیت روزه مستحبی نماید، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش صحیح نیست.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۴؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۶؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۹؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۲.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۹؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲.

۳- سیستانی: رساله جامع، م ۲۱۰۹.

تغییر نیت

از روزه‌ی واجب به واجب

۱۳۹- آیا شخص روزه‌داری که روزه‌ی واجب مانند کفاره، نذر و مانند آن گرفته می‌تواند در بین روز نیت روزه‌اش را به روزه‌ی واجب دیگر مانند قضای ماه رمضان یا روزه‌ی مستحبی تغییر دهد؟

امام، فاضل، مکارم و نوری: عدول از روزه‌ای به روزه‌ی دیگر جایز نیست، چه هر دو واجب باشند یا هر دو مستحب و یا مختلف.^۱

خویی، تبریزی و وحید: در صورتی که وقت نیت روزه‌ای که روزه‌دار می‌خواهد به آن عدول کند گذشته باشد، عدول صحیح نیست و اگر وقت آن نگذشته باشد، احتیاط واجب این است که عدول نشود.^۲

توجه: در صورتی که شخصی روزه‌ی واجب بر عهده داشته باشد، به تفصیلی که در سوالات فصل «بر عهده داشتن روزه‌ی واجب» گذشت نمی‌تواند روزه‌ی مستحبی بگیرد و در صورتی که روزه‌ی مستحبی بگیرد باید نیت خود را به روزه‌ی واجب تغییر دهد که تفصیل آن در سوال بعدی خواهد آمد.

از روزه‌ی مستحب به واجب

۱۴۰- آیا شخص روزه‌داری که روزه‌ی مستحبی گرفته می‌تواند در بین روز نیت روزه‌اش را به روزه‌ی واجب مانند قضای ماه رمضان، روزه نذر و مانند آن تغییر دهد؟

امام، خویی، تبریزی و نوری: اگر کسی روزه واجب بر عهده داشته باشد، نمی‌تواند روزه‌ی مستحبی بگیرد و با توجه به اینکه انسان می‌تواند تا

۱- امام، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۴.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۱.

قبل از زوال (ظهر) نیت روزهی واجب غیر معین بکند، پس چنین شخصی اگر قبل از ظهر متوجه شود که روزهی مستحبی اش به خاطر وجود روزهی قضا باطل است، می تواند نیت روزهی واجب بکند و روزه اش صحیح است.^۱

خامنه ای، بهجت و سیستانی: کسی که روزهی قضای ماه رمضان بر عهده اش است، نمی تواند نیت روزهی مستحبی بکند حال اگر پیش از ظهر متوجه شود می تواند نیت روزهی قضای ماه رمضان کند و روزه اش صحیح است. اما اگر غیر از قضای ماه رمضان روزهی واجب دیگری بر عهده اش باشد هم می تواند روزهی مستحبی را ادامه دهد و هم نیتش را تغییر دهد و نیت روزهی واجب نماید.^۲

فاضل، وحید و صافی: اگر کسی روزهی قضای ماه رمضان و بنابر احتیاط واجب روزهی واجب دیگری بر عهده اش باشد، نمی تواند روزهی مستحبی بگیرد. پس چنین شخصی اگر قبل از ظهر متوجه بطلان روزهی مستحبی اش شود، می تواند نیت روزهی قضای ماه رمضان یا واجب غیر معین دیگر بکند.^۳

مکارم: اگر کسی روزه واجب مثل قضای ماه رمضان و روزهی نذر و بنابر احتیاط واجب قضای غیر ماه رمضان بر عهده داشته باشد، نمی تواند روزهی مستحبی بگیرد و با توجه به اینکه انسان می تواند تا قبل از زوال (ظهر) نیت روزهی واجب غیر معین بکند، پس چنین شخصی اگر قبل از ظهر متوجه

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۲ و القول فی النیة، م ۴؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۶ و ۱۰۳۵؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، م ۳ و فصل فی النیة، م ۱۲.

۲- خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۹ و ۱۱۴۹؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، شرائط صحة الصوم، م ۳ و فصل فی النیة، م ۱۲.

۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، شرائط صحة الصوم، م ۳ و فصل فی النیة، م ۱۲؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۶ و ۱۰۳۵؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۸ و ۱۳۵۵.

شد که روزهی مستحبی اش به خاطر وجود روزهی قضا باطل است، می تواند نیت روزهی واجب بکند و روزه اش صحیح است.^۱

شبیری: اگر روزهی قضای رمضان بر عهده دارد، نمی تواند روزهی مستحبی بگیرد و در صورتی که شخصی روزهی مستحبی بگیرد و در بین روز (هرچند بعد از ظهر) متوجه این قضیه شود، می تواند نیت روزهی قضا کند و اگر نیتش را عوض نکند، روزه اش باطل است. اما اگر روزهی واجب دیگری مانند کفاره بر عهده داشته باشد، بنابر احتیاط واجب روزهی مستحبی اش باطل است و نمی تواند نیت روزهی واجب بکند.^۲

ترك نیت (قصد قطع روزه و قصد انجام یکی از مفطرات)

در روزهی واجب

واجب معین

۱۴۱- اگر در روزهی واجب معین همچون ماه رمضان عمداً قصد کند یکی از مفطرات روزه را انجام دهد، اما بلافاصله پشیمان شود و قبل از ظهر دوباره نیت کند، آیا روزه اش صحیح است؟

خویی، بهجت، تبریزی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه اش باطل می شود و قصد دوبارهی او برای ادامهی روزه فایده ای ندارد.^۳

۱ - مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، م ۳ و فصل فی النیة، م ۱۲ و رساله، م ۱۳۲۷.

۲ - شبیری: رساله، م ۱۵۷۲، ۱۵۷۳ و ۱۵۷۴.

۳ - خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، النیة، م ۹۸۰؛ بهجت: رساله، م ۱۳۲۸؛ مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، النیة، م ۱۲۷۳؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۴ و ۱۵۷۹.

امام و فاضل: روزه اش صحیح است مگر اینکه قصد کند دیگر روزه نباشد که در این صورت روزه اش باطل می شود.^۱
 خامنه‌ای و سیستانی: بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و باید روزه را تمام کند و بعداً آن را قضا کند.^۲

۱۴۲- اگر در روزی واجب معین همچون ماه رمضان در بین روز قصد کند دیگر روزه نباشد، اما بلافاصله پشیمان شود و قبل از ظهر دوباره نیت کند، آیا روزه اش صحیح است؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اگر شخص در بین روز از نیت روزه گرفتن برگردد به طوری که قصد ادامه‌ی روزه را نداشته باشد، روزه اش باطل می شود و قصد دوباره‌ی او برای ادامه‌ی روزه فایده‌ای ندارد.^۳

بهجت و سیستانی: ، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و باید روزه‌ی آن روز را تمام کند و بعداً قضای آن را هم به جا آورد.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۸؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲.

۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۵۸؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۸؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۵۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، النیة، م ۹۸۰؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، النیة، م ۱۲۷۳؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۴ و ۱۵۷۹ و احکام و استفتائات روزه، س ۵.

۴- بهجت: وسیله النجاه؛ م ۱۰۸۳؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲.

واجب غیر معین

۱۴۳ - اگر در روزهی واجب غیر معین همچون قضای ماه رمضان و نذر غیر معین عمداً قصد کند یکی از مفطرات روزه را انجام دهد، اما بلافاصله پیشیمان شود و قبل از ظهر دوباره نیت کند، آیا روزه‌اش صحیح است؟

خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: در روزه‌های واجب غیر معین که وجوب آن مخصوص به روز معینی نیست اگر قصد کند یکی از مفطرات را انجام دهد ولی قبل از انجام آن پیشیمان شود و دوباره تا قبل از ظهر نیت روزه کند، روزهی او صحیح است.^۱
امام و فاضل: روزه‌اش با قصد انجام یکی از مفطرات مادامی که آن را انجام نداده باشد باطل نمی‌شود.^۲

شبیری: اگر روزه‌اش قضای رمضان است، در صورتی که قبل از غروب دوباره نیت روزه نماید، روزه‌اش صحیح است اما در روزه‌های واجب غیر معین دیگر حتی اگر دوباره قبل از ظهر نیت نماید، نمی‌تواند به آن روزه اکتفا نماید و باید بعداً آن را قضا نماید.^۳

۱- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۳؛ سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۳.

۲ - امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۸؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲.

۳- شبیری: رساله، م ۱۵۷۳، ۱۵۷۴ و ۱۵۷۹.

۱۴۴- اگر در روزه‌ی واجب غیر معین (مانند قضای ماه رمضان، روزه نذر مطلق و ...) عمداً در بین روز از نیت روزه برگردد اما قبل از اینکه مبطلی را انجام دهد قبل از ظهر دوباره نیت روزه نماید، آیا روزه‌اش صحیح است؟
امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: در روزه‌های واجب غیر معین که وجوب آن مخصوص به روز معینی نیست اگر تصمیم بر قطع روزه بگیرد ولی کاری که روزه را باطل می‌کند از او سر نزند و بعداً دوباره تا قبل از ظهر نیت روزه کند، روزه‌ی او صحیح است.^۱

شبیری: اگر روزه‌اش قضای رمضان است، در صورتی که قبل از غروب دوباره نیت روزه نماید، روزه‌اش صحیح است اما در روزه‌های واجب غیر معین دیگر حتی اگر دوباره قبل از ظهر نیت نماید، نمی‌تواند به آن روزه اکتفا نماید و باید بعداً آن را قضا نماید.^۲

در روزه‌ی مستحب

۱۴۵- اگر کسی در روزه‌ی مستحبی عمداً از نیت روزه برگردد اما قبل از اینکه مبطلی انجام دهد دوباره نیت روزه نماید، آیا روزه‌اش صحیح است؟
امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: اگر تا اذان مغرب دوباره نیت روزه نماید، روزه‌اش صحیح است.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۳؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۳.

۲- شبیری: رساله، م ۱۵۷۳، ۱۵۷۴ و ۱۵۷۹.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۴؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۶؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۹؛ شبیری: رساله، م ۱۵۸۰.

بهجت و مکارم: اگر تا غروب دوباره نیت روزه نماید، روزه اش صحیح است.^۱

سیستانی: چنانچه در هر وقت از روز نیت روزه مستحبی بکند، هر چند فاصله کمی تا مغرب باشد، روزه او صحیح است؛ البتّه اگر فرد می داند یا مطمئن است که آفتاب غروب کرده و بخوهد در فاصله بین غروب آفتاب تا مغرب نیت روزه مستحبی نماید، بنا بر احتیاط واجب روزه اش صحیح نیست.^۲

۱ - بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۹؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲.
۲ - سیستانی: رساله جامع، م ۲۱۰۹.

فصل دوم

مفطرات روزه

۱- کارشناسان و ارزیابان محترم:

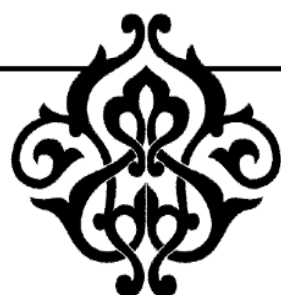
حجج اسلام و آقایان: محمد جوادی والا، محمد عزتی بخشایش، سید مرتضی حسینی، عبدالله شامیزاده، اکبر بایگان، عبدالاحد رضایی والا، محمد جواد اکبری، محمد علی فرهنگی، امیر حسین بوستان افروز، علی رضا فجری، علی اکبر صمدی، مرتضی کیان، اسماعیل زارعی، حسین ابراهیمی

۲- مسئول واحد فقه پژوهشکده باقر العلوم علیه السلام:

حجت الاسلام علی اصغر راد حسینی

خوردن و آشامیدن

ملاک در مبطل بودن خوردن و آشامیدن

۱- ملاک خوردن و آشامیدن که مبطل روزه است چیست؟

امام، خویی و نوری: ملاک در خوردن و آشامیدن این است که عرفاً به آن خوردن و آشامیدن صدق کند اگرچه به نحو غیر متعارف باشد؛ بنابراین مجرد رسیدن چیزی به شکم ضرری به روزه نمی‌رساند مادامی که خوردن و آشامیدن به آن صدق نکند و لکن اگر آب را از راه بینی به درون شکم برساند، آشامیدن صدق می‌کند، اگرچه به نحو غیر متعارف باشد.^۱

فاضل و مکارم: ملاک در خوردن و آشامیدن این است که عرفاً به آن خوردن و آشامیدن صدق کند اگرچه به نحو غیر متعارف باشد و هر چیزی که برای بدن اثر غذایی داشته باشد مانند آمپولها و سرمهای غذایی، در حکم خوردن و آشامیدن است.^۲

بهبخت: ملاک در خوردن و آشامیدن این است که عرفاً به آن خوردن و آشامیدن صدق کند اگرچه به نحو غیر متعارف باشد، بلکه هر خوردنی و آشامیدنی که از طریق حلق وارد بدن شود اگرچه عرفاً به آن خوردن و آشامیدن گفته نشود، مبطل روزه است.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۲؛ خویی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۴.

۲- فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۴.

۳- بهبخت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۵.

سیستانی: ملاک در خوردن و آشامیدن این است که عرفاً به آن خوردن و آشامیدن صدق کند اگرچه به نحو غیر متعارف باشد، بلکه در صورتی که خوردن و آشامیدن به آن صدق نکند ولی از طریق غیر حلق وارد دستگاه گوارشی شود، بنابر احتیاط باید آن را ترک کرد؛ اما اگر خوردن و آشامیدن به آن صدق کند مانند اینکه برای رساندن غذا به شکم از غیر حلق سوراخی به شکم ایجاد شود، باعث بطلان روزه می‌شود.^۱

صافی: ملاک در خوردن و آشامیدن این است که عرفاً به آن خوردن و آشامیدن صدق کند اگرچه به نحو غیر متعارف باشد و اگر آب را از راه بینی به درون شکم برساند، آشامیدن صدق می‌کند.^۲

۲- آیا چشیدن یا جویدن غذا یا قرقره کردن آشامیدنی‌ها بدون داخل شدن به حلق، روزه را باطل می‌کند؟

همه مراجع: چشیدن یا جویدن غذا یا غرغره کردن آشامیدنی بدون داخل شدن به حلق، روزه را باطل نمی‌کند.^۳

۳- اگر روزه‌دار چیزی را که با آب دهانش مرطوب کرده (مثل مسواک، انگشتر، خودکار و ...) بیرون آورد و دوباره وارد دهانش نماید و رطوبت آنرا فرو برد؛ آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟

امام، خویی، بهجت، فاضل، سیستانی، وحید و شبیری: اگر سنگریزه ای در دهانش باشد و آن را بیرون آورد و رطوبتی از آب دهان به آن باشد و

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۴.

۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۵.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۷؛ خامنه‌ای: سایت، استفتائات، احکام روزه، مفطرات روزه، س ۹۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۳؛ بهجت: رساله، م ۱۲۸۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجوز ارتکابه للصائم، قبل از م ۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۰؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۱.

بعد دوباره آن را به دهان برگرداند و آن رطوبت را فرو برد یا خیاط نخى را با آب دهان مرطوب کند و دوباره به دهان برگرداند و رطوبت آن را فرو برد یا آنکه شخصی مسواک کند و مسواک را که رطوبت دارد بیرون آورد و دوباره به دهان برده و رطوبت آن را فرو برد و امثال اینها، روزه اش باطل می شود. البته اگر آن رطوبت در آب دهان به طوری مستهلک شود که فرو بردن چیز دیگری با آب دهان صدق نکند، اشکال ندارد.^۱

مکارم: اگر خیاطی نخى را با آب دهان مرطوب کند و دوباره به دهان برده و رطوبت آن را فرو برد، اشکالی به روزه نمی رساند؛ اما اگر مسواک بزند و مسواک را که رطوبت دارد بیرون آورد و دوباره به دهان برده و رطوبت آن را فرو برد، روزه اش باطل است مگر اینکه رطوبت آن در دهان مستهلک شود.^۲

صافی: اگر خیاطی نخى را با آب دهان مرطوب کند و دوباره به دهان برگرداند و رطوبت آن را فرو برد، روزه اش باطل است، یا آنکه شخصی مسواک کند و مسواک را که رطوبت دارد بیرون آورد و دوباره به دهان برده و رطوبت آن را فرو برد، روزه اش باطل است؛ و در صورت علم داشتن به وجود رطوبت خارجی، احتیاط اجتناب از آن است ولو اینکه آن رطوبت در دهان مستهلک شود.^۳

نوری: اگر خیاطی نخى را با آب دهان مرطوب کند و دوباره به دهان برده و رطوبت آن را فرو برد، روزه اش باطل است و احتیاط این است که حتی در صورت از بین رفتن رطوبت در دهان، باید از آن اجتناب کرد.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۷؛ خویی، فاضل و سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الاول و الثانی؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۸؛ وحید: رساله، م ۱۵۸۱؛ شبیری: رساله، م ۱۵۸۲.
۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الاول و الثانی.
۳- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۹.
۴- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الاول و الثانی.

۴- آیا جویدن آدامس‌هایی که حاوی مواد افزودنی نیستند (مثل سقز)، موجب باطل شدن روزه می‌گردد؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: اشکال ندارد هرچند مزه ی آن را در آب دهان بیابد، به شرط آنکه این مزه به خاطر تجزیه شدن اجزای آن ولو با ذوب شدن در دهان نباشد.^۱ سیستانی: جویدن سقز اشکال ندارد هرچند مزه ی آن را در آب دهان بیابد، به شرط آنکه این مزه به خاطر تجزیه شدن اجزای آن نباشد، اما اگر اجزای جدا شده از آن طوری باشد که در آب دهان مستهلک شود، موجب بطلان روزه نیست.^۲ مکارم: با توجه به اینکه اجزای آن تدریجاً جدا می‌شود، جایز نیست.^۳

۵- آیا جویدن آدامس‌هایی که حاوی مواد افزودنی هستند (مثل مواد قندی و اسانس و رنگ و ...) موجب بطلان روزه می‌شود؟
همه مراجع: باعث باطل شدن روزه می‌گردد.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۱۷؛ خامنه‌ای: سایت، استفتائات، احکام روزه، مفطرات روزه، س ۸۷. خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۳؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۸؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، فصل فیما يجوز ارتکابه للصائم، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۰؛ شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۳۵.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، فصل فیما يجوز ارتکابه للصائم، قبل از م ۱.

۳- مکارم: استفتائات، ج ۲، س ۴۲۶ و العروة الوثقی، فصل فیما يجوز ارتکابه للصائم، قبل از م ۱.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، با استفاده از م ۱۷؛ خامنه‌ای: سایت، استفتائات، احکام روزه، مفطرات روزه، با استفاده از س ۸۷. خویی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۳؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۸؛ تبریزی: استفتائات جدید، ج ۱، س ۷۱۴؛ فاضل، مکارم و نوری: استفتائات جامعة الزهرا (س)، روزه، ص ۵۱؛ سیستانی: العروة الوثقی، با استفاده از فصل فیما يجوز ارتکابه للصائم، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۳۱۰؛ شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۳۵.

۶- آیا فرو بردن خلط سر و سینه، موجب باطل شدن روزه می‌گردد؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی و نوری: فرو بردن اخلاط سر و سینه تا به فضای دهان نرسیده اشکال ندارد ولی اگر داخل فضای دهان شود، احتیاط واجب آن است که آن را فرو نبرد.^۱
 سیستانی و شبیری: فرو بردن اخلاط سر و سینه تا به فضای دهان نرسیده هیچ اشکالی ندارد ولی اگر داخل فضای دهان شود، احتیاط مستحب آن است که آن را فرو نبرد.^۲

۷- آیا وارد کردن اشیای غیر خوراکی از طریق حلق، مانند لوله آندوسکوپی و ... به داخل بدن، موجب بطلان روزه است؟
 خامنه‌ای، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی و نوری: آندوسکوپی کردن مبطل روزه نیست مگر اینکه همراه موادی باشد که وارد حلق گردد، در این صورت از جهت مواد روزه باطل می‌شود.^۳
 بهجت: آندوسکوپی و شستشوی معده از طریق سُنَد معده، روزه را باطل می‌کند.^۴

تبریزی: اگر به حلق برسد یا از حلق پایین رود، اشکال دارد.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۷؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۹؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۸؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۳؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۹.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۳؛ شبیری: رساله، م ۱۵۸۹.

۳- خامنه‌ای، صافی و نوری: استفتائات جامعه الزهرا (س)، روزه، ص ۴۴؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۵۵۳؛ سیستانی: استفتائات سایت، مبطلات روزه، س ۲۱؛ مکارم: استفتائات، ج ۱، س ۲۸۴؛ نوری: استفتائات جامعه الزهرا (س)، روزه، ص ۴۴.

۴- بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۸۸۲ و ۲۸۷۸.

۵- تبریزی: استفتائات، ج ۱، س ۷۱۰.

مصادیق خوردن و آشامیدن

از طریق حلق

۸- آیا به محض رسیدن خوردنی یا آشامیدنی به حلق، روزه باطل می‌شود یا لازم است به مری یا معده برسد؟

بہجت، فاضل و مکارم: معیار، داخل شدن در حلق است.^۱

۹- آیا تغذیه از طریق بینی، باعث بطلان روزه می‌گردد؟

امام، خویی، بہجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: تغذیه از طریق بینی، خوردن و آشامیدن محسوب می‌شود و باعث بطلان روزه است.^۲

۱۰- آیا ریختن دارو به چشم یا گوش یا بینی در صورت رسیدن به حلق،

موجب بطلان روزه است؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: مجرد رسیدن چیزی به شکم در صورتی که به آن خوردن و آشامیدن نگویند اشکال ندارد، مثل اینکه دارو را در گوشش بریزد و آن دارو به

۱- بہجت: استفتانات، ج ۲، س ۲۸۰۹؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۲، با استفاده از س ۴۳۶؛ مکارم: استفتانات، ج ۲، با استفاده از س ۴۲۷ (جواب قسمت ب).

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنہ، م ۲؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، فصل فیما یجب الامساک عنہ، م ۴؛ بہجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۴؛ تبریزی: رساله، م ۱۶۶۶، مورد سوم؛ وحید: رساله، م ۱۶۶۵، مورد سوم؛ صافی: ہدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۵؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۶۶۶.

شکمش برسد. بله اگر از راه بینی چیزی را عمداً فرو برد، روزه را باطل می‌شود.^۱

بهبخت: هر چیزی که به هر طریقی به حلق برسد (از راه گوش یا چشم و یا بینی)، اگرچه به آن خوردن و آشامیدن نگویند، موجب بطلان روزه می‌شود، مانند سرمه کشیدن، در صورتی که بدانند به حلقش می‌رسد و بعداً هم به حلقش برسد.^۲

۱۱- در صورت استعمال مواد مخدر از طریق بینی (مانند کوکابین و هروئین) و رسیدن آنها به حلق، آیا خوردن و آشامیدن صدق می‌کند و موجب بطلان روزه است؟

خامنه‌ای: احتیاط واجب آن است که روزه‌دار از دودهای انواع دخانیات و نیز مواد مخدری که از راه بینی یا زیر زبان جذب می‌شود، خودداری کند.^۳

از طریق غیر حلق

تزریقات

۱۲- آیا تزریق آمپول (غذایی یا دارویی یا بی‌حسی) روزه را باطل می‌کند؟
خوبی، تبریزی، وحید، صافی و نوری: احتیاط مستحب آن است که روزه‌دار از استعمال آمپولی که به‌جای غذا به کار می‌رود، خودداری کند و تزریق هیچ‌کدام از آمپولها روزه را باطل نمی‌کند.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یکره للصائم ارتکابه، با استفاده از م ۱، مورد دوم و پنجم؛ خوبی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۴؛ تبریزی و شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۶۶۶، مورد اول و دوم؛ وحید: رساله، با استفاده از م ۱۶۶۵، مورد اول و دوم؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۴، مورد دوم و ششم و م ۱۲۷۵.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۴.

۳- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۶۰.

۴- خوبی، تبریزی و صافی: رساله، م ۱۵۸۵؛ وحید: رساله، م ۱۵۸۴؛ نوری: رساله، م ۱۵۷۳.

امام، خامنه‌ای و شبیری: احتیاط واجب آن است که روزه‌دار از استعمال آمپولی که به جای غذا به کار می‌رود، خودداری کند، ولی تزریق آمپولی که عضو را بی حس می‌کند یا به جای دارو استعمال می‌شود، اشکال ندارد.^۱

توجه: طبق نظر آقای شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

بہجت و فاضل: باید روزه‌دار از استعمال آمپولی که به جای غذا به کار می‌رود، خودداری کند ولی تزریق آمپولی که عضو را بی حس می‌کند یا به جای دارو استعمال می‌شود، اشکال ندارد.^۲

سیستانی: آمپول و سرم روزه را باطل نمی‌کند، هر چند آمپول تقویتی یا سرم قندی نمکی باشد.^۳

مکارم: تمام انواع آمپولهای دارویی یا تقویتی که به صورت عضلانی تزریق می‌شوند، اشکال ندارد، ولی تزریق آمپولهای وریدی جایز نیست.^۴

۱۳- آیا تزریق سرم (دارویی یا غذایی) روزه را باطل می‌کند؟

خامنه‌ای: احتیاط واجب آن است که از انواع سرم در حال روزه خودداری کرد.^۵

تبریزی: بنابر احتیاط در حال روزه استفاده از سرم غذایی اشکال دارد و استفاده غیر غذایی مانعی ندارد.^۶

- ۱- امام: رساله، م ۱۵۷۶؛ خامنه‌ای: اجوبۃ الاستفتائات، س ۷۶۷؛ شبیری: رساله، م ۱۵۸۵.
- ۲- بہجت: رساله، م ۱۲۸۴؛ فاضل: رساله، م ۱۶۳۰.
- ۳- سیستانی: رساله، م ۱۵۵۷.
- ۴- مکارم: رساله، م ۱۳۳۹.
- ۵- خامنه‌ای: اجوبۃ الاستفتائات، س ۷۶۷.
- ۶- تبریزی: استفتائات، ج ۲، س ۵۷۲.

سیستانی: آمپول و سرم روزه را باطل نمی‌کند هر چند آمپول تقویتی یا سرم قندی نمکی باشد.^۱

مکارم: تزریق سرم در حال روزه جایز نیست.^۲

صافی: احتیاط مستحب آن است که از استعمال آمپول و سرم خودداری کند و اگر لازم شد و تزریق کرد، روزه باطل نمی‌شود.^۳

شبییری: احتیاط واجب آن است که روزه‌دار از استعمال سرم و آمپولی که به جای غذا به کار می‌رود، خودداری کند ولی تزریق آمپول دوایی و آمپولی که عضو را بی حس می‌کند، اشکال ندارد.^۴

وحید: بنا بر احتیاط واجب روزه باطل می‌شود.^۵

۱۴- آیا تزریق خون موجب بطلان روزه می‌شود؟

سیستانی، صافی و نوری: اشکالی ندارد.^۶

خامنه‌ای و فاضل: بنا بر احتیاط واجب روزه را باطل می‌کند.^۷

بهجت و شبییری: روزه را باطل می‌کند.^۸

تبریزی: چنانچه شخص مریض است، روزه اش صحیح نیست، چه تزریق خون به بدن بکند یا نکند.^۹

مکارم: احتیاط اتمام آن روزه و قضای آن است.^{۱۰}

۱- سیستانی: رساله، م ۱۵۵۷.

۲- مکارم: استفتائات، ج ۲، ص ۴۲۷.

۳- صافی: جامع الاحکام، ج ۱، ص ۴۷۳.

۴- شبییری: رساله، م ۱۵۸۵.

۵. استفتائات سایت، بخش روزه.

۶- سیستانی، صافی و نوری: استفتائات جامعه الزهرا (س)، روزه، مبطلات روزه، ص ۴۵.

۷- خامنه‌ای و فاضل: استفتائات جامعه الزهرا (س)، روزه، مبطلات روزه، ص ۴۵.

۸- بهجت و شبییری: استفتائات جامعه الزهرا (س)، روزه، مبطلات روزه، ص ۴۵.

۹- تبریزی: استفتائات جامعه الزهرا (س)، روزه، مبطلات روزه، ص ۴۵.

۱۰- مکارم: استفتائات جامعه الزهرا (س)، روزه، مبطلات روزه، ص ۴۵.

غیر تزییقات

۱۵- آیا وارد کردن مواد غذایی به صورت مستقیم به معده، از طریق دهان یا بینی به وسیله شیلنگ مخصوص و یا سوراخ کردن زیر گلو و ...، موجب بطلان روزه می‌گردد؟

امام، خویی، بهجت، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی و نوری: معیار در خوردن و آشامیدن، آن است که عرفاً به آن خوردن یا آشامیدن گفته شود اگرچه به طرز غیر متعارف باشد، مثل اینکه از طریق بینی، غذا یا آب به معده رسانده شود. پس در فرض سؤال، روزه باطل می‌شود.^۱

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۲؛ خویی، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۴؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۴ و منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۵؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۵.

خوردن و آشامیدن از روی عذر

جهل و ندانستن

۱۶- اگر روزه‌دار نسبت به مصادیق خوردن و آشامیدن جاهل باشد (مثلاً نمی‌داند خوردن قرص روزه را باطل می‌کند)، آیا با انجام این عمل روزه‌اش باطل می‌شود؟

خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و شبیری: روزه‌اش باطل است چه جاهل قاصر باشد (که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده) و چه جاهل مقصر باشد (که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد).^۱

امام، صافی و نوری: اگر شخص در یادگیری مسائل کوتاهی کرده (جاهل مقصر)، روزه‌اش باطل است ولی اگر در یادگیری احکامش کوتاهی نکرده باشد و در عین حال جاهل باشد (جاهل قاصر)، روزه‌اش بنابر احتیاط واجب باطل است.^۲

۱- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل و سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱؛ مکارم: رساله، م ۱۳۹۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۸.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱.

اشتباه

۱۷- اگر روزه‌دار بدون قصد چیزی را بخورد یا بیاشامد (مثلاً فرو رفتن غیر اختیاری غذا موقع چشیدن یا جویدن غذا برای بچه)، حکم روزه‌ی وی و وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟
همه مراجع: اگر بدون قصد و از روی اشتباه چیزی بخورد یا بیاشامد، روزه‌اش صحیح است و قضا و کفاره ندارد.^۱

۱۸- آیا در صورتی که به واسطه غرغره یا مضمضه کردن آب به اختیار وارد حلق شود، روزه باطل می‌شود؟

خامنه‌ای، خوبی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید و شبیری: اگر برای خنک شدن یا بی‌جهت مضمضه کند یعنی آب در دهان بگرداند و بی‌اختیار فرو برد، قضا واجب است؛ همچنین بنا بر احتیاط واجب اگر مضمضه برای وضوی غیر نماز واجب باشد. ولی اگر فراموش کند که روزه است یا برای وضوی نماز واجب مضمضه کند و بی‌اختیار فرو رود، قضا بر او واجب نیست.^۲

امام، مکارم، صافی و نوری: اگر برای خنک شدن به وسیله مضمضه یا غیر آن آب را در دهان کند و بی‌اختیار داخل حلق شود و همچنین اگر آب را بی‌جهت در دهان نماید و بی‌اختیار فرو رود، قضای روزه واجب است، اما

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجوز ارتکابه للصائم؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۲.

۲- خامنه‌ای: استفتائات سایت، احکام روزه، مفطرات روزه، س ۹۴ و روزه قضا، جاهایی که فقط قضا واجب است، س ۲۶۶؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۳، السادس؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۸؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الكفارة، التاسع و م ۳؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۷، مورد ششم.

اگر برای وضوی نماز مضمضه کند و بی اختیار فرو رود قضا بر او واجب نیست و احتیاط مستحب آن است که به موردی که وضو برای نماز واجب باشد اکتفا شود.^۱

سیستانی: اگر به خاطر تشنگی مضمضه کند یعنی آب را در دهان بگرداند و بی اختیار فرو رود، قضا دارد؛ اما اگر مضمضه به خاطر تشنگی نباشد مانند مواردی که مضمضه در آن جاها مستحب است مثل وضو و هنگام مضمضه آب بی اختیار فرو رود قضا ندارد.^۲

۱۹- روزه‌داری که می‌داند غذای باقی مانده بین دندانها در طول روز فرو می‌رود، در صورت خلال نکردن و بیرون نیاوردن باقی مانده غذا، روزه‌اش چه حکمی دارد؟

بهبخت، فاضل، صافی و شبیری: خواه چیزی از آن در روز فرو رود یا فرو نرود، روزه‌اش باطل است.^۳

خوئی، تبریزی و وحید: اگر چیزی از آن در روز فرو رود، روزه‌اش باطل است.^۴

امام و نوری: اگر چیزی از آن در روز فرو رود، روزه‌اش باطل است و اگر فرو نرود بنا بر احتیاط واجب باطل می‌شود.^۵

مکارم: اگر چیزی از آن در روز فرو رود، روزه‌ی آن روز را تمام کند و بعداً قضا نماید.^۶

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، التاسع؛ مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء و دون الکفارة، التاسع و م ۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۳.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء و دون الکفارة، التاسع و م ۳.

۳- بهبخت: رساله، م ۱۲۸۶؛ فاضل: رساله، م ۱۶۳۳؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۵۸۷.

۴- خوئی و تبریزی: رساله، م ۱۵۸۷؛ وحید، رساله، م ۱۵۸۶.

۵- امام: رساله، م ۱۵۷۸؛ نوری، رساله، م ۱۵۷۵.

۶- مکارم: رساله، م ۱۳۴۰.

فراموشی

۲۰- اگر روزه‌دار فراموش کند روزه است و چیزی بخورد یا بیاشامد، حکم روزه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: اگر روزه‌دار فراموش کند که روزه است و چیزی بخورد یا بیاشامد، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۱

۲۱- اگر روزه‌دار از روی فراموشی در حال خوردن یا آشامیدن باشد و در این حین خوردن و آشامیدن متذکر گردد، آیا خارج کردن غذا از دهان و فرو نبردن آن لازم است و در صورتی که عمداً فرو ببرد، آیا قضا یا كفاره بر وی واجب می‌شود؟

همه مراجع: اگر لقمه را در دهان گذارد و به سبب فراموشی روزه، بخوهد فرو برد و پیش از فرو بردن یادش بیاید، باید بیرون آورد و هرگاه با امکان بیرون آوردن ببلعد باطل می‌شود و قضا و كفاره دارد.^۲

۲۲- اگر روزه‌دار در اثر فراموشی چیزی بخورد، آیا تذکر دادن به وی لازم است؟

امام: تذکر دادن به او واجب نیست.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۵۸۲ و ۱۵۸۴ و ۱۶۶۲.

۲- امام، خوبی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، م ۳؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۵؛ بهجت: رساله، م ۱۲۸۲؛ تبریزی، صافی و شبیری: رساله، م ۱۵۸۳؛ وحید: رساله، م ۱۵۸۲.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الامر بالمعروف و نهی عن المنکر، شرائط وجوب امر به معروف، الشرط الاول، م ۴.

اکراه

۲۳- اگر روزه‌دار نسبت به خوردن و آشامیدن اکراه شود (مثلاً شخصی، روزه‌دار را مخیر بین باطل کردن روزه یا کشته شدن کند)، آیا روزه‌ی او باطل است و در صورت بطلان آیا قضا یا کفاره دارد؟
همه مراجع: اگر کسی را بر افطار اکراه کنند و از ترس ضرر خودش افطار کند، روزه‌اش باطل می‌شود و فقط قضا دارد.^۱

۲۴- اگر اکراه روزه‌دار نسبت به خوردن و آشامیدن برطرف شود، آیا خارج کردن غذا از دهان و فرو نبردن آن لازم است و در صورتی که عمداً غذا را فرو ببرد، آیا قضا یا کفاره بر وی واجب می‌شود؟
همه مراجع: بله اگر انسان عمداً و از روی اختیار کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد (مثل خوردن و آشامیدن)، روزه‌ی او باطل می‌شود و قضا و کفاره دارد.^۲

۲۵- اگر شخص از روی تقیه چیزی را بخورد یا بیاشامد، آیا روزه‌ی وی صحیح است و در صورت بطلان نسبت به قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد؟
خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید و شبیری: اگر شخص به خاطر تقیه روزه‌ی خود را افطار کند، روزه‌ی او باطل و قضایش واجب است.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۷۹۷؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۳؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۷ و ۱۶۶۴.

۲- امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، با استفاده از م ۳؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، با استفاده از ص ۲۴۵؛ بهجت: رساله، با استفاده از م ۱۲۸۲؛ تبریزی، صافی و شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۵۸۳؛ وحید: رساله، با استفاده از م ۱۵۸۲.

۳- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، م ۲؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۷، قسمت هفتم.

فاضل و مکارم: اگر تقیه موجب ترک روزه شود و انجام مفطر به عنوان اینکه روزه‌دار نیست باشد، (مثل اینکه آخر ماه رمضان را عید اعلام نمایند) روزه‌اش باطل است و اما اگر تقیه موجب انجام مفطر شود (مثل دروغ بستن به اهل بیت که نزد اهل سنت روزه را باطل نمی‌کند) درحالی که روزه‌دار است، روزه‌اش باطل نیست.^۱

امام: اگر در امری که به فتوا یا حکم اهل سنت برمی‌گردد تقیه کند، روزه‌اش باطل نمی‌شود. پس اگر به خاطر تقیه چیزی را که اهل سنت باطل کننده روزه نمی‌دانند مرتکب شود، روزه‌ی او صحیح است و همچنین اگر بعد از غروب (پنهان شدن خورشید) و قبل از اذان مغرب به خاطر تقیه افطار کند، روزه‌اش صحیح است و اگر روزی را که یوم الشک است (نمی‌داند ماه رمضان است یا شوال) به خاطر حکم آنان مبنی بر عید بودن آن روز، از روی تقیه افطار کند، در صورتی که تا آخر بر شک باقی بماند، روزه‌اش صحیح است. البته اگر بداند که حکم آنان به عید بودن برخلاف واقع است، باید به خاطر تقیه افطار کند و بنا بر احتیاط واجب باید قضای آن روز را بگیرد.^۲

خامنه‌ای: تبعیت از دیگران در افطار روزه بدون احراز دخول وقت افطار جایز نیست و اگر از موارد تقیه باشد افطار جایز است ولی روزه‌ی آن روز قضا دارد.^۳

صافی: اگر آنچه را که از روی تقیه انجام دهد به فتوای اهل سنت باطل کنند روزه نباشد، پس روزه‌اش صحیح است، اگرچه احتیاط مستحب آن است که روزه‌ی آن روز را تمام کرده و سپس قضا نماید.^۴

۱- فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، م ۲.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، ما یجب الامساک عنه، م ۱۸

۳- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۵.

۴- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۳.

نوری: اگر آنچه را که از روی تقیه انجام دهد به فتوای اهل سنت باطل کننده‌ی روزه نباشد، پس روزه‌اش صحیح است، مانند اینکه بعد از غروب (پنهان شدن خورشید) و قبل از اذان مغرب به خاطر تقیه افطار کند. ولی اگر تقیه به خاطر اختلاف در تشخیص موضوع باشد مانند اینکه روزی را که یوم الشک است (نمی‌داند ماه رمضان است یا شوال) به خاطر حکم اهل سنت مبنی بر عید بودن آن روز، از روی تقیه افطار کند در صورتی که بداند حکم آنان به عید بودن برخلاف واقع است، هرچند باید آن روز افطار کند، ولی باید روزه آن روز را قضا نماید؛ اما اگر تقیه در برابر غیر اهل سنت باشد، روزه‌اش باطل می‌شود و قضا دارد.^۱

اضطرار

۲۶- اگر روزه‌دار به خاطر تشنگی شدید آب بخورد، حکم روزه‌ی وی چیست و نسبت به امساک، قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید و نوری: اگر روزه‌دار بقدری تشنه شود که بترسد از تشنگی بمیرد، می‌تواند به اندازه‌ی برطرف شدن اضطرار آب بخورد، ولی روزه‌ی او باطل می‌شود و اگر ماه رمضان باشد، باید در بقیه‌ی روز از بجا آوردن کاری که روزه را باطل می‌کند خودداری نماید.^۲

خامنه‌ای و مکارم: اگر روزه‌دار بقدری تشنه شود که بترسد از تشنگی بمیرد یا موجب حرجی باشد که عادتاً قابل تحمل نباشد، می‌تواند به اندازه‌ی برطرف شدن اضطرار آب بخورد، ولی روزه‌ی او باطل می‌شود و اگر ماه رمضان باشد، در بقیه‌ی روز از بجا آوردن کاری که روزه را باطل می‌کند، خودداری نماید.^۳

۱- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، م ۲.
 ۲- امام، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، م ۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۱۰۰۶؛ بهجت: رساله، م ۱۲۸۸.
 ۳- خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، خوردن و آشامیدن، س ۷۷؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، م ۵.

سیستانی: اگر روزه‌دار بقدری تشنه شود که بترسد از تشنگی بمیرد یا به او ضرری برسد یا به سختی بیفتد که نمی‌تواند آن را تحمل کند، می‌تواند به اندازه‌ای که ترس از این امور برطرف شود، آب بیاشامد. بلکه در فرض ترس از مرگ و مانند آن واجب است ولی روزه‌ی او باطل است و اگر ماه رمضان باشد، باید بنا بر احتیاط لازم بیشتر از آن نیاشامد و در بقیه‌ی روز از انجام کاری که روزه را باطل می‌کند، خودداری نماید.^۱

صافی: اگر روزه‌دار بقدری تشنه شود که بترسد از تشنگی بمیرد، واجب است به اندازه‌ی برطرف شدن اضطرار آب بخورد ولی روزه‌ی او باطل می‌شود و اگر ماه رمضان باشد، باید در بقیه‌ی روز از بجا آوردن کاری که روزه را باطل می‌کند، خودداری نماید.^۲

شبییری: اگر روزه‌دار بقدری تشنه شود که بترسد از تشنگی بمیرد یا موجب حرجی باشد که عادتاً قابل تحمل نباشد، می‌تواند به اندازه‌ی برطرف شدن اضطرار آب بخورد ولی روزه‌ی او باطل می‌شود و اگر ماه رمضان باشد، باید در بقیه‌ی روز از بجا آوردن کاری که روزه را باطل می‌کند، خودداری نماید، بلکه بنا بر احتیاط در روزه‌ی واجب غیر ماه رمضان نیز امساک نماید.^۳

اجبار

۲۷- اگر خوردنی یا آشامیدنی را به زور و اجبار در حلق روزه‌دار بریزند، روزه‌ی او چه حکمی دارد؟
همه مراجع: اگر چیزی را به زور به حلق روزه‌دار بریزند و فرو رود، روزه‌ی او باطل نمی‌شود.^۴

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، م ۵.

۲- صافی: رساله، م ۱۵۹۰.

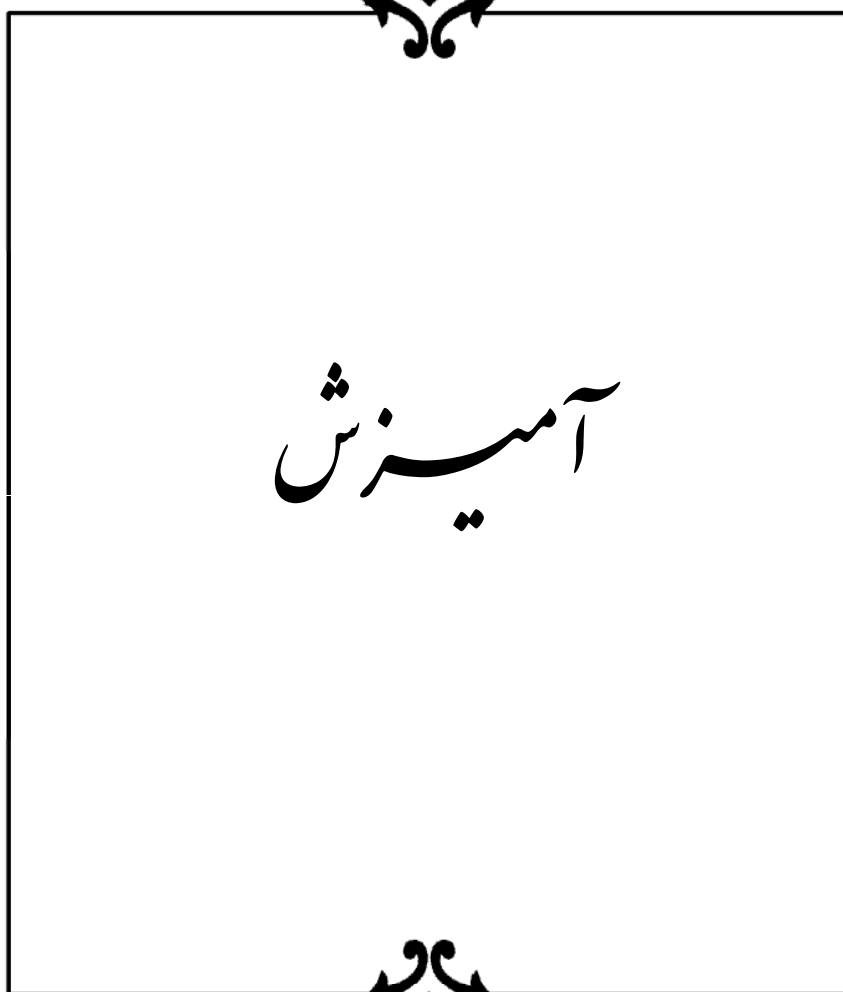
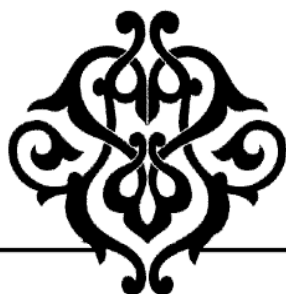
۳- شبیری: رساله، م ۱۵۹۰.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۷؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ تبریزی، صافی و شبیری: رساله، م ۱۶۶۴؛ وحید: رساله، م ۱۶۶۳.

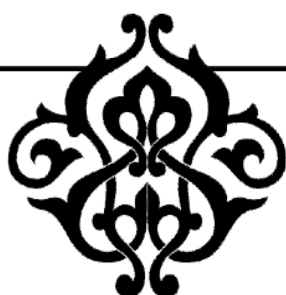

۲۸- اگر اجبار روزه‌دار به خوردن و آشامیدن برطرف شود، آیا خارج کردن غذا از دهان و فرو نبردن آن لازم است و در صورتی که عمداً فرو ببرد، آیا قضا یا کفاره بر وی واجب می‌شود؟
همه مراجع: بله اگر انسان عمداً و از روی اختیار کاری که روزه را باطل می‌کند مثل خوردن و آشامیدن انجام دهد روزه‌ی او باطل می‌شود و قضا و کفاره دارد.^۱

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: سایت، استفتائات، احکام روزه، کفاره روزه م ۳۱۸؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، کفارة الصوم، قبل از م ۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۷؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۵۹۶، ۱۶۶۲ و ۱۶۶۷؛ وحید: رساله، م ۱۵۹۵، ۱۶۶۱ و ۱۶۶۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۸.

آمیزش

تعریف آمیزش

آمیزش را تعریف نمایید:

۲۹- داخل شدن چه اندازه از آلت تناسلی مرد موجب باطل شدن روزه

می‌شود؟

خویی، تبریزی، وحید، صافی و نوری: اگر حداقل به مقدار ختنه گاه داخل شود هر چند منی هم بیرون نیاید، آمیزش محقق می‌شود و روزه را باطل می‌کند و در شخصی که ختنه گاه ندارد، اگر دخول به مقدار ختنه گاه باشد، در تحقق آمیزش کفایت می‌کند اگرچه بنابر احتیاط واجب در چنین شخصی با داخل شدن کمتر از آن هم روزه باطل می‌شود.^۱

امام، فاضل، سیستانی: اگر حداقل به مقدار ختنه گاه داخل شود هر چند منی هم بیرون نیاید، آمیزش محقق شده و روزه را باطل می‌کند. در کسی که ختنه گاه ندارد، اگرچه کمتر از ختنه گاه هم داخل شود، روزه اش باطل می‌شود.^۲

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، غسل الجنابة، سبب الثانی؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۹؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثالث.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الطهارة، غسل الجنابة، سبب الجنابة، م ۱؛ فاضل و سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثالث.

بهجت و مکارم: اگر حداقل به مقدار ختنه گاه داخل شود هر چند منی هم بیرون نیاید، آمیزش محقق شده و روزه را باطل می‌کند. کسی که ختنه گاه ندارد، در صورت داخل شدن به مقدار ختنه گاه روزه باطل می‌شود. اما اگر کمتر از آن داخل شود و منی بیرون نیاید، روزه باطل نمی‌شود.^۱

شبیری: اگر به مقدار ختنه گاه یا بیشتر داخل شود اگر چه منی بیرون نیاید، آمیزش محقق شده و روزه باطل می‌شود.^۲

۳۰- آیا نزدیکی از پشت زن، روزه را باطل می‌کند؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: در آمیزش اعم از اینکه از جلو باشد یا پشت، روزه هر دو باطل می‌شود.^۳

مکارم: قدر متیقن از آمیزش آن چیزی است که باعث غسل می‌شود که آن هم آمیزش از جلو است، اما آمیزش از پشت به احتیاط واجب روزه را باطل می‌کند.^۴

۳۱- اگر در هنگام نزدیکی منی خارج نگردد، آیا روزه باطل می‌شود؟

همه مراجع: بله روزه باطل می‌شود اگر چه منی خارج نشود.^۵

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثالث.

۲- شبیری: رساله، م ۳۵۵ و ۱۵۹۴.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثالث؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الثالث؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثالث؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۶؛ شبیری: رساله، م ۳۵۵.

۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثالث.

۵- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثالث؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۱۷۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، غسل الجنابة، سبب الثاني؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثالث؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۶ و کتاب الطهارة، م ۱۷۶؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۳.

۳۲- ملاک آمیزشی که روزه را باطل می‌کند، در کسی که مقداری از آلتش

قطع شده، چیست؟

خویی، تبریزی، وحید و صافی: کسی که مقداری از آلتش قطع شده و ختنه گاه ندارد، اگر به مقدار ختنه گاه داخل شود، آمیزش محقق می‌شود اگر چه بنا بر احتیاط واجب در چنین شخصی با داخل شدن کمتر از آن مقدار هم آمیزش اتفاق می‌افتد.^۱

امام، فاضل و سیستانی: کسی که مقداری از آلتش قطع شده و ختنه گاه ندارد، اگر به مقداری داخل شود که به آن داخل شدن آلت گفته شود، روزه باطل می‌شود هر چند مقدار آن کمتر از ختنه گاه باشد (فاضل): و لکن در مورد کسی که مقداری از ختنه گاهش قطع شده باشد، ملاک داخل شدن تمام آن مقداری از ختنه گاه است که باقی مانده است.^۲

بهجت، مکارم و نوری: کسی که مقداری از آلتش قطع شده و ختنه گاه ندارد، در صورتی که به مقدار ختنه گاه داخل شود، روزه باطل می‌شود و اگر کمتر از آن داخل شود و منی هم بیرون نیاید، روزه باطل نمی‌شود.^۳

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، غسل الجنابة، سبب الثانی؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۹.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثالث؛ فاضل و سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثالث.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثالث.

اقسام آمیزش

آمیزش انسان با انسان

۳۳- آیا آمیزش مردان با یکدیگر (لواط) موجب باطل شدن روزه می‌شود؟
 امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل و نوری: بله روزه باطل می‌شود.^۱
 سیستانی و مکارم: بنا بر احتیاط واجب روزه باطل می‌شود.^۲

۳۴- آیا آمیزش با جنس مخالف، حتی اگر همسر خود شخص باشد، روزه را باطل می‌کند؟
 همه مراجع: آمیزش با جنس مخالف، حتی اگر همسر خود شخص باشد، موجب بطلان روزه می‌شود.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الثالث؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، غسل الجنابة، با استفاده از سبب الثاني؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثالث.

۲- سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثالث.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الامر الثالث؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، غسل الجنابة، سبب الثاني؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثالث؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۶؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۳۵۵.

۳۵- اگر مردی از جلو یا عقب با خنثی آمیزش کند، حکم روزهی آن دو

چیست؟

خویی، تبریزی، وحید و مکارم: اگر مرد از جلو با خنثی آمیزش کند، روزهی هیچکدام باطل نمی‌شود و اگر مرد از عقب با خنثی آمیزش کند، بنابر احتیاط روزهی هر دو باطل می‌شود.^۱

امام، فاضل و نوری: اگر مرد از جلو با خنثی آمیزش کند، روزهی هیچ کدامشان باطل نمی‌شود و اگر از عقب با خنثی آمیزش کند، روزهی هر دو باطل می‌شود.^۲

سیستانی: اگر فرض شود خنثی که شخصیت دوگانه ای دارد یعنی دارای آلت تناسلی زن و مرد باشد؛ اگر مرد از جلو با او آمیزش کند، روزهی هر دو باطل می‌شود؛ اما اگر خنثی به شکل فوق نباشد چنانچه قائل باشیم که طبیعت سومی است که نه مرد است و نه زن، در این صورت اگر مردی با خنثی (چه از جلو و چه از عقب) آمیزش کند، روزهی هیچ کدام باطل نمی‌شود و چنانچه قائل باشیم که خالی از این دو حالت نیست که خنثی یا زن است یا مرد و تشخیص جنسیتش ممکن نباشد، در این صورت اگر مردی از جلو با او آمیزش کرد، باید احتیاط نمود و بنابر احتیاط واجب روزهی ایشان باطل است.^۳

۱- خوئی، تبریزی، وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارت، غسل الجنابه، با استفاده م ۱۷۸،

مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۱.

۲- امام، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من

المفطرات، م ۱۱.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۱.

۳۶- اگر خنثی با زنی آمیزش کند، حکم روزهی آن دو چیست؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم و نوری: اگر خنثی با زنی آمیزش کند چه از جلو و چه از عقب، روزهی هیچ کدامشان باطل نمی‌شود.^۱ سیستانی: اگر فرض شود خنثی دارای شخصیت دوگانه است یعنی هم آلت تناسلی زن و هم مرد داشته باشد، اگر از جلو با زنی آمیزش کند، روزهی خنثی باطل می‌شود و اگر با زن از عقب آمیزش کند بنابر احتیاط واجب روزهی خنثی باطل می‌شود و اگر اینگونه نباشد چنانچه قائل شویم که دارای طبیعهٔ سومی غیر از زن و مرد است، در این صورت اگر با زنی آمیزش کند روزهی هیچ کدام باطل نمی‌شود و چنانچه قائل شویم خالی از این دو صورت نیست که یا زن است و یا مرد ولی تشخیص جنسیتش ممکن نباشد، چنانچه از عقب یا جلو با زنی آمیزش کند، باید احتیاط را رعایت نماید و بنابر احتیاط واجب روزهی ایشان باطل است.^۲

۳۷- اگر دو شخص خنثی با یکدیگر آمیزش نمایند، حکم روزهی آنها

چیست؟

امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: روزهی هیچ کدام باطل نمی‌شود.^۳

۱- امام، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، غسل الجنابة، با استفاده از م ۱۷۸.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۱.

۳- امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۱.

آمیزش انسان و حیوان

۳۸- اگر شخص روزه‌دار با حیوانی آمیزش نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟

خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید و مکارم: اگر منی خارج شود، روزه‌اش باطل می‌شود و اگر خارج نشود بنا بر احتیاط واجب باطل می‌شود.^۱

امام، فاضل و نوری: روزه‌اش باطل می‌شود اگر چه منی خارج نشود.^۲

۳۹- اگر حیوانی با شخص روزه‌دار آمیزش نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟

خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید و مکارم: اگر منی خارج شود، روزه‌اش باطل می‌شود و اگر خارج نشود بنا بر احتیاط واجب باطل می‌شود.^۳

امام، فاضل و نوری: روزه‌اش باطل می‌شود اگر چه منی خارج نشود.^۴

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثالث؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثالث.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثالث؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثالث.

۳- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، الثالث؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثالث.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثالث؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثالث.

آمیزش از روی عذر

جهل

۴۰- اگر روزه‌دار نداند که آمیزش روزه را باطل می‌کند، آیا با انجام این عمل با همسر خود، روزه‌ی وی باطل می‌شود؟ در صورت باطل شدن روزه، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خوبی، تبریزی و وحید: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه‌هایش را قضا نماید؛ اما (وحید: در صورتی که یقین به حلال بودن آن کار داشته باشد) کفاره واجب نیست چه جاهل قاصر باشد و چه جاهل مقصر باشد مگر اینکه در حال حیض با همسرش آمیزش نماید و آگاه به حرام بودن این کار باشد- هر چند نداند این عمل روزه را باطل می‌کند- که در این صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۱

امام: اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و قضا دارد. ولی در صورتی که جاهل قاصر باشد و التفات و توجه به سؤال کردن نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند

۱- خوبی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تسمیم و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱۰۰۷.

احتیاط مستحب این است که کفاره هم بدهد. همچنین اگر در حال حیض با همسرش آمیزش نماید و آگاه به حرام بودن این عمل باشد ولی نداند که این کار روزه را باطل می کند، علاوه بر قضا احتیاط واجب این است که کفاره هم بدهد و اگر معتقد بود آمیزش به خاطر روزه بودن حرام است و در عین حال آمیزش نماید، کفاره واجب می شود.^۱

خامنه‌ای: اگر ندانسته کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود و باید قضا نماید ولی لازم نیست کفاره بدهد مگر اینکه در حال حیض با همسرش آمیزش نماید و آگاه به حرام بودن این کار باشد ولی نداند این کار روزه را باطل می کند، در این صورت بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۲

بہجت: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید. اگر جاهل مقصر باشد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود؛ اما بر جاهل قاصری که توجه نداشت که باید سؤال کند، واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد.^۳

فاضل: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید. در جاهل مقصر علاوه بر قضا بنا بر احتیاط واجب

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم.

۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۳.

۳- بہجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

باید کفاره هم بدهد اما در جاهل قاصر کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد؛ اما اگر در حال حیض با همسرش آمیزش نماید و آگاه به حرام بودن این عمل باشد ولی نداند که این کار روزه را باطل می‌کند، علاوه بر قضا احتیاط واجب این است که کفاره هم بدهد و اگر معتقد بود آمیزش به خاطر روزه بودن حرام است و در عین حال آمیزش نماید، کفاره واجب می‌شود.^۱

سیستانی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) در هر حال باید روزه‌هایش را قضا نماید. بر جاهل قاصر یا جاهل مقصری که زمان انجام این کار توجه و التفات نداشته کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد. همچنین چنانچه در حال حیض با همسرش آمیزش نماید و آگاه بر حرام بودن این کار باشد ولی نداند روزه را باطل می‌کند، لازم نیست کفاره بدهد؛ اما اگر جاهل مقصری باشد که در باطل شدن روزه‌اش با این کار شک داشته باشد و احتمال باطل شدن را بدهد و در عین حال آمیزش نماید، علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۲

وحید: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه‌هایش را قضا نماید؛ اما کفاره واجب نیست چه جاهل قاصر باشد و چه جاهل مقصر باشد مگر اینکه در حال حیض با همسرش آمیزش نماید و آگاه

۱- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

به حرام بودن این کار باشد یا آن را احتمال بدهد- هر چند نداند این عمل روزه را باطل می‌کند- که در این صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۱
مکارم: اگر نداند آمیزش روزه را باطل می‌کند و در حال روزه با همسرش آمیزش کند روزه‌اش باطل می‌شود و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد. همچنین اگر در حال حیض با زنش آمیزش کند و بداند که آمیزش در حال حیض حرام است اما نداند روزه را باطل می‌کند، روزه‌اش باطل است و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد.^۲

صافی: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و کفاره هم باید بدهد؛ اما اگر در جهل خود کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و بنابر احتیاط واجب باید آن را قضا نماید؛ و چنانچه جاهل قاصر، التفات و توجه به کارش نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره هم بدهد.^۳

شبییری: اگر کاری که روزه را باطل می‌کند انجام بدهد، در صورتی که در حرام یا حلال بودن آن شک و تردید داشته باشد، روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا نماید و کفاره هم بدهد؛ اما اگر کسی به واسطه ندانستن مسئله خیال می‌کرده که این کار حلال است، فقط قضا لازم است ولی کفاره ندارد هر چند در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) که در این صورت گناه کرده ولی کفاره لازم نیست.^۴

۱- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱۰۰۷.

۲- مکارم: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.

۳- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۴- شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

نوری: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد، روزه اش باطل است و علاوه بر قضا بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد، بنابر احتیاط واجب باید روزه اش را قضا نماید ولی کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره دهد؛ اما چنانچه در حال حیض با همسرش آمیزش نماید و آگاه به حرام بودن این عمل باشد ولی نداند که این کار روزه را باطل می کند، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود.^۱

۴۱- اگر روزه دار نداند که آمیزش روزه را باطل می کند، آیا با انجام این عمل با غیر همسر خود، روزه ی وی باطل می شود و در صورت بطلان وظیفه ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خویی و تبریزی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید؛ اما کفاره واجب نیست مگر اینکه شخص بر حرام بودن آمیزش آگاه باشد هر چند نداند که با این کار روزه اش باطل می شود که در این صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۲

امام: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه اش باطل است و باید قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم

۱- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تمییم و فصل فی کفارة الصوم.

بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود و قضا دارد. ولی در صورتی که جاهل قاصر باشد و التفات و توجه به سؤال کردن نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره هم بدهد. مگر اینکه بداند آمیزش حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می کند که در این صورت بنا بر احتیاط واجب کفاره هم واجب می شود و اگر معتقد باشد که انجام آمیزش به خاطر روزه حرام است و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود.^۱

خامنه ای: اگر ندانسته کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود و باید قضا نماید ولی لازم نیست کفاره بدهد مگر اینکه شخص بر حرام بودن آمیزش آگاه باشد ولی نداند این کار روزه را باطل می کند، در این صورت بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۲

بہجت: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه اش باطل است و باید قضا نماید و کفاره هم واجب می شود؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) روزه اش باطل است و باید قضا نماید. ولی در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، واجب نیست کفاره بدهد هر چند احتیاط مستحب است که کفاره بدهد.^۳

فاضل: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم.

۲- خامنه ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷.

۳- بہجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

می کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه اش باطل است و باید قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) روزه اش باطل است و باید قضا نماید ولی کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد. مگر اینکه بداند آمیزش حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می کند که در این صورت بنابر احتیاط واجب کفاره هم واجب می شود و اگر معتقد باشد که انجام آمیزش به خاطر روزه حرام است و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود.^۱

سیستانی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید. بنابر احتیاط واجب بر جاهل مقصری که شک داشته باشد که آمیزش روزه را باطل می کند، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود؛ اما در غیر این صورت کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است حتی اگر بداند آمیزش حرام است اما نداند روزه را باطل می کند، کفاره واجب نیست. همچنین روزه ی جاهل قاصری که فکر نمی کرد آمیزش روزه را باطل می کند یا جاهلی که حجت و دلیل شرعی داشت که آمیزش روزه را باطل نمی کند و آن را انجام دهد، روزه اش باطل نمی شود.^۲

۱- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

وحید: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید؛ اما کفاره واجب نیست مگر اینکه شخص بر حرام بودن آمیزش آگاه باشد یا آن را احتمال دهد - هر چند نداند که با این کار روزه اش باطل می شود - که در این صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۱

مکارم: اگر نداند آمیزش روزه را باطل می کند و در حال روزه با زن دیگری آمیزش کند روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد. همچنین اگر بداند که آمیزش با غیر همسرش حرام است اما نداند روزه را باطل می کند، روزه اش باطل است و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد.^۲

صافی: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه اش باطل است و علاوه بر قضا، کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است که کفاره بدهد.^۳

شبیبری: اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام بدهد، ولی به جهت غفلت یا به واسطه ندانستن مسئله خیال می کرده که این کار حلال است،

۱- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و فصل فی کفارة الصوم.

۲- مکارم: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.

۳- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

روزه‌اش باطل می‌شود و باید آن را قضا نماید ولی کفاره لازم نیست، هر چند می‌توانست مسئله را یاد بگیرد و در یاد گرفتن آن کوتاهی کرده که در این صورت اگرچه گناهکار است ولی کفاره لازم نیست؛ اما اگر در حلال یا حرام بودن آن کار شک و تردید داشته باشد و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۱

نوری: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه‌اش باطل است و باید آن را قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و قضا دارد اما لازم نیست کفاره بدهد هر چند احتیاط مستحب است که کفاره هم بدهد. مگر اینکه بداند آمیزش حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می‌کند که در این صورت علاوه بر قضا، باید کفاره هم بدهد.^۲

۴۲- اگر روزه‌دار نسبت به مصادیق آمیزش جاهل باشد (مثلاً تصور می‌کند که در صورت خارج شدن منی، آمیزش محقق می‌شود نه بدون آن) آیا با انجام آمیزش با همسر غیر حایض، روزه‌ی وی باطل می‌شود؟ و در صورت بطلان روزه، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خامنه‌ای، خوبی، تبریزی، مکارم و شبیری: روزه‌اش باطل است و قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۳

۱- شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

۲- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۳- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷؛ خوبی، تبریزی: منهج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم و فصل فی کفارة الصوم؛ مکارم: رساله، م ۱۳۹۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۸.

امام: اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است. جاهل مقصر بنابر احتیاط واجب باید کفاره بدهد؛ اما جاهل قاصری که التفات نداشته باید سؤال کند، کفاره بر او واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است کفاره بدهد.^۱

بهبخت: روزه‌اش باطل است، چه اینکه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه اینکه در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)؛ اما اگر جاهل مقصر بوده، روزه‌اش علاوه بر قضا، کفاره هم دارد. ولی اگر جاهل قاصری بوده که توجه نداشت که باید سؤال کند، کفاره بر او واجب نیست هر چند احتیاط مستحب دادن کفاره است.^۲

فاضل: جاهل چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، روزه‌اش باطل است و باید قضا کند ولی بر جاهل قاصر کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد، برخلاف جاهل مقصر که بنابر احتیاط واجب دادن کفاره بر او واجب است.^۳

سیستانی: چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، روزه‌اش باطل است و قضا دارد و بر جاهل قاصر و مقصری که اصلاً احتمال نمی‌داد این عمل روزه را باطل می‌کند، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱.

۲- بهبخت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

بدهند، اما بر جاهل مقصری که شک دارد این عمل روزه را باطل می‌کند یا نه بنابر احتیاط واجب کفاره واجب می‌شود.^۱

وحید: چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، روزه‌اش باطل است و قضا دارد و بر جاهل قاصر و مقصری که اصلاً احتمال نمی‌داد این عمل روزه را باطل می‌کند، کفاره واجب نیست. اما بر جاهل مقصری که شک دارد این عمل روزه را باطل می‌کند یا نه کفاره واجب می‌شود.^۲

صافی: اگر جاهل در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است ولی اگر کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است. در جاهل مقصر علاوه بر قضا، کفاره هم باید بدهد؛ اما بر جاهل قاصری که توجه ندارد که این کار روزه را باطل می‌کند، کفاره واجب نیست اگرچه احتیاط مستحب در دادن کفاره است.^۳

نوری: جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و اگر جاهلی در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل شده و قضا دارد و در خصوص جاهل مقصر بنابر احتیاط واجب دادن کفاره هم لازم است؛ اما در مورد جاهل قاصر کفاره لازم نیست هرچند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد.^۴

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۲- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و فصل فی کفارة الصوم.

۳- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۴- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۴۳- اگر روزه‌دار نسبت به مصادیق آمیزش جاهل باشد (مثلاً نمی‌داند تحقق آمیزش به قدر دخول حشفه باشد)، آیا با انجام آمیزش با همسر حائضش روزه‌ی وی باطل می‌شود و در صورت بطلان، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و كفاره چیست؟

خویی و تبریزی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه‌هایش را قضا نماید؛ اما كفاره واجب نیست مگر اینکه شخص بر حرام بودن آمیزش آگاه باشد هر چند نداند که با این کار روزه‌اش باطل می‌شود که در این صورت علاوه بر قضا باید كفاره هم بدهد.^۱

امام: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید كفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و قضا دارد. ولی در صورتی که جاهل قاصر باشد و التفات و توجه به سؤال کردن نداشته باشد، كفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که كفاره هم بدهد، مگر اینکه بداند آمیزش حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می‌کند که در این صورت بنابر احتیاط واجب كفاره هم واجب می‌شود و اگر معتقد باشد که انجام آمیزش به خاطر روزه حرام است و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، كفاره هم واجب می‌شود.^۲

۱- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیه و فصل فی كفارة الصوم.
۲- امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی كفارة الصوم.

خامنه‌ای: اگر ندانسته کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا نماید ولی لازم نیست کفاره بدهد مگر اینکه شخص بر حرام بودن آمیزش آگاه باشد ولی نداند این کار روزه را باطل می‌کند، در این صورت بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۱

بهجت: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و کفاره هم واجب می‌شود؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید. ولی در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، واجب نیست کفاره بدهد هر چند احتیاط مستحب است که کفاره بدهد.^۲

فاضل: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید ولی کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد. مگر اینکه بداند آمیزش حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می‌کند که در این صورت بنا بر احتیاط واجب کفاره هم واجب می‌شود و اگر معتقد باشد که انجام آمیزش به خاطر روزه حرام است و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۳

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

سیستانی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید؛ و بنابر احتیاط واجب بر جاهل مقصری که شک داشته باشد که آمیزش روزه را باطل می کند، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود؛ اما در غیر این صورت کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است حتی اگر بداند آمیزش حرام است اما نداند روزه را باطل می کند، کفاره واجب نیست. همچنین روزه ی جاهل قاصری که فکر نمی کرد آمیزش روزه را باطل می کند یا جاهلی که حجت و دلیل شرعی داشت که آمیزش روزه را باطل نمی کند و آن را انجام دهد، روزه اش باطل نمی شود.^۱

وحید: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید؛ اما کفاره واجب نیست مگر اینکه شخص بر حرام بودن آمیزش آگاه باشد یا آن را احتمال دهد - هر چند نداند که با این کار روزه اش باطل می شود - که در این صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۲

مکارم: اگر نداند آمیزش روزه را باطل می کند و در حال روزه با همسرش آمیزش کند روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد. همچنین اگر در حال حیض با زنش آمیزش کند و بداند که آمیزش در حال حیض حرام است اما نداند روزه را باطل می کند، روزه اش باطل است و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد.^۳

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۲- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و فصل فی کفارة الصوم.

۳- مکارم: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.

صافی: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه اش باطل است و علاوه بر قضا، کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است که کفاره بدهد.^۱

شبیری: اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام بدهد، ولی به جهت غفلت یا به واسطه ندانستن مسئله خیال می کرده که این کار حلال است، روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا نماید ولی کفاره لازم نیست، هر چند می توانست مسئله را یاد بگیرد و در یاد گرفتن آن کوتاهی کرده که در این صورت اگرچه گناهکار است ولی کفاره لازم نیست؛ اما اگر در حلال یا حرام بودن آن کار شک و تردید داشته باشد و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود.^۲

نوری: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه اش باطل است و باید آن را قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود و قضا دارد اما لازم نیست کفاره بدهد هر چند احتیاط مستحب است که کفاره هم بدهد. مگر اینکه بداند آمیزش حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می کند که در این صورت علاوه بر قضا، باید کفاره هم بدهد.^۳

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۲- شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

۳- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۴۴- اگر روزه‌دار نسبت به مصادیق آمیزش جاهل باشد (مثلاً نمی‌داند تحقق آمیزش به قدر دخول حشفه است) آیا با انجام آمیزش با غیر همسرش، روزه‌ی وی باطل می‌شود و در صورت بطلان وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خوبی و تبریزی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه‌هایش را قضا نماید؛ اما کفاره واجب نیست مگر اینکه شخص بر حرام بودن آمیزش آگاه باشد هر چند نداند که با این کار روزه‌اش باطل می‌شود که در این صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۱

امام: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و قضا دارد. ولی در صورتی که جاهل قاصر باشد و التفات و توجه به سؤال کردن نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره هم بدهد، مگر اینکه بداند آمیزش حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می‌کند که در این صورت بنابر احتیاط واجب کفاره هم واجب می‌شود و اگر معتقد باشد که انجام آمیزش به خاطر روزه حرام است و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۲

۱- خوبی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیه و فصل فی کفارة الصوم.
۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم.

خامنه‌ای: اگر ندانسته کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا نماید ولی لازم نیست کفاره بدهد مگر اینکه شخص بر حرام بودن آمیزش آگاه باشد ولی نداند این کار روزه را باطل می‌کند، در این صورت بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۱

بهجت: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و کفاره هم واجب می‌شود؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید. ولی در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، واجب نیست کفاره بدهد هر چند احتیاط مستحب است که کفاره بدهد.^۲

فاضل: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید ولی کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد. مگر اینکه بداند آمیزش حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می‌کند که در این صورت بنا بر احتیاط واجب کفاره هم واجب می‌شود و اگر معتقد باشد که انجام آمیزش به خاطر روزه حرام است و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۳

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

سیستانی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید؛ و بنابر احتیاط واجب بر جاهل مقصری که شک داشته باشد که آمیزش روزه را باطل می کند، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود؛ اما در غیر این صورت کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است حتی اگر بداند آمیزش حرام است اما نداند روزه را باطل می کند، کفاره واجب نیست. همچنین روزه ی جاهل قاصری که فکر نمی کرد آمیزش روزه را باطل می کند یا جاهلی که حجت و دلیل شرعی داشت که آمیزش روزه را باطل نمی کند و آن را انجام دهد، روزه اش باطل نمی شود.^۱

وحید: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید؛ اما کفاره واجب نیست مگر اینکه شخص بر حرام بودن آمیزش آگاه باشد یا آن را احتمال دهد - هر چند نداند که با این کار روزه اش باطل می شود - که در این صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۲

مکارم: اگر نداند آمیزش روزه را باطل می کند و در حال روزه با زن دیگری آمیزش کند روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد. همچنین اگر بداند که آمیزش با زن دیگر حرام است اما نداند روزه را باطل می کند، روزه اش باطل است و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد.^۳

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۲- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و فصل فی کفارة الصوم.

۳- مکارم: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.

صافی: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه اش باطل است و علاوه بر قضا، کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است که کفاره بدهد.^۱

شبیری: اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام بدهد، ولی به جهت غفلت یا به واسطه ندانستن مسئله خیال می کرده که این کار حلال است، روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا نماید ولی کفاره لازم نیست، هر چند می توانست مسئله را یاد بگیرد و در یاد گرفتن آن کوتاهی کرده که در این صورت اگرچه گناهکار است ولی کفاره لازم نیست؛ اما اگر در حلال یا حرام بودن آن کار شک و تردید داشته باشد و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود.^۲

نوری: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه اش باطل است و باید آن را قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود و قضا دارد اما لازم نیست کفاره بدهد هر چند احتیاط مستحب است که کفاره هم بدهد. مگر اینکه بداند آمیزش حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می کند که در این صورت علاوه بر قضا، باید کفاره هم بدهد.^۳

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۲- شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

۳- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۴۵- اگر روزه‌دار نداند که همسرش حایض است و در عین حال بداند نزدیکی روزه را باطل می‌کند و با این وجود در روز با وی نزدیکی کند، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟
همه مراجع: روزه باطل است و علاوه بر قضا کفاره هم واجب می‌شود.^۱

فراموشی

۴۶- اگر روزه‌دار فراموش کند روزه است و آمیزش نماید، حکم روزه‌ی وی چیست و آیا قضا و کفاره بر وی واجب می‌شود؟
همه مراجع: اگر فراموش کند که روزه است و آمیزش نماید روزه‌ی او باطل نمی‌شود. ولی هر لحظه که یادش آمد باید فوراً از حال آمیزش خارج شود و گرنه روزه‌اش باطل می‌شود.^۲

۴۷- اگر روزه‌دار فراموش کند که آمیزش روزه را باطل می‌کند و با همسر خود آمیزش نماید، حکم روزه‌ی وی چیست و آیا قضا و کفاره بر وی واجب می‌شود؟
همه مراجع: اگر از روی فراموشی آمیزش انجام گیرد، روزه‌ی شخص باطل نمی‌شود.^۳

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و کفارة الصوم، الفصل الثالث: بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۷؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۷.

۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثالث؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی مفطرية المفطرات، م ۷؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۶؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۵.

۳- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثالث؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی مفطرية المفطرات، م ۷؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۶؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۲.

۴۸- اگر روزه‌دار فراموش کند که آمیزش روزه را باطل می‌کند و با غیر همسرش آمیزش نماید، حکم روزه‌ی وی چیست و آیا قضا و کفاره بر وی واجب می‌شود؟

همه مراجع: اگر از روی فراموشی آمیزش انجام گیرد، روزه‌ی شخص باطل نمی‌شود (هرچند حرمت و گناه زنا سر جای خودش است).^۱

۴۹- اگر روزه‌دار فراموش کند روزه است و آمیزش نماید و در این حین آمیزش متذکر روزه بودن گردد، آیا باید فوراً آمیزش را ترک کند و در صورتی که عمداً ادامه دهد، آیا قضا و کفاره بر وی واجب می‌شود؟

همه مراجع: اگر به سبب فراموش کردن روزه آمیزش نماید، روزه‌اش باطل نمی‌شود و اگر در میان آمیزش یادش بیاید که روزه است، باید فوراً آمیزش را رها کند و الا قضا و کفاره بر او واجب می‌شود.^۲

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الامر الثالث؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیه؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی مفطریة المفطرات، م ۷؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۶؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۲.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الثالث و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶ و درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خوبی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل ما یعتبر فی مفطریة المفطرات، م ۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶ و ۱۱۱۷؛ تبریزی: رساله، م ۱۵۹۶ و ۱۶۶۷؛ وحید: رساله، م ۱۵۹۵ و ۱۶۶۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۷ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۶ و ۱۶۶۷.

اشتباه

۵۰- روزه‌داری که قصد آمیزش نداشته و بدون قصد و به اشتباه آلت مرد داخل در فرج زن شده (مثلاً قصد بازی با همسرش داشته و به آمیزش منجر شده) در این صورت حکم روزه‌ی وی چیست و آیا قضا و کفاره بر وی واجب می‌شود؟ همه مراجع: روزه‌ی شخص باطل نمی‌شود.^۱

خواب

۵۱- اگر شخصی با همسر روزه‌دار خود در حالی که خواب است آمیزش نماید، آیا روزه‌ی همسرش باطل می‌شود؟ همه مراجع: روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۲

اکراه

۵۲- اگر روزدار از روی اکراه به واسطه تهدید به طلاق یا کتک خوردن و ... آمیزش نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ همه مراجع: کسی که مجبور به آمیزش شده به طوری که آمیزش از اختیار او خارج نیست ولی برای دفع شرّ دیگری آمیزش می‌کند، روزه‌اش باطل می‌شود.^۳

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الثالث و م ۱۸ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الثالث و تتمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶ و ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۰ و فصل فی ما یعتبر فی مفطریة المفطرات؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۸ و ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۷.

۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الثالث؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۹؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۲.

۳- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الثالث؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۷؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۱۰۰۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۳؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۵.

۵۳- اگر روزه‌دار از روی اکراه آمیزش نماید و در بین آمیزش، اکراه مرتفع گردد، چه وظیفه‌ای دارد؟

همه مراجع: اگر روزه‌دار مجبور به آمیزش شود و در بین آمیزش اجبار و اکراه برطرف شود، واجب است فوراً آمیزش را رها کند. پس اگر در رها کردن آمیزش سستی کند و کار را ادامه دهد روزه باطل می‌شود.^۱

اجبار

۵۴- اگر روزه‌دار از روی اجبار آمیزش کند، حکم روزه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: اگر اجبار به گونه‌ای باشد که شخص هیچ اختیاری از خود نداشته باشد، روزه‌اش صحیح است.^۲

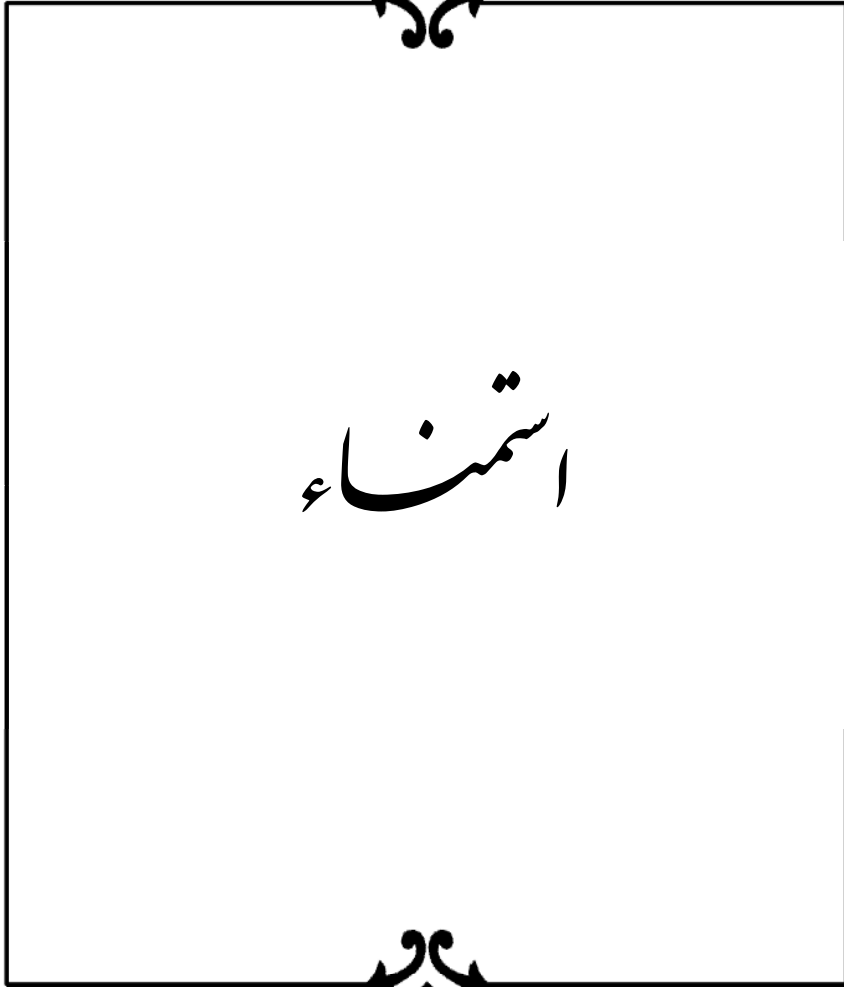
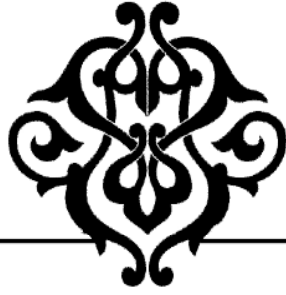
۵۵- روزه‌داری که مجبور به آمیزش شده و در بین آمیزش راضی به انجام آن عمل شود، حکم روزه‌ی وی چیست؟

همه مراجع: اگر روزه‌دار مجبور به آمیزش شود و در بین آمیزش اجبار و اکراه برطرف شود، واجب است فوراً آمیزش را رها کند. پس اگر در رها کردن آمیزش سستی کند و کار را ادامه دهد روزه باطل می‌شود.^۳

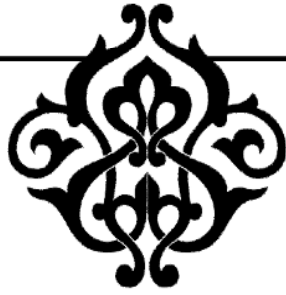
۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الامر الثالث؛ خامنه‌ای، رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۲؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ تبریزی و شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۵۹۶؛ وحید: رساله، با استفاده از م ۱۵۹۵؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۷.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثالث؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۷؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۹؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۶؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۴.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثالث؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۲؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ تبریزی و شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۵۹۶؛ وحید: رساله، با استفاده از م ۱۵۹۵؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۷.

استمساء

تعریف استمناء

۵۶- استمناء را تعریف نمایید؟

خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: استمناء یعنی از انسان به صورت عمدی منی خارج شود و آن به سبب انجام دادن کاری باشد که شخص از انجام آن قصد خارج شدن منی داشته باشد.^۱

امام، بهجت و صافی: استمناء یعنی با خود کاری کند که منی از او بیرون آید.^۲

تبریزی، وحید و شبیری: استمناء یعنی انسان با خود یا دیگری غیر از آمیزش کاری کند که منی از او بیرون آید.^۳

خامنه‌ای: استمناء یعنی انسان کاری کند که منی از او خارج شود.^۴

۵۷- آیا مساحقه زنان با یکدیگر موجب باطل شدن روزه است؟

همه مراجع: روزه باطل نمی‌شود مگر در صورتی که منی خارج شود.^۵

-
- ۱- خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الرابع.
- ۲- امام: رساله، م ۱۵۸۸؛ بهجت: رساله، م ۱۲۹۴؛ صافی: رساله، م ۱۵۹۷.
- ۳- تبریزی: رساله، م ۱۵۸۱؛ وحید: رساله، م ۱۵۸۰؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۷.
- ۴- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰؛ ص ۲۴۶.
- ۵- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الامر الرابع؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر الثامن؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۷؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الرابع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۰؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۷.

۵۸- اگر روزه‌دار با همسر خود بازی و شوخی جنسی کند و از او منی خارج شود، روزه‌ی او چه حکمی دارد؟

خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: اگر روزه‌دار بدون قصد بیرون آمدن منی با همسر خود بازی و شوخی جنسی کرد، چنانچه اطمینان دارد از او منی خارج نمی‌شود اگرچه اتفاقاً منی بیرون آید، روزه‌ی او صحیح است ولی اگر اطمینان ندارد، در صورتی که منی از او بیرون آید، روزه‌اش باطل است.^۱

خامنه‌ای، بهجت و مکارم: اگر روزه‌دار با همسر خود شوخی و بازی کند هر چند قصد خارج شدن منی نداشته باشد ولی عادت داشته باشد که با انجام آن منی از او خارج شود و منی خارج شود، روزه‌ی او باطل است. ولی اگر بدون عادت منی از او خارج شود، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۲

امام: اگر روزه‌دار بدون قصد بیرون آمدن منی با همسر خود بازی و شوخی جنسی کند و عادت داشته باشد که با انجام این کار منی از او خارج شود، این کار روزه را باطل می‌کند و اگر عادت نداشته باشد بعد از بازی و شوخی از او منی خارج شود اگرچه اتفاقاً منی بیرون آید، روزه‌ی او صحیح است. ولی اگر شوخی را ادامه دهد تا آنجا که نزدیک است از او منی خارج شود و خودداری نکند تا خارج گردد، روزه‌اش باطل است.^۳

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر الثامن؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۸؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۶۰۴.

۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۷۸۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۷؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۸.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الامر الرابع.

۵۹- اگر شخص روزه‌دار با قصد لذت‌جویی به تصویر یا فیلمی نگاه کند یا با نامحرم ارتباط برقرار کند و یا فکر و خیال شهوانی بکند ولی قصد خارج شدن منی نداشته باشد و اتفاقاً منی خارج شود، حکم روزه‌ی او چیست؟

خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: اگر روزه‌دار بدون قصد آمدن منی این امور را انجام دهد، چنانچه اطمینان دارد از او منی خارج نمی‌شود در صورتی که اتفاقاً منی بیرون آید، روزه‌ی او صحیح است. ولی اگر چنین اطمینانی ندارد و احتمال خارج شدن منی را می‌دهد، در صورت بیرون آمدن منی، روزه‌اش باطل است.^۱

خامنه‌ای، بهجت و مکارم: اگر روزه‌دار بدون قصد بیرون آمدن منی این امور را انجام دهد و عادت داشته باشد که با انجام این کار منی از او خارج شود و منی خارج شود، روزه‌ی او باطل است. ولی اگر بدون عادت منی از او خارج شود، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۲

امام: اگر روزه‌دار بدون قصد بیرون آمدن منی این امور را انجام دهد و عادت داشته باشد که با انجام این کار منی از او خارج شود، این کار روزه را باطل می‌کند و اگر عادت نداشته باشد از او منی خارج شود اگرچه اتفاقاً منی بیرون آید، روزه‌ی او صحیح است. ولی اگر اشتغال به این امور را ادامه دهد تا آنجا که نزدیک است از او منی خارج شود و خودداری نکند تا خارج گردد، روزه‌اش باطل است.^۳

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر الثامن؛ فاضل، سیستانی، نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۸؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۶۰۴.

۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۳؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۷؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۸.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الامر الرابع.

۶۰- اگر شخص با قصد خارج شدن منی استمناء نماید یا کاری مثل آن انجام دهد، اما در هنگامی که منی از جای خود حرکت می‌کند از خروج آن جلوگیری نماید، حکم روزه‌ی آن چگونه می‌شود؟

خوبی، تبریزی، وحید و مکارم: اگر می‌داند این کار (استمناء) موجب باطل شدن روزه می‌شود و در عین حال آن را انجام دهد، روزه‌اش باطل است هر چند منی بیرون نیاید.^۱

بهجت، صافی، شبیری و نوری: اگر به قصد بیرون آمدن منی کاری بکند چه منی از او بیرون بیاید یا نیاید، روزه‌اش باطل است.^۲

امام و فاضل: اگر به قصد بیرون آمدن منی کاری بکند، در صورتی که منی از او بیرون نیاید، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۳

خامنه‌ای: اگر شخص تصمیم بگیرد کاری را که موجب باطل شدن روزه است انجام دهد و هنوز آن را انجام نداده، در این صورت صحت روزه‌ی او محل اشکال است و احتیاط واجب آن است که روزه را تمام کند و بعداً هم آن را قضا نماید.^۴

سیستانی: کسی که عمداً به قصد بیرون آمدن منی کاری انجام دهد و متوجه باشد که استمناء باطل کننده‌ی روزه است ولی منی از او بیرون نیاید، اگر دومرتبه نیت روزه نکند روزه‌ی او باطل است و اگر نیت روزه کند، بنا بر احتیاط لازم روزه‌اش باطل است.^۵

۱- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۸۰؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۷ و فصل فی النیة، م ۲۲.

۲- بهجت: استفتانات، ج ۲، س ۲۸۱۸؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۳؛ شبیری: رساله، م ۱۶۰۳؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۷ و فصل فی النیة، م ۲۲.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، النیة، م ۸؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۷ و فصل فی النیة، م ۲۲.

۴- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتانات، س ۷۵۸.

۵- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۷ و فصل فی النیة، م ۲۲.

۶۱- اگر روزه‌دار در حال بیرون آمدن منی از خواب بیدار شود، آیا واجب است از بیرون آمدن آن جلوگیری کند؟

همه مراجع: خیر، اگر روزه‌دار در حال بیرون آمدن منی از خواب بیدار شود، واجب نیست از بیرون آمدن آن جلوگیری کند.^۱

۶۲- کسی که می‌داند با خوابیدن در روز محتمل می‌شود، اگر خوابید و محتمل شد، حکم روزه‌ی وی چیست؟

امام، خویی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: هرگاه روزه‌دار بداند اگر در روز بخوابد محتمل می‌شود یعنی در خواب از او منی بیرون می‌آید، بنا بر احتیاط مستحب نخوابد، ولی اگر خوابید روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۲ تبریزی و شبیری: در فرض سؤال، خوابیدن جایز است و اگر محتمل شود روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۳

۶۳- اگر کسی بعد از احتلام در روز استبراء نماید و منی از او خارج شود، حکم روزه‌ی وی چه می‌شود؟

خویی، تبریزی و وحید: روزه‌داری که در روز محتمل شده می‌تواند ادرار کرده و استبراء نماید، اگرچه بداند به واسطه ادرار کردن و استبراء نمودن باقیمانده منی از مجرا خارج می‌شود ولی اگر قبل از استبراء غسل کند، احتیاط واجب این است که استبراء به ادرار را تا زمان مغرب به تأخیر بیندازد.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۳؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۸؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۰۰؛ وحید: رساله، م ۱۵۹۹؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۱.

۲- امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۴؛ وحید: رساله، م ۱۵۹۸؛ صافی: رساله، م ۱۵۹۹.

۳- تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۵۹۹.

۴- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۹۵.

بہجت و مکارم: روزه‌داری کہ در روز محتمل شدہ می‌تواند چہ قبل از غسل و چہ بعد از غسل ادرار کردہ و استبراء نماید ہرچند می‌داند کہ بہ واسطہی آن باقیماندہ منی از مجرا خارج می‌شود حتی اگر غسل کردہ باشد این کار برای روزہ‌اش ضرری ندارد، ہرچند با خارج شدن باقیماندہی منی از مجرا باید مجدداً غسل نماید.^۱

سیستانی و شبیری: روزه‌داری کہ در روز محتمل شدہ می‌تواند ادرار کردہ و استبراء نماید ہرچند بداند باقیماندہ منی از او خارج می‌شود و اگر بداند در صورتی کہ پیش از غسل ادرار نکند بعد از غسل منی از او خارج می‌شود، احتیاط مستحب این است کہ پیش از غسل بول کند.^۲

امام: روزه‌داری کہ در روز محتمل شدہ، فقط قبل از غسل می‌تواند ادرار کردہ و استبراء نماید اگرچہ بداند بہ واسطہی ادرار کردن و استبراء نمودن باقیماندہی منی از او خارج می‌شود؛ اما بعد از غسل اگر بداند باقیماندہی منی با استبراء بیرون می‌آید، جایز نیست استبراء کند.^۳

فاضل: روزه‌داری کہ در روز محتمل شدہ می‌تواند ادرار کردہ و استبراء نماید اگرچہ بداند بہ واسطہی ادرار کردن و استبراء نمودن باقیماندہی منی از مجرای ادرار خارج می‌شود، ولی اگر می‌خواہد غسل کند و می‌داند کہ بعد از غسل کردن باقیماندہ منی خارج می‌شود، احتیاط مستحب این است کہ قبل از غسل استبراء کند و در صورتی کہ قبل از غسل کردن استبراء نکرده و می‌داند باقیماندہ منی بعد از غسل از مجرا خارج می‌شود، بنا بر احتیاط واجب بعد از غسل نباید استبراء کند.^۴

۱- بہجت: وسیلۃ النجاة، م ۱۰۸۸؛ مکارم: العروۃ الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنہ من المفطرات، م ۱۵ و ۱۶.

۲- سیستانی: العروۃ الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنہ من المفطرات، م ۱۵ و ۱۶؛ شبیری: رسالہ، م ۱۶۰۱ و ۱۶۰۲.

۳- امام: تحریر الوسیلۃ، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنہ، م ۳.

۴- فاضل: العروۃ الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنہ من المفطرات، م ۱۵ و ۱۶.

صافی: روزه‌داری که در روز محتلم شده، می‌تواند ادرار کرده و استبراء نماید، اگرچه بداند به واسطه ادرار کردن و استبراء نمودن باقیمانده منی از مجرای بول خارج می‌شود، ولی اگر می‌خواهد غسل کند و می‌داند که بعد از غسل کردن باقیمانده منی خارج می‌شود، بنابر احتیاط واجب باید قبل از غسل استبراء نماید؛ و در صورتی که قبل از غسل کردن، استبراء نکرده و می‌داند باقیمانده منی بعد از غسل، از مجرا خارج می‌شود، بنابر احتیاط واجب بعد از غسل نباید استبراء کند مگر آنکه استبراء نکردن موجب ضرر و یا مشقتی شود.^۱

نوری: روزه‌داری که در روز محتلم شده می‌تواند ادرار کرده و استبراء نماید هرچند بداند باقیمانده منی از او خارج می‌شود. اگر بداند به واسطه ادرار کردن و استبراء نمودن باقیمانده منی بعد از غسل از مجرا بیرون می‌آید، بنابر احتیاط واجب باید استبراء به ادرار را پیش از غسل انجام دهد.^۲

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۱.

۲- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۵ و ۱۶.

اقسام استمناء

استمناء با قصد خارج شدن منی

۶۴- روزه‌داری که به قصد خارج شدن منی استمناء کرده و منی هم از وی خارج شده، آیا روزه‌ی او باطل می‌گردد و در صورت باطل شدن روزه، نسبت به قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد؟

خوبی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم و نوری: اگر روزه‌دار استمناء کند، روزه‌اش باطل است. اگر استمناء به حرام باشد، به احتیاط واجب کفاره جمع دارد و اگر استمناء به حلال باشد (مانند بازی جنسی با همسر)، یک کفاره کافی است.^۱

خامنه‌ای، سیستانی و شبیری: اگر روزه‌دار استمناء کند روزه‌اش باطل می‌شود. اگر استمناء به حرام باشد، احتیاط مستحب این است که کفاره جمع بدهد و در استمنای حلال یک کفاره واجب است.^۲

امام و بهجت: اگر روزه‌دار استمناء کند، روزه‌اش باطل است و بنا بر احتیاط واجب کفاره جمع بر او واجب است.^۳

صافی: اگر روزه‌دار استمناء کند، روزه‌اش باطل است و کفاره‌ی جمع بر او واجب است.^۴

۱- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فی کفارة الصوم، م ۱۰۰۷ و ۱۰۰۹؛ فاضل و مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الرابع و کفارة الصوم، م ۱، قسم الاول.
۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۸۴ و ۷۸۸؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الرابع و کفارة الصوم، م ۱، قسم الاول؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۷، ۱۶۶۹ و ۱۶۷۴.

۳- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الرابع و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و ۲؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۷ و ۱۱۱۸.

۴- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، فیما يجب الامساک عنه، الامر الرابع و م ۱۳۱۹.

استمناء بدون قصد خارج شدن منی

همراه با خارج شدن منی

عادت داشتن به خارج شدن منی

۶۵- اگر روزه‌دار در استمناء یا هر کاری که موجب خارج شدن منی می‌شود، قصد خارج شدن منی نکند ولی بر اثر عادت، منی از او خارج شود، وظیفه‌اش چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی و نوری: اگر روزه‌دار بدون قصد آمدن منی، استمناء یا کاری که غالباً موجب خارج شدن منی می‌شود انجام دهد ولی به خاطر عادت داشتن او به خارج شدن منی با این کارها، منی بیرون بیاید، روزه‌اش باطل است.^۱

تبریزی و وحید: اگر عادت داشته باشد و احتمال بدهد که در صورت انجام چنین کارهایی منی از او خارج می‌شود، در صورتی که منی از او بیرون بیاید، روزه‌اش باطل است.^۲

شبیری: چنانچه اطمینان دارد منی از او خارج نمی‌شود اگرچه اتفاقاً منی از او خارج شود، روزه‌اش صحیح است. ولی اگر اطمینان ندارد، در صورتی که منی از او بیرون آید روزه‌اش باطل است.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الرابع؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۳؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۸؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۷؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۰.

۲- تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الثامن و کفارة الصوم، فیما یجب القضاء دون الکفارة، السابع.

۳. شبیری: رساله، م ۱۶۰۴.

عادت نداشتن به خارج شدن منی

۶۶- روزه‌داری که بدون قصد خارج شدن منی استمنا کرده، در صورتی که عادت به خارج شدن منی نداشته است اما ناگهان منی از وی خارج شود، آیا روزه‌ی وی باطل می‌گردد و در صورت بطلان نسبت به قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد؟
خوبی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: اگر روزه‌دار بدون قصد آمدن منی استمنا کند، چنانچه اطمینان دارد از او منی خارج نمی‌شود اگرچه اتفاقاً منی خارج شود، روزه‌ی او صحیح است ولی اگر اطمینان ندارد، در صورت خارج شدن منی روزه‌اش باطل می‌شود.^۱
امام، خامنه‌ای، بهجت و مکارم: اگر روزه‌دار عادت نداشته باشد که بعد از انجام این کار از او منی خارج شود اگرچه اتفاقاً منی بیرون آید، روزه‌ی او صحیح است.^۲

بدون خارج شدن منی

۶۷- اگر روزه‌دار بدون قصد خارج شدن منی، کارهایی انجام دهد که غالباً موجب خارج شدن منی می‌شود (مانند استمنا و ملاعبه) و منی هم از وی خارج نشود، حکم روزه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: اگر روزه‌دار بدون قصد خروج، کارهایی انجام دهد که غالباً موجب خارج شدن منی می‌شود ولی منی خارج نشود، اشکالی به روزه نمی‌رساند.^۳

۱- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الثامن؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۸؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۰؛ شبیری: رساله، م ۱۶۰۴.
۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الرابع؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۷۸۶، بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۱۰۸۷ و مکارم: رساله، با استفاده از م ۱۳۵۳.
۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الرابع؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، با استفاده از الثامن؛ بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۱۰۸۷ و استفتائات، ج ۲، س ۲۸۲۰؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، با استفاده از الرابع؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۲۸۰؛ شبیری: رساله، م ۱۶۰۴.

استمناء از روی عذر

فراموشی

۶۸- اگر روزه‌دار فراموش نماید که استمناء روزه را باطل می‌کند و این عمل را مرتکب شود، حکم روزه‌ی وی چیست و نسبت به قضا یا کفاره روزه‌اش چه وظیفه‌ای دارد؟

همه مراجع: اگر از روی فراموشی و بدون قصد چیزهایی که روزه را باطل می‌کند انجام بدهد، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۱

۶۹- اگر روزه‌دار فراموش نماید که روزه است و استمناء نماید، آیا روزه‌ی او باطل می‌شود و در صورت باطل شدن، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟

همه مراجع: اگر از روی فراموشی و بدون قصد چیزهایی که روزه را باطل می‌کند انجام بدهد، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۲

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۲

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۲.

جهل

۷۰- اگر روزه‌دار نداند که استمناء روزه را باطل می‌کند، آیا با انجام این عمل، روزه‌ی وی باطل می‌شود و در صورت بطلان، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خوبی و تبریزی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه‌هایش را قضا نماید؛ کفاره واجب نیست مگر اینکه شخص بر حرام بودن استمناء آگاه باشد هر چند نداند که با این کار روزه‌اش باطل می‌شود که در این صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۱

امام: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و قضا دارد. ولی در صورتی که جاهل قاصر باشد و التفات و توجه به سؤال کردن نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره هم بدهد، مگر اینکه بداند استمناء حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می‌کند که در این صورت بنابر احتیاط واجب کفاره هم واجب می‌شود و اگر معتقد باشد که انجام استمناء به خاطر روزه حرام است و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۲

۱- خوبی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیه و فصل فی کفارة الصوم.
 ۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم.

خامنه‌ای: اگر ندانسته کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا نماید ولی لازم نیست کفاره بدهد مگر اینکه شخص بر حرام بودن استمناء آگاه باشد ولی نداند این کار روزه را باطل می‌کند، در این صورت بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۱

بہجت: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و کفاره هم واجب می‌شود؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید. ولی واجب نیست کفاره بدهد هر چند احتیاط مستحب است.^۲

فاضل: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید ولی کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد. مگر اینکه بداند استمناء حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می‌کند که در این صورت بنا بر احتیاط واجب کفاره هم واجب می‌شود و اگر معتقد باشد که انجام استمناء به خاطر روزه حرام است و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۳

سیستانی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷.

۲- بہجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید؛ و بنابر احتیاط واجب بر جاهل مقصری که شک داشته باشد که استمناء روزه را باطل می کند، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود؛ اما در غیر این صورت کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است حتی اگر بداند استمناء حرام است اما نداند روزه را باطل می کند، کفاره واجب نیست. همچنین روزه جاهل قاصری که فکر نمی کرد استمناء روزه را باطل می کند یا جاهلی که حجت و دلیل شرعی داشت که استمناء روزه را باطل نمی کند و آن را انجام دهد، روزه اش باطل نمی شود.^۱

و حید: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید؛ اما کفاره واجب نیست مگر اینکه شخص بر حرام بودن استمناء آگاه باشد یا آن را احتمال دهد - هر چند نداند که با این کار روزه اش باطل می شود - که در این صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۲

مکارم: اگر نداند استمناء روزه را باطل می کند و در حال روزه استمناء کند روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد. همچنین اگر بداند استمناء حرام است اما نداند روزه را باطل می کند، روزه اش باطل است و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد.^۳

صافی: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۲- و حید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و فصل فی کفارة الصوم.

۳- مکارم: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.

می کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه اش باطل است و علاوه بر قضا، کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است که کفاره بدهد.^۱

شبیری: اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام بدهد، ولی به جهت غفلت یا به واسطه ندانستن مسئله خیال می کرده که این کار حلال است، روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا نماید ولی کفاره لازم نیست، هر چند می توانست مسئله را یاد بگیرد و در یاد گرفتن آن کوتاهی کرده که در این صورت اگرچه گناهکار است ولی کفاره لازم نیست؛ اما اگر در حلال یا حرام بودن آن کار شک و تردید داشته باشد و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود.^۲

نوری: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه اش باطل است و باید آن را قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود و قضا دارد اما لازم نیست کفاره بدهد هر چند احتیاط مستحب است که کفاره هم بدهد. مگر اینکه بداند استمنا حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می کند که در این صورت علاوه بر قضا، باید کفاره هم بدهد.^۳

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۲- شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

۳- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۷۱- اگر روزه‌دار نداند که با انجام عمل خاصی (همچون ملاحظه با همسر)، منی از او خارج می‌گردد، در صورت خروج اتفاقی منی وظیفه‌ی وی چیست؟
 خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: اگر روزه‌دار بدون قصد بیرون آمدن منی با همسر خود بازی و شوخی جنسی کرد، چنانچه اطمینان دارد از او منی خارج نمی‌شود اگرچه اتفاقاً منی بیرون آید، روزه‌ی او صحیح است ولی اگر اطمینان ندارد، در صورتی که منی از او بیرون آید، روزه‌اش باطل است.^۱

خامنه‌ای، بهجت و مکارم: اگر روزه‌دار با همسر خود شوخی و بازی کند هر چند قصد خارج شدن منی نداشته باشد ولی عادت داشته باشد که با انجام آن منی از او خارج شود و منی خارج شود، روزه‌ی او باطل است ولی اگر بدون عادت از او منی بیرون آید، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۲

امام: اگر روزه‌دار بدون قصد بیرون آمدن منی با همسر خود بازی و شوخی جنسی کند و عادت داشته باشد که با انجام این کار منی از او خارج شود، این کار روزه را باطل می‌کند و اگر عادت نداشته باشد بعد از بازی و شوخی از او منی خارج شود اگرچه اتفاقاً منی بیرون آید، روزه‌ی او صحیح است. ولی اگر شوخی را ادامه دهد تا آنجا که نزدیک است از او منی خارج شود و خودداری نکند تا خارج گردد، روزه‌اش باطل است.^۳

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر الثامن؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۸؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۶۰۴.

۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۷۸۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۷؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۸.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الرابع.

۷۲- اگر روزه‌دار بداند که استمناء روزه را باطل می‌کند اما نسبت به مصادیق استمناء جاهل باشد، (مثلاً نمی‌داند خارج شدن منی، در صورت بازی و شوخی جنسی با بدن یا دست همسر هم روزه را باطل می‌کند) با انجام این عمل و خارج شدن منی، روزه‌اش چه حکمی دارد و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه او نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خویی و تبریزی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه‌هایش را قضا نماید؛ اما کفاره واجب نیست مگر اینکه شخص بر حرام بودن آن عمل آگاه باشد هر چند نداند که با این کار روزه‌اش باطل می‌شود که در این صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۱

امام: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و قضا دارد. ولی در صورتی که جاهل قاصر باشد و التفات و توجه به سؤال کردن نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره هم بدهد، مگر اینکه بداند آن عمل حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می‌کند که در این صورت بنابر احتیاط واجب کفاره هم واجب می‌شود و اگر معتقد باشد که انجام آن عمل به خاطر روزه حرام است و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۲

۱- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیه و فصل فی کفارة الصوم.
۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم.

خامنه‌ای: اگر ندانسته کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا نماید ولی لازم نیست کفاره بدهد مگر اینکه شخص بر حرام بودن آن عمل آگاه باشد ولی نداند این کار روزه را باطل می‌کند، در این صورت بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۱

بهجت: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و کفاره هم واجب می‌شود؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید. ولی در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، واجب نیست کفاره بدهد هر چند احتیاط مستحب است که کفاره بدهد.^۲

فاضل: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید ولی کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد. مگر اینکه بداند آن عمل حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می‌کند که در این صورت بنا بر احتیاط واجب کفاره هم واجب می‌شود و اگر معتقد باشد که انجام آن عمل به خاطر روزه حرام است و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۳

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

وحید: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید؛ اما کفاره واجب نیست مگر اینکه شخص بر حرام بودن این کار آگاه باشد یا آن را احتمال دهد - هر چند نداند که با این کار روزه اش باطل می شود - که در این صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۱

سیستانی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید؛ و بنابر احتیاط واجب بر جاهل مقصری که شک داشته باشد که آن عمل روزه را باطل می کند، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود؛ اما در غیر این صورت کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است حتی اگر بداند آن عمل حرام است اما نداند روزه را باطل می کند، کفاره واجب نیست. همچنین روزه ی جاهل قاصری که فکر نمی کرد آن عمل روزه را باطل می کند یا جاهلی که حجت و دلیل شرعی داشت که استمناء روزه را باطل نمی کند و آن را انجام دهد، روزه اش باطل نمی شود.^۲

مکارم: اگر نداند استمناء روزه را باطل می کند و در حال روزه استمناء کند روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد. همچنین اگر بداند استمناء حرام است اما نداند روزه را باطل می کند، روزه اش باطل است و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد.^۳

۱- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و فصل فی کفارة الصوم.
۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.
۳- مکارم: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.

صافی: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه اش باطل است و علاوه بر قضا، کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است که کفاره بدهد.^۱

شبییری: اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام بدهد، ولی به جهت غفلت یا به واسطه ندانستن مسئله خیال می کرده که این کار حلال است، روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا نماید ولی کفاره لازم نیست، هر چند می توانست مسئله را یاد بگیرد و در یاد گرفتن آن کوتاهی کرده که در این صورت اگرچه گناهکار است ولی کفاره لازم نیست؛ اما اگر در حلال یا حرام بودن آن کار شک و تردید داشته باشد و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود.^۲

نوری: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه اش باطل است و باید آن را قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود و قضا دارد اما لازم نیست کفاره بدهد هر چند احتیاط مستحب است که کفاره هم بدهد. مگر اینکه بداند آن عمل حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می کند که در این صورت علاوه بر قضا، باید کفاره هم بدهد.^۳

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۲- شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

۳- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

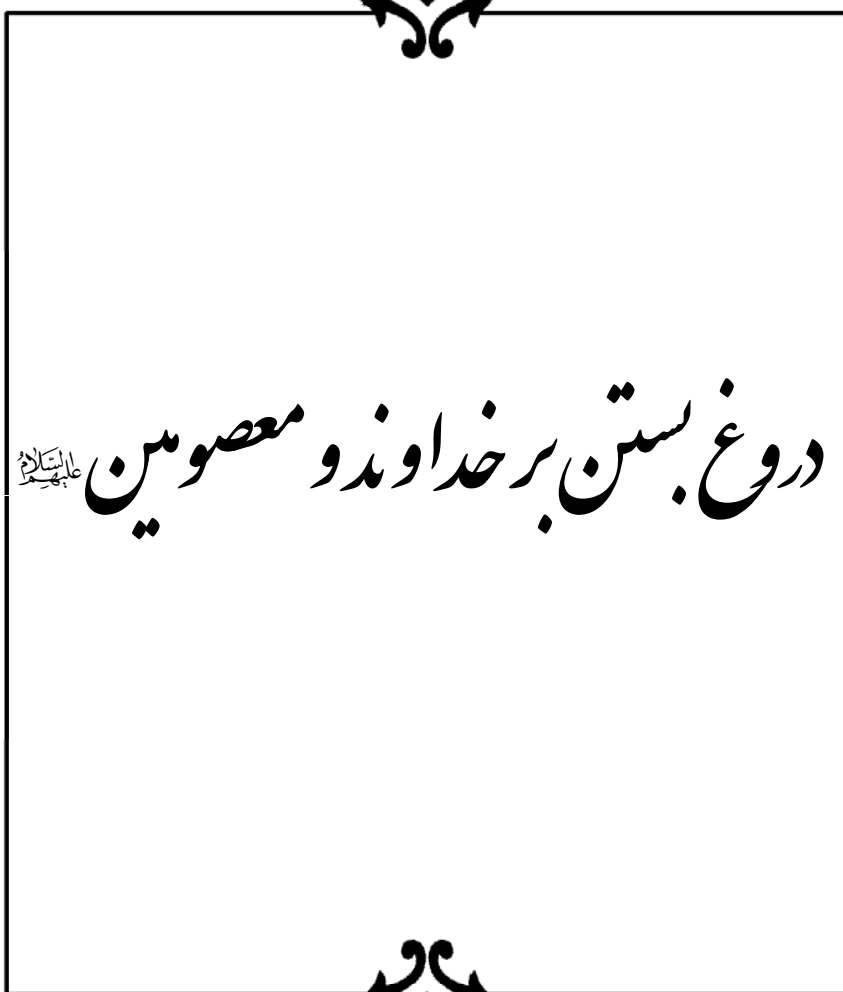
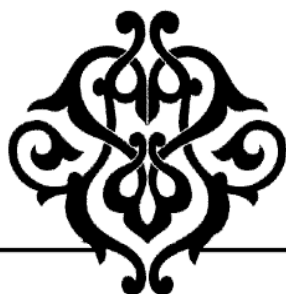
اشتباه

۷۳- اگر روزه‌دار با یقین به عدم خارج شدن منی عملی انجام دهد که سهواً از او منی خارج شود (مثلاً هنگام بازی و شوخی جنسی با همسر بدون قصد خارج شدن منی از وی منی خارج می‌گردد) در این صورت آیا روزه‌ی وی باطل می‌شود و در صورت بطلان وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ همه مراجع: اگر روزه‌دار با یقین به خارج نشدن منی و عادت نداشتن بر خروج، عملی انجام دهد که سهواً از او منی خارج شود، در این صورت روزه‌ی او صحیح است.^۱

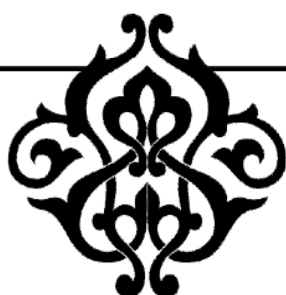
اکراه

۷۴- اگر روزه‌دار نسبت به استمناء نمودن اکراه شود (مثلاً شخصی روزه‌دار را مخیر کند که یا باید روزه‌اش را باطل کند و یا او را می‌کشد) آیا روزه‌اش باطل است و در صورت باطل بودن، قضا یا کفاره دارد؟ امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اگر با اکراه ولی از روی اراده استمناء کند، روزه باطل است و فقط قضاء دارد.^۲ سیستانی: اگر با اکراه ولی از روی اراده استمناء کند، بنابر احتیاط واجب روزه باطل است و فقط قضاء دارد.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الرابع؛ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۸؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۷۸۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الثامن؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۷ و ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۸؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۶۰۴.
 ۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، ۷۹۷ و استفتائات سایت، احکام روزه، کفاره، س ۳۱۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۱۰۰۵ و کفارة الصوم، الفصل الثالث؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات، قبل از م ۱ و کفارة الصوم؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۳ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۴ و ۱۶۹۷، قسمت هفتم.
 ۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یعتبر فی مفطرية المفطرات، قبل از م ۱ و کفارة الصوم.

دروغ بستن بر خداوند و معصومین علیهم السلام

ملاک در مبطل بودن دروغ

۷۵- چه نوع دروغ بستن بر خداوند و پیامبر و امامان (علیهم‌السلام) موجب

باطل شدن روزه می‌شود؟

تبریزی و وحید: اگر روزه‌دار به گفتن یا به نوشتن یا به اشاره و مانند اینها به خدا و پیغمبر (ص) و امامان علیهم‌السلام عمداً خبری را به دروغ نسبت بدهد، اگرچه فوراً بگوید دروغ گفتم یا توبه کند، روزه‌ی او باطل است و فرقی بین امور دنیوی و دینی وجود ندارد؛ و چه آنکه دروغ را خودش ساخته یا دیگری ساخته و او آن را به خدا و پیغمبر و امامان (علیهم‌السلام) نسبت دهد. به خلاف آنکه از دیگری نقل قول کند ولی به خدا یا پیغمبر و امامان نسبت ندهد که در این صورت روزه‌اش باطل نیست.^۱

فاضل و نوری: از کارهایی که روزه را باطل می‌کند این است که روزه‌دار عمداً دروغی را بر خدا یا رسول خدا (ص) یا امامان (علیهم‌السلام) نسبت دهد، چه این دروغ مربوط به امور دینی باشد یا امور دنیوی و خواه به صورت خبر دادن باشد خواه به صورت فتوا باشد، به گونه‌ای که این فتوا را به خدا یا رسول خدا (ص) یا به امامان (علیهم‌السلام) نسبت دهد و چه به زبان عربی بگوید یا به زبان‌های دیگر و خواه با گفتن باشد یا نوشتن یا اشاره یا کنایه و

۱- تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الرابع و رساله، م ۱۶۰۵ و ۱۶۰۹؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الرابع و رساله، م ۱۶۰۴ و ۱۶۰۸.

مانند آن. فرقی نمی‌کند آن دروغ را خودش ساخته یا دیگری آن را ساخته و او آن را به خدا یا پیغمبر یا امامان نسبت دهد؛ به خلاف آنکه از دیگری نقل قول کند و به خدا و پیغمبر و امامان نسبت ندهد که در این صورت روزه اش باطل نیست.^۱

سیستانی و مکارم: بنا بر احتیاط واجب از کارهایی که روزه را باطل می‌کند این است که روزه‌دار عمداً دروغی را بر خدا یا رسول خدا (ص) یا امامان (علیهم‌السلام) نسبت دهد؛ چه این دروغ مربوط به امور دنیوی باشد یا امور دینی و چه به صورت خبر دادن باشد یا به صورت فتوا باشد به گونه‌ای که این فتوا را به خدا یا رسول خدا (ص) یا به امامان (علیهم‌السلام) نسبت دهد و چه به زبان عربی بگوید یا به زبان‌های دیگر و خواه با گفتن باشد یا نوشتن یا اشاره یا کنایه و مانند آن. فرقی نمی‌کند آن دروغ را خودش ساخته یا دیگری آن را ساخته و او آن را به خدا یا پیامبر یا امامان نسبت دهد؛ به خلاف آنکه از دیگری نقل قول کند و به خدا و پیامبر و امامان نسبت ندهد که در این صورت روزه اش باطل نمی‌شود.^۲

امام: از کارهایی که روزه را باطل می‌کند این است که روزه‌دار عمداً دروغی را بر خدا یا رسول خدا (ص) یا امامان (علیهم‌السلام) نسبت دهد؛ چه این دروغ مربوط به امور دینی باشد یا امور دنیوی و چه به صورت خبر دادن باشد یا به صورت فتوا باشد به گونه‌ای که این فتوا را به خدا یا رسول خدا (ص) یا به امامان (علیهم‌السلام) نسبت دهد و چه به زبان عربی بگوید یا به زبان‌های دیگر و خواه با گفتن باشد یا نوشتن یا اشاره یا کنایه و مانند آن. فرقی نمی‌کند آن دروغ را خودش ساخته یا دیگری آن را ساخته و او آن را

۱- فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الخامس.

۲- سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الخامس.

به خدا یا پیامبر (ص) و امامان علیهم السلام نسبت دهد؛ به خلاف آنکه از دیگری نقل قول کند و به خدا و پیامبر (ص) و امامان علیهم السلام نسبت ندهد که در این صورت روزه اش باطل نیست. بنابر احتیاط واجب فرقی بین دروغ بستن به آنها در گفتارشان و غیر گفتارشان وجود ندارد (مثلاً بگوید پیامبر فلان کار را کرده است درحالی که دروغ است).^۱

خامنه‌ای: دروغ بستن به خدا و پیامبران و معصومین (علیهم السلام) بنابر احتیاط واجب موجب باطل شدن روزه می‌شود، هر چند بعداً توبه کند و بگوید که دروغ بسته است.^۲

خویی: از کارهایی که روزه را باطل می‌کند این است که روزه دار عمداً دروغی را بر خدا یا رسول خدا (ص) یا امامان (علیهم السلام) نسبت دهد، چه این دروغ مربوط به امور دینی باشد یا امور دنیوی و خواه به صورت خبر دادن باشد خواه به صورت فتوا باشد و چه به زبان عربی بگوید یا به زبان‌های دیگر و خواه با گفتن باشد یا نوشتن یا اشاره یا کنایه و مانند آن. فرقی نمی‌کند آن دروغ را خودش ساخته یا دیگری آن را ساخته و او آن را به خدا یا پیامبر (ص) و امامان (ع) نسبت دهد؛ به خلاف آنکه از دیگری نقل قول کند و به خدا یا پیامبر (ص) و امامان (ع) نسبت ندهد که در این صورت روزه اش باطل نیست.^۳

بهبخت: اگر روزه دار به گفتن یا به نوشتن یا به اشاره و مانند اینها به خدا و پیغمبر و جانشینان آن حضرت (ص) عمداً نسبت دروغ بدهد روزه‌ی او باطل است. دروغ زمانی باطل کننده روزه است که مربوط به امور دینی باشد

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، السادس و م ۱۳ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الخامس.

۲- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶.

۳- خویی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الخامس.

هرچند بنا بر احتیاط مستحب نباید حتی در امور دنیوی هم دروغ بگوید. فرقی نمی‌کند آن دروغ را خودش ساخته باشد یا دیگری ساخته باشد و او آن دروغ را به خدا و پیامبر (ص) و امامان (ع) نسبت دهد، به خلاف آنکه از دیگری نقل قول کند و به خدا و پیامبر (ص) و امامان (ع) نسبت ندهد. البته خبر دادن در صورتی روزه را باطل می‌کند که شخص قصد جدی داشته باشد.^۱

صافی: از کارهایی که روزه را باطل می‌کند این است که روزه‌دار عمداً دروغی را بر خدا یا رسول خدا (ص) یا امامان (علیهم‌السلام) نسبت دهد، چه این دروغ مربوط به امور دینی باشد یا امور دنیوی و چه به گفتار یا نوشتار یا با اشاره یا کنایه و مانند اینها باشد و خواه آن دروغ را خودش ساخته باشد و یا دیگری آن را ساخته و او آن را به خدا و پیامبر (ص) و امامان (ع) نسبت دهد. به خلاف آنکه از دیگری نقل کند و به خدا و پیامبر (ص) و امامان (ع) نسبت ندهد که در این صورت باطل کننده روزه نیست. البته دروغ زمانی روزه را باطل می‌کند که شخص در خبر دادن قصد جدی داشته باشد.^۲

شبیری: اگر روزه‌دار به گفتن یا نوشتن یا به اشاره و مانند اینها به خدا یا پیامبر اسلام (ص) و یا یکی از امامان معصوم عمداً نسبتی را بدهد که دروغ است اگرچه فوراً بگوید دروغ گفتم یا توبه کند، روزه‌ی او باطل است و اگر دروغی را که دیگری ساخته عمداً به خدا و پیامبر (ص) و امام نسبت دهد، روزه‌اش باطل می‌شود ولی اگر از قول کسی که آن دروغ را ساخته نقل کند، اشکال ندارد.^۳

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۸ و ۱۱۰۰.

۲- صافی: هداية العباد، ج ۱، كتاب الصوم، م ۱۲۹۵ و ۱۲۹۷.

۳- شبیری: رساله، م ۱۶۰۵ و ۱۶۰۹.

۷۶- آیا قسم دروغ، بر خداوند یا معصومین (علیهم السلام) روزه را باطل

می‌کند؟

همه مراجع: قسم دروغ بر خداوند یا معصومین (علیهم السلام) روزه را باطل نمی‌کند.^۱

۷۷- اگر به سبب نوشتن، کنایه، اشاره و امثال آن به خداوند و پیامبر (ص)

و امامان (علیهم السلام) نسبت دروغی داده شود، آیا روزه باطل می‌شود؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: در

همه این صورت‌ها که به آن دروغ گفته می‌شود، روزه باطل می‌شود.^۲

سیستانی و مکارم: بنا بر احتیاط واجب دروغ بستن به خدا و پیامبر (ص)

و امامان (علیهم السلام) به وسیله نوشتن، کنایه و اشاره و امثال آن، موجب

باطل شدن روزه است.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، با استفاده از السادس؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، با استفاده از ص ۲۴۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، با استفاده از الرابع؛ بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از ۱۰۹۸؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، با استفاده از الخامس؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۲۹۵؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۶۰۵.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، السادس؛ خویی، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الخامس؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۸؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۰۵؛ وحید: رساله، م ۱۶۰۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۵.

۳- سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الخامس.

۷۸- اگر شخصی سخن راستی از خداوند یا پیامبر (ص) و امامان (علیهم السلام) را با علم به راست بودن آن تکذیب نماید، آیا این عمل موجب بطلان روزه می‌شود یا نه؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: اگر از روزه‌دار پرسند که آیا پیامبر (ص) چنین مطلبی را فرموده‌اند و او عمداً بگوید آری در حالی که پیامبر (ص) و امامان (علیهم السلام) نگفته باشد، یا بگوید نه در حالی که پیامبر (ص) گفته باشد، روزه‌اش باطل است.^۱

سیستانی و مکارم: اگر از شخص روزه‌دار سؤال کنند که آیا پیغمبر اکرم (ص) و امامان (علیهم السلام) چنین مطلبی را فرموده و او عمداً بگوید آری در حالی که پیغمبر (ص) نگفته باشد یا بگوید نه در حالی که پیغمبر گفته باشد، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۲

۷۹- اگر روزه‌دار شخصی را با علم به اینکه دروغی را به خداوند یا پیامبر (ص) و امامان (علیهم السلام) نسبت می‌دهد تصدیق نماید، آیا تصدیق سخن او از مصادیق دروغی است که روزه را باطل می‌کند؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: اگر از روزه‌دار پرسند که آیا پیامبر (ص) چنین مطلبی را فرموده‌اند و او عمداً بگوید آری در حالی که پیامبر (ص) و امامان (علیهم السلام) نگفته باشد، یا بگوید نه در حالی که پیامبر (ص) گفته باشد، روزه‌اش باطل است.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، السادس؛ خویی، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۱۰؛ وحید: رساله، م ۱۶۰۹؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۵.

۲- سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۱.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، السادس؛ خویی، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۱۰؛ وحید: رساله، م ۱۶۰۹؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۵.

سیستانی و مکارم: اگر از شخص روزه‌دار سؤال کنند که آیا پیغمبر اکرم (ص) و امامان (علیهم‌السلام) چنین مطلبی را فرموده و او عمداً بگوید آری در حالی که پیغمبر (ص) نگفته باشد یا بگوید نه در حالی که پیغمبر گفته باشد، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۱

۸۰- آیا نقل مطالبی به‌عنوان «زبان حال» از پیامبر (ص) و امامان علیهم‌السلام (مثلاً در مجالس سوگواری اهل‌بیت توسط مداحان) از مصادیق دروغی که روزه را باطل می‌کند به حساب می‌آید؟

بهبخت: روضه‌ای که از منابع غیر معتبر یا بر اساس آنچه نزد مردم مشهور است خوانده می‌شود، اگر بگوید که چنین نقل شده یا اگر هم به این تصریح نکند ولی معلوم باشد که از جایی نقل می‌کند، در این صورت روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۲

فاضل: روضه که به‌عنوان زبان حال یا اشعاری که به‌عنوان زبان حال خوانده می‌شود، اگر مناسبت داشته باشد و به امام علیه‌السلام نسبت ندهند روزه را باطل نمی‌کند و اگر اطمینان به صحت آن ندارند نام کتابی که آنها را نقل کرده ببرند و از آن کتاب نقل کنند.^۳

۸۱- آیا نسبت دادن روایت یک معصوم به معصوم دیگر [مثلاً نسبت دادن روایتی که از امیرمؤمنان (علیه‌السلام) نقل شده به امام صادق (علیهم‌السلام)] به‌صورت عمدی از مصادیق دروغی که روزه را باطل می‌کند به حساب می‌آید؟

بهبخت: روزه‌دار می‌تواند عمداً یا سهواً روایتی را که منسوب به یکی از اهل‌بیت است، از قول امام دیگر یا از قول پیامبر اسلام نقل کند.^۴

صافی: اگر این نسبت غیر عمدی باشد و اشتهاً به معصوم دیگر نسبت

۱- سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۱.

۲- بهبخت: استفتانات، ج ۲، س ۲۸۵۴.

۳- فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۵۴۹.

۴- بهبخت: استفتانات، ج ۲، س ۲۸۵۳.

دهد، روزه‌اش باطل نمی‌شود؛ اما اگر از روی عمد و با توجه باشد، چون انتساب به معنای این است که حضرت خصوص این کلام را فرموده با اینکه شخص روزه‌دار می‌داند نفرموده، این نسبت دروغ است و روزه را باطل می‌کند.^۱

شبیری: نسبت دادن سخن و قول یک امام به امام دیگر اشکال ندارد، اما نمی‌توان کار (فعل) یک امام را به امام دیگر نسبت داد و موجب باطل شدن روزه می‌شود.^۲

۸۲- آیا غلط خواندن قرآن یا حدیث، دروغ بستن بر خداوند یا معصومین

علیهم‌السلام محسوب می‌شود؟

خویی، بهجت و تبریزی: غلط خواندن قرآن موجب باطل شدن روزه نمی‌شود هر چند شخص روزه‌دار بداند که قرآن را غلط می‌خواند.^۳
امام: اگر غلط خواندن موجب تغییر معنی شود و آن معنی غلط را بخواهد به خدا و رسول خدا (ص) نسبت دهد، حرام است و موجب باطل شدن روزه می‌شود.^۴

فاضل: غلط خواندن قرآن حرام نیست و موجب باطل شدن روزه نمی‌شود. بلی چنانچه شخصی اجمالاً بداند قسمتی را که می‌خواهد بخواند به طوری غلط می‌خواند که معنای آن تغییر کرده و برخلاف واقع می‌شود و قصدش هم همین باشد که معنای خلاف واقع را به خدا نسبت بدهد، در این صورت خواندن قرآن حرام است و اگر بداند دروغ بستن به خدا روزه را باطل می‌کند، روزه‌اش باطل می‌شود بلکه اگر بداند کلمه و عبارتی را غلط

۱- صافی: استفتائات سایت، احکام روزه.

۲- شبیری: استفتائات و احکام روزه، دروغ بستن به خدا و معصومین علیهم‌السلام، س ۸۹.

۳- خویی و تبریزی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۱۰۷؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۸۵۷.

۴- امام: استفتائات، ج ۱، احکام روزه، س ۱۸.

می خواند، گر چه غلط به گونه ای نباشد که معنا تغییر کند ولی قصد کند که آن را خداوند آن گونه نازل فرموده است، در این صورت هم خواندن قرآن حرام است و هم روزه اش باطل می شود.^۱

سیستانی: کسی که قرآن را به خوبی نمی تواند بخواند و در اعراب آن دچار اشتباه می شود، در صورتی که آن را به خدا نسبت ندهد، جایز است قرآن را به این صورت بخواند و روزه اش باطل نمی شود.^۲

صافی: اگر عمداً آیات را غلط نخواند، اشکال ندارد و رعایت تجوید در قرائت قرآن واجب نیست.^۳

۸۳- آیا نسبت دادن مطالبی به خداوند یا پیامبر (ص) و امامان علیهم السلام از منابع غیر معتبر یا منابعی که احتمال کذب آن می رود، دروغ محسوب می شود؟

خوبی، تبریزی و صافی: اگر شخص روزه دار اعتقاد به راستی خبر داشته باشد، می تواند از قول خدا و پیامبر (ص) امامان علیهم السلام نقل کند. ولی اگر خبری که راستی و دروغ بودنش را نمی داند، بنابر احتیاط واجب از کسی که خبر را گفته یا از کتابی که آن خبر در آن نوشته شده نقل نماید و بنابر احتیاط به خدا و یا پیامبر (ص) و امامان علیهم السلام نسبت ندهد.^۴

سیستانی، مکارم و نوری: اگر بخواهد خبری را که اعتقاد به راستی آن دارد از قول خدا و پیامبر (ص) امامان علیهم السلام نقل کند، اشکالی ندارد ولی اگر خبری را که دلیلی بر حجّیت آن ندارد و نمی داند راست است یا دروغ است، بنابر احتیاط واجب باید به نحو حکایت و نقل قول بیان کند و آن را به خدا و پیامبر (ص) امامان علیهم السلام مستقیماً نسبت ندهد.^۵

۱- فاضل: جامع المسائل، ج ۲، س ۴۳۴.

۲- سیستانی: المسائل المنتخبة، م ۵۰۰.

۳- صافی: جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۴۹.

۴- خوبی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۴؛ تبریزی و صافی: رساله، م ۱۶۰۶ و ۱۶۰۷.

۵- سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۴.

امام و فاضل: اگر شخص روزه‌دار اعتقاد به راستی خبر داشته باشد، می‌تواند از قول خدا و پیامبر (ص) امامان علیهم‌السلام نقل کند. ولی اگر خبری را که راستی و دروغ بودنش را نمی‌داند، نباید خودش آن را به‌طور یقین بگوید و لکن اگر خودش هم به‌طور جزم و یقین خبر دهد، روزه‌اش باطل نمی‌شود اگرچه گمان به دروغ بودن خبر یا احتمال دروغ بودن خبر را بدهد.^۱

خامنه‌ای و بهجت: اگر شك داشته باشد که این سخن دروغ است و به یکی از آنان نسبت دهد، روزه‌اش باطل نمی‌شود (**خامنه‌ای**): هر چند احتیاط مستحب آن است که آنها را با نسبت به آن کتاب نقل کند).^۲

وحید: اگر شخص روزه‌دار اعتقاد به راستی خبر داشته باشد، می‌تواند از قول خدا و پیامبر (ص) امامان علیهم‌السلام نقل کند. ولی اگر خبری را که راستی و دروغ بودنش را نمی‌داند و دلیلی بر اعتبار آن ندارد نقل نماید، بنابر احتیاط واجب باید از کسی که آن خبر را گفته یا مثلاً از کتابی که آن خبر در آن نوشته شده نقل نماید و بنابر احتیاط واجب به خدا و یا پیامبر (ص) امامان علیهم‌السلام نسبت ندهد.^۳

شبیری: اگر شخص روزه‌دار اعتقاد به راستی خبر داشته باشد، می‌تواند از قول خدا و پیامبر (ص) امامان علیهم‌السلام نقل کند. ولی اگر خبری را که راستی و دروغ بودنش را نمی‌داند، بنابر احتیاط باید از کسی که آن خبر را گفته یا از کتاب‌هایی که آن خبر در آن نوشته شده نقل کند و نباید به خدا یا پیامبر (ص) و یا امام علیه‌السلام نسبت دهد.^۴

توجه: طبق نظر آیت‌الله شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق

۱- امام و فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۴.

۲ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰؛ ص ۲۴۶؛ بهجت: رساله، م ۱۲۹۶.

۳- وحید: رساله، م ۱۶۰۵ و ۱۶۰۶.

۴- شبیری: رساله، م ۱۶۰۶ و ۱۶۰۷.

ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۸۴- آیا نقل قول کردن از کسی که دروغی را به خداوند یا پیامبر (ص) امامان علیهم‌السلام نسبت داده است، روزه را باطل می‌کند؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اگر دروغی را که دیگری ساخته عمداً به خدا و پیغمبر و جانشینان پیغمبر نسبت دهد روزه‌اش باطل می‌شود ولی اگر از قول کسی که آن دروغ را ساخته نقل کند اشکال ندارد و روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۱

۸۵- آیا دروغی را که شخص قبلاً گفته و به خداوند و پیامبر (ص) امامان علیهم‌السلام نسبت داده و ضبط شده و اکنون در حال روزه آن دروغ را پخش می‌کند، روزه را باطل می‌کند؟
سیستانی: اگر آن را کسی بشنود که معنایش را می‌فهمد یا در معرض شنیدن کسی باشد که معنایش را می‌فهمد مثل اینکه با ضبط صوت ضبط شود، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۲

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، السادس، م ۱۳؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الخامس؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۰؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۰۹؛ وحید: رساله، م ۱۶۰۸؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۷.
۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۰.

شرایط دروغ بستن

وجود مخاطب

۸۶- چنانچه گوینده دروغی را به خداوند یا پیامبر (ص) و امامان علیهم السلام نسبت دهد اما مخاطبی نداشته باشد، حکم روزه‌ی وی چیست؟ امام، فاضل، مکارم و نوری: روزه شخص باطل نمی‌شود، اما احتیاط مستحب قضاء آن است.^۱

خوبی، تبریزی و وحید: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش را بگیرد و بعداً آن را قضا نماید.^۲

سیستانی: روزه‌اش باطل نیست مگر اینکه بعداً در معرض شنیدن کسی باشد که معنایش را می‌فهمد، مثل اینکه با ضبط صوت ضبط شود و در اختیار دیگران قرار گیرد که در این صورت بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۳

۸۷- اگر شخصی دروغی را به خداوند یا پیامبر (ص) و امامان علیهم السلام نسبت دهد در حالی که مخاطبش گوش نمی‌کند، حکم روزه‌ی وی چیست؟ امام، فاضل، مکارم و نوری: روزه شخص باطل نمی‌شود، اما احتیاط مستحب قضاء آن است.^۴

۱- امام، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۰.

۲- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۸۲.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۰.

۴- امام، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۰.

خوبی، تبریزی و وحید: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش را بگیرد و بعداً روزه را قضا نماید.^۱

سیستانی: روزه‌اش باطل نیست مگر اینکه بعداً در معرض شنیدن کسی باشد که معنایش را می‌فهمد، مثل اینکه با ضبط صوت ضبط شود و در اختیار دیگران قرار گیرد که در این صورت بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۲

۸۸- اگر گوینده دروغی را به خدا یا پیامبر (ص) و امامان علیهم‌السلام نسبت دهد، اما شنوندگان معنای کلام وی را نفهمند، آیا روزه‌اش باطل است؟ امام، فاضل، مکارم و نوری: روزه شخص باطل نمی‌شود، اما احتیاط مستحب قضاء آن است.^۳

خوبی، تبریزی و وحید: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش را بگیرد و بعداً روزه را قضا نماید.^۴

سیستانی: روزه‌اش باطل نیست مگر اینکه بعداً در معرض شنیدن کسی باشد که معنایش را می‌فهمد، مثل اینکه با ضبط صوت ضبط شود و در اختیار دیگران قرار گیرد که در این صورت بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۵

۱- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۸۲.
 ۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۰.
 ۳- امام، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۰.
 ۴- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۸۲.
 ۵- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۰.

۸۹- چنانچه فرد به وسیله نوشتن، کنایه، اشاره و غیره به خدا یا پیامبر (ص) و امامان علیهم السلام دروغی را نسبت دهد، آیا باطل شدن روزه اش منوط به وجود مخاطب است؟

امام، فاضل، مکارم و نوری: بله اگر مخاطب نداشته باشد یا مخاطب معنای آن خبر و نسبت دروغ را نفهمد، روزه اش باطل نمی شود هر چند احتیاط مستحب این است که آن را قضا نماید.^۱

خویی، تبریزی و وحید: اگر کلامش مخاطب نداشته باشد یا مخاطب معنای کلام را نفهمد، بنابر احتیاط واجب روزه اش را بگیرد و بعداً آن را قضا نماید.^۲

سیستانی: بله اگر مخاطب نداشته باشد و یا مخاطب معنای آن خبر و نسبت دروغ را نفهمد، روزه اش باطل نمی شود. گر چه احتیاط مستحب این است که روزه اش را قضا نماید؛ و اگر کلام وی، هر چند الآن مخاطب نداشته باشد ولی بعداً در معرض شنیدن کسی باشد که معنایش را می فهمد، مثل اینکه با ضبط صوت، ضبط شود و در اختیار دیگری قرار بگیرد، در این صورت بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود.^۳

قصد دروغ گفتن

۹۰- اگر شخصی به شوخی دروغی را به خداوند یا پیامبر (ص) و امامان علیهم السلام نسبت دهد، حکم روزه اش چیست؟
امام، خویی، بهجت، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی و نوری: روزه اش باطل نمی شود.^۴

۱- امام، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الخامس و م ۲۰.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر الرابع و م ۹۸۲.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الخامس و م ۲۰.

۴- امام: تحریر الوسیلة، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، السادس؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، ۲۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۸؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۵.

۹۱- اگر روزه‌دار، مطلبی را با تصور اینکه دروغ است به خدا یا پیامبر (ص) و امامان علیهم‌السلام نسبت دهد و سپس معلوم شود که دروغ نبوده، حکم روزه‌ی وی چیست؟

خویی، بهجت، تبریزی، وحید، صافی، شبیری و نوری: اگر شخص روزه‌دار بداند که چنین دروغی روزه را باطل می‌کند، روزه‌اش باطل است. ولی اگر علم به دروغ بودن آن نداشته باشد، در این صورت روزه‌اش صحیح است.^۱

امام و فاضل: اگر قصد دروغ بستن به خدا و پیامبر (ص) و امامان علیهم‌السلام داشته باشد و بعد راست از کار درآید، چه علم داشته باشد که چنین دروغی روزه را باطل می‌کند یا علم نداشته باشد، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۲

سیستانی و مکارم: اگر شخص روزه‌دار علم داشته باشد که چنین دروغی روزه را باطل می‌کند، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است. ولی اگر علم به دروغ بودن آن نداشته باشد، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۳

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، النیة، م ۹۸۰ و المفطرات، الرابع؛ بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۱۰۹۹ و ۱۰۸۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۶ و ۱۲۷۳؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۷ و النیة، م ۲۲؛ شبیری: رساله، م ۱۵۶۳، ۱۵۷۹ و ۱۶۰۸.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۱۲؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۷ و النیة، م ۲۲.

۳- سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۷ و النیة، م ۲۲.

علم به دروغ بودن

۹۲- اگر روزه‌دار با وجود گمان یا شک به دروغ بودن مطلبی آن را به صورت قطعی به خدا یا پیامبر (ص) و امامان علیهم‌السلام نسبت دهد، روزه‌ی وی چه حکمی دارد؟

امام و فاضل: اگر به صورت نقل و حکایت نسبت دهد اشکال ندارد ولی اگر احتمال دروغ بودن بدهد یا گمان غیر معتبر به دروغ بودن داشته باشد جایز نیست به صورت قطعی خبر بدهد ولی روزه را باطل نمی‌کند.^۱

سیستانی و مکارم: در صورتی که احتمال یا ظن به دروغ داشته باشد، خبر دادن از آن مطلب به صورت قطعی و یقینی جایز نیست و بنابر احتیاط واجب روزه را باطل می‌کند، مگر اینکه دلیل و حجت شرعی بر آن خبر داشته باشد که در این صورت خبر دادن به صورت قطعی و یقینی جایز می‌شود.^۲

خویی: در صورتی که احتمال یا ظن به دروغ داشته باشد، خبر دادن از آن مطلب به صورت قطعی و یقینی جایز نیست و روزه را باطل می‌کند.^۳

بهبخت: اگر شک دارد که خبر کذب است یا نه و نسبت دهد، بنابر اقوی روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۴

نوری: در صورتی که احتمال یا ظن به دروغ داشته باشد، خبر دادن از آن مطلب به صورت قطعی و یقینی جایز نیست و روزه را باطل می‌کند، مگر اینکه دلیل و حجت شرعی بر آن خبر داشته باشد که در این صورت خبر دادن به صورت قطعی و یقینی جایز می‌شود.^۵

۱- امام و فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۴
 ۲ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۴
 ۳. خوئی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۴
 ۴- بهبخت: رساله، م ۱۲۹۶
 ۵- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۴

۹۳- اگر روزه‌دار مطلبی را بدون توجه به دروغ بودن یا دروغ نبودن آن بیان نماید و سپس آشکار شود که دروغ بوده، آیا روزه‌اش باطل می‌گردد؟
همه مراجع: روزه‌اش باطل نیست، چون اگر روزه‌دار به خدا و پیغمبر و جانشینان آن از روی عمد نسبت دروغ دهد، روزه‌ی او باطل است.^۱

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، السادس؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، درس ۶۰، ص ۲۴۶ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الخامس؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۸؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۰۵؛ وحید: رساله، م ۱۶۰۴؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، ما یجب الامساک عنه، السادس.

دروغ بستن بر غیر خدا، امامان و انبیاء

۹۴- آیا دروغ بستن بر حضرت زهرا (سلام الله علیها) روزه را باطل می کند؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی و نوری:
 احتیاط واجب این است اگر روزه دار عمداً به حضرت زهرا (سلام الله علیها)
 نسبت دروغ دهد، روزه اش باطل است.^۱
 بهجت: دروغ بستن به حضرت زهرا سلام الله علیها از روی عمد روزه را
 باطل می کند.^۲
 سیستانی: اگر روزه دار عمداً به حضرت زهرا سلام الله علیها نسبت دروغ
 بدهد، روزه اش باطل نمی شود هر چند احتیاط مستحب این است که روزه اش
 را بعداً قضا نماید.^۳
 شبیری: بنابر احتیاط اگر روزه دار عمداً به حضرت زهرا سلام الله علیها
 نسبت دروغ بدهد، روزه اش باطل است.^۴
 توجه: طبق نظر آیت الله شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق
 ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با
 رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود
 باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۱- امام، خویی، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۹؛ خامنه‌ای: استفتائات سایت، احکام روزه، مبطلات روزه، س ۱۴۵ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶ تبریزی: رساله، م ۱۶۰۵؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الرابع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۵.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۸.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۹ و رساله، م ۱۵۷۷.

۴- شبیری: رساله، م ۱۶۰۵.

۹۵- آیا دروغ بستن بر پیامبران گذشته و اوصیای ایشان روزه را باطل

می‌کند؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی و نوری: بنا بر احتیاط واجب اگر روزه‌دار عمداً به پیامبران گذشته و جانشینان آنان نسبت دروغ دهد، روزه‌اش باطل است.^۱

بهجت: اگر روزه‌دار عمداً به پیامبران گذشته و جانشینان آنان نسبت دروغ دهد، روزه‌اش باطل است.^۲

سیستانی: اگر روزه‌دار عمداً به پیامبران و جانشینان آنان نسبت دروغ بدهد، روزه‌اش باطل نمی‌شود هر چند احتیاط مستحب این است که روزه‌اش را بعداً قضا نماید.^۳

شبیری: بنا بر احتیاط اگر روزه‌دار عمداً به پیامبران گذشته و جانشینان آنان نسبت دروغ بدهد، روزه‌اش باطل است.^۴

۹۶- آیا دروغ بستن بر امامزادگان همچون حضرت عباس (ع)، حضرت

زینب (س) و حضرت معصومه (س)، موجب بطلان روزه می‌گردد؟

همه مراجع: دروغ بستن بر امامزادگان اگرچه حرام است، اما روزه را باطل نمی‌کند.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، السادس؛ خامنه‌ای: استفتائات سایت، احکام روزه، مبطلات روزه، س ۱۴۴ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الرابع؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۹؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۵.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۸.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۹.

۴- شبیری: رساله، م ۱۶۰۵.

۵- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، با استفاده از السادس؛ خامنه‌ای: استفتائات سایت، احکام روزه، مبطلات روزه، با استفاده از س ۷۴ و ۱۴۴ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، با استفاده از الرابع؛ بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۱۰۹۸؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، با استفاده از الخامس و م ۱۹؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۲۹۵؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۶۰۵.

۹۷- آیا دروغ بستن بر علمای دین و اولیای الهی روزه را باطل می‌کند؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، صافی و نوری: دروغ بستن بر فقها و مجتهدین و راویان حدیث اگرچه حرام است اما روزه را باطل نمی‌کند مگر اینکه به دروغ بستن بر خدا و رسول خدا (ص) برگردد که در این صورت روزه‌اش باطل می‌شود.^۱

سیستانی و مکارم: دروغ بستن بر فقها و مجتهدین و راویان حدیث اگرچه حرام است ولی موجب باطل شدن روزه نمی‌شود مگر اینکه به دروغ بستن بر خدا و رسول خدا (ص) برگردد که در این صورت بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۲

۱- امام، خویی، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۵؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۸۵۰؛ تبریزی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۱۰۴؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۲۹۵.

۲- سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۵.

دروغ بستن از روی عذر

جهل

۹۸- اگر روزه‌دار حکم دروغ بستن بر خدا و معصومین (علیهم‌السلام) را بداند اما نداند که فلان مطلب دروغ است و آن را به خدا یا معصومین (علیهم‌السلام) نسبت دهد، حکم روزه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش صحیح است.^۱

۹۹- اگر روزه‌دار نداند که دروغ بستن بر خدا یا پیامبر و ائمه علیهم‌السلام روزه را باطل می‌کند، آیا با انجام این عمل، روزه‌ی وی باطل می‌شود؟ در صورت باطل شدن روزه‌اش، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟
خوبی و تبریزی: در جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده است (جاهل قاصر) و جاهلی که کوتاهی کرده است (جاهل مقصر) روزه باطل است و قضا دارد ولی کفاره ندارد، مگر اینکه شخص بر حرمت دروغ آگاه بوده باشد، هرچند نداند که دروغ بستن روزه را باطل می‌کند، در این صورت کفاره واجب می‌شود.^۲
امام: اگر روزه‌دار در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)،

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۲ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر الرابع بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۹ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۸؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۶؛ شبیری: رساله، م ۱۶۰۷.
۲- خوبی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و فصل فی کفارة الصوم.

روزه‌اش باطل است و بنابر احتیاط واجب کفاره نیز واجب می‌شود ولی اگر کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد کفاره واجب نمی‌شود، هر چند در این مورد احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد، ولی چنانچه بداند دروغ بستن حرام است ولی نداند روزه را باطل می‌کند، در هر دو قسم جاهل بنابر احتیاط واجب کفاره واجب است؛ و اگر معتقد باشد این عمل از جهت روزه حرام است، کفاره واجب می‌شود.^۱

خامنه‌ای: اگر به سبب بی‌اطلاعی از حکم شرعی کاری را انجام دهد که روزه را باطل می‌کند، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و باید آن را قضا کند ولی کفاره واجب نیست اما اگر آگاه به حرمت این عمل باشد ولی نداند که روزه را باطل می‌کند، بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۲

بهجت: اگر روزه‌دار در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره دارد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، همانند جاهل مقصر روزه‌اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد.^۳

فاضل: در جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) و جاهلی که کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه باطل است و قضا دارد و بنابر احتیاط واجب در جاهل مقصر کفاره هم واجب می‌شود ولی در جاهل قاصر کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد. ولی چنانچه بداند دروغ بستن حرام است ولی نداند روزه را

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم

۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

باطل می‌کند، در هر دو قسم جاهل بنا بر احتیاط واجب کفاره واجب است؛ و اگر معتقد باشد این عمل از جهت روزه حرام است، کفاره واجب می‌شود.^۱ سیستانی: روزه‌ی جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) و جاهلی که کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، بنا بر احتیاط واجب باطل است مگر جاهل قاصری که خیال نمی‌کرده دروغ روزه را باطل می‌کند یا جاهلی که حجت شرعی داشته بر اینکه دروغ بستن روزه را باطل نمی‌کند که در این صورت روزه‌اش باطل نیست و در هیچ‌یک از صورت‌ها کفاره واجب نیست.^۲

وحید: در جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده است (جاهل قاصر) و جاهلی که کوتاهی کرده است (جاهل مقصر) روزه باطل است و قضا دارد ولی کفاره ندارد، مگر اینکه شخص بر حرمت دروغ آگاه بوده باشد یا آن را احتمال بدهد، هرچند نداند که دروغ بستن روزه را باطل می‌کند، در این صورت کفاره واجب می‌شود.^۳

مکارم: اگر نداند این کار روزه را باطل می‌کند و در حال روزه به خداوند و یا معصومین علیهم‌السلام دروغ نسبت دهد روزه‌اش باطل می‌شود و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد.^۴

صافی: اگر روزه‌دار در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید کفاره هم بدهد ولی اگر جاهلی باشد که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته

۱- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الخامس و فصل فیما یتعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم و رساله، م ۱۷۰۷.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الخامس و فصل فیما یتعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۳- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و فصل فی کفارة الصوم.

۴- مکارم: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.

باشد، کفاره واجب نیست هرچند در این مورد احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد.^۱

شبیری: اگر کاری را که روزه را باطل می کند انجام دهد ولی به واسطه ندانستن مسئله خیال می کرده که این کار حلال است، فقط قضا لازم است هرچند می توانسته مسئله را یاد بگیرد و در یادگیری آن کوتاهی کرده؛ اما اگر در حلال و حرام بودن آن شک و تردید داشته باشد، قضا و کفاره بر او واجب می شود.^۲

نوری: اگر روزه دار در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه اش باطل است و بنابر احتیاط واجب کفاره هم دارد و اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است اما کفاره لازم نیست هرچند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد. ولی اگر شخص بداند این کار حرام است ولی نداند روزه را باطل می کند، در این صورت کفاره واجب می شود.^۳

۱۰۰- اگر روزه دار یقین کند که مطلبی دروغ نیست و آن را به خدا یا معصومین (علیهم السلام) نسبت دهد و سپس مشخص شود که دروغ بوده چه وظیفه ای دارد؟

همه مراجع: روزه اش صحیح است.^۴

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۲- شبیری: رساله م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

۳- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه، الخامس و فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۱۲ و ۱۸؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶ و همان، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الرابع و التتمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۹ و ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۶ و ۲۸؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۶ و ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۰۷.

فراموشی

۱۰۱- اگر روزه‌دار فراموش کند روزه است و به خدا یا معصومین (علیهم‌السلام) نسبت دروغ دهد، حکم روزه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: اگر از روی فراموشی و بدون قصد چیزهایی که روزه را باطل می‌کند انجام بدهد، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۱

۱۰۲- اگر روزه‌دار فراموش کند که نسبت دادن دروغ به خدا یا معصومین (علیهم‌السلام) روزه را باطل می‌کند و به ایشان نسبت دروغ دهد، آیا روزه‌ی وی باطل است و در صورت بطلان، وظیفه‌اش نسبت به امساک، قضا و کفاره چیست؟
همه مراجع: اگر از روی فراموشی و بدون قصد چیزهایی که روزه را باطل می‌کند انجام بدهد، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۲

۱۰۳- اگر روزه‌دار دروغ بودن مطلبی را فراموشی کند و آن را به خدا یا معصومین (علیهم‌السلام) نسبت دهد آیا روزه‌ی وی باطل است و در صورت بطلان وظیفه‌ی وی نسبت به امساک، قضا و کفاره چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش صحیح است.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، ما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۲

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، ما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۲

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، المفطرات م ۲۶ و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۲.

اضطرار

۱۰۴- اگر روزه‌دار از روی اضطرار و ناچاری همچون تقیه به خدا یا معصومین (علیهم‌السلام) نسبت دروغ دهد، حکم روزه‌ی وی چیست؟
 امام، خویی، فاضل، سیستانی و نوری: اگر ناچار شود به خدا و رسول خدا (ص) دروغ ببندد؛ همچون کسی که به خاطر تقیه از ترس ظالمی دروغ بگوید، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۱
 مکارم: بنابر احتیاط واجب باید روزه‌اش را قضا کند؛ مگر اینکه دروغی که می‌گوید از بدعت‌های آنان باشد و آنها به آن معتقد باشند که در این صورت روزه‌اش صحیح است.^۲

اکراه

۱۰۵- اگر روزه‌دار از روی اکراه به خدا یا پیامبر (ص) و امامان (علیهم‌السلام) نسبت دروغ دهد، حکم روزه‌ی وی چیست؟
 مسئله دو صورت دارد:
 الف) اکراه از باب تقیه باشد:
 امام، خویی، فاضل، سیستانی و نوری: اگر به خاطر تقیه از ترس ظالم مجبور شود دروغی به خدا یا پیامبر (ص) و امامان (علیهم‌السلام) نسبت دهد، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۳

۱- امام، خویی، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۶.
 ۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۶.
 ۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۶؛ خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۱۰۰۵ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۶؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الخامس و م ۲۶ و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱.

مکارم: اگر به خاطر تقیه از ترس ظالم مجبور شود دروغی را به خدا یا پیامبر (ص) و امامان (علیهم السّلام) نسبت دهد، بنابر احتیاط واجب باید روزه اش را بعداً قضا کند؛ مگر اینکه دروغی که می گوید از بدعت های آنان باشد و آنها به آن معتقد باشند که در این صورت روزه اش صحیح است.^۱

(ب) اکراه از باب تقیه نباشد:

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: اگر از روی اکراه به خدا یا معصومین علیهم السلام به جز حضرت زهرا سلام الله علیها دروغی ببندد، روزه اش باطل می شود و باید قضا کند؛ و اگر به حضرت زهرا سلام الله علیها دروغی ببندد، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود و باید قضا کند.^۲

خامنه ای، سیستانی و مکارم: اگر از روی اکراه به خدا یا معصومین علیهم السلام دروغی ببندد، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود و باید قضا کند.^۳

۱- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الخامس و م ۲۶ و فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات، قبل از م ۱.

۲- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۱۸ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۶؛ خوئی تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۱۰۰۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الخامس و م ۲۶ و فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۳؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۷، قسمت هفتم.

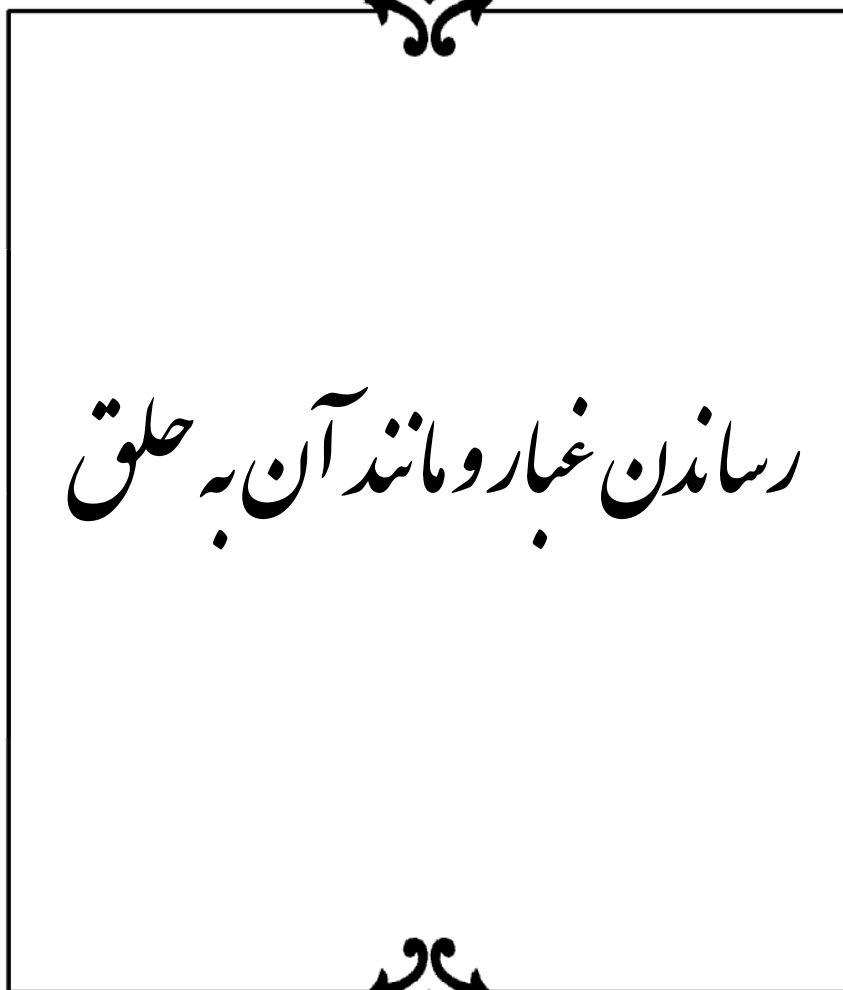
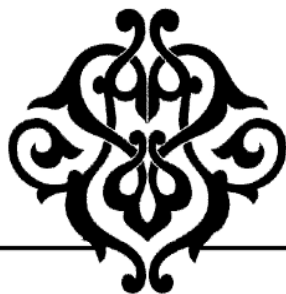
۳- خامنه ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۷ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الخامس و م ۲۶ و فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات، قبل از م ۱.

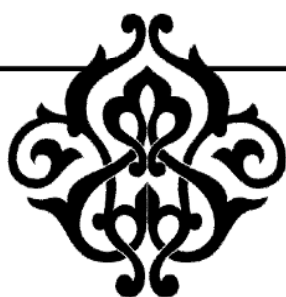
اشتباه

۱۰۶- آیا دروغ بستن بر خدا و پیامبر (ص) و امامان (ع) از روی اشتباه زبانی، موجب بطلان روزه می‌گردد؟
 همه مراجع: دروغ بستن بر خدا، پیامبر (ص) و امامان علیهم السلام اگر از روی عمد و اختیار باشد، موجب باطل شدن روزه می‌شود؛ اما اگر از روی سهو و اشتباه باشد روزه را باطل نمی‌کند.^۱

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، السادس و م ۱۸؛ خامنه‌ای: استفتائات سایت، احکام روزه، مبطلات، س ۱۶۹ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۸ و ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۲۶ و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۵ و ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۰۵ و ۱۶۶۶۲.

رساندن عمار و مانند آن به خلق

ملاک در مبطل بودن غبار

۱۰۷- آیا رساندن هر نوع غباری به حلق باعث باطل شدن روزه می‌گردد یا فقط غبار غلیظ روزه را باطل می‌کند؟

امام، بهجت، فاضل و نوری: غبار غلیظ روزه را باطل می‌کند و غبار غیر غلیظ آن را باطل نمی‌کند و فقط احتیاط مستحب است که قضای روزه‌اش را بجا آورد.^۱

خویی، تبریزی و وحید: بنابر احتیاط واجب فرو بردن غبار غلیظ و غیر غلیظ روزه را باطل می‌کند.^۲

خامنه‌ای: بنابر احتیاط واجب فرو بردن غبار غلیظ روزه را باطل می‌کند.^۳ سیستانی: اگر غبار به قدری غلیظ باشد که ذرات خاک در دهان جمع شود به طوری که عرفاً بر فرو بردن آن خوردن گفته شود، روزه را باطل می‌کند و اگر غبار غلیظ به این حد نباشد، احتیاط واجب است که روزه شخص باطل می‌شود، ولی غبار غیر غلیظ باطل نمی‌کند، هر چند احتیاط

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الثامن؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۴؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، السادس.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السادس.

۳- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶.

مستحب است که قضای روزه‌اش را نیز بجا آورد.^۱
مکارم: اگر غبار به قدری باشد که در دهان تبدیل به گِل شود، باطل
 کننده روزه است و گرنه روزه را باطل نمی‌کند.^۲
صافی: غبار غلیظ موجب باطل شدن روزه است و غبار غیر غلیظ، احتیاط
 واجب این است که روزه را باطل می‌کند.^۳
شبیری: غبار غلیظی که فرو بردن آن عرفاً خوردن محسوب می‌شود، بنا بر
 احتیاط این است که روزه را باطل می‌کند ولی غبار غلیظی که به این حد
 نرسد و همچنین غبار غیر غلیظ، روزه را باطل نمی‌کند، هر چند احتیاط
 مستحب است که آن را قضا نماید.^۴
توجه: طبق نظر آیت‌الله شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق
 ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با
 رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود
 باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السادس.
 ۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السادس.
 ۳- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، المفطرات، م ۱۳۰۱.
 ۴- شبیری: رساله، م ۱۶۱۲.

موارد ملحق به غبار

بخار غلیظ

۱۰۸- رساندن بخار آب مانند بخار موجود در حمام و سونا به حلق برای روزه‌دار چه حکمی دارد؟
 خویی، تبریزی و وحید: احتیاط واجب این است که روزه‌دار بخار غلیظ را به حلق نرساند.^۱

امام و سیستانی: فرو بردن بخار آب روزه را باطل نمی‌کند مگر آنکه بخار آب به گونه‌ای باشد که در دهان جمع شود و فرو رود به طوری که عرفاً به آن نوشیدن آب گفته شود که در این صورت روزه را باطل می‌کند.^۲

بهجت: بخار غلیظ روزه را باطل می‌کند، ولی غیر غلیظ اشکالی ندارد.^۳

فاضل: احتیاط واجب آن است که روزه‌دار بخار غلیظ را به حلق نرساند و مقصود بخاری است که مانند دود است و از نزدیک دیده می‌شود و مشتمل بر ذرات آب است اما بخار داخل حمام معمولی اشکالی ندارد.^۴

مکارم: احتیاط واجب این است که روزه‌دار بخار غلیظ را به حلق نرساند ولی رفتن به حمام اشکال ندارد، هر چند فضای حمام را بخار گرفته باشد.^۵

۱- خویی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، السادس؛ تبریزی: رساله، م ۱۶۱۴؛ وحید: رساله، م ۱۶۱۳.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الثامن؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، السادس.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۴.

۴- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، السادس و جامع المسائل، ج ۱، س ۵۵۱.

۵- مکارم: رساله، م ۱۳۶۲.

شبیری: اگر غبار و مانند آن (که بخار را هم شامل می‌شود) به گونه‌ای باشد که به فرو بردن آن خوردن گفته شود، در صورتی که احتمال می‌داده غبار و بخار به حلق او خواهد رسید، احتیاط واجب این است که روزه آن روز را تمام نماید و قضای آن را هم بجا آورد.^۱

نوری: احتیاط واجب است که از بخار غلیظ اجتناب کند. ولی اگر بخار غلیظ به حدی برسد که در دهان تبدیل به آب می‌شود، روزه‌اش را باطل می‌کند.^۲

۱۰۹- آیا مه غلیظ، روزه را باطل می‌کند؟

امام، سیستانی و نوری: اگر بخار آب (که شامل مه هم می‌شود) در دهان جمع شود و روزه‌دار آن را فرو برد، به طوری که عرفاً به آن نوشیدن آب گفته شود، روزه باطل است.^۳

شبیری: اگر غبار و مانند آن (مانند مه) به گونه‌ای باشد که به فرو بردن آن خوردن گفته شود، در صورتی که احتمال می‌داده غبار و بخار به حلق او خواهد رسید، احتیاط واجب این است که روزه‌ی آن روز را تمام نماید و قضای آن را هم بجا آورد.^۴

۱- شبیری: رساله، م ۱۶۱۵.

۲- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السادس و رساله، م ۱۶۰۲.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثامن؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السادس و استفتائات سایت، مبطلات روزه، س ۱۳؛ نوری: رساله، م ۱۶۰۲.

۴- شبیری: رساله، م ۱۶۱۵.

دود غلیظ

۱۱۰- آیا دود ناشی از دخانیات و امثال آن روزه را باطل می‌کند؟

امام، خامنه‌ای، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: احتیاط واجب این است که دود سیگار حکم غبار غلیظ را دارد و هر حکمی که غبار غلیظ داشته باشد، همان حکم بر دود سیگار و مانند آن جاری می‌شود.^۱

خوبی و مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه را باطل می‌کند.^۲

بهجت: سیگار و مانند آن از مصادیق دود غلیظ است و دود غلیظ روزه را باطل می‌کند.^۳

فاضل: احتیاط واجب این است که دود سیگار روزه را باطل می‌کند.^۴

شبیری: در ماه مبارک رمضان، سیگار کشیدن و استعمال سایر دخانیات به صورت آشکار به گونه‌ای که بی‌احترامی به روزه به شمار آید، جایز نیست، بلکه بنابر احتیاط در غیر این صورت نیز استفاده نشود و چنانچه روزه‌دار در ماه مبارک رمضان از دخانیات استفاده کند، بنابر احتیاط در بقیه‌ی روز از کارهایی که روزه را باطل می‌کند خودداری نماید و روزه‌ی آن روز را نیز قضا کند.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثامن؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۶۰؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السادس؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فیما یجب الامساک عنه، الامر السادس؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۳.

۲- خوبی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فیما یجب الامساک عنه، السادس؛ مکارم: رساله، م ۱۳۶۲.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۴ و استفتائات، ج ۲، س ۲۸۹۶.

۴- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فیما یجب الامساک عنه، السادس.

۵- شبیری: رساله، م ۱۶۱۴.

۱۱۱- آیا رساندن دود غلیظ مانند دود ناشی از سوختن هیزم و دود غلیظ اتومبیل و امثال آنها به حلق، روزه را باطل می‌کند؟
 خویی، تبریزی و وحید: احتیاط واجب این است که دود غلیظ و غیر غلیظ روزه را باطل می‌کند.^۱
 سیستانی و مکارم: احتیاط واجب این است که دود غلیظ روزه را باطل می‌کند، اما دود غیر غلیظ روزه را باطل نمی‌کند.^۲
 امام: دود روزه را باطل نمی‌کند مگر دود سیگار که بنابر احتیاط واجب روزه را باطل می‌کند.^۳
 بهجت: رساندن دود غلیظ به حلق روزه را باطل می‌کند.^۴

گاز

۱۱۲- آیا استفاده از اسپری‌هایی که برای باز کردن راه تنفسی (نظیر ونتولین) استفاده می‌شود، روزه را باطل می‌کند؟
 امام و فاضل: کسی که برای تنفس از وسیله ای استفاده می‌کند که به صورت بخار به حلق او می‌رسد، اگر ناچار از استعمال آن باشد و خوردن و آشامیدن بر آن صدق نکند، اشکال نداشته و روزه را باطل نمی‌کند.^۵
 خامنه‌ای و خویی: اشکال ندارد.^۶
 بهجت: اگر به صورت گاز رقیق باشد، روزه را باطل نمی‌کند و در غیر این صورت روزه باطل است.^۷

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السادس.
 ۲- سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السادس؛ مکارم: استفتائات، ج ۳، س ۲۹۵.
 ۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثامن.
 ۴- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۴.
 ۵- امام: استفتائات، ج ۱، روزه، س ۶؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۵۵۰ و ۵۵۲.
 ۶- خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، احکام پزشکی، روزهی بیماران خاص، س ۱۸۶ و ۱۸۷، خویی: المسائل الشرعیة، ج ۱، مسائل متفرقة فی احکام الصوم، س ۳۰.
 ۷- بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۸۸۰.

تبریزی: استفاده از اسپری برای معالجه، روزه را باطل نمی‌کند.^۱
سیستانی: چنانچه رطوبتی وارد مجرای غذا نشود، مانعی ندارد.^۲
مکارم: اگر به صورت گاز رقیق وارد بدن می‌شود، مانعی ندارد و روزه‌اش صحیح است.^۳
صافی: اگر مضطر به استعمال باشد، به قدر ضرورت اکتفا کند و روزه را بگیرد و اگر بدون اسپری نمی‌تواند قضا کند، برای هر روز یک مد طعام هم بدهد.^۴
نوری: با اکتفا به مقدار ضرورت، اشکال ندارد.^۵

۱- تبریزی: استفتائات، ج ۱، س ۶۵۵.
۲- سیستانی: سایت، استفتائات، مطولات روزه، س ۲۲.
۳- مکارم: استفتائات، ج ۱، س ۲۸۵.
۴- صافی: هدایة السائل، س ۶۱۸.
۵- نوری: استفتائات، ج ۱، س ۲۱۲.

رساندن غبار به حلق از روی عذر

فراموشی

۱۱۳- اگر روزه‌دار از روی فراموشی روزه، غبار غلیظ و مانند آن را به حلق برساند، آیا روزه‌ی وی باطل است و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه‌اش نسبت به امساک، قضا و كفاره چیست؟
همه مراجع: رساندن غبار غلیظ در صورت فراموشی، روزه را باطل نمی‌کند.^۱

۱۱۴- اگر روزه‌دار فراموش نماید که رساندن غبار غلیظ و مانند آن، روزه را باطل می‌کند و این کار را انجام دهد، حکم روزه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: رساندن غبار غلیظ در صورت فراموشی، روزه را باطل نمی‌کند.^۲

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثامن؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السادس؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۴؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السادس؛ صافی: هداية العباد، کتاب الصوم، م ۱۳۰۲ و ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۱۲.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثامن؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السادس؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۴؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السادس؛ صافی: هداية العباد، کتاب الصوم، م ۱۳۰۲ و ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۱۲.

جهل و ندانستن

۱۱۵- اگر روزه‌دار نداند که رساندن غبار غلیظ و مانند آن به حلق روزه را باطل می‌کند، آیا روزه‌اش به واسطه رساندن غبار غلیظ و مانند آن به حلق باطل می‌شود؟ در صورت باطل شدن، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟
خامنه‌ای، خوبی، تبریزی و وحید: بنابر احتیاط واجب در جاهل قاصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده) و جاهل مقصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده)، روزه باطل می‌شود و باید قضا کند ولی کفاره ندارد.^۱
امام: اگر روزه‌دار در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه‌اش باطل است و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد. ولی اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد کفاره واجب نیست، هرچند در این مورد دادن کفاره احتیاط مستحب است.^۲

بهبخت: اگر روزه‌دار جاهل باشد چه اینکه در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) یا کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره واجب است و اگر جاهل قاصر باشد و توجه به سؤال کردن از مسئله هم نداشته باشد، کفاره واجب نیست هرچند احتیاط مستحب است.^۳

فاضل: در جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) و جاهلی که کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه باطل است و

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶؛ خوبی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیه و فصل فی کفارة الصوم.
۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱.
۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

قضا دارد و بنابر احتیاط واجب در جاهل مقصر کفاره هم واجب می شود ولی در جاهل قاصر کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۱

وحید: بنابر احتیاط واجب در جاهل قاصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده) و جاهل مقصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده)، روزه باطل می شود و باید قضا کند ولی کفاره ندارد، مگر اینکه شخص شک داشته باشد که این عمل روزه را باطل می کند یا نه و در عین حال آن را انجام دهد که در این صورت کفاره نیز واجب می شود.^۲

سیستانی: جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده (جاهل قاصر) در صورتی که اصلاً احتمال نمی داد به وسیله ی غبار غلیظ روزه اش باطل می شود یا حجت شرعی بر باطل شدن روزه نداشته باشد، در این صورت روزه اش باطل نمی شود؛ اما جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و جاهل قاصری که شک در باطل شدن روزه به وسیله غبار غلیظ دارد، اگر غبار غلیظ در دهانش تبدیل به گل شود که فرو بردن آن عرفاً خوردن گفته می شود، در این صورت روزه اش باطل است، اما اگر غبار غلیظ تبدیل به گل نشود، بنابر احتیاط واجب باطل می شود. در هر دو صورت قضا واجب است ولی کفاره ندارد.^۳

مکارم: اگر نداند این کار روزه را باطل می کند و در حال روزه غبار غلیظ را به حلق خود برساند روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد. (ایشان غباری را باطل کننده می داند که در دهان تبدیل به گل شود).^۴

۱- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فیما یجب الامساک عنه، السادس و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۲- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و فصل فی کفارة الصوم.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فیما یجب الامساک عنه، السادس و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۴- مکارم: رساله، م ۱۳۹۹ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فیما یجب الامساک عنه، السادس و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

صافی: اگر روزه‌دار در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و علاوه بر قضا، باید کفاره هم بدهد ولی اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، کفاره واجب نیست هرچند در این مورد دادن کفاره احتیاط مستحب است.^۱

شبییری: فقط قضا واجب است و حتی اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده (جاهل مقصر)، در این صورت درست است که گنهکار است ولی کفاره لازم نیست. ولی اگر شك و تردید داشت که رساندن غبار به حلق برای روزه‌دار حرام است یا حلال، در این صورت کفاره هم لازم است. (ایشان غباری را باطل کننده می‌داند که عرفاً به فرو بردن آن خوردن گفته شود).^۲

نوری: اگر روزه‌دار در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و بنابر احتیاط واجب کفاره هم دارد و اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است ولی کفاره واجب نیست هرچند احتیاط مستحب است.^۳

۱۱۶- اگر روزه‌دار به گمان اینکه غبار غلیظ به حلقش نمی‌رسد، از رسیدن آن به حلق جلوگیری نکرد و غبار به حلقش رسید، حکم روزه‌ی وی چیست؟
خویی، تبریزی، سیستانی، مکارم و نوری: اگر گمان می‌کرده که به حلق نمی‌رسد، اشکالی ندارد.^۴

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۲- شبیری: رساله م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

۳- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فیما يجب الامساک عنه، السادس و فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۴- خویی، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، السادس؛ تبریزی: رساله، م ۱۶۱۵.

فاضل، وحید، صافی و شبیری: چنانچه اطمینان داشته باشد که به حلق نمی‌رسد، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۱

امام: روزه‌ی او باطل نیست مگر اینکه در فضای دهانش جمع شود و عمداً آن را بخورد که در این صورت روزه‌اش باطل می‌شود.^۲

بہجت: اگر فکر می‌کرد که به حلق نمی‌رسد باطل نمی‌شود مگر اینکه در دهانش جمع شود و تبدیل به گِل شود و او عمداً آن را فرو برد، در این صورت باطل می‌شود.^۳

مشقت شدید

۱۱۷- اگر جلوگیری از رسیدن غبار غلیظ و غیر غلیظ به حلق برای روزه‌دار مشقت شدید داشته باشد و به حلقش برسد، حکم روزه‌اش چیست؟

خویی، تبریزی، سیستانی و وحید: اگر جلوگیری از رسیدن غبار غلیظ و غیر غلیظ به حلق برای روزه‌دار مشقت شدید باشد و غبار به حلقش برسد، روزه باطل نیست.^۴

امام: اگر جلوگیری از رسیدن غبار غلیظ به حلق برای روزه‌دار مشقت شدید داشته باشد و غبار به حلقش برسد، بنابر احتیاط واجب روزه باطل است.^۵

بہجت: اگر جلوگیری از رسیدن غبار غلیظ به حلق برای روزه‌دار مشقت شدید داشته باشد و غبار به حلقش برسد، روزه باطل است.^۶

۱- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السادس؛ وحید: رساله، م ۱۶۱۴؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۶۱۵.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثامن.

۳- بہجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۴.

۴- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السادس؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السادس.

۵- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثامن.

۶- بہجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۴ و ۱۱۴۰.

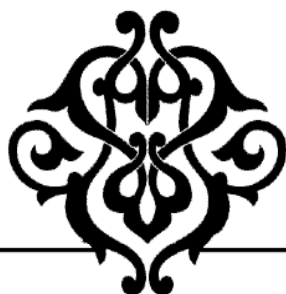

صافی: اگر جلوگیری از رسیدن غبار غلیظ به حلق برای روزه‌دار مشقت شدید داشته باشد و غبار به حلقش برسد، روزه‌اش باطل می‌شود و اگر غبار غیر غلیظ باشد، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۱

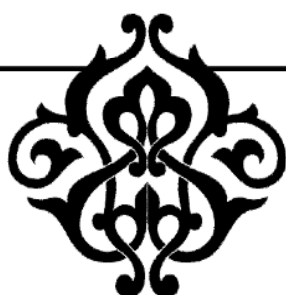
اشتباه

۱۱۸- اگر از روی غفلت یا ناخواسته غبار غلیظ به حلق روزه‌دار برسد، وظیفه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: اگر غبار از روی غفلت یا قهراً وارد حلق شود، اشکالی ندارد.^۲

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۱.
۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الثامن؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۷؛ خویی، فاضل، سیستانی، نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السادس؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السادس و رساله، م ۱۳۶۳؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۴؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۱۶؛ وحید: رساله، م ۱۶۱۵؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۲.

فرو بردن تمام سردر آب

شرایط فرو بردن

بودن تمام سر در آب در یک زمان

۱۱۹- فرو بردن چه مقداری از سر در آب روزه را باطل می‌کند؟

امام، خامنه‌ای، فاضل، مکارم و صافی: فرو بردن تمام سر به صورتی که تمام سر در زمان واحد زیر آب قرار گیرد، بنا بر احتیاط واجب موجب باطل شدن روزه می‌شود هر چند بدن بیرون آب باشد و فرقی نمی‌کند که به یک باره (دفعی) تمام سرش را زیر آب فرو ببرد یا به صورت تدریجی آن را زیر آب فرو ببرد، در هر دو صورت بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۱

خویی، بهجت، تبریزی، وحید و نوری: فرو بردن تمام سر به صورتی که تمام سر در زمان واحد زیر آب قرار گیرد، روزه را باطل می‌کند هر چند بدن بیرون آب باشد و فرقی نمی‌کند که به یک باره (دفعی) تمام سرش را زیر آب فرو ببرد یا به صورت تدریجی آن را زیر آب فرو ببرد، در هر دو صورت روزه‌اش باطل می‌شود.^۲

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، السابع؛ خامنه‌ای: استفتائات سایت، احکام روزه، مبطلات روزه، س ۱۵۳ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۸؛ فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع؛ صافی: هدایة العباد، ج ب ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۸.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الخامس؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۱؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع.

سیستانی: فرو بردن تمام سر در آب روزه را باطل نمی کند، هر چند کراهت شدید دارد.^۱

شبییری: فرو بردن تمام سر در آب به صورتی که تمام سر در زمان واحد زیر آب قرار گیرد، برای روزه دار حرام است ولی روزه را باطل نمی کند.^۲

۱۲۰- اگر روزه دار سر را به صورت تدریجی وارد آب نماید به نحوی که قبل از آنکه آب، تمام سر را فرا گیرد، مقداری از سر را بیرون بیاورد، حکم روزه اش چیست؟

همه مراجع: روزه اش صحیح است و اشکالی ندارد.^۳

۱۲۱- آیا فرو بردن تمام سر در آب به جز قسمتی از موها روزه را باطل می کند؟

خویی، تبریزی، فاضل، وحید و نوری: اگر تمام سر زیر آب رود و مقداری از موها بیرون بماند، روزه باطل می شود.^۴

امام، خامنه‌ای، مکارم و صافی: اگر تمام سر زیر آب رود و مقداری از موها بیرون بماند، بنا بر احتیاط واجب روزه باطل می شود.^۵

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع.

۲- شبییری: رساله، م ۱۶۱۷ و ۱۶۱۸.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، السابع؛ خامنه‌ای: استفتائات سایت، احکام روزه، مبطلات روزه، س ۱۵۵ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الخامس؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۱؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۸؛ شبییری: رساله، م ۱۶۱۸.

۴- خویی، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع؛ تبریزی: رساله، م ۱۶۲۰؛ وحید: رساله، م ۱۶۱۹.

۵- امام و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۸، م ۴؛ صافی: رساله، م ۱۶۲۰.

سیستانی: هر چند فرو بردن سر در آب برای روزه‌دار کراهت شدید دارد، اما روزه را باطل نمی‌کند.^۱

شبییری: اگر روزه‌دار تمام سر را در زیر آب فرو ببرد هر چند مقداری از موها باقی بماند، حرام است ولی روزه را باطل نمی‌کند.^۲

۱۲۲- اگر بر سر روزه‌دار آب فراوانی ریخته شود (مانند آبشار یا آب موتورخانه ی زمین کشاورزی و ...) در صورتی که آب یک دفعه تمام سر را در بر بگیرد، آیا این عمل روزه را باطل می‌کند؟

امام، فاضل و مکارم: اگر روزه‌دار آب را روی سرش بریزد تا زمانی که به آن فرو بردن سر در آب گفته نشود روزه را باطل نمی‌کند، اگرچه تمام سرش را فرا بگیرد. ولی اگر آب زیادی از نهر، آبشار یا ناودان بزرگ و مانند آن از بالا به پایین بریزد یا سرایش باشد و سر خود یا تمام بدن خود را زیر آن آب نگاه دارد که تمام سر را فرا گیرد، بنابر احتیاط واجب روزه را باطل می‌کند چون زیر آب بردن سر به آن گفته می‌شود.^۳

خویی و نوری: اگر روزه‌دار آب را روی سر بریزد تا زمانی که به آن فرو بردن سر در آب گفته نشود روزه را باطل نمی‌کند، اگرچه تمام سرش را فرا بگیرد. اما اگر آب زیادی از نهر، آبشار یا ناودان بزرگ و مانند آن از بالا به پایین بریزد یا سرایش باشد و سر خود یا تمام بدن خود را زیر آن آب نگاه دارد که تمام سر را فرا گیرد، روزه را باطل می‌کند چون سر زیر آب کردن بر آن صادق است.^۴

سیستانی و شبیری: روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۵

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع.

۲- شبیری: رساله، م ۱۶۲۰.

۳- امام، فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۳۳.

۴- خویی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۳۳.

۵- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۳۳؛ شبیری: رساله، م ۱۶۱۷.

۱۲۳- آیا روزه به واسطه فرو بردن تمام سر در آب مضاف یا سایر مایعات مثل گلاب و... باطل می‌شود؟

امام، خامنه‌ای و وحید: فرو بردن تمام سر در آب مضاف روزه را باطل نمی‌کند. البته در مثل گلاب، بنابر احتیاط واجب باید اجتناب کرد (امام: خصوصاً اگر بوی آن رفته باشد).^۱

بهجت، صافی و نوری: بنابر احتیاط واجب نباید تمام سر را در آب‌های مضاف فرو ببرد.^۲

خویی و تبریزی: آب مضاف حکم آب مطلق را ندارد، بنابراین با فرو بردن تمام سر در آن روزه باطل نمی‌شود.^۳

سیستانی و شبیری: احتیاط مستحب آن است که روزه‌دار سر را در گلاب و آب‌های مضاف و مایعات دیگر فرو نبرد.^۴

فاضل: روزه با فرو بردن تمام سر در سایر مایعات باطل نمی‌شود، ولی در آب مضاف خصوصاً در مثل گلاب به ویژه اگر بوی آن از بین برود بنابر احتیاط واجب باید از فرو بردن سر در حال روزه اجتناب کرد.^۵

مکارم: بنابر احتیاط واجب نباید تمام سر را در سایر مایعات به ویژه در آب مضاف فرو ببرد.^۶

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، السابع؛ خامنه‌ای: استفتائات سایت، احکام روزه، مبطلات، س ۱۵۹؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۸۳.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۸؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۳۰.

۳- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۸۳.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۳۰؛ شبیری: رساله، م ۱۶۲۱.

۵- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۳۰.

۶- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۳۰.

۱۲۴- اگر روزه‌دار شک کند که تمام سرش در آب فرو رفته یا نه حکم روزه‌ی وی چیست؟

خویی، تبریزی، مکارم، وحید و نوری: روزه‌اش صحیح است ولی اگر به قصد اینکه تمام سر را زیر آب ببرد، در آب فرو رود و شک کند که تمام سر زیر آب رفته یا نه روزه‌اش باطل است.^۱

امام، فاضل، سیستانی و شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۲

خامنه‌ای: روزه‌اش صحیح است ولی اگر به قصد اینکه تمام سر را زیر آب ببرد، در آب فرو رود و شک کند که تمام سر زیر آب رفته یا نه روزه‌اش بنا بر احتیاط واجب باطل است.^۳

صافی: اگر قصد داشت که سر را زیر آب فرو ببرد و شک کرد که تمام سر زیر آب رفته یا نه بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است.^۴

توجه: غیر از امام و آیت الله فاضل بقیه مراجع قصد انجام باطل کننده‌ی روزه را مبطل روزه می‌دانند، همچنین آیت الله سیستانی و آیت الله شبیری فرو بردن سر در آب را باطل کننده‌ی روزه نمی‌دانند.

نبود مانع در سر

۱۲۵- منظور از موانعی که در بحث فرو بردن تمام سر در آب، مانع از باطل شدن روزه می‌گردد، چیست؟ (آیا چسب یا روغن هم مانع محسوب می‌شود؟)
امام، فاضل و مکارم: منظور از مانع این است که شخص سرش را در ظرفی مانند شیشه و مثل آن داخل کند و بعد ظرف را در آب فرو برد که در

۱- خویی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۴۸؛ تبریزی: رساله، م ۱۶۱۹؛ وحید: رساله، م ۱۶۱۸.

۲- امام، فاضل، سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۴۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۱۷.

۳- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۸.

۴- صافی: رساله، م ۱۶۱۹.

این صورت روزه‌اش باطل نمی‌شود؛ اما اگر سرش را با چیزی مانند روغن آغشته کند، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۱

خوبی و نوری: منظور از مانع این است که شخص سرش را در ظرفی مانند شیشه و مثل آن داخل کند و بعد ظرف را در آب فرو برد که در این صورت روزه‌اش باطل نمی‌شود؛ اما اگر سرش را با چیزی مانند روغن آغشته کند، مانع از باطل شدن روزه نمی‌شود.^۲

تبریزی و وحید: منظور از مانع این است که شخص سرش را در ظرفی مانند شیشه و مثل آن داخل کند و بعد ظرف را در آب فرو برد که در این صورت روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۳

سیستانی و شبیری: فرو بردن تمام سر در آب موجب باطل شدن روزه نمی‌شود.^۴

بہجت: یعنی مانع و حائل غلیظی دور سر را فرا گرفته یا چیزی که به سر آغشته می‌شود و مانع از رسیدن آب به سر می‌شود که در این صورت روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۵

صافی: یعنی اگر شخص داخل چیزی مانند زیردریایی که شبیه اتاق است و به بدن چسبیده نیست زیر آب برود، روزه‌اش باطل نمی‌شود، اما اگر چیزی مانند کلاه غواصی باشد که حتی به سر هم نچسبد، بنا بر احتیاط واجب روزه را باطل می‌کند؛ زیرا سر زیر آب کردن به آن صدق می‌کند.^۶

۱- امام، فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۳۱.

۲- خوبی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر الخامس؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۳۱.

۳- تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الخامس.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۳۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۱۷.

۵- بہجت: رساله، م ۱۳۰۰.

۶- صافی: جامع الاحکام، ج ۱، روزه، س ۴۵۰ و استفتانات جامعة الزهراء، احکام روزه، حکم غواصی با کلاه در حال روزه.

۱۲۶- اگر روزه‌دار چیزی را روی سرش بگذارد که مانع از رسیدن آب به تمام سرش شود و سپس سرش را زیر آب کند، آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟

امام، فاضل و مکارم: هرگاه چیزی را به سر بمالد که مانع از رسیدن آب به سر می‌شود بعد سرش را در آب فرو ببرد، احتیاط این است که روزه‌اش باطل است. ولی اگر سرش را داخل ظرفی مانند شیشه و مثل آن قرار دهد و آن ظرف را در آب فرو برد، روزه باطل نمی‌شود.^۱

خویی، تبریزی و وحید: اگر شخص سرش را داخل شیشه یا مثل آن قرار دهد همچنان که غواصان انجام می‌دهد و در آب فرو روند، روزه‌ی آنها باطل نمی‌شود.^۲

سیستانی و شبیری: فرو بردن تمام سر در آب موجب باطل شدن روزه نمی‌شود.^۳

خامنه‌ای: کسی که با پوشیدن لباس مخصوص (مانند لباس غواصی) بدون اینکه بدنش خیس شود در آب فرو رود، اگر لباس به سر او چسبیده باشد، صحت روزه‌اش محل اشکال است و بنابر احتیاط واجب قضای آن لازم است.^۴

بهبخت: اگر مانع و حائل غلیظی دور سر را گرفته و یا چیزی به سر آغشته شده که مانع از رسیدن آب به آن باشد، فرو بردن تمام سر در آب بنابر اظهر، روزه را باطل نمی‌کند.^۵

صافی: زیر آب رفتن با لباس غواصی بنابر احتیاط واجب روزه را باطل

۱- امام، فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۳۱.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الخامس.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۳۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۱۷.

۴- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۸.

۵- بهبخت: رساله، م ۱۳۰۰.

می‌کند. ولی اگر شخص داخل زیردریایی که شبیه اتاق است و چسبیده به بدن نیست زیر آب برود، روزه باطل نمی‌شود.^۱

نوری: هرگاه چیزی را به سر بمالد که مانع از رسیدن آب به سر می‌شود، بعد سرش را در آب فرو ببرد، روزه‌ی او باطل می‌شود. ولی اگر سرش را داخل ظرفی مانند شیشه یا مثل آن قرار دهد و آن ظرف را در آب فرو ببرد، روزه باطل نخواهد شد.^۲

۱۲۷- آیا فرو رفتن در آب به وسیله زیر دریایی روزه را باطل می‌کند؟
همه مراجع: روزه باطل نمی‌شود.^۳

۱- صافی: جامع الاحکام، ج ۱، روزه، س ۴۵۰.

۲- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۳۱.
۳- امام، العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۳۱؛
خامنه‌ای: رساله آموزشی، درس ۶۱، ص ۲۴۸؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی،
کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۳۱؛ خوبی، تبریزی و وحید:
منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الخامس؛ بهجت: رساله، م ۱۳۰۰ و استفتانات، ج ۲، س
۲۸۵۸؛ صافی: جامع الاحکام، ج ۱، روزه، س ۴۵۰؛ شبیری: رساله، م ۱۶۱۷.

فرو بردن از روی عذر

فراموشی

۱۲۸- اگر روزه‌دار از روی فراموشی، سرش را در آب فرو ببرد، حکم روزه‌ی

وی چیست؟

همه مراجع: اگر فراموش کند که روزه است و سر را در آب فرو برد، روزه‌ی او باطل نمی‌شود.^۱

۱۲۹- اگر روزه‌دار فراموش نماید که فرو بردن تمام سر در آب، مبطل روزه

است و این کار را انجام دهد، حکم روزه‌ی وی چیست؟

همه مراجع: اگر از روی فراموشی بوده باشد، روزه باطل نیست.^۲

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۸. خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۳۹ و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۲۲ و ۱۶۲۴.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۸. خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۳۹ و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، مقدمه؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۲۲ و ۱۶۲۴.

۱۳۰- اگر روزه‌دار از روی فراموشی تمام سرش را زیر آب ببرد و در زمانی که سرش زیر آب است یادش بیاید، وظیفه‌اش چیست؟
 امام، خامنه‌ای، فاضل، مکارم و صافی: چنانچه در زیر آب یادش بیاید که روزه است، باید فوراً سر را بیرون آورد و چنانچه بیرون نیاورد، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۱
 خویی، بهجت، تبریزی، وحید و نوری: اگر فراموش کند که روزه است و سر را در آب فرو برد، چنانچه در زیر آب یادش بیاید که روزه است باید فوراً سر را بیرون آورد و چنانچه بیرون نیاورد، روزه‌اش باطل می‌شود.^۲
 سیستانی: فرو بردن تمام سر در آب مبطل روزه نیست، ولی کراهت شدید دارد.^۳
 شبیری: چنانچه در زیر آب یادش بیاید که روزه است، باید فوراً سر را بیرون آورد و چنانچه بیرون نیاورد، معصیت کرده است، ولی روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۴

جهل و ندانستن

۱۳۱- اگر روزه‌دار نداند که فرو بردن تمام سر در آب موجب بطلان روزه می‌شود، آیا روزه‌اش باطل می‌شود و در صورت بطلان روزه وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟
 خویی، تبریزی و وحید: در جاهل قاصر و مقصر روزه باطل می‌شود و قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۵

۱- امام، فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر السابع و م ۳۹؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۸ صافی: رساله، م ۱۶۲۴.
 ۲- خویی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر السابع و م ۳۹؛ بهجت: رساله، م ۱۳۰۴؛ تبریزی: رساله، م ۱۶۲۴؛ وحید: رساله، م ۱۶۲۳.
 ۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر السابع و م ۳۹.
 ۴- شبیری: رساله، م ۱۶۲۴.
 ۵- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و فصل فی کفارة الصوم.

خامنه‌ای و مکارم: اگر به سبب بی‌اطلاعی از حکم شرعی تمام سرش را زیر آب فرو برد، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و باید آن را قضا نماید ولی کفاره واجب نیست.^۱

سیستانی و شبیری: روزه‌ی شخص باطل نمی‌شود.^۲

امام: اگر روزه‌دار جاهل مقصر باشد، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و بنابر احتیاط واجب کفاره هم بدهد. ولی اگر جاهل قاصر باشد، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله را هم نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۳

بهجت: اگر روزه‌دار جاهل باشد چه قاصر و چه مقصر، روزه‌اش باطل است و باید آن را قضا کند و بر جاهل مقصر که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده کفاره نیز واجب است. ولی بر جاهل قاصر که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۴

فاضل: در جاهل قاصر و مقصر بنابر احتیاط واجب روزه باطل است و بنابر احتیاط واجب در جاهل مقصر کفاره هم واجب می‌گردد ولی در جاهل قاصر کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۵

وحید: در جاهل قاصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده) و جاهل مقصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده)، روزه باطل می‌شود و باید قضا

۱- خامنه‌ای: رساله آموزشی، درس ۶۱، ص ۲۴۸ و اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷؛ مکارم: رساله، م ۱۳۹۹.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر السابع؛ شبیری: رساله، م ۱۶۱۷.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، السابع و م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار.

۴- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

۵- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، المفطرات، السابع و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

کند ولی کفاره ندارد، مگر اینکه شخص شک داشته باشد که این عمل روزه را باطل می‌کند یا نه و در عین حال آن را انجام دهد که در این صورت کفاره نیز واجب می‌شود.^۱

صافی: اگر روزه‌دار جاهل مقصر باشد، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و باید کفاره هم بدهد. ولی اگر جاهل قاصر باشد، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند در این مورد کفاره احتیاط مستحب است.^۲

نوری: اگر روزه‌دار جاهل مقصر باشد روزه‌اش باطل است و بنا بر احتیاط واجب کفاره هم دارد و در صورت جاهل قاصر بودن، روزه‌ی او بنا بر احتیاط باطل است ولی کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۳

اضطرار

۱۳۲- اگر روزه‌دار از روی اضطرار (مثلاً برای نجات کسی که در حال غرق شدن است)، خود را در آب بیندازد و سرش در آب فرو رود، آیا روزه‌اش باطل می‌شود و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟

امام، فاضل، مکارم و صافی: اگر برای آنکه کسی را از غرق شدن نجات دهد، سر را در آب فرو برد، اگرچه نجات دادن او واجب باشد، روزه‌اش بنا بر احتیاط واجب باطل می‌شود ولی کفاره ندارد.^۴

۱- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم و فصل فی کفارة الصوم.

۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۸ و م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۳- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۴- امام، فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۴۱؛ صافی: رساله، م ۱۶۲۷.

خویی، تبریزی، وحید و نوری: اگر برای آنکه کسی را از غرق شدن نجات دهد، سر را در آب فرو برد، اگرچه نجات دادن او واجب باشد، روزه‌اش باطل می‌شود ولی کفاره ندارد.^۱

سیستانی: فرو بردن تمام سر در آب روزه را باطل نمی‌کند.^۲
شبیری: سر به زیر آب بردن برای روزه‌دار همیشه حرام نیست، بلکه ممکن است به جهتی همچون نجات دادن کسی جایز یا لازم باشد.^۳

۱۳۳- اگر لازم باشد روزه‌دار غسل نماید و غسل کردن وی متوقف بر غسل ارتماسی باشد، وظیفه‌ی وی چیست؟

امام و فاضل: اگر روزه‌ی واجب معین باشد (روزه‌ای که در وقت معینی باید گرفته شود مانند روزه‌ی ماه رمضان و روزه، نذر معین)، باید تیمم کند، برخلاف واجب موسع (روزه‌ای که وقت معینی ندارد و هر وقت بخواهد می‌تواند بگیرد، مانند روزه‌ی قضا و کفاره) یا روزه‌ی مستحب که در این صورت باید غسل کند و بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۴
خویی: هرگاه روزه‌دار جنب شود و بخواهد غسل جنابت کند و غسل کردن او متوقف بر غسل ارتماسی باشد و روزه‌ی واجب معین باشد، باید تیمم کند. برخلاف واجب موسع یا روزه‌ی مستحب که باید غسل کند و روزه دیگر روزه بگیرد.^۵

۱- خویی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۴۱؛ تبریزی: رساله، م ۱۶۲۷؛ وحید: رساله، م ۱۶۲۶.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۴۱.

۳- شبیری: رساله، م ۱۶۲۷.

۴- امام و فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۴۲.

۵- خویی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۴۲.

سیستانی: فرو بردن تمام سر در آب روزه را باطل نمی‌کند.^۱
 نوری: اگر روزه‌ی واجب معین باشد (روزه‌ای که در وقت معینی باید گرفته شود مانند روزه‌ی ماه رمضان و روزه، نذر معین)، باید تیمم کند، برخلاف واجب موسع (روزه‌ای که وقت معینی ندارد و هر وقت بخواهد می‌تواند بگیرد، مانند روزه‌ی قضا و كفاره) یا روزه‌ی مستحب که در این صورت باید غسل کند و روزه‌اش باطل می‌شود.^۲

اکراه

۱۳۴- اگر روزه‌دار از روی اکراه سرش را در آب فرو ببرد، حکم روزه‌ی وی

چیست؟

خویی، بهجت، تبریزی، وحید و نوری: روزه‌اش باطل می‌شود.^۳
 امام، خامنه‌ای، فاضل، مکارم و صافی: بنا بر احتیاط روزه‌اش باطل می‌شود.^۴

سیستانی و شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۵

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۴۲.
 ۲- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۴۲.
 ۳- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۱۰۰۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۴۰.
 ۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، السابع و م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع و م ۴۰؛ صافی: هدیة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۳ و ۱۲۹۸.
 ۵- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، السابع؛ شبیری: رساله، م ۱۶۱۷.

اجبار

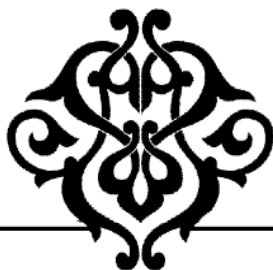
۱۳۵- اگر سر روزه‌دار را با اجبار در آب فرو برند، حکم روزه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش صحیح است.^۱

اشتباه

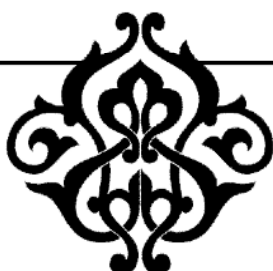
۱۳۶- اگر روزه‌دار با علم به اینکه سرش در آب فرو نمی‌رود، مشغول شنا کردن باشد ولی ناگهان از روی سهو سرش در آب فرو برود آیا روزه‌اش باطل می‌شود و در صورت باطل شدن روزه وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش صحیح است.^۲

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، احکام روزه، ص ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، با استفاده از تتمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۴۰؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۳۱۳؛ شبیری: رساله، م ۱۶۱۷ و ۱۶۲۴.

۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۴؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۸. خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۳۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۲؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۲۳؛ وحید: رساله، م ۱۶۲۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۲۹۹ و رساله، م ۱۶۲۳.

باقی ماندن بر جنابت تا اذان صبح

۱ مراد از باقی ماندن بر جنابت، غسل نکردن و همچنین تیمم بدل از غسل نکردن می باشد.

در روزهی رمضان

باقی ماندن از روی عذر

خوابیدن تا اذان صبح

با یقین به بیدار نشدن

۱۳۷- اگر شخص جنب، یقین داشته باشد در صورتی که بخوابد تا اذان صبح بیدار نمی‌شود، آیا خوابیدن برای او جایز است؟
امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری:
خوابیدن - در صورتی که غسل نکرده - جایز نیست.^۱
سیستانی و مکارم: بنابر احتیاط واجب اگر غسل نکرده، نباید بخوابد.^۲
بهجت: اگر در نخوابیدن عسر و حرج (مشقت و سختی شدید) برای او نباشد، بنابر احتیاط واجب نباید بخوابد.^۳

۱- امام، خویی، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۵؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۰؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۳۴؛ وحید: رساله، م ۱۶۳۳؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۳.
۲- سیستانی: رساله، م ۱۵۹۸؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۵.
۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷.

۱۳۸- اگر شخص جنب علم دارد اگر بخوابد تا اذان صبح بیدار نمی‌شود، بخوابد و تا اذان صبح هم بیدار نشود، آیا روزه‌ی وی باطل است و در صورت بطلان وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش باطل و قضا و کفاره دارد.^۱

با یقین یا احتمال به بیدار شدن

قصد انجام ندادن غسل

۱۳۹- شخص جنبی که احتمال می‌دهد اگر بخوابد پیش از اذان صبح بیدار می‌شود، چنانچه تصمیم داشته باشد بعد از بیدار شدن غسل نکند، در صورتیکه بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود حکم روزه‌ی وی چیست؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش باطل و قضا و کفاره دارد.^۲
مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره هم دارد.^۳

۱- امام: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۵؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، درس ۶۲، ص ۲۵۰؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۳۴؛ وحید: رساله، م ۱۶۳۳؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۳.
۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۹۹۳؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الثامن و م ۵۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۴؛ شبیری: رساله، م ۱۶۳۸.
۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الثامن و م ۵۶.

قصه انجام دادن غسل

فواب اول

۱۴۰- منظور از خواب اول، دوم و سوم چیست؟

مسئله دو صورت دارد:

الف) شخصی که در بیداری جنب شده است:

همه مراجع: خواب اول: شخص بعد از جنب شدن بخوابد. خواب دوم: شخص از خواب اول (قبل از اذان صبح) بیدار شود و دوباره بخوابد. خواب سوم: شخص از خواب دوم (قبل از اذان صبح) بیدار شود و دوباره بخوابد.

ب) کسی که در خواب جنب شده (محتلم) است:

امام، خامنه ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، مکارم، وحید و نوری: خواب اول: خوابی را که شخص در آن جنب شده، خواب اول حساب نمی شود، بلکه اگر بعد از بیدار شدن از خوابی که در آن جنب شده، دوباره بخوابد، خواب اول محسوب می شود. خواب دوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب اول، دوباره بخوابد، خواب دوم حساب می شود. خواب سوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب دوم، باز هم بخوابد، خواب سوم حساب می شود.^۱

سیستانی: خواب اول: خوابی را که شخص در آن جنب شده، خواب اول گفته می شود. خواب دوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب اول، دوباره بخوابد، خواب دوم گفته می شود. خواب سوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب دوم، باز هم بخوابد، خواب سوم حساب می شود.^۲

۱- امام، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۶؛ خامنه ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۳ و ۹۹۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷ و رساله، م ۱۳۱۴؛ شبیری: رساله، م ۱۶۳۹.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۶.

صافی: خواب اول: اگر شخص در خواب جنب شود، بنا بر احتیاط واجب خوابی را که شخص در آن جنب شده، خواب اول گفته می‌شود. خواب دوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب اول، دوباره بخوابد، بنا بر احتیاط واجب خواب دوم گفته می‌شود. خواب سوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب دوم، باز هم بخوابد، بنا بر احتیاط واجب خواب سوم حساب می‌شود.^۱

۱۶۱- شخص جنبی که یقین یا احتمال می‌دهد قبل از اذان صبح می‌تواند از خواب اول بیدار شود با تصمیم بر غسل نمودن پس از بیداری، بخوابد ولی تا اذان صبح بیدار نشود حکم روزه‌ی وی چیست؟

خویی، تبریزی، وحید و شبیری: روزه‌اش صحیح است ولی در صورتی که عادت بر بیدار شدن نداشته روزه‌اش باطل می‌شود و باید آن را قضا کند و احتیاط مستحب این است که کفاره نیز بدهد.^۲

فاضل، مکارم و نوری: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد و بخوابد ولی تا اذان صبح بیدار نشود، روزه‌اش صحیح است. اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته و بخوابد و قبل از اذان صبح بیدار نشود، روزه‌اش باطل می‌شود و علاوه بر قضا بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۳

امام: روزه‌اش صحیح است، هر چند احتیاط مستحب است که قضا کند.^۴
خامنه‌ای: روزه‌اش صحیح است.^۵

بهجت: اگر یقین یا اطمینان به بیدار شدن داشته باشد و بخوابد و تا قبل از اذان صبح بیدار نشود، روزه‌اش صحیح است.^۶

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۴ و رساله، م ۱۶۴۰.
۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۹۳؛ شبیری: رساله، م ۱۶۳۶ و ۱۶۳۹.
۳- فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۵۶.
۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۱.
۵- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۸.
۶- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷.

سیستانی: اگر عادت به بیدار شدن داشته و یا اطمینان به بیدار شدن داشته باشد، مثلاً ساعت کوک کرده و بخوابد و قبل از اذان صبح بیدار نشود، روزه اش صحیح است و آلاً باید بنابر احتیاط واجب قضای آن روز را گرفته و کفاره نیز بدهد.^۱

صافی: در صورتی که احتمال می‌داد بیدار شود و عادت به بیدار شدن هم داشت و یا اطمینان به بیدار شدن داشت، بخوابد و قبل از اذان صبح بیدار نشود، روزه اش صحیح است. اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته و بخوابد و قبل از اذان صبح بیدار نشود، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۲

فواب دوم

۱۴۲- اگر شخص جنبی که پس از بیدار شدن از خواب اول احتمال می‌دهد با خوابیدن مجدد می‌تواند قبل از اذان صبح بیدار شود و با تصمیم بر غسل نمودن پس از بیداری، برای بار دوم بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، وظیفه‌ی وی چیست؟

خویی، تبریزی، وحید و شبیری: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد، روزه را قضا کند و در صورتی که عادت به بیدار شدن نداشته باشد، علاوه بر قضا مستحب است کفاره نیز بدهد.^۳

خامنه‌ای: باید قضای آن روز را بجا آورد.^۴

امام: باید بقیه‌ی روز از انجام چیزهایی که روزه را باطل می‌کند اجتناب نماید و روزه اش را قضا کند.^۵

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۵۶.

۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۳ و ۱۲۹۴.

۳- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۹۳؛ شبیری: رساله، م ۱۶۳۹.

۴- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۸.

۵- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۱.

فاضل و نوری: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد و بخوابد ولی بیدار نشود، باید روزه‌اش را قضا کند؛ اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته باشد و بخوابد و بیدار نشود، علاوه بر قضا بنابر احتیاط واجب باید کفاره نیز بدهد.^۱
بهجت: اگر یقین یا اطمینان به بیدار شدن دارد و بخوابد و بیدار نشود، باید آن روز را قضا کند و بنابر احتیاط واجب کفاره دهد.^۲

سیستانی: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد و یا اطمینان به بیدار شدن داشته باشد مثلاً ساعت کوک کند و بخوابد ولی بیدار نشود، بنابر احتیاط واجب باید روزه‌اش را قضا کند؛ اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته باشد و یا اطمینان به بیدار شدن نداشته باشد، بنابر احتیاط واجب علاوه بر قضا واجب کفاره هم بدهد.^۳

مکارم: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد و بخوابد ولی بیدار نشود، بنابر احتیاط واجب باید روزه‌اش را قضا کند؛ اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته باشد، بنابر احتیاط واجب باید هم قضا کند و هم کفاره بدهد.^۴

صافی: اگر عادت به بیداری یا اطمینان به آن دارد، در صورتی که بخوابد و بیدار نشود باید بقیه‌ی روز از انجام چیزهایی که روزه را باطل می‌کند اجتناب نماید و روزه‌اش را قضا کند ولی کفاره ندارد. اگر عادت به بیدار شدن نداشته و بخوابد و صبح بیدار نشود، روزه‌اش باطل است و علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب کفاره هم بدهد.^۵

۱- فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۵۶.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الثامن م ۵۶.

۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۶.

۵- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۳ و ۱۲۹۴.

خواب سوم به بعد

۱۴۳- اگر شخص جنبی که پس از بیدار شدن از خواب دوم احتمال می‌دهد با خوابیدن مجدد می‌تواند قبل از اذان صبح بیدار شود و با تصمیم بر غسل نمودن پس از بیداری، برای بار سوم بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود وظیفه‌ی وی چیست؟

خامنه‌ای: باید روزه‌اش را قضا کند.^۱

امام، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، شبیری و نوری: باید روزه‌اش را قضا کند و بنابر احتیاط مستحب کفاره نیز بدهد.^۲
 بهجت: باید آن روز را قضا کند و کفاره هم بدهد.^۳
 فاضل: باید روزه‌اش را قضا کند و بنابر احتیاط واجب کفاره بدهد.^۴
 مکارم: بنابر احتیاط واجب باید روزه‌اش را قضا کند ولی کفاره احتیاط مستحب است.^۵

صافی: اگر عادت به بیدار شدن یا اطمینان به آن دارد و احتمال بیداری می‌دهد، دوباره بخوابد و تا طلوع فجر بیدار نشود روزه‌اش باطل است و بنابر احتیاط مستحب کفاره هم بدهد؛ اما اگر عادت به بیدار شدن ندارد یا اطمینان به آن ندارد، باید روزه‌اش را قضا کند و بنابر احتیاط واجب کفاره هم بدهد.^۶

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتاءات، س ۷۷۸.

۲- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۱۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۹۳؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه، م ۵۶؛ شبیری: رساله، م ۱۶۳۹.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷.

۴- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه، م ۵۶؛

۵- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۶.

۶- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۳ و ۱۲۹۴.

تردید در غسل کردن

۱۴۴- شخص جنبی که احتمال می‌دهد اگر بخوابد پیش از اذان صبح بیدار می‌شود، چنانچه تردید داشته باشد که بعد از بیدار شدن غسل کند یا نه در صورتیکه بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود حکم روزه‌ی وی چیست؟
 امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی و نوری: روزه اش باطل است و باید آن را قضا کند و کفاره نیز بدهد.^۱
 سیستانی: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و باید آن را قضا کند و کفاره نیز بدهد.^۲
 مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و باید آن را قضا کند.^۳
 شبیری: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل و علاوه بر قضا کفاره لازم است.^۴

توجه نداشتن به غسل

۱۴۵- شخص جنبی که احتمال می‌دهد اگر بخوابد پیش از اذان صبح بیدار می‌شود، چنانچه غفلت داشته باشد که بعد از بیدار شدن باید غسل کند، در صورتیکه بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود حکم روزه‌ی وی چیست؟
 خویی و تبریزی: روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و در خواب سوم بنابر احتیاط مستحب کفاره نیز بدهد.^۵
 امام: اگر در خواب اول باشد، روزه‌اش صحیح است ولی در خواب دوم و سوم روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و در خواب سوم، علاوه بر قضا بنابر احتیاط مستحب کفاره هم بدهد.^۶

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۹۳؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۶ و صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۴
 ۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۶.
 ۳- مکارم: رساله، م ۱۳۷۷.
 ۴- شبیری: رساله، م ۱۶۳۸.
 ۵- خویی، تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۹۳.
 ۶- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۱.

بهبخت: اگر اطمینان به بیدار شدن دارد و یا در صورت نخوابیدن دچار سختی شدید (عسر و حرج) می شود، در این صورت اگر در خواب اول باشد، روزه اش باطل می شود و باید قضا کند و در خواب دوم علاوه بر قضا بنابر احتیاط واجب کفاره نیز واجب است و همچنین در خواب سوم علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب است.^۱

فاضل: مسئله دو صورت دارد: الف) عادت به بیدار شدن دارد؛ در این صورت اگر خواب اول باشد، روزه اش صحیح است ولی در خواب دوم و سوم روزه اش باطل است و باید قضا کند و در خواب سوم، بنابر احتیاط واجب کفاره هم بدهد. ب) عادت به بیدار شدن ندارد؛ در این صورت روزه اش مطلقاً (چه خواب اول، چه خواب دوم و چه خواب سوم) باطل است و بنابر احتیاط واجب کفاره هم باید بدهد.^۲

سیستانی: مسئله دو صورت دارد: الف) عادت و اطمینان به بیدار شدن دارد؛ که در این صورت بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و باید قضا کند. ب) عادت و اطمینان به بیدار شدن ندارد؛ که در این صورت بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و بنابر احتیاط واجب علاوه بر قضا کفاره هم بدهد.^۳

مکارم: مسئله دو صورت دارد: الف) عادت به بیدار شدن دارد؛ که در این صورت اگر در خواب اول باشد، روزه اش صحیح است ولی اگر خواب دوم و سوم باشد، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود و باید قضا کند و در خواب سوم کفاره هم مستحب است. ب) عادت به بیدار شدن ندارد؛ که در این صورت بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۴

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷.

۲- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۶.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۶.

۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۶.

وحید: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و در خواب سوم بنا بر احتیاط مستحب کفاره نیز بدهد.^۱

صافی: مسئله دو صورت دارد: الف) عادت یا اطمینان به بیدار شدن دارد؛ که در این صورت اگر در خواب اول باشد، روزه‌اش صحیح است ولی اگر در خواب دوم و سوم باشد، روزه‌اش باطل است و باید در بقیه روز از انجام کارهایی که روزه را باطل می‌کند خودداری کند و در خواب سوم بنا بر احتیاط مستحب کفاره نیز بدهد. ب) عادت یا اطمینان به بیدار شدن ندارد؛ که در این صورت بنا بر احتیاط واجب باید روزه‌اش را قضا کند و کفاره هم بدهد.^۲

شبیری: اگر در خواب اول باشد، روزه‌اش صحیح است ولی بنا بر احتیاط مستحب قضا کند؛ اما اگر در خواب دوم و سوم باشد، روزه‌اش باطل می‌شود و در خواب سوم مستحب است که کفاره نیز بدهد.^۳

نوری: مسئله دو صورت دارد: الف) عادت به بیدار شدن دارد؛ که در این صورت اگر در خواب اول باشد، روزه‌اش صحیح است ولی اگر در خواب دوم و سوم باشد، روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا کند و در خواب سوم بنا بر احتیاط مستحب کفاره هم بدهد. ب) عادت به بیدار شدن ندارد؛ که در این صورت علاوه بر قضا بنا بر احتیاط واجب کفاره هم واجب می‌شود.^۴

۱- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۹۳.

۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۳ و ۱۲۹۴.

۳- شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۶۳۷ و ۱۶۳۹.

۴- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و م ۵۶.

فراموشی

۱۴۶- اگر شخص در شب ماه رمضان جنب شود و روزه‌ی فردا را فراموش کند و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، وظیفه‌ی وی چیست؟
امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و آن روز تا مغرب از کارهایی که روزه را باطل می‌کند اجتناب کند.^۱
بهجت: اگر فراموش کند یا نداند که ماه رمضان است و قبل از ظهر متوجه شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌ی او باطل است و باید قضا کند.^۲

۱۴۷- اگر شخص در شب ماه رمضان جنب شود و تا اذان صبح غسل یا تیمم را فراموش نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟
خامنه‌ای و بهجت: روزه‌اش باطل است.^۳
شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۴

۱- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۴ و رساله، م ۱۵۶۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۷۸؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، النیة، م ۱۲ و رساله، م ۱۶۱۸؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، النیة، م ۱۲ و رساله، م ۱۵۴۲؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، النیة، م ۱۲ و رساله، م ۱۳۲۵؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۵ و رساله، م ۱۵۷۰؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۰؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، النیة، م ۱۲ و رساله، م ۱۵۷۰.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۹.

۳- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۹؛ بهجت: رساله، م ۱۳۰۶.

۴- شبیری: رساله، م ۱۶۳۱.

جهل

۱۴۸- اگر روزه‌دار نداند که قبل از اذان صبح جنب شده است و در طول روز یا پس از چند روز متوجه آن شود، تکلیف وی چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش صحیح است ولی باید برای روزه‌ی فردا غسل کند.^۱

۱۴۹- اگر روزه‌دار نداند که بقا بر جنابت روزه را باطل می‌کند و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، حکم روزه‌ی وی چیست؟
خامنه‌ای، خوبی، تبریزی و وحید: در جاهل قاصر و مقصر، روزه باطل می‌شود و قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۲
امام: اگر روزه‌دار جاهل مقصر باشد، روزه‌اش باطل است و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد، ولی اگر جاهل قاصر باشد، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله را هم نداشته باشد، کفاره واجب نیست هرچند احتیاط مستحب است.^۳
بهجت: در جاهل قاصر و مقصر، روزه باطل می‌شود و قضا و کفاره دارد، مگر جاهل قاصری که توجه به سؤال کردن از مسئله هم نداشته باشد که در

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الامر الخامس؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۷ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۹، م ۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر السابع و م ۹۸۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲؛ شبیری: رساله، م ۱۶۲۸.

۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷؛ خوبی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنبیه و فصل فی کفارة الصوم.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱.

این صورت کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۱
فاضل: در جاهل قاصر و مقصر روزه باطل است و بنابر احتیاط واجب در جاهل مقصر کفاره هم واجب می‌گردد، ولی در جاهل قاصر کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۲

سیستانی: روزه‌ی جاهل قاصری که شک در باطل شدن روزه به وسیله‌ی بقا بر جنابت داشت و همچنین روزه‌ی جاهل مقصر باطل می‌شود مگر جاهل قاصری که اصلاً فکر نمی‌کرد که غسل نکردن موجب باطل شدن روزه می‌گردد یا جاهلی که حجت شرعی داشت که با انجام این کار روزه باطل نمی‌شود که در این دو صورت روزه باطل نیست؛ اما بنابر احتیاط واجب جاهل مقصری که به مسئله توجه داشت و شک داشت که باقی ماندن عمدی بر جنابت روزه را باطل می‌کند، باید کفاره بدهد.^۳

وحید: در جاهل قاصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده) و جاهل مقصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده)، روزه باطل می‌شود و باید قضا کند ولی کفاره ندارد، مگر اینکه شخص شک داشته باشد که باقی ماندن عمدی بر جنابت روزه را باطل می‌کند یا نه و در عین تا اذان صبح غسل نکند در این صورت کفاره نیز واجب می‌شود.^۴

مکارم: اگر نداند بقاء بر جنابت روزه را باطل می‌کند و با این حال روزه بگیرد، روزه‌اش باطل می‌شود و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد.^۵
صافی: اگر روزه‌دار جاهل مقصر باشد، روزه‌اش باطل است و علاوه بر قضا کفاره هم باید بدهد. ولی اگر جاهل قاصر باشد، بنابر احتیاط واجب

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

۲- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن، فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن، فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۴- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم و فصل فی کفارة الصوم.

۵- مکارم: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.

روزه‌اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد کفاره واجب نیست هر چند در این مورد کفاره احتیاط مستحب است.^۱ شبیری: اگر کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد ولی به جهت غفلت یا به واسطه‌ی ندانستن مسئله خیال می‌کرده که این کار حلال است، فقط قضا بر او واجب است هر چند می‌توانسته مسئله را یاد بگیرد و در یاد گرفتن آن کوتاهی کرده که در این صورت اگرچه گناهکار است ولی کفاره لازم نیست؛ اما اگر در حلال و حرام بودن آن تردید داشته باشد، قضا و کفاره بر او واجب می‌شود.^۲

نوری: اگر روزه‌دار جاهل مقصر باشد، روزه‌اش باطل است و بنابر احتیاط کفاره هم دارد و در صورت جاهل قاصر بودن، روزه‌ی او بنابر احتیاط واجب باطل است ولی کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۳

۱۵۰- اگر شخصی پس از مدتی بفهمد که به دلیل باطل انجام دادن غسل، جنابتش همچنان باقی است، حکم روزه‌هایی که در آن حال به‌جا آورده چیست؟ امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه‌ی رمضان صحیح است.^۴ وحید: اگر جاهل مقصر باشد و در یادگیری مسأله کوتاهی کرده باشد، بنابر احتیاط واجب باید روزه‌هایش را قضا نماید، ولی اگر جاهل قاصر باشد و احتمال هم نمی‌داد غسل را اشتباه انجام می‌دهد، روزه‌اش صحیح است.^۵

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۲- شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

۳- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۴- امام: استفتائات، ج ۱، روزه، س ۱۰۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۹؛

خویی: صراط النجاة، مسائل فی احکام الاغسال الواجبه، س ۳۱۷؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س

۲۸۴۲ و ۲۸۴۴؛ تبریزی: استفتائات، ج ۲، س ۱۹۷؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۵۶۰؛

مکارم: استفتائات، ج ۲، س ۸۵؛ صافی: جامع الاحکام، ج ۱، م ۱۰۹؛ شبیری: احکام و

استفتائات روزه، س ۱۱۴؛ نوری: استفتائات، ج ۲، س ۲۵۴.

۵- وحید: سایت، احکام طهارت، احکام غسل، س ۸۸.

۱۵۱- اگر در ماه رمضان شخص بعد از اذان صبح متوجه شود غسل او به هر دلیلی باطل بوده است، حکم روزه‌ی وی چیست؟
امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه‌ی رمضان صحیح است.^۱
وحید: اگر جاهل مقصر باشد و در یادگیری مسأله کوتاهی کرده باشد، بنابر احتیاط واجب باید روزه‌هایش را قضا نماید، ولی اگر جاهل قاصر باشد و احتمال هم نمی‌داد غسل را اشتباه انجام می‌دهد، روزه‌اش صحیح است.^۲

۱۵۲- اگر شخصی فکر کند که تا اذان صبح برای غسل نمودن یا تیمم وقت دارد، به همین خاطر خود را جنب نماید و سپس معلوم شود که برای هیچ‌یک از غسل و تیمم وقت نداشته، وظیفه‌اش چیست؟
خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم و نوری: اگر بعد از جستجو و بررسی باشد، روزه‌اش صحیح است و اگر بدون جستجو باشد، بنابر احتیاط واجب باید قضا کند.^۳
امام: اگر با جستجو و بررسی باشد، روزه‌اش صحیح است و اگر بدون جستجو و بررسی از وقت باشد، باید روزه‌اش را قضا کند.^۴

۱- امام: استفتائات، ج ۱، روزه، س ۱۰۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۹؛ خویی: صراط النجاة، مسائل فی احکام الاغسال الواجبه، س ۳۱۷؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۸۴۲ و ۲۸۴۴؛ تبریزی: استفتائات، ج ۲، س ۱۹۷؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۵۶۰؛ مکارم: استفتائات، ج ۲، س ۸۵؛ صافی: جامع الاحکام، ج ۱، م ۱۰۹؛ شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۱۱۴؛ نوری: استفتائات، ج ۲، با استفاده از س ۲۵۴.
۲- وحید: سایت، احکام طهارت، احکام غسل، س ۸۸.
۳- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۰؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۶۶.
۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس و م ۵.

بهجت: اگر به اندازه‌ای جستجو و بررسی کرده که برایش اطمینان حاصل شده، روزه‌اش صحیح است و در غیر این صورت، باید روزه‌اش را قضا نماید.^۱
سیستانی: روزه‌اش صحیح است.^۲
صافی: اگر با جستجو و بررسی باشد، روزه‌اش صحیح است و اگر بدون جستجو و بررسی از وقت باشد، بنابر احتیاط واجب باید روزه را قضا کند.^۳

اجبار

۱۵۳- اگر شخص جنب را به اجبار نگذارند غسل و تیمم انجام دهد، حکم روزه‌ی او چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش صحیح است.^۴

اکراه

۱۵۴- اگر شخص جنب را اکراه کنند که غسل یا تیمم انجام ندهد، حکم روزه‌ی او چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش باطل است و باید روزه‌اش را قضا کند ولی کفاره ندارد.^۵

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۱.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۶۶.

۳- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۵.

۴- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الخامس؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۹؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السابع؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲؛ شبیری: رساله، م ۱۶۲۸.

۵- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الخامس؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۳؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۴.

اضطرار

۱۵۵- اگر شخص جنب برای غسل یا تیمم، آب یا چیزی که تیمم بر آن صحیح باشد نداشته باشد و تا اذان صبح غسل و تیمم نکند، حکم روزه وی چیست؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی و نوری: روزه اش صحیح است.^۱

باقی ماندن بدون عذر

با امکان غسل

۱۵۶- اگر شخص جنب بدون عذر و از روی عمد برای روزه‌ی ماه رمضان، غسل جنابت و تیمم بدل از غسل نکند، حکم روزه‌ی وی چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه اش باطل است و باید قضا کند و کفاره هم بدهد.^۲

سیستانی: باید روزه اش را تمام کند و قضا هم نماید، اما چون معلوم نیست واجب بودن قضا به خاطر باطل شدن روزه است یا به خاطر عقاب و

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس، م ۷؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۶۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۳؛ تبریزی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۱۱۳؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۸.

۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس و فصل فیما یترتب علی الافطار؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السابع و الفصل الثالث، کفارة الصوم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹ و ۱۱۱۷؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و فصل فی کفارة الصوم؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۲۸ و ۱۶۶۷.

تأديب کردن شخص است، لذا باید در نیت قصد مافی الذمه (آنچه بر عهده‌اش است) بکند و کفاره هم پردازد.^۱
مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره هم دارد.^۲

۱۵۷- اگر شخصی انجام غسل جنابت را به تأخیر اندازد تا جایی که وقت تنگ شود و دیگر وقت کافی برای غسل کردن نداشته باشد، وظیفه‌ی وی چیست و در صورت عدم انجام وظیفه حکم روزه‌ی وی چیست؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، صافی، شبیری و نوری: تیمم کند و روزه‌اش با تیمم صحیح است و در صورت تیمم نکردن روزه‌اش باطل و قضا و کفاره واجب می‌شود.^۳
وحید و صافی: بنابر احتیاط واجب تیمم کند و روزه‌اش را با تیمم بگیرد و بعداً قضای آن را بجا آورد؛ و در صورت تیمم نکردن روزه‌اش باطل و قضا و کفاره واجب می‌شود.^۴
مکارم: روزه‌اش حتی با تیمم هم اشکال دارد و بنابر احتیاط واجب روزه‌اش را باید قضا کند و کفاره هم بدهد.^۵

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فی کفارة الصوم.
۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فی کفارة الصوم.
۳- امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، ما يجب الامساک عنه، م ۴ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۷ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۰ سیستانی، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۷ و رساله م ۱۶۳۰؛ شبیری: رساله، م ۱۶۳۰.
۴- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، ۱۲۸۴ و رساله م ۱۶۳۰؛ وحید منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۷ و رساله ۱۶۲۹.
۵- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و رساله، م ۱۳۷۱ و ۱۳۷۴.

۱۵۸- اگر شخصی در ماه رمضان یا قضای رمضان انجام غسل جنابت را عمداً به تأخیر اندازد تا جایی که وقت تنگ شود و دیگر وقت کافی برای غسل کردن و تیمم نمودن نداشته باشد، حکم روزهی وی چیست؟
 امام، خامنه ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه اش باطل است. ولی در عین حال روزهی آن روز را ادامه دهد و بعداً آن را قضا نماید و باید کفاره نیز پردازد.^۱
 مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است.^۲

۱۵۹- اگر شخص جنب بر اثر عواملی همچون شرم و حیا و مانند آن تا اذان صبح غسل نکند، حکم روزهی وی چیست؟
 خامنه ای: چنانچه غسل نکند و وقت تنگ گردد و تیمم کند، روزه اش با تیمم صحیح است، ولی مرتکب معصیت شده است و اگر تیمم هم نکند، روزه اش باطل شده و قضا و کفاره بر او واجب می شود.^۳
 خویی: اگر غسل کردن موجب حرج شود (مانند بی آبرو شدن شخص)، وظیفه ی مکلف تیمم است و گناهی مرتکب نشده است و روزه اش صحیح است ولی اگر قبل از تنگی وقت تیمم کند، روزه اش باطل است.^۴
 بهجت: چنانچه غسل نکند و وقت تنگ گردد و تیمم کند، روزه اش با

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ۲۴۹ و درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السابع و الفصل الثالث، کفاره الصوم، قبل از م ۱۰۰۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹ و م ۱۱۱۷؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الثامن و فصل فی کفاره الصوم، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲ و م ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۲۸ و م ۱۶۶۷.
 ۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.
 ۳- خامنه ای: استفتائات سایت، احکام روزه، مفطرات روزه، س ۱۱۰ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲.
 ۴- خویی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۰۷۴ و منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۷.

تیمم صحیح است و بعد از تیمم، بنا بر احتیاط واجب باید تا اذان صبح بیدار بماند و اگر تیمم نکند روزه اش باطل شده و قضا و کفاره بر او واجب می شود.^۱

تبریزی: اگر غسل کردن برای شخص حرجی باشد (مانند بی آبرو شدن یا در معرض تهمت واقع شدن) می تواند به جای غسل تیمم نماید و می تواند در وسعت یا تنگی وقت تیمم نماید و چنانچه در وسعت وقت تیمم نماید، باید تا اذان صبح بیدار بماند و در صورتی که غسل کردن برایش حرجی نباشد، باید در تنگی وقت تیمم نماید و نمی تواند قبل از تنگ شدن وقت تیمم نماید.^۲

سیستانی: باید به هر صورت غسل کند و آلا روزه اش باطل می شود؛ بلکه چنانچه غسل کردن برای او حرجی باشد، تیمم او صحیح است.^۳

۱۶۰- اگر شخص جنب وقت کافی برای غسل کردن و خوردن سحری ندارد و به جهت ضعفی که در طول روز حاصل می شود غذا را بر غسل ترجیح بدهد و تا اذان صبح غسل نکند، حکم روزه وی چیست؟

امام، خامنه ای، خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید، صافی و نوری: چنانچه روزه گرفتن بدون سحری برای شخص جنب حرجی (همراه با مشقت شدید) نیست، واجب است غسل کند و اگر حرجی است، واجب است تیمم بدل غسل نماید و اگر آن را هم ترک کرده، واجب است علاوه بر قضا، کفاره هم پردازد.^۴

۱- بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۸۲۶.

۲- تبریزی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۰۷۴.

۳- سیستانی: سایت، غسل، س ۳۰.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۹؛ خامنه ای: سایت، استفتائات جدید؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، با استفاده از م ۹۸۹؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۸۳۷؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، با استفاده از م ۵۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۰.

فاضل: اگر می‌تواند بدون سحری روزه بگیرد، غسل کند ولی اگر بدون سحری نمی‌تواند روزه بگیرد و می‌ترسد روزه برایش ضرر داشته باشد، سحری بخورد و قبل از اذان تیمم کند. اگر عمداً غسل یا تیمم نکند، قضا و کفاره بر او واجب می‌شود.^۱

مکارم: چنانچه روزه گرفتن بدون سحری برای شخص جنب حرجی (همراه با مشقت شدید) نیست، واجب است غسل کند و اگر حرجی است، واجب است تیمم بدل غسل نماید و اگر آن را هم ترک کرده، بنا بر احتیاط واجب علاوه بر قضا، کفاره هم بپردازد.^۲

عدم امکان غسل

۱۶۱- آیا شخصی که می‌داند تا اذان صبح امکان غسل ندارد ولی می‌تواند تیمم کند، آیا می‌تواند خود را عمداً جنب نماید و در صورتی که خود را جنب کند، وظیفه‌ی وی نسبت به روزه‌ی فردا چیست؟

فاضل: می‌تواند خود را جنب کند و باید تیمم کند و روزه‌اش صحیح است.^۳

خویی و تبریزی: می‌تواند خود را جنب کند و باید تیمم کند و روزه‌اش صحیح است ولی احتیاط مستحب این است که آن را قضا کند.^۴

امام: اگر خود را جنب کند گناهکار است ولی باید تیمم کند و روزه‌اش صحیح است و بنا بر احتیاط مستحب آن را قضا کند.^۵

۱- فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۵۴۶.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، با استفاده از م ۵۱ و الثامن.

۳- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۶؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن.

۴- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۸۷.

۵- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۴.

بهجت: اگر در صورتی که خود را جنب نکند به حرج (مشقت شدید) خواهد افتاد، می تواند خود را جنب کند و این کار گناه نیست و باید تیمم کند و روزه اش صحیح است، اما در غیر این صورت گناهکار است ولی باید تیمم کند و روزه اش صحیح است.^۱

سیستانی: اگر خود را جنب کند، بنا بر احتیاط واجب گناهکار است ولی باید تیمم کند و روزه اش صحیح است.^۲

وحید: اگر خود را جنب کند، بنا بر احتیاط واجب باید تیمم کند و آن روز را روزه بگیرد و بعداً قضا کند.^۳

مکارم: اگر خود را جنب کند گناهکار است و روزه اش اشکال دارد و بنا بر احتیاط واجب باید روزه اش را قضا کند و کفاره هم بدهد.^۴

صافی: اگر خود را جنب کند گناهکار است و بنا بر احتیاط واجب باید تیمم کند و آن روز را روزه بگیرد و بعداً قضا کند.^۵

شبییری: اگر خود را جنب کند گناهکار است ولی باید تیمم کند و روزه اش صحیح است و بنا بر احتیاط مستحب آن را قضا کند و کفاره هم پردازد.^۶

نوری: اگر خود را جنب کند گناهکار است ولی باید تیمم کند و روزه اش صحیح است.^۷

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۰.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن.

۳- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۸۷.

۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و رساله، م ۱۳۷۴.

۵- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۴.

۶- شبیری: رساله، م ۱۶۳۲.

۷- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.

۱۶۲- اگر شخص بداند تا اذان صبح امکان غسل و تیمم را ندارد (همچون نداشتن آب و یا سردی هوا یا تنگی وقت و یا ضرر داشتن غسل و تیمم و...) آیا می‌تواند خود را عمداً جنب نماید؟ و در صورتی که خود را جنب کند، وظیفه‌ی وی نسبت به روزه‌ی فردا چیست؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی و نوری: روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و کفاره هم پردازد.^۱
مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و کفاره هم پردازد.^۲

شبیری: روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و کفاره هم پردازد. بلی اگر خیال می‌کرده خود را جنب کردن حرام نیست یا از این حکم غفلت داشت، قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۳

۱۶۳- اگر فردی در ابتدای شب، جنب شود و امکان غسل کردن تا اذان صبح را نداشته باشد، آیا می‌تواند همان موقع تیمم بدل از غسل نماید یا باید تا اذان صبح صبر نماید و سپس در تنگی وقت تیمم نماید؟
خویی، بهجت، تبریزی، وحید و مکارم: بله می‌تواند قبل از تنگی وقت تیمم کند ولی بنابر احتیاط واجب باید تا اذان صبح بیدار بماند.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس، م ۴؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۰؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۴.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.

۳- شبیری: رساله، م ۱۶۳۲.

۴- خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، با استفاده از م ۹۸۹ و المسائل الشرعية، کتاب الصوم، مسائل متفرقه فی احکام الصوم، س ۲۲؛ بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۱۰۹۵؛ تبریزی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۰۷۴ و منهاج الصالحین، کتاب الصوم، با استفاده از م ۹۸۹؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، با استفاده از م ۹۸۹؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، با استفاده از م ۵۱ و ۵۲.

امام، فاضل، سیستانی و نوری: بله می تواند قبل از تنگی وقت تیمم کند و احتیاط مستحب است تا اذان صبح بیدار بماند.^۱
صافی: بله می تواند قبل از تنگی وقت تیمم کند و لازم نیست تا اذان صبح بیدار بماند.^۲

۱۶۴- شخص جنبی که امکان غسل برای وی فراهم نیست در عین حال تیمم بدل از غسل نیز انجام نمی دهد، حکم روزه وی چیست؟
امام، خامنه ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه اش باطل است.^۳
مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است.^۴

۱ امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، با استفاده از م ۹؛ فاضل و سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، با استفاده از م ۵۱ و ۵۲؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، با استفاده از م ۵۱ و ۵۲ و استفتائات، ج ۲، س ۲۵۵
۲ - صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۲۹۰
۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۹؛ خامنه ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۵؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۰؛ شبیری: رساله، م ۱۶۲۸.
۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۱.

قضای رمضان

در تنگی وقت

۱۶۵- شخصی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، چنانچه قبل از اذان صبح جنب گردد و عمداً تا بعد از اذان غسل یا تیمم نکند، آیا می‌تواند روزه بگیرد؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی و نوری: چون باقی ماندن عمدی بر جنابت باطل کننده‌ی قضای روزه‌ی ماه مبارک رمضان است، پس در فرض سؤال نمی‌تواند روزه بگیرد و روزه‌اش باطل است.^۱

مکارم: احتیاط واجب این است که قضای ماه رمضان با باقی ماندن عمدی بر جنابت باطل می‌شود و نمی‌تواند این روز را روزه بگیرد.^۲
شبیری: اگر وقت قضای روزه‌ی ماه مبارک رمضان تنگ شده و تا اذان صبح جنب باقی بماند اگرچه از روی عمد نباشد، بنا بر احتیاط واجب روزه‌ی آن روز را بگیرد و عوض آن را هم بجا آورد.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الامر الخامس؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السابع؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.

۳- شبیری: رساله، م ۱۶۴۴.

۱۶۶- شخصی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر قبل از اذان صبح جنب گردد و وقت کافی برای انجام غسل نداشته باشد، در صورتی که بخواهد روزه بگیرد وظیفه‌اش چیست؟ چنانچه عمداً به وظیفه خود عمل نکند، حکم روزه‌ی وی چیست؟

امام، خامنه‌ای، فاضل، سیستانی، صافی و نوری: باید تیمم کند و اگر تیمم هم نکند، روزه‌ی او باطل است.^۱

خویی، بهجت، تبریزی و وحید: باید تیمم کند و احتیاط واجب این است که تا اذان صبح بیدار بماند و اگر این کار را نکند، روزه‌اش باطل می‌شود.^۲
مکارم: باید تیمم کند و اگر تیمم هم نکند، بنابر احتیاط واجب روزه‌ی آن روز باطل است.^۳

شیرازی: باید تیمم بکند، اگر تیمم هم نکند، بنابر احتیاط واجب روزه‌ی آن روز بگیرد و عوض آن را هم بجا آورد.^۴

۱۶۷- شخصی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر قبل از اذان صبح جنب گردد ولی به‌واسطه عذرهایی نظیر اکراه، اجبار، اضطرار نتواند پیش از اذان غسل یا تیمم کند، آیا می‌تواند روزه بگیرد؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی و نوری: چون در

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الامر الخامس، م ۹؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۲؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و م ۵۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲ و ۱۲۹۰.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر السابع، م ۹۸۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹ و ۱۰۹۵.

۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۱.

۴- شیرازی: رساله م ۱۶۲۹ و ۱۶۴۴.

قضای روزه‌ی ماه رمضان وارد شدن به صبح در حال جنابت اگر چه غیر عمدی باشد روزه را باطل می‌کند، پس در فرض سؤال، روزه‌ی او باطل است و نمی‌تواند روزه بگیرد.^۱

سیستانی: چون بقا بر جنابت عمدی نبوده، روزه‌ی او صحیح است.^۲
مکارم: احتیاط واجب این است که وارد صبح شدن در حال جنابت اگر چه غیر عمدی باشد، روزه را باطل می‌کند.^۳
شبییری: احتیاط واجب این است که آن روز را روزه بگیرد و بعداً عوض آن را بجا آورد.^۴

۱۶۸- شخصی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته که وقت تنگ شده، در صورتی که بخواهد روزه بگیرد اما نداند بقا عمدی بر جنابت مبطل روزه است و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، حکم روزه‌اش چیست؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی و نوری: روزه‌اش باطل است.^۵

سیستانی: اگر جاهل قاصری (جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد) باشد که اصلاً احتمال نمی‌داد روزه با بقا بر جنابت باطل می‌شود

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.

۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.

۴- شبیری: رساله، م ۱۶۴۴.

۵- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس و م ۱۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السابع و تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹ و ۱۱۰۹؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲ و ۱۳۱۱.

یا دلیل و حجت شرعی بر باطل نشدن روزه‌اش داشته، در این دو صورت روزه‌اش باطل نمی‌شود ولی اگر جاهل مقصر (جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد) باشد یا جاهل قاصری باشد که در باطل شدن روزه به وسیله بقا بر جنابت شک داشته، در این صورت روزه‌اش باطل می‌شود.^۱
 مکارم: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۲
 شبیری: بنا بر احتیاط روزه‌ی آن روز را تمام کند و بعداً دوباره روزه بگیرد.^۳

۱۶۹- شخصی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر بعد از اذان صبح از خواب بیدار شود و بفهمد که پیش از اذان جنب شده، آیا می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟
 فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: احتیاط واجب این است که آن روز را روزه بگیرد و بعداً عوض آن را بجا آورد.^۴
 بهجت، تبریزی، سیستانی و مکارم: روزه‌اش صحیح است.^۵
 امام: روزه‌ی آن روزش باطل است و باید بعد از ماه مبارک رمضان سال آینده قضا کند و احتیاط مستحب این است که آن روز را هم روزه بگیرد.^۶
 خویی: روزه‌اش باطل است.^۷

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات.
 ۲- مکارم: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.
 ۳- شبیری: رساله، م ۱۶۴۴.
 ۴- فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن، م ۵۴؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۸۵؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۴.
 ۵- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۶؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۸۵؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن، م ۵۴.
 ۶- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الخامس، م ۱۰.
 ۷- خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۵.

۱۷۰- شخصی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر فراموش نماید که غسل جنابتش را قبل از اذان صبح انجام دهد و با این حال روزه بگیرد، حکم روزه‌ی او چیست؟

امام، خامنه‌ای، فاضل، وحید: به احتیاط واجب روزه‌اش باطل است.^۱

خویی، تبریزی، سیستانی، مکارم و نوری: روزه‌اش صحیح است اگرچه احتیاط مستحب این است که قضایش را بجا آورد.^۲

بهجت و صافی: روزه‌اش باطل است و باید روز دیگری قضایش را انجام دهد.^۳

شیرازی: احتیاط واجب این است که آن روز را روزه بگیرد و بعداً عوض آن را بجا آورد.^۴

توجه: طبق نظر آقای شیرازی در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس؛ خامنه‌ای: اجویة الاستفتائات، س ۷۸۳؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن، م ۵۰؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۸.

۲- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۸؛ سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۰.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲.

۴- شیرازی: رساله، م ۱۶۴۴.

۱۷۱- شخصی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، در صورتی که قبل از اذان جنب شود ولی به خاطر نبود آب و خاک و چیزهایی که تیمم با آن صحیح است، غسل و تیمم برایش ممکن نباشد، آیا می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، صافی و نوری: روزه‌اش باطل است و باید بعداً روزه بگیرد.^۱

بهبخت: بنا بر احتیاط روزه‌اش را بعداً بگیرد.^۲

سیستانی: روزه‌اش صحیح است.^۳

مکارم: بنا بر احتیاط واجب باید هم روزه‌ی آن روز را بجا آورد و هم بعداً عوض آن را بجا آورد.^۴

شبییری: بنا بر احتیاط واجب باید هم روزه آن روز را بجا آورد و بعداً عوض آن را بجا آورد.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۷؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۵؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۶۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۸.

۲- بهبخت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۳.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۶۴.

۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۶۴.

۵- شبییری: رساله، م ۱۶۴۴.

در وسعت وقت

۱۷۲- اگر شخصی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به جا آورد، اما قبل از اذان صبح جنب گردد و عمداً تا بعد از اذان، غسل یا تیمم نکند، حکم روزه‌اش چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش باطل است.^۱
مکارم: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است.^۲

۱۷۳- اگر شخصی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به جا آورد، در صورتی که قبل از اذان صبح جنب گردد و وقت کافی برای انجام غسل یا تیمم نداشته باشد یا بعد از اذان بفهمد جنب شده، حکم روزه‌اش چیست؟

امام، خویی، بهجت، فاضل، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش باطل است.^۳

تبریزی: اگر قبل از اذان صبح می‌دانسته جنب است، روزه‌اش باطل است ولی اگر بعد از اذان بفهمد، روزه‌اش صحیح است.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السابع؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الثامن و منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر السابع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۳.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الثامن.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس و م ۱۰؛ خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹ و ۱۰۹۶؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲ و ۱۲۹۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۳.

۴- تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۵.

سیستانی: روزه اش صحیح است.^۱

وحید: اگر قبل از اذان صبح می دانسته جنب است، روزه اش باطل است ولی اگر بعد از اذان دانسته، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است.^۲
مکارم: احتیاط واجب این است که روزه اش باطل است.^۳

۱۷۴- اگر شخصی بخواهد قضای روزه اش را در وسعت وقت به جا آورد، ولی به خاطر عذرهایی نظیر اکراه، اجبار، اضطراب نتواند قبل از اذان صبح غسل یا تیمم نکند، حکم روزه وی چیست؟

امام، خامنه ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه اش باطل است و باید وقت دیگری روزه بگیرد.^۴

سیستانی: روزه اش صحیح است.^۵

مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است.^۶

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۴.

۲- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۸۵.

۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۴.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الخامس؛ خامنه ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۳.

۵- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.

۶- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.

۱۷۵- اگر شخصی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به جا آورد، اما نداند بقا عمدی بر جنابت مبطل روزه است و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، آیا روزه‌ی وی صحیح است؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری، نوری: روزه‌اش باطل است.^۱

سیستانی: اگر جاهل قاصر باشد که اصلاً احتمال باطل شدن روزه‌اش را هم نمی‌داده یا در باطل نشدن آن بر یک دلیل شرعی اعتماد کرده بود، روزه‌اش باطل نمی‌شود، ولی روزه جاهل قاصری که شک در باطل شدن روزه‌اش داشت و همچنین روزه جاهل مقصّر باطل می‌شود.^۲
مکارم: احتیاط واجب این است که باطل می‌شود.^۳

۱۷۶- اگر شخصی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به جا آورد، اما فراموش کند بقا عمدی بر جنابت مبطل روزه است و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، آیا روزه‌ی وی صحیح است؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش باطل است.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۳ و ۱۶۶۲. نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات.

۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس و م ۱۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹ و ۱۱۰۹؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فی ما یعتبر فی مفطرية المفطرات؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲ و ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۳.

سیستانی: روزه اش صحیح است.^۱
مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است.^۲

۱۷۷- اگر شخصی بخواهد قضای روزه اش را در وسعت وقت به جا آورد، در صورتی که فراموش نماید قبل از اذان صبح غسل جنابتش را انجام دهد و با این حال روزه بگیرد، آیا روزه اش صحیح است؟
خویی، تبریزی، سیستانی، مکارم و نوری: روزه اش صحیح است اگرچه احتیاط مستحب این است که قضایش را بجا آورد.^۳
امام، خامنه‌ای، فاضل و وحید: به احتیاط واجب روزه اش باطل است.^۴
بهجت، صافی و شبیری: روزه اش باطل است و باید روز دیگری قضایش را انجام دهد.^۵

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فی ما يعتبر فی مفطرية المفطرات.
۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و فصل فی ما يعتبر فی مفطرية المفطرات.
۳- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۸؛ سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، الثامن و م ۵۰.
۴- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الخامس؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۸۳؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، الثامن و م ۵۰؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۸.
۵- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۳.

۱۷۸- اگر شخصی که جنب است بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت بجا آورد ولی به خاطر نبود آب و خاک و چیزهایی که تیمم با آن صحیح است، غسل و تیمم برایش ممکن نباشد، آیا روزه‌اش صحیح است؟
امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش باطل است و باید بعداً روزه بگیرد.^۱
بهجت: بنابر احتیاط واجب روزه را بعداً بگیرد.^۲
سیستانی: روزه‌اش صحیح است.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۷؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۵؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۶۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۳.
۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۳.
۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۶۴.

سایر روزه‌ها

۱۷۹- اگر شخصی قبل از اذان صبح جنب شود و بخواهد در روزه‌های واجب معین (غیر از روزهی رمضان و قضای آن) همچون روزه نذر معین، بدون غسل و تیمم روزه بگیرد، حکم روزهی وی چیست؟
 امام، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی و نوری: باطل نمی‌شود اگرچه احتیاط مستحب آن است که آن را قضا کند.^۱
 خامنه‌ای، خوبی، تبریزی، وحید و شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۲
 بهجت: روزه‌اش باطل است اما احتیاط مستحب است آن روز را روزه بگیرد و بعداً آن را قضا کند.^۳

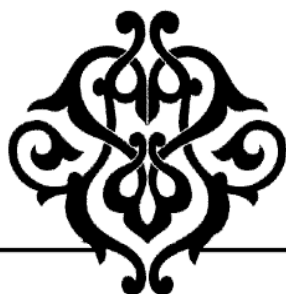
۱۸۰- اگر شخصی قبل از اذان صبح جنب شود و بخواهد در روزه‌های واجب غیر معین همچون روزه کفاره، نذر غیر معین یا روزه‌های مستحبی و ... بدون غسل و تیمم روزه بگیرد حکم روزهی وی چیست؟
 امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: باطل نمی‌شود اگرچه احتیاط مستحب است آن را قضا نماید.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲.
 ۲- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۹ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السابع؛ شبیری: رساله، م ۱۶۲۹.
 ۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹.
 ۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.

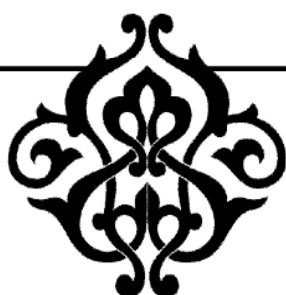

خامنه‌ای، خوبی، تبریزی و وحید: اشکال ندارد و باطل نمی‌شود.^۱
بهجت: در روزهی واجب غیر معین باطل می‌شود.^۲
صافی: باطل نمی‌شود اگر چه در واجب (چه مضیق چه معین) احتیاط
مستحب است آن را قضا نماید.^۳
شبییری: در روزهی واجب روزه‌اش صحیح است.^۴

۱- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۹؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج
الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السابع.
۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹.
۳- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲.
۴- شبییری: رساله، م ۱۶۴۵.

باقی بودن بر حیض و نفاس

در روزه رمضان

باقی بودن عمدی

۱۸۱- اگر زن حائض یا نفساء در روزهی رمضان قبل از اذان صبح پاک شود و وقت کافی برای غسل یا تیمم داشته باشد اما عمداً غسل و تیمم نکند، آیا روزهی وی صحیح است و در صورت بطلان وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره نیز واجب است.^۱
سیستانی: روزهی آن روز را باید بگیرد و بعداً قضا هم بکند و قضا را به نیت مافی‌الذمه (آنچه به عهده دارد) انجام دهد.^۲
مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و قضا و کفاره نیز واجب است.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۶ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۰ و درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فیما یوجب الکفارة؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶ و ۱۶۶۷.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فیما یوجب الکفارة.

۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فیما یوجب الکفارة.

۱۸۲- اگر زن حائض یا نفساء در روزهی رمضان قبل از اذان صبح پاک شود اما وقت کافی برای انجام غسل نداشته باشد، وظیفه اش چیست؟ در صورتی که عمداً به وظیفه خود عمل نکند، حکم روزهی وی چیست؟

امام، خامنه‌ای، خوئی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: باید تیمم نماید و اگر تیمم نکند روزه اش باطل می‌شود و قضا و کفاره نیز بر او واجب می‌شود.^۱

سیستانی: باید تیمم نماید و اگر تیمم نکند روزهی آن روز را باید با همان حال بگیرد و بعداً قضا بکند و قضا را به نیت مافی الذمه انجام دهد.^۲
مکارم: باید تیمم نماید و اگر تیمم نکند بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل می‌شود و قضا و کفاره نیز بر او واجب می‌شود.^۳

باقی بودن غیر عمدی

۱۸۳- اگر زن حائض یا نفساء در ماه رمضان به واسطه عذرهایی مانند اکراه و اجبار نتواند غسل و تیمم نماید، حکم روزهی وی چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی و نوری: اگر از روی اکراه غسل ننماید (به گونه‌ای مجبور نباشد که به کلی از او سلب اختیار شده باشد)، روزه اش باطل است و باید بعد از ماه رمضان قضا نماید ولی کفاره ندارد؛ و اگر مجبور باشد به طوری که اراده‌ی او در غسل یا تیمم

۱ - امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶ و ۹؛ خامنه‌ای: اجوبه الاستفتائات، س ۷۷۲ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۹ و ۹۹۱؛ بهجت: وسیله النجاة، م ۱۰۹۲ و ۱۰۹۵؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶ و ۱۲۹۰؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.

۲ - سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۱.

۳ - مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۱.

به صورت کلی سلب شود، روزه اش صحیح است.^۱
 سیستانی و مکارم: اگر از روی اکراه غسل ننماید، روزه اش بنا بر احتیاط واجب باطل است و (در عین حال) باید روزه‌ی آن روز را تمام کند و قضای آن را نیز بگیرد؛ و اگر مجبور بوده، روزه‌ی او صحیح است.^۲
 شبیری: اگر از روی اکراه غسل یا تیمم نکند، روزه اش باطل است و باید قضا کند ولی کفاره ندارد. ولی در صورتی که او را مجبور به ترک غسل و تیمم کند، روزه اش صحیح است مگر اینکه عمداً خود را در چنین شرایطی قرار داده باشد.^۳

۱۸۴- اگر زنی در ماه رمضان نداند که باقی ماندن بر حیض یا نفاس روزه را باطل می‌کند و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، آیا روزه‌ی وی صحیح است و در صورت باطل شدن وظیفه اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟
 خامنه‌ای، خویی، تبریزی: در جاهل قاصر و مقصر، روزه باطل می‌شود و قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۴

امام: اگر روزه دار جاهل مقصر باشد، روزه اش باطل است و بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد، ولی اگر جاهل قاصر باشد، بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله را هم

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶ و ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۰، م ۸ و ص ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱، تنمیم و م ۱۰۰۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲ و ۱۱۰۹؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶ و ۱۳۱۳.

۲- سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات.

۳- شبیری: رساله، م ۱۶۴۶ و ۱۶۶۴.

۴- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم و فصل فی کفارة الصوم.

نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۱
بهبخت: اگر روزه دار جاهل قاصر و مقصر باشد، روزه اش باطل است و قضا و کفاره دارد، مگر جاهل قاصری که توجه به سؤال کردن از مسئله هم نداشته باشد که در این صورت کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۲

فاضل: در جاهل قاصر و مقصر روزه باطل است و بنا بر احتیاط واجب در جاهل مقصر کفاره هم واجب می گردد، ولی در جاهل قاصر کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۳

سیستانی: روزه جاهل قاصری که شک در باطل شدن روزه به وسیله ی باقی بودن بر حیض و نفاس را داشته باشد باطل است و همچنین روزه ی جاهل مقصر باطل می شود، مگر جاهل قاصری که اصلاً فکر نمی کرد که غسل نکردن موجب باطل شدن روزه اش می گردد یا جاهلی که بر باطل نشدن روزه حجت شرعی داشته باشد، در این دو صورت روزه باطل نمی شود.^۴

وحید: در جاهل قاصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده) و جاهل مقصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده)، روزه باطل می شود و باید قضا کند ولی کفاره ندارد، مگر اینکه شخص شک داشته باشد که باقی ماندن عمدی بر حیض و نفاس روزه را باطل می کند یا نه و در عین تا اذان صبح غسل نکند در این صورت کفاره نیز واجب می شود.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فی کفارة الصوم.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فی کفارة الصوم.

۵- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتیمیم و فصل فی کفارة الصوم.

مکارم: بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا نماید.^۱

صافی: اگر روزه دار جاهل مقصر باشد، روزه اش باطل است و علاوه بر قضا کفاره هم باید بدهد. ولی اگر جاهل قاصر باشد، بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد کفاره واجب نیست هر چند در این مورد کفاره احتیاط مستحب است.^۲

شبییری: اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد ولی به جهت غفلت یا به واسطه ندانستن مسئله خیال می کرده که این کار حلال است، فقط قضا بر او واجب است هر چند می توانسته مسئله را یاد بگیرد و در یاد گرفتن آن کوتاهی کرده که در این صورت اگر چه گناهکار است ولی کفاره لازم نیست.^۳

نوری: اگر روزه دار جاهل مقصر باشد، روزه اش باطل است و بنا بر احتیاط کفاره هم دارد و در صورت جاهل قاصر بودن، روزه ی او بنا بر احتیاط واجب باطل است ولی کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۴

۱۸۵- اگر زنی در ماه رمضان پس از مدتی بفهمد که به دلیل باطل انجام دادن غسل، حیض و نفاسش باقی است، حکم روزه هایی که در آن حال بجا آورده چیست؟

امام، خامنه ای، خوبی، بهجت، تبریزی، فاضل، مکارم و صافی: روزه ی رمضان صحیح است.^۵

وحید: اگر جاهل مقصر باشد و در یادگیری مسأله کوتاهی کرده باشد،

۱- مکارم: رساله، م ۱۳۹۹.

۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۳- شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

۴- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فی کفارة الصوم.

۵- امام: استفتائات، ج ۱، روزه، با استفاده از س ۱۰۱؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۹؛ خوبی: صراط النجاة، ج ۱، س ۳۱۷؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۸۴۲ و ۲۸۴۴؛ تبریزی: استفتائات، ج ۲، س ۱۹۷؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۵۶۰؛ مکارم: استفتائات، ج ۲، س ۸۵؛ صافی: جامع الاحکام، ج ۱، س ۱۰۹.

بنابر احتیاط واجب باید روزه‌هایش را قضا نماید، ولی اگر جاهل قاصر باشد و احتمال هم نمی‌داد غسل را اشتباه انجام می‌دهد، روزه‌اش صحیح است.^۱

۱۸۶- اگر زن حائض یا نفساء در ماه رمضان نزدیک اذان صبح پاک شود اما وقت کافی برای انجام غسل و تیمم نداشته باشد، آیا روزه‌ی وی صحیح است؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه‌ی او صحیح است.^۲

۱۸۷- اگر زنی در ماه رمضان بعد از اذان صبح بفهمد که پیش از اذان از حیض یا نفاس پاک شده، چه وظیفه‌ای دارد؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: روزه‌اش صحیح است.^۳

۱۸۸- اگر زنی در ماه رمضان فراموش نماید که غسل حیض یا نفاسش را انجام دهد و در طول روز یادش بیاید، حکم روزه‌ی وی چیست؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش صحیح است.^۴

۱ - وحید: سایت، احکام طهارت، احکام غسل، س ۸۸.

۲- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ بهجت: رساله، م ۱۳۱۹؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۶۴۸.

۳- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۴؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از ۱۰۹۲ و رساله، م ۱۳۱۹؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۲۸۶ و رساله، م ۱۶۴۸.

۴- امام، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۰؛ خوئی، تبریزی و وحید: منهاج، کتاب الصوم، م ۹۸۸؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۳؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۰.

بهجت: روزه اش باطل می شود.^۱

مکارم: بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود.^۲

۱۸۹- اگر زنی در ماه رمضان از حیض یا نفاس پاک شود، اما دسترسی به آب یا چیزی که با آن تیمم کند نداشته باشد، چه وظیفه‌ای دارد؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، صافی و نوری:
روزه اش صحیح است.^۳

مکارم: بنا بر احتیاط واجب باید آن روز را روزه بگیرد و دوباره در روزهای دیگر، روزه‌ی آن روز را تکرار کند. ولی در واجب موسع مثل قضایی که وقت آن تنگ نشده آن را به تأخیر بیندازد.^۴

۱۹۰- آیا احکام مربوط به خواب اول و دوم و سوم که در باقی بودن بر جنابت مطرح است در بقا بر حیض و نفاس نیز جاری است؟
امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و نوری: احکام مربوط به خواب اول، دوم و سوم که در مورد بقا بر جنابت جاری است، در مورد بقا بر حیض و نفاس جاری نمی شود، بلکه ملاک سستی در غسل کردن است که اگر در غسل سستی کند، روزه اش باطل است اگرچه در خواب اول باشد، ولی اگر سستی نکند، روزه اش صحیح است هر چند در خواب دوم و سوم باشد.^۵

۱ - بهجت: رساله، م ۱۳۰۶.

۲ - مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۰.

۳ - امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۷؛ خویی، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۶۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۳؛ تبریزی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۱۱۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۸.

۴ - مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۶۴.

۵ - امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۶۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۹۸.

در روزهی قضای رمضان

در تنگی وقت

۱۹۱- زنی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، چنانچه قبل از اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود و عمداً تا بعد از اذان غسل و تیمم نکند، آیا می‌تواند روزه بگیرد؟
خویی، تبریزی، وحید و شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۱
امام، بهجت و صافی: روزه‌اش باطل است.^۲
فاضل، سیستانی و نوری: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است.^۳
مکارم: روزه‌اش باطل نمی‌شود هر چند بنابر احتیاط مستحب قضای آن را دوباره انجام دهد.^۴

۱۹۲- زنی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر قبل از اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود، ولی وقت کافی برای انجام غسل نداشته باشد در صورتی که بخواهد روزه بگیرد وظیفه‌اش چیست؟
خویی، تبریزی، وحید و شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۵
امام، بهجت و صافی: باید تیمم بدل از غسل انجام بدهد و اگر تیمم هم نکند، روزه‌اش باطل است.^۶

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۹۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.
 ۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶.
 ۳- فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.
 ۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.
 ۵- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.
 ۶- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶ و ۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲ و ۱۰۹۵؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶ و ۱۲۹۰.

فاضل، سیستانی و نوری: با تیمم روزه‌اش صحیح است و اگر تیمم بجا نیاورد، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است.^۱
مکارم: اگرچه عمداً غسل و تیمم نکند، روزه‌اش باطل نمی‌شود هر چند بنابر احتیاط مستحب اگر تیمم نکند، دوباره آن روز را قضا نماید.^۲

۱۹۳- زنی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر قبل از اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود، ولی از روی اجبار نتواند پیش از اذان غسل یا تیمم کند، آیا می‌تواند روزه بگیرد؟
همه مراجع: روزه‌اش صحیح است.^۳

۱۹۴- زنی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، در صورتی که بخواهد روزه بگیرد، اما نداند بقا عمدی بر حیض و نفاس روزه را باطل می‌کند و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، حکم روزه‌اش چیست؟
خویی، تبریزی، وحید، مکارم و شبیری: می‌تواند روزه‌ی قضای ماه رمضان را در آن روز بگیرد و روزه‌اش صحیح است.^۴
امام و صافی: اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)

۱- فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۱.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۱.
۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱ و تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.

۴- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.

روزه‌اش باطل است ولی اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است.^۱

فاضل و نوری: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر).^۲

بهجت: روزه‌اش باطل است، چه اینکه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه اینکه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر).^۳

سیستانی: اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) و در عین حال احتمال باطل شدن روزه هم نمی‌داد یا اگر هم احتمال باطل شدن را می‌داد ولی حجت شرعی داشته که باطل نمی‌شود، در این صورت روزه‌اش صحیح است؛ اما اگر احتمال باطل شدن را می‌داد یا اینکه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، در این دو صورت بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۴

۱۹۵- زنی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر بعد از اذان صبح از خواب بیدار شود و بفهمد که پیش از اذان از حیض یا نفاس پاک شده، آیا می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه‌ی او صحیح است.^۵

فاضل: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش صحیح نیست.^۶

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶ و ۱۸؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶ و ۱۳۱۱.

۲- فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲ و ۱۱۰۹.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات.

۵- امام، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ بهجت: رساله، م ۱۳۱۹؛ صافی: رساله، م ۱۶۴۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.

۶- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.

۱۹۶- زنی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر فراموش نماید که غسل حیض یا نفاسش را قبل از اذان صبح انجام دهد و با این حال روزه بگیرد، حکم روزه‌ی او چیست؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: روزه‌اش صحیح است هر چند بنا بر احتیاط بهتر است روز دیگری را بعد از ماه رمضان روزه بگیرد.^۱

شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۲

۱۹۷- زنی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، در صورتی که قبل از اذان از حیض یا نفاس پاک شود ولی دسترسی به آب یا چیزی که تیمم با آن صحیح است، نداشته باشد، آیا می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش صحیح است.^۳

۱- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۳.

۲- شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۷؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۹۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۳؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۶۴؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.

در وسعت وقت

۱۹۸- اگر زنی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، اما قبل از اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود ولی عمداً تا بعد از اذان، غسل یا تیمم نکند، حکم روزه‌اش چیست؟

خویی، تبریزی، وحید و شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۱

امام، بهجت و صافی: روزه‌اش باطل است.^۲

فاضل، سیستانی و نوری: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است.^۳

مکارم: روزه‌اش باطل نمی‌شود هر چند بنا بر احتیاط مستحب قضای آن را دوباره انجام دهد.^۴

۱۹۹- اگر زنی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، در صورتی که قبل از اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود، ولی وقت کافی برای انجام غسل و تیمم نداشته باشد یا بعد از اذان صبح بفهمد که پیش از اذان از حیض یا نفاس پاک شده، حکم روزه‌اش چیست؟

خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم و شبیری: روزه‌ی او صحیح است.^۵

امام، فاضل، صافی و نوری: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است.^۶

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.
 ۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶.
 ۳- فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.
 ۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن.
 ۵- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ بهجت: رساله، م ۱۳۱۹؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶ و ۱۶۴۸.
 ۶- امام، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ صافی: رساله، م ۱۶۴۸.

۲۰۰- اگر زن حائض یا نفساء بخواید قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، ولی از روی اجبار نتواند قبل از اذان صبح غسل یا تیمم نکند، حکم روزه‌ی وی چیست؟

همه مراجع: روزه‌اش صحیح است.^۱

۲۰۱- اگر زنی بخواید قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، اما نداند بقا عمدی بر حیض یا نفاس روزه را و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، آیا روزه‌ی وی صحیح است؟

خویی، تبریزی، وحید، مکارم و شبیری: می‌تواند روزه‌ی قضای ماه رمضان را در آن روز بگیرد و روزه‌اش صحیح است.^۲

امام و صافی: اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است ولی اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است.^۳

فاضل و نوری: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر).^۴

بهجت: روزه‌اش باطل است، چه اینکه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱ و تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶ و ۱۸؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶ و ۱۳۱۱.

۴- فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات.

باشد (جاهل مقصر) و چه اینکه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر).^۱ سیستانی: اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) و در عین حال احتمال باطل شدن روزه هم نمی‌داد یا اگر هم احتمال باطل شدن را می‌داد ولی حجت شرعی داشته که باطل نمی‌شود، در این صورت روزه‌اش صحیح است؛ اما اگر احتمال باطل شدن را می‌داد یا اینکه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، در این دو صورت بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود.^۲

۲۰۲- اگر زنی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، در صورتی که فراموش نماید قبل از اذان صبح غسل حیض یا نفاسش را انجام دهد و با این حال روزه بگیرد، آیا روزه‌اش صحیح است؟ امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش صحیح است.^۳

۲۰۳- اگر زنی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد و قبل از اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود، اما دسترسی به آب یا چیزی که تیمم با آن صحیح است، نداشته باشد، آیا روزه‌اش صحیح است؟ امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش صحیح است.^۴

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲ و ۱۱۰۹.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات.

۳- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۵۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ صافی: رساله، م ۱۶۴۸ و ۱۶۵۰؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶ و ۱۶۵۰.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۷؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۳؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن و م ۶۴؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.

در سایر روزه‌ها

۲۰۴- اگر زن حائض یا نفساء قبل از اذان صبح پاک شود و روزه‌های واجب معین (غیر از روزهی رمضان و قضای رمضان) مانند روزهی نذر را بدون غسل و تیمم بگیرد حکم روزهی وی چیست؟
 امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، شبیری و نوری: روزه‌اش صحیح است.^۱

صافی: اگر زن پیش از اذان صبح از حیض و نفاس پاک شود و برای غسل وقت نداشته باشد، چنانچه بخواهد روزهی واجبی بگیرد که مثل روزهی رمضان وقت آن معین است، باید تیمم نماید و بنابر احتیاط مستحب تا اذان صبح بیدار بماند و اگر برای غسل و تیمم گرفتن وقت نداشته باشد، روزه‌اش صحیح است.^۲

۲۰۵- اگر زن حائض یا نفساء قبل از اذان صبح پاک شود و روزه‌های غیر واجب معین همچون روزهی نذر غیر معین یا روزه‌های مستحبی و ... را بدون غسل و تیمم بگیرد حکم روزهی وی چیست؟
 امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، شبیری و نوری: روزه‌اش صحیح است.^۳

صافی: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است.^۴

۱- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶ و ۱۶۴۸.

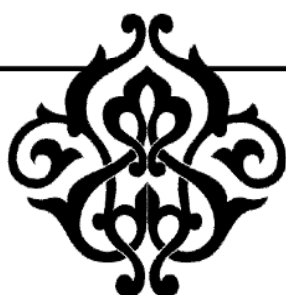
۲- صافی: رساله، م ۱۶۴۷ و ۱۶۴۸.

۳- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الثامن؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶ و ۱۶۴۸.

۴- صافی: رساله، م ۱۶۴۷ و ۱۶۴۸.

امالہ کردن

تعریف

۲۰۶- اماله کردن چیست؟

وارد کردن دارو و یا چیز دیگر به روده‌ی بزرگ از راه مقعد (مخرج مدفوع) را، اماله می‌گویند.^۱

شرايط اماله

اماله كردن با مايعات

۲۰۷- آیا اماله نمودن با مايعات روزه را باطل می کند؟
همه مراجع: اماله كردن با مايعات روزه را باطل می کند.^۱

۲۰۸- اگر روزه دار از روی عمد با چيز روان اماله نمايد، آیا علاوه بر قضا، كفاره نیز واجب می شود؟
خامنه ای، خویی، تبریزی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: هم قضا و هم كفاره واجب است.^۲
امام، بهجت و فاضل: قضا واجب است و بنا بر احتیاط واجب كفاره نیز واجب است.^۳
سیستانی: فقط قضا واجب است.^۴

۱- امام: تحرير الوسيلة، ج ۱، كتاب الصوم، القول فيما يجب الامساك عنه، التاسع؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحين، كتاب الصوم، المفطرات، التاسع؛ بهجت: وسيلة النجاة، م ۱۱۰۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، كتاب الصوم، فصل فيما يجب الامساك عنه من المفطرات، التاسع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، كتاب الصوم، م ۱۳۰۴؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۴.

۲- خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱، درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحين، كتاب الصوم، المفطرات، التاسع و فصل الثالث كفارة الصوم؛ مکارم و نوری: العروة الوثقی، كتاب الصوم، فصل فيما يجب الامساك عنه من المفطرات، الامر التاسع و فصل في كفارة الصوم؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، كتاب الصوم، م ۱۳۰۴ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۴ و ۱۶۶۷.

۳- امام: تحرير الوسيلة، ج ۱، كتاب الصوم، القول فيما يجب الامساك عنه، التاسع و القول فيما يترتب على الافطار، م ۱؛ بهجت: وسيلة النجاة، م ۱۱۰۵ و ۱۱۱۷؛ فاضل: العروة الوثقی، كتاب الصوم، فصل فيما يجب الامساك عنه من المفطرات، التاسع و فصل في كفارة الصوم.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، كتاب الصوم، فصل فيما يجب الامساك عنه من المفطرات، التاسع و فصل في كفارة الصوم.

۲۰۹- اگر روزه‌دار با چیز جامدی (همچون شیاف و پماد) اماله نماید، حکم

روزه‌ی وی چیست؟

خامنهای، خوبی، تبریزی، وحید و شبیری: اماله با جامد اشکال ندارد.^۱
فاضل، سیستانی، مکارم، صافی و نوری: اماله با جامد روزه را باطل
نمی‌کند اگرچه احتیاط مستحب است که آن را ترک کند.^۲
امام: اماله با چیز جامد مثل شیاف، اگر برای مداوا باشد، اشکال ندارد
و گرنه اگر برای غیر مداوا باشد، بنابر احتیاط واجب باید آن را ترک کند.^۳
بهجت: اماله با جامد روزه را باطل نمی‌کند هر چند مکروه است.^۴

۲۱۰- اگر مایع بودن چیزی مشکوک باشد، آیا اماله کردن با آن برای

روزه‌دار جایز است؟

خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: اماله با آن جایز است هر چند
احتیاط مستحب است که آن را ترک کند.^۵
امام: اگر شیاف و اماله کردن برای مداوا و درمان باشد، در صورتی که
شک داشته باشد آن ماده مایع است یا جامد است، روزه باطل نمی‌شود و اگر
برای غیر مداوا باشد، احتیاط واجب این است که روزه باطل می‌شود.^۶

۱- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج
الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، التاسع؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۴.
۲- فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه
من المفطرات، التاسع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۴.
۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الامر التاسع.
۴- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۵.
۵- خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک
عنه من المفطرات، الامر التاسع، م ۶۸.
۶- امام: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر التاسع، م ۶۸.

وارد شدن به شکم

۲۱۱- منظور از وارد شدن مایعات توسط اماله به شکم چیست؟ (آیا

رسیدن به معده ملاک است یا روده)

امام، خویی و سیستانی: ملاک این است که وارد شکم شود - چه روده و چه معده - که در این صورت روزه باطل می شود؛ اما به صرف داخل شدن در مقعد (محل خروج مدفوع) باطل نمی شود هر چند احتیاط مستحب است که از آن هم پرهیز شود.^۱

تبریزی و صافی: حتی اگر به مقعد هم داخل شود ولی به شکم داخل نشود روزه باطل می شود.^۲

مکارم و نوری: منظور این است که از داخل شدن آن مایع به شکم - چه روده و چه معده - و همچنین به مقعد (محل خروج مدفوع) در صورتی که به آن اماله کردن اطلاق شود، جلوگیری کرد و آلا روزه باطل می شود.^۳

فاضل: ملاک این است که وارد شکم شود - چه روده و چه معده - که در این صورت روزه باطل می شود، همچنین بنا بر احتیاط باید از داخل شدن آن در مقعد (محل خروج مدفوع) جلوگیری کرد.^۴

۱- امام، خویی و سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر التاسع، م ۶۷.

۲- تبریزی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۰۵۵؛ صافی: هداية السائل، س ۶۲۰.

۳- مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، التاسع، م ۶۷.

۴- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، التاسع، م ۶۷.

۲۱۲- اگر مایعی که برای اماله استفاده شده، داخل شکم نرود و فقط به نشیمنگاه (مخرج مدفوع) وارد می‌شود، حکم روزه شخص چیست؟
 امام، خویی و سیستانی: اگر با مایعی که وارد شکم نشود و فقط به نشیمنگاه (مخرج مدفوع) داخل شود اماله کند، روزه‌اش باطل نیست اگرچه احتیاط مستحب این است که این کار را ترک کند.^۱
 تبریزی و صافی: روزه‌اش باطل است.^۲
 فاضل: بنا بر احتیاط واجب باید از این عمل پرهیز کند و روزه‌اش اشکال دارد.^۳

مکارم: روزه‌اش باطل است مگر آنکه به آن اماله کردن گفته نشود.^۴
 نوری: اگر به آن اماله کردن گفته شود، روزه‌اش باطل است.^۵

۲۱۳- آیا اماله با مایعات از فرج برای زنان، روزه را باطل می‌کند؟
 خویی: باطل می‌کند.^۶

تبریزی: بنا بر احتیاط واجب باید از این کار پرهیز کند.^۷
 فاضل: در صورتی که به آن اماله کردن گفته شود روزه را باطل می‌کند.^۸
 سیستانی: اشکالی ندارد.^۹

۱- امام، خویی و سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، التاسع، م ۶۷.
 ۲- تبریزی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۰۵۵؛ صافی: هداية السائل، س ۶۲۰.
 ۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، التاسع، م ۶۷.
 ۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، التاسع، م ۶۷.
 ۵- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، التاسع، م ۶۷.
 ۶- خویی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۰۵۶.
 ۷- تبریزی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۰۵۶.
 ۸- فاضل: جامع المسائل، ج ۲، م ۴۳۸.
 ۹- سیستانی: المسائل المنتخبة، کتاب الصوم، المفطرات، الامر العاشر.

اماله کردن از روی عذر

فراموشی

۲۱۴- اگر شخص فراموش کند که روزه است و با مایعات اماله نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۱

۲۱۵- اگر شخص فراموش کند که اماله کردن روزه را باطل کند و اماله نماید حکم روزه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۲

جهل

۲۱۶- شخصی که نمی‌داند اماله روزه را باطل می‌کند، در صورتی که اماله کند، حکم روزه‌اش چیست؟
خامنه‌ای، خویی، تبریزی، مکارم و شبیری: روزه‌اش باطل است و قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۲.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خویی، تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۲.

۳- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و فصل فی کفارة الصوم؛ مکارم: رساله، م ۱۳۹۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۸.

امام: اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده (جاهل قاصر) بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است. جاهل مقصر بنابر احتیاط واجب باید کفاره بدهد. ولی اگر جاهل قاصری بوده که توجه نداشت که باید سؤال کند، کفاره بر او واجب نیست هر چند بنابر احتیاط مستحب بهتر است کفاره بدهد.^۱

بهبخت: روزه‌اش باطل است، چه اینکه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه اینکه در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)؛ اما اگر جاهل مقصر بوده، روزه‌اش علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب کفاره هم دارد. ولی اگر جاهل قاصری بوده که توجه نداشت که باید سؤال کند، کفاره بر او واجب نیست هر چند احتیاط مستحب دادن کفاره است.^۲

فاضل: جاهل مطلقاً چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، روزه‌اش باطل است و باید قضا کند ولی بر جاهل قاصر کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد، برخلاف جاهل قاصر که بنابر احتیاط واجب دادن کفاره بر او واجب است.^۳

سیستانی: روزه جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) و جاهلی که کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، بنابر احتیاط

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱.
۲- بهبخت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.
۳- فاضل: عروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

واجب باطل است مگر جاهل قاصری که خیال نمی کرده اماله روزه را باطل می کند یا جاهلی که بر مفطر نبودن آن حجت شرعی داشته که در این صورت روزه اش باطل نیست و در هیچ یک از صورت ها کفاره واجب نیست.^۱

وحید: در جاهل قاصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده) و جاهل مقصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده)، روزه باطل می شود و باید قضا کند ولی کفاره ندارد، مگر اینکه شخص شک داشته باشد که این عمل روزه را باطل می کند یا نه و در عین آن را انجام دهد که در این صورت کفاره نیز واجب می شود.^۲

صافی: اگر جاهل در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه اش باطل است ولی اگر کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است. بر جاهل مقصر علاوه بر قضا، کفاره است؛ اما بر جاهل قاصری که التفات ندارد، کفاره واجب نیست اگرچه احتیاط مستحب در دادن کفاره است.^۳

نوری: جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه اش باطل است و باید قضا کند و اگر جاهلی در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل شده و قضا دارد و در خصوص جاهل مقصر بنابر احتیاط واجب دادن کفاره هم لازم است؛ اما در مورد جاهل قاصر کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد.^۴

۱- سیستانی: عروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۲- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیه و فصل فی کفارة الصوم.

۳- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

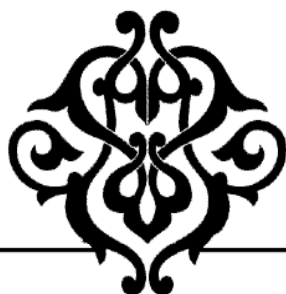
۴- نوری: عروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

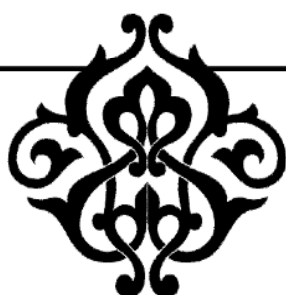
اضطرار

۲۱۷- اگر روزه‌دار از روی اضطرار مثلاً درمان بیماری یبوست یا تب و ... با چیز روان اماله نماید، آیا روزه‌اش باطل می‌گردد و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا یا کفاره چیست؟
همه مراجع: اگر به چیز روان اماله کند، روزه باطل می‌شود و قضا دارد ولی چون از روی اختیار نبوده و اضطرار بوده، کفاره واجب نیست.^۱

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، التاسع و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، درس ۶۱، ص ۲۵۱ و درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خوبی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، التاسع و فصل فی کفارة الصوم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۵ و ۱۱۱۷؛ تبریزی: رساله، م ۱۶۵۴ و ۱۶۹۷، دهم از چیزهایی که فقط قضا واجب است؛ وحید: رساله، م ۱۶۵۳ و ۱۶۹۶، دهم از چیزهایی که فقط قضا واجب است؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۴ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۴ و ۱۶۹۷، هفتم از چیزهایی که فقط قضا واجب است.

استفراغ

ملاک در مبطل بودن استفراغ

۲۱۸- اگر به واسطه آروغ زدن اختیاری، چیزی وارد فضای دهان شود، حکم روزه‌ی شخص چیست؟

خویی، تبریزی و وحید: مسئله دو صورت دارد: الف) می‌داند اگر آروغ بزند چیزی وارد فضای دهان می‌شود؛ در این صورت بنا بر احتیاط واجب جایز نیست آروغ بزند و روزه‌اش باطل می‌شود. ب) نمی‌داند اگر آروغ بزند چیزی وارد فضای دهان می‌شود - هر چند آن را احتمال بدهد - در این صورت جایز است آروغ بزند؛ اما اگر آنچه به فضای دهانش آمده را با اختیار فرو ببرد، روزه‌اش باطل است و باید آن را قضا کند و بنا بر احتیاط واجب کفاره هم دارد.^۱

بهجت و صافی: مسئله دو صورت دارد: الف) اگر شخص می‌داند چنانچه آروغ بزند چیزی وارد فضای دهان می‌شود؛ در این صورت اگر چیزی که به فضای دهان رسیده طوری باشد که به آن استفراغ گفته شود و یا اینکه اگر چه استفراغ هم بر آن صدق نکند ولی بی‌اختیار فرو رود، در این دو حالت نباید آروغ بزند و اگر آروغ بزند، روزه‌اش باطل می‌شود. ب) اگر شخص نمی‌داند

۱- خویی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، العاشر، م ۶۹ و ۷۴؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۱ و رساله، م ۱۶۶۰ و ۱۶۶۱؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۱ و رساله، م ۱۶۵۹ و ۱۶۶۰ و ۱۶۷۹.

چنانچه آروغ بزند چیزی وارد فضای دهان می شود - هر چند احتمال آن را بدهد - چه به آن استفراغ گفته شود و یا آنچه به فضای دهان رسیده بی اختیار فرو رود، چنانچه در این صورت آروغ بزند، روزه اش باطل نمی شود؛ اما در تمامی صورت ها ذکر شده اگر آنچه به فضای دهانش آمده را با اختیار فرو ببرد، روزه اش باطل است و قضا و کفاره دارد.^۱

فاضل و نوری: مسئله دو صورت دارد: الف) می داند اگر آروغ بزند چیزی وارد فضای دهان می شود؛ در این صورت آروغ زدن جایز نیست و در صورت آروغ زدن، روزه اش باطل می شود. ب) نمی داند اگر آروغ بزند چیزی وارد فضای دهان می شود - هر چند آن را احتمال بدهد - در این صورت می تواند آروغ بزند؛ اما اگر آنچه را به فضای دهانش آمده با اختیار فرو ببرد، روزه اش باطل است و قضا و کفاره دارد.^۲

امام: مسئله دو صورت دارد: الف) می داند اگر آروغ بزند چیزی وارد فضای دهان می شود؛ در این صورت اگر بر آن استفراغ گفته شود و یا اینکه اگر چه استفراغ هم بر آن صدق نکند ولی بدون اختیار فرو رود، در این دو حالت جایز نیست آروغ بزند و روزه اش باطل می شود. ب) نمی داند اگر آروغ بزند چیزی وارد فضای دهان می شود - هر چند آن را احتمال بدهد - در این صورت دو فرض مطرح است: ۱- عادتش این است که موقع آروغ زدن چیزی وارد فضای دهانش می شود؛ که در این حالت بنا بر احتیاط واجب جایز نیست آروغ بزند و روزه اش باطل می شود. ۲- عادتش این نیست که موقع آروغ زدن چیزی وارد فضای دهانش می شود؛ که در این صورت جایز است آروغ بزند.^۳

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۷؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۷ و ۱۳۰۸.
 ۲- فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، العاشر، م ۶۹ و ۷۴.
 ۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، العاشر، م ۱۶.

خامنه‌ای: اگر در هنگام آروغ زدن چیزی به فضای دهانش بیاید، باید آن را بیرون بریزد و اگر بی‌اختیار فرو ببرد، روزه‌اش صحیح است.^۱

سیستانی: مسئله دو صورت دارد: الف) می‌داند اگر آروغ بزند چیزی وارد فضای دهان می‌شود؛ در این صورت اگر بر آن استفراغ گفته شود جایز نیست آروغ بزند و روزه‌اش باطل می‌شود؛ اما اگر بر آن استفراغ صدق نکند، در صورتی که با اختیار آنچه را که به فضای دهانش آمده فرو ببرد، روزه‌اش بنابر احتیاط واجب باطل می‌شود. ب) نمی‌داند اگر آروغ بزند چیزی وارد فضای دهان می‌شود - هر چند آن را احتمال بدهد - در این صورت جایز است آروغ بزند؛ اما اگر آنچه را به فضای دهانش آمده با اختیار فرو ببرد، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره دارد.^۲

مکارم: مسئله دو صورت دارد: الف) می‌داند اگر آروغ بزند چیزی وارد فضای دهان می‌شود؛ در این صورت اگر بر آن استفراغ گفته شود (که اکثراً استفراغ گفته نمی‌شود) جایز نیست آروغ بزند و روزه‌اش باطل می‌شود؛ اما اگر بر آن استفراغ صدق نکند، در صورتی که با اختیار آنچه را که به فضای دهانش آمده فرو ببرد، روزه‌اش باطل می‌شود. ب) نمی‌داند اگر آروغ بزند چیزی وارد فضای دهان می‌شود - هر چند آن را احتمال بدهد - در این صورت جایز است آروغ بزند؛ اما اگر آنچه را به فضای دهانش آمده با اختیار فرو ببرد، روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و بنابر احتیاط واجب کفاره هم دارد.^۳

شبیری: مسئله سه صورت دارد: الف) می‌داند اگر آروغ بزند چیزی وارد

۱- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱ ص ۲۵۱.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، العاشر، م ۶۹ و ۷۴.

۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، العاشر، م ۶۹ و ۷۴.

فضای دهان می شود که به آن استفراغ گفته می شود؛ که در این صورت جایز نیست عمداً آروغ بزند و روزه اش باطل می شود. ب) احتمال می دهد اگر آروغ بزند چیزی وارد فضای دهان می شود که به آن استفراغ گفته می شود؛ که در این صورت جایز است آروغ بزند هر چند خلاف احتیاط مستحب است؛ اما اگر آنچه را که به فضای دهانش آمده با اختیار فرو ببرد، روزه اش باطل است. ج) نمی داند اگر آروغ بزند چیزی وارد فضای دهان می شود که به آن استفراغ گفته می شود؛ در این صورت جایز است آروغ بزند اما اگر آنچه را که به فضای دهانش آمده با اختیار فرو ببرد، روزه اش باطل است.^۱

۲۱۹- اگر به واسطه آروغ زدن غیر اختیاری، چیزی وارد فضای دهان شود

سپس آن را فرو برد، حکم روزه‌ی شخص چیست؟

امام، بهجت، فاضل، صافی و نوری: اگر آنچه به فضای دهانش آمده را با اختیار فرو ببرد، روزه اش باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می شود؛ اما اگر بدون اختیار فرو ببرد، روزه اش صحیح است.^۲

خویی، تبریزی، وحید و مکارم: اگر آنچه به فضای دهانش آمده را با اختیار فرو ببرد، روزه اش باطل است و قضا دارد و بنابر احتیاط واجب کفاره هم دارد؛ اما اگر بدون اختیار فرو ببرد، روزه اش صحیح است.^۳

خامنه‌ای و شبیری: اگر در هنگام آروغ زدن چیزی به فضای دهانش

۱- شبیری: رساله، م ۱۶۶۰ و ۱۶۶۱.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، العاشر، م ۱۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۷؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، العاشر، م ۶۹؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۷.

۳- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۱؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، العاشر، م ۶۹.

بیاید، باید آن را بیرون بریزد و اگر بدون اختیار فرو ببرد، روزه اش صحیح است.^۱

سیستانی: اگر آنچه به فضای دهانش آمده را با اختیار فرو ببرد، بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل است و قضا و کفاره دارد؛ اما اگر بدون اختیار فرو ببرد، روزه اش صحیح است.^۲

۱- خامنه‌ای: رساله، آموزشی، ج ۱، درس ۶۱ ص ۲۵۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۱.
۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، العاشر، م ۶۹.

اقسام استفراغ

استفراغ از روی عذر

بیماری

۲۲۰- فردی که بر اثر بیماری به صورت غیرارادی استفراغ می‌کند، حکم روزه وی چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش صحیح است ولی نباید آنچه را که به فضای دهان رسیده، با اختیار فرو ببرد.^۱

۲۲۱- اگر روزه‌دار بر اثر بیماری مجبور به استفراغ شود و عمداً استفراغ نماید، آیا روزه وی صحیح است؟
همه مراجع: روزه‌اش باطل است و باید قضا کند ولی کفاره ندارد.^۲

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، العاشر؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر العاشر؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، العاشر؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۵؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۵.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، العاشر و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: رساله، آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱ و درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خوبی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، العاشر؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۶ و ۱۱۱۷؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، العاشر و رساله، م ۱۶۹۷، دهم؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، العاشر و فصل فی کفارة الصوم؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، العاشر و رساله، م ۱۶۹۶، دهم؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۵ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۵ و ۱۶۶۲.

فراموشی

۲۲۲- اگر شخصی فراموش کند که روزه است و عمداً استفراغ نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: اگر از روی فراموشی یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش صحیح است.^۱

۲۲۳- اگر شخصی فراموش کند که استفراغ روزه را باطل می‌کند و عمداً استفراغ نماید، روزه‌ی وی چه حکمی دارد و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه شخص نسبت به قضا و کفاره چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش صحیح است.^۲

جهل

۲۲۴- شخصی که نمی‌داند استفراغ عمدی روزه را باطل می‌کند و بدون عذر استفراغ نماید، حکم روزه‌ی وی چه است؟
خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، مکارم و شبیری: اگر روزه‌دار ندانسته استفراغ کند، چه اینکه در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) یا کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، در هر دو صورت

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۲.

۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات؛ مکارم: رساله، م ۱۳۹۹؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۲.

روزه‌اش باطل است.^۱

امام، صافی و نوری: اگر شخصی در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است ولی اگر در یادگیری احکامش کوتاهی نکرده باشد و در عین حال جاهل باشد (جاهل قاصر)، روزه‌اش بنا بر احتیاط واجب باطل است.^۲

سیستانی: جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده (جاهل قاصر) در صورتی که اصلاً احتمال نمی‌داد که با استفراغ روزه‌اش باطل می‌شود یا حجت شرعی بر باطل شدن روزه نداشته باشد، در این صورت روزه‌اش باطل نمی‌شود؛ اما جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و جاهل قاصری که شک در باطل شدن روزه به وسیله استفراغ دارد، در این صورت روزه‌اش باطل است.^۳

وحید: در جاهل قاصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده) و جاهل مقصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده)، روزه باطل می‌شود و باید قضا کند ولی کفاره ندارد، مگر اینکه شخص شک داشته باشد که این عمل روزه را باطل می‌کند یا نه و در عین آن را انجام دهد که در این صورت کفاره نیز واجب می‌شود.^۴

۱- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خوبی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات؛ مکارم: رساله، م ۱۳۹۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۸.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات.

۴- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم و فصل فی کفارة الصوم.

۲۲۵- شخصی که نمی‌داند کاری که انجام می‌دهد (مانند آروغ زدن) باعث استفراغ خواهد شد، در صورتی که آروغ بزند روزه‌ی وی چه حکمی دارد؟
 امام، خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: در فرض سؤال، روزه‌ی وی صحیح است.^۱
 فاضل: اگر عادت به استفراغ نداشته باشد، روزه‌اش صحیح است.^۲

اضطرار

۲۲۶- اگر چیزی نظیر مگس داخل حلق روزه‌دار شود و روزه‌دار برای خارج کردن آن مجبور به استفراغ شود، حکم روزه‌ی وی چیست؟
 خویی، تبریزی، مکارم، صافی و نوری: اگر مگس در گلوی روزه‌دار برود، چنانچه ممکن باشد باید آن را بیرون آورد و روزه‌ی او باطل نمی‌شود. ولی اگر بداند که به واسطه‌ی بیرون آوردن آن استفراغ می‌کند، واجب نیست بیرون آورد و روزه‌ی او صحیح است.^۳
 امام: اگر مگس در گلوی روزه‌دار برود، چنانچه به قدری پایین رود که به فرو بردن آن خوردن نمی‌گویند لازم نیست آن را بیرون آورد و روزه‌ی او صحیح است و اگر به این مقدار پایین نرود باید آن را بیرون آورد، اگرچه موجب شود که استفراغ کند و روزه‌اش باطل می‌شود و چنانچه فرو برد

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الامر العاشر، م ۱۶؛ خویی، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر العاشر، م ۷۴ و ۷۸؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۷؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۶۰؛ وحید: رساله، م ۱۶۵۹؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۸.
 ۲- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر العاشر، م ۷۴ و ۷۸.
 ۳- خویی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۷۳؛ تبریزی و صافی: رساله، م ۱۶۵۸.

روزه‌اش باطل می‌شود و بنابر احتیاط واجب باید کفاره جمع بدهد.^۱
فاضل: اگر مگس در گلوی روزه‌دار به قدری پایین رود که به فرو بردن آن خوردن نمی‌گویند لازم نیست آن را بیرون آورد و روزه‌ی او صحیح است و اگر به این مقدار پایین نرود و بیرون آوردن آن ممکن باشد، باید آن را بیرون آورد و اگر باعث استفراغ کردن شود روزه‌ی او باطل می‌شود.^۲

سیستانی: اگر مگس در گلوی روزه‌دار برود، چنانچه به قدری پایین رود که به فرو بردن آن خوردن گفته نشود لازم نیست آن را بیرون آورد و روزه‌اش صحیح است و اما اگر به این مقدار فرو نرفته، چنانچه ممکن باشد باید آن را بیرون آورد، هرچند که این کار متوقف بر استفراغ کردن باشد. مگر در صورتی که استفراغ کردن برای او ضرر یا مشقت زیادی داشته باشد و چنانچه آن را استفراغ نکند و فرو برد، روزه‌اش باطل می‌شود و اگر آن را با استفراغ کردن خارج کند نیز روزه‌اش باطل می‌شود.^۳

وحید: اگر مثلاً مگس در گلوی روزه‌دار برود، چنانچه ممکن باشد بدون استفراغ کردن آن را بیرون بیاورد باید بیرون بیاورد و روزه‌ی او صحیح است. ولی اگر ممکن نباشد، چنانچه طوری باشد که به فرو دادنش خوردن گفته می‌شود، باید بیرون آورد هرچند به واسطه‌ی استفراغ کردن باشد و روزه‌اش باطل است و اگر به آن خوردن گفته نمی‌شود، باید بیرون نیاورد و روزه‌اش صحیح است.^۴

شبیری: اگر مگس در گلوی روزه‌دار برود، چنانچه ممکن باشد باید آن را بیرون آورد و روزه‌ی او صحیح است ولی اگر مجبور باشد که یا آن را ببلعد یا با استفراغ کردن آن را بیرون آورد، واجب است آن را بیرون آورد و در هر دو صورت - بلعیدن و استفراغ کردن - روزه‌ی او باطل می‌شود.^۵

۱- امام: رساله، م ۱۶۴۹.

۲- فاضل: رساله، م ۱۶۹۷.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۷۳.

۴- وحید: رساله، م ۱۶۵۷.

۵- شبیری: رساله، م ۱۶۵۸.

۲۲۷- اگر روزه‌دار به واسطه ضرر یا از روزی عسر و حرج (مشقت شدید) از استفراغ جلوگیری نکند، وظیفه‌ی وی چیست؟
 همه مراجع: در صورتی که روزه‌دار استفراغ نکند ضرری بر وی وارد خواهد شد و یا به مشقت شدید خواهد افتاد، می‌تواند استفراغ کند ولی با این حال، روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید ولی کفاره ندارد.^۱

اکراه

۲۲۸- اگر روزه‌دار از روی اکراه استفراغ نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اگر از روی اکراه استفراغ کند، روزه‌اش باطل است و باید قضا کند ولی کفاره ندارد.^۲
 سیستانی: اگر از روی اکراه استفراغ کند، روزه‌اش بنابر احتیاط واجب باطل است و قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۳

۱- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الامر العاشر و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: رساله، آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱ و درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، العاشر؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۶ و ۱۱۱۷؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر العاشر و رساله، م ۱۶۹۷، دهم؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر العاشر و فصل فی کفارة الصوم؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر العاشر و رساله، م ۱۶۹۶، دهم؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۵ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۵ و ۱۶۶۲.

۲- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۷ و استفتائات سایت، احکام روزه، کفاره، س ۳۱۸؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۱۰۰۵ و رساله، م ۱۶۹۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۱۰۰۵ و رساله، م ۱۶۹۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۳ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۴ و ۱۶۹۷، هفتم.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

اجبار

۲۲۹- اگر روزه‌دار از روی اجبار استفراغ نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: روزه‌اش صحیح است.^۱

استفراغ بدون عذر

۲۳۰- اگر روزه‌دار بدون عذر و عمدتاً استفراغ نماید، آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ در صورت بطلان، آیا علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌گردد؟
خامنه‌ای، خوبی، تبریزی، وحید، مکارم و شبیری: روزه‌اش باطل است و کفاره هم واجب است.^۲
امام، بهجت، فاضل، سیستانی و نوری: روزه‌اش باطل است و باید آن را قضا کند ولی کفاره واجب نیست.^۳
صافی: روزه‌اش باطل است و احتیاط واجب این است که کفاره هم باید بدهد.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، العاشر؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر العاشر؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، المفطرات؛ العاشر؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۵؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۵.

۲- خامنه‌ای: رساله آموزشی، درس ۶۱، روزه، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، العاشر و فصل فی کفارة الصوم؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، العاشر و فصل فی کفارة الصوم؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۵ و ۱۶۶۷.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، العاشر و القول فیما یترتب علی الافطار؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۶ و ۱۱۱۷؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، العاشر و فصل فی کفارة الصوم.

۴- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۵ و ۱۳۱۸.

۲۳۱- آیا خودداری نمودن از استفراغ (بدون اینکه ضرر و مشقت داشته باشد) لازم است و در صورتی که روزه‌دار خودداری نکند، آیا روزه‌اش باطل می‌گردد؟

امام، بهجت، فاضل و نوری: لازم است خودداری نماید و در صورت خودداری ننمودن، روزه‌اش باطل می‌شود ولی کفاره ندارد.^۱
خویی، تبریزی، وحید: لازم است خودداری نماید و در صورت خودداری ننمودن، روزه‌اش باطل شده و کفاره هم واجب است.^۲
سیستانی و مکارم: اگر بدون اینکه خودش بخواهد، استفراغ می‌آید، خودداری کردن واجب نیست و در صورت استفراغ روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۳
صافی: لازم است خودداری نماید و در صورت خودداری ننمودن، روزه‌اش باطل شده و علاوه بر قضا بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.
شبیری: اگر مقدمات استفراغ کردن برای روزه‌دار، بی‌اختیار حاصل شود، لازم نیست از استفراغ کردن خودداری کند ولی چنانچه برای او ضرر یا مشقت شدید نداشته باشد، بنابر احتیاط مستحب از آن خودداری کند.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و رساله، م ۱۶۴۸؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۷ و رساله، م ۱۳۲۵؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما ینبغی الامساک عنه من المفطرات، العاشر، م ۷۲ و فصل فی کفارة الصوم.
۲- خویی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما ینبغی الامساک عنه من المفطرات، العاشر، م ۷۲ و فصل فی کفارة الصوم؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم و رساله، م ۱۶۵۷؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم و رساله، م ۱۶۵۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۸ و رساله، م ۱۶۵۷.
۳- سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما ینبغی الامساک عنه من المفطرات، العاشر، م ۷۲ و فصل فی کفارة الصوم.
۴- شبیری: رساله، م ۱۶۵۷.

۲۳۲- آیا خوردن آنچه احتمالاً موجب استفراغ در روز می‌شود، باعث باطل شدن روزه می‌شود و در صورت باطل شدن وظیفه شخص نسبت به قضا و كفاره چیست؟

خویی، سیستانی، وحید، مکارم و شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۱

۲۳۳- آیا خوردن آنچه به‌طور یقین موجب استفراغ در روز می‌شود، روزه را باطل می‌کند و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه شخص نسبت به امساک، قضا و كفاره چیست؟

خویی، سیستانی، وحید، مکارم و شبیری: اگر در شب چیزی را بخورد که می‌داند در روز بی‌اختیار استفراغ می‌کند، روزه‌اش باطل نمی‌شود ولی احتیاط مستحب است که قضا کند.^۲

امام، فاضل و نوری: اگر در شب چیزی را بخورد که می‌داند در روز بی‌اختیار استفراغ خواهد کرد، احتیاط واجب این است که روزه را قضا کند ولی كفاره واجب نیست.^۳

تبریزی و صافی: اگر در شب چیزی بخورد که می‌داند در روز بی‌اختیار استفراغ می‌کند، احتیاط واجب این است که روزه‌اش باطل می‌شود.^۴

۱- خویی، سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، العاشر، م ۷۱؛ وحید: رساله، م ۱۶۵۵؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۶.

۲- خویی، سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، العاشر، م ۷۱؛ وحید: رساله، م ۱۶۵۵؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۶.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و رساله، م ۱۶۴۷؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، العاشر، م ۷۱ و فصل فی کفارة الصوم.

۴- تبریزی: رساله، م ۱۶۵۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۶.

ملحقات

استفتانات واحد پاسخگویی جامعه الزهرا (س)

<p>استفتانات موجود در واحد پاسخ به سؤالات</p>	<p>بسم الله الرحمن الرحيم. معمولاً در آندوسکی قبل از شروع به آن موادی را به بیمار می دهند که در دهان بگیرد و اثرش تخذیر محدوده گلو و دهن بیمار است اگر در آن موقع چیزی از آن وارد حلق شود روزه باطل می شود. والله العالم</p> <p><i>بسم الله الرحمن الرحيم معمولاً در آندوسکی قبل از شروع به آن موادی را به بیمار می دهند که در دهان بگیرد و اثرش تخذیر محدوده گلو و دهن بیمار است اگر در آن موقع چیزی از آن وارد حلق شود روزه باطل می شود. والله العالم</i></p> 	<p>آیت ...صافی گلپایگانی (دام ظلّه)</p>
<p>استفتانات موجود در واحد پاسخ به سؤالات</p>	<p>اگر همراه آن موادی وارد حلق شود مبطل است والا خیر.</p> <p><i>اگر همراه آن موادی وارد حلق شود مبطل است والا خیر.</i></p> 	<p>آیت ... فاضل لنکرانی (دام ظلّه)</p>
<p>استفتانات موجود در واحد پاسخ به سؤالات</p>	<p>با توجه به اینکه معمولاً زلی به آن می مالند که به راحتی به سمت معده حرکت کند روزه را باطل می کند.</p> <p><i>با توجه به اینکه معمولاً زلی به آن می مالند که به راحتی به سمت معده حرکت کند روزه را باطل می کند.</i></p> 	<p>آیت ... مکارم شیرازی (دام ظلّه)</p>
<p>استفتانات موجود در واحد پاسخ به سؤالات</p>	<p>«بسمه تعالی» با سلام، خیر، باطل نمی کند.</p> <p><i>«بسمه تعالی» با سلام، خیر، باطل نمی کند.</i></p> 	<p>آیت ... نوری همدانی (دام ظلّه)</p>

<p>استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات</p>	<p>بسم الله الرحمن الرحيم. چنانچه هیچ طعمی نداشته باشد که به حلق برود روزه صحیح است لکن این عمل برای روزه‌دار پسندیده نیست و تقاضا به آن از بعضی جهت اشکال دارد. والله العالم.</p> <p><i>بسم الله الرحمن الرحيم چنانچه هیچ طعمی نداشته باشد که به حلق برود روزه صحیح است لکن این عمل برای روزه‌دار پسندیده نیست و تقاضا به آن از بعضی جهت اشکال دارد. والله العالم.</i></p>	<p>آیت...صافی گلپایگانی (دام ظلّه)</p>
<p>استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات</p>	<p>باسمه تعالی، اگر مواد آن بصورت مایع یا غیر مایع وارد حلق شود مبطل روزه است و إلاً خیر.</p> <p><i>باسمه تعالی اگر مواد آن بصورت مایع یا غیر مایع وارد حلق شود مبطل روزه است و إلاً خیر.</i></p>	<p>آیت ... فاضل لنکرانی (دام ظلّه)</p>
<p>عروة الوثقی اسماعیلیان، ج ۲، ص ۳۳، فصل ۴،</p>	<p>جویدن آدامس و بلعیدن آب دهان ناشی از آن نیز، هر چند طعمی از آن داشته باشد - در صورتی که آن طعم به جهت خرد شدن اجزای آدامس نباشد - اشکال ندارد.</p>	<p>آیت ... گلپایگانی (ره)</p>
<p>استفتائات مدرسه الامام علی بن ابی- طالب (ع)، ۱۳۸۱، ج ۲، ص ۱۲۸، ۲۲۶</p>	<p>با توجه به اینکه اجزاء آن (آدامس) تدریجاً جدا می‌شود، جایز نیست.</p>	<p>آیت ... مکارم شیرازی (دام ظلّه)</p>
<p>استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات</p>	<p>بسمه تعالی. با سلام. چون در حال جویدن، ذراتی از آن فرو می‌رود جایز نیست.</p> <p><i>بسمه تعالی چون در حال جویدن، ذراتی از آن فرو می‌رود جایز نیست.</i></p>	<p>آیت ... نوری همدانی (دام ظلّه)</p>
<p>منهاج الصالحین مدرسه باقرالعلوم (ع)، ج ۲، (العبادات)، ص ۲۹۹، م ۱۰۰۳</p>	<p>جویدن آدامس، هر چند طعمی از آن داشته باشد - در صورتی که آن طعم به جهت خرد شدن اجزای آدامس نباشد - اشکال ندارد.</p>	<p>آیت ... جوید خراسانی (دام ظلّه)</p>

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 نَبِّئْنَا بِحُكْمِ غَوَاصِي بَا كَلَاهُ فِي رُزْءِ آبٍ زِيرِ آبٍ رُزْءِ آبٍ

حکم غواصی با کلاه در حال روزه

سؤال: اگر روزه‌دار با کلاه غواصی که به سر چسبیده نباشد زیر آب رود، روزه او چه حکمی دارد؟

استفتائات ج ۱، ص ۳۱۰، ص ۲۱	روزه او باطل نمی‌شود.	امام خمینی (ره)
عمود الوقتی ج ۲، ص ۲۰، م ۳۱	روزه او باطل نمی‌شود.	آیت ... اراکی (ره)
توضیح المسائل دفتر معتمد له، ۱۳۸۱، ص ۲۵۶، م ۱۳۰۰	روزه او باطل نمی‌شود. همچنین اگر مانع و حائل غلیظی دور سر را فرا گرفته و یا سر به چیزی آغشته شده که مانع از رسیدن آب به آن باشد، فرو بردن تمام سر در آب، بنا بر اظهار روزه را باطل نمی‌کند.	آیت ... بهجت (حفظه ...)
منهاج الصالحین ج ۱، ص ۲۶۸، الخامس	روزه او باطل نمی‌شود.	آیت ... تبریزی (ره)
اجوبة الاستفتائات بین المللی الهدی، ۱۳۸۵، ص ۱۶۵، با استفاده از ص ۷۴۱	روزه او باطل نمی‌شود.	آیت ... خامنه ای (حفظه ...)
منهاج الصالحین مدینه العلم، ۱۴۱۰، ق، ج ۱، ص ۲۶۶، الخامس	روزه او باطل نمی‌شود.	آیت ... خوئی (ره)
منهاج الصالحین ج ۲، ص ۴۲۲، السابع، پاورقی ۷۶	روزه او باطل نمی‌شود. تذکر: فرو بردن سر در آب جز، مبطلات روزه نیست.	آیت ... سیستانی (حفظه ...)
استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ج... تکلیفاً حرام است و بنا بر احتیاط واجب روزه او باطل می‌شود زیرا سر زیر آب کردن صدق می‌کند. والله العالم	آیت ... مصافی گلپایگانی (حفظه ...)
عمود الوقتی ج ۲، ص ۲۰، م ۳۱ (۲۴۱۴)	روزه او باطل نمی‌شود.	آیت ... فاضل لنکرانی (ره)

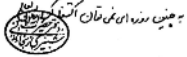
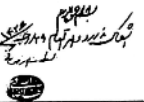

بسمه تعالی

تَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَهُوَ يُكَفِّرُ عَنْكَ سَيِّئَاتِكَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

تزریق خون

سؤال: تزریق خون به بدن در حال روزه چه حکمی دارد؟

<p>استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات</p>	<p>بسمه تعالی. مبطل است.</p> <p></p>	<p>آیت ... بهجت (دام ظلّه)</p>
<p>استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات</p>	<p>بسمه تعالی: چنانچه شخص مریض است روزه اش صحیح نیست تزریق خون به بدن بکند یا نکند. والله العالم</p> <p>بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ چنانچه شخص مریض است روزه اش صحیح نیست تزریق خون به بدن نکند یا نکند. والله العالم</p> <p></p>	<p>آیت ... تیریزی (دام ظلّه)</p>
<p>استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات</p>	<p>بسمه تعالی. بنا بر احتیاط واجب مبطل روزه است.</p> <p></p>	<p>آیت ... خامنه ای (دام ظلّه)</p>
<p>استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات</p>	<p>بسمه تعالی. جایز است.</p> <p></p>	<p>آیت ... سیستانی (دام ظلّه)</p>
<p>استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات</p>	<p>به چنین روزه ای نمی توان اکتفا کرد. والله العالم</p> <p></p>	<p>آیت ... شبیری زنجانی (دام ظلّه)</p>
<p>استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات</p>	<p>بسم الله الرحمن الرحيم. اشکال ندارد. والله العالم</p> <p></p>	<p>آیت ... صفائی گلپایگانی (دام ظلّه)</p>
<p>استفتائات موجود در واحد پاسخ به سؤالات</p>	<p>بسمه تعالی. بنا بر احتیاط جایز نیست.</p> <p></p>	<p>آیت ... فاضل لنکرانی (دام ظلّه)</p>

فصل سوم

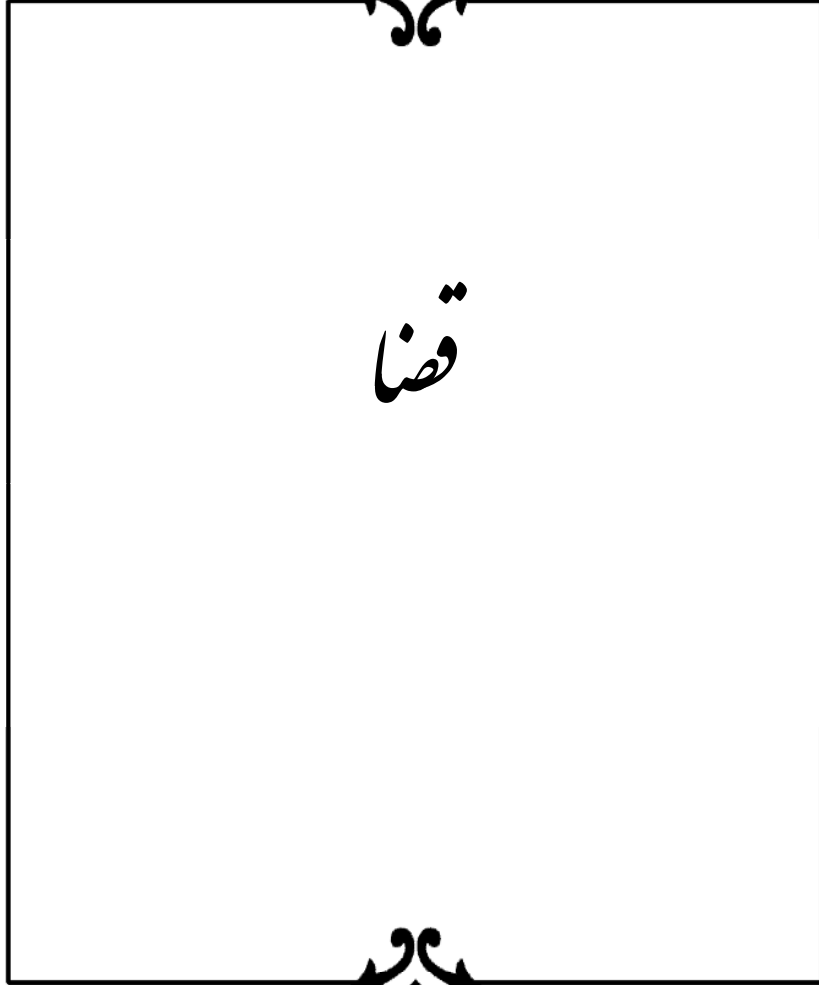
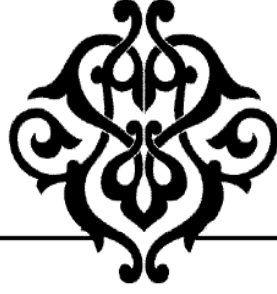
قضا و کفارہ

۱- کارشناسان و ارزیابان محترم:

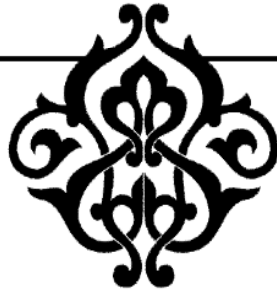
حجج اسلام و آقایان: محمد جوادی والا، محمد عزتی بخشایش، سید مرتضی حسینی، سید محمد حسینی، عبدالله شامیزاده، امیر حسین بوستان افروز، رضا نوریان، کاظم قاسمی، سید حسن هاتف، منصور سعیدی نژاد، موسی نعمتی نکوئی، مجتبی فاضل بخشایش، اکبر بایگان، عبدالاحد رضایی والا، علی اکبر صمدی، محمد علی فرهنگی، مرتضی کیان، علی رضا فجری، اسماعیل زارعی، حسین ابراهیمی

۲- مسئول واحد فقه پژوهشکده باقر العلوم علیه السلام:

حجت الاسلام علی اصغر راد حسینی

قضا

قضا

شرایط واجب شدن قضا

بالغ بودن

- ۱- اگر نوجوانی در ماه رمضان قبل یا همزمان با اذان صبح بالغ شود و روزه نگیرد، آیا لازم است روزه آن روز را قضا نماید؟
امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و نوری: کودکی که قبل یا همزمان با اذان صبح بالغ شود و روزه نگیرد، روزهی آن روز را باید قضا کند.^۱
- بهجت، صافی و شبیری: کودکی که قبل از اذان صبح بالغ شود و روزه نگیرد، روزهی آن روز را باید قضا کند.^۲

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۱؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۵.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۰ و ۱۱۶۵؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۷ و ۱۳۷۸؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۱.

۲- اگر نوجوان نابالغی در ماه رمضان قبل از اذان صبح نیت روزه مستحبی نماید و پس از بالغ شدن در طی روز، روزه اش را باطل نماید، آیا لازم است روزه آن روز را قضا نماید؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، شبیری و نوری: قضا واجب نیست.^۱

بهجت، مکارم و صافی: بنابر احتیاط قضای آن روز بر او واجب است.^۲

۳- اگر نوجوانی قبل از اذان ظهر بدون انجام مفطر بالغ شود، چنانچه بعد از بلوغ مبطلی انجام دهد و یا نیت روزه ماه رمضان نکند، وظیفه وی نسبت به قضا و كفاره چیست؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، شبیری و نوری: قضا و كفاره بر او واجب نیست.^۳

بهجت، مکارم و صافی: بنابر احتیاط قضا آن روز بر او واجب است.^۴

۴- اگر نوجوان بعد از اذان ظهر بالغ شود چنانچه قبل از بلوغ مبطلی انجام داده باشد یا نیت روزه نکرده باشد، آیا لازم است روزه آن روز را قضا نماید؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: قضا بر او واجب نیست.^۵

۱- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۷؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۱.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۰ و ۱۱۶۵؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۷۹.

۳- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۷؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۱.

۴- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۰ و ۱۱۶۵؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۷۹.

۵- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۰ و ۱۱۶۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط وجوب الصوم، الاول و الثاني و فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۷۹؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۱.

۵- دختری که سن بلوغش را به هر دلیلی نداند، چنانچه در ماه رمضان خونی که علائم حیض را دارد ببیند، وظیفه‌اش چیست؟

بخش اول سؤال (بلوغ یا عدم بلوغ):

بهجت، تبریزی، وحید، مکارم، شبیری و نوری: در این صورت حکم به حیض بودن آن خون می‌شود و آن دختر شرعاً بالغ شده است.
 امام و سیستانی: اگر اطمینان به حیض بودن داشته باشد، بالغ است و آلا محل اشکال است و بنابر احتیاط واجب احکام حائض را دارد.
 فاضل و صافی: بنابر احتیاط واجب احکام حائض را دارد.
 خویی: حکم حیض را ندارد و بالغ نشده است.

بخش دوم سؤال (وظیفه‌ی وی):

الف) قبل از اذان ظهر خون ببیند:
 امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، شبیری و نوری: قضا لازم نیست.
 بهجت، مکارم و صافی: بنابر احتیاط واجب قضا لازم است.
 ب) بعد از اذان ظهر خون ببیند:
 امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: قضا لازم نیست.^۱

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الطهارة، غسل الحیض، م ۱ و کتاب الصوم، القول فی قضاء شهر رمضان، م ۱؛ خویی: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الحیض، م ۱ و منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۲۳۷، ۱۱۵۰ و ۱۱۶۵؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، المقصد الثانی: غسل الحیض، الفصل الثانی، قبل از م ۲۱۴ و کتاب الصوم، م ۱۰۳۷؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الحیض، م ۱ و کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، المقصد الثانی، غسل الحیض، الفصل الثانی، قبل از م ۲۱۴ و رساله، م ۴۴۴؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الطهارة، م ۲۱۷ و کتاب الصوم، م ۱۳۷۹؛ شبیری: رساله، م ۴۴۴ و ۱۵۷۱.

۶- اگر نوجوانی شک کند که قبل از اذان صبح به سن بلوغ رسیده یا بعد از اذان و روزه نگیرد؛ آیا قضای آن روز بر او واجب است؟
 امام، خویی، فاضل، سیستانی و نوری: قضا بر او واجب نیست.^۱
 مکارم: بنابر احتیاط واجب اگر روزه‌اش را باطل نکرده است، باید آن روز را روزه بگیرد و الا قضا نماید.^۲

عاقل بودن

۷- آیا روزه‌هایی که از شخص دیوانه فوت شده، قضا یا كفاره دارد؟
 همه مراجع: قضا ندارد.^۳

۸- اگر شخصی دیوانه شود ولی در بخشی از روز بهبود یابد، وظیفه‌ی وی نسبت به قضای روزه‌ی آن روز چیست؟
 امام، خویی، تبریزی، فاضل، وحید و نوری: بر شخص دیوانه روزه و قضای آن روز واجب نیست هر چند در بخشی از روز بهبود یابد.^۴
 مکارم و صافی: اگر قبل از ظهر جنونش برطرف شود و یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، بنابر احتیاط واجب روزه‌ی آن روز تمام کند و اگر تمام نکرد، قضای آن را بجا آورد.^۵

۱- امام، خویی، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، قبل از م ۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۸، شرایط وجوب روزه، ص ۲۳۷؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، قبل از م ۱۱۶۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۷۸؛ شبیری: رساله، م ۱۷۰۳.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خویی، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط وجوب الصوم، الاول و الثاني؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۵.

۵- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط وجوب الصوم، الاول و الثاني؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۶.

بهبجت: اگر بعد از اذان صبح و قبل از ظهر جنونش برطرف شود، بنا بر احتیاط واجب روزهی آن روز اتمام کند و قضای آن را نیز بجا آورد.^۱
سیستانی: اگر جنون موجب اخلال در نیت معتبر در روزه شود، قضا واجب نیست اما اگر قبل از جنون نیت روزه کند، بنا بر احتیاط واجب باید روزهی آن روز را بعد از بهبودی کامل کند و در صورتی که روزه اش را باطل کند، باید روزه آن روز را قضا کند.^۲

۹- آیا روزه‌هایی که از شخص مست فوت شده، قضا یا کفاره دارد؟
 همه مراجع: قضا و کفاره واجب است.^۳

۱۰- اگر شخصی مست شود ولی در طول روز بهبود یابد، وظیفه‌ی وی نسبت به قضای روزهی آن روز چیست؟
 امام، خویی، فاضل، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم، شبیری و نوری: انسانی که مست بوده و در طول روز بهبود یافته، چنانچه قبل از مستی نیت روزه داشته است، بنا بر احتیاط واجب باید روزهی آن روز را تمام کرده (مفطری انجام ندهد) و قضای آن را نیز بجا آورد.^۴

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط وجوب الصوم، الاول و الثاني.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۲ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: سایت، استفتانات، احکام روزه، روزه قضا، س ۲۶۸ و ۲۶۹ و کفاره روزه، س ۳۱۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۵ و کفارة الصوم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۶۶ و ۱۱۱۷؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۸ و ۱۳۸۰؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۷۰۵.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خویی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الثاني و رساله، م ۱۵۶۸؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۵۶۸؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم الثاني؛ وحید: رساله، م ۱۵۶۷؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم الثاني و رساله، م ۱۳۲۴.

صافی: شخصی که مست شده اگر قبل از ظهر بهبود یابد، بنابر احتیاط واجب (چنانچه قبل از مستی نیت نداشته) نیت روزه کرده و چنانچه نیت داشته، دوباره نیت می‌کند (تجدید نیت) و روزه را تمام کرده و قضای آن را هم بجا می‌آورد و همچنین اگر بعد از ظهر بهبود یابد و نیت روزه داشته، بنابر احتیاط واجب دوباره نیت کرده و روزه را تمام می‌کند و قضای آن را بجا می‌آورد.^۱

۱۱- اگر شخصی بی‌هوش شود ولی در طول روز به هوش آید، آیا لازم است روزه‌ی آن روز را قضا نماید؟

امام، خویی، تبریزی، سیستانی، شبیری و نوری: کسی که بی‌هوش شده و در طول روزه به هوش آید، اگر قبل از بی‌هوشی نیت روزه داشته باشد، بنابر احتیاط واجب باید روزه را تمام کند و اگر این کار را نکرد، باید قضای آن را بجا آورد.^۲

بهجت: شخصی که بی‌هوش شده و قبل از زوال (اذان ظهر) بهبود یابد، بنابر احتیاط واجب باید روزه آن روز را تمام کند و قضای آن روز را هم بجا آورد.^۳

فاضل: کسی که بی‌هوش شده و در طول روز به هوش آید، اگر قبل از بی‌هوشی نیت روزه داشته باشد، بنابر احتیاط واجب باید روزه را تمام کند و اگر این کار را نکرد، باید قضای آن را بجا آورد و اگر نیت روزه نداشت، باید بعد از به هوش آمدن نیت روزه کند و روزه را تمام کند.^۴

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۷.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خویی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم الثانی و رساله، م ۱۵۶۸؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۵۶۸؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم الثانی.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹.

۴- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم الثانی و فصل فی شرائط وجوب الصوم، الثالث.

وحید: اگر پیش از اذان صبح نیت کند و بی‌هوش شود و در بین روز به هوش آید، بنابر احتیاط واجب باید روزهی آن روز را تمام نماید و قضای آن را نیز بجا آورد.^۱

مکارم: شخصی که بی‌هوش شده و بهبود یابد، چنانچه قبل از بی‌هوشی نیت روزه داشته، روزه‌اش صحیح است.^۲

صافی: شخصی که بی‌هوش شده و قبل از بی‌هوشی نیت روزه داشته چه قبل از زوال (اذان ظهر) و چه بعد از زوال بهبود یابد، بنابر احتیاط واجب باید دوباره نیت کند و روزه را تمام کند.^۳

۱۲- چنانچه شخصی تمام روز بی‌هوش باشد، آیا لازم است روزه‌هایی که از او فوت می‌شود را قضا نماید؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: واجب نیست قضا نماید.^۴

مسلمان بودن

۱۳- آیا روزه‌هایی که در زمان کافر بودن شخص تازه مسلمان از او فوت شده است، قضا دارد؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: واجب نیست قضا نماید.^۵

۱- وحید: رساله، م ۱۵۶۶.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم الثانی.

۳- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۸.

۴- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، مقدمة؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۷۸.

۵- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، قبل از م ۱۱۶۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۷۸؛ شبیری: رساله، م ۱۷۰۴.

۱۴- اگر شخصی قبل از اذان صبح ماه رمضان مسلمان شود (و نیت روزه نکند)، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟
 امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اگر قبل از اذان صبح مسلمان شود و آن روز را روزه نگیرد، باید قضای آن را بجا آورد.^۱

۱۵- اگر شخصی قبل از اذان ظهر ماه رمضان مسلمان شود و نیت روزه نکند، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟
 خویی، تبریزی، وحید و صافی: اگر در وسط روز مسلمان شود، روزه آن روز بر او واجب نیست.^۲
 مکارم و شبیری: اگر قبل از مسلمان شدن کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، بنا بر احتیاط واجب روزه‌ی آن روز بر او واجب است و الا باید آن را قضا کند.^۳
 امام: روزه‌ی آن روز بر او واجب نیست اما اگر آن روز قبل از مسلمان شدن کاری که روزه را باطل می‌کند، انجام نداده و بعد از مسلمان شدن نیت روزه نکرده باشد، مستحب است بعداً آن روز را قضا کند.^۴
 بهجت: روزه‌ی آن روز بر وی واجب نیست اما بنا بر احتیاط مستحب نیت روزه کند و روزه‌ی آن روز را تمام کند.^۵

۱- امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، احکام القضاء؛ بهجت: وسیلة النجاة، الفصل السادس، با استفاده از قبل از م ۱۱۶۵؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، الفصل السابع، احکام قضاء شهر رمضان، با استفاده از م ۱۰۴۵؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۳۷۸؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۵۷۵.
 ۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، شرائط صحة الصوم، قبل از م ۱۰۲۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۵ و رساله، م ۱۵۷۵.
 ۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم الاول و احکام القضاء؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۵.
 ۴- امام: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱.
 ۵- بهجت: رساله، م ۱۲۷۷.

فاضل: روزهی آن روز بر او واجب نیست ولی اگر چیزی که روزه را باطل می کند انجام نداده، مستحب است نیت روزه کند و بقیه روز را روزه بگیرد و اگر این کار را نکرد، مستحب است قضای آن روز را بجا آورد.^۱

سیستانی: اگر قبل از مسلمان شدن کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، بنا بر احتیاط واجب باید به قصد ما فی الذمه (آنچه به عهده دارد) نیت روزه کند و روزهی آن روز را تمام کند و اگر این کار را نکند، قضای آن روز را بجا آورد.^۲

نوری: اگر در آن روز نیت روزه نکند، مستحب است روزهی آن روز را قضا نماید.^۳

۱۶- اگر کسی بعد از اذان ظهر ماه رمضان مسلمان شود، آیا لازم است روزه آن روز را قضا نماید؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، شبیری و نوری: روزهی آن روز بر او واجب نیست و قضا ندارد.^۴

سیستانی: اگر در بین روز مسلمان شود و کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، بنا بر احتیاط واجب باید بقیه روز به قصد ما فی الذمه، امساک کند و اگر چنین نکرد، قضا نماید.^۵

۱- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱.
۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱.
۳- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱.
۴- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، شرائط صحة الصوم، قبل از م ۱۰۲۶؛ شبیری: رساله، م ۱۵۷۵.
۵- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱.

۱۷- اگر شخصی قبل از اذان صبح ماه رمضان مسلمان شود و چگونگی روزه گرفتن را نداند و آن را بجا نیاورد، آیا لازم است روزه آن روز را قضا نماید؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: کسی که قبل از اذان ظهر مسلمان شود، واجب است روزهی آن روز را بگیرد و فرقی بین شخص جاهل و غیر آن نیست.^۱

۱۸- آیا بر شخص مرتد (چه ملی و چه فطری) قضا نمودن روزه‌هایی که در ایام ارتداد از او فوت شده لازم است؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: باید قضا نماید.^۲

۱۹- اگر شخصی از اهل تسنن، شیعه شود، آیا روزه‌هایی را که در زمان سنی بودنش از وی فوت شده، قضا یا کفاره دارد؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: قضا دارد و اگر عمدأ و با اختیار نگرفته باشد، کفاره نیز دارد.^۳

۱- امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، احکام القضاء؛ بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از قبل از م ۱۱۶۵؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۰۴۵؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۳۷۸؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۵۷۵.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، قبل از م ۱۱۶۵؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۵؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۷۸؛ شبیری: رساله، م ۱۷۰۴.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۳ و ما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، الفصل الثالث، کفارة الصوم، قبل از م ۱۰۰۷ و با استفاده از م ۱۰۴۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۷ و ۱۱۶۷؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱ و احکام القضاء، م ۴؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۸ و ۱۳۸۱.

۲۰- اگر شخصی از اهل تسنن شیعه شود، آیا روزه‌هایی را که در زمان سنی بودنش طبق مذهب خود بجا آورده، قضا یا کفاره دارد؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: قضا و کفاره ندارد.^۱

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۶۷؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۱.

چگونگی انجام دادن روزه قضا

قضای ماه رمضان

۲۱- آیا لازم است روزه‌های قضا شده در ماه رمضان را فوراً بعد از عید فطر بجا آوریم؟
 امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: قضا کردن به صورت فوری واجب نیست.^۱

۲۲- آیا قضای روزه رمضان را باید تا قبل از رسیدن رمضان بعدی بجا آورد؟

امام، بهجت، وحید، صافی و نوری: بنابر احتیاط واجب در صورت توان نباید عمداً قضای روزه ماه رمضان را تا ماه رمضان آینده تأخیر بیندازد.^۲
 فاضل و مکارم: در صورت توان نباید عمداً قضای روزه‌ی ماه رمضان را تا ماه رمضان آینده تأخیر بیندازد.^۳
 خویی، سیستانی و تبریزی: بنابر احتیاط مستحب نباید قضای روزه ماه رمضان را تا ماه رمضان آینده تأخیر بیندازد.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۶۸؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۷؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۲.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۶۸؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۷؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۲. نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۸.

۳- فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۸.
 ۴- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۷، سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۸؛

۲۳- در صورتی که قضای رمضان چند سال بر عهده‌ی انسان باشد، آیا در گرفتن قضای آنها ترتیب واجب است؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: ترتیبی بین قضای رمضان سال‌های متعدد وجود ندارد ولی اگر قضای رمضان امسال و قضای روزه‌ی ماه رمضان سال‌های قبل بر عهده او باشد و تا رمضان آینده وقت برای قضای هر دو نباشد، بنابر احتیاط واجب باید اول قضای رمضان امسال را بگیرد بعد قضای رمضان سال‌های گذشته.^۱

بهجت، فاضل و شبیری: ترتیبی بین قضای رمضان سال‌های متعدد وجود ندارد ولی اگر قضای رمضان امسال و قضای روزه ماه رمضان سال‌های قبل بر عهده او باشد و تا رمضان آینده وقت برای قضای هر دو نباشد، باید اول قضای رمضان امسال را بگیرد بعد رمضان سال‌های گذشته.^۲

۲۴- اگر روزه‌های متعددی که مربوط به یک سال است از انسان فوت شده باشد، آیا لازم است در قضای آنها ترتیب بین روزها رعایت شود؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: در وسعت یا تنگی وقت رعایت ترتیب بین روزها واجب نیست.^۳

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۶؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۷؛ سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۹؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۴.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۰؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۹؛ شبیری: رساله، م ۱۷۰۷.

۳- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۶۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۸؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۳.

۲۵- اگر قضاى دو رمضان يا بیشتر بر عهده شخصى باشد و وى نیت نکند قضاى کدام سال را می‌گیرد قضاى کدام سال محسوب می‌گردد؟
 امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، صافی و نوری: به رمضان سابق برمی‌گردد، فرقی بین وسعت و تنگی وقت نیست.^۱
 بهجت: در صورتی تنگی وقت، روزه‌های گرفته شده از رمضان آخر محسوب می‌شوند.^۲
 شبیری: قضاى رمضان سال آخر حساب می‌شود.^۳

۲۶- اگر قضاى دو رمضان يا بیشتر بر عهده شخصى باشد و در تنگی وقت، غیر از رمضان سال آخر را نیت نماید، حکم روزه وى چیست؟
 امام، خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش صحیح است.^۴

۲۷- آیا روزه‌های قضا شده در ماه رمضان را باید به صورت پشت سرهم و بدون فاصله (با رعایت موالات) بجا آورد؟
 امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: پشت سر هم لازم نیست بجا آورد، هر چند مستحب است.^۵

۱- امام، خویی، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۹؛ تبریزی، صافی و شبیری: رساله، م ۱۷۰۸.
 ۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۰.
 ۳- شبیری: احکام و استفتائات روزه، احکام روزه، تعیین قضاى روزهای سالهای گذشته، ص ۷۷.
 ۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۶؛ خویی، تبریزی، سیستانی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۰؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۴؛ شبیری: رساله، م ۱۷۰۷؛ نوری: رساله، با استفاده از م ۱۶۹۵.
 ۵- امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۷.

۲۸- آیا قضاى روزه رمضان سال گذشته بر روزه‌های واجب دیگر همچون

نذر و عهد مقدم است؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و نوری:
در وسعت وقت قضاى روزه رمضان سال گذشته مقدم بر واجب دیگری
نیست.^۱

قضاى غیر ماه رمضان

۲۹- آیا لازم است قضاى روزه‌های نذر معین و همچنین روزه‌هایی که در

آن پشت سر هم بودن شرط شده را پشت سر هم انجام داد؟

خویی، تبریزی، فاضل و وحید: احتیاط مستحب رعایت پشت سر هم
بودن در قضا است.^۲

امام و نوری: بنابر احتیاط واجب، پشت سر هم بودن در قضا رعایت
شود.^۳

سیستانی: پشت سر هم بودن لازم نیست.^۴

۱- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۸؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۰ و استفتائات، ج ۲، س ۲۷۸۵.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۶۴؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة م ۳.

۳- امام و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة م ۳.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة م ۳.

تأخیر انداختن روزه قضا

تأخیر عمدی

۳۰- اگر شخصی قضای روزه‌ی ماه رمضان امسال داشته باشد، آیا واجب است تا ماه رمضان سال آینده، قضای روزه‌ی امسال را بگیرد؟
 امام، بهجت، وحید، صافی و نوری: بنابر احتیاط واجب نباید قضا را تأخیر بیندازد.^۱

خویی، تبریزی و سیستانی: بنابر احتیاط مستحب قضا را تأخیر نیندازد.^۲
 فاضل و مکارم: قضا را به تأخیر نیندازد.^۳

۳۱- اگر شخصی عمداً یا به واسطه کوتاهی و سهل‌انگاری، روزه قضای رمضان را به تأخیر اندازد تا وقت تنگ شود و در تنگی وقت دچار عذری شود وظیفه‌ی وی چیست؟

همه مراجع: بر او واجب است علاوه بر قضا، کفاره‌ی تأخیر بپردازد.^۴

۱- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۶۸؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۸؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۴۷؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۲.
 ۲- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۴۷؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۸.
 ۳- فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۸.

۴- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۹؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۰۳ و ۸۱۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۵۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۳؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۸؛ شبیری: رساله، م ۱۷۱۵.

۳۲- اگر شخصی پس از برطرف شدن عذرش با وجود تصمیم بر قضای روزه، آن را به تأخیر اندازد تا وقت تنگ شود و در تنگی وقت عذر دیگری پیدا کند وظیفه‌اش چیست؟

امام، بهجت، فاضل، وحید، صافی و نوری: علاوه بر قضا بنابر احتیاط واجب باید کفاره‌ی تأخیر پردازد.^۱

خویی، تبریزی و سیستانی: علاوه بر قضا واجب است کفاره‌ی تأخیر پردازد.^۲

مکارم: فقط قضا واجب است ولی پرداخت کفاره‌ی تأخیر واجب نیست.^۳
شبیری: علاوه بر قضا بنابر احتیاط باید کفاره‌ی تأخیر پردازد.^۴

تأخیر غیر عمدی

۳۳- اگر شخصی به واسطه مرض روزه ماه رمضان را نگیرد و مریضی وی تا رمضان سال بعد استمرار یابد وظیفه‌ی وی نسبت به قضای روزه‌هایش چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: قضا بر او واجب نیست و فقط برای هر روز به اندازه‌ی یک مد غذا (۷۵۰ گرم غذا) فدیة به فقیر بدهد.^۵

شبیری: قضا بر او واجب نیست و فقط برای هر روز به اندازه‌ی یک مد غذا (۹۰۰ گرم غذا) فدیة به فقیر بدهد.^۶

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۷۳؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۴؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۵۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۸.

۲- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۵۱؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۴.

۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۴.

۴- شبیری: رساله، م ۱۷۱۵.

۵- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۵۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۲؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳؛ مکارم: رساله، م ۱۴۳۳؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، م ۱۳۸۶.

۶- شبیری: رساله، م ۱۷۱۲.

۳۴- اگر شخصی به واسطه عذری غیر از مرض همچون مسافرت روزه رمضان را نگیرد و عذرش تا رمضان سال بعد استمرار یابد وظیفه‌ی وی نسبت به قضای روزه‌هایش چیست؟

خوبی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و صافی: علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب برای هر روز یک مد غذا به فقیر بدهد.^۱
امام، خامنه‌ای و نوری: علاوه بر قضا احتیاط مستحب است برای هر روز یک مد غذا به فقیر بدهد.^۲

بہجت: اگر عذرش ضروری باشد، فدیہ واجب می‌شود؛ اما اگر غیر ضروری باشد دو صورت دارد: الف) تصمیم به گرفتن روزه‌های قضا ندارد؛ که در این صورت علاوه بر قضا فدیہ واجب می‌شود. ب) تصمیم به گرفتن روزه‌های قضا دارد؛ که در این صورت علاوه بر قضا بنابر احتیاط واجب فدیہ نیز پرداخت می‌شود.^۳

شبیری: علاوه بر قضا، بنابر احتیاط برای هر روز یک مد غذا (۹۰۰ گرم غذا) به فقیر بدهد.^۴

توجه: طبق نظر آقای شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۱- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۵۰؛ فاضل، سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۶.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۸؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۰؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳.

۳- بہجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۲ و ۱۱۷۳.

۴- شبیری: رساله، م ۱۷۱۲.

۳۵- اگر شخصی به واسطه مریضی روزه رمضان را نگیرد ولی به واسطه عذر دیگری غیر از مرض (همچون عدم توانایی بر روزه گرفتن یا مسافرت و...)، قضای آن را تا رمضان سال بعد تأخیر اندازد، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و صافی: علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب باید کفاره‌ی تأخیر پردازد.^۱

امام، خامنه‌ای و نوری: فقط قضا واجب است ولی کفاره‌ی تأخیر واجب نیست اما مستحب است.^۲

شبییری: علاوه بر قضا بنابر احتیاط باید کفاره‌ی تأخیر پردازد.^۳

۳۶- اگر شخصی به واسطه عذری غیر از مرض همچون مسافرت روزه رمضان را نگیرد ولی به علت بیماری، قضای آن را تا رمضان سال بعد تأخیر اندازد، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و صافی: علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب باید کفاره‌ی تأخیر پردازد.^۴

امام، خامنه‌ای و نوری: فقط قضا واجب است ولی کفاره‌ی تأخیر واجب نیست اما مستحب است.^۵

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۵۰؛ فاضل، سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۶.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۸؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۸۱۰؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳.

۳- شبییری: رساله، م ۱۷۱۳.

۴- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۵۰؛ فاضل، سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۶.

۵- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۸؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۸۱۰؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳.

شبیری: علاوه بر قضا بنابر احتیاط باید کفاره‌ی تأخیر پردازد.^۱
توجه: طبق نظر آقای شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۳۷- اگر بیماری شخصی پس از چند سال بهبود یابد وظیفه‌ی وی نسبت به قضای روزه سال‌های قبل و روزه سال آخری بیماری چیست؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: اگر تا رمضان سال آینده وقت داشته باشد، باید قضای رمضان آخر را بگیرد و برای هر روز از سال‌های پیش یک مدّ غذا (۷۵۰ گرم) به فقیر بدهد و قضای سال‌های پیش لازم نیست.^۲
شبیری: اگر مرض انسان چند سال طول بکشد بعد از آنکه خوب شد هر مقداری که تا رمضان بعد برای گرفتن روزه قضای ماه رمضان آخر زمان داشته باشد، باید روزه بگیرد و اگر نگرفت، در سال‌های بعد بگیرد و قضای روزه سال‌های قبل و بقیه روزهای سال آخر لازم نیست، بلکه برای هر روز از آن یک مدّ غذا (۹۰۰ گرم) به فقیر بدهد.^۳

۱- شبیری: رساله، م ۱۷۱۳.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، قضاء شهر رمضان، م ۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، درس ۶۳، ص ۲۵۹؛ خویی، تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۰ و رساله، م ۱۷۱۶؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۸۶۸ و ۲۸۸۴؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۵؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۰ و رساله، م ۱۷۱۵؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۶.

۳- شبیری: رساله، م ۱۷۱۶.

باطل کردن روزه قضا

روزه قضای ماه رمضان

روزه قضای خود

۳۸- آیا روزه‌دار می‌تواند روزه قضای رمضان خود را قبل از اذان ظهر باطل نماید؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی و نوری: قبل از ظهر می‌تواند روزه‌ی قضای ماه رمضان را باطل کند مگر اینکه وقت تنگ باشد و تا رمضان آینده به مقدار قضای روزه‌هایش وقت باشد که در این صورت نمی‌تواند روزه‌اش را باطل کند.^۱

خامنه‌ای: در روزه قضای رمضان می‌تواند قبل از ظهر روزه‌اش را باطل کند ولی اگر وقت تنگ باشد و تا رمضان آینده به مقدار قضای روزه‌هایش وقت باشد، در این صورت بنا بر احتیاط واجب نمی‌تواند روزه‌اش را باطل کند ولی اگر افطار کند، کفاره ندارد هرچند به خاطر تأخیر باید فدیة پردازد.^۲

وحید: در روزه قضای رمضان می‌تواند قبل از ظهر روزه‌اش را باطل کند ولی اگر وقت تنگ باشد و تا رمضان آینده به مقدار قضای روزه‌هایش وقت باشد که در این صورت بنا بر احتیاط واجب نمی‌تواند روزه‌اش را باطل کند.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، قضاء شهر رمضان، م ۱۲؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۵۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۷؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۹۱.

۲- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۳، ص ۲۵۷.

۳- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۵۶.

شبیری: در قضای روزه ماه رمضان اگر از شب نیت روزه داشته باشد، یا وقت تنگ باشد، جایز نیست روزه‌ی خود را قبل از ظهر باطل کند و آلا می‌تواند باطل کند.^۱

۳۹- آیا روزه‌دار می‌تواند روزه قضای رمضان خود را بعد از اذان ظهر باطل نماید و در صورت باطل نمودن چه وظیفه‌ای دارد؟
 همه مراجع: جایز نیست و در صورت باطل نمودن باید کفاره بپردازد یعنی به ده فقیر هر نفر یک مد غذا (۷۵۰ گرم) (شبیری: ۹۰۰ گرم) غذا بدهد و اگر نتوانست سه روز روزه بگیرد.^۲

روزه قضای میت

۴۰- آیا روزه‌دار می‌تواند روزه قضای رمضان شخص دیگری را که گرفته، قبل از اذان ظهر باطل نماید؟
 امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اگر روزه استیجاری نباشد و به صورت رایگان و تبرعی از طرف میت روزه گرفته باشد می‌تواند آن را باطل کند همچنین در صورتی که در روزه استیجاری زمان خاصی را معین نکرده باشد باطل کردن آن اشکال ندارد ولی اگر وقت خاصی تعیین کرده باشد، نمی‌تواند باطل کند.^۳

۱- شبیری: رساله، م ۱۷۰۹.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء شهر رمضان، م ۱۲؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۳، ص ۲۵۷؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۵۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۷؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۹۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۶ و ۱۷۰۹.

۳- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۷؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۵۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۸۰۴؛ صافی: رساله، م ۱۷۱۰ و هداية العباد، ج ۱، م ۲۰۶۱ و ۲۰۶۲؛ شبیری: رساله، م ۱۱۷۰ و ۲۱۹۰.

۴۱- اگر روزه‌دار روزه قضای رمضان شخص دیگری را گرفته باشد، آیا می‌تواند روزه را بعد از اذان ظهر باطل نماید؟
 خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: جایز است روزه را باطل کند، اگرچه احتیاط مستحب در ترک آن است^۱
 امام و فاضل: بنابر احتیاط واجب جایز نیست که روزه را باطل نماید.^۲
 بهجت: جایز نیست که روزه را باطل نماید.^۳

روزه قضای غیر ماه رمضان

۴۲- آیا روزه‌دار می‌تواند روزه‌ی واجبی غیر روزه‌ی ماه رمضان و قضای آن را که بر عهده دارد (مانند روزه‌ای که به واسطه نذر واجب شده است) باطل نماید؟
 امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید و نوری: در روزه واجب موسع (روزه‌ای که وقت انجام آن وسیع است و وقت آن محدود نیست) غیر قضای ماه رمضان باطل کردن روزه در قبل و بعد از ظهر جایز است هرچند بعد از ظهر بنابر احتیاط مستحب باطل نکند ولی در روزه معین (روزه‌ای که دارای وقت مشخص و محدودی است) باطل کردن روزه جایز نیست.^۴

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۵۷؛ سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۷؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۷۱۰.

۲- امام و فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۷.

۳- بهجت: استفتانات، ج ۲، س ۲۹۲۲.

۴- امام، خویی، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۷؛ بهجت: رساله، با استفاده از م ۱۳۳۳؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۶ و رساله، با استفاده از م ۱۶۸۱؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۵۶ و رساله، با استفاده از م ۱۶۸۰.

مکارم: در روزه واجب موسع (روزه‌ای که وقت انجام آن وسیع است و وقت آن محدود نیست) غیر قضای ماه رمضان باطل کردن روزه در قبل از ظهر جایز است ولی بعد از ظهر بنابر احتیاط واجب باطل نکند ولی در روزه معین (روزه‌ای که دارای وقت مشخص و محدودی است) باطل کردن روزه جایز نیست.^۱

۴۳- آیا روزه‌دار می‌تواند روزه قضای غیر رمضان خود را بعد از اذان ظهر

باطل نماید؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید و نوری: اگر وقت قضا تنگ نباشد، جایز است و احتیاط مستحب در ترک است.^۲
مکارم: حتی اگر وقت قضا تنگ نباشد، بنابر احتیاط واجب نباید باطل کند.^۳

۱ - مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۷.
۲ - امام، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۷؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۶.
۳ - مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۷.

نیابت در اداء قضا

از جانب اشخاص زنده

۴۴- گرفتن روزه قضا از طرف شخص زنده به صورت نیابتی یا استیجاری چه حکمی دارد؟
امام، خامنه ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، شبیری و نوری: جایز نیست.^۱

از جانب فوت شدگان

قضای روزه پدر و مادر

۴۵- آیا قضای روزه پدر و مادر بر فرزندان واجب است؟
امام، خویی، تبریزی، وحید و شبیری: بر پسر که در زمان مرگ پدر از بقیه بزرگتر باشد واجب است روزه هایی که از پدرش قضا شده انجام دهد (بنابراین اگر پسر اول قبل از پدر از دنیا رفته باشد، پسر دوم، پسر بزرگ زمان مرگ پدر خواهد بود) و بنابر احتیاط مستحب این حکم در مورد مادر هم جاری است.^۲

۱- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، صلاة الاستیجار؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۴، ص ۲۱۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، صلاة الاستیجار؛ شبیری: رساله، م ۱۵۴۲.
۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۱۳ و کتاب الصلاة، القول فی صلاة القضاء و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۹؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۸؛ شبیری: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۷۲۱.

خامنه ای، بهجت، فاضل و نوری: بر پسری که در زمان مرگ پدر از بقیه بزرگتر باشد واجب است روزه هایی را که از پدرش قضا شده انجام دهد و بنابر احتیاط واجب روزه هایی را که از مادرش قضا شده نیز باید انجام دهد. (بنابراین اگر پسر اول قبل از پدر یا مادرش از دنیا رفته باشد، پسر دوم، پسر بزرگ زمان مرگ پدر یا مادر خواهد بود).^۱

سیستانی: پسری که در زمان مرگ پدر از بقیه بزرگتر و همچنین بالغ باشد بنابر احتیاط واجب باید روزه هایی را که از پدرش قضا شده انجام دهد و البته کافی است که به جای قضا کردن برای هر روز یک مد طعام (۷۵۰ گرم) به فقیر بدهد و در صورتی که ورثه راضی باشند می تواند آن را از مال میت بدهد. (بنابراین اگر پسر اول قبل از پدر از دنیا رفته باشد، پسر دوم، پسر بزرگ زمان مرگ پدر خواهد بود).^۲

مکارم: بر پسر بزرگتر (یعنی بزرگترین پسری که بعد از مرگ پدر و مادر در حال حیات است) واجب است روزه هایی را که از پدر یا مادرش فوت شده، بعد از مرگ آنها قضا کند.^۳

صافی: بر پسر بزرگ واجب است روزه هایی را که از پدرش قضا شده انجام دهد و بنابر احتیاط واجب روزهایی را که از مادرش قضا شده نیز باید انجام دهد و در صورتی که میت پسر نداشته باشد بر دختر بزرگتر واجب است.^۴

۱- خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، احکام روزه قضای پدر و مادر، ص ۲۶۴ و درس ۵۴، نماز قضای پدر و مادر، ص ۲۱۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۹۱۶ و استفتائات، ج ۲، با استفاده از س ۲۴۰۸؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۹ و جامع المسائل، ج ۱، س ۳۷۸ و ۳۸۲؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۹ و کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیت، با استفاده از م ۲.

۲- سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۸.

۳- مکارم: رساله، م ۱۲۰۵.

۴- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۹۲ و کتاب الصلاة، با استفاده از م ۹۹۰.

۴۶- اگر میّت روزه اش را به جهت عذری مانند مریضی یا در سفر بودن نگرفته باشد، در چه صورت قضای روزه ی او بر عهده ی پسر بزرگش خواهد بود؟

امام، خامنه ای و شبیری: اگر میّت روزه اش را به جهت عذری مثل مریضی نگرفته باشد، در صورتی که در زمان حیات می توانسته قضا کند و نکرده، باید پسر بزرگتر قضا کند و همچنین روزه ای را که در سفر نگرفته هر چند توانایی قضای آن را پیدا نکرده، واجب است پسر بزرگتر آن را قضا کند.^۱

فاضل، مکارم و نوری: اگر میّت روزه اش را به جهت عذری مثل مریضی نگرفته باشد، در صورتی که در زمان حیات می توانسته قضا کند و نکرده، باید پسر بزرگتر قضا کند، همچنین روزه ای را که در سفر نگرفته هر چند توانایی قضای آن را پیدا نکرده، احتیاط واجب آن است که پسر بزرگتر قضا کند.^۲

تبریزی و وحید: اگر میّت روزه اش را به جهت مریضی نگرفته باشد، در صورتی که در زمان حیات می توانسته قضا کند و نکرده، باید پسر بزرگتر قضا کند.^۳

خویی: اگر میّت روزه اش را به جهت مریض شدن نگرفته باشد، در صورتی که در زمان حیات می توانسته قضا کند و نکرده، باید پسر بزرگتر قضا کند. اما اگر به خاطر مسافرت روزه نگرفته باشد هر چند بعداً توانایی

۱- امام: رساله، م ۱۳۹۰ و ۱۷۱۲؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، احکام روزه ی قضای پدر و مادر، ص ۲۶۴؛ شبیری: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۷۲۱ و استفتائات، احکام روزه، احکام روزه ی قضا.

۲- فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیّت، قبل از م ۱؛ مکارم: رساله، م ۱۲۰۵.

۳- تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۸ و کتاب الصلاة، م ۷۲۷.

قضای آن را پیدا نکرده باشد، واجب است پسر بزرگتر آن روزه ها را قضا نماید و اگر به خاطر عذر دیگری روزه نگرفته باشد هر چند توانایی قضای آن را پیدا نکرده باشد، بنابر احتیاط واجب پسر بزرگتر آنها را قضا نماید.^۱

سیستانی: اگر میّت روزه ی ماه رمضان را به خاطر عذری مثل مریضی نگرفته باشد، در صورتی که در زمان حیات می توانسته قضا کند و نکرده، بنابر احتیاط واجب باید پسر بزرگتر قضا کند، همچنین روزه ای را که در سفر نگرفته هر چند توانایی قضای آن را پیدا نکرده، احتیاط واجب آن است که پسر بزرگتر آن را قضا کند.^۲

صافی: اگر میّت روزه اش را به جهت عذری انجام نداده باشد، بر پسر بزرگتر لازم است قضا نماید هر چند پدر نتوانسته قضا کند.^۳

۴۷- اگر میّت از روی عمد روزه نگرفته باشد، وظیفه ی پسر بزرگتر نسبت به قضای روزه چیست؟

خویی، بهجت، فاضل، وحید و صافی: اگر میّت از روی عمد روزه اش قضا شده باشد، بنابر احتیاط واجب انجام قضای روزه ی او بر عهده ی پسر بزرگ است.^۴

سیستانی و مکارم: اگر میّت از روی عمد روزه اش را نگرفته باشد، انجام قضای آن بر پسر بزرگ واجب نیست هر چند احتیاط مستحب آن است که قضا کند.^۵

۱- خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۸ و العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیت، قبل از م ۱.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیت، قبل از م ۱.

۳- صافی: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۷۲۱.

۴- خویی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۸؛ بهجت: وسیلة النجاة، م م ۹۱۶ و ۱۱۷۷؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۹ و رساله، م ۱۷۵۸ و ۱۳۹۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصلاة، م ۹۹۰.

۵- سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۹.

امام: اگر میّت از روی عمد و یا از روی عذر روزه اش را نگرفته باشد، بر پسر بزرگتر واجب است آنها را قضا کند. و در صورتی که از روی سرکشی بر خداوند متعال روزه هایش را نگرفته باشد، بنا بر احتیاط واجب بر پسر بزرگ واجب است آنها را قضا کند.^۱

خامنه ای: اگر میّت از روی عمد روزه اش قضا شده باشد، انجام قضای روزه ی او بر پسر بزرگ واجب است و اگر تمام عمر روزه نگرفته باشد بنا بر احتیاط واجب بر پسر بزرگ قضای آنها واجب است اما در صورتی که از روی سرکشی بر خداوند متعال روزه هایش را نگرفته باشد، بنا بر احتیاط مستحب پسر بزرگ آنها را قضا کند..^۲

تبریزی: اگر میّت از روی عمد روزه اش را نگرفته باشد، بنا بر احتیاط واجب قضای روزه ی او در صورتی که مستلزم سختی و مشقّت و برهم خوردن زندگی پسر بزرگتر نباشد، بر پسر بزرگ لازم است.^۳

شبییری: اگر میّت از روی نافرمانی روزه اش را نگرفته باشد، بر پسر بزرگش لازم است آن را بجا آورد.^۴

نوری: اگر میّت از روی عمد و یا از روی عذر روزه اش را نگرفته باشد، بر پسر بزرگتر واجب است آنها را قضا کند. و در صورتی که از روی سرکشی بر خداوند متعال روزه هایش را نگرفته باشد، بنا بر احتیاط مستحب پسر بزرگ آنها را قضا کند.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، القول فی صلاة القضاء، م ۱۶.
۲- خامنه ای: اجوبة الاستفتائات، س ۵۴۷ و ۵۴۸.
۳- تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۸.
۴- شبیری: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۷۲۱.
۵- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۹.

۴۸- آیا پسر بزرگ میّت می تواند برای بجا آوردن قضای روزه ی او اجیر

بگیرد؟

امام، خامنه ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: می تواند خودش انجام دهد یا اجیر بگیرد.^۱
مکارم: اجیر گرفتن برای قضای نماز و عبادت های دیگر از طرف شخص فوت شده بنابر احتیاط صحیح نیست مگر در حج، و اگر کسی بخواهد در عبادت های دیگر اجیر بگیرد، وجهی را که می پردازد به صورت هدیه باشد و عملی که اجیر انجام می دهد به صورت مجانی.^۲

۴۹- اگر پدر غیر از روزه ی ماه رمضان، روزه واجب دیگری داشته باشد که

نگرفته، آیا بعد از فوت او قضای آن هم بر عهده ی پسر بزرگتر خواهد بود؟
خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم و صافی: اگر پدر غیر از روزه ی ماه رمضان، روزه واجب دیگری را مانند روزه نذری نگرفته باشد، احتیاط واجب آن است که پسر بزرگتر قضا نماید. ولی اگر برای روزه ای اجیر شده و نگرفته باشد یا روزه قضای پدر فوت شده اش را که به ذمه اش بوده نگرفته باشد، قضای آن بر پسر بزرگتر لازم نیست.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصلاة، القول فی الصلاة القضاء، م ۱۶؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۴۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۹۱۸؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۲؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصلاة، م ۹۹۶؛ شبیری: رساله، م ۱۳۹۹.

۲- رساله، م ۱۲۱۳.

۳- خویی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۶ و منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۴۱؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۴۱ و رساله، م ۱۷۲۲؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۶ و کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیت، م ۱؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۴۱ و رساله، م ۱۷۲۱؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۶ و کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیت، م ۱؛ صافی: رساله، م ۱۷۲۲ و هداية العباد، ج ۱، کتاب الصلاة، م ۹۹۰.

امام و نوری: اگر پدر غیر از روزه ی رمضان، روزه واجب دیگری را مانند روزه ی نذری نگرفته باشد پسر بزرگتر باید قضاء نماید ولی اگر برای روزه ای اجیر شده و نگرفته باشد یا روزه ی قضای پدر فوت شده اش را که به ذمه اش بوده نگرفته باشد، قضای آن بر پسر بزرگ لازم نیست.^۱

سیستانی: اگر پدر غیر از روزه ی رمضان، روزه ی واجب دیگری مانند روزه ی نذری نگرفته باشد، یا اجیر شده و نگرفته باشد یا روزه ی قضای پدر فوت شده اش را نگرفته باشد، قضای آن بر پسر بزرگ لازم نیست.^۲

شبییری: اگر پدر غیر از روزه ی رمضان، روزه ی واجب دیگری را مانند روزه ی نذری نگرفته باشد، احتیاط واجب آن است که پسر بزرگتر قضا نماید ولی اگر برای روزه ای اجیر شده و نگرفته باشد، قضای آن بر پسر بزرگتر لازم نیست.^۳

توجه: طبق نظر آقای شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۵۰- اگر پسر بزرگ میّت نسبت به روزه های میّت شک داشته باشد، وظیفه ی وی نسبت به قضای روزه ها چیست؟

الف) شک دارد که روزه ی میّت قضا شده یا نه:

امام، خامنه ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم،

۱- امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصلاة، القول فی القضاء الصلاة، م ۱۶ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۶؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۶ و کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیّت، م ۱.
 ۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۶ و کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیّت، م ۱.
 ۳- شبیری: رساله، م ۱۷۲۲.

صافی، شبیری و نوری: چیزی بر عهده ی او نیست.^۱
 (ب) می داند که میّت روزه ی قضایی داشته اما شک می کند که قضای روزه اش را بجا آورده یا نه:^۲
 امام، تبریزی، سیستانی، وحید، صافی و شبیری: بنا بر احتیاط واجب باید قضای روزه ها را بجا آورد.
 خامنه ای، خویی، فاضل و نوری: باید قضای روزه ها را بجا آورد.
 مکارم: اگر لازمه ی تأخیر میّت در بجا آوردن قضای روزه اش، سستی او در بجا آوردن قضای روزه اش باشد، (با حمل فعل او بر صحّت) لازم نیست پسر بزرگتر قضای روزه ها را بجا آورد.
 (ج) اجمالاً می داند که روزه از میّت قضا شده اما مقدار آن را نمی داند (مردّد بین کم و زیاد است):^۳
 امام، خامنه ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و

۱- امام: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۵ و رساله، م ۱۳۹۲؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۴، نماز قضای پدر و مادر، ص ۲۱۷ و سایت، احکام روزه، روزه قضا، قضای روزه والدین، س ۲۹۹؛ خویی و سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۴۵ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۵؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۴۵ و رساله، م ۱۴۰۱؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۵؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۴۵ و رساله، م ۱۴۰۰؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱.

۲- امام: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۵ و رساله، م ۱۳۹۲؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۴، نماز قضای پدر و مادر، ص ۲۱۷ و استفتانات سایت، احکام روزه، روزه قضا، قضای روزه والدین، س ۲۹۹؛ خویی و سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۴۵ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۵؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۴۵ و رساله، م ۱۴۰۱؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۵؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۴۵ و رساله، م ۱۴۰۰؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱.

۳- امام: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۵ و رساله، م ۱۳۹۲؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۴، نماز قضای پدر و مادر، ص ۲۱۷ و استفتانات سایت، احکام روزه، روزه قضا، قضای روزه والدین، س ۲۹۹؛ خویی و سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۴۵ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۵؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۴۵ و رساله، م ۱۴۰۱؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۵؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۴۵ و رساله، م ۱۴۰۰.

نوری: آن مقدار را که یقین دارد از میّت فوت شده قضای آن مقدار را بجا می آورد (بنابراین در صورت تردید بین کم و زیاد، به انجام دادن کم اکتفا می کند).

۵۱- اگر تعداد روزه هایی که میّت نگرفته زیاد باشد طوری که گرفتن آنها بر پسر بزرگش سخت باشد، وظیفه ی او نسبت به قضای روزه ها چیست؟
امام، خامنه ای، بهجت، تبریزی و مکارم: واجب است به هر صورتی که امکان دارد قضا کند و اگر از انجام آن حتی اجیر گرفتن برای انجام آن هم عاجز باشد، معذور است.^۱

۵۲- اگر پسر بزرگ میّت نابالغ باشد، آیا می تواند قبل از بلوغ روزه های پدر خود را بگیرد؟
امام، بهجت، فاضل، سیستانی، شبیری و نوری: اگر ممیز باشد (خوب و بد را بفهمد) و معلوم باشد که روزه اش را به طور صحیح انجام می دهد، می تواند قبل از بلوغ روزه بگیرد.^۲
خویی و صافی: نمی تواند.^۳
تبریزی و مکارم: بنابر احتیاط واجب نمی تواند.^۴

۱- امام: استفتانات، ج ۱، نماز قضای پدر، س ۲۲۰، ۲۲۳ و ۲۲۴؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۴، ص ۲۱۷؛ بهجت: استفتانات، ج ۲، س ۲۴۱۰؛ تبریزی: استفتانات جدید، ج ۱، س ۶۰۱؛ مکارم: استفتانات، ج ۱، س ۲۳۸.
۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصلاة، القول فی الصلاة الاستتجار، م ۴ و العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی صلاة الاستتجار، م ۱۱؛ بهجت: استفتانات، ج ۲، س ۲۹۱۳؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی صلاة الاستتجار، م ۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۴۰۶.
۳- خویی: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی صلاة الاستتجار، م ۱۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۴.
۴- تبریزی: صراط النجاة، ج ۱، س ۶۷۴؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی صلاة الاستتجار، م ۱۱.

۵۳- آیا بلوغ، عقل و ممنوع نبودن از ارث در زمان فوت میّت، از شرایط وجوب قضای روزه ی میّت بر پسر بزرگش است؟

امام، خامنه ای، بهجت، فاضل، صافی و نوری: لازم نیست پسر بزرگتر زمان فوت میّت بالغ و عاقل باشد بلکه اگر زمان فوت میّت نابالغ یا دیوانه بوده، هر موقع بالغ و عاقل شد باید روزه ی میّت را قضا کند و همچنین اگر به سببی مانند کفر یا قتل از ارث ممنوع باشد نیز انجام قضای روزه ی میّت بر او لازم است.^۱

خویی، تبریزی و وحید: لازم نیست پسر بزرگتر زمان فوت میّت بالغ و عاقل باشد بلکه اگر زمان فوت میّت نابالغ یا دیوانه بوده، هر وقت بالغ و عاقل شد باید روزه ی میّت را قضا کند. اما اگر زمان فوت میّت به سببی مانند کفر یا قتل ممنوع از ارث باشد، انجام قضای روزه ی میّت بر او لازم نیست.^۲

سیستانی: اگر پسر بزرگتر زمان فوت میّت بالغ یا عاقل نباشد یا به سببی مانند کفر یا قتل ممنوع از ارث باشد، قضای روزه ی میّت بر او لازم نیست.^۳

مکارم: لازم نیست پسر بزرگتر زمان فوت میّت بالغ و عاقل باشد، بلکه اگر زمان فوت میّت نابالغ یا دیوانه بوده هر وقت بالغ و عاقل شد باید روزه ی میّت را قضا کند و اگر به سببی مانند کفر یا قتل از ارث ممنوع باشد، بنابر احتیاط واجب باید قضای روزه ی میّت را انجام دهد.^۴

شبیری: لازم نیست پسر بزرگتر زمان فوت میّت بالغ و عاقل باشد بلکه اگر زمان فوت میّت نابالغ یا دیوانه بوده، هر وقت بالغ و عاقل شد، باید قضای روزه ی میّت را انجام دهد.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصلاة، القول فی صلاة القضاء، م ۱۶؛ خامنه ای: استفتانات سایت، احکام روزه، روزه قضا، قضای روزه والدین، س ۳۰۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۹۱۷؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیت، م ۴ و ۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصلاة، م ۹۹۳ و ۹۹۴.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۳۸ و ۷۴۲.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیت، م ۴ و ۶.

۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیت، م ۴ و ۶.

۵- شبیری: رساله، م ۱۴۰۶.

۵۴- اگر پسر بزرگ بعد از فوت والدینش و قبل از گرفتن قضای روزه ی آنها از دنیا برود، آیا بر بقیه فرزندان قضای روزه ها واجب است؟
امام، خامنه ای، خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: قضای روزه ها بر بقیه فرزندان واجب نیست.^۱
فاضل: بر بقیه فرزندان واجب نیست مگر در صورتی که پسر بزرگتر قبل از تمکن (قبل از اینکه بتواند) از قضای روزه های میت بمیرد، که در این صورت پسر کوچکتر از او باید قضا کند.^۲
شبیری: اگر پسر بزرگتر عاقل و بالغ پیش از قضای روزه ی پدر بمیرد، چنانچه بین مرگ پدر و مرگ او به قدری طول کشیده که می توانسته قضای روزه ی او را بجا آورد، بر پسر دوم چیزی واجب نیست و اگر این مقدار طول نکشیده، بنابر احتیاط پسر دوم قضای آن را بجا آورد. اگر پسر بزرگتر موقع مرگ پدر نابالغ یا دیوانه باشد و بعد از بلوغ یا عاقل شدن روزه ی پدر را نگیرد، بنابر احتیاط پسر دوم باید قضای روزه ی پدر را بگیرد و همچنین است اگر پسر دوم پیش از بالغ شدن یا عاقل شدن بمیرد.^۳
توجه: طبق نظر آقای شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصلاة، القول فی صلاة القضاء، م ۱۶؛ خامنه ای: اجوبة الاستفتائات، س ۵۴۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۳۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۹۱۷؛ سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیت، م ۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصلاة، م ۹۹۲.
۲- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیت، م ۳.
۳- شبیری: رساله، م ۱۴۰۶، ۱۴۰۷ و ۱۷۲۱.

۵۵- اگر فرزند بزرگ میّت دو پسر دوقلو باشند، قضای روزه ی میّت بر عهده کدام است؟

امام، مکارم و نوری: به صورت مساوی بین آن دو پسر تقسیم می گردد.^۱
خویی و سیستانی: به صورت مساوی بین آن دو پسر تقسیم می گردد و در عین حال به صورت کفایی بر هر دو واجب است و اگر یکی از آنها قضای روزه های میّت را بجا نیاورد، بر دیگری واجب است همه ی آنها را قضا کند.^۲

فاضل: آن کسی که زودتر متولد شده است بزرگتر است ولو اینکه نطفه ی دیگری زودتر منعقد شده باشد.^۳

۵۶- اگر میّت زمان فوت، فرزندی نداشته باشد، نسبت به قضای روزه هایی که نگرفته وظيفه چیست؟

خویی، تبریزی، سیستانی و وحید: قضای روزه ی میّت بر سایر ورثه واجب نیست ولی احتیاط مستحب این است که مرد بزرگتر در هر طبقه ارثی (به ترتیبی که در طبقات ارث است)، قضای روزه ی میّت را انجام دهد.^۴
فاضل، مکارم و نوری: قضای روزه ی میّت بر سایر ورثه واجب نیست ولی احتیاط مستحب این است که بزرگترین مرد از خویشان میّت قضای روزه ی او را انجام دهد.^۵

امام و بهجت: قضای روزه ی میّت بر سایر ورثه واجب نیست ولی احتیاط مستحب این است که خویشان مرد مثل پدر، عمو، دایی و برادر قضای روزه ی او را انجام دهند.^۶

۱- امام، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیّت، م ۹.

۲- خویی و سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیّت، م ۹.

۳- فاضل: جامع المسائل، ج ۲، س ۴۰۲.

۴- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۸؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۰.

۵- فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲۰.

۶- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصلاة، القول فی صلاة القضاء، م ۱۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۹۱۷.

صافی: اگر میّت زمان مرگ فرزندی نداشته باشد احتیاط واجب این است که قضای روزه میّت را مرد بزرگ در هر طبقه ارثی انجام دهد و اگر مردی نبود به همین ترتیب زن ها انجام دهند.^۱

قضای روزه سایر اموات

۵۷- آیا گرفتن روزه قضا از طرف سایر اموات غیر از پدر و مادر، به صورت نیابتی یا استیجاری جایز است؟
امام، خامنه ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: جایز است.^۲

مکارم: اجیر گرفتن برای قضای نماز و عبادت‌های دیگر از طرف اموات خالی از اشکال نیست مگر در حج و اگر کسی بخواهد در عبادت‌های دیگر اجیر بگیرد قصد رجاء کند (امید به ثواب)؛ اما بجا آوردن نماز و روزه‌ی قضا به قصد قربت و بدون گرفتن اجرت اشکال ندارد، به شرطی که قصد نیابت نکند و فقط قصد کند که ثوابش را به آن میّت اهدا نماید، زیرا نیابت در غیر ولیّ میّت محل اشکال است.^۳

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصلاة، م ۹۹۱.
۲- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصلاة، صلاة الاستیجار؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۴؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، صلاة الاستیجار؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۹۱۹؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، صلاة الاستیجار؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصلاة، م ۹۹۸؛ شبیری: رساله، م ۱۵۴۲.
۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی صلاة الاستیجار.

شک در روزه‌های قضا

شک در اصل قضا

۵۸- اگر کسی شک کند که آیا روزه قضایی بر عهده دارد یا نه، وظیفه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: لازم نیست قضا نماید.^۱

شک در تعداد قضا

۵۹- کسی که می‌داند روزه قضا بر عهده دارد؛ اما تعداد آن‌ها را نمی‌داند، چه وظیفه‌ای دارد؟

امام، سیستانی و نوری: اگر می‌داند روزه قضای ماه رمضان به عهده‌اش است و بین تعداد روزهای کمتر و بیشتر شک دارد، می‌تواند به تعداد روزهای کمتر اکتفا کند، هر چند احتیاط مستحب قضای تعداد روزهای بیشتر است.^۲
خامنه‌ای، خویی، تبریزی و صافی: به مقداری که یقین دارد از او قضا شده، قضا نماید.^۳

فاضل و وحید: بنا را بر اقل بگذارد مگر اینکه فوت روزه به جهت عذری بوده و شک در زمان برطرف شدن عذر داشته باشد که در این صورت، بنا بر احتیاط واجب بنا را بر اکثر بگذارد.^۴

۱- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، صلاة القضاء، با استفاده از م ۳۰؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۸۱۹؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، صلاة القضاء، م ۷۲۸؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، با استفاده از س ۲۳۳۷؛ صافی و شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۳۸۳.

۲- امام، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۶.
۳- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۹؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۴۶؛ صافی: جامع الاحکام، ج ۱، م ۴۹۴.

۴- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۶؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۴۶.

بهبجت: کسی که چند روز روزه از او قضا شده و تعداد آنها را نمی‌داند مثلاً نمی‌داند چهار تا بوده یا پنج تا، چنانچه برای او مشکل نیست و عسر و حرج در کار نباشد، لازم است آن قدر روزه بگیرد تا علم پیدا کند به مقدار روزه‌های قضا شده و اگر تحصیل علم ممکن نیست، به مقداری که اطمینان پیدا کند نماز بخواند، و اگر آن هم نشد به قدری که گمان پیدا کند، و این احتیاطات در صورتی است که می‌داند یا احتمال می‌دهد که سابقاً مقدار آنها را می‌دانسته و الاً فقط به قدری که یقین دارد روزه بگیرد و در مورد مقدار بیشتر، احتیاط کردن خوب است ولی ظاهر این است که لازم نیست.^۱

مکارم: اگر فراموشی به جهت تقصیر و کوتاهی خود شخص باشد، بنابر احتیاط واجب باید تعداد روز بیشتر را که احتمال می‌دهد روزه بگیرد و الاً به قضا کردن تعداد روزهای کمتر اکتفا بکند.^۲

شبیبری: لازم است آن قدر روزه بگیرد تا علم به مقدار روزه‌های قضا شده پیدا نماید. البته در صورتی که به گرفتن روزه اهتمام داشته است و شک او پس از زمان طولانی ایجاد شده است می‌تواند به مقدار اقل اکتفا نماید.^۳

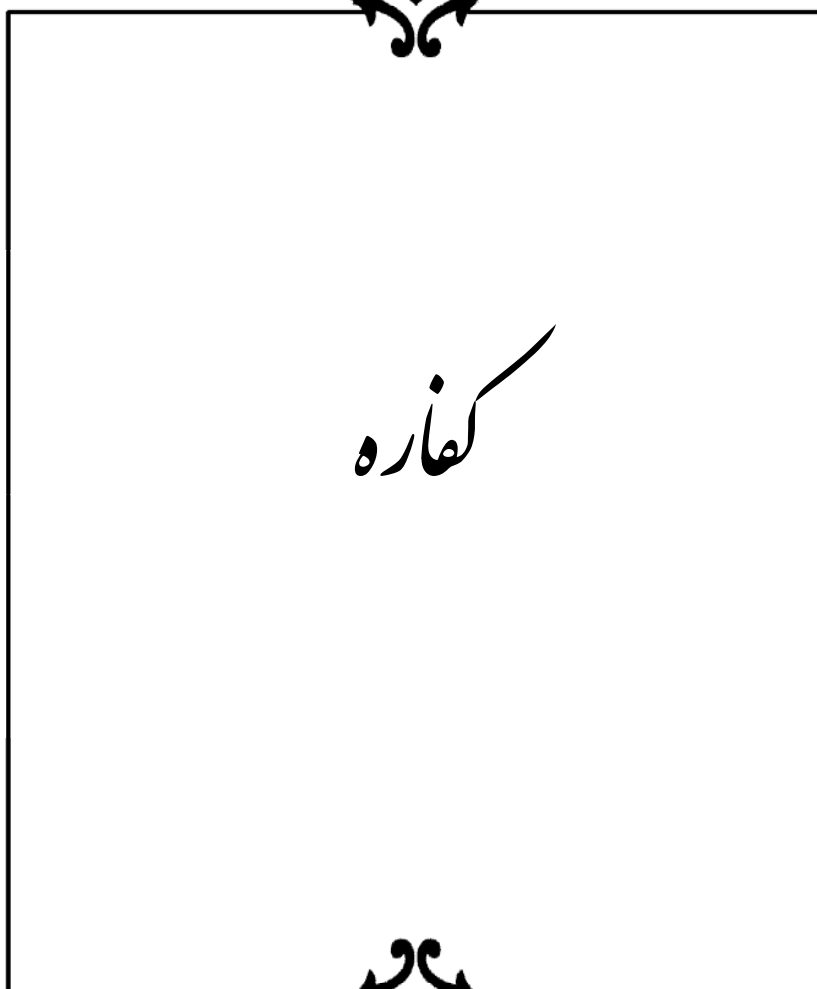
۶۰- شخصی تعداد روزه‌های فوت شده‌اش را می‌داند اما شک دارد که چه مقدار از آنها را قضا نموده است، وظیفه‌اش چیست؟
خامنه‌ای: اگر یقین به اشتغال قلبی ذمه‌ی خود دارد، واجب است به تعدادی که موجب یقین به انجام تکلیف می‌شود، روزه‌ی قضا بگیرد.^۴

۱- بهجت: رساله، م ۱۱۲۳.

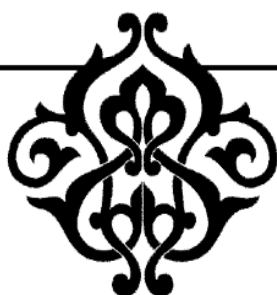
۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۶.

۳- شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۲۸۴

۴- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۲۱.

کفاره

انواع کفاره

کفاره‌ی باطل کردن روزه

باطل کردن روزه‌ی ماه رمضان

شرایط وجوب کفاره

۶۱- در چه صورت علاوه بر قضا کفاره نیز واجب می‌شود؟

خویی و تبریزی: در صورتی که از روی عمد و اختیار (بدون اینکه از روی اکراه و اجبار باشد) و با علم و اطلاع، روزه‌ی خود را باطل کند، علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌شود. ولی اگر به خاطر ندانستن مسئله (چه جاهل قاصر باشد یا مقصّر) روزه‌ی خود را باطل کند، کفاره ندارد مگر اینکه بداند کاری که انجام می‌دهد حرام است (مانند نسبت دادن دروغ به خدا) ولی نداند روزه را باطل می‌کند که در این صورت علاوه بر قضا کفاره نیز واجب می‌شود.^۱

بهجت و صافی: در صورتی که از روی عمد و اختیار (بدون اینکه از روی اکراه و اجبار باشد) و با علم و اطلاع روزه‌ی خود را باطل کند، علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌شود. ولی اگر به خاطر ندانستن مسئله روزه‌ی خود را باطل کند و در جهل خود کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، کفاره

۱- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم، قبل از م ۱۰۰۷؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

ندارد؛ اما اگر در جهل خود کوتاهی داشته باشد (جاهل مقصّر)، کفاره واجب می‌شود.^۱

امام: در صورتی که از روز عمد و اختیار (بدون اینکه از روی اکراه و اجبار باشد) و با علم و اطلاع روزه‌ی خود را باطل کند، علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌شود. اما در صورتی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصّر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و فقط قضا دارد و کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره هم بدهد، مگر اینکه بداند آن کار حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می‌کند که در این صورت بنابر احتیاط واجب کفاره هم واجب می‌شود و اگر معتقد باشد که انجام آن کار به خاطر روزه حرام است و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۲

خامنه‌ای: در صورتی که از روز عمد و اختیار (بدون اینکه از روی اکراه و اجبار باشد) و با علم و اطلاع روزه‌ی خود را باطل کند، علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌شود. ولی اگر به خاطر ندانستن مسئله (چه جاهل قاصر باشد یا مقصّر) روزه‌ی خود را باطل کند، کفاره ندارد مگر اینکه بداند کاری که انجام می‌دهد حرام است (مانند نسبت دادن دروغ به خدا) ولی نداند روزه را باطل می‌کند که در این صورت علاوه بر قضا بنابر احتیاط واجب کفاره نیز واجب می‌شود.^۳

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۷؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۸.
 ۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱.
 ۳- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲؛ ص ۲۵۳ و ۲۵۴.

فاضل: در صورتی که از روز عمد و اختیار (بدون اینکه از روی اکراه و اجبار باشد) و با علم و اطلاع روزهی خود را باطل کند، علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌شود. ولی اگر به خاطر ندانستن مسئله روزهی خود را باطل کند و در جهل خود کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، کفاره ندارد؛ اما اگر در جهل خود کوتاهی داشته باشد (جاهل مقصر)، بنا بر احتیاط واجب کفاره واجب می‌شود. در صورتی که بداند کاری که انجام می‌دهد به خاطر روزه، حرام است (مانند آمیزش با همسر خود در روز ماه رمضان) ولی نداند این کار روزه را باطل می‌کند، در این فرض کفاره واجب می‌شود.^۱

سیستانی: در صورتی که از روز عمد و اختیار (بدون اینکه از روی اکراه و اجبار باشد) و با علم و اطلاع روزهی خود را باطل کند، علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌شود. ولی اگر به خاطر ندانستن مسئله روزهی خود را باطل کند و در جهل خود کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، کفاره ندارد. همچنین اگر در جهل خود کوتاهی داشته باشد (جاهل مقصر) ولی شک و تردیدی هم در باطل شدن روزه به وسیله این کار نداشته باشد، بلکه خیال کند این کار روزه را باطل نمی‌کند، در این صورت نیز کفاره ندارد؛ اما اگر در جهل خود کوتاهی داشته باشد و شک و تردید در بطلان روزه‌اش هم داشته باشد، بنا بر احتیاط واجب کفاره واجب می‌شود.^۲

وحید: در صورتی که از روی عمد و اختیار (بدون اینکه از روی اکراه و اجبار باشد) و با علم و اطلاع، روزهی خود را باطل کند، علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌شود ولی اگر به خاطر ندانستن مسئله روزهی خود را باطل کند، کفاره ندارد مگر اینکه شخص بر حرام بودن آن کار آگاه باشد یا آن را احتمال دهد هر چند نداند که با این کار روزه‌اش باطل می‌شود که در این

۱- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.
۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۱
مکارم: در صورتی که از روز عمد و اختیار (بدون اینکه از روی اکراه و اجبار باشد) و با علم و اطلاع روزه‌ی خود را باطل کند، علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌شود. ولی اگر به خاطر ندانستن مسئله (چه جاهل قاصر باشد یا مقصّر) روزه‌ی خود را باطل کند، کفاره ندارد هر چند بداند کاری که انجام می‌دهد حرام است.^۲

شبیری: در صورتی که از روی عمد و بدون اضطرار و اکراه یا رعایت واجب مهم‌تر یا مساوی، کاری که روزه را باطل می‌کند، انجام دهد، در صورتی که می‌دانسته که آن کار بر روزه‌دار حرام است یا در حرام یا حلال بودن آن تردید داشته، قضا و کفاره بر او واجب می‌شود؛ اما اگر غفلت داشته باشد یا به واسطه ندانستن مسئله خیال می‌کرده که این کار حلال است، کفاره واجب نیست هر چند در یاد گرفتن مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصّر) که در این صورت هر چند گناهکار است ولی کفاره واجب نیست.^۳

نوری: در صورتی که از روز عمد و اختیار (بدون اینکه از روی اکراه و اجبار باشد) و با علم و اطلاع روزه‌ی خود را باطل کند، علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌شود. ولی اگر به خاطر ندانستن مسئله روزه‌ی خود را باطل کند و در جهل خود کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، کفاره ندارد؛ اما اگر در جهل خود کوتاهی داشته باشد (جاهل مقصّر)، بنا بر احتیاط واجب کفاره واجب می‌شود؛ و در صورتی که بداند کاری که انجام می‌دهد حرام است (مانند نسبت دادن دروغ به خدا) ولی نداند این کار روزه را باطل می‌کند، در این فرض کفاره واجب می‌شود.^۴

۱- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم، قبل از م ۱۰۰۷.
 ۲- رساله م ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰
 ۳- شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.
 ۴- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۶۲- اگر روزه‌دار در ماه رمضان به واسطه عُذری، مانند اکراه روزه‌اش را باطل نماید، آیا باید کفاره بپردازد؟
همه مراجع: خیر، کفاره واجب نمی‌شود.^۱

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۳۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم قبل از م ۱۰۰۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۷؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۷.

اقسام کفاره

باطل کردن روزه با مفطر حلال (کفاره‌ی تخییری)

تعریف

۶۳- مراد از کفاره‌ی تخییری (غیر جمع) چیست؟

هر گاه شخصی در روز ماه مبارک رمضان بدون عذر و از روی عمد یکی از کارهای حلالی را که روزه را باطل می‌کند (مانند خوردن آب) انجام دهد، علاوه بر اینکه باید روزه آن روز را قضا کند، واجب است یکی از کارهای زیر را انجام دهد:

الف) آزاد کردن یک برده (در زمان فعلی مورد ندارد)

ب) دو ماه روزه گرفتن

ج) شصت فقیر را غذا دادن

در اصطلاح فقهی به این نوع کفاره، کفاره تخییری گفته می‌شود.^۱

امور مورد تخییر در کفاره‌ی تخییری

آزاد کردن بنده

۶۴- آیا در این زمان که برده‌ای وجود ندارد، آزاد کردن بنده به عنوان

کفاره‌ی باطل کردن روزه‌ی رمضان ساقط می‌شود؟

همه مراجع: اگر آزاد کردن بنده امکان داشته باشد، از این طریق می‌تواند کفاره بدهد و اگر امکان نداشته باشد، از راه‌های دیگر (روزه و اطعام) کفاره می‌دهد.^۲

۱- تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما ینترتب علی الافطار، م ۱ و ۲.
 ۲- امام، خوبی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱ و ۵؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۴؛ تبریزی: استفتانات، ج ۲، س ۶۰۴؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۳۱۹؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۶۶۹.

دو ماه روزه پی‌درپی

۶۵- نحوه گرفتن دو ماه روزه پی‌درپی در کفاره‌ی روزه رمضان، به چه شکل است؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: باید یک ماه و یک روز آن پی‌درپی باشد و بقیه اگر پی‌درپی نباشد، اشکالی ندارد.^۱

سیستانی: کسی که می‌خواهد دو ماه کفاره ماه رمضان را بگیرد، باید یک ماه و یک روز (یک ماه تمام و یک روز آن از ماه دیگر) را پی‌درپی روزه بگیرد و اگر بقیه آن را به سبب عذر عرفی پی‌درپی انجام ندهد، اشکال ندارد؛ ولی اگر عذر عرفی نداشته باشد، احتیاط واجب آن است که هر دو ماه پشت سر هم باشد.^۲

۶۶- آیا لازم است دو ماه کفاره‌ی روزه رمضان ۶۰ روز باشد، چه از اول ماه شروع کرده باشد چه از وسط ماه؟ (مثلاً در صورتی که یک ماه ۲۹ روز و یا هر دو ماه ۲۹ روز باشند، کفایت می‌کند؟)

امام: چنانچه مکلف دو ماه روزه‌ی کفاره را از اول ماه قمری شروع نماید، اگرچه ماه ۲۹ روز باشد، کفایت می‌کند و چنانچه از وسط ماه شروع کند، احتیاط مستحب است که ۶۰ روز روزه بگیرد. ولی اگر ماه ۲۹ روز باشد اشکالی ندارد.^۳

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۰؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۵۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۷؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة، م ۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۷۱.

۲- سیستانی: رساله جامع، م ۲۰۵۵.

۳- امام: تحریرالوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۰.

صافی: چنانچه مکلف دو ماه روزهی کفاره را از اول ماه قمری شروع نماید، اگرچه ماه ۲۹ روز باشد، کفایت می‌کند و چنانچه از وسط ماه شروع کند، احتیاط واجب است که ۶۰ روز روزه بگیرد چه ماه قمری ۲۹ روز باشد یا ۳۰ روز.^۱

۶۷- اگر در هنگام انجام کفاره رمضان (دو ماه روزه)، شخص دچار عذری مانند بیماری، حیض، نفاس و سفر ضروری بشود و یا به خاطر اکراه روزه‌اش را باطل نماید و نتواند روزه‌هایی را که باید پی‌درپی گرفته شود، پشت سر هم بگیرد، آیا باید مجدداً روزه را از سر بگیرد؟
همه مراجع: از سرگیری روزه‌های کفاره در این صورت لازم نیست.^۲

۶۸- اگر شخص بداند در بین روزه‌هایی که روزه‌هایش را باید پی‌درپی بگیرد، روزی است که روزه‌ی آن حرام است یا روزی است که روزه آن به جهت دیگری بر وی واجب است، آیا با این حال می‌تواند شروع به گرفتن روزه نماید؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اگر از اول بداند جایز نیست شروع به این روزه کند و اگر هم شروع کند باید از اول دوباره شروع کند.^۳

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۰.
۲- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، صوم الکفارة، م ۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۵، با استفاده از م ۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۶۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۷؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة م ۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۹۵؛ شبیری: رساله، م ۱۶۷۳.

۳- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة، م ۴؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۶۲؛ بهجت: رساله، با استفاده از م ۱۳۳۱؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۶۷۱.

۶۹- چنانچه شخصی در بین روزه‌هایی که به عنوان کفاره گرفته و باید پی‌درپی بگیرد، به علت فراموشی روزه نگیرد و سپس ملتفت شود، وظیفه‌اش چیست؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: اگر قبل از ظهر به یادش آمد (درحالی که هیچ کدام از مبطلات را انجام نداده است) نیت می‌کند و روزه‌اش صحیح است و اگر بعد از ظهر به یادش آمد، آن روز را نمی‌تواند روزه بگیرد ولی خللی به روزه‌های قبلی نمی‌زند و از سرگیری روزه‌ها واجب نیست.^۱

۷۰- اگر شخصی نذر نماید تا آخر عمر به طور مثال هر پنجشنبه را روزه بگیرد، چنانچه بعداً کفاره‌ی روزه‌ی رمضان بر عهده‌اش آید و بخواهد آن را به صورت دو ماه روزه پی‌درپی بجا آورد، وظیفه‌اش چیست؟

خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، شبیری و نوری: اگر نذر به صورت مطلق باشد، آن روز، روزه‌اش هم جزء روزه‌ی کفاره محسوب می‌شود و هم جزء روزه‌ی نذر.^۲

امام، بهجت، فاضل و صافی: می‌تواند دو ماه روزه‌ی کفاره بگیرد و روزه‌ی روز پنجشنبه خللی به پی‌درپی بودن روزه‌ی دو ماه نمی‌زند (هرچند روزه روز پنجشنبه جزو روزه کفاره محسوب نمی‌شود).^۳

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۶۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۷؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة، م ۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۱.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، احکام القضاء، م ۱۰۶۰؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة، م ۶؛ شبیری: رساله، م ۱۶۷۱.

۳- امام: تحریرالوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۸؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۷؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة، م ۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۸.

مکارم و شبیری: اگر نذر مطلق باشد، روزهی آن روز هم جزء روزهی کفاره محسوب می‌گردد و هم جزء روزه نذر در غیر این صورت باید آن روز را به نیت ادای نذر روزه بگیرد و در روزهای بعد روزه کفاره را ادامه دهد.^۱

غذا دادن به ۶۰ فقیر (اطعام فقرا)

جنس غذا

۷۱- غذا دادن به فقرا (اطعام) در کفاره‌ی روزه ماه رمضان و ... به چند صورت تحقق پیدا می‌کند؟

همه مراجع: به دو صورت تحقق پیدا می‌کند: ۱- شصت فقیر را سیر نماید. ۲- به هر کدام از شصت فقیر یک مد غذا مانند گندم و جو و امثال اینها بدهد.^۲

۷۲- در غذا دادن به فقرا (اطعام) جهت کفاره‌ی روزه آیا می‌شود از غذاهای متداول در فرهنگ‌های مختلف به فقیر داد؟

امام، سیستانی و صافی: هر غذایی که در بین اکثر مردم به عنوان غذا استفاده می‌شود کافی است.^۳

خویی، بهجت، تبریزی و وحید: هر نوع غذایی بدهد کافی است^۴

۱- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة، م ۶؛ شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۲۳۴.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم، م ۱۰۱۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۷؛ شبیری: رساله، م ۱۶۷۰.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۳؛ سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، م ۷۶۸؛ صافی: هداية العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۳.

۴- خوئی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، م ۱۵۷۶؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۹۰۰.

شبیبری: ملاک غذاهایی است که با پیمانۀ مبادله می‌شوند؛ لذا غذاهایی مانند گوشت و ماکارونی که به صورت پیمانۀ ای خرید و فروش نمی‌شود، کفایت نمی‌کند.^۱

۷۳- آیا در کفاره‌ی روزه می‌توان بجای غذا، قیمت آن را به فقیر پرداخت کرد؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اگر شخص فقیر مورد اطمینان را وکیل در خرید غذا کند و آن فقیر غذا ی خریداری شده را برای خود مصرف کند، صحیح است.^۲

مقدار غذا

۷۴- در غذا دادن به فقرا (اطعام) به عنوان کفاره‌ی روزه، مقدار پرداخت غذا به هر فقیری چقدر است؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: در صورت سیر کردن فقیر، ملاک سیر شدن فقیر است و اندازه‌ی خاصی ندارد؛ اما در صورت پرداخت و تسلیم غذا به فقیر، به هر فقیر یک مد غذا (۷۵۰ گرم) پرداخت شود.^۳

۱ - شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۲۴۵ و ۲۴۶.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۲۰؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۰۱؛ خویی و تبریزی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۱۶۲؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۹۰۰؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۶۰۰؛ سیستانی: سایت، استفتائات، کفارات، س ۴؛ مکارم: استفتائات، ج ۱، س ۲۹۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۲۰؛ شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۲۵۹.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، م ۱۵۷۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۵ و جامع المسائل، ج ۴، ص ۲۳۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۴؛ صافی: هدایة العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۱.

شبیبری: یا شصت فقیر را سیر کند و یا به هر کدام یک مد (۹۰۰ گرم) غذا بدهد.^۱

۷۵- آیا در سیر کردن فقیر، هر بچه معادل یک فرد بزرگسال محسوب می‌شود یا اینکه دو بچه معادل یک فرد بزرگسال حساب می‌شود؟
خوبی، تبریزی و وحید: در هر دو صورت به احتیاط واجب هر دو بچه به منزله‌ی یک بزرگسال است.^۲

امام و سیستانی: اگر فقط به بچه‌ها غذا دهد، هر دو بچه به منزله‌ی یک بزرگسال محسوب می‌شوند و در صورتی که هم به بچه‌ها و هم به بزرگسال‌ها غذا دهد، به احتیاط واجب هر دو بچه به منزله‌ی یک بزرگسال است.^۳

صافی: در صورتی که فقط به بچه‌ها غذا دهد، به احتیاط واجب هر دو بچه به منزله‌ی یک بزرگسال است و در صورتی که هم به بچه‌ها و هم به بزرگسال‌ها غذا دهد، هر بچه به منزله‌ی یک بزرگسال است.^۴

مصرف غذا

۷۶- آیا در غذا دادن به فقیر به عنوان کفاره‌ی روزه، می‌توان به یک فقیر بجای چند فقیر بیش از یک مد غذا پرداخت نمود؟

امام، خامنه‌ای، فاضل، صافی و نوری: در صورت دسترسی به شصت فقیر، نمی‌توان به یک فقیر بیش از یک مد غذا (۷۵۰ گرم) داد، بلکه باید به شصت فقیر هر کدام یک مد غذا بدهد.^۵

۱- شبیری: رساله، م ۱۶۶۹.

۲- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، م ۱۵۷۷.

۳- امام: تحریرالوسیله، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۵؛ سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، م ۷۷۰.

۴- صافی: هدایة العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۵.

۵- امام: تحریرالوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۵؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۴؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۸.

خویی، بهجت، تبریزی، وحید و شبیری: نمی‌توان به یک فقیر بیش از یک مد غذا (۷۵۰ گرم) (شبیری: ۹۰۰ گرم) داد، بلکه باید به شصت فقیر هر کدام یک مد غذا بدهد.^۱

سیستانی: در صورت دسترسی به شصت فقیر نمی‌توان به یک فقیر بیشتر از یک مد غذا (۷۵۰ گرم) داد، بلکه باید به شصت فقیر هر کدام یک مد غذا بدهد. بلکه اگر نتواند شصت فقیر پیدا کند مثلاً فقط سی نفر فقیر پیدا نماید، در این صورت می‌تواند به هر کدام دو مد غذا بدهد. ولی بنابر احتیاط واجب هرگاه بعداً بتواند به سی نفر فقیر دیگر دسترسی پیدا کند، باید به هر کدام یک مد غذا بدهد.^۲

مکارم: در صورتی که به شصت فقیر دسترسی داشته باشد یا دسترسی به شصت فقیر سختی زیاد و همراه با مشقت نباشد، نمی‌تواند به یک فقیر بیشتر از یک مد غذا (۷۵۰ گرم) بدهد، بلکه باید به شصت فقیر هر کدام یک مد غذا بدهد.^۳

۷۷- آیا می‌توان در غذا دادن به فقیر به عنوان کفاره‌ی روزه، به عدد اعضای خانواده‌ی شخص فقیر که تحت تکفل او هستند، مقدار سهم آنان را به او واگذار کرد؟

خامنه‌ای، بهجت، مکارم، صافی و شبیری: می‌تواند به عدد افراد خانواده‌ی شخص فقیر مقدار سهم آنان را به او واگذار کند و او آن را مصرف اعضای خانواده‌اش نماید؛ هرچند اعضای خانواده‌اش بچه (به سن بلوغ نرسیده باشد) باشند.^۴

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم، م ۱۰۱۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۵؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۵.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۴.

۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۴.

۴- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲؛ ص ۲۵۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۵؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۵.

امام و نوری: اگر اطمینان داشته باشد که فقیر آن غذا را به خانواده‌اش می‌دهد یا به مصرف آنها می‌رساند، در این صورت می‌تواند سهم آنان را به او بدهد، هر چند اعضای خانواده‌اش بچه (به سن بلوغ نرسیده باشد) باشند.^۱

خویی و تبریزی: می‌تواند به عدد افراد خانواده‌ی شخص فقیر مقدار سهم آنان را از باب اینکه وکیل یا ولیّ اعضای خانواده‌اش باشد، به او واگذار کند. باید توجه داشت که اگر افراد خانواده‌اش بزرگ‌سال باشند (به سن بلوغ رسیده باشند) بدون اذن آنها نمی‌تواند در سهم آنان تصرف نماید ولی اگر بچه باشند می‌تواند در آنچه مصلحت آنهاست، مصرف کند.^۲

فاضل: می‌تواند به عدد افراد خانواده‌ی شخص فقیر مقدار سهم آنان را به او واگذار کند؛ به این صورت که اگر برخی از آنها بچه (به سن بلوغ نرسیده باشد) و برخی دیگر بزرگ‌سال باشند، به هر کدام یک مد غذا بدهد ولی اگر همه‌ی آنها بچه باشند، هر دو بچه یک نفر حساب می‌شوند (اگر مثلاً چهار بچه را سیر کند، در حقیقت دو نفر را سیر کرده).^۳

سیستانی: می‌تواند به عدد افراد خانواده‌ی شخص فقیر مقدار سهم آنان را از باب اینکه وکیل یا ولیّ اعضای خانواده‌اش باشد، به او واگذار کند؛ هر چند اعضای خانواده‌اش بچه (به سن بلوغ نرسیده باشد) باشند.^۴

وحید: می‌تواند به عدد افراد خانواده‌ی شخص فقیر مقدار سهم آنان را از باب اینکه وکیل یا ولیّ اعضای خانواده‌اش باشد، به او واگذار کند. باید توجه داشت که اگر افراد خانواده‌اش بزرگ‌سال باشند (به سن بلوغ رسیده باشند) بدون اذن آنها نمی‌تواند در سهم آنان تصرف نماید، ولی اگر بچه

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۸؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۴.
 ۲- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم، م ۱۰۱۸.
 ۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۴.
 ۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۴.

باشند می‌تواند در آنچه مصلحت آنهاست مصرف نماید. در عین حال باید متذکر شد زمانی می‌توان به بچه کفاره داد که در سنی باشد که عرفاً غذا دادن به او به عنوان کفاره در مورد او صدق کند.^۱

۷۸- آیا می‌توان در غذا دادن به فقیر به عنوان کفاره روزه، یک مد غذا را بین دو یا چند فقیر تقسیم کرد؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری:

غذا دادن به فقیر به دو صورت انجام می‌شود:

الف) سیر کردن شصت فقیر: طبق این فرض، ملاک سیر شدن فقیر است و مقدار خاصی برای غذا در این فرض وجود ندارد.

ب) برای هر فقیر یک مد: برای هر فقیر باید یک مد غذا (۷۵۰ گرم) (شیری ۹۰۰ گرم) داده شود و دادن کمتر از آن جایز نیست.^۲

فاضل: غذا دادن به فقیر به دو صورت انجام می‌شود:

الف) سیر کردن شصت فقیر: طبق این فرض، ملاک سیر شدن فقیر است و مقدار خاصی برای غذا در این فرض وجود ندارد.

ب) برای هر فقیر یک مد: رای هر فقیر باید یک مد غذا (۷۵۰ گرم) داده شود و دادن کمتر از آن جایز نیست. البته اگر تمامی فقیرها بچه باشند می‌تواند یک مد غذا را به دو فقیر کودک داد و در صورتی که بچه‌ها همراه بزرگ‌ترها باشند هر کدام جداگانه حساب می‌شوند.^۳

۱- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم، م ۱۰۱۸.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، م ۱۵۷۶؛ بهجت: جامع المسائل، ج ۴، کتاب ظهار، ص ۲۳۵؛ سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۹.

۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۴.

۷۹- فقیر جهت دریافت کفاره باطل نمودن روزه باید دارای چه شرایطی

باشد؟

خویی، تبریزی و وحید: با دو شرط می‌توان به فقیر کفاره داد:

- ۱- بنابر احتیاط واجب شیعه باشد.
 - ۲- واجب النفقه‌ی شخص نباشد، یعنی مثلاً نمی‌توان به پدر و مادر و زن و بچه که فقیر هستند کفاره داد.^۱
- امام: مراد از فقیری که مستحق دریافت کفاره است، کسی است که نمی‌تواند مخارج سالانه خود و خانواده‌اش را الآن و در آینده تأمین کند. چنین فقیری با سه شرط می‌تواند کفاره دریافت کند:
- ۱- مسلمان باشد؛ و احتیاط واجب این است که شیعه باشد؛ اما دادن کفاره به مردم مستضعف اهل سنت (کسانی که به علت عدم دسترسی به معارف شیعه، از اهل سنت می‌باشند) که ناصبی نیستند، اشکال ندارد
 - ۲- واجب النفقه‌ی شخص نباشد، یعنی مثلاً به پدر، مادر، زن و بچه اگر فقیر باشند، نمی‌توان کفاره داد.
 - ۳- متظاهر به فسق نباشد (کسی که گناه خود را آشکارا انجام دهد).^۲
- بهبخت: با دو شرط می‌توان به فقیر کفاره داد:
- ۱- مسلمان باشد. احتیاط مستحب این است در صورت دسترسی به شیعه کفاره را به او داد.
 - ۲- واجب النفقه‌ی شخص نباشد.^۳
- فاضل: با دو شرط می‌توان به فقیر کفاره داد:
- ۱- بنابر احتیاط واجب شیعه باشد، هر چند جایز است به مردم مستضعف اهل سنت که ناصبی نباشند کفاره داد.

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، م ۱۵۸۰.

۲- امام: تحریر الوسیله، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۸.

۳- بهبخت: جامع المسائل، ج ۴، کتاب ظهار، ص ۲۳۶ و ۲۳۹.

۲- واجب النفقه‌ی شخص نباشد.^۱

سیستانی: مراد از فقیری که مستحق دریافت کفاره است، کسی است که نمی‌تواند مخارج سالانه خود و خانواده‌اش را تأمین کند. چنین فقیری با سه شرط می‌تواند کفاره دریافت کند:

۱- بنا بر احتیاط واجب شیعه باشد؛ اما در صورتی که دسترسی به فقیر شیعه نداشته باشد، می‌تواند به غیر شیعه‌ای که مستضعف (کسی که به خاطر عدم دسترسی به معارف شیعه و علل دیگر سنی شده است) است، کفاره داد.

۲- واجب النفقه‌ی شخص نباشد.

۳- احتیاط واجب است که به کسی که نماز نمی‌خواند و همچنین به کسی که شراب می‌خورد و همچنین کسی که به صورت علنی گناه می‌کند، کفاره داده نشود.^۲

صافی: مراد از فقیری که مستحق دریافت کفاره است کسی است که نمی‌تواند مخارج سالانه خود و خانواده‌اش را الآن و در آینده تأمین کند. چنین فقیری با چهار شرط می‌تواند کفاره دریافت کند:

۱- بنا بر احتیاط واجب شیعه باشد.

۲- واجب النفقه‌ی شخص نباشد.

۳- متظاهر به فسق نباشد (کسی که گناه خود را آشکارا انجام دهد).

۴- بنا بر احتیاط واجب کفاره غیر سید را نمی‌توان به سید داد و فقط به

مورد اضطرار و نیاز کامل سید به گرفتن کفاره اکتفا کرد.^۳

۱- فاضل: الاحکام الواضحة، کتاب الکفارات، م ۲۰۱۲.

۲- سیستانی: مسائل المنتخبة، الکفارات، م ۱۳۳۷ و منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، م ۷۷۳ و ۷۷۴.

۳- صافی: هداية العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۸.

۸۰- اگر فقرای محل زندگی دارای شرایط لازم جهت دریافت کفاره‌ی روزه نباشند (مثلاً مسلمان نباشند)، تکلیف چیست؟

خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، شبیری و نوری: چنانچه در شهر خود دسترسی به شصت فقیر ندارد، واجب است کفاره را به شهر دیگری ببرد.^۱

امام، خامنه‌ای، سیستانی و صافی: چنانچه در شهر خود دسترسی به شصت فقیر ندارد، واجب است کفاره را به شهر دیگری ببرد؛ و اگر آن هم میسر نیست، واجب است منتظر بماند تا در آینده به شصت فقیر در شهر خود دسترسی پیدا کند.^۲

۸۱- آیا غذا دادن به فقرا به عنوان کفاره‌ی روزه را می‌توان در طی چند روز یا چند ماه پرداخت نمود به‌طور مثال هر ماه به سه فقیر کفاره داد؟
امام، خامنه‌ای، بهجت، سیستانی و صافی: اشکال ندارد.^۳

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم، با استفاده از م ۱۰۱۶ و کتاب الکفارات، با استفاده از م ۱۵۸۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۱۱۲۵؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، با استفاده از م ۲۴؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۶۶۹.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۷؛ خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، کفاره روزه، س ۳۷۷؛ سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، احکام الکفارات، م ۷۷۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۷.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۱؛ خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، کفاره روزه، س ۳۵۲؛ بهجت: جامع المسائل، ج ۴، کتاب ظهار، ص ۲۳۵؛ سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، م ۷۶۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۱.

۸۲- آیا در غذا دادن به فقیر به عنوان کفاره روزه، شخص می تواند غذا را به واجب النفقه خود همچون همسر، فرزندان و والدین فقیرش پرداخت نماید؟ امام، خامنه ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی و نوری: کفاره را به واجب النفقه نمی شود داد.^۱ مکارم: بنابر احتیاط واجب کفاره را به واجب النفقه نمی شود داد.^۲

۸۳- آیا در غذا دادن به فقیر به عنوان کفاره روزه، می توان غذا و یا قیمت آن را به مؤسسات خیریه همچون کمیته امداد و... پرداخت نمود؟ امام، فاضل، سیستانی و صافی: می توان آنها را در پرداخت کفاره وکیل کرد.^۳

۸۴- اگر در غذا دادن به فقیر به عنوان کفاره روزه بدانیم که فقیر کفاره روزه را خودش مصرف نمی کند و به دیگری می دهد مثلاً برای میهمان هزینه می کند، آیا پرداخت کفاره به او جایز است؟ امام، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، صافی و شبیری: با دادن کفاره به فقیر، او مالک می شود و می تواند به هر صورت که خواست مصرف کند.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۸؛ خامنه ای: سایت، احکام روزه، کفاره روزه، س ۳۷۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، م ۱۵۸۰؛ بهجت: جامع المسائل، ج ۴، کتاب ظهار، ص ۲۳۹؛ فاضل: الاحکام الواضحة، کتاب الکفارات، م ۲۰۱۲؛ سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، م ۷۷۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۸؛ نوری: استفتائات، ج ۱، س ۲۳۸.

۲- مکارم: استفتائات، ج ۱، س ۲۹۶.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۲۴؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۲، کفارات، با استفاده از س ۱۱۹۵؛ سیستانی: المسائل المنتخبة، الکفارات، س ۱۳۴۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۲۴.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۴؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۰؛ سیستانی: المسائل المنتخبة، الکفارات، س ۱۳۳۰؛ صافی: هداية العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۴؛ شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۲۶۰.

۸۵- آیا در غذا دادن به فقیر به عنوان کفاره روزه، غیر سید می‌تواند کفاره‌ی روزه را به سید فقیر بدهد؟
 خامنه‌ای، بهجت، سیستانی، شبیری و نوری: اشکالی ندارد، هر چند احتیاط مستحب این است که به سید ندهد.^۱
 خویی، تبریزی و وحید: اشکالی ندارد.^۲
 امام: اشکالی ندارد، هر چند احتیاط مستحب این است که فقط به فقرای سیدی که به شدت نیازمند هستند، اکتفا کند.^۳
 فاضل و مکارم: به احتیاط واجب نمی‌شود شخص غیر سید کفاره‌های واجب را به سید بدهد.^۴
 صافی: بنا بر احتیاط واجب فقط به فقراء سیدی که به شدت نیازمند هستند (به شکلی که زکات واجب نیز بر آنها حلال باشد) اکتفا کند.^۵

باطل کردن روزه با مفطر حرام (کفاره جمع)

۸۶- منظور از کفاره‌ی جمع در کفاره باطل نمودن روزه ماه رمضان چیست؟
 همه مراجع: منظور از کفاره‌ی جمع آن است که یک بنده آزاد کند و دو ماه روزه بگیرد و شصت فقیر را سیر کند.^۶
 تذکر: با توجه به اینکه در زمان فعلی برده‌ای وجود ندارد لذا فقط دو ماه روزه گرفتن و شصت فقیر را سیر کردن واجب است.

۱- خامنه‌ای: سایت، استفتائات، احکام روزه، کفاره روزه، س ۳۷۱؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۹۰۱؛ سیستانی، نوری: العروة الوثقی، کتاب الزکاة، فصل فی اوصاف المستحقین، م ۲۱؛ شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۲۵۱.
 ۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الزکاة، م ۱۱۵۳.
 ۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۸.
 ۴- فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الزکاة، فصل فی اوصاف المستحقین، م ۲۱، مکارم، استفتائات سایت، بخش روزه.
 ۵- صافی: هدایة العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۱۸.
 ۶- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، ما یترتیب علی الافطار، م ۲؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۷۸۴ و ۷۸۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۸؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۷۴.

۸۷- در چه مواردی در باطل نمودن روزه رمضان کفاره‌ی جمع واجب

می‌شود؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم و نوری: اگر به چیز حرامی روزه‌اش را باطل کند، چه آن چیز ذاتاً حرام باشد (مثل خوردن شراب و زنا) و چه حرمت عرضی داشته باشد (مثل جماع با همسر در حال حیض) به احتیاط واجب باید کفاره‌ی جمع بدهد.^۱

خامنه‌ای و سیستانی: دادن کفاره‌ی جمع واجب نیست ولی اگر به چیز حرامی روزه‌اش را باطل کند، بنابر احتیاط مستحب کفاره‌ی جمع بدهد (و آنچه واجب است، ادای یکی از افراد کفاره است).^۲

صافی: اگر به چیز حرامی روزه‌اش را باطل کند، باید کفاره‌ی جمع بدهد.^۳

شبیری: اگر به چیز حرامی روزه‌ی خود را باطل کند، چنانچه آن باطل کننده، جماع حرام یا خوردن و آشامیدن حرام باشد - چه آن چیز حرام ذاتی باشد و چه به جهتی حرام شده باشد - کفاره‌ی جمع بر او واجب می‌شود و اگر آن چیز حرام غیر از جماع و خوردن و آشامیدن باشد، یکی از آن کفاره‌ها واجب می‌شود، هر چند احتیاط مستحب آن است که کفاره‌ی جمع بدهد.^۴

۱- امام، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱ و ۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۸.
۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۸۴ و ۷۸۵؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱ و ۳.

۳- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۹.

۴- شبیری: رساله، م ۱۶۷۴.

۸۸- آیا آمیزش روزه‌دار با همسر حائض یا نفساء خود از قُبَل (جلو)، موجب واجب شدن کفاره‌ی جمع می‌شود؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم و نوری: بنابر احتیاط واجب نزدیکی از قُبَل (جلو) کفاره‌ی جمع دارد.^۱
 خامنه‌ای و سیستانی: بنابر احتیاط مستحب نزدیکی از قُبَل (جلو)، کفاره‌ی جمع دارد.^۲
 صافی و شبیری: با نزدیکی از قُبَل (جلو)، کفاره‌ی جمع واجب می‌شود.^۳

۸۹- آیا باطل نمودن روزه با چیزی که برای شخص ضرر دارد باعث واجب شدن کفاره‌ی جمع می‌شود؟ (مثلاً شخصی که بیماری دیابت دارد، روزه‌ی خود را با مواد قندی افطار نماید)

خویی، تبریزی، مکارم و نوری: با فرض ضرر و حرمت، بنابر احتیاط کفاره‌ی جمع واجب می‌شود.^۴
 امام و فاضل: در فرض سؤال، کفاره‌ی جمع واجب نمی‌شود.^۵
 خامنه‌ای و سیستانی: اگر ضرر به حد تلف شدن برسد و باعث فساد قسمتی از بدن شود، حرام است. البته دادن کفاره‌ی جمع واجب نیست هر چند دادن کفاره‌ی جمع احتیاط مستحب است.^۶

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، احکام الحائض، م ۲۲۸ و کتاب الصوم، م ۱۰۰۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۸؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱ و ۳.

۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۸۴؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱ و ۳.

۳- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۷۴.

۴- خویی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، م ۳؛ تبریزی: رساله، م ۱۶۷۴.

۵- امام و فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۳.

۶- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۴؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱ و ۳.

صافی: اگر به چیز حرامی که ضرر قابل ملاحظه‌ای دارد روزه را باطل کند، باید کفاره‌ی جمع بدهد.^۱
شبییری: اگر برای انسان ضرری دارد که موجب فساد بدن می‌شود، کفاره‌ی جمع واجب می‌شود.^۲

چگونگی انجام کفاره

۹۰- آیا مکلف می‌تواند هر یک از اقسام کفاره‌ی روزه رمضان را به صورت اختیاری انتخاب کند یا اینکه باید ترتیب خاصی را در انجام کفاره رعایت نماید؟

همه مراجع: در کفاره‌ی روزه می‌تواند به صورت اختیاری یکی را انتخاب کند و ترتیب خاصی ندارد گر چه رعایت ترتیب مستحب است.^۳

باطل کردن روزه‌ی قضای ماه رمضان

شرایط وجوب کفاره

۹۱- اگر شخصی روزه‌ی قضای رمضان خود را باطل نماید، در چه صورتی پرداخت کفاره بر او واجب است؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: اگر بعد از اذان ظهر باطل کند، کفاره بر عهده‌اش می‌آید (باید به ده فقیر هر کدام یک مد غذا بدهد و اگر نمی‌تواند سه روز روزه بگیرد).^۴

۱- صافی: رساله، م ۱۶۷۴.

۲- شبیری: رساله، م ۱۶۷۴.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۲؛ خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، کفاره روزه، س ۳۲۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۸؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۹.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۴؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۰۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم، قبل از

شبیری: کسی که قضای روزه‌ی ماه رمضان را گرفته، اگر از شب نیت روزه کرده و پیش از ظهر عمداً کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد و یا این کار را بعد از ظهر انجام دهد، چه از شب نیت روزه کرده باشد یا نه، باید به ده فقیر هر کدام یک مد غذا بدهد یا آنها را سیر کند و اگر نمی‌تواند سه روز روزه بگیرد.^۱

۹۲- اگر کسی برای گرفتن روزه‌ی قضای ماه رمضان شخص دیگری اجیر شود و بعد از ظهر روزه‌اش را باطل نماید، کفاره بر او واجب است؟
خامنه‌ای و فاضل: اگر کسی برای گرفتن روزه‌ی قضای ماه رمضان اجیر شود و بعد از ظهر روزه‌اش را باطل نماید، کفاره بر او واجب نیست.^۲
بهجت: حکم باطل نمودن قضای ماه رمضان خود را دارد که در این صورت کفاره واجب می‌شود.^۳

م ۱۰۰۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۰ و ۱۱۷۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱، الثانی؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۱.
 ۱- شبیری: رساله، م ۱۶۹۶.
 ۲- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۳، ص ۲۵۷؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۵۹۹.
 ۳- بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۹۲۲.

اقسام کفاره

غذا دادن به ده فقیر

جنس غذا

مراجعه شود به سؤالات و پاسخ‌های کد ۷۶ الی ۷۸

مقدار غذا

مراجعه شود به سؤالات و پاسخ‌های کد ۷۴ و ۷۵

مصرف غذا

مراجعه شود به سؤالات و پاسخ‌های کد ۷۶ الی ۸۵

سه روز روزه پی‌درپی

۹۳- آیا لازم است سه روز روزه‌ی کفاره باطل نمودن قضای رمضان،

پی‌درپی باشد؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، وحید و نوری: بنابر احتیاط واجب باید

پی‌درپی باشد.^۱

سیستانی: بنابر احتیاط مستحب پی‌درپی باشد.^۲

مکارم: باید سه روز پی‌درپی روزه بگیرد.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی اقسامها، قبل از م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، م ۱۵۶۲؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة م ۱.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة، م ۱.

۳- مکارم: رساله م ۱۴۲۲.

۹۴- آیا شرط گرفتن سه روز روزه پی‌درپی در کفاره‌ی روزه قضای ماه رمضان، عدم توانایی از غذا دادن به ده فقیر است؟
همه مراجع: بله.^۱

۹۵- اگر شخصی به دلیل پیش آمدن عذری همچون بیماری، حیض و نفاس و سفر ضروری نتواند سه روز روزه‌ی کفاره باطل نمودن قضای ماه رمضان را پی‌درپی بگیرد، آیا باید آن را از سر بگیرد؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم صافی، شبیری و نوری: روزه‌های قبلی صحیح است و لازم نیست از اول شروع کند.^۲

۹۶- اگر شخصی با علم به وجود آمدن عذر یا مانع در بین سه روز روزه‌ی کفاره باطل نمودن قضای رمضان، شروع به گرفتن کفاره نماید در صورت بروز عذر چه وظیفه‌ای دارد؟ (مثلاً می‌داند در بین سه روز باید عمل جراحی نماید یا از طرف اداره به مأموریت برود)
امام، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، صافی و نوری: بنابر احتیاط واجب از اول شروع کند.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی اقسامها، قبل از م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۰۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم، م ۱۰۰۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱، الثانی و فصل فی صوم الکفارة، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۹۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۶.
۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۶۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۸۲؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة، م ۱ و ۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۷۳.
۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، قبل از م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، م ۱۵۶۲ و کتاب الصوم، م ۱۰۶۲؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة، م ۱ و ۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۷.

سیستانی: پی در پی گرفتن واجب نیست.^۱
مکارم: باید از اول شروع کند.^۲

۹۷- شخصی که سه روز روزهی كفاره می‌گیرد، اگر در یکی از روزها به اکراه روزه‌اش را باطل کند، آیا پی در پی بودن روزه‌هایش به هم می‌خورد؟ (مثلاً اگر شوهر، همسر روزه‌دارش را اکراه به جماع کند)
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی شبیری و نوری: روزه‌های قبلی صحیح است و لازم نیست از اول شروع کند.^۳

۹۸- شخصی که می‌داند در بین سه روز روزهی كفاره، روزی وجود دارد که در آن روزه گرفتن حرام است مثل عید قربان، ولی با این وجود شروع به گرفتن روزه می‌کند، آیا صحیح است؟
امام، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، صافی و نوری: بنا بر احتیاط واجب باید از اول شروع کند.^۴
سیستانی: پی در پی گرفتن واجب نیست.^۵
مکارم: باید از اول شروع کند.^۶

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الكفارة، م ۱ و ۴.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الكفارة، م ۱ و ۴

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الكفارات، القول فی احکام الكفارات، با استفاده از م ۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۰۶۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۱۱۸۲؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الكفارة، با استفاده از م ۱ و ۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۲، کتاب الكفارات، القول فی احکام الكفارات، با استفاده از م ۸؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۶۷۳.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الكفارات، القول فی احکام الكفارات، قبل از م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الكفارات، م ۱۵۶۲ و کتاب الصوم، م ۱۰۶۲؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الكفارة، م ۱ و ۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۲، کتاب الكفارات، القول فی احکام الكفارات، م ۷.

۵- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الكفارة، م ۱ و ۴.

۶- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الكفارة، م ۱ و ۴

چگونگی انجام کفاره

۹۹- آیا رعایت ترتیب بین موارد کفاره در باطل کردن روزه قضای رمضان، واجب است؟
همه مراجع: بله ترتیب واجب است (اول غذا دادن به ده مسکین و اگر نتوانست، سه روز روزه واجب است).^۱

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی اقسامها، قبل از م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۰۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱، الثاني؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۹۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۶.

کفاره‌ی تأخیر روزه قضای ماه رمضان

شرایط وجوب کفاره‌ی تأخیر

۱۰۰- اگر شخصی عمداً ماه رمضان روزه نگیرد و قضای آن را تا رمضان سال آینده انجام ندهد، آیا لازم است کفاره‌ی تأخیر بپردازد؟
امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی و نوری: کفاره‌ی تأخیر بر این شخص واجب است.^۱
سیستانی: بنابر احتیاط واجب باید کفاره‌ی تأخیر بپردازد.^۲
شیرازی: بنابر احتیاط باید کفاره‌ی تأخیر بپردازد.^۳
توجه: طبق نظر آقای شیرازی در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۱۰۱- اگر شخص بنا به دلایلی غیر از بیماری همچون مسافرت نتواند ماه رمضان روزه بگیرد و این عذر تا ماه رمضان سال آینده استمرار داشته باشد و نتواند قضای روزه‌هایش را بگیرد، آیا لازم است کفاره‌ی تأخیر بپردازد؟
خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و صافی: علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب برای هر روز یک مد غذا به فقیر بدهد.^۴

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۹؛ خامنه‌ای:

اجوبة الاستفتائات، س ۸۰۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۱؛

بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۳؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی

احکام القضاء، م ۱۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۷.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۴.

۳- شیرازی: رساله، م ۱۷۱۹.

۴- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۰؛ فاضل، سیستانی و مکارم:

العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۶.

امام، خامنه‌ای و نوری: احتیاط مستحب است برای هر روز یک مد غذا به فقیر بدهد.^۱

بہجت: اگر عذرش ضروری باشد، فدیہ واجب می‌شود؛ اما اگر غیر ضروری باشد دو صورت دارد: الف) تصمیم به گرفتن روزه‌های قضا ندارد؛ که در این صورت علاوه بر قضا فدیہ واجب می‌شود. ب) تصمیم به گرفتن روزه‌های قضا دارد؛ که در این صورت علاوه بر قضا بنابر احتیاط واجب فدیہ پرداخت می‌شود.^۲

شبیری: علاوه بر قضا، بنابر احتیاط برای هر روز یک مد (۹۰۰ گرم) غذا به فقیر بدهد.^۳

توجه: طبق نظر آقای شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۱۰۲- اگر شخص به خاطر بیماری نتواند روزه بگیرد اما قبل از رمضان سال آینده خوب شود ولی عذر دیگری مانند مسافرت برایش پیش آید و نتواند روزه‌هایش را تا رمضان سال آینده قضا کند، آیا لازم است کفاره‌ی تأخیر بپردازد؟

خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و صافی: علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب باید کفاره‌ی تأخیر بپردازد.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۸؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۰؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳.

۲- بہجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۲ و ۱۱۷۳.

۳- شبیری: رساله، م ۱۷۱۲.

۴- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۰؛ فاضل، سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۶.

امام، خامنه‌ای و نوری: فقط قضا واجب است ولی کفاره‌ی تأخیر واجب نیست اما مستحب است.^۱

شبیری: علاوه بر قضا بنابر احتیاط باید کفاره‌ی تأخیر پردازد.^۲

توجه: طبق نظر آقای شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۱۰۳- اگر شخصی بنا به دلایلی غیر از بیماری همچون مسافرت نتواند روزه بگیرد اما قبل از رمضان سال آینده عذرش برطرف شود ولی بعد از آن بیمار شود و نتواند روزه‌هایش را تا رمضان آینده قضا کند، آیا لازم است کفاره‌ی تأخیر پردازد؟

خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و صافی: علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب باید کفاره‌ی تأخیر پردازد.^۳

امام، خامنه‌ای و نوری: فقط قضا واجب است ولی کفاره‌ی تأخیر واجب نیست اما مستحب است.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۸؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۸۱۰؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳.

۲- شبیری: رساله، م ۱۷۱۳.

۳- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۰؛ فاضل، سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۶.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۸؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۸۱۰؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳.

شبیبری: علاوه بر قضا بنا بر احتیاط باید کفاره‌ی تأخیر پردازد.^۱
توجه: طبق نظر آقای شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۱۰۴- اگر شخصی به خاطر عذری نتواند ماه رمضان روزه بگیرد اما بعد از برطرف شدن عذرش عمداً و از روی سستی، قضای آن را انجام ندهد تا رمضان سال آینده برسد و نتواند قضای ماه رمضان قبلی را بجا آورد، آیا لازم است کفاره‌ی تأخیر پردازد؟
همه مراجع: بر او واجب است علاوه بر قضا، کفاره‌ی تأخیر پردازد.^۲

۱۰۵- اگر شخصی به خاطر عذری نتواند روزه بگیرد و بعد از برطرف شدن عذرش تصمیم داشته باشد آن را قضا کند تا اینکه وقت تنگ شود و در تنگی وقت عذر دیگری برایش پیش آید، آیا لازم است کفاره‌ی تأخیر پردازد؟
امام، بهجت، فاضل، وحید، صافی و نوری: علاوه بر قضا بنا بر احتیاط واجب باید کفاره‌ی تأخیر پردازد.^۳
خویی، تبریزی و سیستانی: علاوه بر قضا واجب است کفاره‌ی تأخیر پردازد.^۴

۱- شبیری: رساله، م ۱۷۱۳.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۹؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۰۳ و ۸۱۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۳؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۸؛ شبیری: رساله، م ۱۷۱۵.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۳؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۴؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۸.

۴- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۱؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۴.

مکارم: فقط قضا واجب است ولی پرداخت کفاره‌ی تأخیر واجب نیست.^۱
شبیری: علاوه بر قضا بنا بر احتیاط باید کفاره‌ی تأخیر پردازد.^۲
توجه: طبق نظر آقای شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

جنس کفاره

«مراجعه شود به سوالات ۷۲ و ۷۳»

مقدار کفاره

۱۰۶- مقدار کفاره‌ای که جهت پرداخت کفاره‌ی تأخیر قضا ماه رمضان باید به فقیر داد، چقدر است؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: برای هر روز یک مد غذا که معادل ده سیر (۷۵۰ گرم) است.^۳
 شبیری: برای هر روز یک مد غذا که معادل ۹۰۰ گرم است.^۴

۱- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۴.

۲- شبیری: رساله، م ۱۷۱۵.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۸ و رساله، م ۱۷۰۵؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۰ و سایت، استفتائات، احکام روزه، کفاره روزه، س ۳۶۴؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۰ و رساله، م ۱۷۱۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۳؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳ و ۱۴ و رساله، م ۱۷۵۲؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳ و ۱۴ و رساله، م ۱۶۸۱؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۰ و رساله، م ۱۷۱۳؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳ و ۱۴ و رساله، ۱۴۳۴؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۶ و رساله، م ۱۷۱۴؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳ و ۱۴ و رساله، م ۱۷۰۲.

۴- شبیری: رساله، م ۱۷۱۴.

مصرف كفاره

۱۰۷- آیا می‌توان كفاره‌ی تمام روزه‌های قضایی را که به تأخیر انداخته است را به یک فقیر بپردازد؟
همه مراجع: جایز است كفاره‌ی تأخیر تمام روزه‌های قضای رمضان را به یک فقیر بدهد.^۱

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۱۱ و رساله، ۱۷۰۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۵۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۳؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۹۰؛ شبیری: رساله، م ۱۷۱۷.

کفاره‌ی روزه نگرفتن از روی عذر (فدیه)

تعریف

۱۰۸- فدیه به چه معنا است؟

در اصطلاح فقها مقصود از آن مالی معین است که برای جبران عبادت فوت شده از روی عذر واجب شده است. تفاوت فدیه با کفاره آن است که وجوب کفاره به عنوان عقوبت ارتکاب محرمات است، برخلاف فدیه که رویکرد جبرانی نیز دارد؛ ضمن آنکه کفاره اعم از مال و غیر مال است. در باب روزه، فدیه زمانی واجب می‌شود که شخص بر اثر عذری مانند مسن بودن، حاملگی، شیر دادن به نوزاد و بیماری که تا رمضان آینده بیماری‌اش ادامه داشته باشد روزه نگیرد که در این صورت باید بجای هر روز یک مدّ غذا به عنوان فدیه به فقیر پرداخت نماید که تفصیل آن در سؤالات بعدی خواهد آمد.^۱

موارد وجوب

سالمندان

۱۰۹- آیا بر افراد پیری که در اثر کهولت سن، توانایی روزه گرفتن ندارند، واجب است کفاره (فدیه) بدهند؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید و نوری: مسئله

دو حالت دارد:

الف) نمی‌تواند روزه بگیرد؛ که در این صورت دادن فدیه واجب نیست.

ب) می تواند روزه بگیرد ولی مشقت دارد؛ که در این صورت واجب است فدیة بدهد.^۱

بهجت و مکارم: در هر دو صورت فدیة بر او واجب است.^۲

صافی: در هر دو صورت بنا بر احتیاط واجب فدیة بر او واجب است.^۳

شبییری: مسئله دو صورت دارد:

الف) نمی تواند روزه بگیرد؛ که در این صورت فدیة دادن واجب نیست.

ب) می تواند روزه بگیرد ولی مشقت دارد، اگر چه به حد حرج نرسد؛ که در این صورت واجب است فدیة (بنا بر احتیاط واجب ۹۰۰ گرم) بدهد.^۴

۱۱۰- اگر شخص پیروی بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای

روزه‌هایش را پیدا نماید، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا روزه چیست؟

خوبی، تبریزی، سیستانی، وحید و نوری: قضا بر او واجب نیست.^۵

امام و مکارم: بنا بر احتیاط واجب باید قضا کند.^۶

بهجت و شبییری: واجب است قضا کند.^۷

فاضل و صافی: بنا بر احتیاط مستحب قضا کند.^۸

۱- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۳، ص ۲۵۹؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الاول و الثاني.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الاول و الثاني.

۳- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴.

۴- شبییری: رساله، م ۱۷۳۴.

۵- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الاول و الثاني.

۶- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱۰؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الاول و الثاني.

۷- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۷؛ شبییری: رساله، م ۱۷۳۵.

۸- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الاول و الثاني؛ صافی: رساله، م ۱۷۳۵.

۱۱۱- افراد پیری که نباید روزه بگیرند و در مقابل باید فدیة پرداخت نمایند، اگر با وجود مشقت و سختی روزه بگیرند، آیا لازم است که فدیة را نیز بپردازند؟

تبریزی: اگر روزه برایشان ضرر نداشته باشد، روزه‌ی ایشان صحیح است و لازم نیست فدیة پرداخت کنند.^۱

۱۱۲- شخص پیری که توانایی روزه گرفتن را نداشته و در ماه رمضان فوت کند، آیا لازم است وراثت، فدیة او را پرداخت نمایند؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، شبیری و نوری: بر افراد پیری که توانایی روزه گرفتن را ندارند، فدیة واجب نیست.^۲
بهجت و مکارم: وراثت واجب است فدیة‌ی او را از اصل اموال پرداخت کنند.^۳

صافی: بنابر احتیاط واجب در ارث باید فدیة‌ی او را از اصل اموال پرداخت کنند.^۴

۱- تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲.

۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۳، ص ۲۵۹؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الاول و الثانی؛ شبیری: رساله، م ۱۷۳۴.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵ و رساله، با استفاده از م ۲۱۸۹؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الاول و الثانی و رساله، با استفاده از م ۲۳۴۶.

۴- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴ و ج ۲، کتاب الوصیة، با استفاده از م ۲۴.

زنان باردار

۱۱۳- زن باردار در چه صورتی می‌تواند روزه نگیرد و فدیة بپردازد؟

خویی، تبریزی، وحید و مکارم: زنی که زایمان او نزدیک است، اگر روزه برای خودش یا برای جنین ضرر داشته باشد، روزه بر او واجب نیست و نباید روزه بگیرد. در صورتی که روزه برای مادر ضرر داشته باشد، پرداخت فدیة واجب نیست اما اگر برای جنین ضرر داشته باشد، باید فدیة پرداخت کند.^۱

بهجت، سیستانی و نوری: زنی که زایمان او نزدیک است، اگر روزه برای خودش یا برای جنین ضرر داشته باشد، روزه بر او واجب نیست و در هر دو صورت (ضرر برای مادر و ضرر برای جنین) واجب است فدیة پرداخت کند.^۲

امام: زنی که زایمان او نزدیک است، اگر روزه برای خودش یا برای جنین ضرر داشته باشد، روزه بر او واجب نیست. در صورتی که روزه برای مادر ضرر داشته باشد، بنابر احتیاط واجب باید فدیة پرداخت کند و در صورتی که روزه برای جنین ضرر داشته باشد، واجب است فدیة پرداخت کند.^۳

خامنه‌ای: اگر بر اثر عذر شرعی روزه ماه رمضان را نگرفته، فقط قضا بر او واجب است و اگر عذر او در خوردن روزه خوف از ضرر روزه بر جنین یا کودکش بوده، باید علاوه بر قضا، برای هر روز یک مد غذا به عنوان فدیة بپردازد.^۴

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸.

۴- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۰۶.

فاضل: زنی که زایمان او نزدیک است، اگر روزه برای خودش یا برای جنین ضرر داشته باشد، روزه بر او واجب نیست؛ و در صورتی که روزه برای مادر ضرر داشته باشد، واجب است که فدیة پرداخت کند اما اگر فقط برای جنین ضرر داشته باشد، پرداخت فدیة لازم نیست.^۱

صافی: زنی که زایمان او نزدیک است، اگر روزه برای خودش یا برای جنین ضرر داشته باشد، روزه بر او واجب نیست و در هر دو صورت (ضرر برای مادر و ضرر برای جنین) بنابر احتیاط واجب باید فدیة پرداخت کند.^۲

شبییری: زنی که زایمان او نزدیک است، اگر روزه برای خودش یا برای جنین ضرر داشته باشد، روزه بر او واجب نیست. در صورتی که روزه برای مادر ضرر داشته باشد، بنابر احتیاط مستحب، فدیة پرداخت کند و اگر برای جنین ضرر داشته باشد، واجب است فدیة پرداخت کند.^۳

۱۱۴- اگر روزه برای زن باردار ضرر داشته باشد ولی با وجود ضرر روزه بگیرد، آیا لازم است در این صورت فدیة بپردازد؟

وحید: زنی که زایمان او نزدیک است و روزه برای جنین و یا خودش ضرر دارد، روزه‌ی او صحیح نیست. در صورت ضرر داشتن برای جنین باید برای هر روز یک مد (۷۵۰ گرم) غذا به فقیر بدهد و همچنین بنابر احتیاط مستحب در صورت ضرر داشتن برای خودش به همان اندازه فدیة دهد؛ و روزه‌هایی را که نگرفته، باید قضا کند.^۴

مکارم: اگر روزه برای خودش ضرر دارد، مانند مریض خواهد بود که روزه‌اش صحیح نیست و فدیة نیز واجب نیست.^۵

۱- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع.

۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴.

۳- شبیری: رساله، م ۱۷۳۷.

۴- وحید: رساله، م ۱۷۳۶.

۵- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع.

۱۱۵- زن بارداری که بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای روزه‌هایش را پیدا نموده، آیا لازم است قضای آنها را بجا آورد؟ همه مراجع: واجب است روزه‌هایی که نگرفته، قضا کند.^۱

۱۱۶- اگر زن بارداری بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای روزه‌ها را پیدا نماید و آن را بجا آورد، آیا لازم است فدیة هم پرداخت کند؟ همه مراجع: پرداخت فدیة ربطی به قضا کردن روزه‌ها ندارد، بلکه فدیة در هر صورت واجب است پرداخت شود.^۲ توجه: حکم تفصیلی فدیة در سؤال ۱۱۳ گذشت.

۱۱۷- زن بارداری که توانایی روزه گرفتن را نداشته و در ماه رمضان از دنیا برود، آیا لازم است وراثت، فدیة او را پرداخت نمایند؟ امام، خامنه‌ای، بهجت، فاضل، مکارم و صافی: چون پرداخت حقوق مالی که بر عهده‌ی میت است از اصل مال (ترکه) واجب است و فدیة نیز جزء حقوق مالی به حساب می‌آید، لذا بر ورثه واجب است فدیة‌ی این شخص را از اصل مالش (ترکه‌اش) پرداخت کنند.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱۰؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۰۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۷؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۶؛ شبیری: رساله، م ۱۷۳۷.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۰۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴؛ شبیری: رساله، م ۱۷۳۷.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الوصیة، م ۲۳ و کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۲۵؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۱۸۳۵؛ بهجت: رساله، م ۲۱۸۹؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۲، س ۱۱۸ و رساله، م ۲۸۵۹؛ مکارم: رساله، م ۲۳۴۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۲، کتاب الوصیة، م ۲۴.

خویی، تبریزی، سیستانی و وحید: کفارات از اصل مال پرداخت نمی‌شوند بلکه اگر وصیت کرده از ثلث پرداخت می‌شوند و آلا باید ورثه اجازه دهند.^۱

۱۱۸- زن حامله‌ای که از گرفتن روزه‌هایش ناتوان است فدیة را خودش باید پرداخت نماید یا همسرش؟
امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی و نوری: بر عهده‌ی خودش است.^۲
مکارم: بنابر احتیاط واجب باید از مال خودش بدهد.^۳
شبیری: به عهده شوهرش می‌باشد.^۴

۱۱۹- اگر شوهر فدیة زن باردارش را بپردازد، آیا فدیة از عهده‌ی زن ساقط می‌شود؟
امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی و صافی: چنانچه با اجازه‌ی زن پرداخت کند، جایز است و از عهده‌ی زن ساقط می‌شود، اما اگر بدون اجازه و درخواست زن پرداخت کند، بنابر احتیاط واجب از عهده‌ی زن ساقط نمی‌شود.^۵

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الوصیة، شرائط الموصی به، م ۱۰۲۱ و ۱۰۲۹؛ سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الوصیة، شرائط الموصی به، م ۱۳۸۹ و المسائل المنتخبة، م ۱۲۹۴.
۲- امام و سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع: خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۰۴؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، م ۱۰۵۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵ و استفتائات، ج ۲، س ۲۹۲۹؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۲، س ۱۱۹۶؛ صافی: رساله، م ۱۷۳۷؛ نوری: استفتائات، ج ۱، س ۲۳۴.
۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع.
۴- شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۲۵۴.
۵- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۹ و ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی اقسامها، م ۲۴؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۱۴ و صراط النجاة، ج ۱، س ۱۱۵۰؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۰ و جامع المسائل، ج ۲، س ۱۱۹۶؛ سیستانی: المسائل المنتخبة، م ۱۳۴۳؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۰ و ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۲۴.

وحید، مکارم و نوری: اگر بدون اجازه و درخواست زن پرداخت کند، بنا بر احتیاط واجب از عهده‌ی زن ساقط نمی‌شود.^۱
شبییری: از عهده‌ی زن ساقط می‌شود.^۲

زنان شیرده

۱۲۰- شیر دادن به نوزاد در چه صورتی می‌تواند مجوز نگرفتن روزه و پرداخت فدیة شود؟

امام: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

اگر روزه گرفتن برای بچه ضرر داشته باشد باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند؛ همچنین بنا بر احتیاط واجب در صورتی برای خودشان نیز ضرر داشته باشد، پرداخت فدیة واجب است.

این حکم بنا بر احتیاط واجب اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد، اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد، بنا بر احتیاط واجب باید روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۳
خامنه‌ای: اگر روزه گرفتن باعث کمی شیر و ناراحتی بچه شود، یا برای خودش ضرر داشته باشد، روزه گرفتن برای او واجب نیست.

در صورت اول باید فدیة بدهد و در فرض دوم، فدیة دادن لازم نیست.
در صورتی که استفاده از شیر خشک برای تغذیه نوزاد ضرر و مشکلی

۱- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۱۴؛ مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۰.

۲- شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۲۵۴.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸، ۹ و ۱۰.

ندارد، بنابر احتیاط واجب باید مادر روزه بگیرد. در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۱

خویی: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در صورت دوم (ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.

این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد؛ اگر زن دیگری باشد که رایگان و یا با دریافت مزد و اجرت از پدر یا مادر و یا از شخص دیگری بچه را شیر دهد و یا از طریق شیر خشک و شیر گاو و مانند آن بتواند بچه را شیر دهد، باید مادر بچه روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۲

بهبخت: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.

بنابر احتیاط واجب این حکم اختصاص به جایی دارد که زن دیگری نباشد یا سخت باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد. ولی اگر دایه مزد زیادی در قبال شیر دادن بخواهد به گونه‌ای که ضرر مالی مورد توجهی به صاحب بچه وارد شود، واجب نیست روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۳

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۴۷ و ۸۰۶ و سایت، احکام روزه، احکام بانوان، س ۲۰۰ و آموزش مصور احکام، روزه، زن شیرده، ص ۳۵۵.

۲- خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار و م ۱۰۴۲ و صراط النجاة، ج ۱، س ۱۰۵۲.

۳- بهبخت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵، ۱۱۵۶ و ۱۱۵۷.

تبریزی: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در صورت دوم (ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.

این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد؛ اگر زن دیگری باشد که بچه را شیر دهد، واجب است مادر بچه روزه بگیرد. همچنین اگر از طریق شیر خشک بتواند به بچه شیر دهد، در این صورت بنا بر احتیاط واجب مادر باید روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۱

فاضل: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در صورت اول (ضرر به خودشان) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.

بنا بر احتیاط واجب این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد؛ اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد، بنا بر احتیاط واجب باید روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۲

۱- تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار و م ۱۰۴۲ و رساله، م ۱۷۳۸.

۲- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.

سیستانی: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.

بنابر احتیاط واجب این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد؛ اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد و یا از شیشه و پستانک کمک بگیرد، بنابر احتیاط واجب باید روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۱
وحید: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در صورت دوم (ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.

این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد؛ اگر زن دیگری باشد که بچه را شیر دهد و یا از راه دیگری به بچه شیر داد، واجب است مادر بچه روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۲

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.
۲- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار و م ۱۰۴۲ و رساله، م ۱۷۳۷.
تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار و م ۱۰۴۲ و رساله، م ۱۷۳۸.

مکارم: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در صورت اول (ضرر به خودشان) اگر ضرر به گونه‌ای باشد که مانند مریض باشند، در افطار و قضا حکم مریض را دارند و فدیة بر آنها واجب نیست، اما در صورت دوم (ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.

این حکم اختصاص به جایی دارد که زن دیگری نباشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد و مزد به گونه‌ای نباشد که به صاحب بچه ظلم شود و همچنین محذور دیگری پیش نیاید. همچنین هرگاه استفاده از شیر خشک برای تغذیه بچه مشکلی نداشته باشد، باید روزه بگیرد.

در صورت اول نسبت به قضا حکم مریض را دارد و در صورت دوم قضا واجب است.^۱

صافی: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) بنابر احتیاط واجب باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.

این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد؛ اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد، باید روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۲

۱- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس و استفتانات سایت، روزه، کسانی که روزه بر آنها واجب نیست، س ۷.
 ۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴، ۱۳۶۵ و ۱۳۶۶.

شبیبری: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست؛ حتی اگر از راه دیگری بتوانند بچه را سیر کنند باز می توانند روزه نگیرند.

در صورت دوم (ضرر به کودک) باید برای هر روز یک مدّ (۹۰۰ گرم) غذا فدیة دهد. و در صورت اول (ضرر به مادر) احتیاط مستحب است.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۱

نوری: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست.

در هر صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة دهند.

بنابر احتیاط واجب این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن منحصر به همین راه باشد؛ اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد، بنابر احتیاط واجب باید روزه بگیرد.

در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۲

۱۲۱- زن شیردهی که نباید روزه بگیرد ولی با وجود ضرر روزه می گیرد، آیا

لازم است که فدیة را نیز بپردازد؟

وحید: روزهی او صحیح نیست. اگر روزه برای بچه ضرر دارد فدیة واجب است و اگر برای خودش ضرر دارد، فدیة مستحب است.^۳

مکارم: اگر روزه برای خودش ضرر دارد، مانند مریض خواهد بود که روزه اش صحیح نیست و فدیة نیز واجب نیست.^۴

۱- شبیری: رساله، م ۱۷۳۸ و احکام و استفتائات روزه، س ۳۸۵.

۲- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.

۳- وحید: رساله، م ۱۷۳۶.

۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع.

۱۲۲- اگر زنی که بچه شیر می‌دهد بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای روزه‌هایش را پیدا نماید، آیا علاوه بر فدیة لازم است قضای روزه‌ها را نیز بجا آورد؟

همه مراجع: واجب است روزه‌هایی که نگرفته قضا کند.^۱

۱۲۳- اگر زنی که بچه شیر می‌دهد بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای روزه‌ها را پیدا نماید و آن را بجا آورد، آیا لازم است فدیة هم پرداخت کند؟

خوبی، تبریزی و وحید: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در صورت دوم (ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.^۲

بهجت و نوری: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در هر صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸، ۹ و ۱۰؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۴۷ و ۸۰۶؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲ و م ۱۰۴۳؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵، ۱۱۵۶ و ۱۱۵۷، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴، ۱۳۶۵ و ۱۳۶۶؛ شبیری: رساله، م ۱۷۳۸.

۲- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲ و م ۱۰۴۳.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵، ۱۱۵۶ و ۱۱۵۷؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.

امام: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. اگر روزه گرفتن برای بچه ضرر داشته باشد باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند اما اگر برای خودشان ضرر داشته باشد، بنابر احتیاط واجب باید فدیة بدهند.^۱

خامنه‌ای: اگر روزه گرفتن باعث کمی شیر و ناراحتی بچه شود، یا برای خودش ضرر داشته باشد، روزه گرفتن برای او واجب نیست. در صورت اول باید فدیة بدهد و در فرض دوم، این امر احتیاط واجب است و در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۲

فاضل: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در صورت اول (ضرر به خودشان) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.^۳

سیستانی: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.^۴

مکارم: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در صورت اول (ضرر به خودشان)

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸، ۹ و ۱۰.
۲- خامنه‌ای: سایت، استفتائات جدید، روزه زن شیرده و اجوبة الاستفتائات س ۷۴۷ و ۸۰۶.
۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.
۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.

اگر ضرر به گونه‌ای باشد که مانند مریض باشند، در افطار و قضا حکم مریض را دارند و فدیة بر آنها واجب نیست، اما در صورت دوم (ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.^۱

صافی: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچّه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچّه) بنابر احتیاط واجب باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند.^۲

شبییری: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچّه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در صورت اول (ضرر به مادر) بنابر احتیاط مستحب یک مدّ (۹۰۰ گرم) غذا فدیة دهد.^۳

۱۲۴- زنی که بچه شیر می‌دهد و توانایی روزه گرفتن را ندارد اگر در ماه رمضان از دنیا برود، آیا لازم است وراثت، فدیة او را پرداخت نمایند؟
امام، خامنه‌ای، بهجت، فاضل، مکارم و صافی: چون پرداخت حقوق مالی که بر عهده‌ی میّت است از اصل مال (ترکه) واجب است و فدیة نیز جزء حقوق مالی به حساب می‌آید، لذا بر ورثه واجب است فدیة‌ی این شخص را از اصل مالش (ترکه‌اش) پرداخت کنند.^۴

۱- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.

۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴، ۱۳۶۵ و ۱۳۶۶.

۳- شبیری: رساله، م ۱۷۳۸.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الوسیة، م ۲۳ و کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م

۲۵؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۱۸۳۵؛ بهجت: رساله، م ۲۱۸۹؛ فاضل: جامع المسائل، ج

۲، س ۱۱۸۰ و رساله، م ۲۸۵۹؛ مکارم: رساله، م ۲۳۴۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۲، کتاب الوسیة،

م ۲۴.

خویی، تبریزی، سیستانی و وحید: کفارات از اصل مال پرداخت نمی‌شوند بلکه اگر وصیت کرده از ثلث پرداخت می‌شوند و آلا باید ورثه اجازه دهند.^۱

مبتلایان به بیماری تشنگی

۱۲۵- شخصی که مبتلابه بیماری تشنگی است در چه صورتی می‌تواند روزه نگرفته و فدیة پرداخت نماید؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، شبیری و نوری: در صورتی که توانایی روزه گرفتن را ندارند و یا برای آنها بسیار مشکل است، واجب نیست روزه بگیرند ولی در صورت دوم (بسیار مشکل بودن آن) واجب است برای هر روز یک مدّ غذا فدیة دهند.^۲

بهجت، فاضل، مکارم و صافی: در صورتی که توانایی روزه گرفتن را ندارند و یا برای آنها بسیار مشکل است، واجب نیست روزه بگیرند. در هر دو صورت (عدم توانایی بر روزه یا بسیار مشکل بودن آن) واجب است برای هر روز یک مدّ غذا فدیة دهند.^۳

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الوصیة، شرائط الموصی به، م ۱۰۲۱ و ۱۰۲۹؛ سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الوصیة، شرائط الموصی به، م ۱۳۸۹ و المسائل المنتخبة، م ۱۲۹۴.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۳، ص ۲۵۹؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الثالث؛ شبیری: رساله، م ۱۷۳۶.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵؛ فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الثالث؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴.

۱۲۶- شخصی که مبتلابه بیماری تشنگی است و جایز است که روزه نگیرد، چه مقدار آب می تواند بخورد؟
 امام، خویی، فاضل و نوری: بنابر احتیاط واجب باید به مقدار ضرورت کفایت کند و بیش از آن نیاشامد.^۱
 تبریزی، سیستانی، وحید، صافی و شبیری: احتیاط مستحب آن است که به مقدار ضرورت کفایت کند.^۲
 بهجت و مکارم: لازم نیست به مقدار ضرورت کفایت کند، بلکه می تواند بیش از آن نیز بیاشامد.^۳

۱۲۷- شخصی به بیماری تشنگی مبتلاست و توانایی روزه گرفتن را ندارد اگر در ماه رمضان از دنیا برود، آیا لازم است وراثت، فدیة او را پرداخت نمایند؟
 امام، خامنه‌ای، بهجت، فاضل، مکارم و صافی: در صورتی که فدیة بر ذمه میت آمده باشد چون پرداخت حقوق مالی که بر عهده‌ی میت است از اصل مال (ترکه) واجب است و فدیة نیز جزء حقوق مالی به حساب می آید، لذا بر ورثه واجب است فدیة‌ی این شخص را از اصل مالش (ترکه‌اش) پرداخت کنند.^۴
 خویی، تبریزی، سیستانی و وحید: در صورتی که فدیة بر ذمه میت آمده باشد چون کفارات از اصل مال پرداخت نمی شوند اگر وصیت کرده از ثلث پرداخت می شوند و اُلّا باید ورثه اجازه دهند.^۵

۱- امام، خویی، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الثالث.
 ۲- تبریزی، صافی و شبیری: رساله، م ۱۷۳۶؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الثالث؛ وحید: رساله، م ۱۷۳۵.
 ۳- بهجت: جامع المسائل، ج ۲، فصل اول، شرائط وجوب و صحت روزه، روزه شخص مبتلا به مرض عطش؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الثالث.
 ۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الوصیة، م ۲۳ و کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۲۵؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۱۸۳۵؛ بهجت: رساله، م ۲۱۸۹؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۲، س ۱۱۸۰ و رساله، م ۲۸۵۹؛ مکارم: رساله، م ۲۳۴۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۲، کتاب الوصیة، م ۲۴.
 ۵- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الوصیة، شرائط الموصی به، م ۱۰۲۱ و ۱۰۲۹؛ سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الوصیة، شرائط الموصی به، م ۱۳۸۹ و المسائل المنتخبة، م ۱۲۹۴.

۱۲۸- اگر شخصی که به بیماری تشنگی مبتلا است بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای روزه‌هایش را پیدا نماید، آیا علاوه بر فدیة لازم است قضای روزه‌ها را نیز بجا آورد؟

امام، خویی، تبریزی و مکارم: بنابر احتیاط واجب، باید قضای روزه‌هایش را بجا آورد.^۱

بهجت، فاضل و شبیری: باید قضای روزه‌هایش را بجا آورد.^۲

سیستانی و نوری: قضای روزه‌ها، برایش واجب نیست.^۳

وحید و صافی: بنابر احتیاط مستحب قضای روزه‌هایش را بجا آورد.^۴

۱۲۹- اگر شخصی که به بیماری تشنگی مبتلا است بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای روزه‌ها را پیدا نماید و آن را بجا آورد، آیا لازم است فدیة هم پرداخت کند؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، شبیری و نوری: در صورتی که توانایی روزه گرفتن را ندارند و یا برای آنها بسیار مشکل است، واجب نیست روزه بگیرند ولی در صورت دوم (بسیار مشکل بودن آن) واجب است برای هر روز یک مدّ غذا فدیة دهند.^۵

بهجت، فاضل، مکارم و صافی: در صورتی که توانایی روزه گرفتن را ندارند و یا برای آنها بسیار مشکل است، واجب نیست روزه بگیرند. در هر دو

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱۰؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الثالث.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۷؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الثالث؛ شبیری: رساله، م ۱۷۳۶.

۳- سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الثالث.

۴- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲؛ صافی: رساله، م ۱۷۳۶.

۵- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۳، ص ۲۵۹؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الثالث؛ شبیری: رساله، م ۱۷۳۶.

صورت (عدم توانایی بر روزه یا بسیار مشکل بودن آن) واجب است برای هر روز یک مدّ غذا فدیّه دهند.^۱

۱۳۰- اگر شخصی که به بیماری تشنگی مبتلا است، بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای روزه‌ها را پیدا نماید؛ اما از روی عمد آن را تا رمضان بعدی به تأخیر اندازد وظیفه‌اش چیست؟
 امام، خویی، تبریزی و مکارم: بنابر احتیاط واجب باید قضای روزه‌هایش را بجا آورد ولی باید برای هرروز، یک مدّ غذا فدیّه دهد.^۲
 سیستانی، وحید، صافی و نوری: قضا بر این شخص واجب نیست.^۳
 بهجت، فاضل و شبیری: باید قضای روزه‌هایش را بجا آورد و برای هر روز یک مدّ غذا فدیّه دهد.^۴

به طول انجامیدن بیماری (استمرار بیماری تا رمضان بعدی)

۱۳۱- اگر شخصی در ماه رمضان بیمار باشد و نتواند روزه بگیرد و این بیماری تا رمضان سال آینده به طول انجامد، چه وظیفه‌ای نسبت به قضا و فدیّه دارد؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: قضای روزه‌هایی که نگرفته لازم نیست و باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا یعنی گندم یا جو و مانند اینها به فقیر بدهد.^۵

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵؛ فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الثالث؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴.
 ۲- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۹ و القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱۰؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۱ و ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۴ و فصل فی موارد جواز الافطار، الثالث.
 ۳- سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الثالث؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲؛ صافی: رساله، م ۱۷۳۶.
 ۴- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۷ و ۱۱۷۳؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۴ و فصل فی موارد جواز الافطار، الثالث؛ شبیری: رساله، م ۱۷۱۴ و ۱۷۳۶.
 ۵- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۸؛ خامنه‌ای: سایت، استفتانات جدید، وظیفه بیماری که چندین سال روزه نگرفته است؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۵۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۲؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۳؛ مکارم: رساله، م ۱۴۳۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۶.

شبییری: قضا واجب نیست و باید برای هر روز یک مدّ (بنابر احتیاط واجب ۹۰۰ گرم) غذا فدیة دهد.^۱

جنس کفاره

مراجعه شود به سؤالات و پاسخ‌های کد ۷۱ الی ۷۳

مقدار کفاره

مراجعه شود به سؤالات و پاسخ‌های کد ۷۴ و ۷۵

۱۳۲- مقدار فدیة‌ای که به‌ازاء هر روز قضای روزه رمضان باید به فقیر داد، چقدر است؟

امام، خامنه‌ای، خوبی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: به‌ازاء هر روز یک مدّ غذا که حدوداً معادل ۷۵۰ گرم است باید به فقیر پرداخت شود.^۲

شبییری: به‌ازاء هر روز یک مدّ غذا که حدوداً معادل ۹۰۰ گرم است باید به فقیر پرداخت شود.^۳

مصرف کفاره

مراجعه شود به سؤالات و پاسخ‌های کد ۷۶ تا ۸۵

۱- شبییری: رساله، م ۱۷۱۲.
۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۳، ص ۲۵۹؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴.
۳- شبییری: رساله، م ۱۷۳۴.

عدم توانایی انجام کفاره

کفاره‌ی باطل کردن روزه

باطل کردن روزه ماه رمضان

عدم توانایی انجام کفاره‌ی تخییری

۱۳۳- اگر کسی نتواند هیچ یک از موارد کفاره‌ی تخییری (شصت روز روزه یا غذا دادن به شصت فقیر یا آزاد کردن برده) را انجام دهد وظیفه‌اش چیست؟ خوبی، تبریزی و وحید: بنابر احتیاط واجب استغفار کند و به هر تعداد فقیر که می‌تواند غذا بدهد.^۱

امام و نوری: باید به هر تعداد فقیر که می‌تواند غذا بدهد و اگر نمی‌تواند به فقیر غذا دهد استغفار کند هر چند یک بار.^۲

خامنه‌ای: باید به هر تعداد فقیر که می‌تواند غذا بدهد و احتیاط آن است که استغفار نیز بکند؛ و اگر به هیچ وجه نمی‌تواند به فقراء غذا دهد، فقط کافی است که استغفار کند یعنی با دل و زبان خود بگوید: استغفرالله.^۳

بهجت: بنابر احتیاط واجب اگر می‌تواند ۱۸ روز پی‌درپی روزه بگیرد یا به هر تعداد فقیر که می‌تواند یا برایش آسان است به هر کدام، یک مدّ غذا، صدقه بدهد و احتیاط مستحب تقدیم روزه بر صدقه است و اگر نتوانست، بنابر احتیاط واجب هر مقدار از روزه یا صدقه که برایش آسان است، انجام

۱- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم، م ۱۰۰۸.
 ۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۱؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۹.
 ۳- خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، کیفیت ادای کفاره، س ۳۵۴ و ۳۵۵.

دهد و اگر هیچ کدام برایش آسان نیست آنچه از روزه و صدقه برایش ممکن است انجام دهد و اگر به کلی از روزه و صدقه عاجز است، استغفار کند هر چند یک بار.^۱

فاضل: مخیر است، ۱۸ روز پی در پی روزه بگیرد یا به هر تعداد فقیر که می تواند غذا بدهد و اگر نتوانست، هر یک از این دو را که برایش ممکن است انجام دهد و استغفار کند هر چند یک بار.^۲

سیستانی: به هر تعداد فقیر که می تواند غذا بدهد و اگر نمی تواند استغفار کند.^۳

مکارم: به هر تعداد فقیر که می تواند غذا بدهد و اگر نتواند باید ۱۸ روز پی در پی روزه بگیرد و اگر نتواند، هر چند روز که می تواند بجا آورد و اگر نتواند، استغفار کند هر چند یک بار.^۴

صافی: بنا بر احتیاط واجب هر اندازه که می تواند صدقه بدهد و استغفار کند و اگر از صدقه عاجز است، استغفار کافی است.^۵

شبیبری: هر چند مدّ که می تواند به فقراء غذا بدهد و اگر یک مدّ هم نتواند استغفار کند و احتیاط مستحب آن است که هر مقدار می تواند به فقیر غذا دهد.^۶

۱- بجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۸.

۲- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۹ و فصل فی صوم الکفارة، م ۱.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۹.

۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة م ۱ و رساله، م ۱۴۰۲.

۵- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۲.

۶- شبیری: رساله، م ۱۶۶۹.

۱۳۴- اگر شخصی به علت عدم توانایی انجام کفاره، یکی از موارد بدل کفاره (۱۸ روز روزه یا صدقه دادن و یا استغفار نمودن) را انجام داد ولی بعداً توانایی خود را به دست آورد، آیا باید دوباره کفاره‌ی روزه‌هایش را انجام دهد؟
 خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید و نوری: اگر بعداً توانایی بر کفاره یافت، بنابر احتیاط واجب باید کفاره را ادا نماید.^۱
 خامنه‌ای و مکارم: بعد از توانایی، لازم نیست آن را انجام دهد.^۲
 امام: فقط در صورتی که استغفار کرده چنانچه بعداً بر انجام کفاره توانایی یافت، بنابر احتیاط واجب باید کفاره را انجام دهد.^۳
 صافی: اگر بر کفاره قدرت یافت، باید آن را انجام دهد.^۴
 شبیری: اگر از پرداخت ۶۰ مدّ غذا عاجز بوده و به هر اندازه که توانایی داشته پرداخت کرده یا استغفار کرده، احتیاط واجب آن است که هر وقت بتواند کفاره (۶۰ مدّ غذا) را بدهد و اگر مقداری داده، آن را تکمیل کند.^۵
 توجه: طبق نظر آقای شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم، م ۱۰۰۸؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۸؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۹ و صوم الکفارة، م ۱؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۹.
 ۲- خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، کیفیت ادای کفاره، س ۳۵۴ و ۳۵۵؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة م ۱ و رساله، م ۱۴۰۲.
 ۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۱ و رساله، م ۱۶۶۰.
 ۴- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۲.
 ۵- شبیری: رساله، م ۱۶۶۹.

عدم توانایی انجام کفاره‌ی جمع

۱۳۵- اگر کسی در کفاره‌ی جمع تنها توانایی انجام برخی از موارد آن را داشته باشد، وظیفه‌اش چیست؟ (مثلاً تنها توانایی اطعام ۶۰ فقیر و یا کمتر از آن را داشته باشد)

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی، شبیری و نوری: هر کدام از آنها که ممکن است انجام دهد.^۱
وحید: هر کدام از آنها که ممکن است انجام دهد و بنابر احتیاط واجب استغفار هم بکند.^۲

۱۳۶- اگر بر زنی یا بچه‌ای که به سن تکلیف رسیده کفاره‌ی جمع واجب باشد ولی خود آنها نتوانند به شصت فقیر غذا دهند آیا در این صورت بر مرد واجب است از طرف آنها به شصت فقیر غذا دهد؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، مکارم، صافی، شبیری و نوری: لازم نیست، بلکه هر کدام از موارد کفاره‌ی جمع را که ممکن است انجام دهد.^۳

خامنه‌ای، سیستانی: کفاره جمع واجب نیست بنابراین هر کدام را که در توانش بود انجام دهد.^۴

وحید: لازم نیست، بلکه هر کدام از موارد کفاره‌ی جمع را که ممکن است انجام دهد و بنابر احتیاط واجب استغفار هم بکند.^۵

۱- امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۵؛ بهجت: رساله، م ۱۳۳۲؛ تبریزی، صافی و شبیری: رساله، م ۱۶۷۴.

۲- وحید: رساله، م ۱۶۷۳.

۳- امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۵؛ بهجت: رساله، م ۱۳۳۲؛ تبریزی، صافی و شبیری: رساله، م ۱۶۷۴.

۴- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۴؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۵.

۵- وحید: رساله، م ۱۶۷۳.

باطل کردن قضای روزه ماه رمضان

۱۳۷- کسی که قضای روزه‌ی رمضان خود را عمداً باطل کرده است و کفاره بر او واجب شده است، در صورتی که نتواند به ده فقیر غذا دهد چه وظیفه‌ای دارد؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، وحید و نوری: بنا بر احتیاط واجب باید سه روز پی‌درپی روزه بگیرد.^۱

سیستانی، مکارم: بنا بر احتیاط مستحب سه روز پی‌درپی روزه بگیرد.^۲

مکارم: باید سه روز پی‌درپی روزه بگیرد.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الکفارات، القول فی اقسامها، قبل از م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الکفارات، م ۱۵۶۲؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة م ۱.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی صوم الکفارة، م ۱.

۳- مکارم: رساله م ۱۴۲۲.

کفاره‌ی تأخیر روزه

۱۳۸- اگر بر زنی یا بچه‌ای که به سن تکلیف رسیده است کفاره تأخیر روزه واجب باشد ولی خود آنها نتوانند آن را پرداخت نمایند آیا در این صورت بر مرد واجب است از طرف آنها کفاره را پرداخت کند؟
خامنه‌ای، بهجت و شبیری: کفاره بر مرد واجب نیست.^۱

۱- خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، کفاره روزه، س ۳۸۷؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۹۰۸؛ شبیری: استفتائات، روزه، کفاره روزه.

کفاره‌ی روزه نگرفتن از روی عذر(فدیه)

۱۳۹- اگر واجب النفقه شخصی (همچون زن و فرزند و...) توانایی پرداخت فدیة را نداشته باشد، آیا لازم است آن شخص فدیة او را بپردازد؟
 خامنه‌ای و بهجت: کفاره بر مرد واجب نیست.^۱
 شبیری: احتیاط است شوهر کفاره را پرداخت کند ولی پرداخت کفاره بچه بر پدر واجب نیست.^۲
 توجه: طبق نظر آقای شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۱- خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، کفاره روزه، مصرف کفاره روزه، س ۳۸۷؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۹۰۸.
 ۲- شبیری: استفتائات، روزه، کفاره روزه.

زمان اداء کفاره

۱۴۰- آیا لازم است کفاره (اعم از کفاره‌ی رمضان، کفاره‌ی باطل کردن قضا‌ی رمضان و...) فوراً بجا آورده شود؟
همه مراجع: لازم نیست فوراً آن را ادا نماید.^۱

۱۴۱- تا چه زمانی می‌توان انجام دادن کفاره (اعم از کفاره‌ی رمضان، کفاره‌ی باطل کردن قضا‌ی رمضان و...) را به تأخیر انداخت؟
همه مراجع: تا زمانی که سستی و سهل‌انگاری در انجام دستورات الهی محسوب نشود.^۲

۱۴۲- اگر کسی بجا آوردن کفاره را چند سال به تأخیر اندازد، آیا کفاره‌اش افزایش می‌یابد؟
همه مراجع: اگر کفاره بر انسان واجب شود و چند سال آن را بجا نیاورد، چیزی بر آن اضافه نمی‌شود.^۳

۱- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۲؛ خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، کفاره روزه، س ۳۴۶؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۱۵؛ بهجت: رساله، م ۱۳۴۲؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۶۹۳.
۲- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۲؛ خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، کفاره روزه، س ۳۳۴ و ۳۴۶؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۱۵؛ بهجت: رساله، م ۱۳۴۲؛ صافی و شبیری: رساله، م ۱۶۹۳.
۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، قضاء شهر رمضان، م ۱۰ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۱؛ خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، کفاره روزه، س ۳۵۳؛ خوبی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۷۴ و رساله، م ۱۳۴۳؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۹۴؛ وحید: رساله، م ۱۶۹۳؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۹ و رساله، م ۱۶۹۴.

نیابت در اداء کفاره

از جانب اشخاص زنده

۱۴۳- آیا می‌توان کفاره‌ی روزه اشخاص زنده را به صورت نیابتی یا استیجاری بجا آورد؟
 امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: بنا بر احتیاط واجب جایز نیست.^۱
 بهجت: در اطعام فقراء به صورت مجانی از طرف اشخاص زنده، نیابت جایز است، ولی در روزه گرفتن از طرف اشخاص زنده، نیابت جایز نیست.^۲

از جانب فوت شدگان

۱۴۴- آیا لازم است ورثه میت کفاره‌های مالی روزه شخص میت را بجا آورند؟
 امام، خامنه‌ای، بهجت، فاضل، مکارم و صافی: چون پرداخت حقوق مالی که بر عهده‌ی میت است از اصل مال (ترکه) واجب است و کفاره‌ی مالی نیز جزء حقوق مالی به حساب می‌آید، لذا بر ورثه واجب است کفاره‌ی این شخص را از اصل مالش (ترکه‌اش) پرداخت کنند.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۹؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۱۴؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲۰؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۰.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۶.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۲، کتاب الوصیة، م ۲۳ و کتاب الکفارات، القول فی احکام الکفارات، م ۲۵؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۱۸۳۵؛ بهجت: رساله، م ۲۱۸۹؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۲، س ۱۱۸۰ و رساله، م ۲۸۵۹؛ مکارم: رساله، م ۲۳۴۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۲، کتاب الوصیة، م ۲۴.

خویی، تبریزی، سیستانی و وحید: کفارات از اصل مال پرداخت نمی‌شوند بلکه اگر وصیت کرده از ثلث پرداخت می‌شوند و آلا باید ورثه اجازه دهند.^۱

شبیری: در کفاره جمع و کفاره تأخیر از اصل مال کسر می‌شود ولی در کفاره تخیری از اصل مال برداشته نمی‌شود.^۲

۱۴۵- آیا بجا آوردن روزه های کفاره‌ی میّت به صورت استیجاری یا تبرّعی (مجاناً) بدون اجازه ولیّ میّت جایز بوده و موجب ساقط شدن تکلیف از ولیّ میّت می‌گردد؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: بله در هر دو صورت جایز است.^۳

مکارم: اجیر گرفتن در عبادات میّت بنابر احتیاط واجب جایز نیست، اگر کسی بخواهد اجیر بگیرد پولی را که می‌پردازد به صورت هدیه باشد و عبادتی که شخص اجیر انجام می‌دهد به صورت رایگان باشد؛ اما به جا آوردن روزه‌ها به قصد قربت و بدون گرفتن پول اشکالی ندارد.^۴

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الوصیّة، شرائط الموصی به، م ۱۰۲۱ و ۱۰۲۹؛ سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الوصیّة، شرائط الموصی به، م ۱۳۸۹ و المسائل المنتخبة، م ۱۲۹۴.

۲- شبیری: احکام و استفتائات روزه س ۲۴۰.

۳- امام، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصلاة، فصل فی قضاء الولی عن المیّت، م ۱۱ و ۱۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۷۴۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۹۱۹ و ۱۱۲۶؛ صافی: هدایة العباد، کتاب الصلاة، م ۹۹۸؛ شبیری: رساله، م ۱۵۴۲.

۴- مکارم: رساله، م ۱۲۱۳.

تکرار اسباب کفاره (تکرار مفطرات)

تکرار یک نوع سبب

تکرار آمیزش

۱۴۶- آیا تکرار آمیزش در حالت روزه موجب تکرار کفاره می‌شود؟

خامنه‌ای، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی و نوری: بنابر احتیاط واجب کفاره تکرار می‌شود.^۱

امام، سیستانی و مکارم: موجب تکرار کفاره نمی‌شود اگرچه احتیاط مستحب آن است که کفاره را تکرار کند.^۲

خویی و شبیری: با تکرار آمیزش، کفاره تکرار می‌شود.^۳

۱۴۷- آیا دخول و خروج مکرر در یک آمیزش موجب تکرار آمیزش و در

نتیجه موجب تکرار کفاره است؟

امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: دخول و خروج مکرر در یک آمیزش باعث تکرار کفاره نمی‌شود (پس ملاک تکرار کفاره، تکرار آمیزش است نه تکرار دخول و خروج در یک آمیزش).^۴

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۹؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۸؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۰.

۲- امام: تحرير الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۳؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۶.

۳- خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۷۶.

۴- امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۸.

۱۴۸- اگر شخص روزه‌دار در یک روز چند بار آمیزش حرام انجام دهد، وظیفه‌اش نسبت به تکرار کفاره چیست؟
 بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی و نوری: بنابر احتیاط واجب کفاره جمع تکرار می‌شود.^۱
 امام، سیستانی و مکارم: موجب تکرار کفاره نمی‌شود ولی احتیاط مستحب در تکرار است.^۲
 خوبی و شبیری: با تکرار آمیزش، کفاره تکرار می‌شود.^۳
 خامنه‌ای: بنابر احتیاط واجب کفاره تکرار می‌شود.^۴

۱۴۹- اگر روزه‌دار روزه‌ی خود را با آمیزش حرام مانند زنا و ... باطل نماید و سپس با همسر خود آمیزش نماید، وظیفه‌ی او نسبت به تکرار کفاره چیست؟
 بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی و نوری: یک کفاره‌ی جمع به خاطر آمیزش حرام و بنابر احتیاط واجب یک کفاره‌ی غیر جمع نیز به خاطر آمیزش حلال بدهد.^۵
 امام و مکارم: فقط یک کفاره‌ی جمع بر عهده اوست اگرچه بنابر احتیاط مستحب یک کفاره‌ی غیر جمع نیز به خاطر آمیزش حلال بدهد.^۶

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۹؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۸؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۰.
 ۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۳؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۶.
 ۳- خوبی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۷۶.
 ۴- خامنه‌ای: رساله آموزشی، درس ۶۲، ص ۲۵۴.
 ۵- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۹؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم، م ۱۰۰۸؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۰.
 ۶- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۳؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۶.

خویی و شبیری: یک کفاره‌ی جمع به خاطر آمیزش حرام و یک کفاره‌ی غیر جمع نیز به خاطر آمیزش حلال بدهد.^۱

خامنه‌ای: یک کفاره به خاطر آمیزش حرام بدهد (که احتیاط مستحب است کفاره‌ی جمع باشد) و بنابر احتیاط واجب یک کفاره دیگر نیز به خاطر آمیزش حلال بدهد.^۲

سیستانی: فقط یک کفاره بر عهده اوست (که احتیاط مستحب است کفاره‌ی جمع باشد) اگرچه احتیاط مستحب آن است که یک کفاره دیگر نیز به خاطر آمیزش حلال بدهد.^۳

۱۵۰- اگر روزه‌دار روزه‌ی خود را با غیر از آمیزش باطل نماید و سپس آمیزش نماید، آیا کفاره تکرار می‌گردد؟

امام، خامنه‌ای، تبریزی، سیستانی و مکارم: کفاره تکرار نمی‌شود.^۴

فاضل، وحید، صافی و نوری: بنابر احتیاط واجب کفاره تکرار می‌شود.^۵

خویی و شبیری: کفاره تکرار می‌شود.^۶

۱- خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم، م ۱۰۰۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۷۶.

۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۴ و رساله آموزشی، درس ۶۲، ص ۲۵۴.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱ و ۶.

۴- امام، سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲ و ۹؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۴؛ تبریزی: رساله، م ۱۶۷۸.

۵- فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲ و ۹؛ وحید: رساله، م ۱۶۷۷؛ صافی: رساله، م ۱۶۷۸.

۶- خویی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲ و ۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۷۸.

تکرار غیر آمیزش

۱۵۱- اگر روزه‌دار یکی از مبطلات روزه غیر از آمیزش را چندین بار تکرار نماید مثلاً چند بار غذا بخورد، وظیفه‌ی وی نسبت به کفاره چیست؟
 امام، خامنه‌ای، بهجت، فاضل، سیستانی، مکارم، صافی و نوری: یک کفاره کافی است.^۱
 خوئی و شبیری: در مورد استمنا کفاره تکرار می‌شود ولی در غیر استمنا تکرار لازم نیست.^۲
 تبریزی و وحید: بنا بر احتیاط واجب در مورد استمنا کفاره تکرار می‌شود ولی در غیر استمنا تکرار لازم نیست.^۳

تکرار سبب‌های متفاوت

۱۵۲- اگر روزه‌دار روزه‌ی خود را با کار حرامی (غیر از آمیزش و استمنا) مثل آشامیدن شراب باطل کند و سپس کار حلالی (غیر از آمیزش و استمنا) مثل نوشیدن آب انجام دهد، وظیفه‌ی وی چیست؟
 همه مراجع: یک کفاره برای آن کار حرام کافی است.^۴
 توجه: توضیح اینکه در باطل نمودن روزه با کار حرام کفاره جمع لازم می‌آید یا نه در سوال کد ۸۷ گذشت

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۳؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۰.
 ۲- خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۷۷.
 ۳- تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۸.
 ۴- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۳؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۴؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۸؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۲؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۰؛ شبیری: رساله، م ۱۶۷۷.

۱۵۳- اگر روزه‌دار روزه‌ی خود را با کار حلالی (غیر از آمیزش و استمنا) مثل آشامیدن آب باطل کند و سپس کار حرامی (غیر از آمیزش و استمنا) مانند نوشیدن شراب انجام دهد، وظیفه‌ی وی چیست؟
 امام، خامنه‌ای، خوئی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: باید یک کفاره بدهد.^۱
 مکارم: احتیاط واجب است که برای هر کدام کفاره دهد.^۲

۱- امام، خویی، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۹؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۷۹۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۹؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۷۹؛ وحید: رساله، م ۱۶۷۸؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۰.
 ۲- مکارم: رساله، م ۱۴۰۸.

پیدایش عذر بعد از واجب شدن کفاره

۱۵۴- اگر شخصی در ماه رمضان عمداً روزه‌ی خود را باطل کند و سپس در همان روز یکی از عذرهای قهری مثل مرض، جنون، حیض و نفاس و مانند اینها برای او پیدا شود، آیا کفاره از گردن او ساقط می‌شود؟
امام، تبریزی، فاضل، مکارم و نوری: کفاره ساقط می‌شود اگرچه احتیاط مستحب آن است که کفاره بدهد.^۱

خویی، بهجت، وحید و صافی: احتیاط واجب آن است که کفاره بدهد.^۲
سیستانی: در صورتی که عذر قهری به دست مکلف و خصوصاً برای فرار از کفاره به وجود آمده باشد بنابر احتیاط واجب کفاره ساقط نمی‌شود ولی در غیر این صورت کفاره ساقط است.^۳
شیرازی: پرداخت کفاره واجب نیست.^۴

۱۵۵- اگر شخصی عمداً روزه‌ی خود را باطل کند و قبل از اذان ظهر به مسافرت برود، آیا کفاره از گردن او ساقط می‌شود؟
خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم و نوری: کفاره ساقط نمی‌شود اگرچه به قصد فرار از کفاره سفر نکرده باشد.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۵؛ تبریزی: رساله، م ۱۶۸۴؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۱.
۲- خویی، العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۲؛ وحید: رساله، م ۱۶۸۳ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۳.
۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۱.
۴- شیرازی: رساله، م ۱۶۸۴.

۵- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۱۲؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۲؛ سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۱.

امام، فاضل و صافی: اگر به قصد فرار از کفاره سفر کرده باشد، کفاره ساقط نمی‌شود و همچنین اگر به قصد فرار از کفاره سفر نکرده بنا بر احتیاط واجب باید کفاره بدهد.^۱

شبیری: اگر پیش از ظهر مسافرت کند و از شب در فکر سفر نباشد حتی به صورت تردید، کفاره ساقط نمی‌شود ولی اگر از شب در فکر سفر باشد و پیش از ظهر مسافرت کند کفاره بر او واجب نیست؛ هر چند به جهت فرار از کفاره سفر نماید و احتیاط مستحب این است که در مسافرت پیش از ظهر هم کفاره بدهد.^۲

۱۵۶- اگر شخصی عمداً روزه‌ی خود را باطل کند و سپس بعد از اذان ظهر به مسافرت برود، آیا کفاره از گردنش ساقط می‌شود؟
همه مراجع: کفاره ساقط نمی‌شود.^۳

۱۵۷- اگر روزه‌دار قصد مسافرت داشته باشد و به همین خاطر قبل از رسیدن به حد ترخص عمداً روزه‌ی خود را باطل کند، آیا باید کفاره بپردازد؟
خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: پرداخت کفاره واجب است.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۵؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۲.

۲- شبیری: رساله، م ۱۶۸۳.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۵؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۵؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۰۱۲؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۲؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۲؛ شبیری: رساله، م ۱۶۸۳.

۴- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۲ و استفتانات، ج ۲، س ۲۹۳۳؛ سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۲.

امام، خامنه‌ای و فاضل: بنا بر احتیاط واجب باید کفاره بدهد.^۱
شبیری: در ماه رمضان اگر روزه‌دار از شب در فکر سفر باشد چنانچه پیش از ظهر مسافرت کند، پیش از رسیدن به حدّ ترخّص جایز نیست روزه را بخورد، ولی اگر روزه را خورد، بعد به سفر رفت، کفاره ندارد؛ هر چند کفاره دادن مطابق احتیاط استحبابی است.^۲

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۵؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۴؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۱.

۲- شبیری: رساله، م ۱۷۳۰.

شک در کفاره

شک در اصل کفاره

۱۵۸- کسی که شک دارد کفاره‌ی روزه بر عهده‌اش است یا نه، چه وظیفه‌ای دارد؟
 امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و نوری: چیزی بر شخص واجب نیست.^۱

شک در تعداد کفاره

۱۵۹- کسی که می‌داند کفاره‌ی روزه بر عهده‌اش است؛ اما تعداد آن را نمی‌داند، چه وظیفه‌ای دارد؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: به هر مقداری که یقین دارد، کفاره بر عهده‌اش واجب می‌شود.^۲

۱۶۰- کسی که تعداد کفارات روزه‌ی خود را می‌دانسته اما به جهت سهل‌انگاری تعداد آن‌ها را فراموش کرده، چه وظیفه‌ای دارد؟
 بهجت: کسی که چند روز روزه از او قضا شده و تعداد آن‌ها را نمی‌داند مثلاً نمی‌داند چهار تا بوده یا پنج تا، چنانچه برای او مشکل نیست و عسر و حرج در کار نباشد، لازم است آن قدر روزه بگیرد تا علم پیدا کند به مقدار

۱- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۱۱.
 ۲- امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۰؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۸۱۹؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، با استفاده از س ۲۹۲۸؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۱۱؛ صافی: جامع الاحکام، ج ۱، با استفاده از س ۴۷۴.

روزه‌های قضا شده و اگر تحصیل علم ممکن نیست، به مقداری که اطمینان پیدا کند نماز بخواند، و اگر آن هم نشد به قدری که گمان پیدا کند، و این احتیاطات در صورتی است که می‌داند یا احتمال می‌دهد که سابقاً مقدار آنها را می‌دانسته و الاً فقط به قدری که یقین دارد روزه بگیرد و در مورد مقدار بیشتر، احتیاط کردن خوب است ولی ظاهر این است که لازم نیست.^۱
فاضل: بنا بر احتیاط واجب، بیشترین مقداری را که احتمال می‌دهد، انجام دهد.^۲

شک در نوع کفاره

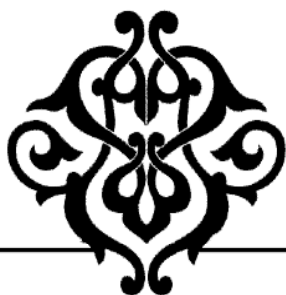
۱۶۱- کسی که نمی‌داند روزه‌ی خود را با حلال باطل کرده یا حرام، وظیفه‌ی وی نسبت به کفاره چیست؟
امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و نوری: یک کفاره غیر جمع (کفاره‌ی افطار با حلال) کافی است.^۳

۱- بهجت: رساله، م ۱۱۲۳.

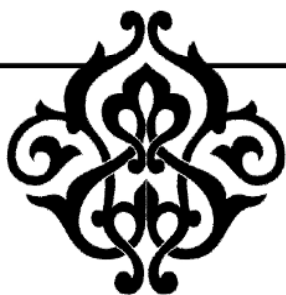
۲- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۶.

۳- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م

۱۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۱۱.

اسباب قضا و كفااره

از بین رفتن شرایط روزه

زایل شدن عقل

مست شدن

۱۶۲- وظیفه‌ی شخصی که در تمام روز مست بوده، نسبت به قضا و کفاره چیست؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه‌ای را که از انسان به واسطه‌ی مستی فوت شده، باید قضا نماید، اگرچه چیزی را که به واسطه‌ی آن مست شده، برای معالجه خورده باشد.^۱

خامنه‌ای: اگر قبل از مستی نیت روزه کرده باشد، بنابر احتیاط واجب قضا واجب است و اگر نیت روزه نکرده باشد، قضای روزه بر او واجب می‌شود.^۲

۱۶۳- شخصی که نیت روزه داشته و سپس مست شده، اگر در بین روز مستی وی برطرف شود و مفطری را انجام دهد، وظیفه‌ی او نسبت به قضا چیست؟
همه مراجع: بر چنین شخصی قضای روزه واجب است.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۶۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۲؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۰؛ شبیری: رساله، م ۱۷۰۵.

۲- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۲.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم، م ۱ و القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۲؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۲؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الثاني و فصل فی احکام القضاء، م ۲؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۶۶؛ تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۵؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۰؛ شبیری: رساله، م ۱۷۰۵.

۱۶۴- شخصی که نیت روزه داشته و سپس مست شده، اگر در بین روز مستی وی برطرف شود و مفطری را انجام نداده باشد، وظیفه‌ی او چیست؟
امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، شبیری و نوری: اگر قبلاً نیت روزه داشته باشد و سپس مست شود و در بین روز هوشیار گردد، احتیاط واجب آن است که روزه‌ی آن روز را تمام کند و قضای آن را هم بجا آورد.^۱

خامنه‌ای: کسی که نیت روزه کرده ولی سپس مست شده و همه یا بخشی از روز را با حال مستی گذرانیده، بنا به احتیاط واجب باید روزه‌ی آن روز را قضا کند مخصوصاً در مستی‌های شدید که موجب زایل شدن عقل است.^۲

صافی: اگر قبلاً نیت روزه داشته باشد و سپس مست شود و در بین روز هوشیار گردد، احتیاط واجب این است که دوباره نیت کند و روزه‌ی آن روز را تمام نموده و قضایش را هم بجا آورد.^۳

۱۶۵- شخصی که نیت روزه نداشته و مست شده، اگر در بین روز مستی وی برطرف شود و مفطری را انجام نداده باشد، وظیفه‌ی او چیست؟
امام، خامنه‌ای، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: روزه از چنین کسی صحیح نیست، بنابراین باید قضای روزه‌ی آن روز را بعداً بجا آورد.^۴
صافی: اگر شخصی قبل از ظهر یا بعد از ظهر از مستی به هوش آید، بنابر احتیاط باید نیت روزه کند و امساک نماید و بعداً قضای آن روز را هم بجا آورد.^۵

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم، م ۱؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الثانی؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۵۶۸؛ وحید: رساله، م ۱۵۶۷.
۲- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۲.
۳- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۷.
۴- امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الثانی؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۲.
۵- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۷.

۱۶۶- وظیفه‌ی شخصی که در تمام روز بدون اختیار بی‌هوش بوده (چه قبل از بی‌هوشی نیت روزه داشته یا خیر)، نسبت به قضا و کفاره چیست؟
 امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: واجب نیست قضا نماید.^۱

۱۶۷- شخصی که نیت روزه داشته و سپس بی اختیار بی‌هوش شده، اگر در بین روز بهبود یابد و مفطری را انجام دهد، وظیفه‌ی او نسبت به قضا و کفاره چیست؟

امام، تبریزی، فاضل، سیستانی، صافی، شبیری و نوری: اگر قبل از اذان صبح نیت کند و بی‌هوش شود و در بین روز به هوش آید، بنا بر احتیاط واجب باید روزه‌ی آن روز را تمام نماید و اگر تمام نکرد، قضای آن را بجا آورد.^۲
 مکارم: قضای روزه بر چنین شخصی واجب است.^۳

۱۶۸- شخصی که نیت روزه داشته و سپس بی اختیار بی‌هوش شده، اگر در بین روز بهبود یابد و مفطری را انجام نداده باشد، وظیفه‌ی او چیست؟
 امام، تبریزی، فاضل، سیستانی، شبیری و نوری: بنا بر احتیاط واجب باید روزه‌ی آن روز را تمام نماید و اگر این کار را نکرد، باید بعداً قضا کند.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، مقدمة؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، قبل از م ۱۱۶۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۷۸.
 ۲- امام، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الثاني؛ تبریزی، صافی و شبیری: رساله، م ۱۵۶۷.
 ۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الثاني.
 ۴- امام، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الثاني؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۵۶۷.

خویی و وحید: بنا بر احتیاط واجب باید روزه آن روز را تمام نماید و قضای آن را نیز بجا آورد.^۱

بهجت: شخصی که بی هوش شده و قبل از زوال (اذان ظهر) بیهود یابد، بنا بر احتیاط واجب باید روزهی آن روز را تمام کند و قضای آن روز را هم بجا آورد.^۲

مکارم: باید روزهی آن روز را تمام نماید.^۳
صافی: اگر در بین روز (قبل یا بعد از اذان ظهر) بیهود یابد بنا بر احتیاط واجب نیتش را تجدید کرده و روزه آن روز را تمام کند.^۴

۱۶۹- شخصی که نیت روزه نداشته و بی اختیار بی هوش شده، اگر قبل از اذان ظهر یا بعد از اذان ظهر هوشیاری خود را به دست آورد و مفطری را انجام دهد، وظیفه‌ی او نسبت به قضا و کفاره چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، سیستانی، مکارم و نوری: روزه بر چنین شخصی واجب نیست و از او صحیح نمی‌باشد و قضای آن روز هم بر او واجب نیست.^۵

فاضل: اگر قبل از بی هوشی نیت نکرده باشد، بنا بر احتیاط واجب باید بعد از هوشیاری نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد و اگر روزه‌اش را بعد از بی هوشی باطل کرد، بنا بر احتیاط واجب باید قضا کند.^۶

۱- خویی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الثاني؛ وحید: رساله، م ۱۵۶۶.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹.

۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الثاني.

۴- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۸.

۵- امام، خویی، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الثاني و فصل فی احکام القضاء؛ خامنه‌ای: سایت، استفتائات جدید، بیهوشی در هنگام روزه و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۲.

۶- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الثاني و فصل فی شرائط وجوب الصوم، الثالث و فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱.

۱۷۰- شخصی که نیت روزه نداشته و بی اختیار بی هوش شده، اگر قبل از اذان ظهر یا بعد از اذان ظهر هوشیاری خود را به دست آورد و مفطری را انجام نداده باشد، وظیفه‌ی او چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، سیستانی، مکارم و نوری: روزه بر چنین شخصی واجب نیست و از او صحیح نمی‌باشد و قضای آن روز هم بر او واجب نیست.^۱

بهبجت: اگر قبل از ظهر به هوش آید و مفطری را انجام ندهد، بنابر احتیاط واجب باید جمع بین اتمام روزه و قضای آن کند.^۲

فاضل: اگر قبل از بی هوشی نیت نکرده باشد، بنابر احتیاط واجب باید بعد از هوشیاری نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد.^۳

۱۷۱- روزه داری که جهت عمل جراحی بیهوش می‌شود آیا روزه او صحیح است و در صورت عدم صحت چه وظیفه‌ای نسبت به قضا دارد؟

خامنه‌ای: در فرض سوال اگر قبل از بیهوشی نیت روزه کرده سپس در همان روز به هوش آمده و قصد ادامه روزه نماید، روزه اش صحیح است.^۴
سیستانی: در مورد بیهوشی که مقدمات آن اختیاری بوده (مثل فردی که برای عمل جراحی، خود را در اختیار دکتر بیهوشی قرار می‌دهد) احتیاط واجب آن است که روزه را تمام نموده و قضای آن را هم بجا آورد.^۵

۱- امام، خویی، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الثاني و فصل فی شرائط وجوب الصوم، الثالث و فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱؛ خامنه‌ای: سایت، استفتائات جدید، بیهوشی در هنگام روزه و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۲.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۹.

۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، الامر الثاني و فصل فی شرائط وجوب الصوم، الثالث و فصل فی احکام القضاء، قبل از م ۱.

۴- خامنه‌ای: استفتاء از دفتر، شماره استفتاء: ۵۷۵۰۴۷.

۵- سیستانی: سایت، روزه، س ۶۰.

مکارم: اگر ناچار به انجام عمل جراحی باشد، لازم نیست آن را قضا کند.^۱

صافی: بنا بر احتیاط واجب قضا لازم است.^۲
شبیری: بیهوشی اختیاری، روزه را باطل می‌کند و قضای آن واجب است ولی کفاره ندارد.^۳

۱ - مکارم: استفتاء کتبی از دفتر، شماره استفتاء: ۱۹۳۷۹۶.
۲ - صافی: استفتاء کتبی از دفتر؛ شماره استفتاء: ۶.
۳ - شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۱۵۷ و ۱۵۸.

اخلال در نیت

ترک نیت

۱۷۲- اگر کسی در یوم‌الشک نیت روزه ننموده و سپس معلوم شود که ماه رمضان است چه وظیفه‌ای دارد؟

امام، بهجت، فاضل، مکارم و نوری: اگر در یوم‌الشک تصمیم بر افطار (روزه نبودن) داشته باشد سپس در بین روز روشن شود که از ماه رمضان است، پس اگر کاری که روزه را باطل می‌کند انجام داده باشد یا آنکه بعد از ظهر مطلب روشن شود هرچند مفطری انجام نداده باشد، واجب است تا مغرب امساک کند و قضای آن روز را هم بگیرد و اگر قبل از ظهر روشن شود و کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، باید نیت روزه کند و آن روز را روزه بگیرد.^۱

خویی، تبریزی و وحید: اگر در یوم‌الشک تصمیم بر افطار داشته باشد (روزه نبودن) سپس در بین روز روشن شود که ماه رمضان است، قبل از ظهر اگر کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، احتیاط واجب است که نیت کند بعداً هم قضای آن را بگیرد و اگر بعد از ظهر است، واجب است آن روز را امساک کند و قضای آن روز را بگیرد.^۲

خامنه‌ای: اگر پیش از ظهر معلوم شود که ماه رمضان است و هیچ کدام از مبطلات را انجام نداده باشد، بنا بر احتیاط واجب، باید نیت روزه کند و روزه بگیرد و بعداً آن روز را قضا کند؛ و اگر یکی از مبطلات را انجام داده است،

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۱؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۸.
۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۹.

روزه‌اش باطل است ولی به احترام ماه رمضان باید تا اذان مغرب از کاری که روزه را باطل می‌کند خودداری کند و بعد از ماه رمضان آن را قضا کند.^۱

سیستانی: اگر در یوم الشک تصمیم بر افطار (روزه نبودن) داشته باشد سپس روشن شود که ماه رمضان بوده، اگر مفطری انجام نداده باشد، قضایش واجب است و امساک بقیه روز بنا بر احتیاط، واجب است؛ و اگر بعد از ظهر روشن شود و حتی مفطری هم انجام نداده باشد، بنا بر احتیاط واجب نیت را تجدید کند و روزهی آن روز را به امید رسیدن به ثواب تمام کند و بعد قضا کند. ولی اگر قبل از ظهر روشن شود و مفطری هم انجام نداده باشد، نیت روزه کند و کفایت می‌کند.^۲

صافی: اگر در یوم الشک تصمیم بر افطار (روزه نگرفتن) داشته باشد سپس روشن شود که ماه رمضان بوده، اگر بعد از ظهر روشن شود و اگرچه مفطری هم انجام نداده باشد، بنا بر احتیاط واجب نیت را تجدید کند و روزهی آن روز را رسیدن به ثواب تمام کند و بعداً قضا کند؛ و اگر قبل از ظهر روشن شود و مفطری هم انجام نداده باشد، باید نیت روزه کند و این کفایت می‌کند.^۳

۱۷۳- در روزهی واجب معین مانند ماه رمضان، کسی که جاهل است و نمی‌داند که باید روزه بگیرد و به همین دلیل نیت روزه ننماید، چه وظیفه‌ای دارد؟

امام، بهجت، فاضل، مکارم، صافی و نوری: اگر نداند یا فراموش کند که ماه رمضان است و پیش از ظهر متوجه شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، باید فوراً نیت کند و روزهی او صحیح است و اگر کاری که روزه را باطل می‌کند انجام داده باشد یا بعد از ظهر متوجه شود که

۱- خامنه‌ای: سایت، استفتائات جدید، بیهوشی در هنگام روزه و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۲.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۸.

۳- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۱.

ماه رمضان است، روزهی او باطل است و بعد از رمضان آن روز را قضا نماید.^۱

خامنه‌ای، خوبی، تبریزی و وحید: اگر قبل از ظهر متوجه شود و هیچ کدام از مفطرات روزه را انجام نداده باشد، بنابر احتیاط واجب باید دوباره نیت کند و روزهی آن روز را تمام کند و بعداً قضا نماید و اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام داده باشد یا بعد از ظهر متوجه شود، روزه اش باطل است و باید قضا نماید.^۲

سیستانی: اگر نداند یا فراموش کند که ماه رمضان است و پیش از ظهر متوجه شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می کند انجام داده باشد، روزهی او باطل است و باید بعد از رمضان آن روز را قضا نماید و اگر بعد از ظهر متوجه شود که ماه رمضان است، به احتیاط واجب نیت روزه کند و روزه آن را تمام کند و بعد از رمضان هم آن را قضا کند و اما اگر پیش از ظهر ملتفت شود و کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، باید فوراً نیت روزه کند و روزه اش صحیح است.^۳

شبیری: اگر نداند یا فراموش کند که ماه رمضان است و پیش از ظهر متوجه شود، چنانچه کار که روز را باطل می کند انجام نداده باشد، بنابر احتیاط واجب باید نیت روزه نماید و بعداً روزهی آن روز را قضا کند و اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام داده باشد یا بعد از ظهر متوجه شود، روزهی او باطل است؛ ولی باید تا مغرب کاری که روزه را باطل می کند

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۷۹؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۵.

۲- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منہاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۸.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲.

انجام ندهد و بعد از ماه رمضان هم آن روز را قضا نماید؛ اما کسی که قضای روزه‌ی ماه رمضان بر عهده‌اش است، وقت آن وسعت داشته باشد یا تنگ باشد، اگر در اثناء روز حتی بعد از ظهر نیت کند روزه‌اش صحیح است هر چند احتیاط مستحب آن است که اگر وقت وسعت داشته باشد تا قبل از ظهر نیت کند و اگر وقت تنگ باشد قبل از طلوع فجر نیت کند و در غیر این صورت، به آن روزه اکتفا نکند.^۱

۱۷۴- اگر کسی در واجب معین (همچون روزه ماه رمضان، نذر معین و قضای رمضان در تنگی وقت) نیت روزه را از روی فراموشی، سهو و مانند آن ترک کند، چه وظیفه‌ای دارد؟

امام، بهجت، فاضل، مکارم، صافی و نوری: اگر نداند یا فراموش کند که ماه رمضان است و پیش از ظهر متوجه شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، باید فوراً نیت کند و روزه‌ی او صحیح است و اگر کاری که روزه را باطل می‌کند انجام داده باشد یا بعد از ظهر متوجه شود که ماه رمضان است، روزه‌ی او باطل است و بعد از رمضان آن روز را قضا نماید.^۲

خامنه‌ای، خوبی، تبریزی و وحید: اگر قبل از ظهر متوجه شود و هیچ کدام از مفطرات روزه را انجام نداده باشد، بنابر احتیاط واجب باید دوباره نیت کند و روزه‌ی آن روز را تمام کند و بعداً قضا نماید و اگر کاری

۱- شبیری: رساله، م ۱۵۷۰ و ۱۵۷۳.

۲- امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۴؛ بهجت: وسیله النجاة، م ۱۰۷۹؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۶۵.

که روزه را باطل می کند انجام داده باشد یا بعد از ظهر متوجه شود، روزه اش باطل است و باید قضا نماید.^۱

سیستانی: اگر نداند یا فراموش کند که ماه رمضان است و پیش از ظهر متوجه شود، چنانچه کاری که روزه را باطل می کند انجام داده باشد، روزهی او باطل است و باید بعد از رمضان آن روز را قضا نماید و اگر بعد از ظهر متوجه شود که ماه رمضان است، به احتیاط واجب نیت روزه کند و بعد از رمضان هم آن را قضا کند و اما اگر پیش از ظهر ملتفت شود و کاری که روزه را باطل می کند انجام نداده باشد، باید فوراً نیت روزه کند و روزه اش صحیح است.^۲

شبیری: اگر نداند یا فراموش کند که ماه رمضان است و پیش از ظهر متوجه شود، چنانچه کار که روز را باطل می کند انجام نداده باشد، بنابر احتیاط واجب باید نیت روزه نماید و بعداً روزهی آن روز را قضا کند و اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام داده باشد یا بعد از ظهر متوجه شود، روزهی او باطل است؛ ولی باید تا مغرب کاری که روزه را باطل می کند انجام ندهد و بعد از ماه رمضان هم آن روز را قضا نماید؛ اما کسی که قضای روزهی ماه رمضان بر عهده اش است، وقت آن وسعت داشته باشد یا تنگ باشد، اگر در اثناء روز حتی بعد از ظهر نیت کند روزه اش صحیح است هر چند احتیاط مستحب آن است که اگر وقت وسعت داشته باشد تا قبل از ظهر نیت کند و اگر وقت تنگ باشد قبل از طلوع فجر نیت کند و در غیر این

۱- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهای الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۸.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲.

صورت، به آن روزه اکتفا نکند. کسی که روزه واجب دیگری بر عهده‌ی اوست، وقت آن وسعت داشته باشد یا تنگ باشد، مانند روزه نذری و روزه کفاره و روزه بدل قربانی حج و همچنین کسی که روزه نیایی بجا می‌آورد، باید قبل از طلوع فجر نیت کند و اگر در اثر غفلت نیز تا طلوع فجر نیت نکرد، نمی‌تواند به روزه‌ی آن روز اکتفا کند؛ هرچند احتیاط استجابی این است که اگر وقت آن تنگ باشد، قبل از ظهر نیت روزه کند و روزه‌ی آن روز را نیز بگیرد.^۱

۱۷۵- اگر کسی در روزه واجب معین (همچون روزه ماه رمضان، نذر معین و قضای رمضان در تنگی وقت) در بین روز عمداً از نیت روزه برگردد، آیا می‌تواند (پس از توبه) دوباره نیت روزه نماید؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: خیر، نمی‌تواند دوباره نیت روزه کند و روزه‌اش باطل است و اگر تا غروب هیچ کدام از کارهایی که روزه باطل می‌کند، انجام ندهد، فقط قضا واجب است و کفاره واجب نیست.^۲

بهبخت: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و باید قضا کند. اگر یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند، انجام دهد، کفاره واجب می‌شود ولی

۱- شبیری: رساله، م ۱۵۷۰ و ۱۵۷۳ و ۱۵۷۴.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲، الامر الثانی؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۵۸ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۰ و ۱۰۲۳، الامر الثانی؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲ و فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۳ و ۱۳۳۴.

اگر تا غروب هیچ کدام از کارهایی که روزه باطل می کند، انجام ندهد، بنابر احتیاط واجب کفاره واجب می شود.^۱

شبیری: اگر در مورد قضای رمضان باشد، اشکال ندارد ولی اگر در مورد ماه رمضان و واجب معین دیگری باشد، نمی تواند به روزهی آن روز اکتفا کند و اگر تا غروب هیچ کدام از کارهایی که روزه باطل می کند، انجام ندهد، فقط قضا واجب است و کفاره واجب نیست.^۲

۱۷۶- اگر کسی در روزه واجب غیر معین (همچون روزه قضای رمضان در وسعت وقت) قبل از اذان ظهر عمداً از نیت روزه برگردد، روزه او چه حکمی دارد، آیا می تواند دوباره نیت روزه نماید؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: اگر کارهایی که روزه را باطل می کند، انجام نداده باشد، می تواند نیت کند و صحیح است و اگر دوباره نیت روزه نکند، روزه اش باطل است.^۳

شبیری: در قضای ماه رمضان می تواند دوباره نیت کند و روزه اش صحیح است؛ اما در غیر آن، روزه اش باطل است و دوباره نمی تواند نیت روزه کند.^۴

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۳ و ۱۱۳۰.

۲- شبیری: رساله، م ۱۵۷۳ و ۱۵۷۴ و ۱۵۷۹ و ۱۵۶۳ و ۱۶۹۷.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۳؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۳.

۴- شبیری: رساله، م ۱۵۷۹ و ۱۵۷۳ و ۱۵۷۴.

۱۷۷- اگر کسی در روزه واجب غیر معین (همچون روزه قضای رمضان در وسعت وقت) بعد از اذان ظهر عمداً از نیت روزه برگردد، روزه او چه حکمی دارد، آیا می تواند دوباره نیت روزه نماید؟

شبیری: در قضای رمضان اشکال ندارد ولی در غیر آن نمی تواند نیت نکند و روزه اش باطل است.^۱

۱۷۸- اگر کسی در نیت روزه قصد قربت داشته باشد ولی در بین روز به هر دلیلی مثل ریا و... به قصدش خللی وارد شود، در این صورت روزه او چه حکمی دارد؟

امام، خامنه ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اگر کسی در نیت روزه قصد قربت داشته باشد ولی در بین روز به هر دلیلی مثل ریا و... به قصدش خللی وارد شود، روزه اش باطل می شود. در این صورت قضای آن روز را باید بجا آورد و اگر تا غروب کارهایی که روزه را باطل می کند، انجام ندهد، کفاره واجب نیست.^۲
بهجت: روزه اش باطل است و به احتیاط واجب کفاره دارد.^۳

۱- شبیری: رساله، م ۱۵۷۳ و ۱۵۷۴ و ۱۵۷۹.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصلاة، م ۵۶۹ و کتاب الصوم، م ۱۰۲۳؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۳ و فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۴؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۷.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۲ و ۱۱۲۹، الثاني.

قصد انجام مفطرات

۱۷۹- اگر کسی در روزه واجب معین (مانند روزه ماه رمضان) تصمیم گرفت یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اما آن را انجام نداد، روزه‌ی او چه حکمی دارد و وظیفه‌اش در مورد قضا و کفاره چیست؟
خوبی، تبریزی و وحید: اگر می‌دانسته که آن کار روزه را باطل می‌کند و تصمیم بگیرد که آن را انجام دهد، روزه‌اش باطل است و اگر تا غروب هیچ کدام از کارهایی که روزه را باطل می‌کند، انجام ندهد، فقط قضا واجب است، ولی اگر یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، کفاره هم واجب می‌شود.^۱

امام و فاضل: روزه‌اش باطل نمی‌شود مگر اینکه بداند نیت انجام کارهایی که روزه را باطل می‌کند (مفطر) به نیت قطع روزه (روزه نبودن در بقیه روز) برمی‌گردد و آن را (قطع روزه را) هم مستقلاً نیت کند که در این صورت اگر چه قبل از اذان ظهر به نیت روزه برگردد، روزه‌اش باطل است و اگر هیچ‌یک از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام ندهد، فقط قضا واجب می‌شود، ولی اگر یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام داده، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۲

صافی و نوری: روزه‌اش باطل است حتی اگر قبل از اذان ظهر به نیت روزه برگردد و اگر تا غروب هیچ‌یک از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام ندهد، فقط قضا واجب است و اگر انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۳

۱- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۰ و ۱۰۲۳.
۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲ و فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثانی.
۳- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۳ و ۱۳۳۴؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲ و فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثانی.

خامنه‌ای: احتیاط واجب آن است که روزه را تمام کند و بعداً هم قضای آن را بجا آورد.^۱

بہجت: اگر روزه‌دار با علم و عمد قصد انجام آن کار را کرده، روزه‌اش باطل است ولی کفاره ندارد.^۲

سیستانی: اگر می‌دانسته که آن کار روزه را باطل می‌کند و نیت کرده آن را انجام دهد، روزه‌اش باطل است و اگر تا غروب هیچ‌یک از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام ندهد، فقط قضا واجب است و اگر مفطر دیگری کفاره نیاز دارد انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود و اگر کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام نداده و قبل از اذان ظهر به نیت روزه برگردد، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و بعداً قضا نماید و کفاره واجب نیست.^۳

مکارم: اگر می‌دانسته آن کار روزه را باطل می‌کند و تصمیم بگیرد آن کار را انجام دهد، روزه‌اش باطل است اگرچه قبل از اذان ظهر به نیت روزه برگردد و اگر تا غروب هیچ کدام از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام نداده، فقط قضا واجب است و اگر انجام داده باشد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۴

شبیری: روزه‌اش باطل است و باید در بقیه روز از انجام کارهایی که روزه را باطل می‌کند خودداری نماید و چنانچه کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام نداده، فقط قضا بر او واجب است و اگر انجام داده، کفاره هم

۱- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۲.

۲- بہجت: رساله، م ۱۳۲۸.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲ و فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثانی.

۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۲۲ و فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثانی.

واجب می‌شود ولی در قضای روزه‌ی ماه رمضانکه وقت آن تنگ است، چنانچه در بین روز حتی بعد از ظهر به نیت روزه برگردد، روزه‌اش صحیح است و اگر برنگردد، روزه‌اش باطل است و چنانچه کاری که روزه را باطل می‌کند انجام نداد، فقط قضا و اگر انجام داد، کفاره هم واجب می‌شود.^۱

۱۸۰- اگر کسی در روزه واجب غیر معین (مثل قضای ماه رمضان در وسعت وقت) تصمیم گرفت یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اما آن را انجام نداد، روزه‌ی او چه حکمی دارد و وظیفه‌اش در مورد قضا و کفاره چیست؟

خامنه‌ای، صافی و نوری: اگر قبل از اذان ظهر به نیت روزه برگردد، روزه‌اش صحیح است و اگر بعد از اذان ظهر به نیت روزه برگردد یا اصلاً به نیت روزه برنگردد، روزه‌اش باطل است و بعداً دوباره باید روزه را بگیرد.^۲

خویی، تبریزی و مکارم: اگر قبل از اذان ظهر به نیت روزه برگردد، روزه‌اش صحیح است و اگر بعد از ظهر به نیت روزه برگردد یا اصلاً به نیت روزه برنگردد، در صورتی که می‌دانسته آن کار روزه را باطل می‌کند، روزه‌اش باطل است و بعداً دوباره باید روزه را بگیرد.^۳

امام و فاضل: روزه‌اش باطل نمی‌شود مگر اینکه بداند این نیت (نیت انجام مفطر) به نیت قطع روزه (روزه نبودن در بقیه روز) برمی‌گردد و آن را (قطع روزه را) هم مستقلاً نیت کند که در این صورت روزه‌اش باطل است مگر اینکه قبل از اذان ظهر به نیت روزه برگردد؛ اما اگر بعد از ظهر به نیت روزه

۱- شبیری: رساله، م ۱۵۶۳ و ۱۵۷۳ و ۱۵۷۴ و ۱۵۷۹ و ۱۶۹۷.
۲- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۹، ص ۲۴۳؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۳؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲ و ۲۲.
۳- خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۶ و ۹۸۰؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲ و ۲۲.

برگردد یا اصلاً به نیت روزه برنگردد، روزه‌اش باطل است و بعداً دوباره باید روزه را بگیرد.^۱

بهجت: اگر روزه‌دار از روی علم و عمد به قصد انجام آن کار را کرده، روزه‌اش باطل است ولی کفاره ندارد.^۲

سیستانی: اگر قبل از اذان ظهر به نیت روزه برگردد، روزه‌اش صحیح است و اگر اصلاً به نیت روزه برنگردد، در صورتی که می‌دانسته آن کار روزه را باطل می‌کند، روزه‌اش باطل است و بعداً دوباره باید روزه را بگیرد؛ و همچنین اگر بعد از ظهر به نیت روزه برگردد، بنا بر احتیاط روزه‌اش باطل است و بعداً دوباره باید روزه را بگیرد.^۳

وحید: اگر قبل از اذان ظهر به نیت روزه برگردد، روزه‌اش صحیح است و اگر اصلاً به نیت روزه برنگردد، روزه‌اش باطل است و بعداً دوباره باید روزه را بگیرد؛ اما اگر بعد از اذان ظهر و قبل از عصر به نیت روزه برگردد، چنانچه روزه‌اش، قضای روزه ماه رمضان است بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و بعداً دوباره باید روزه را بگیرد و چنانچه روزه‌اش، روزه‌های واجب غیر معین دیگر است، روزه‌اش باطل است و بعداً دوباره باید روزه را بگیرد.^۴

شبیبری: در قضای روزه ماه رمضان، در وسعت وقت، اگر در اثناء روز حتی بعد از ظهر نیت کند، روزه‌اش صحیح است اگرچه احتیاط مستحب آن است که تا قبل از اذان ظهر نیت کند و در غیر این صورت به آن روزه اکتفا نکند؛ اما در روزه‌های واجب غیر معین دیگر، حتی اگر قبل از اذان ظهر به نیت روزه برگردد، روزه‌اش باطل است.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۸؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲ و ۲۲.
 ۲- بهجت: رساله، م ۱۳۲۸.
 ۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی النیة، م ۱۲ و ۲۲.
 ۴- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۷۶ و ۹۸۰.
 ۵- شبیری: رساله، م ۱۵۷۳ و ۱۵۷۴ و ۱۵۷۹.

حائض و نفساء شدن در روز

۱۸۱- اگر زن روزه‌داری در بین روز حیض یا نفاس شود تکلیف وی

چیست؟

همه مراجع: روزه‌اش باطل است و باید بعداً قضا نماید.^۱

۱۸۲- اگر زنی در ماه رمضان حیض یا نفاس شود و پیش از تمام شدن ماه

رمضان فوت کند آیا قضای روزه‌های وی واجب است؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: قضا لازم نیست.^۲

انجام ندادن غسل توسط زن مستحاضه

۱۸۳- اگر زنی قبل از بجا آوردن نماز، مستحاضه متوسطه شود و زمان

کافی برای انجام هیچ‌یک از غسل یا تیمم نداشتند باشد نسبت به قضا و کفاره‌ی روزه چه وظیفه‌ای دارد؟

همه مراجع: روزه‌اش صحیح است.^۳

۱- امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۲۴ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۸، شرایط صحت روزه، ص ۲۳۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، شرائط صحة الصوم، قبل از م ۱۰۲۶؛ بهجت: وسیله النجاة، م ۱۱۳۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم قبل از م ۱، الرابع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۴ و ۱۳۵۰؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۹.

۲- امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی قضاء صوم شهر رمضان، م ۷؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۹؛ بهجت: وسیله النجاة، م ۱۱۷۱؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی احکام القضاء، م ۱۲؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۸۵؛ شبیری: رساله، م ۱۷۱۱.

۳- امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله‌ی آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۰ و ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، م ۲۵۲؛ بهجت: وسیله النجاة، م ۱۱۰۹؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يعتبر فی مفطریه المفطرات؛ سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، م ۴۹؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۲.

۱۸۴- اگر زنی قبل از بجا آوردن نماز، مستحاضه کثیره شود و از روی عمد غسل یا تیمم بدل از آن را انجام ندهد، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خویی، تبریزی، فاضل و وحید: اگر قبل از نماز صبح، ظهر یا عصر مستحاضه شده و غسل یا تیمم بدل از آن را انجام نداده، روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می‌شود؛ و اگر قبل از نماز مغرب و عشاء مستحاضه شد و غسل یا تیمم نکرده، بنابر احتیاط واجب روزه‌ی فردای او باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می‌شود.^۱

سیستانی و شبیری: روزه‌اش صحیح است، زیرا برای صحت روزه، هیچ‌یک از غسل‌های روزانه یا شبانه شرط نیست.^۲

مکارم و نوری: اگر قبل از نماز صبح، ظهر یا عصر مستحاضه شده و غسل یا تیمم بدل از آن را انجام نداده، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می‌شود. همچنین اگر قبل از نماز مغرب و عشاء مستحاضه شده و غسل یا تیمم نکرده، بنابر احتیاط واجب روزه‌ی فردای او باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می‌شود.^۳

امام: اگر قبل از نماز صبح، ظهر یا عصر، مستحاضه شده و غسل یا تیمم بدل از آن را انجام نداده، روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می‌شود؛ و اگر قبل از نماز مغرب و عشاء مستحاضه شده و غسل یا تیمم نکرده، بنابر احتیاط واجب روزه‌ی فردای او باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می‌شود مگر اینکه برای نماز شب یا نماز صبح غسل کند.^۴

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۲ و کفارة الصوم، قبل از م ۱۰۰۷؛

فاضل: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضه، م ۱۲ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضه، م ۱۲؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۲ و ۴۲۴.

۳- مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الطهارة، فصل فی الاستحاضه، م ۱۲ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱.

بهجت: اگر غسل یا تیمم نمازهای صبح، ظهر یا عصر را انجام نداده، روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می‌شود ولی غسل (تیمم) نماز مغرب و عشاء برای صحت روزه‌ی امروز و فردا، شرط نیست اما باید قبل از طلوع فجر (اذان صبح) برای صحت روزه‌اش غسل کند و اگر نکرد، روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می‌شود.^۱

صافی: اگر قبل از نماز صبح، ظهر یا عصر مستحاضه شده و غسل یا تیمم بدل از آن را انجام نداده، روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می‌شود؛ و اگر قبل از نماز مغرب و عشاء مستحاضه شده و تا قبل از اذان صبح غسل یا تیمم نکرده، روزه‌ی فردای او باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می‌شود.^۲

ضرر داشتن روزه

انواع ضرر

ضرر جسمی

ناشی از بیماری

۱۸۵- اگر گرفتن روزه واجب معین (همچون روزه رمضان) برای شخص ضرر داشته باشد اما فرد می‌تواند با مصرف دارو قبل از روزه جلوی ضرر را بگیرد و این کار را انجام ندهد وظیفه‌ی او نسبت به، قضا و کفاره چیست؟
بهجت: در صورتی که برای بدست آوردن آمپول یا دوا به ضرر سنگینی دچار شود، روزه بر او واجب نیست ولی باید بعداً قضای آن را بجا آورد؛ و اگر به حد ضرر سنگین نیست، بدست آوردن دارو بر او واجب است؛ و اگر روزه نگرفت، باید بعداً قضا کند.^۳

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۳۰۰، ۱۰۹۲ و ۱۱۱۷ و رساله، م ۱۳۲۱.

۲- صافی: هداية العباد، ج ۱، كتاب الصوم، م ۱۲۸۷ و ۱۳۱۸.

۳- بهجت: استفتاءات، ج ۲، با استفاده از س ۲۸۸۳.

۱۸۶- اگر شخصی در روزه واجب معین (همچون روزه رمضان) با ترس از ضرر داشتن روزه برای خود، روزه بگیرد و در واقع هم ضرر داشته باشد، آیا روزه‌ی او باطل است؟

امام، خویی، تبریزی، وحید، شبیری و نوری: اگر انسان احتمال بدهد که روزه برایش ضرر دارد یا بیماری او را تشدید کند، نباید روزه بگیرد و روزه‌اش صحیح نیست و اگر بیماری‌اش تا رمضان آینده خوب شود، باید قضا کند و اگر خوب نشود، قضا لازم نیست و باید کفاره دهد (به‌ازاء هر روز یک مد غذا).^۱

خامنه‌ای، بهجت، فاضل و صافی: اگر ترسش عقلایی بوده (در نظر مردم بجا باشد) و ضرر ناشی از بیماری باشد، در صورتی که روزه بگیرد و بعداً کشف خلاف نشود (معلوم نشود که ضرر نداشته)، روزه‌اش صحیح نیست؛ و اگر بیماری‌اش تا رمضان آینده خوب شود، باید قضا کند و اگر خوب نشود، قضا لازم نیست و باید کفاره دهد (به‌ازاء هر روز یک مد غذا).^۲

سیستانی: اگر انسان احتمال دهد که روزه برایش ضرر دارد یا بیماری او را تشدید کند، چنانچه احتمال او در نظر مردم بجا باشد (عقلایی باشد) چنانچه ضرر به حدی باشد که ارتکابش حرام باشد، نباید روزه بگیرد و روزه‌اش صحیح نیست؛ اما اگر ضرر در این حد نباشد، می‌تواند رجاء (به امید

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم، م ۱ و القول فی قضاء شهر رمضان، م ۸ و قبل از م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۵ و ۱۰۵۰ و ۱۰۲۹؛ شبیری: رساله، م ۱۷۱۲ و ۱۷۵۳؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و احکام القضاء، قبل از م ۱ و م ۱۳.

۲- خامنه‌ای: استفتائات، س ۷۵۵ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۵۸، ص ۲۳۶ و درس ۶۳، ص ۲۵۹، بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۴۰ و قبل از م ۱۱۶۵ و ۱۱۷۲؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و فصل فی احکام القضاء، م ۱۳ و قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۵۱ و ۱۳۷۸ و ۱۳۸۶.

رسیدن به ثواب) روزه بگیرد و روزه‌اش صحیح است هر چند بعد معلوم شود که روزه برای او ضرر کم داشته است.^۱

مکارم: اگر ترسش عقلائی (در نظر مردم بجا باشد) بوده و ضرر ناشی از بیماری باشد، در صورتی که روزه بگیرد و بعداً کشف خلاف نشود (معلوم نشود که ضرر نداشته) روزه‌اش صحیح نیست و اگر مرضش تا رمضان آینده خوب شود، باید قضا کند و اگر بیماری‌اش تا رمضان آینده خوب نشد، بنابر احتیاط واجب جمع بین قضا و کفاره کند.^۲

۱۸۷- فردی معتاد به مواد مخدر است و به لحاظ ضرر جسمی نمی‌تواند ترک نماید، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟

امام: واجب است روزه را بگیرد و در صورت اضطرار می‌تواند به مقدار ضرورت استعمال نماید.^۳

خامنه‌ای: واجب است روزه بگیرد و اگر مشقت شدید دارد و نمی‌تواند تحمل کند، هر وقت به حرج افتاد می‌تواند استعمال نماید و باید قضای آن را انجام دهد.^۴

بهبخت: واجب است روزه را بگیرد و در صورت اضطرار می‌تواند به مقدار ضرورت استعمال نماید، ولی اگر قبل از ماه رمضان می‌تواند اعتیادش را ترک کند یا عادتش را به شب تغییر دهد، احتیاطاً باید این کار را انجام دهد.^۵

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و فصل فی احکام القضاء، م ۱۳ و قبل از م ۱.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی شرائط صحة الصوم، السادس و فصل فی احکام القضاء، م ۱۳ و قبل از م ۱.

۳- امام: رساله، بخش استفتائات، م ۱۴.

۴- خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، م ۱۵۰ و استفتاء کنبی، شماره استفتاء، ۴۵۷۵۷۴.

۵- بهبخت: استفتائات، ج ۲، س ۲۸۹۶.

مکارم: بنابر احتیاط واجب باید روزه بگیرد و در صورت اضطرار می تواند به مقدار ضرورت استعمال نماید.^۱

صافی: واجب است روزه را بگیرد و در صورت اضطرار می تواند به مقدار ضرورت استعمال نماید. اگر در قضا هم نیاز ضروری به استعمال دارد قضا ندارد.^۲

نوری: حکم مریض را دارد.^۳

ناشی از غیر بیماری

زنان باردار و شیرده

۱۸۸- اگر گرفتن روزه واجب معین (همچون روزه رمضان) برای زن حامله یا حملش ضرر داشته باشد، وظیفه‌ی او نسبت به قضا و کفاره چیست؟
 خویی، تبریزی و وحید: زن حامله اگر روزه گرفتن برای خودش یا جنین ضرر داشته باشد، نباید روزه بگیرد و باید بعداً قضا نماید و اگر روزه ضرر به جنین داشته باشد، باید علاوه بر قضا برای هر روز یک مد غذا (۷۵۰ گرم) فدیة دهد.^۴

بهبخت، سیستانی و نوری: زن حامله اگر روزه گرفتن برای خودش یا جنین ضرر داشته باشد، نباید روزه بگیرد و باید بعداً قضا نماید و برای هر روز یک مد غذا (۷۵ گرم) فدیة بدهد.^۵

۱- مکارم: استفتائات جدید، ج ۲، س ۴۴۱.

۲- صافی: استفتاء کتبی از دفتر، شماره استفتاء: ۱۱۳۸۶۹.

۳- نوری: توضیح المسائل مراجع (سبزه مرجع)، ج ۲، مسائلی که درباره موضوعات گوناگون از امام خمینی استفتاء شده است، بعض احکام روزه، س ۱۴.

۴- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، الفصل الخامس، ترخیص الافطار.

۵- بهبخت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵ و ۱۱۵۷؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع.

امام: زن حامله اگر روزه گرفتن برای خودش یا جنین ضرر داشته باشد، نباید روزه بگیرد و باید بعداً قضا نماید و اگر ضرر متوجه جنین باشد، باید برای هر روز یک مد غذا (۷۵۰ گرم) هم فدیة دهد و اگر ضرر به خودش بوده، بنابر احتیاط واجب باید فدیة دهد.^۱

خامنه‌ای: زن حامله اگر روزه گرفتن برایش ضرر داشته باشد، نباید روزه بگیرد و باید بعداً قضا نماید و اگر بترسد روزه گرفتن به جنین ضرر داشته باشد، باید علاوه بر قضا، برای هر روز یک مد غذا (۷۵۰ گرم) به عنوان فدیة پردازد.^۲

فاضل: زن حامله اگر روزه گرفتن برای خودش یا جنین ضرر داشته باشد، نباید روزه بگیرد و باید بعداً قضا نماید. اگر روزه برای مادر ضرر داشته باشد، باید برای هر روز یک مد غذا (۷۵۰ گرم) هم فدیة دهد ولی اگر فقط برای جنین ضرر داشته باشد، لازم نیست فدیة پرداخت نماید.^۳

مکارم: زن حامله اگر روزه گرفتن برای خودش ضرر داشته باشد به طوری که مثل مریض باشد، در این صورت احکام مریض را از جهت روزه نگرفتن و قضا کردن دارد و اگر ضرر به جنین باشد، در این صورت نباید روزه بگیرد و باید بعداً قضا نماید و برای هر روز یک مد غذا (۷۵۰ گرم) فدیة دهد.^۴

صافی: زن حامله اگر روزه گرفتن برای خودش یا جنین ضرر داشته باشد، نباید روزه بگیرد و باید بعداً قضا نماید و بنابر احتیاط واجب برای هر روز یک مد غذا (۷۵۰ گرم) فدیة دهد.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸ و ۱۰.
۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۰۶.
۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع و رساله، م ۱۷۷۴.
۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الرابع.
۵- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴ و ۱۳۶۶.

شبییری: زن حامله که روزه برای حملش ضرر دارد، روزه بر او واجب نیست و باید برای هر روز یک مد غذا (بنابر احتیاط واجب ۹۰۰ گرم) به فقیر بدهد و نیز اگر روزه برای خودش ضرر دارد، روزه بر او واجب نیست و بنابر احتیاط مستحب برای هر روز یک مد غذا (بنابر احتیاط واجب ۹۰۰ گرم) به فقیر بدهد و در هر دو صورت اگر تا ماه رمضان بعد بتواند بدون ضرر روزه بگیرد، باید روزه‌هایی را که نگرفته قضا نماید، بلکه به احتیاط واجب اگر بعد از آن نیز بتواند روزه بگیرد، قضای روزه بر او واجب می‌شود.^۱

۱۸۹- اگر گرفتن روزه واجب معین (همچون روزه رمضان) برای زن شیرده

یا بچه‌اش ضرر داشته باشد، وظیفه‌ی او نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خویی، تبریزی و وحید: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودش یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در صورت دوم (ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مد (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند. این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد اما اگر زن دیگری باشد که بچه را شیر دهد، در این صورت روزه گرفتن واجب است.^۲

امام: زنانی که بچه شیر می‌دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودش یا بچه‌ای که شیر می‌دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. اگر روزه گرفتن برای بچه ضرر داشته باشد باید برای هر روز یک مد (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند اما اگر برای خودش ضرر داشته باشد، بنابر احتیاط واجب باید فدیة بدهند. بنابر احتیاط واجب این

۱- شبیری: رساله، م ۱۷۳۷.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، ترخیص الافطار، قبل از م ۱۰۴۲ و ۱۰۴۳.

حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد، بنابر احتیاط واجب باید روزه بگیرد.^۱

خامنه‌ای: اگر روزه گرفتن باعث کمی شیر و ناراحتی بچه شود، یا برای خودش ضرر داشته باشد، روزه گرفتن برای او واجب نیست. در صورت اول باید فدیة بدهد و در فرض دوم این امر احتیاط واجب است.^۲

بہجت: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند. بنابر احتیاط واجب این حکم اختصاص به جایی دارد که زن دیگری نباشد یا سخت باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد؛ و اگر با مزد زیاد شیر دهد به گونه‌ای که ضرر مالی مورد توجهی به صاحب بچه به حساب آید، باز روزه واجب نیست.^۳

فاضل: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در صورت اول (ضرر به خودشان) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة بدهند. بنابر احتیاط واجب این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد، بنابر احتیاط واجب باید روزه بگیرد.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحته و وجوبه، م ۸ و ۹.

۲- خامنه‌ای: سایت، استفتائات جدید، روزه زن شیرده.

۳- بہجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵ و ۱۱۵۶.

۴- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.

سیستانی: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیّه بدهند. بنابر احتیاط واجب این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد و یا از شیشه و پستانک کمک بگیرد، بنابر احتیاط واجب باید روزه بگیرد.^۱

مکارم: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در صورت اول (ضرر به خودشان) اگر ضرر به گونه‌ای باشد که مانند مریض باشند، در افطار قضا حکم مریض را دارند و فدیّه بر آنها واجب نیست، اما در صورت دوم (ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیّه بدهند. این حکم اختصاص به جایی دارد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد و مزد به گونه‌ای نباشد که به صاحب بچه ظلم شود و همچنین محذور دیگری پیش نیاید.^۲

صافی: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) بنابر احتیاط واجب باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیّه بدهند. این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن بچه منحصر به همین راه باشد اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد، باید روزه بگیرد.^۳

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.
 ۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.
 ۳- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴ و ۱۳۶۵.

شبییری: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در صورت اول (ضرر به مادر) بنابر احتیاط مستحب یک مدّ (۹۰۰ گرم) غذا فدیة دهد. بنابر احتیاط واجب این حکم اختصاص به جایی دارد که زن دیگری نباشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد.^۱

نوری: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست. در هر صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) باید برای هر روز یک مدّ (۷۵۰ گرم) غذا فدیة دهند. بنابر احتیاط واجب این حکم اختصاص به جایی دارد که شیر دادن منحصر به همین راه باشد اما اگر زن دیگری باشد که بچه را با مزد یا بدون مزد و رایگان شیر دهد، بنابر احتیاط واجب باید روزه بگیرد.^۲

۱۹۰- اگر زنی که بچه شیر می دهد در روزه واجب معین بتواند به واسطه اجیر گرفتن کسی که بچه‌اش را شیر دهد نیاز کودک خود را برطرف کند اما در عین حال می خواهد خود شیر دهد و به همین جهت روزه‌ی خود را نمی گیرد وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟
امام، بهجت، فاضل، سیستانی و نوری: در فرض مذکور، باید بعداً قضا نماید و بنا بر احتیاط واجب کفاره نیز پرداخت نماید.^۳

۱- شبییری: رساله، م ۱۷۳۸.

۲- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی شرائط صحة الصوم و وجوبه، م ۸، ۹ و ۱۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۵۵، ۱۱۵۶ و ۱۱۵۷؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس

خوبی، تبریزی، وحید، مکارم و صافی: در فرض مذکور، باید بعداً قضا نماید و کفاره نیز پرداخت نماید.^۱

شبیبری: زنانی که بچه شیر می دهند و شیرشان کم است خواه مادر بچه باشند یا دایه، اگر روزه گرفتن برای خودشان یا بچه‌ای که شیر می دهند ضرر داشته باشد، روزه بر آنها واجب نیست؛ حتی اگر از راه دیگری بتوانند بچه را سیر کنند باز می توانند روزه نگیرند. در صورت دوم (ضرر به کودک) باید برای هر روز یک مدّ (۹۰۰ گرم) غذا فدیة دهد. و در صورت اول (ضرر به مادر) احتیاط مستحب است. در هر دو صورت (ضرر به مادر یا ضرر به بچه) قضا واجب است.^۲

۱۹۱- اگر زنی که بچه شیر می دهد در روزه واجب معین بتواند به واسطه شیر خشک نیاز کودک خود را برطرف کند اما در عین حال می خواهد خود شیر دهد و به همین جهت روزه‌ی خود را نمی گیرد وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خامنه‌ای، تبریزی و سیستانی: اگر ضرر نداشته باشد، بنابر احتیاط واجب باید بعداً قضا نماید و کفاره نیز پرداخت نماید.^۳
خوئی، وحید و مکارم: اگر ضرر نداشته باشد، باید بعداً قضا نماید و کفاره نیز پرداخت نماید.^۴

۱- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار و م ۱۰۴۳؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۶۴، ۱۳۶۵ و ۱۳۶۶.

۲- شبیری: رساله، م ۱۷۳۸ و احکام و استفتائات روزه، س ۳۸۵.

۳- خامنه‌ای: آموزش مصور احکام، روزه، زن شیرده، ص ۳۵۵؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۲ و رساله، م ۱۷۳۸؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس.

۴- خوبی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۲، ترخیص الافطار و ۱۰۴۳ و رساله م ۱۷۳۸ و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۴۲، و ۱۰۴۳ و رساله م ۱۷۳۷؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد جواز الافطار، الخامس و استفتائات سایت، روزه، کسانی که روزه بر آنها واجب نیست، س ۷.

ضرر مالی

۱۹۲- اگر روزه گرفتن موجب ضعف و در نتیجه پایین آمدن راندمان کار و ضرر مالی گردد، در صورتی که شخص نتواند روزه بگیرد، آیا بر او قضا و کفاره واجب می‌شود؟

خویی، تبریزی، سیستانی: اگر روزه‌دار در اثر ضعف نتواند به کاری که گذران زندگی و معاشش وابسته به آن است مشغول باشد و نمی‌تواند هم کار و هم شغل دیگری داشته باشد یا نمی‌تواند در اثر تشنگی به کارش ادامه دهد، در این صورت می‌تواند روزه‌اش را بخورد. البته بنابر احتیاط واجب در خوردن باید به اندازه رفع ضرورت اکتفا کند؛ و اگر گذران زندگی‌اش وابسته به آن کار نباشد و روزه‌اش را باطل کند، در صورت عمدی بودن قضا و کفاره خواهد داشت.^۱

امام: اگر می‌تواند کار را ترک کند (و معاشش وابسته به آن کار نیست)، باید روزه بگیرد و نمی‌تواند روزه‌اش را بخورد و اگر روزه‌اش را باطل کند، قضا و کفاره دارد؛ و اگر نمی‌تواند آن کار را ترک کند، روزه بگیرد و هر وقت به حرج افتاد می‌تواند روزه‌اش را بخورد، ولی تا در حرج واقع نشده، نباید روزه را باطل کند.^۲

وحید: اگر روزه‌دار در اثر ضعف نتواند به کاری که گذران زندگی و معاشش وابسته به آن است مشغول باشد و نمی‌تواند هم کار و هم شغل دیگری داشته باشد یا نمی‌تواند در اثر تشنگی به کارش ادامه دهد، در این صورت می‌تواند روزه‌اش را بخورد. البته در خوردن باید به اندازه رفع ضرورت اکتفا کند؛ و اگر گذران زندگی‌اش وابسته به آن کار نباشد و روزه‌اش را باطل کند، در صورت عمدی بودن قضا و کفاره خواهد داشت.^۳

۱- خویی، تبریزی، سیستانی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۰ و الفصل الثالث، کفارة الصوم.

۲- امام: استفتانات، ج ۱، روزه، س ۴۷ و ۴۸ و تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، قبل از م ۱.

۳- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۳۰ و الفصل الثالث، کفارة الصوم، قبل از م ۱۰۰۷.

ضعف شدید جسمانی

۱۹۳- اگر کسی بر اثر تشنگی بسیار زیاد توانایی روزه نداشته باشد و به مشقت شدید بیفتد و روزه نگیرد، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ امام و بهجت: اگر روزه‌دار به قدری تشنه شود که بترسد از تشنگی بمیرد، می‌تواند به اندازه‌ای که از مردن نجات پیدا کند آب بیاشامد ولی روزه‌ی او باطل می‌شود و قضا دارد ولی کفاره ندارد؛ و اگر ماه رمضان باشد، باید در بقیه روز از بجا آوردن کاری که روزه را باطل می‌کند خودداری کند.^۱

خوبی، تبریزی و وحید: اگر تشنگی بر روزه‌دار غلبه کند و او ترس ضرر داشته باشد یا روزه بر او مشقت داشته باشد، جایز است به مقدار ضرورت آب بنوشد و روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا کند اما کفاره ندارد؛ و واجب است در ماه رمضان در بقیه روز از کارهایی که روزه را باطل می‌کند، خودداری نماید اما در غیر ماه رمضان چه واجب موسع باشد و چه واجب معین، واجب نیست.^۲

مکارم و نوری: اگر روزه‌دار به اندازه‌ای تشنه شود که طاقت تحمل آن را ندارد و یا ترس بیماری و تلف شدن داشته باشد، می‌تواند به اندازه ضرورت آب بنوشد ولی روزه‌ی او باطل می‌شود و قضا دارد اما کفاره ندارد؛ و اگر ماه رمضان باشد، باید در بقیه‌ی روز از کارهایی که روزه را باطل می‌کند خودداری کند؛ اما در غیر ماه رمضان چه واجب موسع و چه واجب معین، خودداری لازم نیست البته در واجب معین احتیاط مستحب این است که خودداری کند.^۳

خامنه‌ای: اگر روزه بر اثر تشنگی و گرسنگی برای روزه‌دار حرجی شود (مشقت شدید) و در نتیجه آن روزه‌اش را باطل کند، فقط قضا بر او واجب است و کفاره‌ای ندارد.^۴

۱- امام: رساله، م ۱۵۸۱؛ بهجت: رساله، م ۱۲۸۸.
 ۲- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۶ و ۱۰۴۵.
 ۳- مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یعتبر فی مفطرية المفطرات، م ۵.
 ۴- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۲۰.

فاضل: اگر روزه‌دار به قدری تشنه شود که بترسد از تشنگی بمیرد، می‌تواند به اندازه‌ای که از مردن نجات پیدا کند آب بیاشامد ولی روزه‌ی او باطل می‌شود و قضا دارد ولی کفاره ندارد؛ و اگر ماه رمضان باشد، باید در بقیه روز از بجا آوردن کاری که روزه را باطل می‌کند خودداری کند اما در غیر ماه رمضان چه واجب موسع و چه واجب معین، خودداری لازم نیست، البته در واجب معین احتیاط مستحب این است که خودداری کند.^۱

سیستانی: اگر روزه‌دار به قدری تشنه شود که بترسد از تشنگی بمیرد یا به او ضرری برسد یا آنکه به سختی بیفتد که نمی‌تواند آن را تحمل کند، می‌تواند به اندازه‌ای که ترس از این امور برطرف شود، آب بیاشامد، بلکه در فرض ترس از مرگ و مانند آن واجب است روزه‌اش را باطل کند. در هر صورت روزه‌ی او باطل می‌شود و قضا دارد اما کفاره لازم نیست؛ و اگر ماه رمضان باشد، باید بنا بر احتیاط واجب بیشتر از مقدار ضرورت نیاشامد و در بقیه روز از انجام کاری که روزه را باطل می‌کند خودداری نماید. اما در روزه‌ی غیر ماه رمضان در واجب موسع یا واجب معین خودداری لازم نیست، البته در واجب معین احتیاط مستحب است که خودداری نماید.^۲

صافی: اگر روزه‌دار به قدری تشنه شود که بترسد از تشنگی بمیرد، واجب است به اندازه‌ای که از مردن نجات پیدا کند آب بیاشامد ولی روزه‌ی او باطل می‌شود و باید قضا کند اما کفاره ندارد؛ و اگر ماه رمضان باشد، در بقیه روز از بجا آوردن کاری که روزه را باطل می‌کند خودداری کند.^۳

۱. فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یعتبر فی مفطریة المفطرات، م ۵ و رساله، م ۱۶۳۲.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یعتبر فی مفطریة المفطرات، م ۵.

۳- صافی: رساله، م ۱۵۹۰.

شبیری: اگر روزه‌دار اتفاقاً به قدری تشنه شود که از ادامه روزه بر جان خود بترسد یا روزه برای او حرج (مشقت شدید) یا ضرر داشته باشد، می‌تواند به قدری که سیراب نشود آب بیاشامد و روزه‌ی او باطل می‌شود و باید قضا نماید اما کفاره ندارد؛ و اگر ماه رمضان باشد، در بقیه روز از بجا آوردن کاری که روزه را باطل می‌کند خودداری نماید. بلکه بنا بر احتیاط واجب در روزه واجب غیر رمضان نیز از کارهایی که روزه را باطل می‌کند خودداری نماید.^۱

۱۹۴- اگر کسی بر اثر گرسنگی شدید توانایی روزه نداشته باشد و به مشقت بیفتد، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ و آیا باید به مقدار ضرورت اکتفا کند؟

خامنه‌ای: اگر روزه بر اثر گرسنگی برای او حرج (مشقت شدید) داشته باشد و در نتیجه آن را افطار نماید، فقط قضا بر او واجب است و کفاره‌ای ندارد.^۲

خویی: اگر روزه‌دار در ماه رمضان بر اثر گرسنگی به مشقت شدید بیفتد یا از تلف شدن بترسد، جایز است روزه‌اش را افطار کند و باید به مقدار ضرورت اکتفا کند و واجب است در ماه رمضان در بقیه روز از چیزهایی که روزه را باطل می‌کند خودداری نماید.^۳

تبریزی: اگر روزه‌دار در ماه رمضان بر اثر گرسنگی به مشقت شدید بیفتد یا از تلف شدن بترسد، حکمش بنا بر احتیاط واجب مانند ذی العطاش است؛ به این معنا که می‌تواند روزه‌اش را بخورد و بنا بر احتیاط واجب باید به مقدار ضرورت اکتفا کند و در ماه رمضان از کارهایی که روزه را باطل می‌کند، بنا بر احتیاط واجب خودداری کند.^۴

۱- شبیری: رساله، م ۱۵۹۰ و ۱۶۶۷.

۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۲۰.

۳- خویی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۰۸۲.

۴- تبریزی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۰۸۲.

۱۹۵- دخترانی که تازه به بلوغ رسیده‌اند و به خاطر ضعف شدید جسمانی نمی‌توانند روزه بگیرند، وظیفه‌ی آن‌ها نسبت به قضا و کفاره چیست؟
مسأله دو صورت دارد:

الف) در صورتی که روزه بگیرند مریض می‌شوند:
همه مراجع: حکم مریض را دارند که قبلاً گذشت.

ب) تمام کردن روزه برای آنان سختی فوق العاده‌ای دارد:
بهجت، فاضل و صافی: در صورتی که روزه موجب ضعف غیرقابل تحمل بشود و نتوانند روزه بگیرند، روزه گرفتن لازم نیست ولی بعداً در صورت تمکن و قدرت باید قضا کنند؛ اما کفاره بر آنها واجب نیست.^۱
امام و خامنه‌ای: قضای روزه‌ها بر ایشان واجب است و هر وقت بتوانند باید بگیرند؛ اما اگر تا ماه رمضان بعد نگرفتند، باید برای هر روز کفاره‌ی تأخیر به مقدار یک مد غذا (۷۵۰ گرم) به فقیر بدهند، مگر آنکه در تأخیر معذور باشند که در این صورت، پرداخت یک مد غذا هم لازم نیست هرچند احتیاط مستحب است که پرداخت نمایند؛ اما کفاره بر آنها واجب نیست.^۲
خویی و مکارم: اگر قادر بر انجام روزه نباشند، انجام آن برای آنها واجب نیست و در صورتی که تا رمضان سال آینده قدرت بر روزه پیدا نکردند، لازم نیست آنها را قضا نمایند و تنها برای هر روزی که روزه نگرفته‌اند، فدیة بدهند و اگر در همان سال قدرت پیدا کردند، علاوه بر فدیة، قضا هم لازم است؛ اما کفاره بر آنها واجب نیست.^۳

۱- بهجت: رساله، م ۱۳۶۳ و وسیلة النجاه، م ۱۱۴۰؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۵۶۸؛ صافی: جامع الاحکام، ج ۱، س ۴۸۶.
۲- امام: استفتانات، ج ۱، روزه، س ۸۸؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتانات، س ۷۳۱ و ۷۳۲ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۳، ص ۲۵۸.
۳- خویی: صراط النجاه، ج ۱، س ۱۱۸۲؛ مکارم: رساله، پاورقی م ۱۹۰۹ و م ۱۴۶۴ و استفتانات، ج ۱، س ۲۷۶ و استفتانات، ج ۲، س ۴۳۹.

تبریزی: چنانچه توانایی بر روزه گرفتن، ندارند و روزه گرفتن بر ایشان مشکل است، لازم نیست روزه بگیرند بلکه برای هر روز از ماه رمضان که روزه نگرفته‌اند یک مد غذا به فقیر صدقه دهند و بنابر احتیاط واجب وقتی قدرت پیدا کردند روزه را قضا نمایند؛ اما کفاره بر آنها واجب نیست.^۱

سیستانی: اگر تمام کردن روزه برای آنان سختی فوق العاده‌ای دارد که معمولاً چنین سختی قابل تحمّل نیست، باید به قصد قربت مطلقه^۲ روزه بگیرند و هنگامی که به علت ضعف شدید یا احساس تشنگی زیاد، ادامه روزه ماه مبارک رمضان بر آنان فوق العاده سخت شد، می‌توانند آب بیاشامند یا غذا بخورند؛ ولی بنابر احتیاط واجب در خوردن و آشامیدن، تنها به مقدار ضرورت اکتفاء نمایند و در بقیه روز از انجام کاری که روزه را باطل می‌کند پرهیز نمایند؛ هرچند در هر صورت، با خوردن یا آشامیدن، روزه آنان، باطل می‌شود (و باید آن را قضا کنند). اما کفاره بر آنها واجب نیست.

و اگر آنان می‌توانند با استفاده از راه‌های معمول برای تقویت، مثل سحری مقوی خوردن یا کاهش فعالیت بدنی در طی روز یا استراحت بیشتر بدون داشتن ضرر و سختی فوق العاده روزه ماه مبارک رمضان را بگیرند، این کار لازم است.^۳

شبیری: اگر تمام کردن روزه برای آنان سختی فوق العاده‌ای دارد که معمولاً چنین سختی قابل تحمّل نیست یا اصلاً نمی‌توانند روزه بگیرند، لازم نیست روزه بگیرند ولی باید آن را قضا کنند. در صورتی که به خاطر سختی

۱- تبریزی: استفتائات جدید، ج ۲، ۵۶۷.

۲- یعنی خصوص روزه واجب را نیت نکند؛ بلکه از مبطلات روزه پرهیز کند و قصدش از این کار به طور کلی قربت الی الله باشد.

۳- سیستانی: رساله جامع، م ۱۹۶۰.

غیر قابل تحمل روزه نگرفته باشند و تا سال بعد هم آن را قضا نکنند باید برای هر روز یک مدّ طعام به مسکین بدهند، مگر آنکه در تأخیر معذور باشند که در این صورت، بنابر احتیاط باید یک مدّ غذا به مسکین بدهند.^۱

توجه: طبق نظر آقای شبیری در مواردی که احتیاط به صورت مطلق ذکر شود، یا باید به آن احتیاط عمل کرد و یا به فتوای مجتهد اعلم دیگر با رعایت شرایط رجوع کرد، اما در صورتی که احتیاط با قید واجب ذکر شود باید به آن احتیاط عمل کرد و نمی‌توان به مجتهد دیگری رجوع کرد.

۱۹۶- دخترانی که تازه به سن بلوغ رسیده‌اند و به واسطه عسر و حرج (مشقت شدید) نمی‌توانند روزه بگیرند و تا سال آینده به واسطه ضعف شدید و عسر و حرج نتوانند روزه‌هایشان را قضا کنند، وظیفه‌ی آنها نسبت به قضا و کفاره چیست؟

امام و خامنه‌ای: قضا ساقط نمی‌شود و هر وقت قدرت پیدا کرد باید روزه‌هایش را قضا کند ولی لازم نیست برای هر روز کفاره‌ی تأخیر پرداخت نماید هر چند احتیاط مستحب پرداخت کند.^۲

خویی و مکارم: در صورتی که تا رمضان سال آینده قدرت بر روزه پیدا نکرد، لازم نیست روزه‌هایش را قضا نماید ولی برای هر روز یک مدّ غذا (۷۵۰ گرم) باید پرداخت نماید.^۳

تبریزی: باید برای هر روز یک مدّ غذا پرداخت نماید و بنابر احتیاط واجب هر وقت قدرت پیدا کرد، روزه‌هایش را قضا نماید.^۴

۱- شبیری: احکام و استفتائات روزه، س ۶۷ و ۳۶۱ و ۳۶۲ و رساله، م ۱۷۵۳ و ۱۷۱۲.
۲- امام: استفتائات، ج ۱، روزه، س ۸۸؛ خامنه‌ای: اجوبه الاستفتائات، س ۷۳۱ و ۷۳۲ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۳، ص ۲۵۸.
۳- خویی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۱۸۲؛ مکارم: رساله، پاورقی م ۱۹۰۹ و استفتائات جدید، ج ۲، س ۴۳۹.
۴- تبریزی: استفتائات جدید، ج ۲، س ۵۶۷.

شبیری: در صورتی که به خاطر سختی غیر قابل تحمل روزه نگرفته باشند و تا سال بعد هم آن را قضا نکنند باید برای هر روز یک مدّ طعام به مسکین بدهند مگر آنکه در تأخیر معذور باشند که در این صورت، بنابر احتیاط باید یک مد غذا به مسکین بدهند.^۱

انجام مبطلات روزه

خوردن و آشامیدن

۱۹۷- اگر روزه‌داری می‌داند که خوردن موجب باطل شدن روزه است اما نمی‌داند کاری که انجام داده (مثلاً فرو بردن غذای لای دندان) از مصادیق خوردن حساب می‌شود، در صورتی که آن کار را انجام دهد، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خامنه‌ای، خوبی، تبریزی و مکارم: اگر ندانسته این کار را بکند چه جاهل قاصر^۱ و چه مقصر باشد قضا بر او واجب است ولی کفاره ندارد.^۲
امام و نوری: اگر ندانسته این کار را بکند در صورتی که جاهل مقصر باشد، قضا واجب و بنابر احتیاط واجب کفاره هم بدهد ولی اگر جاهل قاصر باشد، بنابر احتیاط واجب قضا دارد ولی کفاره ندارد، اگرچه احتیاط مستحب آن است که کفاره هم بدهد.^۳
بهجت: اگر ندانسته این کار را بکند در صورتی که جاهل مقصر باشد، قضا و کفاره دارد و اگر جاهل قاصر باشد، قضا دارد ولی کفاره واجب نیست اگرچه احتیاط مستحب کفاره هم بدهد.^۴

۱ - جاهل قاصر یعنی در یادگیری مسائل شرعی کوتاهی نکرده باشد و جاهل مقصر یعنی در یادگیری مسائل شرعی کوتاهی کرده باشد.

۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خوبی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۰۵، تتمیم و قبل از م ۱۰۰۷، کفارة الصوم؛ مکارم: رساله، م ۱۳۹۹.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۴- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

فاضل: اگر ندانسته این کار را بکند در صورتی که جاهل مقصر باشد قضا دارد و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد و اگر جاهل قاصر باشد، قضا واجب است اما کفاره بر او واجب نیست اگرچه احتیاط مستحب است کفاره هم بدهد.^۱

سیستانی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید؛ بنابر احتیاط واجب بر جاهل مقصری که شک داشته باشد که این کار روزه را باطل می کند، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود؛ اما در غیر این صورت کفاره واجب نیست. همچنین روزه جاهل قاصری که فکر نمی کرد که این کار روزه را باطل می کند یا جاهلی که حجت و دلیل شرعی داشت که این کار روزه را باطل نمی کند و آن را انجام دهد، روزه اش باطل نمی شود.^۲

وحید: اگر ندانسته این کار را بکند در جاهل قاصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده) و جاهل مقصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده)، روزه باطل می شود و باید قضا کند ولی کفاره ندارد، مگر اینکه شخص شک داشته باشد که این عمل روزه را باطل می کند یا نه و در عین حال آن را انجام دهد که در این صورت کفاره نیز واجب می شود.^۳

۱- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم.

۳- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۰۵، تتمیم و قبل از م ۱۰۰۷، کفارة الصوم.

صافی: اگر ندانسته این کار را بکند در صورتی که جاهل مقصر باشد، قضا و کفاره دارد ولی اگر جاهل قاصر باشد، بنابر احتیاط واجب قضا دارد ولی کفاره لازم نیست اگرچه احتیاط مستحب است کفاره هم بدهد.^۱

شبیری: اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، در صورتی که در حرام یا حلال بودن آن شک و تردید داشته باشد، روزه اش باطل می شود و باید قضا نماید و کفاره هم بدهد، اما اگر کسی به واسطه ندانستن مسئله خیال می کرده که این کار حلال است، فقط قضا لازم است ولی کفاره ندارد هرچند در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) که در این صورت گناه کرده، ولی کفاره لازم نیست.^۲

۱۹۸- اگر از لته روزه داری خون بیاید و در آب دهان مستهلک نشود و وی آن را عمداً فرو برد، حکم روزه وی چیست؟

همه مراجع: روزه اش باطل است و قضا و کفاره دارد.^۳

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۲- شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، با استفاده از الاول و الثانی و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۵۹ و ۷۶۳؛ خوبی: صراط النجاة، ج ۱، س ۱۱۰۰ و منهاج الصالحین، کتاب الصوم، الفصل الثالث، قبل از م ۱۰۰۷، کفارة الصوم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۷ و استفتائات، ج ۲، س ۲۸۰۵؛ تبریزی: استفتائات جدید، ج ۲، س ۶۴۰ و منهاج الصالحین، کتاب الصوم، الفصل الثالث، قبل از م ۱۰۰۷، کفارة الصوم؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یجب الامساک عنه با استفاده از الاول و الثانی و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، الفصل الثانی، با استفاده از الاول و الثانی و الفصل الثالث، قبل از م ۱۰۰۷، کفارة الصوم؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۲۷۴ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۵۸۲ و ۱۶۶۷.

۱۹۹- آیا فروبردن عمدی خلط سر و سینه که داخل فضای دهان شده، موجب باطل شدن روزه می‌گردد؟ در صورت بطلان، وظیفه‌ی شخص نسبت به قضا و کفاره چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی و نوری: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره بر او واجب می‌شود.^۱

سیستانی و شبیری: روزه‌اش باطل نیست اگرچه احتیاط مستحب آن است که فرو نبرد.^۲

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۷ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۹ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۹ و قبل از م ۱۰۰۷، کفارة الصوم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۸ و ۱۱۱۷؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یجب الامساک عنه م ۳ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۹ و ۱۳۱۸.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یجب الامساک عنه م ۳ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱ و رساله، م ۱۵۶۱؛ شبیری: رساله، م ۱۵۸۹ و ۱۶۶۸.

آمیزش

بدون عذر

۲۰۰- اگر روزه‌دار عمداً با همسرش همبستر شود آیا روزه آنها باطل می‌شود و وظیفه‌ی آنها نسبت به قضا و کفاره چیست؟

همه مراجع: هرگاه روزه‌دار در ماه رمضان با همسر خود که روزه‌دار است جماع کند و زن نیز به آن راضی باشد، بر هر یک از آنان حکم افطار عمدی جاری است و علاوه بر قضا، کفاره هم بر هر دو واجب است.^۱

۲۰۱- اگر روزه‌دار قصد آمیزش ندارد اما در حال لذت‌جویی (مثل تفخید) عمل او بدون اینکه قصد کند به آمیزش با همسرش منجر شود، آیا روزه آنها باطل می‌شود و وظیفه‌ی آنها نسبت به قضا و کفاره چیست؟
همه مراجع: روزه‌ی شخص باطل نمی‌شود.^۲

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۶؛ خامنه‌ای: رساله‌ی آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۴؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۰۷، کفارة الصوم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۳؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۵؛ شبیری: رساله، م ۱۶۸۷.

۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۸؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر الثالث و تتمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶ و ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یترتب علی الافطار، م ۱۰ و فصل فیما یتعتبر فی مفطرية المفطرات؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۸ و ۱۳۱۱؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۶۶۷.

از روی عذر

جهل و ندانستن

۲۰۲- اگر روزه‌دار نداند که آمیزش مبطل روزه است، آیا با انجام این عمل با همسر خود، روزه‌ی وی باطل می‌شود؟ در صورت باطل شدن روزه، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خوبی، تبریزی اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه‌هایش را قضا نماید؛ اما کفاره واجب نیست چه جاهل قاصر باشد و چه جاهل مقصر باشد مگر اینکه در حال حیض با همسرش آمیزش نماید و آگاه به حرام بودن این کار باشد- هر چند نداند این عمل روزه را باطل می‌کند- که در این صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۱

امام: اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و قضا دارد. ولی در صورتی که جاهل قاصر باشد و التفات و توجه به سؤال کردن نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره هم بدهد. اما اگر در حال حیض با همسرش آمیزش نماید و آگاه به حرام بودن این عمل باشد ولی نداند که این کار روزه را باطل می‌کند، علاوه بر قضا احتیاط واجب این است که کفاره هم بدهد و اگر معتقد بود این آمیزش به خاطر روزه بودن حرام است و در عین حال آمیزش نماید، کفاره واجب می‌شود.^۲

۱- خوبی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، قبل از م ۱۰۰۵، تتمیم و قبل از م ۱۰۰۷، فصل فی کفارة الصوم.
 ۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

خامنه‌ای: اگر ندانسته کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا نماید ولی لازم نیست کفاره بدهد مگر اینکه در حال حیض با همسرش آمیزش نماید و آگاه به حرام بودن این کار باشد ولی نداند این کار روزه را باطل می‌کند، در این صورت بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۱

بہجت: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) در هر حال باید روزه‌هایش را قضا نماید. اگر جاهل مقصر باشد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود؛ اما بر جاهل قاصری که توجه نداشت که باید سؤال کند، واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد.^۲

فاضل: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) در هر حال باید روزه‌هایش را قضا نماید. در جاهل مقصر علاوه بر قضا بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد اما در جاهل قاصر کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد؛ اما اگر در حال حیض با همسرش آمیزش نماید و آگاه به حرام بودن این عمل باشد ولی نداند که این کار روزه را باطل می‌کند، علاوه بر قضا احتیاط واجب این است که کفاره هم بدهد و اگر معتقد بود این آمیزش به خاطر روزه بودن حرام است و در عین حال آمیزش نماید، کفاره واجب می‌شود.^۳

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۳.

۲- بہجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

سیستانی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید. بر جاهل قاصر یا جاهل مقصری که زمان انجام این کار توجه و التفات نداشته کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد. همچنین چنانچه در حال حیض با همسرش آمیزش نماید و آگاه بر حرام بودن این کار باشد ولی نداند روزه را باطل می کند، لازم نیست کفاره بدهد؛ اما اگر جاهل مقصری باشد که در باطل شدن روزه اش با این کار شک داشته باشد و احتمال باطل شدن را بدهد و در عین حال آمیزش نماید، علاوه بر قضا، بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۱

وحید: در جاهل قاصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده) و جاهل مقصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده)، روزه باطل می شود و باید قضا کند ولی کفاره ندارد، مگر اینکه شخص شک داشته باشد که این عمل روزه را باطل می کند یا نه و در عین حال آن را انجام دهد که در این صورت کفاره نیز واجب می شود.^۲

مکارم: اگر نداند آمیزش روزه را باطل می کند و در حال روزه با همسرش آمیزش کند روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد. همچنین اگر در حال حیض با زنش آمیزش کند و بداند که آمیزش در حال حیض حرام است اما نداند روزه را باطل می کند، روزه اش باطل است و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد.^۳

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۲- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، قبل از م ۱۰۰۵، تتمیم و قبل از م ۱۰۰۷، فصل فی کفارة الصوم.

۳- مکارم: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.

صافی: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه اش باطل است و باید قضا نماید و کفاره هم باید بدهد؛ اما اگر در جهل خود کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود و بنابر احتیاط واجب باید آن را قضا نماید؛ چنانچه جاهل قاصر، التفات و توجه به کارش نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره هم بدهد. ۱

شبیبری: اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام بدهد، در صورتی که در حرام یا حلال بودن آن شک و تردید داشته باشد، روزه اش باطل می شود و باید قضا نماید و کفاره هم بدهد؛ اما اگر کسی به واسطه ندانستن مسئله خیال می کرده که این کار حلال است، فقط قضا لازم است ولی کفاره ندارد هر چند در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) که در این صورت گناه کرده ولی کفاره لازم نیست. ۲

نوری: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد، روزه اش باطل است و علاوه بر قضا بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد، بنابر احتیاط واجب باید روزه اش را قضا نماید ولی کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره دهد؛ اما چنانچه در حال حیض با همسرش آمیزش نماید و آگاه به حرام بودن این عمل باشد ولی نداند که این کار روزه را باطل می کند، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود. ۳

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۲- شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

۳- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۲۰۳- اگر روزه‌دار نسبت به مصادیق آمیزش جاهل باشد (مثلاً تصور می‌کند که در صورت خروج منی، آمیزش محقق می‌شود نه بدون آن) آیا با انجام آمیزش با همسر غیر حائض، روزه‌ی وی باطل می‌شود؟ و در صورت بطلان روزه، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟
خامنه‌ای، خوبی، تبریزی، مکارم و شبیری: روزه‌اش باطل است و قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۱

امام: اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده (جاهل قاصر)، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است. جاهل مقصر بنا بر احتیاط واجب باید کفاره بدهد؛ اما جاهل قاصری که التفات نداشته باید سؤال کند، کفاره بر او واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است کفاره هم بدهد.^۲

بهبخت: روزه‌اش باطل است، چه اینکه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه اینکه در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)؛ اما اگر جاهل مقصر بوده، روزه‌اش علاوه بر قضا، کفاره هم دارد. ولی اگر جاهل قاصری بوده که توجه نداشت که باید سؤال کند، کفاره بر او واجب نیست هر چند احتیاط مستحب دادن کفاره است.^۳

فاضل: جاهل چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، روزه‌اش باطل است و باید قضا کند ولی بر جاهل قاصر کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است کفاره هم بدهد، برخلاف جاهل مقصر که بنا بر احتیاط واجب دادن کفاره بر او واجب است.^۴

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷؛ خوبی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱۰۰۷؛ مکارم: رساله، م ۱۳۹۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۸.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱.

۳- بهبخت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

۴- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

سیستانی: چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، روزه اش باطل است و قضا دارد و بر جاهل قاصر و مقصری که اصلاً احتمال نمی داد این عمل روزه را باطل می کند، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است کفاره هم بدهد، اما بر جاهل مقصری که شک دارد این عمل روزه را باطل می کند یا نه، بنابر احتیاط واجب کفاره واجب می شود.^۱

وحید: در جاهل قاصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده) و جاهل مقصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده)، روزه باطل می شود و باید قضا کند ولی کفاره ندارد، مگر اینکه شخص شک داشته باشد که این عمل روزه را باطل می کند یا نه و در عین حال آن را انجام دهد که در این صورت کفاره نیز واجب می شود.^۲

صافی: اگر جاهل در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه اش باطل است ولی اگر کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است. در جاهل مقصر علاوه بر قضا، کفاره هم باید بدهد؛ اما بر جاهل قاصری که توجه ندارد که این کار روزه را باطل می کند، کفاره واجب نیست اگر چه احتیاط مستحب در دادن کفاره است.^۳

نوری: جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه اش باطل است و باید قضا کند و اگر جاهلی در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل شده و قضا دارد و در خصوص جاهل مقصر بنابر احتیاط واجب دادن کفاره هم لازم است؛ اما در مورد جاهل قاصر کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب است کفاره هم بدهد.^۴

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۲- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و قبل از م ۱۰۰۷، فصل فی کفارة الصوم.

۳- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۴- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۲۰۴- اگر روزه‌دار نسبت به مصادیق آمیزش جاهل باشد (مثلاً نمی‌داند تحقق آمیزش به قدر دخول حشفه باشد)، آیا با انجام آمیزش با همسر حائضش روزه وی باطل می‌شود و در صورت بطلان، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خوبی و تبریزی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه‌هایش را قضا نماید؛ اما کفاره واجب نیست، مگر اینکه شخص بر حرام بودن آمیزش آگاه باشد هرچند نداند با این کار روزه‌اش باطل می‌شود که در این صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۱

امام: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و قضا دارد. ولی در صورتی که جاهل قاصر باشد و التفات و توجه به سؤال کردن نداشته باشد، کفاره واجب نیست هرچند احتیاط مستحب است که کفاره هم بدهد. مگر اینکه بدانند آمیزش حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می‌کند که در این صورت بنابر احتیاط واجب کفاره هم واجب می‌شود و اگر معتقد باشد که انجام آمیزش به خاطر روزه حرام است و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۲

۱- خوبی، تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و قبل از م ۱۰۰۷، فصل فی کفارة الصوم.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

خامنه‌ای: اگر ندانسته کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا نماید ولی لازم نیست کفاره بدهد، مگر اینکه شخص بر حرام بودن آمیزش آگاه باشد ولی نداند این کار روزه را باطل می‌کند، در این صورت بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۱

بهجت: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل می‌شود، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و کفاره هم واجب می‌شود؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید. ولی در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، واجب نیست کفاره بدهد هر چند احتیاط مستحب است کفاره هم بدهد.^۲

فاضل: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید و بنا بر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا نماید ولی کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب است کفاره هم بدهد. مگر اینکه بداند آمیزش حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می‌کند که در این صورت بنا بر احتیاط واجب کفاره هم واجب می‌شود و اگر معتقد باشد که انجام آمیزش به خاطر روزه حرام است و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۳

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.

۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

سیستانی: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید؛ و بنابر احتیاط واجب بر جاهل مقصری که شك داشته باشد که آمیزش روزه را باطل می کند، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود؛ اما در غیر این صورت کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است حتی اگر بداند آمیزش حرام است اما نداند روزه را باطل می کند، کفاره واجب نیست. همچنین روزه جاهل قاصری که فکر نمی کرد آمیزش روزه را باطل می کند یا جاهلی که حجت و دلیل شرعی داشت که آمیزش روزه را باطل نمی کند و آن را انجام دهد، روزه اش باطل نمی شود.^۱

وحید: اگر به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، روزه اش باطل می شود، چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، در هر حال باید روزه هایش را قضا نماید؛ اما کفاره واجب نیست چه جاهل قاصر باشد و چه جاهل مقصر باشد مگر اینکه در حال حیض با همسرش آمیزش نماید و آگاه به حرام بودن این کار باشد یا آن را احتمال بدهد - هر چند نداند این عمل روزه را باطل می کند - که در این صورت علاوه بر قضا باید کفاره هم بدهد.^۲

مکارم: اگر نداند آمیزش روزه را باطل می کند و در حال روزه با همسر حائضش آمیزش کند روزه اش باطل می شود و باید آن را قضا نماید، ولی کفاره ندارد.^۳

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.
 ۲ - وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و قبل از م ۱۰۰۷، فصل فی کفارة الصوم.
 ۳ - مکارم: رساله، م ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰.

صافی: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و علاوه بر قضا، کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است کفاره هم بدهد.^۱

شبیبری: اگر کاری که روزه را باطل می‌کند انجام بدهد، ولی به جهت غفلت یا به واسطه ندانستن مسئله خیال می‌کرده که این کار حلال است، روزه‌اش باطل می‌شود و باید آن را قضا نماید ولی کفاره لازم نیست، هر چند می‌توانست مسئله را یاد بگیرد و در یاد گرفتن آن کوتاهی کرده که در این صورت اگرچه گناهکار است ولی کفاره لازم نیست؛ اما اگر در حلال یا حرام بودن آن کار شک و تردید داشته باشد و در عین حال آن را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می‌شود.^۲

نوری: شخصی که به واسطه ندانستن مسئله کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه‌اش باطل است و باید آن را قضا نماید و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد؛ اما اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و قضا دارد اما لازم نیست کفاره بدهد هر چند احتیاط مستحب است کفاره هم بدهد. مگر اینکه بداند

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

۲- شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

آمیزش حرام است ولی نداند انجام آن روزه را باطل می کند که در این صورت علاوه بر قضا، باید کفاره هم بدهد.^۱

۲۰۵- اگر روزه دار نداند که همسرش حائض است و در روز با وی نزدیکی کند، وظیفه وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟
همه‌ی مراجع: روزه اش باطل است و باید آن را قضا نماید و چون عمداً آمیزش کرده باید کفاره نیز بپردازد.^۲

فراموشی

۲۰۶- اگر روزه دار فراموش کند روزه است و آمیزش نماید، حکم روزه وی چیست و آیا قضا و کفاره بر وی واجب می شود؟
همه‌ی مراجع: اگر فراموش کند که روزه است و آمیزش نماید روزه‌ی او باطل نمی شود. ولی هر لحظه که یادش آمد باید فوراً از حال آمیزش خارج شود و گرنه روزه اش باطل می شود و علاوه بر قضا کفاره هم واجب می شود.^۳

۱- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الثالث؛ خامنه‌ای: رساله‌ی آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱ و درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خویی، تیریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم، قبل از م ۱۰۰۷، الفصل الثالث و قبل از م ۱۰۰۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۷ و ۱۱۰۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يعتبر فی مفطرية المفطرات، قبل از م ۱ و فصل فی کفارة الصوم؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۲.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الامر الثالث؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۶؛ خویی، تیریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی مفطرية المفطرات، م ۷؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۶؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۵.

اکراه

اکراه از ناحیه مرد

روزه بودن زن و مرد

۲۰۷- اگر مرد روزه‌داری همسر روزه‌داریش را به آمیزش اکراه نماید و زن از اول تا آخر آمیزش راضی به این عمل نباشد، وظیفه‌ی زن و مرد نسبت به قضا و کفاره چیست؟

امام، بهجت، فاضل، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اگر اکراه به حدّی نباشد که جماع کردن از اختیار زن خارج شود، روزه‌ی هر دو باطل است و بر هر دو قضا واجب می‌شود و بر مرد واجب است علاوه بر قضا، کفاره خود و کفاره زن را نیز پردازد یعنی بر او دو کفاره واجب می‌شود.^۱

خویی، تبریزی، سیستانی و وحید: اگر اکراه به حدّی نباشد که اختیار از زن ساقط شود، روزه‌ی هر دو باطل است و بنا بر احتیاط واجب بر مرد علاوه بر قضا، کفاره خود و کفاره زن نیز واجب می‌شود یعنی بر او دو کفاره واجب می‌شود.^۲

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الامر الثالث و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۲۳؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱ و فصل فی کفارة الصوم، م ۱۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۳ و ۱۳۲۵؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۵ و ۱۶۸۷.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۱۰۰۵ و م ۱۰۱۰؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱ و فصل فی کفارة الصوم، م ۱۰۱۴.

۲۰۸- اگر مرد روزه‌داری زنی غیر از همسرش را درحالی‌که وی نیز روزه است اکراه به آمیزش نماید و زن راضی به این عمل نباشد وظیفه‌ی طرفین نسبت به قضا و کفاره چیست؟

امام، خویی، فاضل و نوری: در این صورت، روزه‌ی هر دو باطل می‌شود و قضای آن روز بر هر دو واجب است و بنا بر احتیاط واجب بر مرد علاوه بر قضا کفاره‌ی جمع نیز واجب می‌گردد (خویی، فاضل و نوری: و بنا بر احتیاط مستحب یک کفاره دیگر نیز از جانب زن پردازد).^۱

بهبخت: در این صورت، روزه‌ی هر دو باطل است و قضای آن روز بر هر دو واجب می‌شود و بنا بر احتیاط واجب بر مرد کفاره‌ی جمع واجب می‌گردد و همچنین بنا بر احتیاط واجب یک کفاره از طرف زن بر مرد واجب می‌شود.^۲

سیستانی: روزه‌ی هر دو باطل می‌شود و بر مرد علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌شود و بنا بر احتیاط مستحب کفاره‌ی جمع از طرف خود و یک کفاره از جانب زن پردازد.^۳

مکارم: روزه‌ی هر دو باطل می‌شود و بنا بر احتیاط واجب بر مرد علاوه بر قضا کفاره‌ی جمع از طرف خود و یک کفاره از جانب زن بر او واجب می‌شود.^۴

۲۰۹- اگر مرد روزه‌داری همسر روزه‌داریش را به آمیزش اکراه نماید و زن در بین آمیزش راضی شود، وظیفه‌ی زن و مرد نسبت به قضا و کفاره چیست؟
خویی، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: بنا بر احتیاط واجب مرد دو کفاره و زن یک کفاره می‌دهد و هر دو روزه‌ی آن روز را قضا می‌کنند.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۲ و ۶؛ خویی، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱، الاول و ۱۷.
۲- بهبخت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۸ و ۱۱۲۳.
۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱، الاول و م ۱۷.
۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱، الاول و م ۱۷.
۵- خویی، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۴؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۸۹؛ وحید: رساله، م ۱۶۸۸؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۵.

امام: روزهی هر دو باطل می‌شود و علاوه بر قضا، مرد باید دو کفاره و زن یک کفاره بدهد.^۱

بهجت: روزهی هر دو باطل می‌شود و علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب مرد دو کفاره و زن یک کفاره باید بدهد، بلکه در صورتی که زن می‌توانسته از ادامه دادن به آمیزش مانع شود و ترک نکرد، یک کفاره بر او واجب می‌شود.^۲

سیستانی: روزهی هر دو باطل می‌شود و علاوه بر قضا، بر هر کدام یک کفاره واجب می‌شود و احتیاط مستحب آن است که مرد دو کفاره بدهد.^۳

مکارم: روزهی هر دو باطل می‌شود و بنابر احتیاط واجب بر مرد علاوه بر قضا، دو کفاره واجب است ولی برای زن چیزی به جز قضا واجب نیست.^۴

روزه بودن زن فقط

۲۱۰- اگر مرد به دلیل عذری همچون مسافرت یا بیماری روزه نباشد و همسر روزه‌داریش را به آمیزش اکراه نماید و زن تا آخر هم به این عمل راضی نشود، وظیفه‌ی زن و مرد نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خوبی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اکراه کردن زن روزه‌دار به جماع جایز نیست ولی اگر او را مجبور نماید، کفاره‌ی زن بر او واجب نیست ولی روزه‌ی زن باطل می‌شود و قضای آن روز بر زن واجب است.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۶.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۳.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۴.

۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۴ و رساله، م ۱۴۱۷.

۵- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۱۰۰۵ و م ۱۰۱۳؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، م ۱۸؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۳ و ۱۳۲۶؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۵ و ۱۶۹۲.

امام و بهجت: اکراه کردن زن روزه‌دار به جماع جایز نیست ولی اگر او را مجبور نماید، بنا بر احتیاط واجب کفاره‌ی زن بر عهده‌ی مرد خواهد بود و روزه‌ی زن باطل می‌شود و قضای آن روز بر زن واجب است.^۱

۲۱۱- اگر مرد به دلیل عذری همچون مسافرت یا بیماری روزه نباشد و همسر روزه‌دارش را به آمیزش کردن اکراه نماید و زن در بین آمیزش راضی شود، وظیفه‌ی زن و مرد نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خویی، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: اکراه کردن زن روزه‌دار به جماع جایز نیست ولی اگر او را مجبور نماید، روزه‌ی زن باطل می‌شود و باید آن را قضا نماید ولی کفاره ندارد و بر مرد کفاره واجب نمی‌شود.^۲

امام: اکراه کردن زن روزه‌دار به جماع جایز نیست ولی اگر او را مجبور نماید، روزه‌ی زن باطل می‌شود و علاوه بر قضا، یک کفاره بر زن واجب می‌شود و بنا بر احتیاط واجب یک کفاره بر مرد واجب است.^۳

بهجت: اکراه کردن زن روزه‌دار به جماع، جایز نیست ولی اگر او را مجبور نماید، در این فرض، اگر زن در بین آمیزش قدرت ترک کار را داشته و ترک نکند، روزه‌اش باطل می‌شود و علاوه بر قضا، یک کفاره بر زن واجب می‌شود و بنا بر احتیاط واجب یک کفاره نیز بر مرد واجب است.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۷ و القول فیما یجب الامساک عنه، الامر الثالث: بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۲۴.

۲- خویی، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، م ۱۴ و ۱۸؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۹۲ و ۱۶۸۹؛ وحید: رساله، م ۱۶۸۸ و ۱۶۹۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۲۵ و ۱۳۲۶.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۶ و ۷.

۴- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۲۳ و ۱۱۲۴.

سیستانی: روزی زن باطل می شود و بر زن علاوه بر قضا، كفاره نیز واجب می شود.^۱

مکارم: روزی زن باطل می شود و تنها بر او قضا واجب می شود ولی كفاره ندارد.^۲

اکراه از ناحیه زن

روزه بودن زن و مرد

۲۱۲- اگر زن و شوهر هر دو روزه باشند و زن همسرش را اکراه به آمیزش نماید و مرد تا آخر هم راضی به این عمل نباشد، وظیفه‌ی زن و مرد نسبت به قضا و كفاره چیست؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزی زن و مرد هر دو باطل است و زن باید قضا و كفاره بجا آورد و كفاره‌ی مرد بر عهده‌ی زن نیست و مرد هم كفاره ندارد، فقط قضا دارد.^۳

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی كفارة الصوم، م ۱۴ و ۱۸.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی كفارة الصوم، م ۱۴ و ۱۸.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و ۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۰۵ و ۱۰۱۰ و كفارة الصوم، قبل از م ۱۰۰۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹، ۱۱۱۷ و ۱۱۲۳؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی كفارة الصوم، قبل از م ۱ و م ۱۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۳، ۱۳۱۸ و ۱۳۲۵؛ شبیری: رساله، م ۱۶۸۸، ۱۶۶۷ و ۱۶۹۷، مورد هفتم.

روزه بودن مرد فقط

۲۱۳- اگر زنی که به هر دلیلی روزه نیست، همسر روزه‌دارش را به آمیزش اکراه نماید و شوهر تا آخر هم به این عمل راضی نشود، وظیفه‌ی طرفین نسبت به قضا و کفاره چیست؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: روزه‌ی مرد باطل است و فقط قضا دارد و کفاره‌ی او بر عهده زن هم نیست.^۱

۲۱۴- اگر زنی که به هر دلیلی روزه نیست، همسر روزه‌دارش را به آمیزش اکراه نماید و شوهر در بین آمیزش راضی شود، وظیفه‌ی طرفین نسبت به قضا و کفاره چیست؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه‌ی مرد باطل است و علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌شود.^۲
مکارم: روزه‌ی مرد باطل است و فقط قضا دارد.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، با استفاده از م ۱ و ۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۰۰۵ و ۱۰۱۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۱۱۰۹ و ۱۱۲۳؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، با استفاده از م ۱۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۳۱۳ و ۱۳۲۵؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۶۸۸ و ۱۶۹۷، مورد هفتم.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، با استفاده از م ۱ و ۶؛ خویی، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، با استفاده از م ۱۴ و ۱۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۱۱۱۷ و ۱۱۲۳؛ تبریزی و شبیری: رساله، م با استفاده از م ۱۶۶۷، ۱۶۶۸ و ۱۶۸۹؛ وحید: رساله، با استفاده از م ۱۶۶۶، ۱۶۶۷ و ۱۶۸۸؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۳۱۸ و ۱۳۲۵.

۳- مکارم: رساله، با استفاده از م ۱۴۱۷ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی کفارة الصوم، با استفاده از م ۱۴ و ۱۶.

۲۱۵- اگر روزه‌دار با خنثی آمیزش نماید، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره

چیست؟

خویی، تبریزی، وحید و مکارم: اگر مرد از جلو با خنثی آمیزش کند، اگر از مرد منی خارج نشود روزه‌ی هیچ کدام باطل نمی‌شود و در صورت خروج منی فقط روزه‌ی مرد باطل می‌شود. ولی اگر از عقب با خنثی آمیزش نماید، بنابر احتیاط واجب روزه‌ی هر دو باطل می‌شود و علاوه بر قضا، کفاره نیز بر هر دو واجب است.^۱

امام، فاضل و نوری: اگر مرد از جلو با خنثی آمیزش کند، اگر از مرد منی خارج نشود روزه‌ی هیچ کدام باطل نمی‌شود و در صورت خروج منی فقط روزه‌ی مرد باطل می‌شود. اما مرد از عقب با خنثی آمیزش کند، روزه‌ی هر دو باطل می‌شود و علاوه بر قضا، کفاره بر هر یک واجب می‌گردد.^۲

سیستانی: اگر فرض شود خنثی شخصیت دو گانه‌ای دارد یعنی دارای آلت تناسلی زن و مرد باشد، اگر مرد از جلو با او آمیزش نماید، روزه‌ی هر دو باطل می‌شود و علاوه بر قضا، بر هر دو کفاره واجب می‌شود و اگر از عقب با خنثی آمیزش نماید، روزه‌ی مرد بنابر احتیاط واجب باطل می‌شود؛ اما اگر خنثی را طبیعت سومی بدانیم که نه مرد است و نه زن، در این صورت، اگر مردی با خنثی آمیزش کند و انزالی صورت نگیرد، روزه‌ی هیچ کدام باطل نمی‌شود و چنانچه قائل باشیم که خنثی از دو حالت خارج نیست یا زن است یا مرد، هر چند تشخیص جنسیت او ممکن نباشد، در این صورت اگر مردی با او از جلو آمیزش کند، بنابر احتیاط واجب روزه‌ی هر دو باطل است و علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب است.^۳

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الطهارة، با استفاده از م ۱۷۸ و کتاب الصوم، قبل از م ۱۰۰۷، کفارة الصوم؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه م ۱۱ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۲- امام، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه م ۱۱ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۳- سیستانی العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه م ۱۱ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

استمنا

استمنا با قصد خارج شدن منی

همراه با خارج شدن منی

۲۱۶- روزه‌داری که به قصد خارج شدن منی استمنا کرده و منی هم از وی خارج شده، آیا روزه او باطل می‌گردد و در صورت باطل شدن روزه، نسبت به قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد؟

خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم و نوری: روزه‌اش باطل است. اگر استمنا به حرام باشد، به احتیاط واجب کفاره‌ی جمع دارد و اگر استمنا به حلال باشد، یک کفاره کافی است.^۱

خامنه‌ای، سیستانی و شبیری: روزه‌اش باطل می‌شود. اگر استمنا به حرام باشد، احتیاط مستحب این است که کفاره‌ی جمع بدهد و در استمنا به حلال یک کفاره واجب است.^۲

امام و بهجت: روزه‌اش باطل است. بنابر احتیاط کفاره‌ی جمع بر او واجب است.^۳

صافی: روزه‌اش باطل است و کفاره‌ی جمع بر او واجب است.^۴

۱- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و قبل از م ۱۰۰۷، فصل فی کفارة الصوم و ۱۰۰۹؛ فاضل و مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الرابع و کفارة الصوم، م ۱، الاول.

۲- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۸۴ و ۷۸۸؛ سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الرابع و کفارة الصوم، م ۱، الاول؛ شبیری: رساله، م ۱۵۹۷، ۱۶۶۹ و ۱۶۷۴.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الامر الرابع و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و ۲؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۷ و ۱۱۱۸.

۴- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، فیما یجب الامساک عنه، الامر الرابع و م ۱۳۱۹.

بدون خارج شدن منی

۲۱۷- اگر روزه‌دار با قصد خارج شدن منی استمنا کند اما منی از وی خارج نشود، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چه است؟
 خوبی، تبریزی، وحید و مکارم: اگر می‌داند این کار موجب باطل شدن روزه می‌شود و در عین حال آن را انجام دهد، روزه‌اش باطل است هر چند منی بیرون نیاید و باید قضا نماید ولی کفاره ندارد؛ اما نباید تا اذان مغرب هیچ‌یک از مفطرات را انجام دهد و آلا کفاره هم واجب می‌شود.^۱
 بهجت، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش باطل است و باید قضای آن را بجا آورد ولی کفاره ندارد؛ اما نباید تا اذان مغرب هیچ‌یک از مفطرات را انجام دهد و آلا کفاره هم واجب می‌شود.^۲
 امام و فاضل: در صورتی که منی از او بیرون نیاید، روزه‌اش باطل نمی‌شود.^۳

خامنه‌ای: اگر شخص تصمیم بگیرد کاری را که موجب باطل شدن روزه است انجام دهد و هنوز آن را انجام نداده، در این صورت صحت روزه‌ی او محل اشکال است و احتیاط واجب آن است که روزه را تمام کرده و بعد آن را قضا نماید ولی کفاره ندارد؛ اما نباید تا اذان مغرب هیچ‌یک از مفطرات را انجام دهد و آلا کفاره هم واجب می‌شود.^۴

۱- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۰ و ۱۰۲۳؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه م ۱۷ و فصل فی النیة، م ۲۲ و فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثانی.

۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۰ و استفتائات، ج ۲، س ۲۸۱۸؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۷۳ و ۱۳۳۴؛ شبیری: رساله، م ۱۶۰۳ و ۱۶۹۷؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه م ۱۷ و فصل فی النیة، م ۲۲ و فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثانی.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فی النیة، م ۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲، الثانی؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه م ۱۷ و فصل فی النیة، م ۲۲ و فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثانی.

۴- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۵۸ و رساله آموزشی، درس ۶۴، ص ۲۶۱.

سیستانی: کسی که عمداً به قصد بیرون آمدن منی کاری انجام دهد و متوجه باشد که استمنا باطل کننده‌ی روزه است ولی منی خارج نشود، اگر دو مرتبه نیت روزه نکند، روزه‌ی او باطل است و اگر نیت روزه کند، بنابر احتیاط لازم روزه را تمام کند و قضا هم بنماید ولی کفاره ندارد؛ اما نباید تا اذان مغرب هیچ‌یک از مفطرات را انجام دهد و الا کفاره هم واجب می‌شود.^۱

استمنا بدون قصد خارج شدن منی

همراه با خارج شدن منی

۲۱۸- روزه‌داری که بدون قصد خارج شدن منی استمنا کرده، در صورتی که عادت به خروج منی نداشته اما منی از وی خارج شود، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چه است؟

خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: اگر روزه‌دار بدون قصد آمدن منی استمنا کند، چنانچه اطمینان دارد از او منی خارج نمی‌شود اگرچه اتفاقاً منی خارج شود، روزه‌ی او صحیح است ولی اگر اطمینان ندارد، در صورت خارج شدن منی روزه‌اش باطل می‌شود و باید آن را قضا کند ولی کفاره ندارد.^۲

امام، خامنه‌ای، بهجت و مکارم: اگر روزه‌دار عادت نداشته باشد که بعد از انجام این کار از او منی خارج شود اگرچه اتفاقاً منی بیرون آید، روزه‌ی او صحیح است.^۳

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه م ۱۷ و فصل فی النیة، م ۲۲ و فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثانی.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الثامن و موارد القضاء دون الکفارة، الامر السابع؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، م ۱۸ و فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الامر العاشر؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۰ و جامع الاحکام، ج ۱، با استفاده از س ۴۵۶ شبیری: رساله، م ۱۶۰۴.

۳- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الرابع؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، با استفاده از س ۷۸۶، بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۱۰۸۷؛ مکارم: رساله، با استفاده از م ۱۳۵۳.

بدون خارج شدن منی

۲۱۹- اگر روزه‌دار بدون قصد خارج شدن منی، کارهایی انجام دهد که غالباً موجب خروج منی می‌شود (مانند استمنا و ملاحظه) و منی هم از وی خارج نشود، حکم روزه‌ی وی چیست؟
همه مراجع: اشکالی به روزه نمی‌رساند.^۱

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الامر الرابع؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، با استفاده از الامر الثامن؛ بهجت: وسیلة النجاة، با استفاده از م ۱۰۸۷ و استفتائات، ج ۲، س ۲۸۲۰؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، با استفاده از الامر الرابع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، با استفاده از م ۱۲۸۰؛ شبیری: رساله، م ۱۶۰۴.

دروغ بستن بر خدای متعال و معصومین علیهم السلام

۲۲۰- اگر روزه‌دار بدون عذر، دروغی را به خدای متعال و پیامبر صلی الله علیه و آله نسبت دهد وظیفه‌ی وی چیست؟

امام، خویی، بهجت، تبریزی، وحید و نوری: روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا کرده و کفاره دهد و چون با کار حرام روزه را باطل کرده، بنا بر احتیاط واجب کفاره‌ی جمع بدهد.^۱

خامنه‌ای: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل شده و قضا و کفاره دارد و چون با کار حرام روزه‌اش را باطل کرده، بنا بر احتیاط مستحب کفاره‌ی جمع بدهد.^۲

فاضل: روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا کند و بنا بر احتیاط واجب کفاره دهد ولی کفاره‌ی جمع لازم نیست.^۳

سیستانی: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل شده و قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۴

مکارم: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل شده و قضا دارد و بنا بر احتیاط واجب باید کفاره دهد ولی کفاره‌ی جمع لازم نیست.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، السادس و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و ۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الرابع و م ۱۰۰۹؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۸، ۱۱۱۷ و ۱۱۱۸؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه، الخامس و فصل فی کفارة الصوم و م ۱، الاول.

۲- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۴ و درس ۶۲، ص ۲۵۴.

۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه، الخامس و فصل فی کفارة الصوم، م ۴ و قبل از م ۱.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه، الخامس و فصل فی کفارة الصوم، م ۴ و قبل از م ۱.

۵- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه، الخامس و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱ و رساله، م ۱۴۰۶.

صافی: روزه اش باطل می شود و باید قضا کند و کفاره دهد و چون با کار حرام روزه اش را باطل کرده، باید کفاره‌ی جمع بدهد.^۱
شبیری: روزه اش باطل می شود و باید قضا کند و کفاره دهد و بنابر احتیاط مستحب، کفاره‌ی جمع بدهد.^۲

۲۲۱- اگر روزه دار در روزه ماه رمضان با علم به دروغ بودن مطلبی آن را به خدای متعال و پیامبر ﷺ نسبت دهد و سپس معلوم شود که دروغ نبوده، آیا روزه وی باطل است و در صورت بطلان، وظیفه اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خویی، بهجت، تبریزی، وحید، صافی، شبیری و نوری: اگر نمی دانسته که نسبت دروغ به خدای متعال و پیغمبر ﷺ روزه را باطل نمی کند، روزه اش صحیح است اما اگر می دانسته که این کار روزه را باطل می کند، روزه اش باطل است و باید قضا کند اما کفاره ندارد.^۳

امام و فاضل: روزه اش باطل نمی شود مگر اینکه بداند نیت انجام مفطر به نیت قطع روزه (روزه نبودن در بقیه‌ی روز) برمی گردد و آن را (قطع روزه را) هم مستقلاً نیت کند که در این صورت اگر چه قبل از اذان ظهر به نیت روزه بر گردد، روزه اش باطل است و اگر هیچ یک از کارهایی که روزه را باطل می کند انجام نداده، فقط قضا واجب می شود، ولی اگر یکی از مفطرات را انجام داده، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود.^۴

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۵، ۱۳۱۸ و ۱۳۱۹.

۲- شبیری: رساله، م ۱۶۰۵، ۱۶۶۷ و ۱۶۷۴.

۳- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الرابع و م ۹۸۰ و م ۱۰۲۳؛ بهجت: استفتانات، ج ۲، س ۲۸۹۴ و وسیلة النجاة، م ۱۰۹۹ و ۱۰۸۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۶ و ۱۳۳۴.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۲؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۲۷ و فصل فی النیة، م ۲۲ و فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثانی.

سیستانی: اگر می دانسته که این کار روزه را باطل می کند، بنا بر احتیاط واجب باید روزه ی آن روز را تمام کند و بعداً قضا نماید اگر مفطر دیگری که کفاره نیاز دارد انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود.^۱

مکارم: اگر می دانسته این کار روزه را باطل می کند، بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل است و باید آن را تمام کند و بعداً قضا نماید؛ اگر چه قبل از اذان ظهر به نیت روزه برگردد و اگر تا غروب یکی از مفطرات را انجام داده باشد، علاوه بر قضا، کفاره هم واجب می شود.^۲

۲۲۲- اگر روزه دار از روی سهل انگاری (مانند اینکه روایتی را از شخصی بشنود و با وجود شک به گفته وی بدون مراجعه و جستجو درباره آن روایت، آن را به دیگران هم بگوید و سپس معلوم شود که دروغ بوده) دروغی را به خدای متعال و پیامبر ﷺ نسبت دهد وظیفه ی وی چیست؟

امام و فاضل: اگر به صورت نقل و حکایت نسبت دهد، اشکال ندارد ولی اگر احتمال دروغ بودن بدهد یا گمان غیر معتبر به دروغ بودن داشته باشد جایز نیست به صورت قطعی خبر بدهد، ولی روزه را باطل نمی کند.^۳

بهجت: اگر شک دارد که خبر کذب است یا نه و نسبت دهد، روزه اش باطل نمی شود.^۴

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه، م ۲۷ و فصل فی النیة، م ۲۲ و فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثانی.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه، م ۲۷ و فصل فی النیة، م ۲۲ و فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثانی.

۳- امام و فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه، م ۲۴

۴- بهجت: رساله، م ۱۲۹۶

۲۲۳- اگر روزه‌دار دروغی را به خدای متعال یا پیامبر ﷺ و ائمه معصومین (علیهم‌السلام) نسبت دهد و سپس بلافاصله از آن دروغ برگردد یا توبه نماید، آیا روزه وی باطل است و در صورت بطلان، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟

امام، خویی، تبریزی، وحید و نوری: اگر روزه‌دار به گفتن یا نوشتن یا به اشاره و مانند اینها به خدای متعال و پیغمبر ﷺ و جانشینان آن حضرت عمداً نسبت دروغ بدهد اگرچه فوراً بگوید دروغ گفتم یا توبه کند، روزه‌ی او باطل است و باید قضا کرده و کفاره دهد و چون با کار حرام روزه‌اش را باطل کرده، بنا بر احتیاط واجب کفاره‌ی جمع بدهد.^۱

خامنه‌ای: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل شده و قضا و کفاره دارد و چون با کار حرام روزه را باطل کرده، بنا بر احتیاط مستحب کفاره‌ی جمع بدهد.^۲

فاضل: روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و بنا بر احتیاط واجب کفاره دهد.^۳

سیستانی: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل شده و قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۴

۱- امام: تحریر الوسیله، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و ۲ و رساله، م ۱۵۹۶؛ خویی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما ینبغی الامساک عنه، الخامس م ۲۳ و فصل فی کفارة الصوم، م ۴ و قبل از م ۱؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، الفصل الثالث، کفارة الصوم و م ۱۰۰۹ و رساله، م ۱۶۰۵؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، الفصل الثالث، کفارة الصوم و م ۱۰۰۹ و رساله، م ۱۶۰۴؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما ینبغی الامساک عنه، الخامس م ۲۳ و فصل فی کفارة الصوم، م ۴ و قبل از م ۱.

۲- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۰، ص ۲۴۴ و درس ۶۲، ص ۲۵۴.

۳- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما ینبغی الامساک عنه، الخامس م ۲۳ و فصل فی کفارة الصوم، م ۴.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما ینبغی الامساک عنه، الخامس م ۲۳ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱ و رساله، م ۱۵۷۷.

مکارم: بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل شده و قضا دارد و بنا بر احتیاط واجب باید کفاره دهد ولی کفاره ی جمع لازم نیست.^۱

صافی: روزه اش باطل است و باید قضا کند و کفاره دهد و چون با کار حرام روزه اش را باطل کرده، باید کفاره ی جمع بدهد.^۲

شبیری: روزه اش باطل است و باید قضا کند و کفاره دهد و بنا بر احتیاط مستحب کفاره ی جمع بدهد.^۳

۱- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الخامس و م ۲۳ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱

۲- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۸ و ۱۳۱۹ و رساله، م ۱۶۰۵.

۳- شبیری: رساله، م ۱۶۰۵، ۱۶۶۷ و ۱۶۷۴.

رساندن غبار و مانند آن به حلق

۲۲۴- اگر روزه‌دار عمداً غبار غلیظ و مانند آن را به حلق خود برساند وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟

امام، بهجت، فاضل و نوری: اگر غبار غلیظی که به حلق رسانده، غبار چیزی باشد که خوردنش حلال است مثل آرد، در این صورت روزه‌اش باطل شده و باید بعداً قضا نماید و کفاره بدهد و اگر غبار چیزی باشد که خوردنش حرام است مثل خاک، در این صورت هم روزه‌اش باطل شده و باید بعداً قضا کند و بنابر احتیاط واجب باید کفاره‌ی جمع بدهد.^۱

خویی، تبریزی و وحید: اگر غبار غلیظ یا غیر غلیظ که به حلق رسانده، غبار چیزی باشد که حلال است مثل آرد، در این صورت، روزه‌اش بنابر احتیاط واجب باطل می‌شود و بنابر احتیاط واجب باید قضا کند و کفاره بدهد و اگر غبار چیزی باشد که خوردنش حرام است مثل خاک، در این صورت هم بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و بنابر احتیاط واجب باید قضا نماید و کفاره‌ی جمع بدهد.^۲

خامنه‌ای: فرو بردن غبار غلیظ هنگام روزه بنابر احتیاط واجب موجب باطل شدن آن است و با فرض اینکه عمداً یا از روی کوتاهی و سهل‌انگاری غبار را فرو برد، بنابر احتیاط واجب باید علاوه بر قضا، کفاره هم بدهد و اگر

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الثامن و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۴، ۱۱۱۷ و ۱۱۱۸؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه السادس و فصل فی کفارة الصوم و م ۱، الاول.
۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السادس و کفارة الصوم و م ۱۰۰۹.

غبار چیزی باشد که خوردنش حرام بوده، بنابر احتیاط مستحب باید کفاره‌ی جمع بدهد.^۱

سیستانی: رساندن غبار غلیظ به حلق اگر به شکلی باشد که به صورت اجزاء خاک جمع شده و داخل در حلق گردد طوری که عرفاً به آن خوردن بگویند، روزه را باطل می‌کند و باید بعداً قضا کند و کفاره هم بدهد و اگر غبار چیزی باشد که خوردنش حرام باشد، بنابر احتیاط مستحب کفاره‌ی جمع بدهد؛ اما اگر غبار غلیظ به اندازه‌ای نباشد که به صورت اجزاء خاک درآورده باشد و به فرو بردن آن خوردن گفته نشود، در این صورت بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و بنابر احتیاط واجب باید بعداً قضا نماید ولی کفاره ندارد.^۲

مکارم: رساندن غبار غلیظ هرگاه در حلق به صورت اجزاء خاک جمع شده فرو برد روزه را باطل می‌کند و باید بعداً قضا نموده و کفاره دهد و اگر غبار چیزی باشد که خوردنش حرام بوده، علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب باید کفاره‌ی جمع دهد.^۳

صافی: اگر غبار غلیظی که به حلق رسانده، غبار چیزی باشد که خوردنش حلال است مثل آرد، در این صورت روزه‌اش باطل شده و باید بعداً قضا نماید و کفاره بدهد و اگر غبار چیزی باشد که خوردنش حرام است مثل خاک، در این صورت هم روزه‌اش باطل شده و باید بعداً قضا کند و کفاره‌ی جمع بدهد و در غبار غیر غلیظ احکام ذکر شده بنابر احتیاط واجب است.^۴

شبیری: رساندن غبار غلیظ به حلق روزه را باطل نمی‌کند هرچند بنابر

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۰۰ و ۸۲۲ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۴.
 ۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه السادس و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱ و م ۱، الاول.
 ۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه السادس و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱ و م ۱، الاول.
 ۴- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۱، ۱۳۱۸ و ۱۳۱۹.

احتياط مستحب بايد از آن اجتناب كرد. ولي اگر غبار را فرو برد و غبار به حدی غلیظ باشد که به فرو بردن آن عرفاً خوردن گفته شود، بنا بر احتياط واجب روزه را باطل می کند و بنا بر احتياط واجب بايد بعداً قضا نموده و كفاره دهد و اگر غبار چیزی باشد که فرو بردن آن حرام است، بنا بر احتياط واجب بايد كفاره‌ی جمع بدهد.^۱

۲۲۵- اگر روزه‌دار از روی کوتاهی و سهل انگاری غبار به حلقش برسد، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و كفاره چیست؟
 امام، بهجت، فاضل و نوری: اگر غبار غلیظ به حلق برسد، روزه را باطل می کند و بايد بعداً قضا نماید و كفاره بدهد.^۲
 خوبی، تبریزی و وحید: اگر غبار غلیظ یا غیر غلیظی به حلق برسد، بنا بر احتياط واجب روزه را باطل می کند و بايد آن را قضا کند و بنا بر احتياط واجب بايد كفاره نیز بدهد.^۳

خامنه‌ای: فرو بردن غبار غلیظ هنگام روزه بنا بر احتياط واجب موجب باطل شدن آن است و با فرض اینکه از روی کوتاهی و سهل انگاری به حلقش برسد، بنا بر احتياط واجب بايد روزه را قضا کند و كفاره نیز بدهد.^۴
سیستانی: رسیدن غبار غلیظ به حلق اگر به شکلی باشد که به صورت اجزاء خاک جمع شده و داخل در حلق گردد طوری که عرفاً به آن خوردن بگویند، روزه را باطل می کند و بايد بعداً قضا کند و كفاره نیز بدهد. اما اگر غبار غلیظ به اندازه‌ای نباشد که به صورت اجزاء خاک درآمده باشد و به فرو

۱- شبیری: رساله، م ۱۶۱۲، ۱۶۶۷ و ۱۶۷۴.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الثامن و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۴، ۱۱۱۷ و ۱۱۱۸؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه، السادس و فصل فی كفارة الصوم و م ۱، الاول.

۳- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، السادس و م ۱۰۰۹.

۴- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۰۰ و ۸۲۳ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۴.

بردن آن خوردن گفته نشود، در این صورت بنا بر احتیاط واجب روزه اش باطل می شود و بنا بر احتیاط واجب باید بعداً قضا نماید ولی کفاره لازم نیست.^۱

مکارم: رسیدن غبار غلیظ هر گاه در حلق به صورت اجزاء خاک جمع شده فرو برد، روزه را باطل می کند و باید بعداً قضا کند و کفاره نیز بدهد.^۲
صافی: اگر غبار غلیظ به حلق برسد، روز باطل می کند و باید بعداً قضا نماید و کفاره نیز بدهد و در غبار غیر غلیظ احکام ذکر شده بنا بر احتیاط واجب است.^۳

شبیبری: رسیدن غبار غلیظ به حلق روزه را باطل نمی کند هر چند بنا بر احتیاط مستحب باید از آن اجتناب کرد. ولی اگر غبار را فرو برد و به حدی باشد که به فرو بردن آن عرفاً خوردن گفته شود، بنا بر احتیاط واجب روزه را باطل می کند و بنا بر احتیاط واجب باید بعداً قضا کند کفاره نیز بدهد.^۴

۲۲۶- اگر روزه دار از روی اضطرار مجبور به استفاده از اسپری باشد، آیا روزه اش باطل می شود و وظیفه اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟
خامنه ای، خوبی و تبریزی: روزه اش صحیح است.^۵
امام و فاضل: استعمال داروی مذکور که خوردن و آشامیدن به آن نمی گویند موجب باطل شدن روزه نمی شود.^۶

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه، السادس و فصل فی کفارة الصوم و م ۱، الاول.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه، السادس و فصل فی کفارة الصوم و م ۱، الاول.

۳- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۱، ۱۳۱۸ و ۱۳۱۹.

۴- شبیری: رساله، م ۱۶۱۲، ۱۶۶۷ و ۱۶۷۴.

۵- خامنه ای: سایت، احکام روزه، احکام پزشکی، س ۱۸۶ و ۱۸۷؛ خوبی: المسائل الشرعية، کتاب الصوم، مسائل متفرقه فی احکام الصوم، س ۳۰؛ تبریزی: استفتائات جدید، ج ۱، س ۶۵۵.

۶- امام: استفتائات، ج ۱، روزه، س ۶؛ فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۵۵۰.

بهجت و مکارم: اگر به صورت گاز رقیق است، باطل کننده نیست و در غیر این صورت، باطل کننده است.^۱

سیستانی: چنانچه رطوبتی وارد مجرای غذا نشود و فقط وارد ریه شود، مانعی ندارد.^۲

صافی: اگر ناچار بود از آن استفاده کند، می تواند به اندازه ای که ضرورت دارد استفاده نماید و روزه بگیرد و اگر نمی تواند بدون استفاده از آن دارو قضا کند، باید هر روز یک مد غذا فدیة دهد.^۳

شبییری: اگر به صورت مایع به حلق نرسد، اشکال ندارد و آلا روزه باطل می شود.^۴

نوری: با اکتفا به مقدار ضرورت روزه اش صحیح است.^۵

۱- بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۲۸۸۰؛ مکارم: استفتائات جدید، ج ۱، س ۲۸۵
۲- سیستانی: سایت، استفتائات، مبطلات روزه، س ۲۲.
۳- صافی: هدایة السائل، ج ۱، س ۶۱۸.
۴- شبییری: احکام و استفتائات روزه، س ۲۷.
۵- نوری: استفتائات، ج ۱، س ۲۱۲.

فرو بردن تمام سر در آب

۲۲۷- اگر روزه‌دار از روی عمد سرش را در آب فرو برد آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ در صورت بطلان نسبت به قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد؟

امام، خامنه‌ای، فاضل، مکارم و نوری: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و بنابر احتیاط واجب باید قضا کرده و کفاره دهد.^۱

خویی، بهجت، تبریزی، وحید و نوری: روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا کرده و کفاره دهد.^۲

سیستانی: روزه‌اش باطل نمی‌شود اما کراهت شدید دارد.^۳

شبیری: کار حرامی مرتکب شده ولی روزه‌اش باطل نمی‌شود اگرچه احتیاط مستحب در روزه واجب آن است که دوباره بجا آورد.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و ما یجب الامساک عنه، السابع؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۴۱ و رساله آموزشی، درس ۶۱، ص ۲۴۸ و درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ فاضل و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، السابع و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۸ و ۱۳۱۸.

۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الخامس و تتمیم، قبل از م ۱۰۰۵ و الفصل الثالث، کفارة الصوم؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۱ و ۱۱۱۷؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، السابع و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، السابع.

۴- شبیری: رساله، م ۱۶۱۷.

۲۲۸- اگر روزه‌دار سهل‌انگاری کند و تمام سرش در آب فرو رود، وظیفه‌ی وی چیست؟

فاضل و صافی: اگر عادتاً با افتادن در آب سرش زیر آب می‌رود، چنانچه با توجه به این مطلب خود را در آب بیندازد و سرش زیر آب برود، روزه‌اش بنابر احتیاط واجب باطل می‌شود و باید قضا کند.^۱

سیستانی و شبیری: روزه باطل نمی‌شود.^۲

امام: اگر با افتادن در آب به حسب عادت سر در آب فرو می‌رود و روزه‌دار با توجه به این مطلب خود را در آب بیندازد و سرش در آب فرو رود، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا نموده و کفاره دهد.^۳

نوری: اگر عادتاً با افتادن در آب سرش زیر آب می‌رود، چنانچه با توجه به این مطلب خود را در آب بیندازد و سرش زیر آب رود، روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا نماید.^۴

۱- فاضل: رساله، م ۱۶۶۳؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۹.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، السابع؛ شبیری: رساله، م ۱۶۱۷.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۴.

۴- نوری: رساله، م ۱۶۱۱.

باقی بودن بر جنابت تا اذان صبح

بدون عذر

۲۲۹- اگر روزه‌دار بداند وقت کافی برای غسل و تیمم ندارد در عین حال خود را جنب نماید، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چه است؟
 امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی و نوری: روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و کفاره هم پردازد.^۱
 مکارم: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و کفاره هم پردازد.^۲
 شبیری: روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و کفاره هم پردازد. بله اگر خیال می‌کرده خود را جنب کردن حرام نیست یا از این حکم غفلت داشت، قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۳

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس، م ۴ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۰ و م ۱۱۱۷؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الامر الثامن و فصل فی کفاره الصوم، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۴ و ۱۳۱۸.

۲- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الامر الثامن.

۳- شبیری: رساله، م ۱۶۳۲ و م ۱۶۶۷.

از روی عذر

خوابیدن تا اذان صبح (باقی ماندن در خواب)

با یقین به بیدار نشدن

۲۳۰- اگر روزه‌دار می‌داند که اگر بخوابد تا اذان صبح بیدار نمی‌شود در عین حال بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه وی چیست؟ همه مراجع: روزه‌اش باطل و قضا و کفاره دارد.^۱

با احتمال به بیدار شدن

قصد غسل نداشتن

۲۳۱- شخص جنبی که احتمال می‌دهد اگر بخوابد پیش از اذان صبح بیدار می‌شود، چنانچه تصمیم داشته باشد بعد از بیدار شدن غسل نکند، در صورتی که بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟ امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره دارد.^۲ مکارم: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره دارد.^۳

۱- امام، خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل ما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۵؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۰؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷؛ تبریزی و شبیری: رساله، م ۱۶۳۴؛ وحید: رساله، م ۱۶۳۳؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۳.

۲- امام: تحرير الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۳؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الامر الثامن و م ۵۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۴؛ شبیری: رساله، م ۱۶۳۸.

۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، الامر الثامن و م ۵۶.

قصد غسل داشتن

خواب اول

۲۳۲- منظور از خواب اول، دوم و سوم چیست؟

مسئله دو صورت دارد:

الف) شخصی که در بیداری جنب شده است:

همه مراجع:

- ✓ خواب اول: شخص بعد از جنب شدن برای بار اول بخوابد.
 - ✓ خواب دوم: شخص جنب از خواب اول (قبل از اذان صبح) بیدار شود و برای بار دوم بخوابد.
 - ✓ خواب سوم: شخص جنب از خواب دوم (قبل از اذان صبح) بیدار شود و برای بار سوم بخوابد.
- ب) کسی که در خواب جنب شده (محتلم) است:
- امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، مکارم، وحید و نوری:
 - ✓ خواب اول: اگر بعد از بیدار شدن از خوابی که در آن جنب (محتلم) شده، دوباره بخوابد، خواب اول محسوب می‌شود؛ بنابراین خوابی که شخص در آن جنب شده، خواب اول حساب نمی‌شود.
 - ✓ خواب دوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب اول، دوباره بخوابد، خواب دوم حساب می‌شود.
 - ✓ خواب سوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب دوم، باز هم بخوابد، خواب سوم حساب می‌شود.^۱

۱- امام، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، المفطرات، م ۵۶؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۳ و ۹۹۶؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷ و رساله، م ۱۳۱۴.

سیستانی و شبیری:

- ✓ خواب اول: خوابی که شخص در آن جنب شده، خواب اول گفته می‌شود.
- ✓ خواب دوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب اول، دوباره بخوابد، خواب دوم گفته می‌شود.
- ✓ خواب سوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب دوم، باز هم بخوابد، خواب سوم حساب می‌شود.^۱

صافی:

- ✓ خواب اول: اگر شخص در خواب جنب شود، بنابر احتیاط واجب خوابی که در آن جنب شده، خواب اول گفته می‌شود.
- ✓ خواب دوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب اول، دوباره بخوابد، بنابر احتیاط واجب خواب دوم گفته می‌شود.
- ✓ خواب سوم: اگر شخص بعد از بیدار شدن از خواب دوم، باز هم بخوابد، بنابر احتیاط واجب خواب سوم حساب می‌شود.^۲

۲۳۳- اگر روزه‌دار در بین شب بیدار شود و خود را جنب یابد و دوباره

بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه‌ی وی چیست؟

خوبی، تبریزی و وحید: روزه‌اش صحیح است؛ ولی در صورتی که عادت بر بیدار شدن نداشته روزه‌اش باطل می‌شود و باید آن را قضا کند و احتیاط مستحب این است که کفاره نیز بدهد.^۳

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، المفطرات، م ۵۶؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۶۴۰.
 ۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۴ و رساله، م ۱۶۴۰.
 ۳- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۳.

فاضل، مکارم و نوری: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد و بخوابد ولی تا اذان صبح بیدار نشود، روزه اش صحیح است. اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته و بخوابد و قبل از اذان صبح بیدار نشود، روزه اش باطل می شود و علاوه بر قضا بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۱

امام و خامنه‌ای: اگر بداند یا احتمال بدهد بیدار می شود روزه اش صحیح است، هر چند احتیاط مستحب است که قضا کند.^۲

بهجت: اگر یقین یا اطمینان به بیدار شدن داشته باشد و بخوابد و تا قبل از اذان صبح بیدار نشود، روزه اش صحیح است.^۳

سیستانی: اگر عادت به بیدار شدن داشته و یا اطمینان به بیدار شدن داشته باشد، مثلاً ساعت کوک کرده و بخوابد و قبل از اذان صبح بیدار نشود، روزه اش صحیح است و آلاً باید بنابر احتیاط واجب قضای آن روز را گرفته و کفاره نیز بدهد.^۴

صافی: در صورتی که احتمال بیدار شدن می داده و عادت بر بیدار شدن داشته و یا اطمینان بیدار شدن دارد، بخوابد و قبل از اذان صبح بیدار نشود، روزه اش صحیح است. اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته و بخوابد و قبل از اذان صبح بیدار نشود، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و علاوه بر قضا، بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.^۵

شبیری: باید در آن روز از کارهایی که بر روزه دار حرام است خودداری کند و بعد روزه‌ی آن روز را قضا کند.^۶

۱- فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۶.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۱؛ خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، س ۱۰۳.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۶.

۵- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۳ و ۱۲۹۴.

۶- شبیری: رساله، م ۱۶۴۰.

خواب دوم

۲۳۴ - اگر روزه‌دار در بین شب بیدار شود و خود را جنب یابد و دوباره بخوابد و سپس بیدار شود و برای بار دوم بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه‌ی وی چیست؟

خوبی، تبریزی، وحید و شبیری: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد، روزه را قضا کند و در صورتی که عادت به بیدار شدن نداشته باشد، علاوه بر قضا مستحب است کفاره نیز بدهد.^۱

امام و خامنه‌ای: اگر بداند یا احتمال دهد که بیدار می‌شود ولی تا اذان صبح بیدار نشود باید بقیه روزه را از انجام چیزهایی که روزه را باطل می‌کند اجتناب نماید و روزه‌اش را قضا کند.^۲

فاضل و نوری: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد و بخوابد ولی بیدار نشود، باید روزه‌اش را قضا کند. اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته باشد و بخوابد و بیدار نشود، علاوه بر قضا بنا بر احتیاط واجب باید کفاره نیز بدهد.^۳

بهجت: اگر یقین یا اطمینان به بیدار شدن دارد و بخوابد و بیدار نشود، باید آن روز را قضا کند و بنا بر احتیاط واجب کفاره دهد.^۴

سیستانی: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد و یا اطمینان به بیدار شدن داشته باشد مثلاً ساعت کوک کند و بخوابد ولی بیدار نشود، بنا بر احتیاط واجب باید روزه‌اش را قضا کند. اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته باشد و یا اطمینان به بیدار شدن نداشته باشد، بنا بر احتیاط واجب علاوه بر قضا واجب کفاره هم بدهد.^۵

۱- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۳؛ شبیری: رساله، م ۱۶۳۹.
۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۱؛ خامنه‌ای: سایت، احکام روزه، س ۱۰۳.

۳- فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۶.

۴- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷.

۵- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و م ۵۶.

مکارم: اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد و بخوابد ولی بیدار نشود، بنا بر احتیاط واجب باید روزه اش را قضا کند. اما اگر عادت به بیدار شدن نداشته باشد، بنا بر احتیاط واجب باید هم قضا کند و هم کفاره بدهد.^۱

صافی: اگر عادت به بیداری یا اطمینان به آن دارد، در صورتی که بخوابد و بیدار نشود باید بقیه روزه را از انجام چیزهایی که روزه را باطل می کند اجتناب نماید و روزه اش را قضا کند ولی کفاره ندارد. اگر عادت به بیدار شدن نداشته و بخوابد و صبح بیدار نشود، روزه اش باطل است و علاوه بر قضا، بنا بر احتیاط واجب کفاره هم بدهد.^۲

خواب سوم به بعد

۲۳۵- اگر روزه دار در بین شب بیدار شود و خود را جنب یابد و دوباره بخوابد و سپس بیدار شود و برای بار دوم بخوابد و سپس بیدار شود و برای بار سوم بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه وی چیست؟

امام، خامنه ای، خویی، تبریزی، سیستانی، وحید، شبیری و نوری: اگر بدانند یا احتمال دهد که بیدار می شود ولی بیدار نشود باید روزه اش را قضا کند و بنا بر احتیاط مستحب کفاره نیز بدهد.^۳

بہجت: باید آن روز را قضا کند و کفاره هم بدهد.^۴

فاضل: باید روزه اش را قضا کند و بنا بر احتیاط واجب کفاره بدهد.^۵

۱- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، المفطرات، الامر الثامن و م ۵۶.

۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۳ و ۱۲۹۴.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۱؛ خامنه ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۸؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۳؛ سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۶؛ شبیری: رساله، م ۱۶۳۹.

۴- بہجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۷.

۵- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۶؛

مکارم: اگر اگر عادت به بیدار شدن داشته باشد و بخوابد ولی بیدار نشود، بنابر احتیاط واجب باید روزه‌اش را قضا کند ولی کفاره احتیاط مستحب است.^۱

صافی: اگر عادت به بیدار شدن یا اطمینان به آن دارد و احتمال بیداری می‌دهد، دوباره بخوابد و تا طلوع فجر بیدار نشود روزه‌ی قضا دارد و بنابر احتیاط مستحب کفاره هم بدهد. اما اگر عادت به بیدار شدن ندارد یا اطمینان به آن ندارد، باید روزه‌اش را قضا کند و بنابر احتیاط واجب کفاره هم بدهد.^۲

فراموشی

۲۳۶ - اگر شخص در شب ماه رمضان جنب شود و تا اذان صبح غسل و تیمم را فراموش نماید، حکم روزه وی چیست؟
 امام، خامنه‌ای، خوبی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: روزه‌اش باطل است.^۳
 شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۴

۱- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و م ۵۶.

۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۹۳ و ۱۲۹۴.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس: خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس، ۶۱، ص ۲۴۹؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۸؛ بهجت: رساله، م ۱۳۰۶؛ فاضل و سسیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، م ۵۰؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۳.

۴- شبیری: رساله، م ۱۶۳۱.

جهل

۲۳۷- اگر روزه‌دار در شب ماه رمضان نداند که جنب است و بعد از اذان صبح متوجه آن شود، حکم روزه وی چیست؟
همه مراجع: روزه اش صحیح است ولی باید برای روزه‌ی فردا غسل کند.^۱

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الخامس؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۷۷ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۴۹؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، الفصل الثانی المفطرات، الامر السابع و م ۹۸۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۸۹؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۲؛ شبیری: رساله، م ۱۶۲۸.

باقی بودن بر حیض و نفاس تا اذان صبح

در روزه‌ی ماه رمضان

۲۳۸- اگر زن حائض یا نفساء در روزه رمضان از روی عمد تا اذان صبح غسل یا تیمم ننماید، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی، شبیری و نوری: روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره هم دارد. البته در آن روز باید از کارهایی که روزه را باطل می‌کنند خودداری نماید.^۱
 سیستانی: روزه‌اش باطل است، البته در آن روز باید از کارهایی که روزه را باطل می‌کنند خودداری نماید و قضای آن را به نیت مافی‌الذمه (آنچه بر عهده دارد) انجام دهد و کفاره هم ندارد.^۲
 مکارم: بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره هم دارد. البته در آن روز باید از کارهایی که روزه را باطل می‌کنند خودداری نماید.^۳

۱- امام، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یجب الامساک عنه، الثامن و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۰ و درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱ و کفارة الصوم، قبل از م ۱۰۰۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲ و ۱۱۱۷؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، با استفاده از م ۱۶۵۱ و ۱۶۶۷.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یجب الامساک عنه، الثامن و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۳- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یجب الامساک عنه الثامن و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۲۳۹- اگر زن حائض یا نفساء در روزه رمضان به گمان اینکه زمان کافی برای غسل دارد و آن را تا اذان صبح به تأخیر بیندازد، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟

فاضل، سیستانی و نوری: اگر بدون تحقیق غسل را به تأخیر اندازد، روزه‌اش باطل می‌شود و قضای آن واجب است. ولی اگر تحقیق کرد و گمان به زمان کافی برای غسل پیدا کند، روزه‌اش صحیح است.^۱

امام و مکارم: اگر قدرت بر تحقیق کردن داشت و تحقیق نکرد، روزه‌اش باطل است؛ اما اگر عاجز از تحقیق بود، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و قضا دارد. ولی در صورتی که تحقیق نماید و گمان به زمان کافی برای غسل داشته باشد، روزه‌اش صحیح است.^۲

خویی: اگر بدون تحقیق غسل را به تأخیر اندازد و حجت شرعی (مانند شهادت دو عادل) بر داخل شدن وقت اذان صبح نداشته باشد، روزه‌اش باطل می‌شود و باید آن را قضا کند؛ اما اگر تحقیق کند و معتقد باشد که هنوز وقت باقی است، روزه‌اش صحیح است.^۳

تبریزی: اگر بدون تحقیق غسل را به تأخیر اندازد و حجت شرعی (مانند شهادت دو عادل) بر داخل شدن وقت اذان صبح نداشته باشد، روزه‌اش باطل می‌شود و فقط قضا بر او واجب می‌شود؛ اما اگر تحقیق کند به این صورت که به افق نگاه کند و آن را بررسی کند، در این صورت روزه‌اش صحیح است و فرقی نمی‌کند که معتقد باشد هنوز زمان بر انجام غسل دارد یا شک داشته باشد، در هر دو صورت روزه‌اش صحیح است؛ اما اگر از طریق دیگر تحقیق کند، روزه‌اش باطل است.^۴

۱- فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الامر الرابع.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترب علی الافطار، م ۱۲، الامر الرابع؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الامر الرابع.

۳- خویی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۳، الامر الرابع.

۴- تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۳، الامر الرابع.

وحید: اگر بدون تحقیق غسل را به تأخیر اندازد و حجت شرعی (مانند شهادت دو عادل) بر داخل شدن وقت اذان صبح نداشته باشد، روزه اش باطل می شود و فقط قضا بر او واجب می شود؛ اما اگر خودش تحقیق کند بدون اینکه بر شخص دیگری اعتماد کند و معتقد باشد که هنوز وقت باقی است، روزه اش صحیح است.^۱

صافی: اگر بدون تحقیق و بررسی غسل را به تأخیر اندازد، روزه اش باطل است. ولی اگر تحقیق کند و گمان به وجود زمان کافی برای غسل داشته باشد، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و قضا دارد.^۲

۲۴۰- اگر زن حائض یا نفساء در ماه رمضان به واسطه عذرهایی مانند اکراه و اجبار نتواند غسل و تیمم نماید، حکم روزه وی چیست؟

امام، خامنه ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، صافی و نوری: اگر از روی اکراه غسل ننماید (به گونه ای مجبور نباشد که به کلی از او سلب اختیار شده باشد)، روزه اش باطل است و بعد رمضان هم قضا نماید ولی کفاره ندارد؛ و اگر مجبور باشد به طوری که اراده ای او در غسل یا تیمم به صورت کلی سلب شود، روزه اش صحیح است.^۳

سیستانی: اگر از روی اکراه غسل ننماید، روزه اش بنابر احتیاط واجب باطل است و (در عین حال) باید روزه ای آن روز را تمام کند و قضای آن را نیز بگیرد؛ و اگر مجبور بوده، روزه ای او صحیح است.^۴

۱- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۳، الامر الرابع.

۲- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۶.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۶ و ۱۸؛ خامنه ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۰ و ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۹۹۱، تنمیم و م ۱۰۰۵؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲ و ۱۱۰۹؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶ و ۱۳۱۳.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات.

مکارم: در صورت اکراه، به احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و قضا دارد ولی کفاره ندارد؛ و در صورت اجبار روزه‌اش صحیح است.^۱
شبیری: اگر از روی اکراه غسل یا تیمم نکند، روزه‌اش باطل است و باید قضا کند ولی کفاره ندارد. ولی در صورتی که او را مجبور به ترک غسل و تیمم کند، روزه‌اش صحیح است مگر اینکه عمداً خود را در چنین شرایطی قرار داده باشد.^۲

۲۴۱- اگر زن حائض یا نفساء در روزه رمضان از روی فراموشی تا اذان صبح غسل یا تیمم ننماید، حکم روزه وی چیست؟
امام، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی و نوری: روزه‌اش صحیح است اگرچه احتیاط مستحب این است که قضای آن را بجا آورد.^۳
مکارم: بنابر احتیاط واجب باید روزه‌ی آن روز را تمام کند و بعداً آن را قضا نماید.^۴

شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۵

۱- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر الثامن و فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات.
 ۲- شبیری: رساله، م ۱۶۴۶ و ۱۶۶۴.
 ۳- امام، فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یجب الامساک عنه م ۵۰؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۸۸؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۳.
 ۴- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یجب الامساک عنه م ۵۰؛
 ۵- شبیری: رساله، م ۱۶۵۰.

۲۴۲- اگر زنی در ماه رمضان نداند که باقی ماندن بر حیض یا نفاس روزه را باطل می‌کند و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، آیا روزه وی صحیح است و در صورت باطل شدن وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟
خامنه‌ای، خوبی و تبریزی: در جاهل قاصر و مقصر، روزه باطل می‌شود و قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۱

امام: اگر روزه‌دار جاهل مقصر باشد، روزه‌اش باطل است و بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد، ولی اگر جاهل قاصر باشد، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله را هم نداشته باشد، کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۲
بهجت: اگر روزه‌دار جاهل قاصر و مقصر باشد، روزه‌اش باطل است و قضا و کفاره دارد، مگر جاهل قاصری که توجه به سؤال کردن از مسئله هم نداشته باشد که در این صورت کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۳

فاضل: در جاهل قاصر و مقصر روزه باطل است و بنابر احتیاط واجب در جاهل مقصر کفاره هم واجب می‌گردد، ولی در جاهل قاصر کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۴
سیستانی: روزه جاهل قاصری که شک در باطل شدن روزه به وسیله‌ی باقی بودن بر حیض و نفاس را داشته باشد باطل است و همچنین روزه‌ی

۱- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷؛ خوبی، تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.
۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱.
۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.
۴- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات، قبل از م ۱ و فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، الامر الثامن و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

جاهل مقصر باطل می‌شود، مگر جاهل قاصری که اصلاً فکر ن می‌کرد که غسل نکردن موجب باطل شدن روزه‌اش می‌گردد یا جاهلی که بر باطل نشدن روزه حجت شرعی داشته باشد، در این دو صورت روزه باطل نمی‌شود.^۱

وحید: در جاهل قاصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده) و جاهل مقصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده)، روزه باطل می‌شود و باید قضا کند ولی کفاره ندارد، مگر اینکه شخص شک داشته باشد که این عمل روزه را باطل می‌کند یا نه و در عین حال آن را انجام دهد که در این صورت کفاره نیز واجب می‌شود.^۲

مکارم: بنابر احتیاط واجب واجب روزه‌اش باطل می‌شود و باید آن را قضا کند ولی کفاره ندارد.^۳

صافی: اگر روزه‌دار جاهل مقصر باشد، روزه‌اش باطل است و علاوه بر قضا کفاره هم باید بدهد. ولی اگر جاهل قاصر باشد، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد کفاره واجب نیست هرچند در این مورد کفاره احتیاط مستحب است.^۴

شبیری: اگر کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد ولی به جهت غفلت یا به واسطه‌ی ندانستن مسئله خیال می‌کرده که این کار حلال است، فقط قضا بر او واجب است هرچند می‌توانسته مسئله را یاد بگیرد و در یاد گرفتن آن کوتاهی کرده که در این صورت اگرچه گناهکار است ولی کفاره لازم نیست؛ اما اگر در حلال و حرام بودن آن تردید داشته باشد، قضا و کفاره بر او واجب می‌شود.^۵

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات، قبل از م ۱ و فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، الامر الثامن و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.
 ۲- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم و فصل فی کفارة الصوم.
 ۳- مکارم: رساله، م ۱۳۹۹ و العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یجب الامساک عنه الثامن.
 ۴- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.
 ۵- شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

نوری: اگر روزه‌دار جاهل مقصر باشد، روزه‌اش باطل است و بنابر احتیاط کفاره هم دارد و در صورت جاهل قاصر بودن، روزه‌ی او بنابر احتیاط واجب باطل است ولی کفاره لازم نیست هر چند احتیاط مستحب است.^۱

در روزه‌ی قضای ماه رمضان

۲۴۳- اگر زن حائض یا نفساء در روزه قضای رمضان نداند باقی ماندن بر حیض یا نفاس موجب بطلان روزه می‌شود و غسل یا تیمم ننماید، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خویی، تبریزی، وحید، مکارم و شبیری: روزه‌اش صحیح است.^۲
امام، فاضل و نوری: در همه‌ی فرض‌ها، بنابر احتیاط واجب روزه‌اش باطل شده و باید دوباره قضا کند.^۳

بهبجت: روزه‌اش باطل است و فرقی بین جاهل قاصر و مقصر نیست و در هر دو صورت باید قضا کند.^۴

سیستانی: در جاهل مقصر بنابر احتیاط واجب باطل بوده و باید دوباره قضا کند - چه در تنگی وقت و چه در وسعت وقت - اما در جاهل قاصری که مردد نبوده (که آیا روزه با این کار باطل می‌شود یا نه، بلکه عقیده قطعی داشته که روزه را باطل نمی‌کند) و یا اینکه دلیل شرعی داشته که روزه را باطل نمی‌کند، در این صورت روزه‌اش باطل نیست و کفاره هم ندارد.^۵

۱- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱ و فصل فیما یجب الامساک عنه فی الصوم من المفطرات، الامر الثامن و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.
 ۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه م ۴۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.
 ۳- امام، فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، قبل از م ۱ و م ۴۸.

۴- بهبجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲ و ۱۱۰۹.

۵- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، قبل از م ۱ و م ۴۸ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

صافی: اگر جاهل مقصر باشد، روزه اش باطل است و باید قضا کند ولی اگر جاهل قاصر باشد، روزه اش بنابر احتیاط واجب باطل می شود و باید قضا کند.^۱

۲۴۴- اگر زن حائض یا نفساء در روزه قضای رمضان از روی عمد غسل یا تیمم ننماید، وظیفه ی وی نسبت به قضا چیست؟
 خویی، تبریزی، وحید، مکارم و شبیری: روزه اش صحیح است.^۲
 امام، بهجت و صافی: روزه اش باطل است و باید دوباره قضا کند.^۳
 فاضل و نوری: بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است و بنابر احتیاط واجب باید دوباره قضا کند.^۴
 سیستانی: بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل شده و باید دوباره به نیت ما فی الذمه قضا کند.^۵

۱- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶، ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.
 ۲- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۹۹۱؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه م ۴۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۴۶.
 ۳- امام: رساله، م ۱۶۳۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۰۹۲ و ۱۱۰۹. صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۲۸۶.
 ۴- فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه، م ۴۸.
 ۵- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه م ۴۸ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

اماله کردن

۲۴۵- اگر روزه‌دار از روی عمد با چیز روان اماله نماید، آیا علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌شود؟
 خامنه‌ای، خویی، تبریزی، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: هم قضا و هم کفاره واجب است.^۱
 امام، بهجت و فاضل: قضا واجب است و بنابر احتیاط واجب کفاره نیز واجب است.^۲
 سیستانی: فقط قضا واجب است.^۳

۲۴۶- شخصی که نمی‌داند اماله روزه را باطل می‌کند، در صورتی که اماله کند، حکم روزه‌اش چیست و نسبت به قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد؟
 خامنه‌ای، خویی، تبریزی، مکارم و شبیری: روزه‌اش باطل است و قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۴

۱- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱ و درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر التاسع و فصل الثالث کفارة الصوم؛ مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر التاسع و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۴ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۴ و ۱۶۶۷.
 ۲- امام: تحرير الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الامر التاسع و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۵ و ۱۱۱۷ و رساله، م ۱۳۴۵؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر التاسع و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.
 ۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر التاسع و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.
 ۴- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم و کفارة الصوم، قبل از م ۱۰۰۷؛ مکارم: رساله، م ۱۳۹۹؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۸.

امام: اگر در یادگیری مسئله کوتاهی کرده (جاهل مقصر) روزه‌اش باطل است و باید قضا کند و اگر در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده (جاهل قاصر) بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است. جاهل مقصر بنا بر احتیاط واجب باید کفاره بدهد. ولی اگر جاهل قاصری بوده که توجه نداشت که باید سؤال کند، کفاره بر او واجب نیست هر چند بنا بر احتیاط مستحب بهتر است کفاره بدهد.^۱

بہجت: روزه‌اش باطل است، چه اینکه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه اینکه در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)؛ اما اگر جاهل مقصر بوده، روزه‌اش علاوه بر قضا، بنا بر احتیاط واجب کفاره هم دارد. ولی اگر جاهل قاصری بوده که توجه نداشت که باید سؤال کند، کفاره بر او واجب نیست هر چند احتیاط مستحب دادن کفاره است.^۲

فاضل: جاهل مطلقاً چه در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) و چه کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، روزه‌اش باطل است و باید قضا کند ولی بر جاهل قاصر کفاره واجب نیست هر چند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد، برخلاف جاهل قاصر که بنا بر احتیاط واجب دادن کفاره بر او واجب است.^۳

سیستانی: روزه جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) و جاهلی که کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، با انجام این عمل باطل می‌شود، مگر جاهل قاصری که خیال نمی‌کرد این عمل روزه را

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱.
 ۲- بہجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷.
 ۳- فاضل: عروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطرية المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

باطل می کند یا با وجود شک و تردید، حجت و دلیل شرعی بر باطل نشدن روزه اش با این کار داشته باشد که در این دو صورت روزه اش باطل نمی شود و همچنین در هیچ یک از صورت ها کفاره واجب نیست.^۱

وحید: در جاهل قاصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده) و جاهل مقصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده)، روزه باطل می شود و باید قضا کند ولی کفاره ندارد، مگر اینکه شخص شک داشته باشد که این عمل روزه را باطل می کند یا نه و در عین حال آن را انجام دهد که در این صورت کفاره نیز واجب می شود.^۲

صافی: اگر جاهل در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) روزه اش باطل است ولی اگر کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر)، بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل است. بر جاهل مقصر علاوه بر قضا، کفاره است؛ اما بر جاهل قاصری که التفات ندارد، کفاره واجب نیست اگرچه احتیاط مستحب در دادن کفاره است.^۳

نوری: جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، روزه اش باطل است و باید قضا کند و اگر جاهلی در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) بنابر احتیاط واجب روزه اش باطل شده و قضا دارد و در خصوص جاهل مقصر بنابر احتیاط واجب دادن کفاره هم لازم است؛ اما در مورد جاهل قاصر کفاره لازم نیست هرچند احتیاط مستحب این است که کفاره بدهد.^۴

۱- سیستانی: عروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.
۲- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تنمیم و فصل فی کفارة الصوم.
۳- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.
۴- نوری: عروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۲۴۷- اگر روزه‌دار از روی اضطراب مثلاً درمان بیماری یبوست یا تب و ... با چیز روان اماله نماید، آیا روزه‌اش باطل می‌گردد و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا یا کفاره چیست؟
همه مراجع: اگر به چیز روان اماله کند، روزه باطل می‌شود و قضا دارد ولی چون از روی اختیار نبوده و اضطراب بوده، کفاره واجب نیست.^۱

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، الامر التاسع و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، درس ۶۱، ص ۲۵۱ و درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خوبی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر التاسع و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۵ و ۱۱۱۷؛ تبریزی: رساله، م ۱۶۵۴ و ۱۶۹۷، دهم از چیزهایی که فقط قضا واجب است؛ وحید: رساله، م ۱۶۵۳ و ۱۶۹۶، دهم از چیزهایی که فقط قضا واجب است؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۴ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۴ و ۱۶۹۷، هفتم از چیزهایی که فقط قضا واجب است.

استفراغ

۲۴۸- اگر روزه‌دار بدون عذر و عمدتاً استفراغ نماید، آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ در صورت بطلان، آیا علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌گردد؟
 خامنه‌ای، خویی، تبریزی، وحید، مکارم و شبیری: روزه‌اش باطل است و کفاره هم واجب است.^۱
 امام، بهجت، فاضل، سیستانی و نوری: روزه‌اش باطل است و قضا باید بکند ولی کفاره واجب نیست.^۲
 صافی: روزه‌اش باطل است و احتیاط واجب این است که کفاره هم باید بدهد.^۳

۲۴۹- شخصی که نمی‌داند استفراغ عمدی روزه را باطل می‌کند و عمدتاً استفراغ نماید، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟
 خامنه‌ای، خویی، تبریزی و مکارم: چه جاهل قاصر و چه مقصر باشد قضا بر او واجب است ولی کفاره ندارد.^۴

۱- خامنه‌ای: رساله آموزشی، درس ۶۱، روزه، ص ۲۵۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر العاشر و کفارة الصوم، قبل از م ۱۰۰۷؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر العاشر و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۵ و ۱۶۶۷.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الامر العاشر و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۶ و ۱۱۱۷؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر العاشر و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۳- صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۵ و ۱۳۱۸.

۴- خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۸۱۷ و رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، الفصل الثانی، تتمیم، قبل از م ۱۰۰۵ و الفصل الثالث، کفارة الصوم، قبل از م ۱۰۰۷؛ مکارم: رساله، م ۱۳۹۹.

امام و نوری: اگر جاهل مقصر باشد، قضا واجب است، ولی اگر جاهل قاصر باشد، بنابر احتیاط واجب قضا دارد.^۱

بہجت و فاضل:، قضا دارد ولی کفاره واجب نیست.^۲

سیستانی: روزه جاهلی که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده باشد (جاهل قاصر) و جاهلی که کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر)، با انجام این عمل باطل می شود، مگر جاهل قاصری که خیال نمی کرد این عمل روزه را باطل می کند یا با وجود شک و تردید، حجّت و دلیل شرعی بر باطل نشدن روزه اش با این کار داشته باشد که در این دو صورت روزه اش باطل نمی شود و همچنین در هیچ یک از صورت ها کفاره واجب نیست.^۳

وحید: در جاهل قاصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی نکرده) و جاهل مقصر (که در یادگیری مسئله کوتاهی کرده)، روزه باطل می شود و باید قضا کند ولی کفاره ندارد، مگر اینکه شخص شک داشته باشد که این عمل روزه را باطل می کند یا نه و در عین حال آن را انجام دهد که در این صورت کفاره نیز واجب می شود.^۴

صافی: اگر جاهل مقصر باشد، قضا و کفاره دارد و اگر جاهل قاصر باشد، بنابر احتیاط واجب قضا دارد و در صورتی که توجه به سؤال کردن از مسئله نداشته باشد، کفاره واجب نیست اگرچه احتیاط مستحب آن است که کفاره بدهد.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۲- بہجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۵ و ۱۱۱۷؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۳- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی ما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۴- وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، تتمیم و فصل فی کفارة الصوم.

۵- صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۱ و ۱۳۱۸.

شبیبری: اگر کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، در صورتی که در حرام یا حلال بودن آن شک و تردید داشته باشد، روزه اش باطل می شود و باید قضا نماید و كفاره هم بدهد، اما اگر کسی به واسطه ی ندانستن مسئله خیال می کرده که این کار حلال است، فقط قضا لازم است ولی كفاره ندارد هر چند در یادگیری مسئله کوتاهی کرده باشد (جاهل مقصر) که در این صورت، گناه کرده ولی كفاره لازم نیست.^۱

۲۵۰- اگر روزه دار بر اثر بیماری عمداً استفراغ نماید، آیا روزه وی صحیح است؟

همه مراجع: روزه اش باطل است و باید قضا کند ولی كفاره ندارد.^۲

۲۵۱- اگر روزه دار به واسطه ضرر یا از روی عسر و حرج (مشقت شدید) از استفراغ جلوگیری نکند، وظیفه ی وی چیست؟

همه مراجع: در صورتی که روزه دار استفراغ نکند ضرری بر وی وارد خواهد شد و یا به مشقت شدید خواهد افتاد، می تواند استفراغ کند ولی با این حال، روزه اش باطل است و باید قضا نماید ولی كفاره ندارد.^۳

۱- شبیری: رساله، م ۱۶۶۷ و ۱۶۶۸.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الامر العاشر و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه ای: رساله، آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱ و درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خوبی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، العاشر؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۶ و ۱۱۱۷؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر العاشر و رساله، م ۱۶۹۷، دهه؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر العاشر و فصل فی كفارة الصوم، قبل از م ۱؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر العاشر و رساله، م ۱۶۹۶، دهه؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۵ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۵ و ۱۶۶۲.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما يجب الامساک عنه، الامر العاشر و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه ای: رساله، آموزشی، ج ۱، درس ۶۱، ص ۲۵۱ و درس ۶۲، ص ۲۵۳؛ خوبی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، العاشر؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۶ و ۱۱۱۷؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر العاشر و رساله، م ۱۶۹۷، دهه؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما يجب الامساک عنه من المفطرات، الامر العاشر و فصل فی كفارة الصوم، قبل از م ۱؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، الامر العاشر و رساله، م ۱۶۹۶، دهه؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۵ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۵ و ۱۶۶۲.

۲۵۲- اگر روزه‌دار از روی اکراه استفراغ نماید، حکم روزه وی چیست؟
 امام، خامنه ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اگر از روی اکراه استفراغ کند، روزه‌اش باطل است و باید قضا کند ولی کفاره ندارد.^۱
 سیستانی: اگر از روی اکراه استفراغ کند، روزه‌اش بنا بر احتیاط واجب باطل است و قضا دارد ولی کفاره ندارد.^۲

۲۵۳- آیا خودداری نمودن از استفراغ (بدون ضرر و مشقت) لازم است و در صورتی که روزه‌دار خودداری نکند، آیا روزه‌اش باطل می‌گردد؟
 امام، بهجت، فاضل و نوری: لازم است خودداری نماید و در صورت خودداری ننمودن، روزه‌اش باطل می‌شود ولی کفاره ندارد.^۳
 خویی، تبریزی، وحید: لازم است خودداری نماید و در صورت خودداری ننمودن، روزه‌اش باطل شده و کفاره هم واجب است.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یجب الامساک عنه، م ۱۸ و القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۷۹۷ و سایت، استفتائات، احکام روزه، کفاره، س ۳۱۸؛ خویی و تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۱۰۰۵ و رساله، م ۱۶۹۷؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۰۹ و ۱۱۱۷؛ فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، المفطرات، م ۱۰۰۵ و رساله، م ۱۶۹۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۳ و ۱۳۱۸؛ شبیری: رساله، م ۱۶۶۴ و ۱۶۹۷، هفتم.
 ۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یعتبر فی مفطریة المفطرات، قبل از م ۱ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.
 ۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و رساله، م ۱۶۴۸؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۱۷ و رساله، م ۱۳۲۵؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر العاشر، م ۷۲ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.
 ۴- خویی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر العاشر، م ۷۲ و کفارة الصوم؛ تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم و رساله، م ۱۶۵۷؛ وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، کفارة الصوم و رساله، م ۱۶۵۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۱۸ و رساله، م ۱۶۵۷.

سیستانی و مکارم: اگر بدون اینکه خودش بخواهد، استفراغ می آید، خودداری کردن واجب نیست و در صورت استفراغ روزه اش باطل نمی شود.^۱
صافی: لازم است خودداری نماید و در صورت خودداری نمودن، روزه اش باطل شده و علاوه بر قضا بنابر احتیاط واجب باید کفاره هم بدهد.
شبیری: اگر مقدمات استفراغ کردن برای روزه دار، بی اختیار حاصل شود، لازم نیست از استفراغ کردن خودداری کند ولی چنانچه برای او ضرر یا مشقت شدید نداشته باشد، بنابر احتیاط مستحب از آن خودداری کند.^۲

۲۵۴- آیا خوردن آنچه به طور یقین موجب استفراغ در روز می شود، روزه را باطل می کند و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه‌ی شخص نسبت به قضا و کفاره چیست؟

خویی، سیستانی، وحید، مکارم و شبیری: اگر در شب چیزی را بخورد که می داند در روز بی اختیار استفراغ می کند، روزه اش باطل نمی شود ولی احتیاط مستحب است که قضا کند.^۳

امام، فاضل و نوری: اگر در شب چیزی را بخورد که می داند در روز بی اختیار استفراغ خواهد کرد، احتیاط واجب این است که روزه را قضا کند ولی کفاره واجب نیست.^۴

تبریزی و صافی: اگر در شب چیزی بخورد که می داند در روز بی اختیار استفراغ می کند، احتیاط واجب این است که روزه اش باطل می شود.^۵

۱- سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر العاشر، م ۷۲ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۲- شبیری: رساله، م ۱۶۵۷.

۳- خویی، سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر العاشر، م ۷۱؛ وحید: رساله، م ۱۶۵۵؛ شبیری: رساله، م ۱۶۵۶.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱ و رساله، م ۱۶۴۷؛ فاضل و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فیما یجب الامساک عنه من المفطرات، الامر العاشر، م ۷۱ و فصل فی کفارة الصوم، قبل از م ۱.

۵- تبریزی: رساله، م ۱۶۵۶؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۰۶.

انجام مبطلات بدون تحقیق از اذان صبح

۲۵۵- آیا در صورت شک در اذان و طلوع فجر برای انجام دادن اموری که روزه را باطل می‌کند، جستجو از وقت اذان صبح لازم است؟
همه‌ی مراجع: در سحر ماه رمضان تا وقتی که یقین به طلوع فجر (وقت اذان صبح) نکرده است می‌تواند کارهایی را که موجب باطل شدن روزه است انجام دهد.^۱

۲۵۶- آیا برای ثابت شدن طلوع فجر هنگام سحر می‌توان به اذانی که از مساجد یا رسانه‌های جمعی همچون تلویزیون پخش می‌شود اعتماد نمود؟
امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، سیستانی و وحید: اگر موجب اطمینان شود، اشکال ندارد.^۲
فاضل و نوری: برای اهالی آن شهر و شهرهای هم‌افق حجت شرعی است، می‌توان به آن اعتماد کرد.^۳
مکارم: اگر موجب اطمینان یا ظن قوی شود، مانعی ندارد.^۴

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۳؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۲، م ۶؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، م ۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۹؛ شبیری: رساله، م ۱۷۰۲.

۲- امام: استفتائات، ج ۱، نماز، با استفاده از س ۲۴؛ خامنه‌ای: اجوبة الاستفتائات، س ۳۵۹؛ خویی و تبریزی: رساله، با استفاده از م ۷۵۰؛ بهجت: استفتائات، ج ۲، س ۱۸۲۲؛ سیستانی: سایت، استفتائات، اذان، س ۱؛ وحید: رساله، با استفاده از م ۷۴۸.

۳- فاضل: جامع المسائل، ج ۱، س ۳۲۳؛ نوری: استفتائات، ج ۱، س ۱۰۶.

۴- مکارم: استفتائات، ج ۲، س ۱۴۲.

صافی: اگر مؤذن مورد اعتماد باشد و بتواند وقت اذان بشناسد و طبق آن اذان بگوید، می‌توان به اذان او اعتماد کرد. همچنین اذانی که از رسانه‌ها پخش می‌شود اگر بدانیم با احراز دخول وقت اذان می‌گویند می‌توان به آن اعتماد کرد و اگر به‌طور شرعی دخول وقت را احراز ننمایند، نمی‌توان به آن اعتماد کرد.^۱

شبیری: اگر خودش یا نوع مردم اطمینان کنند، اشکال ندارد.^۲

۲۵۷- اگر شخصی در ماه رمضان پس از تحقیق و تفحص (از وقت اذان صبح) شک کند که صبح شده یا اینکه گمان کند صبح شده و با این وجود یکی از مبطلات را انجام دهد و سپس مشخص شود که صبح بوده، حکم روزه‌ی وی چیست؟

خویی، وحید، مکارم و شبیری: روزه‌اش باطل است و باید قضا کند ولی کفاره ندارد.^۳

فاضل و صافی: در صورت شک در طلوع فجر و انجام یکی از مفطرات، بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل می‌شود و بنا بر احتیاط واجب باید قضا کند؛ و در صورت گمان به طلوع فجر، روزه‌اش باطل است و باید قضا کند. در هر دو صورت کفاره واجب نیست.^۴

امام: در صورت شک در طلوع فجر و انجام یکی از مفطرات، روزه‌اش صحیح است ولی در صورت گمان به طلوع فجر، بنا بر احتیاط واجب

۱- صافی: جامع الاحکام، ج ۱، س ۱۸۷.

۲- شبیری: رساله، با استفاده از م ۷۵۰.

۳- خویی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الرابع؛ وحید: رساله، م ۱۶۹۶، مورد چهارم؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۷، مورد نهم و م ۱۷۰۲.

۴- فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الرابع؛ صافی: هدایه العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۶.

روزه‌اش باطل است و بنا بر احتیاط واجب باید روزه‌اش را قضا کند ولی کفاره ندارد.^۱

بہجت: بنا بر احتیاط واجب روزه‌اش باطل است و بنا بر احتیاط واجب باید قضا کند.^۲

تبریزی: اگر شخص روزه‌دار خودش با نگاه کردن به افق تحقیق کند و طلوع فجر (وقت اذان صبح) را نبیند، روزه‌اش صحیح است ولی اگر خودش به افق نگاه نکند و در تحقیق به چیزهای دیگر اکتفا کند، روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا کند.^۳

سیستانی: اگر شخصاً تحقیق کند قضا ندارد.^۴
نوری: در صورت شک در طلوع فجر و انجام یکی از مفطرات، روزه‌اش صحیح است ولی در صورت گمان به طلوع فجر، روزه‌اش باطل است و باید آن را قضا کند.^۵

۲۵۸- اگر شخص بدون توجه به گفته کسی که می‌گوید صبح شده، مفطری را انجام دهد و سپس مشخص نشود که صبح بوده، وظیفه‌ی وی چیست؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، وحید، مکارم، صافی، شبیری و نوری: اگر انسان به گفته‌ی او اطمینان پیدا نکند یا خیال کند که شوخی می‌کند و کاری که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، قضا دارد.^۶

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲، الرابع.

۲- بہجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۲.

۳- تبریزی: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، فصل فی موارد القضاء دون الکفارة، م ۱۰۲۳، الرابع.

۴- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الرابع.

۵- نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الرابع.

۶- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲، السادس و رساله، م ۱۶۸۸، مورد هفتم؛ خویی، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، السادس؛ تبریزی: رساله، م ۱۶۹۷، مورد ششم؛ وحید: رساله، م ۱۶۹۶، مورد ششم؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۸ و رساله، م ۱۶۹۷، مورد ششم؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۷، مورد پنجم.

بِهَجَت: اگر گمان کند شوخی می کند یا دروغ می گوید و چیزی بخورد، بعد معلوم شود صبح بوده است، با اینکه خودش می توانسته تحقیق کند، قضا دارد.^۱

سیستانی: اگر انسان به گفته‌ی او یقین نکند یا خیال کند شوخی می کند و خود هم تحقیق نکند و کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد، بعد معلوم شود صحیح بوده است، قضا دارد.^۲

۲۵۹- اگر شخص بدون توجه به گفته دو فرد عادل که خبر از وقت اذان صبح می دهند، مفطری را انجام دهد و سپس مشخص شود که صبح بوده، وظیفه‌ی وی چیست؟
امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و نوری: قضا و کفاره بر او واجب است.^۳

۲۶۰- اگر شخص با اعتماد به گفته دو فرد عادل که می گویند هنوز اذان صبح نشده، مفطری را انجام دهد و سپس مشخص شود که صبح بوده، وظیفه‌ی وی چیست؟
بِهَجَت: اگر شخص قادر به تحقیق باشد و دو نفر عادل شهادت دهند صبح نشده و او یقین به شب بودن نداشته باشد، حتی اگر از حرف آنها اطمینان پیدا کند و کاری که روزه را باطل می کند انجام دهد و بعد معلوم شود صبح بوده است، روزه اش باطل است و باید آن را قضا کند ولی کفاره ندارد.^۴

۱- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۴ و رساله، م ۱۳۴۴، مورد چهارم.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، السادس.

۳- امام، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، م ۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، موارد القضاء دون الکفارة، م ۱۰۲۳، الرابع.

۴- بهجت: رساله، م ۱۳۴۴، مورد سوم.

۲۶۱- اگر شخصی بر تحقیق درباره اذان صبح قادر باشد اما بدون تحقیق درباره آن، مبطلی انجام دهد؛ سپس معلوم شود که زمان اذان صبح گذشته، وظیفه‌ی وی چیست؟

امام، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم و نوری: اگر بدون تحقیق از داخل شدن وقت اذان صبح، یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند، انجام دهد و حجت شرعی مانند خبر دو عادل هم بر داخل شدن وقت اذان صبح نداشته باشد، روزه‌اش باطل است و تنها قضا دارد اما اگر حجت شرعی بر داخل شدن وقت اذان صبح داشته باشد و در عین حال یکی از مفطرات را انجام دهد، علاوه بر قضا، کفاره هم دارد.^۱

خامنه‌ای، صافی و شبیری: اگر بدون تحقیق از داخل شدن وقت اذان صبح، یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، روزه‌اش باطل است و باید قضا کند ولی کفاره ندارد.^۲

بهجت: بنابر احتیاط واجب، روزه‌اش باطل است و بنابر احتیاط واجب باید آن را قضا کند.^۳

۲۶۲- آیا می‌توان بدون جستجو و با وجود شک در اذان صبح، کاری که روزه را باطل می‌کند، انجام داد؟

همه مراجع: در سحر ماه رمضان تا وقتی یقین به طلوع فجر نکرده است، می‌تواند کارهایی را که موجب باطل شدن روزه است انجام دهد، هر چند بدون تحقیق و جستجو باشد.^۴

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۳؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، موارد القضاء دون الکفارة، م ۱۰۲۳، الرابع؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الرابع م ۱.

۲- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۳۶۱؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۶؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۷، مورد نهم.

۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۲.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۳؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، موارد القضاء دون الکفارة، م ۱۰۲۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، م ۲؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۹؛ شبیری: رساله، م ۱۷۰۲.

۲۶۳- اگر شخصی بر تحقیق درباره اذان صبح قادر نباشد و بدون تحقیق درباره آن، مبطلی انجام دهد؛ سپس معلوم شود که زمان اذان صبح گذشته، وظیفه‌ی وی چیست؟
خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، صافی، شبیری و نوری: باید قضا نماید ولی كفاره ندارد.^۱
امام و مکارم: بنا بر احتیاط واجب باید قضا نماید.^۲
بهجت: بنا بر احتیاط مستحب قضا نماید.^۳

۱- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، موارد القضاء دون الكفارة، م ۱۰۲۳، الرابع؛ فاضل، سیستانی و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الكفارة، الرابع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۳۶؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۷، مورد هشتم و نهم.
۲- امام: تحریر الوسيلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲، الرابع؛ مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الكفارة، الرابع.
۳- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۲.

افطار روزه بدون تحقیق از اذان مغرب

۲۶۴- آیا برای افطار، یقین به داخل شدن وقت اذان مغرب لازم است؟
 امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: در صورتی که حجتی (مثل شهادت دو نفر عادل) بر وارد شدن شب وجود داشته باشد و یا شخص یقین یا اطمینان به آن داشته باشد، می‌تواند افطار کند و اگر بعداً مشخص شود که هنوز شب نشده بوده است، قضا بر او واجب می‌شود.^۱
 شبیری: روزه‌دار تا اطمینان به مغرب پیدا نکند، نباید افطار کند هرچند گمان به مغرب داشته باشد.^۲

۲۶۵- اگر روزه‌دار با اعتماد به گفته‌ی یک فرد عادل که می‌گوید مغرب شده، روزه‌اش را افطار نماید، در صورتی که بعداً معلوم شود که هنوز مغرب نشده بود، حکم روزه‌ی وی چیست؟
 امام، خویی، بهجت، فاضل، مکارم، صافی و نوری: روزه‌اش باطل است و باید قضا کند ولی کفاره ندارد.^۳

۱- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۳ و السابع؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۱ و ۲۶۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، موارد القضاء دون الکفارة، م ۱۰۲۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۵ و ۱۱۳۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، م ۲؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۰ و ۱۳۴۱.

۲- شبیری: رساله، م ۱۷۰۲.
 ۳- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲، السابع؛ خویی، فاضل، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، السابع؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۶؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۱.

سیستانی: اگر از گفته‌ی شخص عادل برای شخص روزه‌دار اطمینان حاصل شود یا اینکه شخص معتقد باشد که خبر واحد حتی اگر موجب اطمینان نشود حجت شرعی است (می‌توان به آن اعتماد کرد)، روزه‌اش باطل می‌شود و باید قضا کند ولی کفاره ندارد.^۱

۲۶۶- اگر روزه‌دار با اعتماد به گفته‌ی دو فرد عادل که خبر از اذان مغرب می‌دهند، مفطری را انجام دهد و سپس مشخص شود که مغرب نبوده، حکم روزه‌ی وی چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: در این صورت روزه‌اش باطل و باید آن را قضا کند ولی کفاره لازم نیست.^۲

۲۶۷- روزه‌داری که پس از تفحص (از وقت اذان مغرب) شک کند که مغرب شده یا نه و یا در هوای صاف گمان کند که مغرب شده و با این وجود یکی از مبطلات را انجام دهد و سپس مشخص شود که مغرب نبوده، حکم روزه وی چیست؟

همه مراجع: روزه‌اش باطل است و باید قضا و کفاره بپردازد.^۳

۱- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، السابع.
 ۲- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲، السابع؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۱؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۶؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، السابع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۱.

۳- امام: تحریرالوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۳؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۲؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثامن؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۰؛ شبیری: رساله، م ۱۷۰۲ و ۱۶۶۷.

۲۶۸- اگر روزه‌دار با اعتماد به گفته افراد غیر عادل (افرادی که نباید به گفته آنها اعتماد نمود همچون فاسق و...) که خبر از اذان مغرب می‌دهند، مفطری را انجام دهد و سپس مشخص شود که مغرب نبوده، وظیفه‌ی وی چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، وحید و صافی: در صورتی که از گفته‌ی وی اطمینان حاصل نشود، علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب است ولی اگر از گفته‌ی شخص غیر عادل اطمینان حاصل شود، در فرض مسئله، فقط قضا واجب است.^۱

فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: اگر روزه‌دار از افرادی باشد که تقلید در این مورد برای آنها جایز است مانند شخص نابینا، فقط قضا بر او واجب است و گرنه علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب است مگر اینکه از گفته‌ی شخص غیر عادل اطمینان حاصل شود که در این صورت، فقط قضا واجب است.^۲

۲۶۹- روزه‌داری که پس از جستجو (از وقت اذان مغرب) یقین کند یا اطمینان نماید که مغرب شده است و به همین خاطر مفطری را انجام دهد، سپس مشخص شود که مغرب نبوده، وظیفه‌اش چیست؟

خویی، تبریزی، فاضل، وحید و صافی: اگر در روز ماه رمضان به خاطر تاریکی هوا یقین کند که مغرب شده و افطار نماید و سپس معلوم شود که مغرب نبوده است، باید قضای آن روز را بجا آورد ولی اگر یقین یا اطمینان به خاطر وجود ابر در آسمان باشد، روزه‌اش صحیح است و قضا و کفاره ندارد

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲، السابع؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۲، ص ۲۵۴؛ خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۴؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۱.
 ۲- فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، السابع.

و اگر به خاطر وجود علتی غیر از ابر مانند بخار و غبار هوا یقین حاصل شود، بنا بر احتیاط واجب فقط قضا دارد و کفاره ندارد.^۱

امام و نوری: اگر به خاطر تاریکی هوا یقین حاصل شود، باید قضای آن روز را بجا آورد ولی کفاره ندارد و اگر در اثر وجود ابر یا علت دیگری اطمینان یا یقین حاصل شود، نه قضا دارد و نه کفاره.^۲

سیستانی و مکارم: اگر به خاطر تاریکی هوا یقین کند، باید قضای آن روز را بجا آورد و کفاره ندارد.^۳

خامنه‌ای: اگر به خاطر تاریکی هوا یقین حاصل شود، باید قضای آن روز را بجا آورد ولی کفاره ندارد اما اگر در اثر وجود ابر اطمینان و یقین حاصل شود، روزه اش صحیح است.^۴

بهجت: اگر به خاطر تاریکی هوا اطمینان کند که مغرب شده، روزه اش صحیح است و قضا ندارد هر چند احتیاط مستحب در قضا کردن است.^۵

شبیری: اگر اطمینان کند که مغرب شده و افطار نماید، بعد معلوم شود که مغرب نبوده است، قضا ندارد.^۶

۱- خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۴؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثامن؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۲.

۲- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲، الثامن؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثامن.

۳- سیستانی و مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثامن.

۴- خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۱.

۵- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۷.

۶- شبیری: رساله، م ۱۷۰۱.

۲۷۰- اگر روزه‌دار در هوای صاف به واسطه تاریکی هوا یقین نماید که مغرب شده و افطار کند پس از آن معلوم شود که مغرب نبوده، حکم روزه وی چیست؟

امام، خامنه‌ای، خویی، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی و نوری: باید روزه‌اش را قضا نماید ولی کفاره ندارد.^۱
 بهجت: اگر به خاطر تاریکی هوا اطمینان کند که مغرب شده، روزه‌اش صحیح است و قضا ندارد هر چند احتیاط مستحب آن است که قضا کند.^۲
 شبیری: اگر اطمینان نماید که مغرب شده و افطار کند، بعد معلوم شود مغرب نبود، قضا ندارد.^۳

۲۷۱- اگر روزه‌دار در هوای ابری و مانند آن، به گمان اینکه اذان مغرب شده، افطار نماید سپس معلوم شود که مغرب نبوده، حکم روزه وی چیست؟
 خویی، تبریزی، فاضل، وحید و صافی: اگر به خاطر ابری بودن هوا باشد قضا و کفاره ندارد ولی اگر به علت دیگر مانند غبار و دود چنین گمانی حاصل شود، بنابر احتیاط واجب قضا نماید.^۴
 امام، خامنه‌ای و نوری: روزه‌اش صحیح است و قضا و کفاره ندارد.^۵

۱- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲، الثامن؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۱؛ خویی، فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثامن؛ تبریزی: رساله، م ۱۶۹۷، مورد هشتم؛ وحید: رساله، م ۱۶۹۶، مورد هشتم؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۲.
 ۲- بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۷.
 ۳- شبیری: رساله، م ۱۷۰۱.
 ۴- خویی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۳، الخامس؛ فاضل: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثامن؛ صافی: هدایة العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۲.
 ۵- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۲، الثامن؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۲؛ نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الکفارة، الثامن.

مکارم و شبیری: قضا آن روز واجب است.^۱

سیستانی: بنا بر احتیاط واجب قضای آن روز را بجا آورد.^۲

۲۷۲- شخصی که پس از جستجو (از وقت اذان مغرب) گمان نماید که مغرب نشده ولی با این وجود مفطری را انجام دهد، سپس مشخص شود که مغرب نبوده، وظیفه‌ی وی چیست؟

همه مراجع: روزه‌اش باطل است و باید قضا و کفاره بپردازد.^۳

۲۷۳- اگر شخصی بر تحقیق درباره اذان مغرب قادر باشد اما بدون تحقیق درباره آن، مبطلی انجام دهد؛ سپس معلوم شود هنوز وقت اذان مغرب نرسیده، وظیفه‌اش چیست؟

همه مراجع: روزه‌اش باطل است و باید قضا و کفاره بپردازد.^۴

۱- مکارم: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الكفارة، الثامن؛ شبیری: رساله، م ۱۶۹۷، مورد دهم.

۲- سیستانی: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الكفارة، الثامن.

۳- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۳؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۲؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الكفارة، السابع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۰؛ شبیری: رساله، م ۱۷۰۲ و ۱۶۶۷.

۴- امام: تحریر الوسیلة، ج ۱، کتاب الصوم، القول فیما یترتب علی الافطار، م ۱۳؛ خامنه‌ای: رساله آموزشی، ج ۱، درس ۶۴، ص ۲۶۲؛ خوبی، تبریزی و وحید: منهاج الصالحین، کتاب الصوم، م ۱۰۲۴؛ بهجت: وسیلة النجاة، م ۱۱۳۵؛ فاضل، سیستانی، مکارم و نوری: العروة الوثقی، کتاب الصوم، فصل فی موارد وجوب القضاء دون الكفارة، السابع؛ صافی: هداية العباد، ج ۱، کتاب الصوم، م ۱۳۴۰؛ شبیری: رساله، م ۱۷۰۲ و ۱۶۶۷.

درختواره تفصیلی

درختواره تفصیلی شرایط روزه

شرایط وجوب و صحت روزه / ۳۵

- بالغ بودن ۳۵
- نشانه‌های بلوغ ۳۵
- نشانه‌های بلوغ در پسرها ۳۵
- ۱- نشانه‌های بلوغ در پسرها چیست؟ ۳۵
- نشانه‌های بلوغ در دخترها ۳۷
- ۲- نشانه‌های بلوغ در دخترها چیست؟ ۳۷
- روزه‌ی بچه‌ی نابالغ ۳۹
- بچه‌ی نابالغ ممیز ۳۹
- ۳- منظور از بچه‌ی ممیز و غیر ممیز چه بچه‌ای است؟ ۳۹
- ۴- آیا روزه‌ی بچه‌ی ممیز صحیح است؟ ۳۹

- ۵- آیا بچه‌ی ممیز می‌تواند روزه‌ی قضای پدر و مادر را انجام دهد؟ ۴۰
- ۶- آیا بچه‌ی ممیز می‌تواند برای گرفتن روزه اجیر شود؟ ۴۰
- ۷- اگر بچه‌ی ممیز روزه بگیرد، آیا می‌تواند این روزه‌ها را بعد از بلوغ به‌عنوان روزه‌ی قضا محاسبه نماید؟ ۴۱

بچه‌ی نابالغ غیر ممیز ۴۱

- ۸- آیا روزه‌ی بچه‌ی غیر ممیز صحیح است؟ ۴۱

تمرین نابالغ ۴۱

- ۹- آیا بر پدر و مادر تمرین دادن بچه‌ی نابالغ برای روزه‌ی واجب است؟ ۴۱
- ۱۰- سن مناسب برای تمرین دادن بچه نسبت به روزه چه زمانی است؟ ۴۱

بالغ شدن در طول روز ۴۲

- ۱۱- اگر نوجوانی قبل از اذان صبح بالغ شود، وظیفه‌اش نسبت به روزه‌ی آن روز چیست؟ ۴۲
- ۱۲- بچه‌ای که قبل از اذان ظهر بالغ شده و قبل از بلوغ، یکی از مفطرات روزه را انجام داده باشد، وظیفه‌ی او نسبت به روزه‌ی آن روز چیست؟ ۴۳
- ۱۳- اگر نوجوانی قبل از اذان ظهر بالغ شود در حالی که نیت روزه نداشته و هیچ‌یک از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام نداده باشد، وظیفه‌اش نسبت به روزه‌ی آن روز چیست؟ ۴۳
- ۱۴- اگر نوجوانی در ماه رمضان قبل از اذان ظهر آمیزش یا استمنای کند و منی از او خارج شود و بفهمد که بالغ شده است، وظیفه‌اش نسبت به روزه‌ی آن روز چیست؟ ۴۴

- ۱۵- بچه‌ای که در ماه رمضان نیت روزه‌ی مستحبی داشته و قبل از اذان ظهر بالغ شده، وظیفه‌ی او نسبت به روزه‌ی آن روز چیست؟ ۴۴
- ۱۶- بچه‌ای که در ماه رمضان نیت روزه کند و بعد از اذان ظهر بالغ شود، وظیفه‌ی

او نسبت به روزهی آن روز چیست؟ ۴۵
 ۱۷- بچه‌ای که بعد از اذان ظهر در ماه رمضان بالغ شده و نیت روزه نداشته باشد،
 وظیفه‌ی او نسبت به روزهی آن روز چیست؟ ۴۵

عاقل بودن ۴۶

تعریف ۴۶

۱۸- از نظر فقهی عقل به چه معناست و به چه کسی عاقل گفته می‌شود؟ ۴۶

روزه‌ی مجنون ۴۶

۱۹- به چه کسی دیوانه‌ی ادواری گفته می‌شود؟ ۴۶

۲۰- آیا روزه بر دیوانه‌ی ادواری واجب است؟ ۴۷

۲۱- آیا اشخاصی که دچار بیماری آلزایمر هستند، روزه بر آنها واجب است؟ ۴۸

روزه‌ی مست ۴۸

۲۲- اگر شخصی در حالیکه نیت روزه کرده، قبل از اذان صبح مست شود و

مستی‌اش تا بعد از اذان صبح ادامه داشته باشد، در صورتی که وسط روز مستی‌اش

برطرف شود، روزه‌اش چه حکمی دارد؟ ۴۸

۲۳- اگر شخصی که نیت روزه نکرده و قبل از اذان صبح مست شود در صورتی

بین روز مستی وی برطرف شود و مفطری را انجام نداده باشد، آیا روزه‌اش صحیح

است؟ ۴۹

روزه‌ی غیر هوشیار ۴۹

۲۴- آیا خماری شدید از هر طریقی غیر از خوردن و آشامیدن مثل تزریقات یا بو

کردن مواد مخدر و ... باعث باطل شدن روزه می‌شود؟ ۴۹

روزه‌ی بی‌هوش ۴۹

- ۲۵- اگر شخصی نیت روزه داشته باشد و پس از آن بی‌هوش شود و دوباره در بین روز به هوش آید، حکم روزه‌ی وی چیست؟..... ۴۹
- ۲۶- اگر شخصی نیت روزه نداشته باشد و بی‌هوش شود، اگر قبل از اذان ظهر هوشیاری خود را به دست آورد، آیا می‌تواند نیت روزه بنماید؟..... ۵۰
- ۲۷- اگر شخصی نیت روزه نداشته باشد و بی‌هوش شود، اگر بعد از اذان ظهر هوشیاری خود را به دست آورد، آیا می‌تواند نیت روزه واجب بنماید؟..... ۵۰
- ۲۸- روزه داری که جهت عمل جراحی بیهوش می‌شود آیا روزه او صحیح است یا خیر؟ ۵۱

مسلمان بودن..... ۵۲

تعریف اسلام..... ۵۲

- ۲۹- از جهت فقهی، به چه کسی مسلمان گفته می‌شود؟..... ۵۲

مسلمان شدن کافر..... ۵۲

- ۳۰- اگر شخصی قبل از اذان ظهر ماه رمضان مسلمان شود، می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟..... ۵۲

- ۳۱- آیا روزه برای افراد تازه‌مسلمان که از احکام اسلامی مطلع نیستند، واجب است؟..... ۵۳

- ۳۲- اگر شخصی بعد از اذان ظهر ماه رمضان مسلمان شود، می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟..... ۵۳

- ۳۳- اگر مرتد قبل از اذان ظهر توبه نماید، آیا می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟..... ۵۵

- ۳۴- اگر مرتد بعد از اذان ظهر توبه نماید، آیا می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟..... ۵۵

مؤمن بودن..... ۵۷

- ۳۵- از نظر فقهی به چه کسی مؤمن گفته می‌شود؟..... ۵۷

- ۳۶- شخصی که در طول روز شیعه می‌شود، روزه‌ی وی چه حکمی دارد؟..... ۵۷

ضرر نداشتن روزه ۵۸

تعریف ضرر ۵۸

۳۷- منظور از ضرری که از جهت فقهی باعث سقوط وجوب روزه و عدم صحت آن می‌شود، چیست؟ ۵۸

۳۸- آیا ضعف، بی‌حالی، سردرد و ... که به خاطر روزه حاصل می‌شود، ضرر محسوب می‌شود؟ ۵۹

انواع ضرر ۵۹

ناشی از بیماری ۵۹

۳۹- برای ترک روزه، اطمینان به ضرر لازم است یا صرف احتمال کفایت می‌کند؟ ۵۹

۴۰- فردی معتاد به تریاک است و نمی‌تواند ترک نماید، به همین علت، نه به صورت ادا و نه به صورت قضا توان روزه گرفتن را ندارد، آیا این فرد حکم مریض را دارد یا اینکه باید کفاره بدهد؟ ۶۰

ناشی از غیر بیماری ۶۱

روزه‌ی زنان باردار و زنان شیرده ۶۱

۴۱- اگر روزه‌ی زن حامله برای خودش یا کودکش ضرر داشته باشد، وظیفه‌ی او چیست؟ ۶۱

۴۲- اگر روزه گرفتن برای مادر یا بچه شیرخوار ضرر داشته باشد، مادر چه وظیفه‌ای دارد؟ ۶۳

۴۳- آیا صرف شیر دادن زن به کودک باعث می‌شود که زن روزه نگیرد؟ ۶۸

۴۴- زن بارداری که به خاطر روزه دچار ضعف شدید می‌شود، چه وظیفه‌ای دارد؟ ۶۸

۴۵- آیا کم بودن یا کم شدن شیر زن به واسطه روزه موجب می شود تا زن روزه نگیرد؟ ۶۹

۴۶- اگر راه های دیگر برای شیر دادن به کودک وجود داشته باشد، مثل دایه گرفتن، دوشیدن شیر مادر در شب یا تغذیه با شیر خشک و ... آیا در این صورت روزه گرفتن بر مادر واجب است؟ ۶۹

۴۷- اگر زن شیرده یا حامله احتمال دهد که روزه گرفتن برای خودش یا بچه اش مضر است، آیا می تواند روزه نگیرد؟ ۷۱

۴۸- زن شیرده یا حامله ای که نمی داند روزه گرفتن برای خودش یا بچه اش مضر است یا نه چه وظیفه ای دارد؟ ۷۱

۴۹- زنی که اجیر شده تا نوزادی را شیر دهد، در صورت ضعف یا ضرر آیا می تواند روزه نگیرد؟ ۷۲

روزه ی دختران نه ساله ۷۲

۵۰- دخترانی که تازه به سن تکلیف رسیده اند ولی به علت ضعف جسمانی توانایی روزه گرفتن ندارند، چه وظیفه ای دارند؟ ۷۲

روزه ی سالمندان ۷۵

۵۱- سالمندان، چه موقع می توانند روزه نگیرند؟ ۷۵

۵۲- حکم روزه ی سالمندان که با وجود مشقت و سختی روزه می گیرند، چیست؟ ۷۵

ضعف و مشقت شدید ۷۵

۵۳- آیا عارض شدن ضعف شدید و مشقت برای جواز افطار کفایت می کند؟ ۷۵

۵۵- نانوایان، کارگران و نظایر آنها که روزه برای آنها در فصل گرما سخت و طاقت فرسا است و در صورت ترک شغل زندگیشان مختل می شود، چه وظیفه ای نسبت به روزه دارند؟ ۷۶

ضررِ عرضی و مالی ۷۷

۵۴- اگر شخصی بترسد که در صورت روزه گرفتن ضررِ عرض یا جانی یا مالی زیادی از ناحیه شخص دیگری به او یا مؤمن دیگری برسد، آیا می‌تواند روزه بگیرد و در صورت روزه گرفتن، آیا روزه‌اش صحیح است؟ ۷۷

راه‌های تشخیص ضرر ۷۹

تشخیص خود شخص ۷۹

۵۶- آیا تشخیص ضرر بر عهده‌ی خود شخص است یا بر عهده‌ی پزشک است؟ ۷۹

تشخیص پزشک ۸۱

۵۷- آیا لازم است پزشکی که تشخیص ضرر می‌دهد، علاوه بر تخصص، مؤمن و متعهد هم باشد؛ یا صرف امین بودن کفایت می‌کند؟ ۸۱

۵۸- چنانچه پزشک، احتمال ضرر برای شخص روزه‌دار بدهد، وظیفه‌ی انسان چیست؟ ۸۱

۵۹- چنانچه پزشکی احتمال ضرر برای آینده شخص بدهد، (اگرچه الآن احساس ضرر نمی‌شود) وظیفه‌ی روزه‌دار چیست؟ ۸۲

تشخیص غیرپزشک ۸۲

۶۰- آیا به گفته اطرافیان شخص همچون پدر و مادر یا فرزند و ... مبنی بر ضرر روزه، می‌توان روزه نگرفت؟ ۸۲

اختلاف تشخیص ۸۳

۶۱- اگر انسان شك دارد که روزه برایش ضرر دارد یا نه؛ ولی پزشک او را از گرفتن روزه منع می‌کند، تکلیف وی چیست؟ ۸۳

۶۲- اگر پزشکان در مورد ضرر داشتن روزه برای بیمار اختلاف نظر داشته باشد، وظیفه‌ی شخص چیست؟ ۸۴

۶۳- اگر انسان یقین داشته باشد که روزه برایش ضرر ندارد؛ ولی پزشک او را از گرفتن روزه منع می‌کند، تکلیف وی چیست؟ ۸۵

۶۴- اگر انسان یقین داشته باشد که روزه برایش ضرر دارد؛ اما پزشک معتقد باشد که روزه برای او ضرر ندارد، تکلیف وی چیست؟ ۸۵

گرفتن روزه با ضرر ۸۶

۶۵- بیماری که احتمال ضرر یا احتمال تشدید بیماری می‌دهد؛ اما با این حال روزه می‌گیرد، حکم روزه وی چیست؟ ۸۶

۶۶- بیماری که می‌داند روزه برای وی ضرر دارد؛ اما با این حال روزه می‌گیرد حکم روزه وی چیست؟ ۸۷

۶۷- اگر کسی به خیال اینکه روزه برای او ضرر ندارد روزه بگیرد، سپس متوجه شود که روزه برایش ضرر داشته، آیا روزه‌اش صحیح است؟ ۸۷

۶۸- اگر بیماری که گمان دارد روزه برایش ضرر دارد، با این حال روزه بگیرد، ولی بعد از اتمام روزه متوجه شود که روزه برایش ضرر نداشته است، حکم روزه‌ی این شخص چیست؟ ۸۸

برطرف شدن ضرر ۸۹

۶۹- اگر کسی به واسطه ضرر در ماه رمضان روزه نگرفته و قبل از اذان ظهر عذرش برطرف شود، وظیفه او چیست؟ ۸۹

۷۰- اگر کسی به واسطه ضرر در ماه رمضان روزه نگرفته و بعد از اذان ظهر عذرش برطرف شود، وظیفه او چیست؟ ۹۰

حائض یا نفسا نشدن در طول روز ۹۱

۷۱- اگر زنی در طول روز خون حیض یا نفاس ببیند، آیا روزه‌اش صحیح است؟ ۹۱

۷۲- اگر خون حیض یا نفاس بلافاصله بعد از اذان صبح قطع شود، آیا حائض یا نفسا می‌تواند نیت روزه کند؟ ۹۱

۷۳- اگر زنی چند لحظه قبل از غروب خون حیض یا نفاس ببیند، آیا روزه اش صحیح است؟ ۹۱

باقی نبودن بر حیض یا نفاس تا اذان صبح ۹۲

در روزهی ماه رمضان ۹۲

۷۴- اگر زن حائض یا نفساء در ماه رمضان نزدیک اذان صبح پاک شود، اما وقت کافی برای انجام غسل و تیمم نداشته باشد، آیا روزهی وی صحیح است؟ ۹۲

۷۵- اگر زنی در ماه رمضان فراموش نماید که غسل حیض یا نفاسش را انجام دهد و در طول روز یادش بیاید، حکم روزهی وی چیست؟ ۹۲

۷۶- اگر زن حائض یا نفساء در روزهی ماه رمضان از روی عمد غسل تیمم ننماید حکم روزهی وی چیست؟ ۹۳

۷۷- اگر زن حائض یا نفساء در روزهی ماه رمضان به گمان اینکه زمان کافی برای غسل دارد آن را تا اذان صبح به تأخیر اندازد، حکم روزه اش چیست؟ ۹۳

در روزهی قضای ماه رمضان ۹۵

۷۸- اگر زن حائض یا نفساء در روزهی قضای ماه رمضان قبل از اذان صبح پاک گردد اما زمان کافی برای غسل نداشته باشد، حکم روزهی وی چیست؟ ۹۵

۷۹- اگر زن حائض یا نفساء در روزهی قضای ماه رمضان فراموش کند که غسل نماید حکم روزهی وی چیست؟ ۹۶

۸۰- اگر زن حائض یا نفساء در روزهی قضای ماه رمضان از روی عمد غسل و تیمم ننماید حکم روزهی وی چیست؟ ۹۶

۸۱- اگر زن حائض یا نفساء در روزهی قضای ماه رمضان به گمان اینکه زمان کافی برای غسل دارد آن را تا اذان صبح به تأخیر بیندازد و بعداً روشن شود که وقت

برای غسل و تیمم ندارد، حکم روزهی وی چیست؟ ۹۷

انجام غسل برای زن مستحاضه ۹۸

مستحاضه‌ی قلیله ۹۸

۸۲- زنی که مستحاضه‌ی قلیله است برای اینکه روزه‌اش صحیح باشد، چه وظایفی بر عهده‌ی او است؟ ۹۸

مستحاضه‌ی متوسطه ۹۸

۸۳- اگر زنی قبل از به‌جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی متوسطه شود، برای اینکه روزه‌اش صحیح باشد چه وظایفی بر عهده‌ی او است؟ ۹۸

۸۴- اگر زنی قبل از به‌جا آوردن نماز صبح یا ظهر و عصر، مستحاضه‌ی متوسطه شود و زمان کافی برای غسل جهت نماز نداشته باشد، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۰۱

۸۵- زنی که قبل از به‌جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی متوسطه شود، برای صحیح بودن روزه‌اش تا چه زمانی می‌تواند غسل را به تأخیر اندازد؟ ۱۰۲

۸۶- اگر زنی قبل از به‌جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی متوسطه شود و فراموش کند که غسل و تیمم نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۰۳

۸۷- اگر زنی قبل از به‌جا آوردن نماز مستحاضه‌ی متوسطه شود و به هر دلیلی امکان غسل و تیمم برای وی فراهم نباشد، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۰۳

۸۸- اگر زنی قبل از به‌جا آوردن نماز مستحاضه‌ی متوسطه شود و از روی عمد غسل و تیمم ننماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۰۳

۸۹- اگر زنی قبل از به‌جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی متوسطه شود و به گمان اینکه زمان کافی برای غسل دارد آن را به تأخیر بیندازد و در نتیجه زمان آن فوت شود، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۰۴

مستحاضه‌ی کثیره ۱۰۵

۹۰- اگر زنی قبل از به‌جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی کثیره شود، برای اینکه روزه‌اش صحیح باشد چه وظایفی بر عهده‌ی او است؟ ۱۰۵

- ۹۱- اگر زنی قبل از اذان صبح، مستحاضه‌ی کثیره شود، آیا برای صحت روزه‌اش باید قبل از اذان صبح غسل کند یا غسلی که برای نماز صبح بعد از اذان صبح به جا می‌آورد کفایت می‌کند؟ ۱۰۹
- ۹۲- اگر زنی قبل از به جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی کثیره شود و زمان کافی برای غسل جهت نماز نداشته باشد، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۱۰
- ۹۳- زنی که قبل از به جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی کثیره شود، برای صحیح بودن روزه‌اش تا چه زمانی می‌تواند غسل را به تأخیر اندازد؟ ۱۱۰
- ۹۴- اگر زنی قبل از به جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی کثیره شود و فراموش کند که غسل و تیمم نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۱۱
- ۹۵- اگر زنی قبل از به جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی کثیره شود و به هر دلیلی امکان غسل و تیمم برای وی فراهم نباشد، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۱۱
- ۹۶- اگر زنی قبل از به جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی کثیره شود و از روی عمد غسل و تیمم ننماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۱۲
- ۹۷- اگر زنی قبل از به جا آوردن نماز، مستحاضه‌ی کثیره شود و به گمان اینکه زمان کافی برای غسل دارد و آن را به تأخیر بیندازد تا زمان آن فوت شود، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۱۳

باقی نماندن بر جنابت تا اذان صبح ۱۱۵

از روی عذر ۱۱۵

خوابیدن تا اذان صبح (باقی ماندن در خواب) ۱۱۵

با یقین به بیدار نشدن ۱۱۵

۹۸- اگر روزه‌دار می‌داند که اگر بخوابد تا اذان صبح بیدار نمی‌شود در عین حال بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۱۵

با احتمال به بیدار شدن ۱۱۵

- ۱۱۵ خواب اول
- ۹۹- منظور از خواب اول، دوم و سوم چیست؟ ۱۱۵
- ۱۰۰- اگر روزه‌دار در بین شب بیدار شود و خود را جنب یابد و دوباره بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۱۷
- خواب دوم ۱۱۸
- ۱۰۱- اگر روزه‌دار در بین شب بیدار شود و خود را جنب یابد و دوباره بخوابد و سپس بیدار شود و برای بار دوم بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۱۸
- خواب سوم به بعد ۱۲۰
- ۱۰۲- اگر روزه‌دار در بین شب بیدار شود و خود را جنب یابد و دوباره بخوابد و سپس بیدار شود و برای بار دوم بخوابد و سپس بیدار شود و برای بار سوم بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۲۰
- ۱۲۱ فراموشی** ۱۲۱
- ۱۰۳- اگر شخص در شب ماه رمضان جنب شود و تا اذان صبح غسل و تیمم را فراموش نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۲۱
- ۱۲۱ جهل** ۱۲۱
- ۱۰۴- اگر روزه‌دار نداند که جنب است و بعد از اذان صبح متوجه آن شود، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۲۱
- ۱۲۲ بدون عذر** ۱۲۲
- ۱۰۵- اگر روزه‌دار بدون عذر، غسل جنابت ننماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۲۲
- ۱۰۶- اگر روزه‌دار بداند وقت کافی برای غسل و تیمم ندارد درعین حال خود را جنب نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۲۲
- ۱۰۷- آیا شخصی که می‌داند تا اذان صبح امکان غسل ندارد ولی می‌تواند تیمم کند، آیا می‌تواند خود را عمداً جنب نماید و در صورتی که خود را جنب کند،

وظیفه‌ی وی نسبت به روزه‌ی فردا چیست؟..... ۱۲۳

بر عهده نداشتن روزه‌ی واجب (در صحت روزه‌ی مستحب). ۱۲۵

۱۰۸- آیا می‌توان با داشتن روزه‌ی فضای ماه رمضان، روزه‌ی مستحبی گرفت؟ ۱۲۵

۱۰۹- آیا می‌توان با داشتن روزه‌ی نذر، کفاره و مانند آن، روزه‌ی مستحبی گرفت؟

..... ۱۲۵

۱۱۰- آیا می‌توان با داشتن روزه‌ی استیجاری، روزه‌ی مستحبی گرفت؟..... ۱۲۶

۱۱۱- آیا می‌توان با داشتن روزه‌ی واجب، روزه‌ی استیجاری گرفت؟..... ۱۲۷

نیت ۱۲۸

تعریف نیت..... ۱۲۸

۱۱۲- آیا لازم است نیت را به زبان آورده یا از ذهن بگذرانیم؟..... ۱۲۸

شرایط نیت ۱۲۸

قصد قربت..... ۱۲۸

۱۱۳- قصد قربت به چه معناست؟..... ۱۲۸

تعیین نوع روزه (قصد تمییز)..... ۱۲۸

۱۱۴- آیا تعیین نوع روزه‌ی مستحبی لازم است؟..... ۱۲۸

۱۱۵- در جایی که تعیین نوع روزه لازم است، آیا نیت مافی‌الذمه و تعیین اجمالی

نیت (نیت کند آن روزه‌ای را که بر عهده دارد می‌گیرد) کافی است؟..... ۱۲۹

۱۱۶- آیا تعیین نوع روزه در روزه‌های واجب مثلاً معین نمودن روزه‌ی قضا یا

کفاره یا نذر و ... لازم است؟..... ۱۲۹

توجه به مبطلات روزه ۱۳۰

۱۱۷- اگر شخصی در هنگام نیت روزه، به دلیل عدم آگاهی به باطل کننده بودن

یکی از مبطلات (مثلاً نداند اماله کردن با مایع روزه را باطل می کند) آن را قصد کند، روزهی وی چه حکمی دارد؟ ۱۳۰

چگونگی نیت ۱۳۱

در روزه‌های نیابتی و استیجاری ۱۳۱

۱۱۸- نحوه‌ی نیت در روزه‌های نیابتی یا استیجاری چگونه است؟ ۱۳۱

۱۱۹- آیا در روزهی استیجاری شخص نایب می‌تواند روزه را برای خود بگیرد اما ثوابش را به میت هدیه نماید؟ ۱۳۱

در روزهی یوم‌الشک ۱۳۱

۱۲۰- منظور از یوم‌الشک چیست؟ ۱۳۱

۱۲۱- اگر معلوم نباشد که فردا اول ماه رمضان است یا آخر شعبان؛ روزه را با چه نیتی باید گرفت؟ ۱۳۲

۱۲۲- اگر شخصی یوم‌الشک را به نیت روزهی غیر ماه رمضان همچون قضا یا مستحبی روزه بگیرد سپس معلوم شود که اول ماه رمضان بوده است، آیا به‌عنوان

روزه‌ی ماه رمضان محسوب می‌شود؟ ۱۳۲

۱۲۳- کسی که در یوم‌الشک قصد روزه نداشته باشد و سپس آشکار شود که ماه رمضان است، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۱۳۲

روزه با دو نیت (تداخل نیت‌ها) ۱۳۴

۱۲۴- اگر شخصی روزهی واجب بر عهد داشته باشد آیا می‌تواند در روزهایی که روزه گرفتن مستحب است علاوه بر نیت روزهی واجب خود، روزهی مستحبی آن

روز را نیز نیت کند مثلاً روزهی قضای خود را در عید غدیر بگیرد؟ ۱۳۴

۱۲۵- اگر کسی بداند روزه‌ای بر او واجب است ولی در نوع آن شک داشته باشد، آیا می‌تواند نیت مافی‌الذمه نماید؟ ۱۳۴

اخلال در نیت ۱۳۵

ریا و خودنمایی..... ۱۳۵

- ۱۲۶- منظور از ریا چیست؟ ۱۳۵
- ۱۲۷- اگر کسی در نیت روزه قصد قربت نماید ولی در بین روز ریا کند، آیا روزه اش باطل است؟ ۱۳۵
- ۱۲۸- آیا عجب و خودبینی، ریا محسوب می شود؟ ۱۳۵
- ۱۲۹- اگر کسی در مقدمات روزه ریا کند مثلاً برای اینکه به دیگران نشان دهد که روزه می گیرد موقع سحر بیدار می شود و چراغ های خانه را روشن می کند، حکم روزه ی وی چیست؟ ۱۳۶
- ۱۳۰- اگر کسی پس از تمام شدن روزه، برای خودنمایی و ریا به دیگران بگوید که روزه گرفته است، حکم روزه ی وی چیست؟ ۱۳۶

نیت انجام باطل کننده..... ۱۳۶

- ۱۳۱- اگر کسی قصد انجام دادن یکی از مبطلات روزه را داشته باشد، آیا روزه ی وی باطل می شود؟ ۱۳۶

زمان نیت..... ۱۳۹

در روزه های واجب..... ۱۳۹

ماه رمضان..... ۱۳۹

- ۱۳۲- آیا نیت اول ماه رمضان برای کل ماه کفایت می کند؟ ۱۳۹
- ۱۳۳- در روزه ی واجب معین مانند روزه ی ماه رمضان، انسان تا چه زمانی وقت دارد نیت کند؟ ۱۳۹
- ۱۳۴- اگر کسی قبل از اذان صبح نیت روزه ی رمضان نکند، حکم روزه ی وی چیست؟ ۱۴۱
- ۱۳۵- اگر کسی در ماه رمضان بدون عمد - مانند خواب ماندن یا فراموشی - نیت روزه نکند تا چه زمانی می تواند نیت کند؟ ۱۴۱

غیر رمضان..... ۱۴۲

۱۳۶- اگر کسی بعد از اذان ظهر متوجه شود که روزه‌ی واجب‌ی که وقتش تنگ

است مثل قضای روزه در تنگی وقت یا روزه‌ی واجب معینی مثل نذر معین بر

عهده‌ی اوست، آیا می‌تواند نیت روزه بنماید؟..... ۱۴۲

۱۳۷- زمان نیت روزه در روزه‌های واجب غیر معین تا چه زمانی است؟ (اعم از

نیابتی، کفاره، استیجاری و ...). ۱۴۳

در روزه‌های مستحبی..... ۱۴۴

۱۳۸- وقت نیت روزه‌ی مستحبی تا چه زمانی است؟..... ۱۴۴

تغییر نیت..... ۱۴۵

از روزه‌ی واجب به واجب..... ۱۴۵

۱۳۹- آیا شخص روزه‌داری که روزه‌ی واجب مانند کفاره، نذر و مانند آن گرفته

می‌تواند در بین روز نیت روزه‌اش را به روزه‌ی واجب دیگر مانند قضای ماه رمضان

یا روزه‌ی مستحبی تغییر دهد؟..... ۱۴۵

از روزه‌ی مستحب به واجب..... ۱۴۵

۱۴۰- آیا شخص روزه‌داری که روزه‌ی مستحبی گرفته می‌تواند در بین روز نیت

روزه‌اش را به روزه‌ی واجب مانند قضای ماه رمضان، روزه نذر و مانند آن تغییر

دهد؟..... ۱۴۵

ترک نیت (قصد قطع روزه و قصد انجام یکی از مفطرات)..... ۱۴۷

در روزه‌ی واجب..... ۱۴۷

واجب معین..... ۱۴۷

۱۴۱- اگر در روزه‌ی واجب معین همچون ماه رمضان عمداً قصد کند یکی از

مفطرات روزه را انجام دهد، اما بلافاصله پشیمان شود و قبل از ظهر دوباره نیت

کند، آیا روزه‌اش صحیح است؟..... ۱۴۷

۱۴۲- اگر در روزه‌ی واجب معین همچون ماه رمضان در بین روز قصد کند دیگر روزه نباشد، اما بلافاصله پشیمان شود و قبل از ظهر دوباره نیت کند، آیا روزه‌اش

صحیح است؟..... ۱۴۸

واجب غیر معین..... ۱۴۹

۱۴۳- اگر در روزه‌ی واجب غیر معین همچون قضای ماه رمضان و نذر غیر معین عمداً قصد کند یکی از مفطرات روزه را انجام دهد، اما بلافاصله پشیمان شود و قبل

از ظهر دوباره نیت کند، آیا روزه‌اش صحیح است؟..... ۱۴۹

۱۴۴- اگر در روزه‌ی واجب غیر معین (مانند قضای ماه رمضان، روزه نذر مطلق و ...)

عمداً در بین روز از نیت روزه برگردد اما قبل از اینکه مبطلی را انجام دهد قبل از ظهر دوباره نیت روزه نماید، آیا روزه‌اش صحیح است؟..... ۱۵۰

در روزه‌ی مستحب..... ۱۵۰

۱۴۵- اگر کسی در روزه‌ی مستحبی عمداً از نیت روزه برگردد اما قبل از اینکه

مبطلی انجام دهد دوباره نیت روزه نماید، آیا روزه‌اش صحیح است؟..... ۱۵۰

فهرست تفصیلی مفطرات روزه

خوردن و آشامیدن / ۱۵۵

ملاک در مبطل بودن خوردن و آشامیدن ۱۵۷

- ۱- ملاک خوردن و آشامیدن که مبطل روزه است چیست؟ ۱۵۷
- ۲- آیا چشیدن یا جویدن غذا یا قرقره کردن آشامیدنی‌ها بدون داخل شدن به حلق، روزه را باطل می‌کند؟ ۱۵۸
- ۳- اگر روزه‌دار چیزی را که با آب دهانش مرطوب کرده (مثل مسواک، انگشتر، خودکار و ...) بیرون آورد و دوباره وارد دهانش نماید و رطوبت آنرا فرو برد؛ آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ ۱۵۸
- ۴- آیا جویدن آدامس‌هایی که حاوی مواد افزودنی نیستند (مثل سقز)، موجب باطل شدن روزه می‌گردد؟ ۱۶۰
- ۵- آیا جویدن آدامس‌هایی که حاوی مواد افزودنی هستند (مثل مواد قندی و اسانس و رنگ و ...) موجب بطلان روزه می‌شود؟ ۱۶۰
- ۶- آیا فرو بردن خلط سر و سینه، موجب باطل شدن روزه می‌گردد؟ ۱۶۱
- ۷- آیا وارد کردن اشیای غیر خوراکی از طریق حلق، مانند لوله آندوسکوپ و ... به داخل بدن، موجب بطلان روزه است؟ ۱۶۱

مصادیق خوردن و آشامیدن ۱۶۲

از طریق حلق ۱۶۲

۸- آیا به محض رسیدن خوردنی یا آشامیدنی به حلق، روزه باطل می‌شود یا لازم است به مری یا معده برسد؟ ۱۶۲

۹- آیا تغذیه از طریق بینی، باعث بطلان روزه می‌گردد؟ ۱۶۲

۱۰- آیا ریختن دارو به چشم یا گوش یا بینی در صورت رسیدن به حلق، موجب بطلان روزه است؟ ۱۶۲

۱۱- در صورت استعمال مواد مخدر از طریق بینی (مانند کوکائین و هروئین) و رسیدن آنها به حلق، آیا خوردن و آشامیدن صدق می‌کند و موجب بطلان روزه است؟ ۱۶۳

از طریق غیر حلق ۱۶۳

تزریقات ۱۶۳

۱۲- آیا تزریق آمپول (غذایی یا دارویی یا بی‌حسی) روزه را باطل می‌کند؟ ۱۶۳

۱۳- آیا تزریق سرم (دارویی یا غذایی) روزه را باطل می‌کند؟ ۱۶۴

۱۴- آیا تزریق خون موجب بطلان روزه می‌شود؟ ۱۶۵

غیر تزریقات ۱۶۶

۱۵- آیا وارد کردن مواد غذایی به صورت مستقیم به معده، از طریق دهان یا بینی به وسیله شیلنگ مخصوص و یا سوراخ کردن زیر گلو و ...، موجب بطلان روزه می‌گردد؟ ۱۶۶

خوردن و آشامیدن از روی عذر ۱۶۷

جهل و ندانستن ۱۶۷

۱۶- اگر روزه‌دار نسبت به مصادیق خوردن و آشامیدن جاهل باشد (مثلاً نمی‌داند خوردن قرص روزه را باطل می‌کند)، آیا با انجام این عمل روزه‌اش باطل می‌شود؟ ۱۶۷

اشتباه..... ۱۶۸

۱۷- اگر روزه‌دار بدون قصد چیزی را بخورد یا بیاشامد (مثلاً فرو رفتن غیر اختیاری غذا موقع چشیدن یا جویدن غذا برای بچه)، حکم روزه‌ی وی و وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۱۶۸

۱۸- آیا در صورتی که به واسطه غرغره یا مضمضه کردن آب به اختیار وارد حلق شود، روزه باطل می‌شود؟ ۱۶۸

۱۹- روزه‌داری که میداند غذای باقی مانده بین دندانها در طول روز فرو می‌رود، در صورت خلال نکردن و بیرون نیاوردن باقی مانده غذا، روزه‌اش چه حکمی دارد؟ ۱۶۹

فراموشی..... ۱۷۰

۲۰- اگر روزه‌دار فراموش کند روزه است و چیزی بخورد یا بیاشامد، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۷۰

۲۱- اگر روزه‌دار از روی فراموشی در حال خوردن یا آشامیدن باشد و در این حین خوردن و آشامیدن متذکر گردد، آیا خارج کردن غذا از دهان و فرو نبردن آن لازم است و در صورتی که عمداً فرو ببرد، آیا قضا یا کفاره بر وی واجب می‌شود؟ ۱۷۰

۲۲- اگر روزه‌دار در اثر فراموشی چیزی بخورد، آیا تذکر دادن به وی لازم است؟ ۱۷۰

اکراه..... ۱۷۱

۲۳- اگر روزه‌دار نسبت به خوردن و آشامیدن اکراه شود (مثلاً شخصی، روزه‌دار را مخیر بین باطل کردن روزه یا کشته شدن کند)، آیا روزه‌ی او باطل است و در صورت بطلان آیا قضا یا کفاره دارد؟ ۱۷۱

۲۴- اگر اکراه روزه‌دار نسبت به خوردن و آشامیدن برطرف شود، آیا خارج

کردن غذا از دهان و فرو نبردن آن لازم است و در صورتی که عمداً غذا را فرو ببرد، آیا قضا یا کفاره بر وی واجب می‌شود؟..... ۱۷۱

۲۵- اگر شخص از روی تقیه چیزی را بخورد یا بیاشامد، آیا روزه‌ی وی صحیح است و در صورت بطلان نسبت به قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد؟ ۱۷۱

اضطرار ۱۷۳

۲۶- اگر روزه‌دار به خاطر تشنگی شدید آب بخورد، حکم روزه‌ی وی چیست و نسبت به امساک، قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد؟ ۱۷۳

اجبار ۱۷۴

۲۷- اگر خوردنی یا آشامیدنی را به زور و اجبار در حلق روزه‌دار بریزند، روزه‌ی او چه حکمی دارد؟ ۱۷۴

۲۸- اگر اجبار روزه‌دار به خوردن و آشامیدن برطرف شود، آیا خارج کردن غذا از دهان و فرو نبردن آن لازم است و در صورتی که عمداً فرو ببرد، آیا قضا یا کفاره بر وی واجب می‌شود؟ ۱۷۵

آمیزش / ۱۷۷

تعریف آمیزش ۱۷۹

۲۹- داخل شدن چه اندازه از آلت تناسلی مرد موجب باطل شدن روزه می‌شود؟ Error! Bookmark not defined.

۳۰- آیا نزدیکی از پشت زن، روزه را باطل می‌کند؟ ۱۸۰

۳۱- اگر در هنگام نزدیکی منی خارج نگردد، آیا روزه باطل می‌شود؟ ۱۸۰

۳۲- ملاک آمیزشی که روزه را باطل می‌کند، در کسی که مقداری از آلتش قطع شده، چیست؟ ۱۸۱

اقسام آمیزش ۱۸۲

آمیزش انسان با انسان ۱۸۲

۳۳- آیا آمیزش مردان با یکدیگر (لواط) موجب باطل شدن روزه می‌شود؟ ۱۸۲

۳۴- آیا آمیزش با جنس مخالف، حتی اگر همسر خود شخص باشد، روزه را

باطل می‌کند؟ ۱۸۲

۳۵- اگر مردی از جلو یا عقب با خنثی آمیزش کند، حکم روزه‌ی آن دو

چیست؟ ۱۸۳

۳۶- اگر خنثی با زنی آمیزش کند، حکم روزه‌ی آن دو چیست؟ ۱۸۴

۳۷- اگر دو شخص خنثی با یکدیگر آمیزش نمایند، حکم روزه‌ی آنها چیست؟ ۱۸۴

آمیزش انسان و حیوان ۱۸۵

۳۹- اگر حیوانی با شخص روزه‌دار آمیزش نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۱۸۵

آمیزش از روی عذر ۱۸۶

جهل ۱۸۶

۴۰- اگر روزه‌دار نداند که آمیزش روزه را باطل می‌کند، آیا با انجام این عمل با

همسر خود، روزه‌ی وی باطل می‌شود؟ در صورت باطل شدن روزه، وظیفه‌ی وی

نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۱۸۶

۴۱- اگر روزه‌دار نداند که آمیزش روزه را باطل می‌کند، آیا با انجام این عمل با غیر

همسر خود، روزه‌ی وی باطل می‌شود و در صورت بطلان وظیفه‌ی وی نسبت به

قضا و کفاره چیست؟ ۱۹۰

۴۲- اگر روزه‌دار نسبت به مصادیق آمیزش جاهل باشد (مثلاً تصور می‌کند که در

صورت خارج شدن منی، آمیزش محقق می‌شود نه بدون آن) آیا با انجام

آمیزش با همسر غیر حیاض، روزه‌ی وی باطل می‌شود؟ و در صورت بطلان روزه،

وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۱۹۴

۴۳- اگر روزه‌دار نسبت به مصادیق آمیزش جاهل باشد (مثلاً نمی‌داند تحقق آمیزش به

قدر دخول حشفه باشد)، آیا با انجام آمیزش با همسر حائضش روزهی وی باطل می‌شود و در صورت بطلان، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۱۹۷

۴۴- اگر روزه‌دار نسبت به مصادیق آمیزش جاهل باشد (مثلاً نمی‌داند تحقق آمیزش به قدر دخول حشفه است) آیا با انجام آمیزش با غیر همسرش، روزهی وی باطل می‌شود و در صورت بطلان وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ .. ۲۰۱

۴۵- اگر روزه‌دار نداند که همسرش حایض است و در عین حال بداند نزدیکی روزه را باطل می‌کند و با این وجود در روز با وی نزدیکی کند، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۲۰۵

فراموشی ۲۰۵

۴۶- اگر روزه‌دار فراموش کند روزه است و آمیزش نماید، حکم روزهی وی چیست و آیا قضا و کفاره بر وی واجب می‌شود؟ ۲۰۵

۴۷- اگر روزه‌دار فراموش کند که آمیزش روزه را باطل می‌کند و با همسر خود آمیزش نماید، حکم روزهی وی چیست و آیا قضا و کفاره بر وی واجب می‌شود؟ .. ۲۰۵

۴۸- اگر روزه‌دار فراموش کند که آمیزش روزه را باطل می‌کند و با غیر همسرش آمیزش نماید، حکم روزهی وی چیست و آیا قضا و کفاره بر وی واجب می‌شود؟ ۲۰۶

۴۹- اگر روزه‌دار فراموش کند روزه است و آمیزش نماید و در این حین آمیزش متذکر روزه بودن گردد، آیا باید فوراً آمیزش را ترک کند و در صورتی که عمداً ادامه دهد، آیا قضا و کفاره بر وی واجب می‌شود؟ ۲۰۶

اشتباه ۲۰۷

۵۰- روزه‌داری که قصد آمیزش نداشته و بدون قصد و به اشتباه آلت مرد داخل در فرج زن شده (مثلاً قصد بازی با همسرش داشته و به آمیزش منجر شده) در این صورت حکم روزهی وی چیست و آیا قضا و کفاره بر وی واجب می‌شود؟ ۲۰۷

خواب ۲۰۷

۵۱- اگر شخصی با همسر روزه‌دار خود در حالی که خواب است آمیزش نماید، آیا روزه‌ی همسرش باطل می‌شود؟ ۲۰۷

اکراه ۲۰۷

۵۲- اگر روزدار از روی اکراه به واسطه تهدید به طلاق یا کتک خوردن و ... آمیزش نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۲۰۷

۵۳- اگر روزه‌دار از روی اکراه آمیزش نماید و در بین آمیزش، اکراه مرتفع گردد، چه وظیفه‌ای دارد؟ ۲۰۸

اجبار ۲۰۸

۵۴- اگر روزه‌دار از روی اجبار آمیزش کند، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۲۰۸

۵۵- روزه‌داری که مجبور به آمیزش شده و در بین آمیزش راضی به انجام آن عمل شود، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۲۰۸

استمنا / ۲۰۹

تعریف استمنا ۲۱۱

۵۶- استمنا را تعریف نمایید؟ ۲۱۱

۵۷- آیا مساحقه زنان با یکدیگر موجب باطل شدن روزه است؟ ۲۱۱

۵۸- اگر روزه‌دار با همسر خود بازی و شوخی جنسی کند و از او منی خارج شود، روزه‌ی او چه حکمی دارد؟ ۲۱۲

۵۹- اگر شخص روزه‌دار با قصد لذت‌جویی به تصویر یا فیلمی نگاه کند یا با نامحرم ارتباط برقرار کند و یا فکر و خیال شهوانی بکند ولی قصد خارج شدن منی نداشته باشد و اتفاقاً منی خارج شود، حکم روزه‌ی او چیست؟ ۲۱۳

۶۰- اگر شخص با قصد خارج شدن منی استمنا نماید یا کاری مثل آن انجام دهد، اما در هنگامی که منی از جای خود حرکت می‌کند از خروج آن جلوگیری نماید،

حکم روزهی آن چگونه می شود؟ ۲۱۴

۶۱- اگر روزه دار در حال بیرون آمدن منی از خواب بیدار شود، آیا واجب است از

بیرون آمدن آن جلوگیری کند؟ ۲۱۵

۶۳- اگر کسی بعد از احتلام در روز استبراء نماید و منی از او خارج شود، حکم

روزه‌ی وی چه می شود؟ ۲۱۵

۲۱۸ اقسام استمناء.....

۲۱۸..... **استمناء با قصد خارج شدن منی**

۲۱۹..... **استمناء بدون قصد خارج شدن منی**

۲۱۹..... **همراه با خارج شدن منی**

۲۱۹..... **عادت داشتن به خارج شدن منی**

۶۵- اگر روزه دار در استمناء یا هر کاری که موجب خارج شدن منی می شود،

قصد خارج شدن منی نکند ولی بر اثر عادت، منی از او خارج شود، وظیفه اش

چیست؟ ۲۱۹

۲۲۰..... **عادت نداشتن به خارج شدن منی**

۶۶- روزه داری که بدون قصد خارج شدن منی استمناء کرده، در صورتی که

عادت به خارج شدن منی نداشته است اما ناگهان منی از وی خارج شود، آیا

روزه‌ی وی باطل می گردد و در صورت بطلان نسبت به قضا و كفاره چه وظیفه‌ای

دارد؟ ۲۲۰

۲۲۰- بدون خارج شدن منی.....

۶۷- اگر روزه دار بدون قصد خارج شدن منی، کارهایی انجام دهد که غالباً

موجب خارج شدن منی می شود (مانند استمناء و ملاعبه) و منی هم از وی خارج

نشود، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۲۲۰

استمناء از روی عذر..... ۲۲۱

فراموشی..... ۲۲۱

۶۸- اگر روزه‌دار فراموش نماید که استمناء روزه را باطل میکند و این عمل را مرتکب شود، حکم روزه‌ی وی چیست و نسبت به قضا یا کفاره روزه‌اش چه وظیفه‌ای دارد؟..... ۲۲۱

۶۹- اگر روزه‌دار فراموش نماید که روزه است و استمناء نماید، آیا روزه‌ی او باطل می‌شود و در صورت باطل شدن، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟..... ۲۲۱

جهل..... ۲۲۲

۷۰- اگر روزه‌دار نداند که استمناء روزه را باطل میکند، آیا با انجام این عمل، روزه‌ی وی باطل می‌شود و در صورت بطلان، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟..... ۲۲۲

۷۱- اگر روزه‌دار نداند که با انجام عمل خاصی (همچون ملاعبه با همسر)، منی از او خارج می‌گردد، در صورت خروج اتفاقی منی وظیفه‌ی وی چیست؟..... ۲۲۶

۷۲- اگر روزه‌دار بداند که استمناء روزه را باطل میکند اما نسبت به مصادیق استمناء جاهل باشد، (مثلاً نمی‌داند خارج شدن منی، در صورت بازی و شوخی جنسی با بدن یا دست همسر هم روزه را باطل میکند) با انجام این عمل و خارج شدن منی، روزه‌اش چه حکمی دارد و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه او نسبت به قضا و کفاره چیست؟..... ۲۲۷

اشتباه..... ۲۳۱

۷۳- اگر روزه‌دار با یقین به عدم خارج شدن منی عملی انجام دهد که سهواً از او منی خارج شود (مثلاً هنگام بازی و شوخی جنسی با همسر بدون قصد خارج شدن منی از وی منی خارج می‌گردد) در این صورت آیا روزه‌ی وی باطل می‌شود و در صورت بطلان وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟..... ۲۳۱

۲۳۱ **اکراه**

۷۴- اگر روزه‌دار نسبت به استمناء نمودن اکراه شود (مثلاً شخصی روزه‌دار را مخیر کند که یا باید روزهاش را باطل کند و یا او را میکشد) آیا روزه‌اش باطل است و در صورت باطل بودن، قضا یا کفاره دارد؟ ۲۳۱

۲۳۳ / **دروغ بستن بر خداوند و معصومین**

۲۳۵ **ملاک در مبطل بودن دروغ**

- ۷۵- چه نوع دروغ بستن بر خداوند و پیامبر و امامان (علیهم‌السلام) موجب باطل شدن روزه می‌شود؟ ۲۳۵
- ۷۶- آیا قسم دروغ، بر خداوند یا معصومین (علیهم‌السلام) روزه را باطل می‌کند؟ ۲۳۹
- ۷۷- اگر به سبب نوشتن، کنایه، اشاره و امثال آن به خداوند و پیامبر (ص) و امامان (علیهم‌السلام) نسبت دروغی داده شود، آیا روزه باطل می‌شود؟ ۲۳۹
- ۷۸- اگر شخصی سخن راستی از خداوند یا پیامبر (ص) و امامان (علیهم‌السلام) را با علم به راست بودن آن تکذیب نماید، آیا این عمل موجب بطلان روزه می‌شود یا نه؟ ۲۴۰
- ۷۹- اگر روزه‌دار شخصی را با علم به اینکه دروغی را به خداوند یا پیامبر (ص) و امامان (علیهم‌السلام) نسبت می‌دهد تصدیق نماید، آیا تصدیق سخن او از مصادیق دروغی است که روزه را باطل می‌کند؟ ۲۴۰
- ۸۰- آیا نقل مطالبی به عنوان «زبان حال» از پیامبر (ص) و امامان علیهم‌السلام (مثلاً در مجالس سوگواری اهل بیت توسط مداحان) از مصادیق دروغی که روزه را باطل می‌کند به حساب می‌آید؟ ۲۴۱
- ۸۱- آیا نسبت دادن روایت یک معصوم به معصوم دیگر [مثلاً نسبت دادن روایتی که از امیر مؤمنان (علیه‌السلام) نقل شده به امام صادق (علیهم‌السلام)] به صورت عمدی از مصادیق دروغی که روزه را باطل می‌کند به حساب می‌آید؟ ۲۴۱

- ۸۲- آیا غلط خواندن قرآن یا حدیث، دروغ بستن بر خداوند یا معصومین
 علیهم السلام محسوب می شود؟ ۲۴۲
- ۸۳- آیا نسبت دادن مطالبی به خداوند یا پیامبر (ص) و امامان علیهم السلام از منابع
 غیر معتبر یا منابعی که احتمال کذب آن می رود، دروغ محسوب می شود؟ ۲۴۳
- ۸۴- آیا نقل قول کردن از کسی که دروغی را به خداوند یا پیامبر (ص) امامان
 علیهم السلام نسبت داده است، روزه را باطل می کند؟ ۲۴۵
- ۸۵- آیا دروغی را که شخص قبلاً گفته و به خداوند و پیامبر (ص) امامان
 علیهم السلام نسبت داده و ضبط شده و اکنون در حال روزه آن دروغ را پخش
 می کند، روزه را باطل می کند؟ ۲۴۵

شرایط دروغ بستن ۲۴۶

وجود مخاطب ۲۴۶

- ۸۶- چنانچه گوینده دروغی را به خداوند یا پیامبر (ص) و امامان علیهم السلام
 نسبت دهد اما مخاطبی نداشته باشد، حکم روزه وی چیست؟ ۲۴۶
- ۸۷- اگر شخصی دروغی را به خداوند یا پیامبر (ص) و امامان علیهم السلام نسبت
 دهد در حالی که مخاطبش گوش نمی کند، حکم روزه وی چیست؟ ۲۴۶
- ۸۸- اگر گوینده دروغی را به خدا یا پیامبر (ص) و امامان علیهم السلام نسبت دهد،
 اما شنوندگان معنای کلام وی را نفهمند، آیا روزه اش باطل است؟ ۲۴۷
- ۸۹- چنانچه فرد به وسیله نوشتن، کنایه، اشاره و غیره به خدا یا پیامبر (ص) و امامان
 علیهم السلام دروغی را نسبت دهد، آیا باطل شدن روزه اش منوط به وجود مخاطب
 است؟ ۲۴۸

قصد دروغ گفتن ۲۴۸

- ۹۰- اگر شخصی به شوخی دروغی را به خداوند یا پیامبر (ص) و امامان
 علیهم السلام نسبت دهد، حکم روزه اش چیست؟ ۲۴۸

۹۱- اگر روزه‌دار، مطلبی را با تصور اینکه دروغ است به خدا یا پیامبر (ص) و امامان علیهم‌السلام نسبت دهد و سپس معلوم شود که دروغ نبوده، حکم روزه‌ی وی چیست؟..... ۲۴۹

علم به دروغ بودن..... ۲۵۰

۹۲- اگر روزه‌دار با وجود گمان یا شک به دروغ بودن مطلبی آن را به صورت قطعی به خدا یا پیامبر (ص) و امامان علیهم‌السلام نسبت دهد، روزه‌ی وی چه حکمی دارد؟..... ۲۵۰

۹۳- اگر روزه‌دار مطلبی را بدون توجه به دروغ بودن یا دروغ نبودن آن بیان نماید و سپس آشکار شود که دروغ بوده، آیا روزه‌اش باطل می‌گردد؟..... ۲۵۱

دروغ بستن بر غیر خدا، امامان و انبیاء..... ۲۵۲

۹۴- آیا دروغ بستن بر حضرت زهرا (سلام‌الله‌علیها) روزه را باطل می‌کند؟..... ۲۵۲

۹۵- آیا دروغ بستن بر پیامبران گذشته و اوصیای ایشان روزه را باطل می‌کند؟..... ۲۵۳

۹۶- آیا دروغ بستن بر امامزادگان همچون حضرت عباس (ع)، حضرت زینب (س) و حضرت معصومه (س)، موجب بطلان روزه می‌گردد؟..... ۲۵۳

۹۷- آیا دروغ بستن بر علمای دین و اولیای الهی روزه را باطل می‌کند؟..... ۲۵۴

دروغ بستن از روی عذر..... ۲۵۵

جهل..... ۲۵۵

۹۸- اگر روزه‌دار حکم دروغ بستن بر خدا و معصومین (علیهم‌السلام) را بداند اما نداند که فلان مطلب دروغ است و آن را به خدا یا معصومین (علیهم‌السلام) نسبت

دهد، حکم روزه‌ی وی چیست؟..... ۲۵۵

۹۹- اگر روزه‌دار نداند که دروغ بستن بر خدا یا پیامبر و ائمه علیهم‌السلام روزه را باطل می‌کند، آیا با انجام این عمل، روزه‌ی وی باطل می‌شود؟ در صورت باطل

شدن روزهاش، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۲۵۵
 ۱۰۰- اگر روزه‌دار یقین کند که مطلبی دروغ نیست و آن را به خدا یا معصومین
 (علیهم‌السلام) نسبت دهد و سپس مشخص شود که دروغ بوده چه وظیفه‌ای دارد؟ ۲۵۸

فراموشی ۲۵۹

۱۰۲- اگر روزه‌دار فراموش کند که نسبت دادن دروغ به خدا یا معصومین
 (علیهم‌السلام) روزه را باطل می‌کند و به ایشان نسبت دروغ دهد، آیا روزه‌ی وی
 باطل است و در صورت بطلان، وظیفه‌اش نسبت به امساک، قضا و کفاره چیست؟ ۲۵۹
 ۱۰۳- اگر روزه‌دار دروغ بودن مطلبی را فراموشی کند و آن را به خدا یا معصومین
 (علیهم‌السلام) نسبت دهد آیا روزه‌ی وی باطل است و در صورت بطلان وظیفه‌ی
 وی نسبت به امساک، قضا و کفاره چیست؟ ۲۵۹

اضطرار ۲۶۰

۱۰۴- اگر روزه‌دار از روی اضطرار و ناچاری همچون تقیه به خدا یا معصومین
 (علیهم‌السلام) نسبت دروغ دهد، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۲۶۰

اکراه ۲۶۰

۱۰۵- اگر روزه‌دار از روی اکراه به خدا یا پیامبر (ص) و امامان (علیهم‌السلام)
 نسبت دروغ دهد، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۲۶۰

اشتباه ۲۶۲

۱۰۶- آیا دروغ بستن بر خدا و پیامبر (ص) و امامان (ع) از روی اشتباه زبانی،
 موجب بطلان روزه می‌گردد؟ ۲۶۲

رساندن غبار و مانند آن به حلق / ۲۶۳

ملاک در مبطل بودن غبار ۲۶۵

۱۰۷- آیا رساندن هر نوع غباری به حلق باعث باطل شدن روزه می‌گردد یا فقط

غبار غلیظ روزه را باطل میکند؟ ۲۶۵

۲۶۷ موارد ملحق به غبار

۲۶۷ بخار غلیظ

۱۰۸- رساندن بخار آب مانند بخار موجود در حمام و سونا به حلق برای روزه‌دار

چه حکمی دارد؟ ۲۶۷

۱۰۹- آیا مه غلیظ، روزه را باطل میکند؟ ۲۶۸

۲۶۹ دود غلیظ

۱۱۰- آیا دود ناشی از دخانیات و امثال آن روزه را باطل می‌کند؟ ۲۶۹

۱۱۱- آیا رساندن دود غلیظ مانند دود ناشی از سوختن هیزم و دود غلیظ اتومبیل و

امثال آنها به حلق، روزه را باطل می‌کند؟ ۲۷۰

۲۷۰ گاز

۱۱۲- آیا استفاده از اسپریهایی که برای باز کردن راه تنفسی (نظیر ونتولین) استفاده

می‌شود، روزه را باطل می‌کند؟ ۲۷۰

۲۷۲ رساندن غبار به حلق از روی عذر

۲۷۲ فراموشی

۱۱۳- اگر روزه‌دار از روی فراموشی روزه، غبار غلیظ و مانند آن را به حلق برساند،

آیا روزه‌ی وی باطل است و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه‌اش نسبت به

امساک، قضا و کفاره چیست؟ ۲۷۲

۲۷۳ جهل و ندانستن

۱۱۵- اگر روزه‌دار نداند که رساندن غبار غلیظ و مانند آن به حلق روزه را باطل میکند، آیا روزه‌اش به واسطه رساندن غبار غلیظ و مانند آن به حلق باطل می‌شود؟ در صورت باطل شدن، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۲۷۳

۱۱۶- اگر روزه‌دار به گمان اینکه غبار غلیظ به حلقش نمی‌رسد، از رسیدن آن به حلق جلوگیری نکرد و غبار به حلقش رسید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۲۷۵

مشقت شدید..... ۲۷۶

۱۱۷- اگر جلوگیری از رسیدن غبار غلیظ و غیر غلیظ به حلق برای روزه‌دار مشقت شدید داشته باشد و به حلقش برسد، حکم روزه‌اش چیست؟ ۲۷۶

اشتباه..... ۲۷۷

۱۱۸- اگر از روی غفلت یا ناخواسته غبار غلیظ به حلق روزه‌دار برسد، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۲۷۷

فرو بردن تمام سر در آب / ۲۷۹

شرایط فرو بردن ۲۸۱

بودن تمام سر در آب در یک زمان ۲۸۱

۱۱۹- فرو بردن چه مقداری از سر در آب روزه را باطل می‌کند؟ ۲۸۱

خوبی، بهجت، تبریزی، وحید و نوری: فرو بردن تمام سر به صورتی که تمام سر در زمان واحد زیر آب قرار گیرد، روزه را باطل می‌کند هر چند بدن بیرون آب باشد و فرقی نمی‌کند که به یک باره (دفعی) تمام سرش را زیر آب فرو برد یا به صورت تدریجی آن را زیر آب فرو ببرد، در هر دو صورت روزه‌اش باطل می‌شود. ۲۸۱

۱۲۰- اگر روزه‌دار سر را به صورت تدریجی وارد آب نماید به نحوی که قبل از آنکه آب، تمام سر را فرا گیرد، مقداری از سر را بیرون بیاورد، حکم روزه‌اش چیست؟ ۲۸۲

- ۱۲۱- آیا فرو بردن تمام سر در آب به جز قسمتی از موها روزه را باطل می کند؟ ۲۸۲
- ۱۲۲- اگر بر سر روزه دار آب فراوانی ریخته شود (مانند آبشار یا آب موتورخانه ی زمین کشاورزی و ...) در صورتی که آب یک دفعه تمام سر را در بر بگیرد، آیا این عمل روزه را باطل می کند؟ ۲۸۳
- ۱۲۳- آیا روزه به واسطه فرو بردن تمام سر در آب مضاف یا سایر مایعات مثل گلاب و... باطل می شود؟ ۲۸۴
- ۱۲۴- اگر روزه دار شك کند که تمام سرش در آب فرو رفته یا نه حکم روزه ی وی چیست؟ ۲۸۵
- نبود مانع در سر ۲۸۵**

- ۱۲۵- منظور از موانعی که در بحث فرو بردن تمام سر در آب، مانع از باطل شدن روزه می گردد، چیست؟ (آیا چسب یا روغن هم مانع محسوب می شود؟) ۲۸۵
- ۱۲۶- اگر روزه دار چیزی را روی سرش بگذارد که مانع از رسیدن آب به تمام سرش شود و سپس سرش را زیر آب کند، آیا روزه اش باطل می شود؟ ۲۸۷
- ۱۲۷- آیا فرو رفتن در آب به وسیله زیر دریایی روزه را باطل می کند؟ ۲۸۸
- فرو بردن از روی عذر ۲۸۹**
- فراموشی ۲۸۹**

- ۱۲۸- اگر روزه دار از روی فراموشی، سرش را در آب فرو ببرد، حکم روزه ی وی چیست؟ ۲۸۹
- ۱۲۹- اگر روزه دار فراموش نماید که فرو بردن تمام سر در آب، مبطل روزه است و این کار را انجام دهد، حکم روزه ی وی چیست؟ ۲۸۹
- ۱۳۰- اگر روزه دار از روی فراموشی تمام سرش را زیر آب ببرد و در زمانی که سرش زیر آب است یادش بیاید، وظیفه اش چیست؟ ۲۹۰

۲۹۰ جهل و ندانستن

۱۳۱- اگر روزه‌دار نداند که فرو بردن تمام سر در آب موجب بطلان روزه می‌شود، آیا روزه‌اش باطل می‌شود و در صورت بطلان روزه وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۲۹۰

۲۹۲ اضطرار

۱۳۲- اگر روزه‌دار از روی اضطرار (مثلاً برای نجات جان کسی که در حال غرق شدن است)، خود را در آب بیندازد و سرش در آب فرو رود، آیا روزه‌اش باطل می‌شود و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۲۹۲

۱۳۳- اگر لازم باشد روزه‌دار غسل نماید و غسل کردن وی متوقف بر غسل ارتماسی باشد، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۲۹۳

۲۹۴ اکراه

۱۳۴- اگر روزه‌دار از روی اکراه سرش را در آب فرو ببرد، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۲۹۴

۲۹۵ اجبار

۱۳۵- اگر سر روزه‌دار را با اجبار در آب فرو برند، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۲۹۵

۲۹۵ اشتباه

۱۳۶- اگر روزه‌دار با علم به اینکه سرش در آب فرو نمی‌رود، مشغول شنا کردن باشد ولی ناگهان از روی سهو سرش در آب فرو برود آیا روزه‌اش باطل می‌شود و در صورت باطل شدن روزه وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۲۹۵

باقی ماندن بر جنابت تا اذان صبح / ۲۹۷

۲۹۹ در روزه‌ی رمضان

۲۹۹..... باقی ماندن از روی عذر

۲۹۹..... خوابیدن تا اذان صبح

۲۹۹..... با یقین به بیدار نشدن

۱۳۷- اگر شخص جنب، یقین داشته باشد در صورتی که بخوابد تا اذان صبح بیدار

نمی شود، آیا خوابیدن برای او جایز است؟..... ۲۹۹

۱۳۸- اگر شخص جنب علم دارد اگر بخوابد تا اذان صبح بیدار نمی شود، بخوابد و

تا اذان صبح هم بیدار نشود، آیا روزه‌ی وی باطل است و در صورت بطلان

وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟..... ۳۰۰

۳۰۰..... با یقین یا احتمال به بیدار شدن

۳۰۰..... قصد انجام ندادن غسل

۱۳۹- شخص جنبی که احتمال می‌دهد اگر بخوابد پیش از اذان صبح بیدار

می شود، چنانچه تصمیم داشته باشد بعد از بیدار شدن غسل نکند، در صورتیکه

بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود حکم روزه‌ی وی چیست؟..... ۳۰۰

۳۰۱..... قصد انجام دادن غسل

خواب اول ۳۰۱

۱۴۰- منظور از خواب اول، دوم و سوم چیست؟..... ۱۹۵

۱۴۱- شخص جنبی که یقین یا احتمال می‌دهد قبل از اذان صبح می‌تواند از خواب

اول بیدار شود با تصمیم بر غسل نمودن پس از بیداری، بخوابد ولی تا اذان صبح

بیدار نشود حکم روزه‌ی وی چیست؟..... ۳۰۲

خواب دوم ۳۰۳

۱۴۲- اگر شخص جنبی که پس از بیدار شدن از خواب اول احتمال می‌دهد با

خوابیدن مجدد می‌تواند قبل از اذان صبح بیدار شود و با تصمیم بر غسل نمودن پس

از بیداری، برای بار دوم بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، وظیفه‌ی وی چیست؟..... ۳۰۳

خواب سوم به بعد ۳۰۵

۱۴۳- اگر شخص جنبی که پس از بیدار شدن از خواب دوم احتمال می‌دهد با خوابیدن مجدد می‌تواند قبل از اذان صبح بیدار شود و با تصمیم بر غسل نمودن پس از بیداری، برای بار سوم بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود وظیفه‌ی وی چیست؟ ۳۰۵

تردید در غسل کردن..... ۳۰۶

۱۴۴- شخص جنبی که احتمال می‌دهد اگر بخوابد پیش از اذان صبح بیدار می‌شود، چنانچه تردید داشته باشد که بعد از بیدار شدن غسل کند یا نه در صورتیکه بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۳۰۶

توجه نداشتن به غسل..... ۳۰۶

۱۴۵- شخص جنبی که احتمال می‌دهد اگر بخوابد پیش از اذان صبح بیدار می‌شود، چنانچه غفلت داشته باشد که بعد از بیدار شدن باید غسل کند، در صورتیکه بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۳۰۶

فراموشی..... ۳۰۹

۱۴۶- اگر شخص در شب ماه رمضان جنب شود و روزه‌ی فردا را فراموش کند و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۳۰۹

۱۴۷- اگر شخص در شب ماه رمضان جنب شود و تا اذان صبح غسل یا تیمم را فراموش نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۳۰۹

جہل..... ۳۱۰

۱۴۸- اگر روزهدار نداند که قبل از اذان صبح جنب شده است و در طول روز یا پس از چند روز متوجه آن شود، تکلیف وی چیست؟ ۳۱۰

۱۴۹- اگر روزهدار نداند که بقا بر جنابت روزه را باطل می‌کند و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۳۱۰

۱۵۰- اگر شخصی پس از مدتی بفهمد که به دلیل باطل انجام دادن غسل، جنابتش

همچنان باقی است، حکم روزه‌هایی که در آن حال به‌جا آورده چیست؟..... ۳۱۲

۱۵۱- اگر در ماه رمضان شخص بعد از اذان صبح متوجه شود غسل او به هر دلیلی

باطل بوده است، حکم روزه‌ی وی چیست؟..... ۳۱۳

۱۵۲- اگر شخصی فکر کند که تا اذان صبح برای غسل نمودن یا تیمم وقت دارد،

به همین خاطر خود را جنب نماید و سپس معلوم شود که برای هیچ‌یک از غسل و

تیمم وقت نداشته، وظیفه‌اش چیست؟..... ۳۱۳

اجبار..... ۳۱۴

۱۵۳- اگر شخص جنب را به اجبار نگذارند غسل و تیمم انجام دهد، حکم روزه‌ی

او چیست؟..... ۳۱۴

اکراه..... ۳۱۴

۱۵۴- اگر شخص جنب را اکراه کنند که غسل یا تیمم انجام ندهد، حکم

روزه‌ی او چیست؟..... ۳۱۴

اضطرار..... ۳۱۵

۱۵۵- اگر شخص جنب برای غسل یا تیمم، آب یا چیزی که تیمم بر آن

صحیح باشد نداشته باشد و تا اذان صبح غسل و تیمم نکند، حکم روزه‌ی وی

چیست؟..... ۳۱۵

باقی ماندن بدون عذر..... ۳۱۵

با امکان غسل..... ۳۱۵

۱۵۶- اگر شخص جنب بدون عذر و از روی عمد برای روزه‌ی ماه رمضان،

غسل جنابت و تیمم بدل از غسل نکند، حکم روزه‌ی وی چیست؟..... ۳۱۵

۱۵۷- اگر شخصی انجام غسل جنابت را به تأخیر اندازد تا جایی که وقت تنگ

شود و دیگر وقت کافی برای غسل کردن نداشته باشد، وظیفه‌ی وی چیست و در

صورت عدم انجام وظیفه حکم روزهی وی چیست؟ ۳۱۶

۱۵۸- اگر شخصی در ماه رمضان یا قضای رمضان انجام غسل جنابت را عمدأ به تأخیر اندازد تا جایی که وقت تنگ شود و دیگر وقت کافی برای غسل کردن و تیمم نمودن نداشته باشد، حکم روزهی وی چیست؟ ۳۱۷

۱۵۹- اگر شخص جنب بر اثر عواملی همچون شرم و حیا و مانند آن تا اذان صبح غسل نکند، حکم روزهی وی چیست؟ ۳۱۷

۱۶۰- اگر شخص جنب وقت کافی برای غسل کردن و خوردن سحری ندارد و به جهت ضعفی که در طول روز حاصل می شود غذا را بر غسل ترجیح بدهد و تا اذان صبح غسل نکند، حکم روزهی وی چیست؟ ۳۱۸

۳۱۹ عدم امکان غسل

۱۶۱- آیا شخصی که می داند تا اذان صبح امکان غسل ندارد ولی می تواند تیمم کند، آیا می تواند خود را عمدأ جنب نماید و در صورتی که خود را جنب کند، وظیفهی وی نسبت به روزهی فردا چیست؟ ۳۱۹

۱۶۲- اگر شخص بداند تا اذان صبح امکان غسل و تیمم را ندارد (همچون نداشتن آب و یا سردی هوا یا تنگی وقت و یا ضرر داشتن غسل و تیمم و...) آیا می تواند خود را عمدأ جنب نماید؟ و در صورتی که خود را جنب کند، وظیفهی وی نسبت به روزهی فردا چیست؟ ۳۲۱

۱۶۳- اگر فردی در ابتدای شب، جنب شود و امکان غسل کردن تا اذان صبح را نداشته باشد، آیا می تواند همان موقع تیمم بدل از غسل نماید یا باید تا اذان صبح صبر نماید و سپس در تنگی وقت تیمم نماید؟ ۳۲۱

۱۶۴- شخص جنبی که امکان غسل برای وی فراهم نیست در عین حال تیمم بدل از غسل نیز انجام نمی دهد، حکم روزهی وی چیست؟ ۳۲۲

۳۲۳ قضای رمضان

در تنگی وقت ۳۲۳

۱۶۵- شخصی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، چنانچه قبل از اذان صبح جنب گردد و عمداً تا بعد از اذان غسل یا تیمم نکند، آیا می‌تواند روزه بگیرد؟ ۳۲۳

۱۶۶- شخصی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر قبل از اذان صبح جنب گردد و وقت کافی برای انجام غسل نداشته باشد، در صورتی که بخواهد روزه بگیرد وظیفه‌اش چیست؟ چنانچه عمداً به وظیفه خود عمل نکند، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۳۲۴

۱۶۷- شخصی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر قبل از اذان صبح جنب گردد ولی به واسطه عذرهایی نظیر اکراه، اجبار، اضطرار نتواند پیش از اذان غسل یا تیمم کند، آیا می‌تواند روزه بگیرد؟ ۳۲۴

۱۶۸- شخصی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته که وقت تنگ شده، در صورتی که بخواهد روزه بگیرد اما نداند بقا عمدی بر جنابت مبطل روزه است و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، حکم روزه‌اش چیست؟ ۳۲۵

۱۶۹- شخصی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر بعد از اذان صبح از خواب بیدار شود و بفهمد که پیش از اذان جنب شده، آیا می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟ ۳۲۶

۱۷۰- شخصی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر فراموش نماید که غسل جنابتش را قبل از اذان صبح انجام دهد و با این حال روزه بگیرد، حکم روزه‌ی او چیست؟ ۳۲۷

۱۷۱- شخصی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، در صورتی که قبل از اذان جنب شود ولی به خاطر نبود آب و خاک و چیزهایی که تیمم با آن صحیح است، غسل و تیمم برایش ممکن نباشد، آیا می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟ ۳۲۸

در وسعت وقت..... ۳۲۹

۱۷۲- اگر شخصی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، اما قبل از اذان صبح جنب گردد و عمداً تا بعد از اذان، غسل یا تیمم نکند، حکم روزه‌اش چیست؟..... ۳۲۹

۱۷۳- اگر شخصی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، در صورتی که قبل از اذان صبح جنب گردد و وقت کافی برای انجام غسل یا تیمم نداشته باشد یا بعد از اذان بفهمد جنب شده، حکم روزه‌اش چیست؟..... ۳۲۹

۱۷۴- اگر شخصی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، ولی به خاطر عذرهایی نظیر اکراه، اجبار، اضطرار نتواند قبل از اذان صبح غسل یا تیمم نکند، حکم روزه‌ی وی چیست؟..... ۳۳۰

۱۷۵- اگر شخصی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، اما نداند بقا عمدی بر جنابت مبطل روزه است و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، آیا روزه‌ی وی صحیح است؟..... ۳۳۱

۱۷۶- اگر شخصی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، اما فراموش کند بقا عمدی بر جنابت مبطل روزه است و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، آیا روزه‌ی وی صحیح است؟..... ۳۳۱

۱۷۷- اگر شخصی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، در صورتی که فراموش نماید قبل از اذان صبح غسل جنابتش را انجام دهد و با این حال روزه بگیرد، آیا روزه‌اش صحیح است؟..... ۳۳۲

۱۷۸- اگر شخصی که جنب است بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت بجا آورد ولی به خاطر نبود آب و خاک و چیزهایی که تیمم با آن صحیح است، غسل و تیمم برایش ممکن نباشد، آیا روزه‌اش صحیح است؟..... ۳۳۳

سایر روزه‌ها..... ۳۳۴

۱۷۹- اگر شخصی قبل از اذان صبح جنب شود و بخواهد در روزه‌های واجب

معین (غیر از روزهی رمضان و قضای آن) همچون روزه نذر معین، بدون غسل و تیمم روزه بگیرد، حکم روزهی وی چیست؟ ۳۳۴

۱۸۰- اگر شخصی قبل از اذان صبح جنب شود و بخواهد در روزه‌های واجب غیر معین همچون روزه کفاره، نذر غیر معین یا روزه‌های مستحبی و ...، بدون غسل و تیمم روزه بگیرد حکم روزهی وی چیست؟ ۳۳۴

باقی بودن بر حیض و نفاس / ۳۳۷

در روزه رمضان ۳۳۹

باقی بودن عمدی ۳۳۹

۱۸۱- اگر زن حائض یا نفساء در روزهی رمضان قبل از اذان صبح پاک شود و وقت کافی برای غسل یا تیمم داشته باشد اما عمدأ غسل و تیمم نکند، آیا روزهی وی صحیح است و در صورت بطلان وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۳۳۹

۱۸۲- اگر زن حائض یا نفساء در روزهی رمضان قبل از اذان صبح پاک شود اما وقت کافی برای انجام غسل نداشته باشد، وظیفه‌اش چیست؟ در صورتی که عمدأ به وظیفه خود عمل نکند، حکم روزهی وی چیست؟ ۳۴۰

باقی بودن غیر عمدی ۳۴۰

۱۸۳- اگر زن حائض یا نفساء در ماه رمضان به واسطه عذرهایی مانند اکراه و اجبار نتواند غسل و تیمم نماید، حکم روزهی وی چیست؟ ۳۴۰

۱۸۴- اگر زنی در ماه رمضان نداند که باقی ماندن بر حیض یا نفاس روزه را باطل میکند و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، آیا روزهی وی صحیح است و در صورت باطل شدن وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۳۴۱

۱۸۵- اگر زنی در ماه رمضان پس از مدتی بفهمد که به دلیل باطل انجام دادن غسل، حیض و نفاسش باقی است، حکم روزه‌هایی که در آن حال بجا آورده

چیست؟ ۳۴۳

۱۸۶- اگر زن حائض یا نفساء در ماه رمضان نزدیک اذان صبح پاک شود اما وقت

کافی برای انجام غسل و تیمم نداشته باشد، آیا روزه‌ی وی صحیح است؟ ۳۴۴

امام، خوئی، بهجت، تبریزی، فاضل، سیستانی، وحید، مکارم، صافی، شیرازی و

نوری ۳۴۴

۱۸۷- اگر زنی در ماه رمضان بعد از اذان صبح بفهمد که پیش از اذان از حیض یا

نفاس پاک شده، چه وظیفه‌ای دارد؟ ۳۴۴

۱۸۸- اگر زنی در ماه رمضان فراموش نماید که غسل حیض یا نفاسش را انجام

دهد و در طول روز یادش بیاید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۳۴۴

۱۸۹- اگر زنی در ماه رمضان از حیض یا نفاس پاک شود، اما دسترسی به آب یا

چیزی که با آن تیمم کند نداشته باشد، چه وظیفه‌ای دارد؟ ۳۴۵

۱۹۰- آیا احکام مربوط به خواب اول و دوم و سوم که در باقی بودن بر جنابت

مطرح است در بقا بر حیض و نفاس نیز جاری است؟ ۳۴۵

در روزه‌ی قضای رمضان ۳۴۶

در تنگی وقت ۳۴۶

۱۹۱- زنی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده،

چنانچه قبل از اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود و عمداً تا بعد از اذان غسل و

تیمم نکند، آیا می‌تواند روزه بگیرد؟ ۳۴۶

۱۹۲- زنی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر

قبل از اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود، ولی وقت کافی برای انجام غسل

نداشته باشد در صورتی که بخواهد روزه بگیرد وظیفه‌اش چیست؟ ۳۴۶

۱۹۳- زنی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر

قبل از اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود، ولی از روی اجبار نتواند پیش از اذان

غسل یا تیمم کند، آیا می‌تواند روزه بگیرد؟ ۳۴۷

۱۹۴- زنی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، در صورتی که بخواهد روزه بگیرد، اما نداند بقا عمدی بر حیض و نفاس روزه را باطل میکند و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، حکم روزه‌اش چیست؟..... ۳۴۷

۱۹۵- زنی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر بعد از اذان صبح از خواب بیدار شود و بفهمد که پیش از اذان از حیض یا نفاس پاک شده، آیا می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟..... ۳۴۸

۱۹۶- زنی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، اگر فراموش نماید که غسل حیض یا نفاسش را قبل از اذان صبح انجام دهد و با این حال روزه بگیرد، حکم روزه‌ی او چیست؟..... ۳۴۹

۱۹۷- زنی قضا کردن روزه‌اش را آن قدر به تأخیر انداخته تا وقت تنگ شده، در صورتی که قبل از اذان از حیض یا نفاس پاک شود ولی دسترسی به آب یا چیزی که تیمم با آن صحیح است، نداشته باشد، آیا می‌تواند آن روز را روزه بگیرد؟..... ۳۴۹

در وسعت وقت..... ۳۵۰

۱۹۸- اگر زنی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، اما قبل از اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود ولی عمداً تا بعد از اذان، غسل یا تیمم نکند، حکم روزه‌اش چیست؟..... ۳۵۰

۱۹۹- اگر زنی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، در صورتی که قبل از اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود، ولی وقت کافی برای انجام غسل و تیمم نداشته باشد یا بعد از اذان صبح بفهمد که پیش از اذان از حیض یا نفاس پاک شده، حکم روزه‌اش چیست؟..... ۳۵۰

۲۰۰- اگر زن حائض یا نفساء بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، ولی از روی اجبار نتواند قبل از اذان صبح غسل یا تیمم نکند، حکم روزه‌ی وی چیست؟..... ۳۵۱

۲۰۱- اگر زنی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، اما نداند بقا عمدی بر حیض یا نفاس روزه را و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، آیا روزه‌ی وی صحیح است؟ ۳۵۱

۲۰۲- اگر زنی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد، در صورتی که فراموش نماید قبل از اذان صبح غسل حیض یا نفاسش را انجام دهد و با این حال روزه بگیرد، آیا روزه‌اش صحیح است؟ ۳۵۲

۲۰۳- اگر زنی بخواهد قضای روزه‌اش را در وسعت وقت به‌جا آورد و قبل از اذان صبح از حیض یا نفاس پاک شود، اما دسترسی به آب یا چیزی که تیمم با آن صحیح است، نداشته باشد، آیا روزه‌اش صحیح است؟ ۳۵۲

در سایر روزه‌ها ۳۵۳

۲۰۴- اگر زن حائض یا نفساء قبل از اذان صبح پاک شود و روزه‌های واجب معین (غیر از روزه‌ی رمضان و قضای رمضان) مانند روزه‌ی نذر را بدون غسل و تیمم بگیرد حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۳۵۳

۲۰۵- اگر زن حائض یا نفساء قبل از اذان صبح پاک شود و روزه‌های غیر واجب معین همچون روزه‌ی نذر غیر معین یا روزه‌های مستحبی و ... را بدون غسل و تیمم بگیرد حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۳۵۳

اماله کردن / ۳۵۵

تعریف ۳۵۲

۲۰۶- اماله کردن چیست؟ ۳۵۷

شرایط اماله ۳۵۸

اماله کردن با مایعات ۳۵۸

۲۰۷- آیا اماله نمودن با مایعات روزه را باطل می‌کند؟ ۳۵۸

۲۰۸- اگر روزه‌دار از روی عمد با چیز روان اماله نماید، آیا علاوه بر قضا،

کفاره نیز واجب می‌شود؟ ۳۵۸

۲۰۹- اگر روزه‌دار با چیز جامدی (همچون شیاف و پماد) اماله نماید، حکم

روزه‌ی وی چیست؟ ۳۵۹

۲۱۰- اگر مایع بودن چیزی مشکوک باشد، آیا اماله کردن با آن برای روزه‌دار

جایز است؟ ۳۵۹

وارد شدن به شکم ۳۶۰

۲۱۱- منظور از وارد شدن مایعات توسط اماله به شکم چیست؟ (آیا رسیدن به

معهده ملاک است یا روده) ۳۶۰

۲۱۲- اگر مایعی که برای اماله استفاده شده، داخل شکم نرود و فقط به نشیمنگاه

(مخرج مدفوع) وارد می‌شود، حکم روزه شخص چیست؟ ۳۶۱

۲۱۳- آیا اماله با مایعات از فرج برای زنان، روزه را باطل می‌کند؟ ۳۶۱

اماله کردن از روی عذر ۳۶۲

فراموشی ۳۶۲

۲۱۴- اگر شخص فراموش کند که روزه است و با مایعات اماله نماید، حکم

روزه‌ی وی چیست؟ ۳۶۲

۲۱۵- اگر شخص فراموش کند که اماله کردن روزه را باطل کند و اماله نماید

حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۳۶۲

جهل ۳۶۲

۲۱۶- شخصی که نمی‌داند اماله روزه را باطل می‌کند، در صورتی که اماله کند،

حکم روزه‌اش چیست؟ ۳۶۲

اضطرار ۳۶۵

۲۱۷- اگر روزه‌دار از روی اضطرار مثلاً درمان بیماری یبوست یا تب و ... با چیز روان اماله نماید، آیا روزه‌اش باطل می‌گردد و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا یا کفاره چیست؟ ۳۶۵

استفراغ / ۳۶۷

ملاک در مبطل بودن استفراغ ۳۶۹

۲۱۸- اگر به واسطه آروغ زدن اختیاری، چیزی وارد فضای دهان شود، حکم روزه‌ی شخص چیست؟ ۳۶۹

۲۱۹- اگر به واسطه آروغ زدن غیر اختیاری، چیزی وارد فضای دهان شود سپس آن را فرو برد، حکم روزه‌ی شخص چیست؟ ۳۷۲

خوبی، تبریزی، وحید و مکارم: اگر آنچه به فضای دهانش آمده را با اختیار فرو ببرد، روزه‌اش باطل است و قضا دارد و بنا بر احتیاط واجب کفاره هم دارد؛ اما اگر بدون اختیار فرو ببرد، روزه‌اش صحیح است. ۳۷۲

اقسام استفراغ ۳۷۴

استفراغ از روی عذر ۳۷۴

بیماری ۳۷۴

۲۲۰- فردی که بر اثر بیماری به صورت غیرارادی استفراغ می‌کند، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۳۷۴

۲۲۱- اگر روزه‌دار بر اثر بیماری مجبور به استفراغ شود و عمداً استفراغ نماید، آیا روزه‌ی وی صحیح است؟ ۳۷۴

فراموشی ۳۷۵

۲۲۲- اگر شخصی فراموش کند که روزه است و عمداً استفراغ نماید، حکم

روزه‌ی وی چیست؟ ۳۷۵

۲۲۳- اگر شخصی فراموش کند که استفراغ روزه را باطل میکند و عمداً استفراغ نماید، روزه‌ی وی چه حکمی دارد و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه شخص نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۳۷۵

جہل ۳۷۵

۲۲۴- شخصی که نمی‌داند استفراغ عمدی روزه را باطل میکند و بدون عذر استفراغ نماید، حکم روزه‌ی وی چه است؟ ۳۷۵

۲۲۵- شخصی که نمی‌داند کاری که انجام می‌دهد (مانند آروغ زدن) باعث استفراغ خواهد شد، در صورتی که آروغ بزند روزه‌ی وی چه حکمی دارد؟ ۳۷۷

اضطرار ۳۷۷

۲۲۶- اگر چیزی نظیر مگس داخل حلق روزه‌دار شود و روزه‌دار برای خارج کردن آن مجبور به استفراغ شود، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۳۷۷

۲۲۷- اگر روزه‌دار به واسطه ضرر یا از روزی عسر و حرج (مشقت شدید) از استفراغ جلوگیری نکند، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۳۷۹

اکراه ۳۷۹

۲۲۸- اگر روزه‌دار از روی اکراه استفراغ نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۳۷۹

اجبار ۳۸۰

۲۲۹- اگر روزه‌دار از روی اجبار استفراغ نماید، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۳۸۰

استفراغ بدون عذر ۳۸۰

۲۳۰- اگر روزه‌دار بدون عذر و عمداً استفراغ نماید، آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ در صورت بطلان، آیا علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌گردد؟ ۳۸۰

۲۳۱- آیا خودداری نمودن از استفراغ (بدون اینکه ضرر و مشقت داشته باشد) لازم است و در صورتی که روزه‌دار خودداری نکند، آیا روزه‌اش باطل می‌گردد؟ ۳۸۱

۲۳۲- آیا خوردن آنچه احتمالاً موجب استفراغ در روز می‌شود، باعث باطل شدن روزه میشود و در صورت باطل شدن وظیفه شخص نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۳۸۲

۲۳۳- آیا خوردن آنچه به طور یقین موجب استفراغ در روز می‌شود، روزه را باطل میکند و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه شخص نسبت به امساک، قضا و کفاره چیست؟ ۳۸۲

ملحقات ۳۸۳

فهرست تفصیلی قضا و کفاره

قضا و کفاره / ۳۹۱

قضا ۳۹۳

شرایط واجب شدن قضا ۳۹۳

بالغ بودن ۳۹۳

۱- اگر نوجوانی در ماه رمضان قبل یا همزمان با اذان صبح بالغ شود و روزه نگیرد،

آیا لازم است روزه آن روز را قضا نماید؟ ۳۹۳

۲- اگر نوجوان نابالغی در ماه رمضان قبل از اذان صبح نیت روزه مستحبی نماید و

پس از بالغ شدن در طی روز، روزه اش را باطل نماید، آیا لازم است روزه آن روز

را قضا نماید؟ ۳۹۴

۳- اگر نوجوانی قبل از اذان ظهر بدون انجام مفطر بالغ شود، چنانچه بعد از بلوغ

مبطلی انجام دهد و یا نیت روزه ماه رمضان نکند، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و

کفاره چیست؟ ۳۹۴

۴- اگر نوجوان بعد از اذان ظهر بالغ شود چنانچه قبل از بلوغ مبطلی انجام داده باشد

یا نیت روزه نکرده باشد، آیا لازم است روزه آن روز را قضا نماید؟ ۳۹۴

۵- دختری که سن بلوغش را به هر دلیلی نداند، چنانچه در ماه رمضان خونی که

علائم حیض را دارد ببیند، وظیفه اش چیست؟ ۳۹۵

بخش اول سؤال (بلوغ یا عدم بلوغ):..... ۳۹۵

بخش دوم سؤال (وظیفه‌ی وی):..... ۳۹۵

۶- اگر نوجوانی شك کند که قبل از اذان صبح به سن بلوغ رسیده یا بعد از اذان و روزه نگیرد؛ آیا قضای آن روز بر او واجب است؟..... ۳۹۶

عاقل بودن ۳۹۶

۷- آیا روزه‌هایی که از شخص دیوانه فوت شده، قضا یا کفاره دارد؟..... ۳۹۶

۸- اگر شخصی دیوانه شود ولی در بخشی از روز بهبود یابد، وظیفه‌ی وی نسبت به قضای روزه‌ی آن روز چیست؟..... ۳۹۶

۹- آیا روزه‌هایی که از شخص مست فوت شده، قضا یا کفاره دارد؟..... ۳۹۷

۱۰- اگر شخصی مست شود ولی در طول روز بهبود یابد، وظیفه‌ی وی نسبت به قضای روزه‌ی آن روز چیست؟..... ۳۹۷

۱۱- اگر شخصی بی‌هوش شود ولی در طول روز به هوش آید، آیا لازم است روزه‌ی آن روز را قضا نماید؟..... ۳۹۸

۱۲- چنانچه شخصی تمام روز بی‌هوش باشد، آیا لازم است روزه‌هایی که از او فوت می‌شود را قضا نماید؟..... ۳۹۹

مسلمان بودن ۳۹۹

۱۳- آیا روزه‌هایی که در زمان کافر بودن شخص تازه مسلمان از او فوت شده است، قضا دارد؟..... ۳۹۹

۱۴- اگر شخصی قبل از اذان صبح ماه رمضان مسلمان شود (و نیت روزه نکند)، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟..... ۴۰۰

۱۵- اگر شخصی قبل از اذان ظهر ماه رمضان مسلمان شود و نیت روزه نکند، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟..... ۴۰۰

۱۶- اگر کسی بعد از اذان ظهر ماه رمضان مسلمان شود، آیا لازم است روزه آن

- روز را قضا نماید؟ ۴۰۱
- ۱۷- اگر شخصی قبل از اذان صبح ماه رمضان مسلمان شود و چگونگی روزه گرفتن را نداند و آن را بجا نیاورد، آیا لازم است روزه آن روز را قضا نماید؟ ۴۰۲
- ۱۸- آیا بر شخص مرتد (چه ملی و چه فطری) قضا نمودن روزه‌هایی که در ایام ارتداد از او فوت شده لازم است؟ ۴۰۲
- ۱۹- اگر شخصی از اهل تسنن، شیعه شود، آیا روزه‌هایی را که در زمان سنی بودنش از وی فوت شده، قضا یا کفاره دارد؟ ۴۰۲
- ۲۰- اگر شخصی از اهل تسنن شیعه شود، آیا روزه‌هایی را که در زمان سنی بودنش طبق مذهب خود بجا آورده، قضا یا کفاره دارد؟ ۴۰۳
- چگونگی انجام دادن روزه قضا ۴۰۴**

قضای ماه رمضان ۴۰۴

- ۲۱- آیا لازم است روزه‌های قضا شده در ماه رمضان را فوراً بعد از عید فطر بجا آوریم؟ ۴۰۴
- ۲۲- آیا قضای روزه رمضان را باید تا قبل از رسیدن رمضان بعدی بجا آورد؟ ۴۰۴
- ۲۳- در صورتی که قضای رمضان چند سال بر عهده‌ی انسان باشد، آیا در گرفتن قضای آنها ترتیب واجب است؟ ۴۰۵
- ۲۴- اگر روزه‌های متعددی که مربوط به یک سال است از انسان فوت شده باشد، آیا لازم است در قضای آنها ترتیب بین روزها رعایت شود؟ ۴۰۵
- ۲۵- اگر قضای دو رمضان یا بیشتر بر عهده شخصی باشد و وی نیت نکند قضای کدام سال را می‌گیرد قضای کدام سال محسوب می‌گردد؟ ۴۰۶
- ۲۶- اگر قضای دو رمضان یا بیشتر بر عهده شخصی باشد و در تنگی وقت، غیر از رمضان سال آخر را نیت نماید، حکم روزه وی چیست؟ ۴۰۶
- ۲۷- آیا روزه‌های قضا شده در ماه رمضان را باید به صورت پشت سرهم و بدون فاصله (با رعایت موالات) بجا آورد؟ ۴۰۶

۲۸- آیا قضاى روزه رمضان سال گذشته بر روزه‌هاى واجب ديگر همچون نذر و عهد مقدم است؟ ۴۰۷

۴۰۷ قضاى غير ماه رمضان

۲۹- آیا لازم است قضاى روزه‌هاى نذر معین و همچنین روزه‌هایی که در آن پشت سر هم بودن شرط شده را پشت سر هم انجام داد؟ ۴۰۷

تأخير انداختن روزه قضا..... ۴۰۸

۴۰۸ تأخير عمدى

۳۰- اگر شخصی قضاى روزه‌ی ماه رمضان امسال داشته باشد، آیا واجب است تا ماه رمضان سال آینده، قضاى روزه‌ی امسال را بگیرد؟ ۴۰۸

۳۱- اگر شخصی عمداً یا به واسطه کوتاهی و سهل‌انگاری، روزه قضاى رمضان را به تأخیر اندازد تا وقت تنگ شود و در تنگی وقت دچار عذرى شود وظیفه‌ی وی چیست؟ ۴۰۸

۳۲- اگر شخصی پس از برطرف شدن عذرش با وجود تصمیم بر قضاى روزه، آن را به تأخیر اندازد تا وقت تنگ شود و در تنگی وقت عذر دیگری پیدا کند وظیفه‌اش چیست؟ ۴۰۹

۴۰۹ تأخير غير عمدى

۳۳- اگر شخصی به واسطه مرض روزه ماه رمضان را نگیرد و مریضى وی تا رمضان سال بعد استمرار یابد وظیفه‌ی وی نسبت به قضاى روزه‌هايش چیست؟ ۴۰۹

۳۴- اگر شخصی به واسطه عذرى غير از مرض همچون مسافرت روزه رمضان را نگیرد و عذرش تا رمضان سال بعد استمرار یابد وظیفه‌ی وی نسبت به قضاى روزه‌هايش چیست؟ ۴۱۰

۳۵- اگر شخصی به واسطه مریضى روزه رمضان را نگیرد ولی به واسطه عذر دیگری غير از مرض (همچون عدم توانایی بر روزه گرفتن یا مسافرت و...)، قضاى

آن را تا رمضان سال بعد تأخیر اندازد، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟

۴۱۱.....

۳۶- اگر شخصی به واسطه عذری غیر از مرض همچون مسافرت روزه رمضان را

نگیرد ولی به علت بیماری، قضای آن را تا رمضان سال بعد تأخیر اندازد، وظیفه‌اش

نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۴۱۱.....

۳۷- اگر بیماری شخصی پس از چند سال بهبود یابد وظیفه‌ی وی نسبت به قضای

روزه سال‌های قبل و روزه سال آخری بیماری چیست؟ ۴۱۲.....

باطل کردن روزه قضا..... ۴۱۳.....

روزه قضای ماه رمضان..... ۴۱۳.....

روزه قضای خود..... ۴۱۳.....

۳۸- آیا روزه‌دار می‌تواند روزه قضای رمضان خود را قبل از اذان ظهر باطل نماید؟

۴۱۳.....

۳۹- آیا روزه‌دار می‌تواند روزه قضای رمضان خود را بعد از اذان ظهر باطل نماید و

در صورت باطل نمودن چه وظیفه‌ای دارد؟..... ۴۱۴.....

روزه قضای میت ۴۱۴.....

۴۰- آیا روزه‌دار می‌تواند روزه قضای رمضان شخص دیگری را که گرفته، قبل از

اذان ظهر باطل نماید؟ ۴۱۴.....

۴۱- اگر روزه‌دار روزه قضای رمضان شخص دیگری را گرفته باشد، آیا می‌تواند

روزه را بعد از اذان ظهر باطل نماید؟ ۴۱۵.....

روزه قضای غیر ماه رمضان..... ۴۱۵.....

۴۲- آیا روزه‌دار می‌تواند روزه‌ی واجبی غیر روزه‌ی ماه رمضان و قضای آن را که

بر عهده دارد (مانند روزه‌ای که به واسطه نذر واجب شده است) باطل نماید؟... ۴۱۵.....

۴۳- آیا روزه‌دار می‌تواند روزه قضای غیر رمضان خود را بعد از اذان ظهر باطل

نماید؟ ۴۱۶

نیابت در اداء قضا ۴۱۷

از جانب اشخاص زنده ۴۱۷

۴۴- گرفتن روزه قضا از طرف شخص زنده به صورت نیابتی یا استیجاری چه حکمی دارد؟ ۴۱۷

از جانب فوت شدگان ۴۱۷

قضای روزه پدر و مادر ۴۱۷

۴۵- آیا قضای روزه پدر و مادر بر فرزندان واجب است؟ ۴۱۷

۴۶- اگر میت روزه اش را به جهت عذری مانند مریضی یا در سفر بودن نگرفته باشد، در چه صورت قضای روزه ی او بر عهده ی پسر بزرگش خواهد بود؟ ۴۱۹

۴۷- اگر میت از روی عمد روزه نگرفته باشد، وظیفه ی پسر بزرگتر نسبت به قضای روزه چیست؟ ۴۲۰

۴۸- آیا پسر بزرگ میت می تواند برای بجا آوردن قضای روزه ی او اجیر بگیرد؟ ۴۲۲

۴۹- اگر پدر غیر از روزه ی ماه رمضان، روزه واجب دیگری داشته باشد که نگرفته، آیا بعد از فوت او قضای آن هم بر عهده ی پسر بزرگتر خواهد بود؟ ۴۲۲

۵۰- اگر پسر بزرگ میت نسبت به روزه های میت شک داشته باشد، وظیفه ی وی نسبت به قضای روزه ها چیست؟ ۴۲۳

۵۱- اگر تعداد روزه هایی که میت نگرفته زیاد باشد طوری که گرفتن آنها بر پسر بزرگش سخت باشد، وظیفه ی او نسبت به قضای روزه ها چیست؟ ۴۲۵

۵۲- اگر پسر بزرگ میت نابالغ باشد، آیا می تواند قبل از بلوغ روزه های پدر خود را بگیرد؟ ۴۲۵

۵۳- آیا بلوغ، عقل و ممنوع نبودن از ارث در زمان فوت میت، از شرایط وجوب

۴۲۶..... قضاى روزه ی میت بر پسر بزرگش است؟

۵۴- اگر پسر بزرگ بعد از فوت والدینش و قبل از گرفتن قضاى روزه ی آنها از

دنيا برود، آیا بر بقیه فرزندان قضاى روزه ها واجب است؟..... ۴۲۷

۵۵- اگر فرزند بزرگ میت دو پسر دوقلو باشند، قضاى روزه ی میت بر عهده کدام

است؟..... ۴۲۸

۵۶- اگر میت زمان فوت، فرزندی نداشته باشد، نسبت به قضاى روزه هایى که

نگرفته وظیفه چیست؟..... ۴۲۸

۴۲۹..... قضاى روزه سایر اموات

۵۷- آیا گرفتن روزه قضا از طرف سایر اموات غیر از پدر و مادر، به صورت نیابتی

یا استیجاری جایز است؟..... ۴۲۹

۴۳۰..... شک در روزه‌های قضا

۴۳۰..... شک در اصل قضا

۵۸- اگر کسی شك کند که آیا روزه قضایی بر عهده دارد یا نه، وظیفه‌ی وی

چیست؟..... ۴۳۰

۴۳۰..... شک در تعداد قضا

۵۹- کسی که می‌داند روزه قضا بر عهده دارد؛ اما تعداد آنها را نمی‌داند، چه

وظیفه‌ای دارد؟..... ۴۳۰

۶۰- شخصی تعداد روزه‌های فوت شده‌اش را می‌داند اما شك دارد که چه مقدار از

آنها را قضا نموده است، وظیفه‌اش چیست؟..... ۴۳۱

- ۴۳۵..... کفاره‌ی باطل کردن روزه
- ۴۳۵..... باطل کردن روزه‌ی ماه رمضان
- ۴۳۵..... شرایط وجوب کفاره
- ۴۳۵..... ۶۱- در چه صورت علاوه بر قضا کفاره نیز واجب می‌شود؟
- ۴۳۵..... ۶۲- اگر روزه‌دار در ماه رمضان به واسطه عُذْری، مانند اکراه روزه‌اش را باطل نماید، آیا باید کفاره بپردازد؟
- ۴۳۹.....
- ۴۴۰..... اقسام کفاره
- ۴۴۰..... باطل کردن روزه با مفطر حلال (کفاره‌ی تخییری)
- ۴۴۰..... تعریف
- ۴۴۰..... ۶۳- مراد از کفاره‌ی تخییری (غیر جمع) چیست؟
- ۴۴۰..... امور مورد تخییر در کفاره‌ی تخییری
- ۴۴۰..... آزاد کردن بنده
- ۴۴۰..... ۶۴- آیا در این زمان که برده‌ای وجود ندارد، آزاد کردن بنده به عنوان کفاره‌ی باطل کردن روزه‌ی رمضان ساقط می‌شود؟
- ۴۴۰.....
- ۴۴۱..... دو ماه روزه پی‌درپی
- ۴۴۱..... ۶۵- نحوه گرفتن دو ماه روزه پی‌درپی در کفاره‌ی روزه رمضان، به چه شکل است؟
- ۴۴۱.....
- ۴۴۱..... ۶۶- آیا لازم است دو ماه کفاره‌ی روزه رمضان ۶۰ روز باشد، چه از اول ماه شروع کرده باشد چه از وسط ماه؟ (مثلاً در صورتی که یک ماه ۲۹ روز و یا هر دو ماه ۲۹ روز باشند، کفایت می‌کند؟)
- ۴۴۱.....
- ۴۴۱..... ۶۷- اگر در هنگام انجام کفاره رمضان (دو ماه روزه)، شخص دچار عذری مانند بیماری، حیض، نفاس و سفر ضروری بشود و یا به خاطر اکراه روزه‌اش را باطل

- نماید و نتواند روزه‌هایی را که باید پی‌درپی گرفته شود، پشت سر هم بگیرد، آیا باید مجدداً روزه را از سر بگیرد؟ ۴۴۲
- ۶۸- اگر شخص بداند در بین روزه‌هایی که روزه‌هایش را باید پی‌درپی بگیرد، روزی است که روزه‌ی آن حرام است یا روزی است که روزه آن به جهت دیگری بر وی واجب است، آیا با این حال می‌تواند شروع به گرفتن روزه نماید؟ ۴۴۲
- ۶۹- چنانچه شخصی در بین روزه‌هایی که به عنوان کفاره گرفته و باید پی‌درپی بگیرد، به علت فراموشی روزه نگیرد و سپس ملتفت شود، وظیفه‌اش چیست؟... ۴۴۳
- ۷۰- اگر شخصی نذر نماید تا آخر عمر به‌طور مثال هر پنج‌شنبه را روزه بگیرد، چنانچه بعداً کفاره‌ی روزه‌ی رمضان بر عهده‌اش آید و بخواهد آن را به صورت دو ماه روزه پی‌درپی بجا آورد، وظیفه‌اش چیست؟ ۴۴۳
- غذا دادن به ۶۰ فقیر (اطعام فقرا) ۴۴۴
- جنس غذا ۴۴۴
- ۷۱- غذا دادن به فقرا (اطعام) در کفاره‌ی روزه ماه رمضان و ... به چند صورت تحقق پیدا می‌کند؟ ۴۴۴
- ۷۲- در غذا دادن به فقرا (اطعام) جهت کفاره‌ی روزه آیا می‌شود از غذاهای متداول در فرهنگ‌های مختلف به فقیر داد؟ ۴۴۴
- ۷۳- آیا در کفاره‌ی روزه می‌توان بجای غذا، قیمت آن را به فقیر پرداخت کرد؟ ۴۴۵
- مقدار غذا ۴۴۵
- ۷۴- در غذا دادن به فقرا (اطعام) به عنوان کفاره‌ی روزه، مقدار پرداخت غذا به هر فقیری چقدر است؟ ۴۴۵
- ۷۵- آیا در سیر کردن فقیر، هر بیچه معادل یک فرد بزرگ‌سال محسوب می‌شود یا اینکه دو بیچه معادل یک فرد بزرگ‌سال حساب می‌شود؟ ۴۴۶

مصرف غذا ۴۴۶

- ۷۶- آیا در غذا دادن به فقیر به عنوان کفاره‌ی روزه، می‌توان به یک فقیر بجای چند فقیر بیش از یک مد غذا پرداخت نمود؟ ۴۴۶
- ۷۷- آیا می‌توان در غذا دادن به فقیر به عنوان کفاره‌ی روزه، به عدد اعضای خانواده‌ی شخص فقیر که تحت تکفل او هستند، مقدار سهم آنان را به او واگذار کرد؟ ۴۴۷
- ۷۸- آیا می‌توان در غذا دادن به فقیر به عنوان کفاره روزه، یک مد غذا را بین دو یا چند فقیر تقسیم کرد؟ ۴۴۹
- ۷۹- فقیر جهت دریافت کفاره باطل نمودن روزه باید دارای چه شرایطی باشد؟ ۴۵۰
- ۸۰- اگر فقرای محل زندگی دارای شرایط لازم جهت دریافت کفاره‌ی روزه نباشند (مثلاً مسلمان نباشند)، تکلیف چیست؟ ۴۵۲
- ۸۱- آیا غذا دادن به فقرا به عنوان کفاره‌ی روزه را می‌توان در طی چند روز یا چند ماه پرداخت نمود به‌طور مثال هر ماه به سه فقیر کفاره داد؟ ۴۵۲
- ۸۲- آیا در غذا دادن به فقیر به عنوان کفاره روزه، شخص می‌تواند غذا را به واجب النفقه خود همچون همسر، فرزندان و والدین فقیرش پرداخت نماید؟ ۴۵۳
- ۸۳- آیا در غذا دادن به فقیر به عنوان کفاره روزه، می‌توان غذا و یا قیمت آن را به مؤسسات خیریه همچون کمیته امداد و... پرداخت نمود؟ ۴۵۳
- ۸۴- اگر در غذا دادن به فقیر به عنوان کفاره‌ی روزه بدانیم که فقیر کفاره‌ی روزه را خودش مصرف نمی‌کند و به دیگری می‌دهد مثلاً برای میهمان هزینه می‌کند، آیا پرداخت کفاره به او جایز است؟ ۴۵۳
- ۸۵- آیا در غذا دادن به فقیر به عنوان کفاره روزه، غیر سید می‌تواند کفاره‌ی روزه را به سید فقیر بدهد؟ ۴۵۴

باطل کردن روزه با مغطر حرام (کفاره جمع) ۴۵۴

- ۸۶- منظور از کفاره‌ی جمع در کفاره باطل نمودن روزه ماه رمضان چیست؟ ... ۴۵۴

۸۷- در چه مواردی در باطل نمودن روزه رمضان کفاره‌ی جمع واجب می‌شود؟

۴۵۵.....

۸۸- آیا آمیزش روزه‌دار با همسر حائض یا نفساء خود از قُبُل (جلو)، موجب واجب

شدن کفاره‌ی جمع می‌شود؟..... ۴۵۶.....

۸۹- آیا باطل نمودن روزه با چیزی که برای شخص ضرر دارد باعث واجب شدن

کفاره‌ی جمع می‌شود؟ (مثلاً شخصی که بیماری دیابت دارد، روزه‌ی خود را با

مواد قندی افطار نماید)..... ۴۵۶.....

۴۵۷..... چگونگی انجام کفاره

۹۰- آیا مکلف می‌تواند هر یک از اقسام کفاره‌ی روزه رمضان را به صورت

اختیاری انتخاب کند یا اینکه باید ترتیب خاصی را در انجام کفاره رعایت نماید؟

۴۵۷.....

۴۵۷..... باطل کردن روزه‌ی قضای ماه رمضان

شرایط وجوب کفاره..... ۴۵۷.....

۹۱- اگر شخصی روزه‌ی قضای رمضان خود را باطل نماید، در چه صورتی

پرداخت کفاره بر او واجب است؟..... ۴۵۷.....

۹۲- اگر کسی برای گرفتن روزه‌ی قضای ماه رمضان شخص دیگری اجیر شود و

بعد از ظهر روزه‌اش را باطل نماید، کفاره بر او واجب است؟..... ۴۵۸.....

۴۵۹..... اقسام کفاره

۴۵۹..... غذا دادن به ده فقیر

جنس غذا..... ۴۵۹.....

مقدار غذا..... ۴۵۹.....

مصرف غذا..... ۴۵۹.....

سه روز روزه پی‌درپی ۴۵۹

۹۳- آیا لازم است سه روز روزه‌ی کفاره باطل نمودن قضای رمضان، پی‌درپی باشد؟ ۴۵۹

۹۴- آیا شرط گرفتن سه روز روزه پی‌درپی در کفاره‌ی روزه قضای ماه رمضان، عدم توانایی از غذا دادن به ده فقیر است؟ ۴۶۰

۹۵- اگر شخصی به دلیل پیش آمدن عذری همچون بیماری، حیض و نفاس و سفر ضروری نتواند سه روز روزه‌ی کفاره باطل نمودن قضای ماه رمضان را پی‌درپی بگیرد، آیا باید آن را از سر بگیرد؟ ۴۶۰

۹۶- اگر شخصی با علم به وجود آمدن عذر یا مانع در بین سه روز روزه‌ی کفاره باطل نمودن قضای رمضان، شروع به گرفتن کفاره نماید در صورت بروز عذر چه وظیفه‌ای دارد؟ (مثلاً می‌داند در بین سه روز باید عمل جراحی نماید یا از طرف اداره به مأموریت برود). ۴۶۰

۹۷- شخصی که سه روز روزه‌ی کفاره می‌گیرد، اگر در یکی از روزها به اکراه روزه‌اش را باطل کند، آیا پی‌درپی بودن روزه‌هایش به هم می‌خورد؟ (مثلاً اگر شوهر، همسر روزه‌دارش را اکراه به جماع کند). ۴۶۱

۹۸- شخصی که می‌داند در بین سه روز روزه‌ی کفاره، روزی وجود دارد که در آن روزه گرفتن حرام است مثل عید قربان، ولی با این وجود شروع به گرفتن روزه می‌کند، آیا صحیح است؟ ۴۶۱

چگونگی انجام کفاره ۴۶۲

۹۹- آیا رعایت ترتیب بین موارد کفاره در باطل کردن روزه قضای رمضان، واجب است؟ ۴۶۲

کفاره‌ی تأخیر روزه قضای ماه رمضان ۴۶۳

شرایط وجوب کفاره‌ی تأخیر ۴۶۳

۱۰۰- اگر شخصی عمداً ماه رمضان روزه نگیرد و قضای آن را تا رمضان سال

آینده انجام ندهد، آیا لازم است کفاره‌ی تأخیر پردازد؟ ۴۶۳

۱۰۱- اگر شخص بنا به دلایلی غیر از بیماری همچون مسافرت نتواند ماه رمضان روزه بگیرد و این عذر تا ماه رمضان سال آینده استمرار داشته باشد و نتواند قضای روزه‌هایش را بگیرد، آیا لازم است کفاره‌ی تأخیر پردازد؟ ۴۶۳

۱۰۲- اگر شخص به خاطر بیماری نتواند روزه بگیرد اما قبل از رمضان سال آینده خوب شود ولی عذر دیگری مانند مسافرت برایش پیش آید و نتواند روزه‌هایش را تا رمضان سال آینده قضا کند، آیا لازم است کفاره‌ی تأخیر پردازد؟ ۴۶۴

۱۰۳- اگر شخصی بنا به دلایلی غیر از بیماری همچون مسافرت نتواند روزه بگیرد اما قبل از رمضان سال آینده عذرش برطرف شود ولی بعد از آن بیمار شود و نتواند روزه‌هایش را تا رمضان آینده قضا کند، آیا لازم است کفاره‌ی تأخیر پردازد؟ ۴۶۵

۱۰۴- اگر شخصی به خاطر عذری نتواند ماه رمضان روزه بگیرد اما بعد از برطرف شدن عذرش عمداً و از روی سستی، قضای آن را انجام ندهد تا رمضان سال آینده برسد و نتواند قضای ماه رمضان قبلی را بجا آورد، آیا لازم است کفاره‌ی تأخیر پردازد؟ ۴۶۶

۱۰۵- اگر شخصی به خاطر عذری نتواند روزه بگیرد و بعد از برطرف شدن عذرش تصمیم داشته باشد آن را قضا کند تا اینکه وقت تنگ شود و در تنگی وقت عذر دیگری برایش پیش آید، آیا لازم است کفاره‌ی تأخیر پردازد؟ ۴۶۶

۴۶۷ جنس کفاره

۴۶۷ مقدار کفاره

۱۰۶- مقدار کفاره‌ای که جهت پرداخت کفاره‌ی تأخیر قضا ماه رمضان باید به فقیر داد، چقدر است؟ ۴۶۷

۴۶۸ مصرف کفاره

۱۰۷- آیا می‌توان کفاره‌ی تمام روزه‌های قضایی را که به تأخیر انداخته است را به یک فقیر پردازد؟ ۴۶۸

کفاره‌ی روزه نگرفتن از روی عذر (فدیه)..... ۴۶۹

تعریف..... ۴۶۹

۱۰۸- فدیه به چه معنا است؟..... ۴۶۹

موارد وجوب..... ۴۶۹

سالمندان..... ۴۶۹

۱۰۹- آیا بر افراد پیری که در اثر کهولت سن، توانایی روزه گرفتن ندارند، واجب

است کفاره (فدیه) بدهند؟..... ۴۶۹

۱۱۰- اگر شخص پیری بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای روزه‌هایش را

پیدا نماید، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا روزه چیست؟..... ۴۷۰

۱۱۱- افراد پیری که نباید روزه بگیرند و در مقابل باید فدیه پرداخت نمایند، اگر با

وجود مشقت و سختی روزه بگیرند، آیا لازم است که فدیه را نیز بپردازند؟..... ۴۷۱

۱۱۲- شخص پیری که توانایی روزه گرفتن را نداشته و در ماه رمضان فوت کند،

آیا لازم است وراثت، فدیه او را پرداخت نمایند؟..... ۴۷۱

زنان باردار..... ۴۷۲

۱۱۳- زن باردار در چه صورتی می‌تواند روزه نگیرد و فدیه بپردازد؟..... ۴۷۲

۱۱۴- اگر روزه برای زن باردار ضرر داشته باشد ولی با وجود ضرر روزه بگیرد،

آیا لازم است در این صورت فدیه بپردازد؟..... ۴۷۳

۱۱۵- زن بارداری که بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای روزه‌هایش را

پیدا نموده، آیا لازم است قضای آنها را بجا آورد؟..... ۴۷۴

۱۱۶- اگر زن بارداری بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای روزه‌ها را پیدا

نماید و آن را بجا آورد، آیا لازم است فدیه هم پرداخت کند؟..... ۴۷۴

۱۱۷- زن بارداری که توانایی روزه گرفتن را نداشته و در ماه رمضان از دنیا برود،

آیا لازم است وراثت، فدیه او را پرداخت نمایند؟..... ۴۷۴

۱۱۸- زن حامله‌ای که از گرفتن روزه‌هایش ناتوان است فدیة را خودش باید

پرداخت نماید یا همسرش؟..... ۴۷۵

۱۱۹- اگر شوهر فدیة زن باردارش را بپردازد، آیا فدیة از عهده‌ی زن ساقط

می‌شود؟..... ۴۷۵

زنان شیرده..... ۴۷۶

۱۲۰- شیر دادن به نوزاد در چه صورتی می‌تواند مجوز نگرفتن روزه و پرداخت

فدیة شود؟..... ۴۷۶

۱۲۱- زن شیرده‌ی که نباید روزه بگیرد ولی با وجود ضرر روزه می‌گیرد، آیا لازم

است که فدیة را نیز بپردازد؟..... ۴۸۱

۱۲۲- اگر زنی که بچه شیر می‌دهد بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای

روزه‌هایش را پیدا نماید، آیا علاوه بر فدیة لازم است قضای روزه‌ها را نیز بجا

آورد؟..... ۴۸۲

۱۲۳- اگر زنی که بچه شیر می‌دهد بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای

روزه‌ها را پیدا نماید و آن را بجا آورد، آیا لازم است فدیة هم پرداخت کند؟.. ۴۸۲

۱۲۴- زنی که بچه شیر می‌دهد و توانایی روزه گرفتن را ندارد اگر در ماه رمضان از

دنیا برود، آیا لازم است وراثت، فدیة او را پرداخت نمایند؟..... ۴۸۴

مبتلایان به بیماری تشنگی..... ۴۸۵

۱۲۵- شخصی که مبتلا به بیماری تشنگی است در چه صورتی می‌تواند روزه نگرفته

و فدیة پرداخت نماید؟..... ۴۸۵

۱۲۶- شخصی که مبتلا به بیماری تشنگی است و جایز است که روزه نگیرد، چه

مقدار آب می‌تواند بخورد؟..... ۴۸۶

۱۲۷- شخصی به بیماری تشنگی مبتلاست و توانایی روزه گرفتن را ندارد اگر در

ماه رمضان از دنیا برود، آیا لازم است وراثت، فدیة او را پرداخت نمایند؟..... ۴۸۶

۱۲۸- اگر شخصی که به بیماری تشنگی مبتلاست بعد از ماه رمضان توانایی بجا

آوردن قضای روزه‌هایش را پیدا نماید، آیا علاوه بر فدیة لازم است قضای روزه‌ها را نیز بجا آورد؟ ۴۸۷

۱۲۹- اگر شخصی که به بیماری تشنگی مبتلا است بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای روزه‌ها را پیدا نماید و آن را بجا آورد، آیا لازم است فدیة هم پرداخت کند؟ ۴۸۷

۱۳۰- اگر شخصی که به بیماری تشنگی مبتلا است، بعد از ماه رمضان توانایی بجا آوردن قضای روزه‌ها را پیدا نماید؛ اما از روی عمد آن را تا رمضان بعدی به تأخیر اندازد وظیفه‌اش چیست؟ ۴۸۸

به طول انجامیدن بیماری (استمرار بیماری تا رمضان بعدی) ۴۸۸

۱۳۱- اگر شخصی در ماه رمضان بیمار باشد و نتواند روزه بگیرد و این بیماری تا رمضان سال آینده به طول انجامد، چه وظیفه‌ای نسبت به قضا و فدیة دارد؟ ۴۸۸

جنس کفاره ۴۸۹

مقدار کفاره ۴۸۹

۱۳۲- مقدار فدیة‌ای که به‌ازاء هر روز قضای روزه رمضان باید به فقیر داد، چقدر است؟ ۴۸۹

مصرف کفاره ۴۸۹

عدم توانایی انجام کفاره ۴۹۰

کفاره‌ی باطل کردن روزه ۴۹۰

باطل کردن روزه ماه رمضان ۴۹۰

عدم توانایی انجام کفاره‌ی تخییری ۴۹۰

۱۳۳- اگر کسی نتواند هیچ‌یک از موارد کفاره‌ی تخییری (شصت روز روزه یا غذا دادن به شصت فقیر یا آزاد کردن برده) را انجام دهد وظیفه‌اش چیست؟ ۴۹۰

۱۳۴- اگر شخصی به علت عدم توانایی انجام کفاره، یکی از موارد بدل کفاره (۱۸ روز روزه یا صدقه دادن و یا استغفار نمودن) را انجام داد ولی بعداً توانایی خود را

به دست آورد، آیا باید دوباره کفاره‌ی روزه‌هایش را انجام دهد؟..... ۴۹۲

عدم توانایی انجام کفاره‌ی جمع..... ۴۹۳

۱۳۵- اگر کسی در کفاره‌ی جمع تنها توانایی انجام برخی از موارد آن را داشته باشد، وظیفه‌اش چیست؟ (مثلاً تنها توانایی اطعام ۶۰ فقیر و یا کمتر از آن را داشته باشد)..... ۴۹۳

۱۳۶- اگر بر زنی یا بچه‌ای که به سن تکلیف رسیده کفاره جمع واجب باشد ولی خود آنها نتوانند به شصت فقیر غذا دهند آیا در این صورت بر مرد واجب است از طرف آنها به شصت فقیر غذا دهد؟..... ۴۹۳

باطل کردن قضای روزه ماه رمضان..... ۴۹۴

۱۳۷- کسی که قضای روزه‌ی رمضان خود را عمداً باطل کرده است و کفاره بر او واجب شده است، در صورتی که نتواند به ده فقیر غذا دهد چه وظیفه‌ای دارد؟ ۴۹۴

کفاره‌ی تأخیر روزه..... ۴۹۵

۱۳۸- اگر بر زنی یا بچه‌ای که به سن تکلیف رسیده است کفاره تأخیر روزه واجب باشد ولی خود آنها نتوانند آن را پرداخت نمایند آیا در این صورت بر مرد واجب است از طرف آنها کفاره را پرداخت کند؟..... ۴۹۵

کفاره‌ی جواز روزه نگرفتن (فدیه)..... ۴۹۶

۱۳۹- اگر واجب النفقه شخصی (همچون زن و فرزند و...) توانایی پرداخت فدیه را نداشته باشد، آیا لازم است آن شخص فدیه او را بپردازد؟..... ۴۹۶

زمان اداء کفاره..... ۴۹۷

۱۴۰- آیا لازم است کفاره (اعم از کفاره‌ی رمضان، کفاره‌ی باطل کردن قضای رمضان و...) فوراً بجا آورده شود؟..... ۴۹۷

۱۴۱- تا چه زمانی می‌توان انجام دادن کفاره (اعم از کفاره‌ی رمضان، کفاره‌ی

باطل کردن قضای رمضان و....) را به تأخیر انداخت؟ ۴۹۷

۱۴۲- اگر کسی بجا آوردن کفاره را چند سال به تأخیر اندازد، آیا کفاره‌اش

افزایش می‌یابد؟ ۴۹۷

نیابت در اداء کفاره ۴۹۸

از جانب اشخاص زنده ۴۹۸

۱۴۳- آیا می‌توان کفاره‌ی روزه اشخاص زنده را به صورت نیابتی یا استیجاری بجا

آورد؟ ۴۹۸

از جانب فوت شدگان ۴۹۸

۱۴۴- آیا لازم است ورثه میت کفاره‌های مالی روزه شخص میت را بجا آورند؟

..... ۴۹۸

۱۴۵- آیا بجا آوردن روزه های کفاره‌ی میت به صورت استیجاری یا تبرّعی

(مجاناً) بدون اجازه ولی میت جایز بوده و موجب ساقط شدن تکلیف از ولی میت

می‌گردد؟ ۴۹۹

تکرار اسباب کفاره (تکرار مفطرات) ۵۰۰

تکرار یک نوع سبب ۵۰۰

تکرار آمیزش ۵۰۰

۱۴۶- آیا تکرار آمیزش در حالت روزه موجب تکرار کفاره می‌شود؟ ۵۰۰

۱۴۷- آیا دخول و خروج مکرر در یک آمیزش موجب تکرار آمیزش و در نتیجه

موجب تکرار کفاره است؟ ۵۰۰

۱۴۸- اگر شخص روزه‌دار در یک روز چند بار آمیزش حرام انجام دهد، وظیفه‌اش

نسبت به تکرار کفاره چیست؟ ۵۰۱

۱۴۹- اگر روزه‌دار روزه‌ی خود را با آمیزش حرام مانند زنا و باطل نماید و

سپس با همسر خود آمیزش نماید، وظیفه‌ی او نسبت به تکرار کفاره چیست؟ ... ۵۰۱
 ۱۵۰- اگر روزه‌دار روزه‌ی خود را با غیر از آمیزش باطل نماید و سپس آمیزش نماید، آیا کفاره تکرار می‌گردد؟ ۵۰۲

تکرار غیر آمیزش ۵۰۳

۱۵۱- اگر روزه‌دار یکی از مبطلات روزه غیر از آمیزش را چندین بار تکرار نماید مثلاً چند بار غذا بخورد، وظیفه‌ی وی نسبت به کفاره چیست؟ ۵۰۳

تکرار سبب‌های متفاوت ۵۰۳

۱۵۲- اگر روزه‌دار روزه‌ی خود را با کار حرامی (غیر از آمیزش و استمنا) مثل آشامیدن شراب باطل کند و سپس کار حلالی (غیر از آمیزش و استمنا) مثل نوشیدن آب انجام دهد، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۵۰۳
 ۱۵۳- اگر روزه‌دار روزه‌ی خود را با کار حلالی (غیر از آمیزش و استمنا) مثل آشامیدن آب باطل کند و سپس کار حرامی (غیر از آمیزش و استمنا) مانند نوشیدن شراب انجام دهد، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۵۰۴

پیدایش عذر بعد از واجب شدن کفاره ۵۰۵

۱۵۴- اگر شخصی در ماه رمضان عمداً روزه‌ی خود را باطل کند و سپس در همان روز یکی از عذرهای قهری مثل مرض، جنون، حیض و نفاس و مانند اینها برای او پیدا شود، آیا کفاره از گردن او ساقط می‌شود؟ ۵۰۵
 ۱۵۵- اگر شخصی عمداً روزه‌ی خود را باطل کند و قبل از اذان ظهر به مسافرت برود، آیا کفاره از گردن او ساقط می‌شود؟ ۵۰۵
 ۱۵۶- اگر شخصی عمداً روزه‌ی خود را باطل کند و سپس بعد از اذان ظهر به مسافرت برود، آیا کفاره از گردنش ساقط می‌شود؟ ۵۰۶
 ۱۵۷- اگر روزه‌دار قصد مسافرت داشته باشد و به همین خاطر قبل از رسیدن به حد ترخص عمداً روزه‌ی خود را باطل کند، آیا باید کفاره بپردازد؟ ۵۰۶

شک در کفاره ۵۰۸

شک در اصل کفاره ۵۰۸

۱۵۸- کسی که شک دارد کفاره‌ی روزه بر عهده‌اش است یا نه، چه وظیفه‌ای دارد؟ ۵۰۸

شک در تعداد کفاره ۵۰۸

۱۵۹- کسی که می‌داند کفاره‌ی روزه بر عهده‌اش است؛ اما تعداد آن را نمی‌داند، چه وظیفه‌ای دارد؟ ۵۰۸

۱۶۰- کسی که تعداد کفارات روزه‌ی خود را می‌داند اما به جهت سهل‌انگاری تعداد آن‌ها را فراموش کرده، چه وظیفه‌ای دارد؟ ۵۰۸

شک در نوع کفاره ۵۰۹

۱۶۱- کسی که نمی‌داند روزه‌ی خود را با حلال باطل کرده یا حرام، وظیفه‌ی وی نسبت به کفاره چیست؟ ۵۰۹

اسباب قضا و کفاره / ۵۱۱

از بین رفتن شرایط روزه ۵۱۳

زایل شدن عقل ۵۱۳

مست شدن ۵۱۳

۱۶۲- وظیفه‌ی شخصی که در تمام روز مست بوده، نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۱۳

۱۶۳- شخصی که نیت روزه داشته و سپس مست شده، اگر در بین روز مستی وی برطرف شود و مفطری را انجام دهد، وظیفه‌ی او نسبت به قضا چیست؟ ۵۱۳

۱۶۴- شخصی که نیت روزه داشته و سپس مست شده، اگر در بین روز مستی وی

- برطرف شود و مفطری را انجام نداده باشد، وظیفه‌ی او چیست؟ ۵۱۴
- ۱۶۵- شخصی که نیت روزه نداشته و مست شده، اگر در بین روز مستی وی برطرف شود و مفطری را انجام نداده باشد، وظیفه‌ی او چیست؟ ۵۱۴
- ۱۶۶- وظیفه‌ی شخصی که در تمام روز بدون اختیار بی‌هوش بوده (چه قبل از بی‌هوشی نیت روزه داشته یا خیر)، نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۱۵
- ۱۶۷- شخصی که نیت روزه داشته و سپس بی‌اختیار بی‌هوش شده، اگر در بین روز بهبود یابد و مفطری را انجام دهد، وظیفه‌ی او نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۱۵
- ۱۶۸- شخصی که نیت روزه داشته و سپس بی‌اختیار بی‌هوش شده، اگر در بین روز بهبود یابد و مفطری را انجام نداده باشد، وظیفه‌ی او چیست؟ ۵۱۵
- ۱۶۹- شخصی که نیت روزه نداشته و بی‌اختیار بی‌هوش شده، اگر قبل از اذان ظهر یا بعد از اذان ظهر هوشیاری خود را به دست آورد و مفطری را انجام دهد، وظیفه‌ی او نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۱۶
- ۱۷۰- شخصی که نیت روزه نداشته و بی‌اختیار بی‌هوش شده، اگر قبل از اذان ظهر یا بعد از اذان ظهر هوشیاری خود را به دست آورد و مفطری را انجام نداده باشد، وظیفه‌ی او چیست؟ ۵۱۷
- ۱۷۱- روزه داری که جهت عمل جراحی بیهوش می‌شود آیا روزه او صحیح است و در صورت عدم صحت چه وظیفه‌ای نسبت به قضا دارد؟ ۵۱۷

۵۱۹ **اخلال در نیت**

- ترک نیت ۵۱۹
- ۱۷۲- اگر کسی در یوم‌الشک نیت روزه ننموده و سپس معلوم شود که ماه رمضان است چه وظیفه‌ای دارد؟ ۵۱۹
- ۱۷۳- در روزه‌ی واجب معین مانند ماه رمضان، کسی که جاهل است و نمی‌داند که باید روزه بگیرد و به همین دلیل نیت روزه ننماید، چه وظیفه‌ای دارد؟ ۵۲۰

۱۷۴- اگر کسی در واجب معین (همچون روزه ماه رمضان، نذر معین و قضای رمضان در تنگی وقت) نیت روزه را از روی فراموشی، سهو و مانند آن ترک کند، چه وظیفه‌ای دارد؟ ۵۲۲

۱۷۵- اگر کسی در روزه واجب معین (همچون روزه ماه رمضان، نذر معین و قضای رمضان در تنگی وقت) در بین روز عمداً از نیت روزه برگردد، آیا می‌تواند (پس از توبه) دوباره نیت روزه نماید؟ ۵۲۴

۱۷۶- اگر کسی در روزه واجب غیر معین (همچون روزه قضای رمضان در وسعت وقت) قبل از اذان ظهر عمداً از نیت روزه برگردد، روزه او چه حکمی دارد، آیا می‌تواند دوباره نیت روزه نماید؟ ۵۲۵

۱۷۷- اگر کسی در روزه واجب غیر معین (همچون روزه قضای رمضان در وسعت وقت) بعد از اذان ظهر عمداً از نیت روزه برگردد، روزه او چه حکمی دارد، آیا می‌تواند دوباره نیت روزه نماید؟ ۵۲۶

۱۷۸- اگر کسی در نیت روزه قصد قربت داشته باشد ولی در بین روز به هر دلیلی مثل ریا و... به قصدش خللی وارد شود، در این صورت روزه او چه حکمی دارد؟ ۵۲۶

۵۲۷..... قصد انجام مغفورات

۱۷۹- اگر کسی در روزه واجب معین (مانند روزه ماه رمضان) تصمیم گرفت یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اما آن را انجام نداد، روزه‌ی او چه حکمی دارد و وظیفه‌اش در مورد قضا و کفاره چیست؟ ۵۲۷

۱۸۰- اگر کسی در روزه واجب غیر معین (مثل قضای ماه رمضان در وسعت وقت) تصمیم گرفت یکی از کارهایی که روزه را باطل می‌کند انجام دهد، اما آن را انجام نداد، روزه‌ی او چه حکمی دارد و وظیفه‌اش در مورد قضا و کفاره چیست؟ ۵۲۹

۵۳۱..... حائض و نفساء شدن در روز

۱۸۱- اگر زن روزه‌داری در بین روز حیض یا نفاس شود تکلیف وی چیست؟ ۵۳۱
 ۱۸۲- اگر زنی در ماه رمضان حیض یا نفاس شود و پیش از تمام شدن ماه رمضان فوت کند آیا قضای روزه‌های وی واجب است؟ ۵۳۱.....

انجام ندادن غسل توسط زن مستحاضه..... ۵۳۱

۱۸۳- اگر زنی قبل از بجا آوردن نماز، مستحاضه متوسطه شود و زمان کافی برای انجام هیچ‌یک از غسل یا تیمم نداشته باشد نسبت به قضا و کفاره‌ی روزه چه وظیفه‌ای دارد؟ ۵۳۱.....
 ۱۸۴- اگر زنی قبل از بجا آوردن نماز، مستحاضه کثیره شود و از روی عمد غسل یا تیمم بدل از آن را انجام ندهد، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۳۲.....

ضرر داشتن روزه..... ۵۳۳

انواع ضرر..... ۵۳۳

ضرر جسمی..... ۵۳۳

ناشی از بیماری..... ۵۳۳

۱۸۵- اگر گرفتن روزه واجب معین (همچون روزه رمضان) برای شخص ضرر داشته باشد اما فرد می‌تواند با مصرف دارو قبل از روزه جلوی ضرر را بگیرد و این کار را انجام ندهد وظیفه‌ی او نسبت به، قضا و کفاره چیست؟ ۵۳۳.....

۱۸۶- اگر شخصی در روزه واجب معین (همچون روزه رمضان) با ترس از ضرر داشتن روزه برای خود، روزه بگیرد و در واقع هم ضرر داشته باشد، آیا روزه‌ی او باطل است؟ ۵۳۴.....

۱۸۷- فردی معتاد به مواد مخدر است و به لحاظ ضرر جسمی نمی‌تواند ترک نماید، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۳۵.....

ناشی از غیر بیماری..... ۵۳۶

زنان باردار و شیرده..... ۵۳۶

۱۸۸- اگر گرفتن روزه واجب معین (همچون روزه رمضان) برای زن حامله یا حملش ضرر داشته باشد، وظیفه‌ی او نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۳۶.....

۱۸۹- اگر گرفتن روزه واجب معین (همچون روزه رمضان) برای زن شیرده یا بچه‌اش ضرر داشته باشد، وظیفه‌ی او نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۳۸

۱۹۰- اگر زنی که بچه شیر می‌دهد در روزه واجب معین بتواند به واسطه اجیر گرفتن کسی که بچه‌اش را شیر دهد نیاز کودک خود را برطرف کند اما در عین حال می‌خواهد خود شیر دهد و به همین جهت روزه‌ی خود را نمی‌گیرد وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۴۱

۱۹۱- اگر زنی که بچه شیر می‌دهد در روزه واجب معین بتواند به واسطه شیر خشک نیاز کودک خود را برطرف کند اما در عین حال می‌خواهد خود شیر دهد و به همین جهت روزه‌ی خود را نمی‌گیرد وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۴۲

ضرر مالی..... ۵۴۳

۱۹۲- اگر روزه گرفتن موجب ضعف و در نتیجه پایین آمدن راندمان کار و ضرر مالی گردد، در صورتی که شخص نتواند روزه بگیرد، آیا بر او قضا و کفاره واجب می‌شود؟ ۵۴۳

ضعف شدید جسمانی..... ۵۴۴

۱۹۳- اگر کسی بر اثر تشنگی بسیار زیاد توانایی روزه نداشته باشد و به مشقت شدید بیفتد و روزه نگیرد، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۴۴

۱۹۴- اگر کسی بر اثر گرسنگی شدید توانایی روزه نداشته باشد و به مشقت بیفتد، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ و آیا باید به مقدار ضرورت اکتفا کند؟ ۵۴۶

۱۹۵- دخترانی که تازه به بلوغ رسیده‌اند و به خاطر ضعف شدید جسمانی نمی‌توانند روزه بگیرند، وظیفه‌ی آنها نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۴۷

۱۹۶- دخترانی که تازه به سن بلوغ رسیده‌اند و به واسطه عسر و حرج (مشقت شدید) نمی‌توانند روزه بگیرند و تا سال آینده به واسطه ضعف شدید و عسر و حرج نتوانند روزه‌هایشان را قضا کنند، وظیفه‌ی آنها نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۴۹

انجام مبطلات روزه..... ۵۵۱

خوردن و آشامیدن..... ۵۵۱

۱۹۷- اگر روزه‌داری می‌داند که خوردن موجب باطل شدن روزه است اما نمی‌داند کاری که انجام داده (مثلاً فرو بردن غذای لای دندان) از مصادیق خوردن حساب می‌شود، در صورتی که آن کار را انجام دهد، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟..... ۵۵۱

۱۹۸- اگر از لثه روزه‌داری خون بیاید و در آب دهان مستهلک نشود و وی آن را عمداً فرو برد، حکم روزه‌ی وی چیست؟..... ۵۵۳
۱۹۹- آیا فرو بردن عمدی خلط سر و سینه که داخل فضای دهان شده، موجب باطل شدن روزه می‌گردد؟ در صورت بطلان، وظیفه‌ی شخص نسبت به قضا و کفاره چیست؟..... ۵۵۴

آمیزش..... ۵۵۵

بدون عذر..... ۵۵۵

۲۰۰- اگر روزه‌دار عمداً با همسرش همبستر شود آیا روزه آنها باطل می‌شود و وظیفه‌ی آنها نسبت به قضا و کفاره چیست؟..... ۵۵۵
۲۰۱- اگر روزه‌دار قصد آمیزش ندارد اما در حال لذت‌جویی (مثل تفخید) عمل او بدون اینکه قصد کند به آمیزش با همسرش منجر شود، آیا روزه آنها باطل می‌شود و وظیفه‌ی آنها نسبت به قضا و کفاره چیست؟..... ۵۵۵

از روی عذر..... ۵۵۶

جهل و ندانستن..... ۵۵۶

۲۰۲- اگر روزه‌دار نداند که آمیزش مبطل روزه است، آیا با انجام این عمل با همسر خود، روزه‌ی وی باطل می‌شود؟ در صورت باطل شدن روزه، وظیفه‌ی وی

نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۵۶

۲۰۳- اگر روزه‌دار نسبت به مصادیق آمیزش جاهل باشد (مثلاً تصور می‌کند که در صورت خروج منی، آمیزش محقق می‌شود نه بدون آن) آیا با انجام آمیزش با همسر غیر حائض، روزه‌ی وی باطل می‌شود؟ و در صورت بطلان روزه، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۶۰

۲۰۴- اگر روزه‌دار نسبت به مصادیق آمیزش جاهل باشد (مثلاً نمی‌داند تحقق آمیزش به قدر دخول حشفه باشد)، آیا با انجام آمیزش با همسر حائضش روزه‌ی وی باطل می‌شود و در صورت بطلان، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۶۲

۲۰۵- اگر روزه‌دار نداند که همسرش حائض است و در روز با وی نزدیکی کند، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۶۶

فراموشی ۵۶۶

۲۰۶- اگر روزه‌دار فراموش کند روزه است و آمیزش نماید، حکم روزه‌ی وی چیست و آیا قضا و کفاره بر وی واجب می‌شود؟ ۵۶۶

اکراه ۵۶۷

اکراه از ناحیه مرد ۵۶۷

روزه بودن زن و مرد ۵۶۷

۲۰۷- اگر مرد روزه‌داری همسر روزه‌دارش را به آمیزش اکراه نماید و زن از اول تا آخر آمیزش راضی به این عمل نباشد، وظیفه‌ی زن و مرد نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۶۷

۲۰۸- اگر مرد روزه‌داری زنی غیر از همسرش را درحالی که وی نیز روزه است اکراه به آمیزش نماید و زن راضی به این عمل نباشد وظیفه‌ی طرفین نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۶۸

۲۰۹- اگر مرد روزه‌داری همسر روزه‌دارش را به آمیزش اکراه نماید و زن در بین آمیزش راضی شود، وظیفه‌ی زن و مرد نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۶۸

روزه بودن زن فقط ۵۶۹

۲۱۰- اگر مرد به دلیل عذری همچون مسافرت یا بیماری روزه نباشد و همسر روزه‌دارش را به آمیزش اکراه نماید و زن تا آخر هم به این عمل راضی نشود، وظیفه‌ی زن و مرد نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۶۹

۲۱۱- اگر مرد به دلیل عذری همچون مسافرت یا بیماری روزه نباشد و همسر روزه‌دارش را به آمیزش کردن اکراه نماید و زن در بین آمیزش راضی شود، وظیفه‌ی زن و مرد نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۷۰

اکراه از ناحیه زن ۵۷۱

روزه بودن زن و مرد ۵۷۱

۲۱۲- اگر زن و شوهر هر دو روزه باشند و زن همسرش را اکراه به آمیزش نماید و مرد تا آخر هم راضی به این عمل نباشد، وظیفه‌ی زن و مرد نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۷۱

روزه بودن مرد فقط ۵۷۲

۲۱۳- اگر زنی که به هر دلیلی روزه نیست، همسر روزه‌دارش را به آمیزش اکراه نماید و شوهر تا آخر هم به این عمل راضی نشود، وظیفه‌ی طرفین نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۷۲

۲۱۴- اگر زنی که به هر دلیلی روزه نیست، همسر روزه‌دارش را به آمیزش اکراه نماید و شوهر در بین آمیزش راضی شود، وظیفه‌ی طرفین نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۷۲

۲۱۵- اگر روزه‌دار با ختنی آمیزش نماید، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۷۳

استمنا ۵۷۴

استمنا با قصد خارج شدن منی ۵۷۴

همراه با خارج شدن منی ۵۷۴

۲۱۶- روزه‌داری که به قصد خارج شدن منی استمنا کرده و منی هم از وی خارج

شده، آیا روزه او باطل می‌گردد و در صورت باطل شدن روزه، نسبت به قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد؟..... ۵۷۴

بدون خارج شدن منی..... ۵۷۵

۲۱۷- اگر روزه‌دار با قصد خارج شدن منی استمنا کند اما منی از وی خارج نشود، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چه است؟..... ۵۷۵

استمنا بدون قصد خارج شدن منی..... ۵۷۶

همراه با خارج شدن منی..... ۵۷۶

۲۱۸- روزه‌داری که بدون قصد خارج شدن منی استمنا کرده، در صورتی که عادت به خروج منی نداشته اما منی از وی خارج شود، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چه است؟..... ۵۷۶

بدون خارج شدن منی..... ۵۷۷

۲۱۹- اگر روزه‌دار بدون قصد خارج شدن منی، کارهایی انجام دهد که غالباً موجب خروج منی می‌شود (مانند استمنا و ملاعبه) و منی هم از وی خارج نشود، حکم روزه‌ی وی چیست؟..... ۵۷۷

دروغ بستن بر خدای متعال و معصومین علیهم‌السلام..... ۵۷۸

۲۲۰- اگر روزه‌دار بدون عذر، دروغی را به خدای متعال و پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نسبت دهد وظیفه‌ی وی چیست؟..... ۵۷۸

۲۲۱- اگر روزه‌دار در روزه ماه رمضان با علم به دروغ بودن مطلبی آن را به خدای متعال و پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نسبت دهد و سپس معلوم شود که دروغ نبوده، آیا روزه‌ی وی باطل است و در صورت بطلان، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟..... ۵۷۹

۲۲۲- اگر روزه‌دار از روی سهل‌انگاری (مانند اینکه روایتی را از شخصی بشنود و با وجود شک به گفته‌ی وی بدون مراجعه و جستجو درباره آن روایت، آن را به

دیگران هم بگویند و سپس معلوم شود که دروغ بوده) دروغی را به خدای متعال و پیامبر صلی الله علیه و آله نسبت دهد وظیفه‌ی وی چیست؟ ۵۸۰

۲۲۳- اگر روزه‌دار دروغی را به خدای متعال یا پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین (علیهم السلام) نسبت دهد و سپس بلافاصله از آن دروغ برگردد یا توبه نماید، آیا روزه وی باطل است و در صورت بطلان، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۸۱

۵۸۳..... رساندن غبار و مانند آن به حلق

۲۲۴- اگر روزه‌دار عمداً غبار غلیظ و مانند آن را به حلق خود برساند وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۸۳

۲۲۵- اگر روزه‌دار از روی کوتاهی و سهل‌انگاری غبار به حلقش برسد، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۸۵

۲۲۶- اگر روزه‌دار از روی اضطرار مجبور به استفاده از اسپری باشد، آیا روزه‌اش باطل می‌شود و وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۸۶

۵۸۸..... فرو بردن تمام سر در آب

۲۲۷- اگر روزه‌دار از روی عمد سرش را در آب فرو برد آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ در صورت بطلان نسبت به قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد؟ ۵۸۸

۲۲۸- اگر روزه‌دار سهل‌انگاری کند و تمام سرش در آب فرو رود، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۵۸۹

۵۹۰..... باقی بودن بر جنابت تا اذان صبح

۵۹۰..... بدون عذر

۲۲۹- اگر روزه‌دار بداند وقت کافی برای غسل و تیمم ندارد در عین حال خود را جنب نماید، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چه است؟ ۵۹۰

از روی عذر ۵۹۱

خوابیدن تا اذان صبح (باقی ماندن در خواب) ۵۹۱

با یقین به بیدار نشدن ۵۹۱

۲۳۰- اگر روزه‌دار می‌داند که اگر بخوابد تا اذان صبح بیدار نمی‌شود در عین حال بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه وی چیست؟ ۵۹۱

با احتمال به بیدار شدن ۵۹۱

قصد غسل نداشتن ۵۹۱

۲۳۱- شخص جنبی که احتمال می‌دهد اگر بخوابد پیش از اذان صبح بیدار می‌شود، چنانچه تصمیم داشته باشد بعد از بیدار شدن غسل نکند، در صورتی که بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۹۱

قصد غسل داشتن ۵۹۲

خواب اول ۵۹۲

۲۳۲- منظور از خواب اول، دوم و سوم چیست؟ ۵۹۲

۲۳۳- اگر روزه‌دار در بین شب بیدار شود و خود را جنب یابد و دوباره بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه وی چیست؟ ۵۹۳

خواب دوم ۵۹۵

۲۳۴- اگر روزه‌دار در بین شب بیدار شود و خود را جنب یابد و دوباره بخوابد و سپس بیدار شود و برای بار دوم بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه وی چیست؟ ۵۹۵

خواب سوم به بعد ۵۹۶

۲۳۵- اگر روزه‌دار در بین شب بیدار شود و خود را جنب یابد و دوباره بخوابد و سپس بیدار شود و برای بار دوم بخوابد و سپس بیدار شود و برای بار سوم بخوابد و تا اذان صبح بیدار نشود، حکم روزه وی چیست؟ ۵۹۶

فراموشی ۵۹۷

۲۳۶- اگر شخص در شب ماه رمضان جنب شود و تا اذان صبح غسل و تیمم را فراموش نماید، حکم روزه وی چیست؟ ۵۹۷

جهل ۵۹۸

۲۳۷- اگر روزه دار در شب ماه رمضان نداند که جنب است و بعد از اذان صبح متوجه آن شود، حکم روزه وی چیست؟ ۵۹۸

باقی بودن بر حیض و نفاس تا اذان صبح ۵۹۹

در روزهی ماه رمضان ۵۹۹

۲۳۸- اگر زن حائض یا نفساء در روزه رمضان از روی عمد تا اذان صبح غسل یا تیمم ننماید، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۵۹۹

۲۳۹- اگر زن حائض یا نفساء در روزه رمضان به گمان اینکه زمان کافی برای غسل دارد و آن را تا اذان صبح به تأخیر بیندازد، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۶۰۰

۲۴۰- اگر زن حائض یا نفساء در ماه رمضان به واسطه عذرهایی مانند اکراه و اجبار نتواند غسل و تیمم نماید، حکم روزه وی چیست؟ ۶۰۱

۲۴۱- اگر زن حائض یا نفساء در روزه رمضان از روی فراموشی تا اذان صبح غسل یا تیمم ننماید، حکم روزه وی چیست؟ ۶۰۲

۲۴۲- اگر زنی در ماه رمضان نداند که باقی ماندن بر حیض یا نفاس روزه را باطل می‌کند و تا اذان صبح غسل یا تیمم نکند، آیا روزه وی صحیح است و در صورت باطل شدن وظیفه‌اش نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۶۰۳

در روزهی قضای ماه رمضان ۶۰۵

۲۴۳- اگر زن حائض یا نفساء در روزه قضای رمضان نداند باقی ماندن بر حیض یا نفاس موجب بطلان روزه می‌شود و غسل یا تیمم ننماید، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا

و کفاره چیست؟ ۶۰۵

۲۴۴- اگر زن حائض یا نفساء در روزه قضای رمضان از روی عمد غسل یا تیمم

نماید، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا چیست؟ ۶۰۶

اماله کردن ۶۰۷

۲۴۵- اگر روزه‌دار از روی عمد با چیز روان اماله نماید، آیا علاوه بر قضا، کفاره

نیز واجب می‌شود؟ ۶۰۷

۲۴۶- شخصی که نمی‌داند اماله روزه را باطل می‌کند، در صورتی که اماله کند،

حکم روزه‌اش چیست و نسبت به قضا و کفاره چه وظیفه‌ای دارد؟ ۶۰۷

۲۴۷- اگر روزه‌دار از روی اضطرار مثلاً درمان بیماری یبوست یا تب و ... با چیز

روان اماله نماید، آیا روزه‌اش باطل می‌گردد و در صورت باطل شدن روزه،

وظیفه‌ی وی نسبت به قضا یا کفاره چیست؟ ۶۱۰

استفراغ ۶۱۱

۲۴۸- اگر روزه‌دار بدون عذر و عمداً استفراغ نماید، آیا روزه‌اش باطل می‌شود؟ در

صورت بطلان، آیا علاوه بر قضا، کفاره نیز واجب می‌گردد؟ ۶۱۱

۲۴۹- شخصی که نمی‌داند استفراغ عمدی روزه را باطل می‌کند و عمداً استفراغ

نماید، وظیفه‌ی وی نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۶۱۱

۲۵۰- اگر روزه‌دار بر اثر بیماری عمداً استفراغ نماید، آیا روزه وی صحیح است؟

..... ۶۱۳

۲۵۱- اگر روزه‌دار به واسطه ضرر یا از روی عسر و حرج (مشقت شدید) از

استفراغ جلوگیری نکند، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۶۱۳

۲۵۲- اگر روزه‌دار از روی اکراه استفراغ نماید، حکم روزه وی چیست؟ ۶۱۴

۲۵۳- آیا خودداری نمودن از استفراغ (بدون ضرر و مشقت) لازم است و در

صورتی که روزه‌دار خودداری نکند، آیا روزه‌اش باطل می‌گردد؟ ۶۱۴

۲۵۴- آیا خوردن آنچه به‌طور یقین موجب استفراغ در روز می‌شود، روزه را باطل

می‌کند و در صورت باطل شدن روزه، وظیفه‌ی شخص نسبت به قضا و کفاره چیست؟ ۶۱۵

انجام مبطلات بدون تحقیق از اذان صبح ۶۱۶

۲۵۵- آیا در صورت شك در اذان و طلوع فجر برای انجام دادن اموری که روزه را باطل می‌کند، جستجو از وقت اذان صبح لازم است؟ ۶۱۶

۲۵۶- آیا برای ثابت شدن طلوع فجر هنگام سحر می‌توان به اذانی که از مساجد یا رسانه‌های جمعی همچون تلویزیون پخش می‌شود اعتماد نمود؟ ۶۱۶

۲۵۷- اگر شخصی در ماه رمضان پس از تحقیق و تفحص (از وقت اذان صبح) شك کند که صبح شده یا اینکه گمان کند صبح شده و با این وجود یکی از مبطلات را انجام دهد و سپس مشخص شود که صبح بوده، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۶۱۷

۲۵۸- اگر شخص بدون توجه به گفته کسی که می‌گوید صبح شده، مفطری را انجام دهد و سپس مشخص شود که صبح بوده، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۶۱۸

۲۵۹- اگر شخص بدون توجه به گفته دو فرد عادل که خبر از وقت اذان صبح می‌دهند، مفطری را انجام دهد و سپس مشخص شود که صبح بوده، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۶۱۹

۲۶۰- اگر شخص با اعتماد به گفته دو فرد عادل که می‌گویند هنوز اذان صبح نشده، مفطری را انجام دهد و سپس مشخص شود که صبح بوده، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۶۱۹

۲۶۱- اگر شخصی بر تحقیق درباره اذان صبح قادر باشد اما بدون تحقیق درباره آن، مبطلی انجام دهد؛ سپس معلوم شود که زمان اذان صبح گذشته، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۶۲۰

۲۶۲- آیا می‌توان بدون جستجو و با وجود شك در اذان صبح، کاری که روزه را

باطل می کند، انجام داد؟ ۶۲۰

۲۶۳- اگر شخصی بر تحقیق درباره اذان صبح قادر نباشد و بدون تحقیق درباره آن، مبطلی انجام دهد؛ سپس معلوم شود که زمان اذان صبح گذشته، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۶۲۱

افطار روزه بدون تحقیق از اذان مغرب ۶۲۲

۲۶۴- آیا برای افطار، یقین به داخل شدن وقت اذان مغرب لازم است؟ ۶۲۲

۲۶۵- اگر روزه‌دار با اعتماد به گفته‌ی یک فرد عادل که می گوید مغرب شده، روزه‌اش را افطار نماید، در صورتی که بعداً معلوم شود که هنوز مغرب نشده بود، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۶۲۲

۲۶۶- اگر روزه‌دار با اعتماد به گفته‌ی دو فرد عادل که خبر از اذان مغرب می دهند، مفطری را انجام دهد و سپس مشخص شود که مغرب نبوده، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۶۲۳

۲۶۷- روزه‌داری که پس از تفحص (از وقت اذان مغرب) شک کند که مغرب شده یا نه و یا در هوای صاف گمان کند که مغرب شده و با این وجود یکی از مبطلات را انجام دهد و سپس مشخص شود که مغرب نبوده، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۶۲۳

۲۶۸- اگر روزه‌دار با اعتماد به گفته افراد غیر عادل (افرادی که نباید به گفته آنها اعتماد نمود همچون فاسق و....) که خبر از اذان مغرب می دهند، مفطری را انجام دهد و سپس مشخص شود که مغرب نبوده، وظیفه‌ی وی چیست؟ ۶۲۴

۲۶۹- روزه‌داری که پس از جستجو (از وقت اذان مغرب) یقین کند یا اطمینان نماید که مغرب شده است و به همین خاطر مفطری را انجام دهد، سپس مشخص شود که مغرب نبوده، وظیفه‌اش چیست؟ ۶۲۴

۲۷۰- اگر روزه‌دار در هوای صاف به واسطه تاریکی هوا یقین نماید که مغرب شده و افطار کند پس از آن معلوم شود که مغرب نبوده، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۶۲۶

۲۷۱- اگر روزه‌دار در هوای ابری و مانند آن، به گمان اینکه اذان مغرب شده، افطار نماید سپس معلوم شود که مغرب نبوده، حکم روزه‌ی وی چیست؟ ۶۲۶

- ۲۷۲- شخصی که پس از جستجو (از وقت اذان مغرب) گمان نماید که مغرب نشده ولی با این وجود مفطری را انجام دهد، سپس مشخص شود که مغرب نبوده، وظیفه‌ی وی چیست؟..... ۶۲۷
- ۲۷۳- اگر شخصی بر تحقیق درباره اذان مغرب قادر باشد اما بدون تحقیق درباره آن، مبطلی انجام دهد؛ سپس معلوم شود هنوز وقت اذان مغرب نرسیده، وظیفه‌اش چیست؟..... ۶۲۷

کتابنامه

۱. بهجت، محمد تقی، وسیلة النجاة، ۱ جلد، قم: شفق، چ دوم، ۱۳۸۱ ش.
۲. بهجت، محمد تقی، رسالة توضیح المسائل، ۱ جلد، قم: دفتر معظم له، چ صد و هفدهم، ۱۳۸۸ ش.
۳. بهجت، محمد تقی، جامع المسائل، ۵ جلد، قم: دفتر معظم له، چ اول، ۱۳۸۴ ش.
۴. بهجت، محمد تقی، استفتائات، ۴ جلد، قم: دفتر معظم له، چ اول، ۱۳۸۶ ش.
۵. تبریزی، میرزا جواد، منهاج الصالحین، ۲ جلد، قم: سرور، چ اول، ۱۴۲۶ ق.
۶. تبریزی، میرزا جواد، رسالة توضیح المسائل، ۱ جلد، قم: انتشارات سرور، چ دهم، ۱۳۸۵ ش.
۷. تبریزی، میرزا جواد، استفتائات جدید، ۲ جلد، قم: انتشارات سرور، چ سوم، ۱۳۸۵ ش.
۸. تبریزی، میرزا جواد، صراط النجاة، ۲ جلد، قم: دار الصدیقة الشہیدة، چ اول، ۱۴۳۱ ق.
۹. جمعی از پژوهشگران زیر نظر شاهرودی، سید محمود هاشمی، موسوعة

- الفقه الإسلامي طبقاً لمذهب أهل البيت عليهم السلام، ۱۱ جلد، قم: مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت عليهم السلام، - چ اول، ۱۴۲۳ق.
۱۰. جمعی از پژوهشگران زیر نظر شاهرودی، سید محمود هاشمی، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت عليهم السلام، ۳ جلد، قم: مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت عليهم السلام، چ اول، ۱۴۲۶ق.
۱۱. جمعی از پژوهشگران زیر نظر شاهرودی، سید محمود هاشمی، معجم فقه الجواهر، ۶ جلد، بیروت: لبنان، الغدير للطباعة و النشر و التوزيع، چ اول، ۱۴۱۷ق.
۱۲. حسینی خامنه ای، سید علی، اجوبة الاستفتائات، ۱ جلد، تهران: پیام عدالت، چ نهم، ۱۳۸۹ ش.
۱۳. حسینی خامنه ای، سید علی، پایگاه اینترنتی معظم له،
www.khamenei.ir , www.leader.ir
۱۴. حسینی خامنه ای، سید علی، رساله آموزشی، ۲ جلد، تهران: فقه روز وابسته به انتشارات انقلاب اسلامی، چ اول، ۱۳۹۲ ش.
۱۵. حسینی سیستانی، سید علی، العروة الوثقی مع تعلیقة سید علی حسینی سیستانی، ۲ جلد، قم: مکتب آیت الله سیستانی، چ دوّم، ۱۴۲۵ ق.
۱۶. حسینی سیستانی، سید علی، منهاج الصالحین، ۳ جلد، قم: مکتب آیت الله سیستانی، چ اول، ۱۴۳۰ ق.
۱۷. حسینی سیستانی، سید علی، توضیح المسائل جامع.
۱۸. حسینی سیستانی، سید علی، رساله توضیح المسائل، ۱ جلد، قم: هجرت، چ ششم، ۱۳۸۷ ش.
۱۹. حسینی سیستانی، سید علی، المسائل المنتخبة، ۱ جلد، قم: مکتب آیت الله سیستانی، چ سیزدهم، ۱۴۲۸ ق.
۲۰. حسینی سیستانی، سید علی، الفتاوی المیسرة، ۱ جلد، قم: مدین، چ چهارم، ۱۴۲۹ ق.

۲۱. حسینی سیستانی، سید علی، الفقه المیسرة، ۱ جلد، مشهد: پیام طوس، چ اول، ۱۴۲۶ ق.

۲۲. حسینی سیستانی، سید علی، پایگاه اینترنتی معظم له،

www.sistani.org

۲۳. شبیری زنجانی، سید موسی، رساله توضیح المسائل، ۱ جلد، قم: سلسبیل، چ هفدهم، ۱۳۸۸ ش.

۲۴. شبیری زنجانی، سید موسی، احکام و استفتائات روزه، مدرسه امام محمد باقر علیه السلام.

۲۵. شبیری زنجانی، سید موسی، المسائل الشرعیة، ۱ جلد، قم: باقری، چ اول، ۱۴۲۸ ق.

۲۶. شبیری زنجانی، سید موسی، استفتائات عبادات، ۱ جلد، قم: ناشر دفتر معظم الله.

۲۷. شبیری زنجانی، سید موسی، پایگاه اینترنتی معظم له،

www.zanjani.net

۲۸. صافی گلپایگانی، لطف الله، هدایة العباد، ۲ جلد، قم: دارالقرآن الکریم، چ اول، ۱۴۱۶ ق.

۲۹. صافی گلپایگانی، لطف الله، جامع الاحکام، ۲ جلد، قم: دفتر نشر آثار معظم له، چ ششم، ۱۳۸۶ ش.

۳۰. صافی گلپایگانی، لطف الله، توضیح المسائل، ۱ جلد، قم: دفتر نشر آثار معظم له، چ شصت و هفتم، ۱۳۸۸ ش.

۳۱. صافی گلپایگانی، لطف الله، پاسخ کوتاه به ۳۰۰ سؤال از احکام، ۱ جلد، قم: سابقون، چ دهم، ۱۳۸۸ ش.

۳۲. صافی گلپایگانی، لطف الله، هدایة السائل، ۱ جلد، قم: دفتر نشر آثار معظم له، چ اول، ۱۴۲۸ ق.

۳۳. صافی گلپایگانی، لطف الله، پایگاه اینترنتی معظم له،
www.saaafi.org
۳۴. طباطبائی یزدی، سید محمد کاظم، العروة الوثقی و بہامشہا تعلیقات، ۴ جلد،
قم: میثم التمار، چ دوّم، ۱۴۲۸ق.
۳۵. عاملی، شہید اول، محمد بن مکی، القواعد و الفوائد، ۲ جلد، قم:
کتابفروشی مفید، چ اول.
۳۶. عاملی، شہید ثانی، زین الدین بن علی، الروضة البهیة فی شرح اللمعة
الدمشقیة (المحشی - کلاتر)، ۱۰ جلد، قم: کتابفروشی داوری، چ اول،
۱۴۱۰ھق.
۳۷. فاضل لنکرانی، محمد، العروة الوثقی مع تعلیقات محمد فاضل اللنکرانی،
۲ جلد، قم، مرکز فقہی ائمہ اطہار علیہ السلام، چ اول، ۱۴۲۲ق.
۳۸. فاضل لنکرانی، محمد، رسالۃ توضیح المسائل، ۱ جلد، قم: امیرالعلم، چ
صد و سی، ۱۳۸۵ ش.
۳۹. فاضل لنکرانی، محمد، جامع المسائل، ۲ جلد، قم: امیرالعلم، چ یازدهم،
۱۳۸۴ ش.
۴۰. فاضل لنکرانی، محمد، پایگاه اینترنتی معظم له،
www.Lankarani.com
۴۱. مکارم شیرازی، ناصر، رسالۃ توضیح المسائل، ۱ جلد، قم: امام علی بن
ابیطالب علیہ السلام، چ چہل و ہفتم، ۱۳۹۱ ش.
۴۲. مکارم شیرازی، ناصر، العروة الوثقی مع تعلیقات ناصر مکارم الشیرازی،
۲ جلد، قم: امام علی بن ابیطالب علیہ السلام، چ سوّم، ۱۴۲۳ ق.
۴۳. مکارم شیرازی، ناصر، استفتائات جدید، ۳ جلد، قم: امام علی بن ابیطالب
علیہ السلام، چ پنجم، ۱۳۸۸ ش.
۴۴. مکارم شیرازی، ناصر، دائرۃ المعارف فقہ مقارن، ۱ جلد، قم: انتشارات

- مدرسه امام علی بن ابی طالب علیه السلام، چ اول، ۱۴۲۷ق.
۴۵. مکارم شیرازی، ناصر، www.makarem.ir.
۴۶. مسجد سرائی، حمید، ترجمه نموداری شرح لمعه، ۱۰ جلد، قم: حقوق اسلامی، چ اول، ۱۳۸۷ش.
۴۷. موسوی خمینی، سید روح الله، العروة الوثقی مع تعالیک الامام الخمینی، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، چ اول، ۱۴۲۲ق.
۴۸. موسوی خمینی، سید روح الله، تحریر الوسیله (عربی)، ۲ جلد، قم: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، چ دوم، ۱۳۸۵ش.
۴۹. موسوی خمینی، سید روح الله، تحریر الوسیله (فارسی)، ۲ جلد، قم: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، چ دوم، ۱۳۸۶ش.
۵۰. موسوی خمینی، سید روح الله، رساله توضیح المسائل، قم: نیلوفرانه، چ چهاردهم، ۱۳۸۸ش.
۵۱. موسوی خمینی، سید روح الله، استفتائات، ۳ جلد، قم: اسلامی، چ پنجم، ۱۳۸۰ش.
۵۲. موسوی خمینی، سید روح الله، پایگاه اینترنتی معظم له، www.imam-khomeni.com.
۵۳. موسوی خوئی، ابوالقاسم، العروة الوثقی مع تعلیقه سید ابوالقاسم موسوی خوئی، ۲ جلد، قم، مدینه العلم، چ اول، ۱۴۱۴ق.
۵۴. موسوی خوئی، ابوالقاسم، منهاج الصالحین، ۲ جلد، قم: مؤسسه احیاء آثار الامام الخوئی، چ سی و سوم، ۱۴۲۹ق.
۵۵. موسوی خوئی، سید ابوالقاسم، توضیح المسائل، ۱ جلد، قم: مؤسسه احیاء آثار الامام الخوئی، چ دهم، ۱۴۲۲ق.
۵۶. موسوی خوئی، سید ابوالقاسم، المسائل الشرعیه، ۲ جلد، قم: مؤسسه احیاء آثار الامام الخوئی، چ چهارم، ۱۴۲۱ق.

۵۷. موسوی خوئی، سید ابوالقاسم، پایگاه اینترنتی معظم له،
www.Alkhoei.net
۵۸. نوری همدانی، حسین، التعليقات على كتاب العروة الوثقى، ۱ جلد، قم: مهدي موعود (عج)، چ سوّم، ۱۳۸۹ ش.
۵۹. نوری همدانی، حسین، رسالة توضیح المسائل، ۱ جلد، قم: قدس، چ بیست و ششم، ۱۳۸۹ ش.
۶۰. نوری همدانی، حسین، هزار و یک مسئله فقہی، ۱ جلد، قم: مهدي موعود (عج)، چ پنجم، ۱۳۸۸ ش.
۶۱. نجفی، صاحب الجواهر، محمد حسن، جواهر الكلام فی شرح شرائع الإسلام، ۴۳ جلد، بیروت: لبنان، دار إحياء التراث العربی، چ هفتم.
۶۲. وحید خراسانی، حسین، منهاج الصالحین، ۳ جلد، قم: مدرسة الامام باقرالعلوم علیه السلام، چ نوزدهم، ۱۴۳۰ ق.
۶۳. وحید خراسانی، حسین، توضیح المسائل، ۱ جلد، قم: مدرسة الامام باقرالعلوم علیه السلام، چ چهارم، ۱۴۲۸ ق.
۶۴. وحید خراسانی، حسین، پایگاه اینترنتی معظم له،
www.vahidkhorasani.com
۶۵. آرشیو پژوهشکده باقر العلوم علیه السلام، واحد استفتائات کتبی از دفاتر مراجع.
۶۶. استفتائات واحد پاسخ به سوالات جامعة الزهراء (س).
۶۷. توضیح المسائل مراجع، ۲ جلد، قم: دفتر انتشارات اسلامی، چ یازدهم، ۱۳۸۶ ش